

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA

A-sarja N:o 78

Jorma S. Aalto

RIKOSTUOMION VAIKUTUKSISTA SIVIILIPROSES- SISSA

**SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN
JULKAISUJA**

A-sarja N:o 78

SUOMALAISEN LAKIMIESYHDISTYKSEN JULKAISUJA
A-sarja N:o 78

JORMA S. AALTO

RIKOSTUOMION
VAIKUTUKSISTA
SIVIILIPROSESSISSA

Über die Wirkungen des Strafurteils im Zivilprozess

R E F E R A T

AKATEEMINEN KIRJAKAUPPA
JAKAJA

RIKOSTUOMION VAIKUTUKSISTA SIVIILIPROSESSISSA

KIRJOITTANUT

J O R M A S. A A L T O

SUOMALAINEN LAKIMIESYHDISTYS

ALKULAUSE

Tutkimus rikosprosessissa annetun tuomion vaikutuksista siviiliprosessissa liittyy aikaisemmin julkaistuun tutkimukseeni rikosprosessilain asiallisesta sovellutusalaista. Molemmille on yhteistä se, että niissä tutkimuksen kohteeksi on valittu eräs oikeudellinen raja-alue kahden menettelylajin välillä. Kun prosessimenettelyä tarkastelee ajallisessa suhteessa muodostavat teemat tietyn menettelyn alku- ja loppupisteen. Rikosprosessilain asiallinen sovellutusala määrää, millaisia asioita menettelylajissa käsitellään. Rikostuomion vaikutukset menettelyn loppupisteen merkityksen tulevaisuutta silmällä pitäen.

Tuomio-oppien tutkiminen tällä hetkellä on tuskin kovin kiitollista työtä. Kun luo esim. lyhyen silmäyksen tuomion osalta esiintyvään kirjallisuuteen, voi todeta tämän olevan ylipursuavan runsas. Jottei teeman osalta tarjottava esitys muodostuisi vain sen kertomiseksi, mitä kirjallisuudessa on tuomion vaikutuksista esitetty, on tutkimuksessa pyritty keskittymään ennen muuta juuri valitun ongelman selvittelyyn kotimaisen oikeuden kannalta.

Rikos- ja siviiliprosessin suhteita koskevan tutkimustyöni nyt saatuttaessa päätepisteensä, lausun kunnioittavat kiitokseni professori *Tauno Tirkkoselle*, joka kiinnostuneena on vuosien kuluessa seurannut tutkimuksen usein vaivalloistakin edistymistä. Samoin lausun kiitokseni professori *Tauno Ellilälle* ja *Jouko Halilalle*, joilta olen keskusteluissa saanut prosessioikeudellista tutkimustyötä koskevia virikkeitä.

Taloudellisesti on työtäni tukenut *Valtion Yhteiskuntatieteellinen toimikunta*, jolle lausun parhaat kiitokseni. *Suomalainen Lakimiesyhdistys* on avustanut kirjani julkaisemista ottamalla sen julkaisusarjaansa. — Niin ikään kiitän prosessioikeuden assistentti, oikeustieteen kandidaatti *Jukka Laaksosta* sekä matematiikan ylioppilas *Marja Sisko Aaltoa*, jotka ovat avustaneet kirjan oikoluvussa.

Helsingissä loppiaispäivänä 1968.

Jorma S. Aalto

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu
Alkulause	V
Sisällysluettelo	VII
Lähdeluettelo	XXI
Lyhennyksiä	XXXV

ESIOSA

1 §. <i>Johdanto</i>	1
----------------------------	---

I.1. Tuomio-oppien tutkimuksen merkityksestä s. 1. — Tuomion vaikutusten tutkimisesta ja siinä tavallisesti tehtävistä rajoituksista s. 2. — I.2. Tutkimusteeman valinta s. 3. — Valinnan perusteista s. 3.

II.1. Menettelyn asiallisen sovellutusalan määrääminen esikysymys tietyn menettelyn pääasiallisen vaikutusten tutkinnassa s. 4. — Erityisesti rikosprosessimenettelyn absoluuttisesta ja fakultatiivisesta sovellutus-alasta s. 4. — II.2. Sovellutusalan merkityksestä menettelylajien tuomioiden välisiä suhteita tutkittaessa s. 5.

III.1. Rikosasiassa ratkaistu seikka voi uudessa oikeudenkäynnissä esiintyä kannevaatimuksessa s. 5. — Toisaalta esikysymysluonteisena s. 5. — Sidonnaisuusongelmalla mielekkyydsarvoa vain, jos menettelyissä tutkittujen asioiden välillä konneksiteetti s. 6. — III.2. Tuomion vaikutusongelman merkityksestä: käytännön esiintymistiheys s. 6. — Syitä käytännön tapausten harvalukuisuuteen s. 6. — III.3. Ongelman merkityksestä separaatioperiaatteen, fakultatiivisen ja absoluuttisen adheesion kannalta s. 7. — Erityisesti kotimaisen oikeuden kannalta s. 7.

2 §. <i>Tuomion vaikutusten systematisoinnista</i>	8
--	---

I.1. Tuomio esiintyy sekä siviili- että rikosprosessissa s. 8. — Tieteellisen mielenkiinto suuntautunut siviiliprosessiin s. 8. — Tuomion muodosta s. 8. — Muodostaako tuomio ns. loogisen syllogismin s. 9. — I.2. *Tuomion vaikutus* termin erittelyä s. 9. — Vaikutusten tutkiminnan jäsentely s. 10. — I.3. Tuomion vaikutusten esittelystä s. 10.

II. Tuomion muuttamiskiellosta s. 10. — Tuomion lainvoimaisuudesta s. 11.

III.1. Tuomion oikeusvoimavaikutuksesta s. 12. — Oikeusvoimavaikutuksen negatiivisesta ja positiivisesta funktiosta s. 14. — Funktioiden sisällyksestä s. 15. — III.2. Onko oikeusvoimavaikutus otettava huomioon viran puolesta s. 16. — Oikeusvoimavaikutus käytännön kysymyksenä s. 17. — III.3. Oikeusvoimavaikutuksen suhteesta todistusoikeuteen s. 17. IV. Tuomion muista vaikutuksista s. 17. — Tuomion todistusvaikutuksesta s. 18. — Tuomion täytäntöönpanokelpoisuusvaikutuksesta s. 18. — Tuomion konstitutiivisesta vaikutuksesta s. 19. — Tuomion sivuvaikutuksista s. 19.

V.1. Tuomion vaikutusten systematiikan arvostelua s. 20. — Erityisesti *Olivecronan* esittämästä kritiikistä s. 20. — Tuomion oikeusvoiman positiivinen vaikutus, konstitutiivinen vaikutus, sivuvaikutukset ja refleksi-vaikutukset muodostavat tuomion siviilioikeudellisen merkityksen, kun taas oikeusvoiman ns. negatiivinen funktio ryhmitellään ilmiöksi tuomion merkitys oikeudenkäyntiesteenä s. 22. — V.2. *Olivecronan* uusi ryhmittely pääasiassa systematiikkaa koskeva s. 23. — Sen avulla ei selvitetä konkreettisia pulmatilanteita s. 23. — Uuden systematiikan merkityksestä s. 24. — Systematisoinnissa lainsäädännöstä saatava apu s. 24. — Tuomion vaikutusten tutkinnan ongelmakohdista s. 25. — Systemin valinnasta s. 25.

VI. Edellä menettelylajin sisällä omaksutun systematisoinnin käyttö menettelylajien suhteita tutkittaessa s. 26. — Omaksuttu mielipide s. 26. — Oikeusvoima vai tuomion sitova vaikutus s. 27. — Omaksuttu mielipide s. 28.

3 §. Rikostuomion oikeusvoimavaikutuksesta myöhemmässä rikosprosessissa 28

I.1. Ongelman ratkaisutavasta s. 28. — Vapauttavista ja langettavista rikostuomioista s. 28. — I.2. Rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen yhteydessä puhutaan oikeusvoiman negatiivisesta ja positiivisesta vaikutuksesta s. 29. — Oikeusvoiman negatiivisen vaikutuksen merkityksestä pääteemalle s. 30. — II.1. Seuraava tutkimus kohdistuu tilanteisiin jolloin rikostuomiolla saattaa olla oikeusvoimavaikutuksen positiivinen funktio rikosprosessissa s. 31. — Oikeusvoiman positiivinen funktio siviiliprosessissa s. 32. — Oikeusvoiman positiivinen funktio rikosprosessissa s. 32. — Omaksuttu periaatelinja s. 33. — II.2. Prosessimenettelyn kohteen merkityksestä kysymyksen ratkaisulle s. 34. — Omaksuttu mielipide s. 36. — Syyllisyyslausuma saa oikeusvoiman s. 37. — II.3.a. Erityisesti rikoksen oikeusseuraamuksista ja niiden sitovuudesta s. 37. — II.3.b. Faktaperustelujen oikeusvoimasta s. 39. — II.3.c. Teon oikeudellinen luonnehdinta s. 41.

III.1. Oikeusvoiman *subjektiivisesta* ulottuvuudesta s. 41. — Asiasta ei kirjoitetun lain määräyksiä s. 42. — Inter omnes -vaikutuksen omaksuneista ja tämän säännön perusteista s. 42. — Inter partes -säännön omaksuneista ja säännöstä tehdyistä poikkeuksista s. 43. — III.2. Kirjoittajan oma mielipide s. 43. — Eräitä oikeuspoliittisia huomioita s. 44.

IV.1. Syyllisyystoteamuksen merkityksestä jälkiprosessissa s. 45. — Syyllisyysuhteista annettu vahvistuslausuma s. 46. — IV.2. Hylkäävän tuomion oikeusvoimavaikutus: Jos siviiliseuraamukset tuomittu ensiprosessissa s. 46. — Syyte hylätty toteennäyttämättömänä s. 47. — Syytekanne hylätty jonkin rangaistavuuden poistavan perusteen olemassaolon vuoksi s. 47. — IV.3. Asianomistajan kuulemisen merkityksestä s. 48. — IV.4. Rikoksen perusteella annetun yksityisoikeudellista vaatimusta koskevan tuomion merkitys s. 48.

V. Yhteenvedo: Oikeusvoiman positiivinen vaikutus myönnetään menettelyn sisällä s. 49.

4 §. Ongelmanasettelusta ja tutkimustehtävän suorittamisesta 49

I.1. Tutkimuksen kohteena lopulliset pääasiantekaisut rikosasioissa s. 49. — Primääriongelmana, tunnustaako positiivinen oikeus rikostuomion sitovan vaikutuksen s. 50. — Kirjoitetussa lainsäädännössä ei määräyksiä s. 51. — I.2. Oikeuskäytännön merkityksestä s. 51. — Tyypitilanteista: ilmaistaan abstraktinen oikeusohje s. 52. — Rikostuomio pannaan tuomiooperustaksi s. 53. — Muita tilanteita s. 53.

II.1. Ongelmanasettelun suhteesta menettelylajin sisäiseen sidonnaisuuteen s. 54. — II.2. Ongelman esiintymistapa rikosprosessin sisällä ja rikosprosessista siviiliprosessiin s. 54. — II.3. Teknisen ongelman samankaltaisuus menettelylajin sisällä ja menettelylajien välillä s. 56. — II.4. Menettelylajin asiallisen sovellutusalan aiheuttamista eroista: 1. Siviililaki käyttää rikosoikeudellista tosiseikastoa s. 57. — 2. Siviililaki liittää rikostuomioon siviiliseuraamuksen s. 57. — 3. Rikostunnusmerkistö sisältää myös siviililain tunnusmerkistön s. 58. — 4. Rikostuomio sisältää siviilitunnusmerkistön yksityisiä osia s. 58. — Tyypitilanteiden merkityksestä s. 58. — II.5. Rikostuomion oikeusvoiman objektiivinen ulottuvuus menettelylajin sisällä ja menettelylajista toiseen s. 59. — Eroitettava vapauttavat ja langettavat tuomiot s. 60. — II.7. Kysymyksenasettelusta subjektiivisen ulottuvuuden osalta s. 60. — II.8. Yhteenvedo s. 60.

III. Tutkimuksen systematisointi: Ensimmäisessä osassa oikeusvoimasäännön osalta periaatekysymyksen ratkaisu s. 61 s. — Toisessa osassa oikeusvoimasäännön soveltaminen s. 61. — Kolmannessa osassa tuomion todistus- ja oikeudenkäynnin todistusvaikutus, konstitutiivinen vaikutus sekä sivuvaikutus s. 61. — Neljännessä osassa näkökohtia ristiriitatilanteiden selvittelylle sekä esitys de lege ferenda s. 61.

I OSA

RIKOSTUOMION OIKEUSVOIMAKYSEYKSEN PERIAATERATKAISUSTA SIVIILIPROSESSISSA

5 §. *Ongelma kotimaisessa kirjallisuudessa ja lainvalmistelussa* 62

I. Ongelma jäänyt suhteellisen vähälle huomiolle s. 62. — Eräitä yleis-huomioita kirjallisuuden omaksumien mielipiteiden perusteista s. 63. — II.1. *Granfeltin* esittämät näkemykset s. 63. — *Tirkkosen* omaksumat linjat s. 63. — *Palmgrenin* ja *Rekolan* lausunnot s. 64. — *Artin* esittämä mielipide s. 64.

II.2. Ruotsissa aikaisemmin ÅRB:n aikana esiintyneitä mielipiteitä s. 64. — III.1. *Ellilän* mielipide s. 65. — *Sjöströmin* esittämä mielipide s. 65. — *Beckmanin* erityistilannetta silmällä pitäen ilmaisema mielipide s. 66. — III.2. Menettelyn inkvisitorisuuteen tai akkusatorisuuteen kytketty jous-tavampi käsityskanta s. 66. — III.3. Yhteenvedo s. 66.

IV.1. Rikostuomion vaikutukset lainvalmistelutöiden systematiikassa s. 66 s. — Eri ehdotusten omaksumat linjat s. 67. — Osittaisuudistukset s. 68. — Lainvalmistelutöiden merkityksestä positiivista oikeutta sil-mällä pitäen s. 69.

V. Eräitä johtopäätöksiä tutkimusta varten s. 69.

6 §. *Oikeusvertaileva katsaus* 69

I.1. Tarkasteltava ongelma prosessioikeudellisena universaaliongelmana s. 69. — Tyypillisenä piirteenä ratkaisulinjojen monilaaisuus s. 70. — Jako sidonnaisuuden myöntäviin ja kieltäviin oikeusjärjestyksiin s. 70. — I.2. Useimmat seuraavista kuuluvat fakultatiivisen adheesion maihin s. 70. II.1. Roomalaisen oikeuden kehityslinjoista s. 71. — Kehityksestä keski-ajalla s. 72. — II.2. Länsi-Saksan EGZPO 14 §:n edellyttämä ratkaisu s. 72 — II.3. Ruotsin NRB:n mukainen mielipide s. 74. — II.4. Englannin oikeuden omaksumat linjat s. 75.

III.1. Norjan oikeuden kehitys s. 75. — Sveitsin liittovaltion omaksuma perusratkaisu s. 76. — III.2. Amerikan liittovaltion omaksuma sidonnai-suuslinja s. 77. — III.3. Neuvostoliiton yleisoikeuden peruslinja s. 77. — III.4. Ranskan oikeus omaksumat ankarat sidonnaisuuslinjat s. 78. — Italian CPP 28 ja 27 artiklan mukainen sidonnaisuus s. 79. — III.5. Itä-vallan ÖZPO 268 §:n edellyttämä sidonnaisuus s. 80.

IV. Eräitä vertailunäkökohtia s. 80.

7 §. *Ongelman ratkaisun perusteista* 82

I. Yhteenvedo esiintyneistä perusmielipiteistä s. 81. — Intressiasetelmasta s. 82.

II.1. Ulkomaisen kritiikin suunta koskee positiivista vaikutusta s. 82. — Negatiivinen funktio yleensä hyväksytään s. 82. — Seuraavan esityksen rajoittaminen s. 83. — II.2. Tavallisesti korostuvat menettelylliset perusnäkökohdat s. 83.

III.1. Siviiliasian oikeudenkäyntiin liittyviä sidonnaisuuden kieltäviä näkökohtia: vapaa todistusten harkinta s. 84. — Tämän näkökohdan arvosteleminen ja relativointi s. 85. — Aineellisen totuuden periaatteesta s. 87. — III.2. *Tuomari on sidottu vain lakiin* -säännön sisällöstä s. 87.

IV. Rikostuomion sisältöön liittyviä sidonnaisuuden kieltäviä näkökohtia. Tuomioistuintoiminnan puutteellisuus s. 88. — Epäily, ettei rikostuomiossa toteutuisi materiaallinen totuus s. 88.

V. Vähäisten rikosjuttujen käsittelyn summaarisuus s. 89. — Argumentin arvostus s. 90. — Merkitys aiheen kannalta s. 90.

VI. Rikos- ja siviiliprosessimenettelyn menettelylliset erot vaikeuttavat sidonnaisuuden myöntämistä s. 90. — Asianosaisten erilaisuus s. 91. — Rikosprosessi kiinnittää huomiota vain rikosoikeudellisiin kysymyksiin s. 91. — Eräät todistusoikeudelliset erot s. 92. — Rikosprosessin inkvisitorisuus tai akkusatorisuus erotelijänä s. 93. — Muutoksenhaun rajoitukset rikosprosessissa erotelijoina s. 94.

VII. Edellä mainittujen argumenttien arvostelusta tehtävät johtopäätökset s. 95.

VIII. Ristiriitaisten ratkaisujen vaara s. 96. — Rikosasian oikeudenkäynnin luotettavuus s. 97. — Rikosprosessin syvätutkintaisuus s. 97. — Pyrkimys materiaalliseen totuuteen s. 97. — Prosessiekonomiset syyt ja niiden merkitys s. 98.

IX. Oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen ratkaisu järkevän harkinnan puitteissa tapahtuvan ratkaisutyyppin mukaan s. 99. — Oikeusturvavaatimuksen toteutuminen s. 99. — Oikeusvoiman positiivinen vaikutus menettelylajin sisällä de lege lata s. 100. — Periaatekysymyksen osalta omaksuttu mielipide s. 101. — Periaatekysymyksen ratkaisun merkityksestä s. 101. — Kaksi äärimmäisyysesimerkkiä s. 102. — Ongelmakysymyksen pelkistäminen s. 103.

II OSA

RIKOSTUOMION OIKEUSVOIMAVAIKUTUKSESTA SIVIILIPROSESSISSA

8 §. Oikeusvoimavaikutuksen myöntämisen edellytyksistä 104

I.1. Kysymyksenasettelusta s. 104. — I.2. Edellytyksenä lainvoimainen ratkaisu s. 104. — I.3. Muiden menettelytilanteiden arvostelu s. 105.

II.1. Ongelma kuuluu tuomio-oppien yhteyteen s. 108. — Tuomion oikeusvoimavaikutuksen todistusoikeudellinen merkitys s. 108. — II.2.

Oikeusvoimanormin luonteesta menettelylajien välillä s. 109. — Oikeusvertailua s. 109. — Kotimainen kirjallisuus s. 109. — Oma mielipide s. 110. — II.3. Oikeusvoimasäännön tulkinnasta s. 110. — II.4. Käytännön näkökohtia ongelman laadusta s. 111. — Oikeusvertailevia näkökohtia oikeusvoimasäännön rajoittamisessa s. 112. — Vähäisten rikosasioiden ja rangaistusmääräysteitse ratkaistujen asioiden arvosteleminen s. 113. — Rajausongelmia s. 113. — Tulkintaohje rajatilanteissa s. 114. — Oikeusvoimaongelman käytännöllinen aspekti s. 114.

III.1. Tuomioistuimen mahdollisuudesta vakuuttautua rikostuomion oikeellisuudesta s. 115. — *Tirkkosen* mielipide s. 115. — III.2. Tuomion virheellisyys oikeusvoimavaikutuksen kannalta s. 115. — Eräitä esimerkkitalanteita s. 116.

IV.1. Ulkomaisen rikostuomion oikeusvoimavaikutus s. 117. — Kirjallisuudessa esitetty näkemys s. 118. — Oikeusvertailevasti s. 118. — IV.2. Suomen rikoslain alueellinen ulottuvuus s. 118. — IV.3. Rikostuomioiden välillä ei yleensä oikeusvoimavaikutusta s. 120. — IV.4. *Täytäntöönpanokelpoisuuden merkityksestä* s. 120. — Ulkomainen syylisyyden toteava rikostuomio tai syyttömyyden toteava tuomio ei yleensä sido myöhemässä siviiliprosessissa s. 121. — Kysymys vahvistettujen siviiliseuraamusten osalta s. 121. — Eräitä erityissäännöksiä s. 122. — *Ulkomainen tuomio ei ole kotimaassa täytäntöön pantavissa* s. 122. — IV.5. Oikeusvoimavaikutusta vailla olevan tuomion vaikutuksesta s. 122.

9 §. Rikostuomion oikeusvoiman negatiivinen funktio siviiliprosessissa 123

I.1. Suhtautumisesta otsikko-ongelmaan s. 123. — I.2. Rikosoikeudellisten vaateiden esiintymismahdollisuus siviiliprosessissa s. 124.

II.1. Ongelma kotimaaisessa kirjallisuudessa s. 124. — *Tirkkosen* mielipide s. 124. — II.2. Oikeusvertaileva katsaus s. 124. — Ruotsin oikeus s. 124. — Itävallan oikeus s. 125. — Ranskan oikeus s. 125.

III.1. Kysymyksenasettelusta: rikosoikeudelliset ja siviilioikeudelliset kysymykset s. 125. — Rikosoikeudellisten kysymysten osalta omaksuttu mielipide s. 125. — Siviilioikeudellisten vaateiden eri tyyppitalanteista s. 126. — III.2. Kantaja esittää ehdoin tahdoin samalla perusteella uuden samansisältöisen siviiliperusteisen vaatimuksen s. 126. — Oikeusvoiman negatiivinen funktio kyseessä s. 127. — III.3. Lainkonkurrenssitalanteista s. 127. — Kysymykseen menettelylajin sisällä omaksutut mielipiteet s. 128. — Hylkäävän rikostuomion oikeusvoiman negatiivinen vaikutus s. 128. — III.4. Siviilivaateen hyväksyvän rikostuomion vaikutus s. 129. — Kirjallisuuden mukaan s. 129. — Oikeuskäytännön linjat: 1. Oikeusvoiman negatiivinen funktio s. 129. — 2. Oikeusvoiman positiivinen vaikutus s. 130. — 3. Oikeudellisen intressin puute s. 131. — 4. Konnekteetti jätetään huomiotta s. 131. — III.5. Asiassa omaksuttu mielipide s. 131.

IV. Yhteen veto s. 133.

10 §. *Langettavan rikostuomion oikeusvoiman objektiivisesta ulottuvuudesta* 134

I.1. Pyrkimyksestä yleisin kriteerein kuvata sitova ala johtuvat vaikeudet s. 134. — Tuomion sisältö ratkaisee s. 134. — I.2. Kotimaisessa kirjallisuudessa esitettyjä näkemyksiä s. 135. — Tirkkosen mielipide s. 135. — I.3. Oikeusvertaileva katsaus: Itävallan oikeus s. 136. — Sveitsin oikeus s. 136. — Ranskan oikeus s. 137. — Italian oikeus s. 137. — Neuvostoliiton oikeus s. 138. — I.4. Oikeusvertailevan tutkimuksen tuloksista s. 138.

II.1. Tyyppitilanteista yleensä s. 139. — II.2. Tyyppiryhmien esittely s. 140.

III.1. Siviililain seuraamuksen syntymisen edellytyksenä rikos tai rikostunnusmerkistö s. 140. — a) KS 46 §:n a-kohta s. 141. — b) PK 15:1 s. 143. — c) AL 59 § s. 144. — d) PK 15:4 s. 144. — e) LVL 20 § s. 145. — f) RVA 11 § s. 146. — III.2. Edellisissä tapauksissa kysymys rikollisen teon toteennäyttämisestä s. 146. — Eräitä johtopäätöksiä s. 146. — Suhde sivuvaikutuksiin s. 147. — Suhde menettelylajin sisäiseen sidonnaisuuteen s. 147.

IV.1. Siviililaki edellyttää, että vahinkotapaus aikaansaatiin törkeällä tuottamuksella tai tahallaan s. 147. — Siviililain ja rikoslain mukaiset syyksiluettavuuden asteet ja niiden väliset suhteet s. 148. — VakSopL:n 18 §:n tilanne s. 150. — IV.2.a) Siviililain mukainen rinnakkaistunnusmerkistö sisältyy rikoslain mukaiseen tunnusmerkistöön s. 150. — Rikosprosessin sisäinen oikeusvoimaongelma s. 151. — IV.2.b) Kysymyksen ratkaisu kirjallisuudessa s. 152. — Oikeuskäytäntömme soveltutilanteista s. 152. — RL 38:7:n tilanne s. 152. — Väärennystilanne s. 153. — OK 31:7:n määräys s. 154. — IV.2.c) Tyyppiryhmän oikeusvoimaongelman ratkaisu s. 154. — IV.3. Eräistä avioliittolain mukaisista avioero-perusteista s. 155. — Sitooko niiden osalta olemassaoleva rikostuomio s. 155. — Tirkkosen mielipide s. 155. — Oma mielipide s. 156.

V.1. Tuomioperusteiden oikeusvoimaisuudesta s. 157. — Erityisesti todettujen tosiseikkojen oikeusvoimaisuudesta s. 157. — Kotimaisessa kirjallisuudessa tuomiokokonaisuuden oikeusvoimaisuudesta s. 157. — V.2. Yksityisten tosiasiatoteamusten oikeusvoimaisuudesta s. 158. — Oikeuskäytännön kannanottoja s. 159. — Tuomioperusteet eivät sido yleensä s. 160. — Säännön perusteista s. 160.

VI. Tosiseikkojen oikeudellisen arvostamisen sitovuus s. 162. — Rikoksen rubrisointi s. 162. — Kysymys kotimaisessa kirjallisuudessa. — Oikeusvertailevasti s. 162. — Eräs oikeustapaus s. 163. — Suhde prejudikaattivaikutukseen s. 163. — OK 31:8:n 4-kohdan merkityksestä tilanteen arvostelussa s. 164. — Yleensä teon rubrisointi on sitova s. 164. — Säännön perusteista s. 164.

VII. Rikosoikeudellisten seuraamusten oikeusvoimasta s. 165. — Ongelmalla ei käytännöllistä merkitystä siviiliprosessissa s. 166.

VIII. Oikeusvoiman kumoavia perusteita s. 166.

11 §. Vapauttavan rikostuomion oikeusvoiman objektiivisesta ulottuvuudesta 167

I.1. Ongelman merkityksestä s. 167. — Kysymyksen käsittelystä kotimaisessa kirjallisuudessa s. 168. — Eräitä oikeusvertailevia huomioita s. 168. — I.2. Selvitettävä, voiko rikostuomion ja siviiliprosessin välillä vallita oikeusvoimavaikutuksen edellyttämä identiteetti s. 170. — Eri tyyppitilanteista s. 170. — Tilanteiden moninaisuuden seurauksista s. 170.

II.1. Siviilikanteen edellytyksenä rikoksen olemassaolo s. 170. — Kotimainen kirjallisuus s. 170. — Oikeuskäytännön kannanotot s. 171. — Yleissääntönä oikeusvoimavaikutuksen hyväksyminen s. 171. — Omaksettutu mielipide s. 172. — Hylkäysperusteen merkityksestä s. 172. — II.2. Rikosoikeudellinen ja siviilioikeudellinen rinnakkaisnormitilanne s. 173. — Merkitseekö ei-rikoslain vastaisuus samalla ei-siviililain vastaisuutta s. 173. — Mitä merkitsee tahallista tekoa koskevan syytteen hylkääminen siviililain kannalta s. 174. — Tuottamuksellista tekoa koskeva syytteen hylkäämisen merkityksestä s. 174. — Mielipiteen perustelut s. 175. — II.3. Syyntakeisuuden puutteen toteaminen siviililain kannalta s. 175. — RL 9:5:n merkityksestä s. 176. — VakSopL:n 18 §:n erityistilanteen tulkintaa ja siinä mainitun syyntakeettomuuden merkityksestä s. 176. — Esimerkkitalanne s. 177. — Sen ratkaisusta s. 177. — II.4. Rikosperuste ja siviiliperuste sopimussuhteissa s. 178. — Yleissääntön sopivuus tilanteeseen s. 178. — II.5. Avioliittolain mukaiset rikosvivahteiset avioeroperusteet s. 178. — Yleissääntön soveltuvuus näihin s. 178.

III. Oikeuskäytännön sovellutuksia siviilivaateen rikosperusteella hylkäävien tuomioiden osalta s. 179. — Oikeusvoimaväite hylkäävän rikostuomion jälkeen s. 180.

IV. Yhteen veto s. 180.

12 §. Siviilioikeudellista oikeussuhdetta koskevan lausuman oikeusvoimasta siviiliprosessissa 181

I. Tyyppiryhmän syntyperusteista s. 181.

II.1. Kysymyksen ratkaisu kotimaisessa kirjallisuudessa s. 182. — II.2. Oikeusvertailevia huomioita s. 182.

III.1. Siviilioikeudellinen esikysymys tuomio-oppien kannalta s. 183. — Yleensä ratkaistaan perusteissa s. 183. — Ilmaisun »erikseen ratkaistavakseen» -sisällöstä s. 184. — III.2. Voidaanko esikysymys ratkaista välituomiolla s. 184. — III.3. Esikysymyksen ratkaisu vaatimustasolla s. 185. — Ratkaisun oikeusvoimasta s. 185. — Oikeustoimen pätemättömyyden toteaminen s. 185. — Vahingonkorvaussuhteiden keskinäinen vahvistaminen s. 186. — III.4. Voidaanko siviilioikeudellinen esikysymys ratkaista oikeusvoimaisesti perusteluissa s. 186. — Eri vaihtoehtoja s. 186. — III.5. Niiden ratkaisujen merkityksestä, jossa rikostuomioistuin ei tutki siviilioikeudellista esikysymystä s. 187. — Ratkaisujen oikeusvoimaisuudesta s. 188.

IV. Voidaanko ratkaisua muuten käyttää hyväksi s. 188.

13 §. Oikeusvoiman subjektiivisesta ulottuvuudesta rikosjutun asianosaisten välillä	188
I. Seuraavan esityksen problematiikan kuvaaminen s. 188. — II.1. Oikeusvertaileva tarkastelu: Ranskan oikeuden kannalta s. 189. — Itävallan oikeuden kannalta s. 190. — Eräiden muiden oikeusjärjestysten omaksu- mista perussäännöistä s. 190. — II.2. Kysymys kotimaisessa kirjallisuu- dessa s. 191. — Rikos- ja siviiliprosessin asianosaiset ovat identtisiä s. 191. — Eräitä esimerkkitalanteita s. 192. III.1. Siviilijutun asianosaisten on oltava rikosjutun vastapuolia s. 193. — Perussääntö niitä tilanteita silmällä pitäen, joissa siviilijutun asian- osaiset ovat rikosjutun myötäpuolia s. 193. — Säännön perusteista s. 193. — Esimerkkitalanteita tapauksista, joissa kysymys sidonnaisuuden myön- tämistä on aktualisoitunut s. 194. — Merilain mukaisia tilanteita s. 195. — Eräistä muista regressitalanteista s. 195. — III.2. Vahvistustuomio- tilanne s. 196.	
14 §. Rikostuomion oikeusvoiman ulottuvuus henkilöön, joka rikosjutussa ei ole ollut asianosaisena	196
I.1. Kysymyksen vaikeus s. 196. — Tilanteet, joissa ongelma ilmenee: asianomistajan osalta s. 197. — Tertiuksen osalta s. 197. — Kysymyksen- asettelusta s. 197. — I.2. Kuulematta jätetyn asianomistajan sidon- naisuus rikostuomioon kotimaisen kirjallisuuden valossa s. 198. — Sivul- lisen sidonnaisuus rikostuomioon kotimaisen kirjallisuuden valossa s. 199. — I.3. Oikeusvertailua s. 200. — I.4. Asianomistajan ja tertiuksen ase- man vertailua s. 200. II.1. Rikostuomiossa ratkaistujen siviilioikeudellisten kysymysten arvos- telusta sivullisuhteesta s. 201. — Sovelletaan siviiliprosessin inter partes sääntöä s. 201. — Tämän osalta erityistutkimus s. 202. III.A.1. Rikosasiassa ei kuultu henkilö vetoaa hyväkseen syytettyä vas- taan annettuun langettavaan rikostuomioon s. 203. — Kysymys menet- telylajin sisällä s. 203. — III.A.2. Kysymys kirjallisuudessa s. 204. — Käytännön kannalta s. 205. — Omaksuttu sidonnaisuussääntö ja sen perustelut s. 205. — III.A.3. Voisiko sivullinen vedota vapauttavaan rikos- tuomioon edukseen s. 206. — Eräitä poikkeustapauksia s. 206. III.B.1. Voisiko asianomistaja tai kantaja vedota syytetyn langettavan tuomion osalta tertiusta vastaan, jota jutussa ei ole kuultu s. 207. — Sivullisen asemasta s. 208. — Kontradiktorisen periaatteen sisällöstä asianomistajan ja tertiuksen kannalta s. 208. — III.B.2. Olisiko tertiuk- sen de lege lata tehtävä interventio rikosprosessiin s. 209. — Tertiuksen mahdollisuudesta käyttää varsinaisia muutoksenhakekeinoja s. 211. — Tertiuksen mahdollisuudesta käyttää ylimääräisiä muutoksenhakekei- noja s. 211. — III.B.3. Omaksuttu peruslinja: rikostuomio ei sido oikeus- voimaisesti siinä oikeudenkäynnissä, jossa rikosjutun asianomistaja tai kantaja kohdistaa vaatimuksensa rikosjutussa ei kuultuun sivulliseen s. 213. — III.B.4. Eräitä poikkeuksia s. 214. — III.C. Yhteen veto s. 215.	

IV.1. Perustaako kuuleminen sivullisen sidonnaisuuden rikostuomioon s. 215. — Kotimaisen kirjallisuuden kannanottoja s. 216. — Kuultavan asemasta s. 216. — IV.2. Oikeuskäytännön tapauksia s. 217. — Esimerkki-tapauksen analyttistä tarkastelua s. 217.

V.1. Lainsäädäntö suo sivulliselle mahdollisuuden sivuväliintuloon s. 218. Erityisesti LVL:n järjestelyistä s. 219. — V.2. Voidaanko edellistä pitää yleisen säännön ilmauksena s. 220.

VI.1. Eräitä keinoja tilanteen selvittämiseksi s. 221. — VI.2. Eräs täy-dentävä huomautus s. 222.

III OSA

RIKOSTUOMION MUISTA VAIKUTUKSISTA SIVIILIPROSESSISSA.

15 §. Rikostuomion todistusvaikutuksesta 223

I.1. Oikeusvoimasäännön rajoittamisen vaikeudet s. 223. — Oikeusturva-syistä oikeusvoimainen sidonnaisuus jouduttu useissa tilanteissa kiel-tämään s. 223. — I.2. Materiaalin käyttö tapahtuu tuomion ja oikeuden-käynnin todistusvaikutuksen muodossa s. 224.

II.1. Todistusvaikutuksen kotimainen normiperusta s. 225. — II.2. Oikeus-vertailevia huomioita s. 226. — II.3. Liittykö todistusvaikutus kaiken-laisiin tuomioihin s. 227. — Käytännön tilanne s. 228. — Oikeusvertailua ja OK 17:9:n määräys s. 228. — Todistusvaikutuksen syntymisen edel-lykset joustavat ja väljät s. 229. — II.4. Millä seikoilla todistusoikeu-dellisesti merkitystä s. 229.

III.1. Oikeudenkäyntipöytäkirjan käyttäminen todisteena s. 230. — III.2. Erityisesti pöytäkirjatun todistajakertomuksen käyttämisestä s. 231. — III.3. Pöytäkirjaan liitettyjä ominaisuuksia s. 232. — III.4. Pöytäkirjan luoma presumtio s. 234. — Todistajankertomuksen arvostaminen vapaan todistusteorian mukaan s. 235.

IV.1. Rikostuomio todistusperuste s. 236. — IV.2. Luoko rikostuomio presumtatiivisen totuuden olettan s. 237. — Oikeusvertailevasti s. 237. — IV.3. Kysymys kotimaisessa kirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä s. 28. — IV.4. Kirjoittajan oma käsitys s. 239. — IV.5. Eräitä rajoituksia s. 240. — Voidaanko rikostuomion todistusvaikutus kumota näytöllä s. 241.

V.1. Rikostuomion merkitys ns. todistustaakkaoppeja silmällä pitäen s. 243. — V.2. Eräitä tyyppitilanteita s. 243.

VI. Voidaanko tuomion todistusvaikutus ottaa huomioon ex officio s. 244.

VII. Tuomion todistusvaikutuksen tosiasiallinen merkitys s. 245.

16 §. Tuomion sivuvaikutuksista 246

I.1. Sivuvaikutukset prosessioikeuden systematiikassa s. 246. — Sivuvai-kutuksen käsitteestä s. 247. — Nimitykset: sivuvaikutukset, tosiseikasto-

vaikutukset ja refleksiivaikutukset s. 247. — Omaksuttu terminologia s. 248. — I.2. Erilaisista sivuvaikutuksista s. 248. — Kysymys kotimaisessa kirjallisuudessa s. 249.

II.1. Oikeusvoiman ja sivuvaikutuksen suhteista: Oletettu yhtäläisyys s. 250. — Oikeusvoima perustuu yleissääntöön, sivuvaikutukset siviilioikeudellisiin erityismääräyksiin s. 250. — II.2. Kysymys lainvoiman merkityksestä s. 252. — II.3. Käsitteiden eroista tuomion sisältöä ajatellen s. 253. — II.4. Oikeusvoimavaikutus otetaan huomioon ex officio, sivuvaikutukset vain asianosaisen pyynnöstä s. 255. — 5. Vaikutuslajien henkilöllisestä ulottuvuudesta s. 256. — 6. Vaikutuslajin muuntuvuusmahdollisuudesta s. 257.

III.1. Vaikutuslajien sitova vaikutus uudessa oikeudenkäynnissä s. 258. — Esitetyn työhypoteesin tutkintaa s. 258. — Oikeusvertailua s. 259. — Omaksuttu mielipide s. 259. — III.2. Mahdollisuus tutkia tuomion oikeellisuus s. 260. — III.3. Sivuvaikutuksen esiintymistapa s. 260.

IV.1. Sivuvaikutuksen ja oikeusvoimavaikutuksen suhteesta sivullissuhteessa s. 261. — IV.2. Eräitä esimerkkejä s. 262.

V. Yksityisoikeudellinen sopimus liittää rikostuomioon siviilioikeudellisen vaikutuksen s. 263. Eräitä esimerkkejä s. 263.

VI. Yhteenvedo s. 264.

17 §. Tuomion konstitutiivisesta vaikutuksesta 265

I.1. Kysymyksenasettelusta s. 265. — I.2. Esimerkkitalanteista s. 265. — Tyypilläänalyysistä s. 266. — Onko langettava rangaistustuomio konstitutiivinen tuomio s. 266. — Kotimaisessa kirjallisuudessa esitettyä s. 266. — Kirjoittajan mielipide s. 267. — I.3. Erilaisista konfiskaatiotilanteista s. 267. — Rikoksentekeväläinen konfiskaatio s. 267. — Rikoksella aikaansaadun tavaran menettäminen ja rikoksen kohteena olevan omaisuuden menettäminen s. 268. — Esineen arvon tai taloudellisen hyödyn menettäminen s. 268. — II.1. Konfiskaatiopäätös myöhemmin siviiliasiaihin yhteydessä s. 268. — Erilaisia tilanteita s. 268. — Mikä merkitys aikaisemmalla rikostuomiolla s. 268. — II.2. Kotimaisen prosessioikeudellisen kirjallisuuden antama vastaus s. 269. — Konstitutiivisella tuomiolla on sekä oikeusvoimavaikutus että konstitutiivinen vaikutus s. 269. — Väitetty inter omnes -vaikutus s. 269. — Rikosoikeudellisen kirjallisuuden antama vastaus s. 269. — Saantosuojamääräysten soveltaminen s. 269. — Mainittujen näkemysten sovellutuksia prosessilajien välillä s. 269. — II.3. Oikeusvertailua s. 270.

III.1. Tilanteen yleisanalyysistä s. 271. — Konfiskaatiolausunto annetaan tuomion johtopäätösosassa s. 271. — Tämän merkitys asianosaissuhteessa s. 271. — Viimeksi mainitun seikan merkityksestä konstitutiivista vaikutusta ajatellen s. 271. — Vaikeudet sivullissuhteessa s. 271. — III.2. Sivullissuhteen huomioon ottaminen esinekonfiskaatiossa s. 272. — Rikosoikeudellisessa kirjallisuudessa esitettyjä mielipiteitä s. 272. — III.3. Tilanteessa erilaisia tyyppitalanteita: Sivullinen syyttäjän toimenpitein

joutunut rikosjutun vastaajaksi s. 273. — Rikostuomion merkityksestä s. 273. — Sivullinen kuultavana rikosjutun yhteydessä s. 273. — Tuomion merkityksestä s. 273. — Sidonnaisuussäännön perusteluista ja merkityksestä muita oikeusturvakeinoja ajatellen s. 274. — III.4. Sivullisen asema *luvattomien* eli vaarallisten esineiden osalta s. 274. — Materiaalisen ja prosessioikeudellisen säännön samansuuntaisuus s. 275. — III.5.a. *Luvallisten* esineiden konfiskoinnista ns. objektiivisen rikosprosessin tilanteissa s. 275. — Tuomion merkityksestä s. 276. — III.5.b. Sivullisen asemasta luvallisen, hänelle kuuluvan esineen konfiskaation jälkeen s. 276. — Eräitä vertailunäkökohtia s. 276. — Prosessioikeudellinen *inter omnes* teoria aatehistoriallisesti tarkasteltuna s. 277. — Sen suhde aikalaiseen esineoikeuteen s. 277. — Mielenpitoen omaksuminen nykyoikeuden kannalta s. 277. — Konstitutiivisen vaikutuksen perusteista s. 278. — III.5.c. Rikoslain määräykset s. 278. — Täytäntöönpanoa koskevien määräysten merkityksestä s. 278. — Sivullisen asemasta syytetyn luovuttaessa esineen päätöksen antamisen jälkeen sivulliselle s. 279. — Vaikuttaako takavarikko edellisen tilanteen prosessioikeudelliseen arvostamiseen s. 280. — Yhteenveto s. 280. — Suhde sivuvaikutustilanteeseen s. 281.

IV. Eräät muut rikostuomion yhteydessä esiintyvät konstitutiiviset lausumat s. 281. — Tällaisen seikan johdosta annetun lausuman merkityksestä s. 281. — Tilanteiden merkitys siviiliprosessin kannalta s. 282.

V. Onko tuomion konstitutiivinen vaikutus edelleen hyväksyttävissä s. 282. — Kirjoittajan mielipide s. 282.

IV OSA

ERITYISKYSYMYKSIÄ

18 §. Ristiriitatilanteiden selvitysmahdollisuudesta 283

I.1. Tuomioon liittyvien oikeusohjeiden vaikeus ristiriitatilanteita synnyttävänä tekijänä s. 283. — Kysymys asianosaisen mahdollisuudesta saada oikaisua lainvoimaisen tuomion antamisen jälkeen ristiriitatilanteissa s. 283. — Yleinen tuomioiden itseoikaisukiello s. 284. — I.2. Ristiriitatilanteiden tyyppitapauksia s. 285.

II.1. Oikeusvoiman negatiivinen vaikutus jätetty huomiotta s. 285. — Tilanteen ratkaisu s. 285. — II.2. Oikeusvoiman positiivinen vaikutus jätetty huomiotta s. 285. *Halilan* esittämä käsitys s. 286. — Kirjoittajan oma käsitys s. 287. — II.3. Rikostuomiolle myönnetty oikeusvoimavaiikutus, vaikei tällaista vaikutusta olisi ollut myönnettävä s. 287. — Tällaisen virheellisen säännön merkitys jälkiprosessissa s. 287. — Omaksumtu käsitys s. 287. — Oikeusvoimavaikutus kielletty, mutta aikaisempi tuomio otettu huomioon todistusvaikutuksen kautta ja tultu rikostuomion edellyttämään lopputulokseen s. 287. — Arvostelu OK 31:1:n 4-kohdan kannalta s. 288.

III.1. Tuomion sivuvaikutus tai konstitutiivinen vaikutus ristiriitatilanteita ajatellen s. 288. — Erityisesti tuomion konstitutiivisen vaikutuksen tilanteista s. 288. — Tuomion sivuvaikutuksen huomiotta jättäminen jälkiprosessissa s. 289. — Kirjoittajan käsitys s. 289. — III.2. Tuomion todistusvaikutuksen huomiotta jättäminen s. 290. — Kotimaisessa kirjallisuudessa esitettyjä näkemyksiä s. 290. — Eräitä oikeusvertailevia havaintoja s. 290. — Kirjoittajan käsitys eri tilanteiden ratkaisusta s. 290.

IV.1. Kuinka alioikeuden on meneteltävä, jos se juttua käsitellessään havaitsee, että aikaisempi ratkaisu on ilmeisesti virheellinen s. 291. — IV.2. Kun kanne on siviiliprosessissa hylätty, nostetaan uusi rikosperusteinen kanne, joka hyväksytään, jääkö näiden välinen ristiriita pysyväksi s. 292. — IV.3. Kahdesta lainvoimaisesta ratkaisusta, joista toinen perustuu toiselle, muutetaan toista, voidaanko myös toinen oikaista s. 293. — IV.4. Ylimääräisen muutoksenhaun suhteesta rikostuomion sitovaan vaikutukseen s. 294.

V. Ylimääräisen muutoksenhaun merkityksestä s. 295.

19 §. Rikostuomion vaikutuksista *de lege ferenda* 296

I.1. Rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen tämänhetkisestä kehitysvaiheesta s. 296. — Oikeusvoimavaikutuksen suhde menettelylajin sisäiseen oikeusvoimavaikutukseen *de lege lata* ja *de lege ferenda* s. 296. — I.2. Siirtyminen fakultatiiviseen adheesioon oikeusvoimavaikutuksen kannalta s. 296. — Mielipiteitä kirjallisuudesta ja lainvalmistelusta s. 296. — I.3. Kirjoittajan mielipide s. 297.

II.1. Onko tarkoituksenmukaista pyrkiä normeeraamaan oikeusvoimongelman ratkaisu kirjoitetussa laissa s. 297. — Oikeusvertailua s. 297. — Nykyinen järjestelmä käytännössä s. 298. Kehityslinjoista oikeusvertailevasti s. 299. — II.2. Kirjoittajan oma käsitys s. 300.

III. Muiden tuomion vaikutusten normeeraaminen yleissäännöllä prosessilaissa s. 300.

Referat s. 301

Oikeustapaushakemisto s. 329

Asiahakemisto s. 331

LÄHDELUETTELO:

- Aalto, Jorma S.*: Rikosprosessilain asiallisesta sovellutusalasta. Vammala 1965. (Aalto)
- , — Asianosaisen käyttäytymisestä todisteena. — LM 1967 s. 731 ss.
 - , — Näkökohtia tuomioiden itseoikaisukiellosta. — LM 1961 s. 727 ss.
 - , — Syytetyn totuusvelvollisuuden kehityksestä. — LM 1967 s. 8 ss.
- Aarnio, Aulis*: Perillisen oikeusasemasta. Helsinki 1967. (Aarnio)
- Afzelius, Ivar*: Grunddragen af rättegångsförfarandet i tvistemål. Jemförande framställning af utländsk och svensk lagstiftning. Toinen painos. Stockholm 1886. (Afzelius)
- Agge, Ivar*: Bidrag till läran om civildomens rättskraft. Lund 1932. (Agge)
- , — Straffprocessrätt I. Toinen painos. Uppsala 1938 (Agge I) sekä Straffprocessrätt II. Anteckningar efter föreläsningar. Uppsala 1936. (Agge II)
 - , — Något om processföremålet och dess bestämmande enligt svensk straffprocessrätt. Festskrift för Granfelt s. 18 ss. Helsingfors 1934. (Processföremålet)
 - , — Några anmärkningar rörande skadeståndstalan i brottmål. — SvJT 1936 s. 241 ss.
 - , — Straffprocessens konstruktion och brottmålsutslagens rättskraft. — SvJT 1937 s. 617 ss.
- Aho, Matti*: Konkurssivelallisen valeluovutukset ja takaisinsaanti. — LM 1963 s. 432 ss.
- Ailio, Erkki*: Esinekonfiskaatio Suomen rikosoikeudessa. Rikosoikeudellinen tutkimus. Helsinki 1964. (Ailio)
- Alanen, Aatos*: Yleinen oikeustiede. Turku 1948. (Alanen)
- Alkio, Paavo*: Tuomarin tehtävistä käräjillä. Vaasa 1948. (Alkio)
- Andenaes, Johs.*: Straffprosessens i første instans. Oslo 1962. (Andenaes)
- , — Allminnelig strafferett. Oslo 1956. (Strafferett)
- Arti, Armas*: Liikennevahinkojen korvaaminen. Porvoo 1965. (Arti)
- , — Liikennevakuutuslain tulkinnasta tuomioistuimissamme. Suomen vakuutuslakimiesten yhdistyksen julkaisuja XVII s. 224 ss. (LVL:n tulkinnasta)
- Augdahl, Per*: Norsk civilprosess. Kolmas painos. Trondheim 1961. (Augdahl)
- Baumann, Jürgen*: Strafrecht. Allgemeiner Teil. Bielefeld 1964. (Baumann)
- Baumbach, Adolf — Lauterbach, Wolfgang*: Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und anderen Nebengesetzen. 26. painos. München—Berlin 1961. (Baumbach)

- Becker, H.*: Obligationenrecht. 1. Abteilung. Allgemeine Bestimmungen Art 1—183. Bern 1917. (Becker)
- Beckman, Rudolf*: Är laga kraft vunnet utslag i brottmål ovillkorligen bindande för avgörandet av privaträttsligt anspråk, som särskilt utföres såsom tvistemål? — JFT 1940 s. 119 ss.
- Beling, Ernst*: Deutsches Reichsstrafprozessrecht. Berlin—Leipzig 1928. (Beling)
- Binding, Karl*: Strafrechtliche und strafprozessuale Abhandlungen. Zweiter Band Strafprozess. München—Leipzig 1915. (Binding II)
- Birchmeier, W.*: Handbuch des Bundesgesetzes über die Organisation der Bundesrechtspflege vom 16. Dezember 1943. Zürich 1950. (Birchmeier)
- Birkmeyer, Karl*: Deutsches Strafprozessrecht. Berlin 1898. (Birkmeyer)
- Blomeyer, Arwed*: Zivilprozessrecht Erkenntnisverfahren. Berlin—Göttingen—Heidelberg 1963. (Blomeyer)
- Bolding, Per Olof*: Bevisbördan och den juridiska tekniken. Uppsala 1951. (Bolding)
- Borenus, Lauri*: Moottoriajoneuvoliikenteestä johtuvan vahingon vastuusta ja sen vakuuttamisesta. Suomen vakuutuslakimiesten yhdistyksen julkaisuja III s. 33 ss. Helsinki 1939. (Borenus)
- Bouzat, Pierre—Pinatel, Jean*: Traité de droit pénal et de criminologie. Tome II. Procédure pénal. Paris 1963. (Bouzat)
- Braas, le Chevalier*: Précis de procédure pénale I. Bruxelles—Liège 1950. (Braas I)
- Bruck, Felix*: Ueber die präjudicielle Wirkung des rechtskräftigen Criminalurtheils auf die connexe Civilsache. Historisch-dogmatisch dargestellt und vom legislatorischen Standpunkte betrachtet. Berlin 1875. (Bruck)
- Brusiin, Otto*: Über die Objektivität der Rechtsprechung. Helsinki 1949. (Brusiin)
- Bugge, Nicolai L.*: Lov om forsikringsavtaler. Oslo 1930. (Bugge)
- Bäärnhielm, Gösta*: Rättegången i brottmål. Lärobok i rättskunskap för blivande landsfiskaler IV. Processrätt. Lund 1927. (Bäärnhielm)
- Carlson, B. C.*: Eräitä huomautuksia rikoksen siviilioikeudellisista seuraamuksista. Juhlajulkaisu Suomalainen Lakimiesyhdistys 1898—1948 s. 396 ss. Vammala 1948. (Carlson)
- Cars, Thorsten*: Om resning i rättegångsmål. Stockholm 1959. (Cars)
- Chadbourn, James H.—Levin, A. Leo*: Cases and materials on civil procedure. Brooklyn 1961. (Chadbourn—Levin)
- Chavanne, Albert*: Les effects du procès pénal sur le procès engagé devant le tribunal civil. Revue de science criminelle et de droit pénal comparé 1954 s. 239 ss. (Chavanne)
- Coester, Robert*: Die Rechtskraft der Staatsakte. München — Leipzig 1927. (Coester)
- Colin, Ambroise—Capitant, H.*: Cours élémentaire de droit civil français. II osa. Paris 1928. (Colin—Capitant)
- Courteaud, Paul*: Essai sur l'Evolution dans la Jurisprudence récente du Principe de l'Autorité au Civil de la Chose jugée au Criminel. Grenoble 1938. (Courteaud)
- Coutts, J.*: De l'autorité de la chose jugée au pénal sur le procès civil. — RIntDP 1954 s. 435 ss.

- Dillén, Nils*: Föreläsningar i straffprocessrätt enligt den nya rättegångsbalken. Falun 1947. (Dillén)
- Graf zu Dohna, Alexander*: Das Strafverfahren. Berlin 1913. (Dohna)
- Donnedieu de Vabres, H.*: Traité de droit criminel et de législation pénale comparée. Paris 1947. (Donnedieu de Vabres)
- Godenhjelm, Berndt*: Vinner dom i tvistemål rättskraft mot den, som i målet varit inkallad för att höras? — JFT 1940 s. 247 ss.
- Eckhoff, Torstein*: Rettskraft. Oslo 1945. (Eckhoff)
- Eek, Hilding*: Internationell privaträtt. Metod och material. Stockholm 1962. (Eek)
- Ehrensverd, Albert*: Om verkan af utländsk straffdom i straffrättsligt hänseende. Lund 1895. (Ehrensverd)
- Eisler, Max*: Über die Beziehungen zwischen Zivil- und Strafsachen nach dem neuen österreichischen Rechte. — JBl 1903 s. 289 ss.
- Ekelöf, Per Olof*: Kompendium över civilprocessen. Del I. Uppsala 1956. (Kompendium)
- — — Kompendium över rättsmedlen. Uppsala 1964. (Rättsmedlen)
 - — — Om interventionsgrunden. Uppsala 1937. (Interventionsgrunden)
 - — — Processuella grundbegrepp och allmänna processprinciper. Några problem inom den allmänna processrättsläran. Stockholm 1956. (Grundbegrepp)
 - — — Rättegång I—V. Stockholm 1963—66. (Ekelöf I—V)
- Eklund, Rudolf—Hemberg, William*: Lagen om försäkringsavtal av den 8 april 1927 jämte därav föranladda författningar. Kolmas painos. Stockholm 1957. (Eklund)
- Ekström, F. W.*: Privaträttens allmänna läror I—III ja IV—VIII. Helsingfors 1921—1925. (Ekström)
- Ellilä, Reino*: Suomen liikenne-rikosoikeus. Porvoo 1958. (R. Ellilä)
- Ellilä, Tauno*: Arvostelu teoksesta Tauno Tirkkonen: Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin. — LM 1955 s. 963 ss.
- — — Asianosaisen kuulustelu totuusvakuutuksen nojalla ja rangaistussanktion uhalla. — LM 1948 s. 612 ss.
 - — — Huomioita ja mietteitä professori Tauno Tirkkoson siviiliprosessioikeuden oppikirjan ilmestymisen johdosta. — LM 1967 s. 611 ss.
 - — — Kanteenmuuttamisen sallittavuudesta. — DL 1939 s. 380 ss.
 - — — Oikeudenkäynti ja täytäntöönpano. Prosessioikeutta oikeustapausten valossa. Porvoo 1965. (Ellilä)
 - — — Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa erityisesti silmälläpitäen ulosmittausmenettelyä. Prosessioikeudellinen tutkimus. Vammala 1947. (Sivullisen oikeussuojan takeista)
 - — — Tuomioistuimen valta antaa siviilitäytäntöönpanoa koskevia määräyksiä. — LM 1960 s. 514 ss.
 - — — Ulosotto-oikeuden yleiset opit. Porvoo 1962. (Ulosotto-oikeus)
 - — — Uusi rikosprosessioikeudellinen väitöskirja. — LM 1966 s. 206 ss.

- Ellilä, Tauno ja Reino: Vesistön pilaantumista aiheuttavan toimenpiteen rankaisemisesta. Joensuu 1966. (Vesistön pilaantumisesta aiheuttavan toimenpiteen rankaisemisesta)
- Entwurf eines Strafgesetzbuches (StGB). Bonn 1960. (Entwurf 1960)
- Erich, R.: Om domens rättskraft. — JFT 1907 s. 16 ss.
- Fasching, Hans W.: Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen III. Wien 1966. (Fasching)
- , — Streitfragen des Haftpflichtprozesses. — ZVR 1958 s. 62 ss.
- Forsman, Jaakko: Bidrag till läran om skadestånd i brottmål enligt finsk rätt. Helsingfors 1893. (Forsman)
- , — Straffrättens allmänna läror. Kerava 1930. (Allmänna läror)
- Frey, Alexander: Skiljemannainstitutet enligt finsk civilprocessrätt. Uppsala 1911. (Frey)
- Gadd, Erik: Kihlakunnanoikeuden pöytäkirjat. Opas ja mallikokoelma. Toinen painos. Porvoo 1957. (Gadd)
- Garraud, René — Garraud, Pierre: Traité théorique et pratique d'instruction criminelle et de procédure pénale. Kuudes osa. Paris 1929. (Garraud VI)
- Geigel, Reinhart — Geigel, Robert: Der Haftpflichtprozess. München—Berlin 1961. (Geigel)
- Gerland, Heinrich: Der deutsche Strafprozess. Eine systematische Darstellung. Mannheim—Berlin—Leipzig 1927. (Gerland)
- Glaser, Julius: Handbuch des Strafprozesses I, II Leipzig 1883 ja 1885. (Glaser I ja II)
- Gleispach, Wenzeslaus: Das österreichische Strafverfahren. Toinen painos. Wien 1924. (Gleispach)
- Granfelt, O. Hj.: Adhäsionsprincipen. — Valda juridiska uppsatser s. 37 ss. Helsingfors 1944. (Adhäsionsprincipen)
- , — Arvostelu teoksesta Tauno Tirkkonen: Suomen rikosprosessioikeus I. — JFT 1948 s. 207 ss.
- , — Den materiella processledningen. Helsingfors 1911. (Processledningen)
- , — Ehdotus oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi v. 1923. Helsinki 1925. (Ehdotus)
- , — Kan målsägande i skild rättegång väcka talan om skadestånd på grund av brott utan att i brottmålet hava gjort förbehåll därom? (Keskustelukysymyslausunto). — JFT 1949 s. 318.
- , — Kort framställning av Finlands civilprocessrätt. Helsingfors 1927. (Civilprocessrätt)
- , — Lärobok i straffprocessrätt I. Helsingfors 1925. (Lärobok)
- , — Officialprincipen och dess tillämpning på processrättslig grund i vanliga tvistemål anhängiga vid underdomstol enligt gällande finsk och svensk rätt. — JFT 1915 s. 170 ss.
- , — Rangaistuksentäytäntöönpano. Prosessioikeudellinen esitys yleisessä laissa säädettyjen rangaistusten ja muiden rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpanosta. Tammerfors 1942. (Rangaistuksentäytäntöönpano)

- Granfelt, O. Hj.*: Sammandrag av föreläsningar i straffprocessrätt. Toinen painos. Helsingfors 1915. (Sammandrag)
- , — *Straffprocessrätt. Föreläsningar I—II. Helsingfors 1908—1910.* (Granfelt)
- , — *Suomen konkurssioikeus pääpiirteittäin. Kolmas painos. Helsinki 1950.* (Konkurssioikeus)
- , — *Äger domstol, om åtalad frikännes, inskränka sig till att förkasta åtalet, eller skall i domslutet uttryckligen utsägas, att den tilltalade i saken frikännas? — JFT 1925 s. 283 ss.*
- Granfelt, O. Hj. — Castrén, U. J.*: Yleisen alioikeuden, maanjako-oikeuden ja välimiestuomioistuimen ratkaisuja, pöytäkirjoja ja prosessitoimia. — Toinen painos. Helsinki 1924. (Granfelt—Castrén)
- Grotenfelt, Julius*: Kommentar till strafflagen. Allmänna delen I (Helsingfors 1910), II (Helsingfors 1912) ja III (Helsingfors 1913). (Grotenfelt)
- , — *Kommentar till konkursstadgan. Helsingfors 1918.* (Konkursstadgan)
- Grönvall, F.*: Den nya äktenskapslagstiftningen. Andra upplagan. Helsingfors 1930. (Grönvall)
- Guldener, Max*: Schweizerisches Zivilprozessrecht. Toinen painos. Zürich 1958. (Guldener) sekä 1. Supplement. Zürich 1961. (Supplement)
- Guarneri, Giuseppe*: Autorità della cosa giudicata penale nel giudizio civile. Milano 1942. (Guarneri)
- , — *Les effets du procès pénal sur les causes évoquées devant les tribunaux civils. — RIntDP 1954 s. 456 ss.*
- Gärde, N—Engströmer, Thore—Strandberg, Tore—Söderlund, Erik*: Nya rättegångsbalken jämte lagen om dess införande. Med kommentar. Stockholm 1949. (Gärde)
- Hagan, Eero*: Till frågan om försäkringsbolags talerätt. — JFT 1949 s. 275 ss.
- Haikonen, Leo*: Takaisinsaantia konkurssiin koskevia kysymyksiä. — Suomen lakimiesliiton XIV lakimiespäivien pöytäkirja s. 91 ss. Vammala 1964. (Haikonen)
- Hakulinen, Y. J.*: Familjerätt. Tammerfors 1964. (Familjerätt)
- , — *Kysymys konkurssituomion oikeusvoimasta OK 17 luvun soveltamista silmällä pitäen. — LM 1949 s. 440 ss.*
- , — *Rikoslain uuden 1 luvun oikeudellista arviointia. — DL 1963 s. 239 ss.*
- , — *Velkakirjalaki. Porvoo 1965. (Velkakirjalaki)*
- , — *Velvoiteoikeus I. Yleiset opit. Helsinki 1965. (Hakulinen)*
- Halila, Jouko*: Saamisoikeuksien kuittauksesta. Vammala 1961. (Kuittauksesta)
- , — *Todistustaakan jaosta silmällä pitäen erityisesti varallisuus oikeudellisia oikeussuhteita. Porvoo 1955. (Halila)*
- , — *Kantelusta tuomiovirheen perusteella. — LM 1964 s. 1 ss.*
- , — *Tunnustamisesta. Siviiliprosessuaalinen tutkimus. Vammala 1950. (Tunnustamisesta)*
- Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. Luonnos 10. 6. 1939. Helsinki 1939.*
- Hassler, Åke*: Civilprocessrätt. Huvuddragen av domstolsväsendet och rättegången i tvistemål enligt RB I. Lund 1956. (Hassler I)

- Hassler, Ake*: Den nya rättegångsbalken I. Lund 1947. (Rättegångsbalken)
- , — Omröstning om res judicata. Festskrift Karl Schlyter s. 170 ss. Stockholm 1949. (Res judicata)
- , — Svensk civilprocessrätt. En lärobok. Lund 1963. (Hassler)
- Hébraud, Pierre*: L'autorité de la chose jugée au criminel sur le civil. Paris 1929. (Hébraud)
- Heinonen, Olavi*: Konkurssirikoksiin liittyvistä vahingonkorvauskysymyksistä. — Suomen lakimiesliiton XIV lakimiespäivien pöytäkirja 1963 s. 103 ss. Vammala 1964.
- , — Velallisen konkurssirikoksista. Vammala 1966. (Heinonen)
- Hellner, Jan*: Försäkringsgivarens regressrätt. — Uppsala 1953. (Regressrätt)
- , — Försäkringsrätt. — Lund 1959. (Hellner)
- Hellwig, Konrad*: System des deutschen Zivilprozessrechts. Erster Teil. Leipzig 1912. (Hellwig)
- Henkel, Heinrich*: Strafverfahrensrecht. Stuttgart 1953. (Henkel)
- Herz, Wilhelm*: Über Bedeutung und Umfang des § 268 ZPO. — ÖRZ 1961 s. 69 ss.
- v. Hippel, Robert*: Der deutsche Strafprozess. Marburg 1941. (Hippel)
- Honkasalo, Brynolf*: Suomen rikosoikeus. Erityinen osa I₂. Varallisuusrikokset. — Oppikirjana käyttämistä varten tarkastanut *Reino Ellilä*. — Hämeenlinna 1964. (Erityinen osa I₂)
- , — Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Ensimmäinen osa. (Hämeenlinna 1965); Toinen osa (Hämeenlinna 1967); Kolmas osa (Helsinki 1953). (Honkasalo I, II, III)
- , — Vahvistuskanneoikeudesta ja sen edellytyksistä Suomen oikeuden mukaan I. Aineelliset edellytykset. Helsinki 1928. (Vahvistuskanneoikeudesta)
- , — Palovakuutuspetoksesta. — LM 1961 s. 105 ss.
- Hurwitz, Stephan*: Den danske kriminalret. København 1952. (Kriminalret)
- , — Den danske strafferetspleje. Kolmas painos. København 1959. (Hurwitz)
- Husberg, K. S.*: Om domens materiella rättskraft enligt svensk ordinär civil process. Wexiö 1882. (Husberg)
- Huttunen, Allan*: Yhdenmiehen osakeyhtiöstä. Porvoo 1963. (Huttunen)
- Häckner, Yngve*: Ett par spörsmål om rättskraft i brottmål. — Försäkringsrättsliga spörsmål s. 107 ss. Stockholm 1938. (Häckner)
- , — Försäkringsgivarens ställning i rättegång angående trafikskada. — SvJT 1932 s. 272 ss.
- Hänzi, Roland*: Die Stellung des Strafrichters zu fremdrechtlichen Vorfragen. Basel 1957. (Hänzi)
- Hörstadius, Ejnar*: Om bestämmande av ersättning för kroppsskada enligt svensk rätt. — SvJT 1935 s. 11 ss.
- , — Processuella spörsmål i trafikmål. Teoksessa Försäkringsrättsliga spörsmål s. 39 ss. Stockholm 1938. (Hörstadius)
- Idestam, E.*: Om de kriminella äktenskapsskillnadskälen. — JFT 1931 s. 15 ss.
- Ignatius, Kaarlo*: Virallisen syyttäjistön kehittyminen, organisatioon ja syyte-oikeus. Helsinki 1900. (Virallinen syyttäjistö)

- Ignatius, Kaarlo — Kivivuori, Antti:* Vakuutusopimuslaki. Vammala 1967. (Ignatius—Kivivuori)
- Jokela, Heikki:* Ulkomaisten siviilituomioiden vaikutuksista Suomessa. — DL 1964 s. 309 ss.
- Kallenberg, E.:* De ordinära devolutiva rättsmedlen i den svenska civilprocessen. Toinen painos. Lund 1922. (Rättsmedlén)
- , — Om återfall i brott. Lund 1894. (Återfall)
- , — Svensk civilprocessrätt I (1 ja 2, 2. painos, 3—5) ja II (1—7). Lund 1922—1939. (Kallenberg I ja II)
- , — Grundfrågor angående domen i tvistemål. — SvJT 1944 s. 353 ss.
- Karlgren, Hjalmar:* Skadeståndsrätt. Stockholm 1965. (Karlgren)
- Kaser, Max:* Das römische Zivilprozessrecht. München 1966. (Kaser)
- Kivimäki, T. M. — Ylöstalo, Matti:* Suomen siviilioikeuden oppikirja. Yleinen osa. Toinen painos. Porvoo 1964. (Kivimäki—Ylöstalo)
- Klein, Franz:* Vorlesungen über die Praxis des Civilprocesses. Wien 1900. (Klein)
- Kleinknecht, Theodor — Müller, Hermann — Reithberger, Leonhard:* Kommentar zur Strafprozessordnung und Gerichtsverfassungsgesetz. Neljäs painos. Darmstadt 1958. (Kleinknecht)
- Komiteanmietintö 1965 n:o A 3:* Saantosuojakomitean mietintö. Helsinki 1965.
- Komiteanmietintö 1966: B 27:* Tuomiota koskevien säännösten uudistamista käsitelleen toimikunnan mietintö. Helsinki 1966.
- Kralik, Winfried:* Die Vorfrage im Verfahrensrecht. Wien 1953. (Kralik)
- Kuttner, Georg:* Die privatrechtlichen Nebenwirkungen der Zivilurteile. München 1908. (Kuttner)
- , — Urteilstwirkungen ausserhalb des Zivilprozesses. München 1914. (Urteilstwirkungen)
- Kämäräinen, Mikko:* Eräitä näkökohtia samaistuksesta erikoisesti palovakuutuksen alalta. Suomen vakuutuslakimiesten yhdistyksen julkaisuja XVII s. 210 ss. Vammala 1965. (Kämäräinen)
- König, Karl Heinz:* Die Bindung des Richters an präjudizielle Urteile anderer Gerichte. Hamburg 1934. (König)
- Lacoste, P.:* De la chose jugée en matière civile, criminelle, disciplinaire et administrative. Paris 1904. (Lacoste)
- Lahtinen, Osvi:* Muotoamistuomion kriteeristä. — LM 1963 s. 42 ss.
- , — Om rättskraften. Några reflektioner. — JFT 1952 s. 216 ss.
- , — Zum Aufbau der rechtlichen Grundlagen. Helsinki 1951. (Lahtinen)
- Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1929:2:* Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. Helsinki 1929. (LvK 1929:2).
- Lainvalmistelukunnan julkaisuja 1937:16:* Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta. Helsinki 1937. (LvK 1937:16)
- Lammi, Tauno:* Autovahinkoa koskevassa rikosprosessissa annetun päätöksen oikeusvoimavaikutus myöhemmässä autovastuulain perusteella ajetussa siviilijutussa. — DL 1954 s. 386 ss.

- Lammi, Tauno:* Liikennevakuutuslain prosessuaaliset säännökset ja niiden merkitys vakuutuksenantajalle. — Suomen vakuutuslakimiesten yhdistyksen julkaisuja XVI s. 234 ss. (Liikennevakuutuslaki)
- Lanner, Erhard:* Zur Frage der Bindung des Zivilrichters an strafrechtliche Erkenntnisse. — ZVR 1958 s. 204.
- The Laws of England* — by The Earl of Halsbury. Toimittanut Viscount Simonds. Volume 15. Kolmas painos. London 1956. (Halsbury)
- Leivonen, Johannes:* Voidaanko korvausvaatimus, joka johtuu rikollisesta teosta, tehdä siviilioikeudellisella perusteella riita-asian oikeudenkäyntijärjestyksessä? (Keskustelukysymysalustus). — LM 1954 s. 267 s.
- Lent, Friedrich — Jauernig, Othmar:* Zivilprozessrecht. 10. painos. München-Berlin 1961. (Lent—Jauernig)
- v. Liszt, Eduard Ritter:* Soll einem prozessordnungsgemäss erlassenen strafgerichtlichen Urtheile, wodurch eine Frage entschieden ist, welche der Entscheidung einer Civilsache präjuriziert, für diese Letztere die Kraft eines vollen Beweises eingeräumt werden? — Verhandlungen des siebenten deutschen Juristentages. Berlin 1868. s. 45 ss. (Liszt)
- Lohsing, Ernst:* Österreichisches Strafprozessrecht. Wien 1932. (Lohsing)
- Lundstedt, A. V.:* Om biintervention. Lund 1911.
- Löwe—Rosenberg:* Die Strafprozessordnung und das Gerichtsverfassungsgesetz mit Nebengesetzen. 21. Auflage herausgegeben von Hanns Dünnbier, Friedr. Wilh. Geier, Heinrich Jagus, Max Kohlhaas, Werner Sarstedt, Karl Schäfer. Erster Band: 1 (Berlin 1962) und zweiter Band: Lfg 1 (Berlin 1964). (Löwe—Rosenberg I, II)
- Makkonen, Kaarle:* Zur Problematik der juridischen Entscheidung. Eine strukturanalytische Studie. Turku 1965. (Makkonen)
- Manzini, Vincenzo:* Trattato di diritto processuale penale italiano I. — Torino 1952 (Manzini)
- Marchal, A. — Jaspas J. P.:* Droit criminel. Traité théorique et pratique. Deuxième édition. Tome II. Bruxelles 1965. (Marchal)
- Mazeaud, Henri et Léon — Tunc, André:* Traité théorique et pratique de la responsabilité civile, délictuelle et contractuelle. Tome II. Paris 1958. (Mazeaud)
- Merz, Jürg:* Der Einfluss des rechtskraeftigen Strafurteils auf die nachfolgende Zivilsache. Koneella kirjoitettu väitöskirja 1953 (Baselin yliopisto). (Merz)
- Mezőfy, Ladislaus:* Das ungarische Strafverfahren. Berlin 1966. (Mezőfy)
- Munch-Petersen, H.:* Den danske retspleje V. Toinen painos. København 1926. (Munch-Petersen)
- Nathan, Hans:* Das Zivilprozessrecht der Deutschen Demokratischen Republik. Erster Band. Berlin 1957. (Nathan)
- Neiger, Henri:* L'influence de la chose jugée au criminel sur le procès civil en matière de responsabilité délictuelle. Paris 1929. (Neiger)
- Neumann, Georg:* Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen vom 1. August 1895. Wien 1915. (Neumann)
- Nikisch, Arthur:* Zivilprozessrecht. Tübingen 1950. (Nikisch)

- Nicklisch, Fritz*: Die Bindung der Gerichte an gestaltende Gerichtsentscheidungen und Verwaltungsakte. Bielefeld 1965. (Nicklisch)
- Nordfors, Harald*: a) Bör domstol då gods, som påtås vara målsägaren genom brott avhänt samt av polismyndighet fråntagits tredjeman och till domstol ingivits, uttala sig därom, till vem godset skall utgivas? b) Skall ifall frågan a) besvaras jakande, godset, därest målsägaren icke bevakat sin rätt, ändå förklaras böra tillhandahållas denne? (Keskustelukysymysalustus). — JFT 1938 s. 517 ss.
- Nowakowski, Friedrich*: Die materielle Rechtskraft des Schuldspruchs. ÖJZ 1948 s. 546 ss.
- Oftinger, Karl*: Schweizerisches Haftpflichtrecht I. Zürich 1958. (Oftinger)
- Oksanen, Voitto*: Rikostuomioon liittyvät ulosottotoimenpiteet. — LM 1946 s. 184 ss.
- Olivecrona, Karl*: Domen i tvistemål. Lund 1943. (Domen i tvistemål)
- , — Rätt och dom. Lund 1960. (Rätt och dom)
- , — Rättegången i brottmål enligt RB. Toinen painos. Lund 1961. (Olivecrona)
- Oser, Hugo* — *Schönenberger, Wilhelm*: Das Obligationenrecht. V. Band. Erster Halbband: Art 1—183. Zürich 1929. (Oser—Schönenberger)
- Palme, W. A.*: Om disciplinär bestraffning av tjänstemän. Dess materiellrättsliga förutsättningar enligt gällande förvaltningsrätt i Finland. Åbo 1947. (Disciplinär bestraffning)
- , — Kan skadestånd i brottmål utdömas, ehuru straffpåståendet förkastas? — JFT 1946 s. 295 ss.
- , — Något om straffdoms subjektiva rättskraft. — JFT 1930 s. 15 ss.
- , — Om det fortsatta brottet enligt gällande straff- och straffprocessrätt i Finland. Åbo 1943. (Fortsatta brottet)
- , — Till frågan om talan om vinnande av konstitutiv dom enligt gällande rätt i Finland. — Festskrift för Granfelt s. 363 ss. Helsingfors 1934. (Konstitutiv dom)
- Palmgren, Bo*: Målsägandens åtalsrätt. Helsingfors 1939. (Palmgren)
- , — Konkurssipesän oikeudenkäynneistä. — Suomen lakimiesliiton XIV lakimiespäivien pöytäkirja s. 75 ss. Vammala 1964. (Konkurssipesän oikeudenkäynneistä)
- Palmgren, Gunnar*: Om säljarens rätt att återropa svek eller bedrägeri vid överlåtelse av fast egendom (Keskustelukysymysalustus). — JFT 1942 s. 247 ss.
- Peters, Karl*: Strafprozess. Ein Lehrbuch. Karlsruhe 1966. (Peters)
- Petersen, Theodor* — *Soukka, Paavo*: Englannin oikeuslaitos. Vammala 1965. (Petersen—Soukka)
- Phipson, Sidney L.* — *Argyle, Michael V.* — *Havers, Elizabeth* — *Benady, Pamela*: On Evidence. London 1963. (Phipson)
- Planck, J. W.*: Söll einem prozessordnungsgemäss erlassenen strafrechtlichen Urtheile, wodurch eine Frage entscheiden ist, welche der Entscheidung einer Civilsache präjudizirt, für diese letztere die Kraft eines vollen Beweises eingeräumt werden? — Verhandlungen des siebenten deutschen Juristentages. Berlin 1868. s. 1 ss. (Gutachten)

- Planck, Julius Wilhelm*: Die Mehrheit der Rechtsstreitigkeiten im Prozessrecht. Göttingen 1844. (Planck)
- Planiol, Marcel — Ripert, Georges*: Traité pratique de droit civil français. Tome VI. Paris 1952 (Planiol—Ripert)
- Pollak, Rudolf*: System des österreichischen Zivilprozessrechtes. Erster Teil. Wien 1930. (Pollak)
- Processnämnden*: Underrättsförfarandet enligt nya rättegångsbalken. Fjärde tryckningen. Stockholm 1948. (Processnämnden)
- Rautiala, Martti*: Avioliiton purkaminen. Vammala 1946. (Avioliiton purkaminen)
- — — Avioliitto-oikeus. Vammala 1965. (Rautiala)
- — — Holhousioikeus. Helsinki 1952. (Holhousioikeus)
- — — Perintö ja testamentti uuden perintökaaren mukaan. Vammala 1967. (Perintö)
- — — Pesänselvitys ja perinnönjako. Vammala 1965. (Pesänselvitys)
- Reinikainen, Veikko*: Jutun palauttamisesta. Prosessioikeudellinen tutkimus. Vammala 1956. (Jutun palauttamisesta)
- — — Prosessinedellytyksen puuttumisen oikeusseuraamuksista. Vammala 1958. (Reinikainen)
- — — Sivuväliintulointressistä siviiliprosessissa. — LM 1951 s. 437 ss.
- Rekola, Aarne*: Esikysymyksen tutkiminen hallintomenettelyssä ja lainkäytössä. — LM 1958 s. 613 ss.
- — — Saamisoikeuden vanhentuminen Suomen lain mukaan II. Vammala 1938. (Rekola)
- Roeder, Hermann*: Lehrbuch des österreichischen Strafverfahrensrechtes. Wien 1963. (Roeder)
- Rosenberg, Leo*: Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts. Yhdeksäs painos. München—Berlin 1961. (Rosenberg)
- Routamo, Eero*: Liikennevahinko. Oikeustieteellinen tutkimus korvausvastuun syntymisestä liikennevakuutuslain perusteella. Helsinki 1967. (Routamo)
- Sachers, Erich*: Strafurteil und Zivilprozess. Grenzen der Wirkung des Strafurteiles gemäß § 268 der Zivilprozessordnung. — Festschrift für Theodor Rittler zu seinem achtzigsten Geburtstag s. 341 ss. Innsbruck 1957. (Sachers)
- Salmiala, Bruno A.*: Kysymys ammattimaista rikosta koskevan päätöksen lainvoiman ulottuvuudesta. — DL 1967 II s. 15 ss.
- Salomonsen, Olof*: Den norske straffeproseslov med kommentar I—II. Toinen painos. Oslo 1925. (Salomonsen I ja II)
- Saraste, R. E.*: Autovakuutusyhtiö osallisena rikosprosessissa. — Suomen vakuutuslakimiesten yhdistyksen julkaisuja XI s. 80 ss. (Autovakuutusyhtiö)
- Sauer, Wilhelm*: Allgemeine Prozessrechtslehre. Detmold 1951. (Sauer)
- — — Grundlagen des Prozessrechts. Stuttgart 1919. (Grundlagen)
- Saunus, David*: Inwieweit ist der Strafrichter an präjudizielle Entscheidungen des Zivilrichters gebunden? Kowno 1918. (Saunus)
- Savolainen, Matti*: Pesäosuuksien määrittämisestä perintökaaren 3 luvun mukaan. — LM 1967 s. 449 ss.

- Schlosser, Peter*: Gestaltungsclagen und Gestaltungsurteile. Bielefeld 1966. (Schlosser)
- Schmidt, Eberhard*: Lehrkommentar zur Strafprozessordnung und zum Gerichtsverfassungsgesetz I (Toinen painos. Göttingen 1964) ja II (Göttingen 1957). (Schmidt I ja II)
- Schmidt, Hans*: Bindung des Zivilrichters an Vorentscheidungen anderer Gerichte und Behörden. Berlin 1927. (H. Schmidt)
- Schmidt, Richard*: Lehrbuch des deutschen Zivilprozessrechts. Leipzig 1910. (R. Schmidt)
- Schwarz, Otto—Kleinknecht, Theodor*: Strafprozessordnung. 24. painos. München—Berlin 1963. (Schwarz)
- Schrärer, Max*: Recht und Gerichtspraxis über Haftpflicht und Schadenersatz. Bern 1940. (Schrärer)
- Schönke, Adolf*: Lehrbuch des Zivilprozessrechts. Karlsruhe 1951. (Lehrbuch)
- » — Das Rechtsschutzbedürfnis. Detmold—Frankfurt am Main—Berlin 1950. (Rechtsschutzbedürfnis)
- Schönke, Adolf—Schröder, Horst*: Strafgesetzbuch. 11. painos. Berlin—München 1963. (Schönke—Schröder)
- Scott, Austin Wakeman—Simpson, Sidney Post*: Cases and other materials on civil procedure. Boston 1950. (Scott—Simpson) ,
- Serlachius, Julian*: Om återvinning till konkursbo. Helsingors 1881. (Återvinning)
- Siegel, Wilhelm*: Die subjektiven Grenzen der Bindung des Zivilrichters an das verurteilende Erkenntnis des Strafrichters. — JBl 1919 s. 406 ss.
- Sjöström, B.*: A såsom utställare och B såsom acceptant av växel hava av överexekutor ålagts att till växelns innehavare gälda dess innehåll. Sedan genom laga kraft vunnet utslag förklarats, att B förfalskat A:s namn å växeln, har denne väckt mot innehavaren talan om återvinning. Är innehavaren av växeln berättigad att i denna rättegång framställa bevisning därom, att A:s namn icke varit förfalskat? (Keskustelukysymysalustus). — JFT 1923 s. 98 ss.
- » — Ennakkokysymyksen käsittelymisestä alioikeudessa. — LM 1925 s. 156 ss.
- » — Muodollisesta prosessin johdosta alioikeudessa tavallisissa riita- ja rikosasioissa Suomen oikeuden mukaan. Suomentanut ja muuttuneen lainsäädännön aiheuttamin huomautuksin ja lisäyksiin varustanut *Paavo Alkio*. Turku 1948. (Sjöström—Alkio)
- » — Om tredskodom enligt finsk och svensk civilprocessrätt. Helsingfors 1916. (Sjöström)
- » — Prosessuaalisesta menettelystä vapaus- ja sakkorangaistuksen täytäntöönpanossa. — LM 1917 s. 1 ss.
- Skarstedt, Sigfrid*: Om straffprocessuella tvångsmedel enligt svensk rätt I. Lund 1895.
- Skedl, Arthur*: Das österreichische Civilprozessrecht I. Leipzig 1900. (Skedl I)
- Skeie, Jon*: Den norske straffeprosess I ja II. Oslo 1939. (Skeie I ja II)
- Solem, Erik*: Noen bemerkninger om straffedoms betydning for efterfølgende sivil sak. — Festschrift för Granfelt s. 112 ss. Helsingfors 1934. (Solem)

- Soukka, Paavo:* Kun syyte rikoksesta hylätään, onko myös aina hylättävä samassa oikeudenkäynnissä ajettu siviilioikeudellinen vaatimus? — DL 1932 II s. 144 ss.
- Stagel, Friedrich—Milchmayr, Eduard:* Zivilprozessordnung und Jurisdiktionsnorm. Wien 1960. (Stagel)
- Statens offentliga utredningar 1926:33:* Processkommissionens betänkande angående rättegångsväsendets ombildning Tredje delen. Rättegången i tvistemål. Stockholm 1926. (Processkommissionens betänkande III)
- Statens offentliga utredningar 1938:44:* Processlagberedningens förslag till rättegångsbalk. II Motiv mm. Stockholm 1938. (SOU 1938:44)
- Statens offentliga utredningar 1941:7:* Förslag till rättegångsbalk. Stockholm 1941. (SOU 1941:7)
- Staub, Karl:* Über den Geschädigten nach zürcherischem Strafprozessrechte. Zürich 1905. (Staub)
- Stefani, Gaston:* Les effets du procès pénal sur le procès engagé devant le tribunal civil. — RIntDP 1954 s. 481 ss.
- Stefani, Gaston—Levasseur, Georges:* Procédure pénale. Toinen painos. Paris 1962. (Stefani)
- Strömberg, Tore:* Om konfiskation som brottspåföljd. Lund 1949. (Strömberg)
- Ståhlberg, Kaarlo L.:* Petoksesta erityisesti pitäen silmällä erehdyksen aikaan saamista ja vireillä pitämistä sekä tavaran ja rahan tappiota. Rikosoikeudellinen tutkimus. Vammala 1964. (Ståhlberg)
- Sundström, C.-E.:* Om verkan av utländsk civildom. — SvJT 1958 s. 353 ss.
- Tarjanne, Tapio:* Tuomion lainvoimasta. — DL 1929 s. 389 ss.
- — Vastaajakäsitteestä rikosprosessioikeudessamme. — LM 1927 s. 1 ss.
- — Virkasuhteen lakkaaminen Suomen valtionhallinnossa. Helsinki 1934. (Virkasuhteen lakkaaminen)
- Telaraña, K. A.:* Erehdys oikeustoimiopin perusongelmana. Vammala 1960. (Telaraña)
- Tirkkonen, Tauno:* Arvostelu teoksesta Bo Palmgren, Målsägandens åtalsrätt. — LM 1940 s. 129 ss.
- — Arvostelu teoksesta Reinikainen, Veikko: Jutun palauttamisesta. — LM 1956 s. 643 ss.
- — Eräitä huomautuksia adheesioperiaatteen sovellutuksesta Suomen oikeudessa. — JFT 1954 s. 431 ss.
- — Eräitä huomautuksia avioero-oikeudenkäynneistä. — LM 1945 s. 444 ss.
- — Konkurssissa riitautetun saatavan vahvistamista koskevista oikeudenkäynneistä. — LM 1954 s. 295 ss.
- — Kuittausvaatimuksen johdosta annetun päätöksen oikeusvoimasta. — LM 1944 s. 31 ss.
- — Käsitteistä lainvoima ja oikeusvoima. — LM 1953 s. 253 ss.
- — Laki aviollisesta syntyperästä. — LM 1959 s. 460 ss.
- — Lisää oppiin asianomistajasta rikosprosessissa. — LM 1934 s. 177 ss.
- — Mietteitä erään väitöskirjan johdosta. — LM 1966 s. 125 ss.
- — Oikeudenkäyntimenettelystä avioeroasioissa. — LM 1939 s. 497 ss.

- Tirkkonen, Tauno*: Oikeusvoimasta. Sen luonne ja subjektiivinen ulottuvaisuus Suomen siviiliprosessioikeudessa. Helsinki 1933. (Oikeusvoimasta)
- » — Prosessioikeuden johtavista periaatteista. Juhlajulkaisu Ståhlberg s. 422 ss. Vammala 1945. (Prosessioikeuden johtavista periaatteista)
- » — Rikosasiassa annetun tuomion sitovasta vaikutuksesta siviiliprosessimenettelyssä. — LM 1934 s. 113 ss.
- » — Rikosprosessimenettelyn kohteesta. — LM 1941 s. 512 ss.
- » — Rikosprosessin yleinen oikeudellinen luonne. — LM 1946 s. 150 ss.
- » — Rikosprosessioikeuden asiallisesta sovellutusalaista. — LM 1945 s. 8 ss.
- » — Straffdomens bindande verkan i avseende å tvistemål. — SvJT 1941 s. 721 ss.
- » — Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin. Porvoo 1964. (Tirkkonen)
- » — Suomen rikosprosessioikeus I (Vammala 1948) ja II (Helsinki 1953). (Tirkkonen I ja II)
- » — Suomen siviiliprosessioikeus I (Porvoo 1961) ja II (Porvoo 1966) (Sp I, II)
- » — Tuomionpurku. Prosessioikeudellinen tutkimus. Vammala 1937. (Tuomionpurku)
- » — Uusi todistuslainsäädäntö. Laki oikeudenkäymiskaaren 17 luvun muuttamisesta annettu 29 päivänä heinäkuuta 1948. Vammala 1949. (Todistuslainsäädäntö)
- Trygger, E.*: Svensk straffprocessrätt. Toinen painos. (Monistettu laitos) Uppsala 1926. (Trygger)
- Trygger, Ernst*: Om skriftliga bevis såsom civilprocessuellt institut. Stockholm 1921. (Skriftliga bevis)
- Tschelzow, M. A.*: Der sowjetische Strafprozess. Berlin 1958. (Tschelzow)
- Ullmann, Emanuel*: Lehrbuch des deutschen Strafprocessrechts. München 1893. (Ullmann)
- Uppström, Wilhelm*: Öfversigt af straffprocessrätten enligt främmande och svensk rätt. Stockholm 1884. (Uppström)
- Wach, Adolf*: Handbuch des deutschen Civilprozessrechts. Erster Band. Leipzig 1885. (Wach)
- Valticos, Nicolas*: L'autorité de la chose jugée au criminel sur le civil. Paris 1953. (Valticos)
- Weich, Leo*: Zur Frage der Präjudizialität eines strafgerichtlichen Urteils für den Zivilprozess. — ÖRZ 1904 s. 61 ss.
- Weiss, Theodor*: Die Behandlung connexer Civil- und Strafsachen in der schweizerischen Prozessgesetzgebung. Zürich 1893. (Weiss)
- Welamson, Lars*: Domvillobesvär av tredje man. Norrköping 1956. (Domvillobesvär)
- » — Om brottmålsdomens rättskraft. Stockholm 1949. (Welamson)
- Venoja, Harry*: Takavarikko. Rikosprosessioikeudellinen tutkimus. Vammala 1947. (Venoja)
- Vidal, Georges—Magnol, Joseph*: Cours de droit criminel et science pénitentiaire II. Procédure pénal. Paris 1949. (Vidal—Magnol)

- Wieczorek, Bernhard*: Zivilprozessordnung und Nebengesetze auf Grund der Rechtsprechung. Band II Teil 1 (Berlin 1957) sekä Band V (Berlin 1957). (Wieczorek II¹ ja V)
- Vihma, Väinö*: Palovakuutussopimus. Turku 1948. (Vihma)
- Wolff, Karl*: Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Wien 1947. (Wolff)
- Wrede, R. A.*: Anteckningar enligt professor R. A. Wredes föreläsningar öfver konkursrätt. Helsingfors 1910. (Konkursrätt)
- , — Esineoikeuden pääpiirteet Suomen oikeuden mukaan I. Toimittanut *Ilmari Caselius*. Helsinki 1946. (Wrede—Caselius)
- , — Finlands gällande civilprocessrätt. Första bandet, utgiven av *Bo Palmgren*. Neljäs painos. Vammala 1953. (Wrede—Palmgren); Andra bandet. Neljäs painos. Tammerfors 1943. (Wrede II)
- , — Grunddragen af bevisrätten enligt gällande lag. Helsingfors 1894. (Bevisrätten)
- , — Om domars ogiltighet. TfR 1920 s. 1 ss.
- , — Processinvändningarna enligt finsk allmän civilprocessrätt. Helsingfors 1884. (Wrede)
- Wrede, R. A.—Tirkkonen, Tauno*: Suomen prosessioikeus pääpiirteittäin. Porvoo 1946. (Wrede—Tirkkonen)
- Wussow, Werner*: Das Unfallhaftpflichtrecht. 6. Auflage. Berlin—Köln 1957. (Wussow)
- Zitting, Simo*: Esine- ja velvoiteoikeuden erosta varallisuusosoikeuden järjestelmän perustana. — LM 1954 s. 607 ss.
- , — Saantosuoja irtaimisto-oikeudessa. Vammala 1956. (Zitting)
- Zitting, Simo—Rautiala, Martti*: Esineoikeuden oppikirja. Yleinen osa. Helsinki 1963. (Zitting—Rautiala)
- Ylöstalo, Matti*: Takauksesta. Porvoo 1957. (Ylöstalo)
- , — Testamentinmoitteesta. Helsinki 1953.

LYHENNYKSIÄ:

DL	=	Defensor legis.
EGZPO	=	Einführungsgesetz zur Zivilprozessordnung vom 30.1.1877.
ib.	=	ibidem (samassa paikassa).
ICPP	=	Codice di procedura penale (Italia).
i.f.	=	in fine (lopussa).
JBl	=	Juristische Blätter (Wien).
JFT	=	Tidskrift, utgiven av Juridiska Föreningen i Finland.
JFT bil.	=	JFT:n liite (oikeustapausjulkaisut).
KS	=	Konkurssisääntö 9.11.1868.
LM	=	Lakimies. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen aikakauskirja.
LVL	=	Liikennevakuutuslaki 26.6.1959.
NJA 1931 I (esim.)	=	Nytt Juridiskt Arkiv 1931. Avd. I: Tidskrift för lagskipning.
NRB	=	Nya rättegångsbalken 18.7.1942 (Ruotsi).
OR	=	Obligationenrecht. Bundesgesetz 30.3.1911 (Sveitsi)
PatL	=	Patenttilaki 7.5.1943.
p.	=	päätös.
RautatieVastuuL	=	L rautatienkäytöstä johtuvan vahingon vastuusta 19.2.1898.
RIntDP	=	Revue internationale de droit penal.
RL	=	Rikoslaki 19.12.1889.
RVA	=	A rikoslain voimaannapemisesta (nimike L:ssa 1.7.1948). 19.12.1889.
SOU	=	Statens offentliga utredningar (Ruotsi).
SvJT	=	Svensk Juristtidning.
t.	=	tuomio.
UL	=	Ulosottolaki 3.12.1895.
VirkamVastuuL	=	L valtion vastuunalaisuudesta virkamiehen aikaansaamasta vahingosta 18.5.1927.
ZVR	=	Zeitschrift für Verkehrsrecht (Wien).
ÖJZ	=	Österreichische Juristenzeitung.
ÖRZ	=	Österreichische Richterzeitung (Wien).
ÖZPO	=	Zivilprozessordnung vom 1.8.1895 (Itävalta).

Oikeustapausselostuksiin viitattaessa on noudatettu seuraavaa järjestelmää:

DL II 1946 n:o 46	=	Defensor Legis-lehden v. 1946 vuosikerran oikeustapausosaston oikeustapaus n:o 46.
KKO 1924 p. I 6	=	Korkeimman oikeuden päätösselostukset 1924 n:o 6.
KKO 1922 p. II 481	=	Korkeimman oikeuden päätöstiedonannot 1922 n:o 481.
KKO 1933 I 43	=	Selostuksia ja tiedonantoja korkeimman oikeuden ratkaisuista 1933, selostus n:o 43.
KKO 1933 II 116	=	Selostuksia ja tiedonantoja korkeimman oikeuden ratkaisuista 1933, tiedonanto n:o 116.

Julkaisemattomien tapausten osalta on mainittu tuomioistuin, ratkaisunimike (päätös vai tuomio), ratkaisupäivä, taltionumero, muutoksenhakija ja asia. Esim. KKO p. 10/3 1947 taltio 672/Martin Rafael Huhtala/omankädenoikeus.

ESIOSA

1 §. JOHDANTO

I.1. Prosessioikeudellisessa tutkimuksessa tuomio-oppien selvittelyllä on ollut aina pysyvä ja vahva asemansa. Tämä on varsin luonnollista, kun koko oikeudenkäyntimenettelyn tarkoituksen muodostaa pyrkimys kohti lopullista ratkaisua asianosaisten välisessä oikeusriidassa. Tuomiossa antaa tuomioistuin lopullisen vastauksensa sille esitettyyn oikeussuojapyyntöön, joten tuomioon liittyvät opit selvittävät oikeudenkäynnin huipputapahtumaa. On tietysti selvää, että se, kuinka taataan mahdollisimman suuret ennakkoedellytykset sille, että annettu ratkaisu on toisaalta ulkoprosessuaalista tilannetta vastaava, toisaalta positiivisen oikeuden mukainen, muodostaa ongelmaryhmän prosessioikeuden tutkimukselle.¹ Mutta sen jälkeen kun lopullinen tuomio

¹ Eräänä keskeisimmistä kysymyksistä liittyy tähän ongelma jutun ratkaisulle relevanttien seikkojen selvittämisestä oikeudenkäynnissä. Voitaneen sanoa, että prosessimenettelyn kannalta *aineellisen totuuden periaatteen* toteuttaminen prosessimenettelyssä on eräs prosessioikeuden keskeisimpiä ja samalla vaikeimpia johtajatuksia. Kuten nyttemmin yleisesti sekä kotimaassa (esim. *Tirkkonen* I s. 32 s. sekä *Sp* I s. 37 s. sekä *Oikeusvoimasta* s. 17 viite 30 mainittuja kirjoittajia, *Ellilä*, *Sivullisen oikeussuojan* takeista s. 118 s., *Halila* s. 1 viite 2, *Granfelt*, *Processledning* s. 57 ja 68 ja *Sammandrag* s. 5, *Sjöström—Alkio* s. 34, *Makkonen* s. 19 ss.) että useimmiten myös oikeusvertailevasti (vrt. myös *Dillén* s. 18 ja 28, *Ekelöf*, *Kompendium* I s. 43 s., *Hassler*, *Lärobok* s. 223, *Kallenberg* I s. 19 s. sekä II s. 625, *Olivecrona* s. 14 s., *Andenaes* s. 6 s., *Hurwitz* s. 22, 188 ja 548 s., *Baumbach* s. 8 s., *E. Schmidt* I s. 37 ss., s. 160 s. ja s. 201 ss., *Rosenberg* s. 294 ss., *Guldener* s. 145, *Roeder* s. 23, *Nathan* I s. 30 ss. sekä *Tschelzow* s. 112 ss.) on myönnetty, pyritään niin rikos- kuin siviiliprosessissakin siihen, että aineellinen totuus pääsisi esille oikeudenkäynnissä. Se, että rikosprosessissa kuitenkin tämä pyrkimys on erityisesti esillä ja intensiivisempi kuin siviiliprosessissa, on

asiassa on annettu, muodostuu keskeiseksi kysymykseksi tuomioon liittyvien oikeusseuraamusten tutkiminen ja määrittäminen.²

Tuomion vaikutusten tutkiminen on erittäin laaja tehtävä. Sehän kuuluu laajemmin tarkasteltuna ongelmaryhmään, jossa selvitetään valtion viranomaisten antamien päätösten suhdetta toisiinsa kollisio-tilanteissa.³ Kirjallisuudessa on tällöin yleensä rajoitettu tutkimusteemaa eri tavoin. Yleisin rajoitus lienee tutkimuksen suuntaaminen vain tietyn menettelylajin sisäisiä tuomiovaikutuksia koskevaksi. Laajoja tutkimuksia on tehty erityisesti siviiliprosessissa annetun tuomion vaikutusten selvittämiseksi myöhemmin tapahtuvaa siviiliasian oikeudenkäyntiä silmällä pitäen.⁴ Samoin on todettava, että myös toisen pääprosessilajin rikostuomion vaikutuksia on menettelylajin sisäisenä kysymyksenä kartoitettu.⁵ Voitaneen olla yhtä mieltä siitä, että ennen kuin *perustutkimus* näiltä osin tietyn oikeusjärjestyksen piirissä on suoritettu, on varsin vaikea onnistuneesti ratkaista niitä ongelmia, jotka

kirjallisuudessamme myös todettu (*Tirkkonen* I s. 32 ja siellä viitteessä 25 lausuttua) ja oikeaan osuneena pidettävä ajatus.

Kun materiaalisella totuudella tarkoitetaan sitä, että tuomiossa vahvistettu ja oikeuselämän kentällä tapahtunut vastaisivat toisiaan, muodostaa jokainen *tuomio* vaaramomentin mainitussa suhteessa, mikäli katsotaan, kuten nykyisin on asianlaita, että tuomiolla on jossakin laajuudessa *sitova vaikutus* tulevaisuudessa.

² Vrt. myös *Sauer* s. 232 s.

³ Ks. myös *Tirkkonen* Sp II s. 338, LM 1934 s. 113 ja SvJT 1941 s. 721.

Vrt. myös *Kuttner*, *Urteilswirkungen* s. 3 ja *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 551.

⁴ Näin rajoitettuna ongelman selvittely muodostaa luonnollisen lähtökohdan silloin, kun sidonnaisuusongelmia ryhdytään yleensä selvittämään. Tässä kohdin se selvästi muodostaa puun tyven, josta puuhun on noustava. Kotimaisista tutkimuksista kannattaa erityisesti huomiota kiinnittää *Tirkkosen* väitöskirjana julkaisemaan oikeusvoiman subjektiivista ulottuvuutta koskevaan tutkimukseen. Samoin rajoitettuja ovat ruotsalaiset siviiliprosessissa annetun tuomion vaikutuksia koskevat tutkimukset, joista viitattakoon *Aggen* oikeusvoiman objektiivista ulottuvuutta koskeviin selvittelyihin sekä uudemmista *Olivecronan* tutkimuksiin. Kaikki selvittelevät oikeusvoimaongelmaa siviiliprosessin kannalta. Vrt. myös *Welamson* SvJT 1946 s. 459.

⁵ Rikosprosessissakin oikeusvoimailmiötä on siten selvitelty, joskaan ei yhtä paljon kuin siviiliprosessin puolella. Erityisesti *Welamsonin* väitöskirjana esittämään tutkimukseen viittaaminen on tässä kohdin paikallaan.

Vaikkakin menettelylajin sisäisen tuomiovaikutuksen tutkiminen lienee edellisen nojalla tavallista, löytyy tästä jo traditionaaliseksi tulleen linjasta poikkeuksia, joissa tutkija on — ehkä käytännöllisiä päämääriä silmällä pitäen — ottanut samalla kertaa selvitettäväksi sekä rikos- että siviiliprosessin tuomioiden

syntyvät eri menettelylajeissa annettujen tuomioiden keskinäisten suhteiden selvittämisessä.⁶ Tällaisia ovat esim. tuomioistuinten sidonnaisuus hallintoviranomaisten antamiin ratkaisuihin, hallintotuomioistuinten ja yleisten tuomioistuinten keskinäinen sidonnaisuus toistensa ratkaisuihin, joita kysymyksiä kotimaisessa kirjallisuudessa on varsin vähän selvitetty.⁷

I.2. Seuraavan tutkimuksen kohteeksi on valittu rikostuomion vaikutusten tarkastelu siviiliprosessimenettelyssä Suomen positiivisen oikeuden⁸ kannalta katsoen. Tutkimusteeman valintaa voidaan puolustaa useillakin perusteilla. Ensinnäkin on todettava, että tämä prosessilajien välinen relaatio on kaikkein yksinkertaisin eri menettelylajien välisistä relaatioista. Yksinkertaiseksi tätä ongelmaa voitaisiin nimittää siksi, että siinä tulevat kysymykseen samaan viranomaisorganisaatioon kuuluvan, samalla tavoin sisäisesti järjestetyn tuomioistuimen oikeudenkäyntimenettelyn eri lajeissa antamien päätösten vaikutus toisessa menettelylajissa.

Valintaan vaikuttavana syynä on mainittava myös se, että ongelma-kenttä on jäänyt meillä suhteellisen vähälle huomiolle ja joka tapauksessa monografiavahvuisen tutkimuksen ulkopuolelle. Aineellisoikeudellisesti tarkasteltuna se lisäksi liittyy varsin läheisesti aikaisempaan

niin sisäiset kuin keskinäisetkin vaikutussuhteet. Näin on menetellyt esim. *Eckhoff*. — Kun tutkimus näin joudutaan hajoittamaan useisiin, kylläkin toisilleen lähisukuisiin tilanteisiin, tuntuu jo ex ante ilmeiseltä, että mikäli tutkimuksen sivumäärä halutaan pitää sopivissa puitteissa, tutkimuksen tarkkuus ei voine kunkin erityisen tyyppisidonnaisuuden osalta nousta kovin suureksi.

⁶ Yleensä prosessilajien väliset ongelmat onkin perustutkimuksessa sivuutettu maininnalla. Vrt. myös esim. *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 252, Sp II s. 339 ja LM 1934 s. 113. Vrt. lisäksi *Kuttner* s. 1 ss. sekä rajoituksista s. 7 viite 18.

⁷ Vrt. myös *Reinikainen*, Jutun palauttamisesta s. 157 s. viite 10.

Mainituista relaatioista kannattaa kyllä viitata erääseen erityistapaukseen, jossa kahden menettelylajin väliset suhteet on kirjoitetussa laissa normeerattu. Virkamiesten kurinpitomenettelyn suhde rikosprosessiin on joutunut peräti lainsäätäjän huomion kohteeksi myös sidonnaisuuskysymyksen ratkaisun osalta. Ks. *VirkamL* 13—16 §, joiden osalta ks. esim. *Palme*, Om disciplinär bestraffning s. 188 ss. ja *Tarjanne*, Virkasuhteen lakkaaminen s. 119 ss.

Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 543 s. viite 8 i.f. sekä I s. 69 ss.

⁸ Mikäli tuomio-oppeja on prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa tutkittu, lie-nnee tämä positiivisoikeudellinen tarkastelukulma tavallisin. Vrt. myös *Welamson* s. 15. *Weiss* s. 190 pitää ongelmaa »den Kern der ganzen Lehre vom Zusammenhang der Civil- und Strafsachen».

tutkimukseeni, vaikkakin tutkimusteemat sinänsä ovat prosessioikeuden systematiikan kannalta tarkasteltuna erilaisia. Kun oikeuskäytännössä kirjallisuuden ohella⁹ on esiintynyt runsaasti eri mieliä ongelman ratkaisussa, lienee teeman sekä teoreettista että käytännöllistä mielenkiintoisuutta pidettävä ilmeisenä.¹⁰ Vaikkakin ongelma organisaation kannalta tarkastellen muodostaa erään helpoimmista relaatioista tutkittaessa menettelylajien välisiä suhteita, on tarkasteltavaa ongelmaa kirjallisuudessa nimitetty erääksi prosessitieteen vaikeista, ehkä peräti ratkaisemattomista ongelmista.¹¹ Näin tietysti asianlaita osin saattaa-kin olla, mutta samoin voidaan sanoa useista tuomiovaikutusten piiriin kuuluvista pääongelmista.

II.1. Jotta tietyssä oikeudenkäyntimenettelyssä annettun tuomion vaikutuksista voitaisiin tarkemmin lausua jotakin, on selvitettävä kaksi peruskysymystä: *Millaisia seikkoja tietyn menettelyn piirissä annettuun tuomioon sisältyy, ts. millaisia asioita tuossa menettelyssä voidaan tutkia ja millaisten asioiden osalta siten tuomioon sisältyy lausuntoja sekä toiseksi, millä tavoin rikostuomiossa ratkaistu sitten esiintyy myöhemmässä oikeudenkäynnissä?*¹²

Toisessa yhteydessä olen pyrkinyt selvittämään, että rikosprosessimenettelyn keskeisimpänä on kysymys rikoksentehtäjän ja rikoksen seuraamusten määrittelemisestä. Seuraamuksista, toisaalta asianomistajan ja virallisen syyttäjän ja toisaalta syytetyn välisissä suhteissa, ovat tärkeimpiä syyllisyystoteamukseen perustuvat julkisoikeudelliset seuraamukset, ennen muuta rangaistusseuraamukset. Muilta osin tärkeimpiä rikoksen seuraamuksia näyttävät olevan rikoksen yksityisoikeudelliset seuraamukset, joiden vaatimusten tutkinta ja tuomitseminen meillä tapahtuu tavallisesti rikosprosessimenettelyssä.¹³

Rikollisen teon seuraamusten tuomitseminen de lege lata on asianomistajan ja syytetyn suhteessa rikosprosessimenettelyn *absoluutiseen* asialliseen sovellutusalaan kuuluva, jolloin niiden käsittely muussa menettelylajissa (esim. siviiliprosessimenettelyssä) ei normaa-

⁹ Vrt. myös Tirkkonen LM 1934 s. 123 ss. Vrt. lisäksi myös Ellilä LM 1967 s. 618, Palmgren s. 78 ss. ja Tirkkonen II s. 565 s.

¹⁰ Vrt. myös Granfelt JFT 1949 s. 180.

¹¹ Tähän tapaan Tirkkonen SvJT 1941 s. 734. Vrt. myös Herz ÖRZ 1961 s. 73, Mazeaud s. 706 ja Welamson SvJT 1946 s. 460.

¹² Vrt. kysymyksenasettelun osalta myös Tirkkonen SvJT 1941 s. 723 s.

¹³ Ks. edellisen osalta esim. Aalto s. 3 sekä s. 23 ss.

litapauksessa tule kysymykseen.¹⁴ Toisaalta rikosprosessimenettelyymme näyttää tällä hetkellä sisältyvän jo sellaisia *valinnaisia* piirteitä, joiden mukaan menettelylajissa suhteellisen laajasti voidaan *fakultatiivisesti* käsitellä myös sellaisia vaatimuksia, jotka ainoastaan päävaatimukseen liitännäisyytensä ansiosta joutuvat rikosprosessimenettelyssä käsiteltäviksi ja jotka muutoin olisi päävaateina käsiteltävä siviiliprosessimenettelyn järjestyksessä. Tällaisia ovat useat kolmannen henkilön syytettyä vastaan esittämät vaatimukset samoin kuin asianomistajan tai kolmannen henkilön syyteprosessin yhteydessä tertiusta vastaan esittämät vaatimukset, joissa kolmannen vastuuperusteena edellytetään nimenomaan siviilioikeuden luomia vastuuperusteita.

II.2. Kun rikosprosessilain asiallinen sovellutusala edellisten viitteiden mukaisesti on laajentunut huomattavasti yli sen, mikä meillä vielä muutama vuosikymmen aikaisemmin on ollut tavanomaista, on tästä osaltaan seurauksena, että myös rikostuomion vaikutusten arvioleminen muiden menettelyjen kannalta on tullut tärkeämmäksi ja monimutkaisemmaksi. Rikostuomioon saattaa siten nykyisin sisältyä lausuntoja myös sellaisista vaatimuksista ja perusteista, jotka voivat esiintyä myöhemmän siviiliprosessimenettelyn yhteydessä. Rikosprosessimenettelyn kannalta asiaa tarkastellen voitaisiin sanoa, että sidonnaisuuskysymykset aktualisoituvat yleensä silloin, kun siviiliprosessissa esitetään vaatimus, joka *välillisesti perustuu rikokseen*, olivatpa nämä siviilioikeudelliset lisäpiirteet sitten kantajan tai vastaajan puolella.¹⁵

III.1. *Toiseksi* joudutaan selvittämään vastaavaa ongelmaa toiselta näkökulmalta:¹⁶ *Millä tavoin rikostuomiossa todetut seikat sitten esiintyvät myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä?*¹⁷ Seikat, jotka ovat esiintyneet rikosprosessimenettelyssä, saattavat esiintyä myöhemmässä siviiliprosessimenettelyssä erityyppisinä. Toisaalta on mahdollista, että rikosprosessissa annetuissa tuomioissa ratkaistu seikka esiintyy myöhemmän siviiliprosessimenettelyn *kannevaatimuksena*, taikka toisaalta, että sellainen seikka tulee esille *esikysymysluontoisesti* myöhemmän siviilijutun yhteydessä. Näistä kahdesta perustyyppistä voidaan jo havaita, että tarkasteltavalla ongelmalla on mielekkyydsarvoa

¹⁴ Ks. tämän osalta Aalto s. 92 ss. Vrt. myös Tirkkonen SvJT 1941 s. 723. Vrt. lisäksi myös Courteaud s. 2 ja Garraud VI s. 282 ss.

¹⁵ Ks. tällaisten tilanteiden johdosta Aalto 19—27 § (passim.).

¹⁶ Vrt. jo aikaisemman oikeuden kannalta Tirkkonen SvJT 1941 s. 723 s.

¹⁷ Vrt. myös H. Schmidt s. 5 s.

ainoastaan, mikäli *materiaalisesti asiayhteydessä* oleva aikaisempi tuomio on otettava jollakin tavoin huomioon toisessa menettelyssä ja nyt siis erityisesti rikosprosessimenettelystä siviiliprosessimenettelyyn tarkasteltuna.¹⁸ Ellei kaksi oikeudenkäyntiä ole missään yhteydessä toisensa kanssa, näyttää ilmeiseltä, ettei myöskään niissä annetuilla tuomioilla voine olla yleensä toisiinsa nähden vaikutuksia. Vasta silloin, kun tuomiossa ratkaistut asiat materiaalisesti ovat konneksiteettissä keskenään, niiden ratkaisuilla saattaa olla vaikutuksia toista oikeudenkäyntiä ajatellen ja tarkasteltava ongelma saa prosessioikeudellisesti mielekkyytsvärityksen.¹⁹

III.2. Voidaanko sitten sanoa, että rikostuomion ja myöhemmän siviiliprosessin väliset kosketuskohdat ovat siinä määrin lukuisat, että kysymyksellä rikostuomion vaikutuksista siviiliprosessissa todella on merkitystä oikeuselämässä?

Jos tarkastellaan niiden tapausten määrää, joissa tässä tutkittu relaatio ilmenee suhteessa kaikkien siviiliprosessimenettelyjen lukuun, on ilman muuta selvää, että tässä tutkittavaksi joutuvat relaatiot ovat lukumäärältään varsin vähäisiä. Tämä säännönmukaisuus ei kuitenkaan koske sellaisenaan vain tutkittavaa relaatiota vaan kuuluu tuomion vaikutusoppien yleisiin säännönmukaisuuksiin erityisesti ns. oikeusvoimasäännön piirissä.

Yleensähan asianlaita lienee se, että kun asianosaiset ovat jutussaan lopullisen ratkaisun saaneet, harvemmin esiintyy kummallakaan asia-puolella perusteltavissa olevaa tarvetta kiistää aikaisemmin annetun ratkaisun merkitys. Tämä taas puolestaan merkitsee sitä, että kysymys aikaisemman tuomion merkityksestä jälkiprosessissa riidanalaisena kiistakysymyksenä ei kovinkaan usein aktualisoidu. Tutkimuksen kannalta voidaanakin siten lähtökohtaisesti todeta, että vaikka tuomio-opin tässä tarkastelunalaiseksi joutuvilla ongelmilla ei käytännössä ole yleensä kovin suurta esiintymistiheyttä, mainittuja pulmatilanteita koskevien ratkaisusääntöjen selvittelyllä on epäilemättä melkoinen merkitys²⁰ niin oikeuskäytännön pulmatilanteita kuin myös tuomiooppien edelleen kehittämistä ajatellen.²¹

¹⁸ Ks. myös *Weich ÖRZ* 1904 s. 61. Vrt. myös *Dalcq II* s. 696.

¹⁹ Vrt. myös esim. *Mazeaud II* s. 724 s.

²⁰ Vrt. myös *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 272 s. sekä *Olivecrona*, *Domen i tvistemål* s. 183.

²¹ Ks. kysymyksen merkityksestä myös *Ellilä LM* 1967 s. 618.

III.3. On selvää, että tutkimusteemaan liittyvien tilanteiden esiintymistiheys vaihtelee erityyppisten prosessijärjestelmien piirissä. Se on tavallisesti suurin silloin, kun erilaatuiset, saman rikollisen teon oikeusseuraamukset jo normaalitapauksissa joutuvat eri menettelylajeissa käsiteltäviksi.²² Voitaisiin siten yleensä sanoa, että rikos- ja siviiliprosessin suhteissa *separaatioperiaatetta* tai *fakultatiivista adheesiota* noudattavissa maissa rikostuomion vaikutukset siviiliprosessissa ovat lähtökohtaisesti keskeinen ongelma.²³ Tämä johtuu siitä periaatteellisesta näkökohdasta, että syytejutun yhteydessä ei voida separaatioperiaatteen ajatuksia sovellettaessa koskaan käsitellä muita kuin syytevaatimuksia tai tähän verrattavia julkisoikeudellisia vaatimuksia ja saman teon perusteella esitettävät siviilioikeudelliset vaatimukset joutuvat siten aina siviiliprosessiin tutkittaviksi. Fakultatiivisen adheesioin vallitessa muotoutuu käytäntö helposti edellisen kanssa samansuuntaiseksi ja joka tapauksessa siviilivaatimukset (rikoksen perusteella) esitetään usein myöhemmässä siviilijutussa, jota edeltää rikostuomio. Toisaalta *absoluuttisen adheesioin* maissa, joissa kaikki rikosperusteiset vaatimukset toteutetaan syyteprosessin yhteydessä, ei tuomion vaikutusongelmalla ole siviiliprosessissa suurempaa merkitystä.²⁴

Suomen oikeuden asema rikosprosessilain asiallista sovellutusalaan ajatellen on varsin mielenkiintoinen; meillähän saattaa tulla kysymykseen sekä lievennetty absoluuttinen adheesio että fakultatiivisen adheesioin vahvimmat muunnokset.²⁵ Kotimaisen oikeuden kannalta oikeuselämän kentässä ei siten puutu ex ante tarkastellen sellaisia sovellustilanteita, joissa ratkaistavaksi tulee juuri rikostuomion vaikutusten myöntäminen tai tällaisen vaikutuksen kieltäminen yksittäistapauksessa. Erityisesti rikosprosessin sovellutusalan kahdenlaatuinen perustuvuus, jolloin siinä annettu ratkaisu kilpailee siviiliprosessilain asiallisen sovellutusalan kanssa, oikeuttaa tällaiseen päättelyyn.²⁶ Selvää kuitenkin on,

²² Vrt. myös *Bruck* s. 1 ss.

²³ Vrt. myös esim. *Hébraud* s. 2.

Toisaalta ei ongelmalla siten meillä voi olla sellaista esiintymistiheyttä käytännössä kuin fakultatiivisen adheesioin maissa. Vrt. myös *Tirkkonen LM 1934* s. 124.

²⁴ Vrt. myös *Tirkkonen LM 1934* s. 124, *Reinikainen*, Jutun palauttamisesta s. 169 viite 43 sekä *Kallenberg II* s. 618. Vrt. lisäksi myös *Courteaud* s. 2 s.

²⁵ Ks. tarkemmin *Aalto 19—27 §* (passim.).

²⁶ Vrt. kuitenkin *Tirkkonen II* s. 567.

että ennenkuin voidaan perehtyä ongelmaan rikostuomion vaikutuksista myöhempää siviiliprosessimenettelyä silmällä pitäen, on välttämättöntä ensin kosketella eräitä tuomio-opin peruskysymyksiä sekä rikosprosessimenettelyssä annetun tuomion sitovaa vaikutusta uudessa, tulevaisuudessa tapahtuvassa rikosprosessimenettelyssä.²⁷

2 §. TUOMION VAIKUTUSTEN SYSTEMATISOINNISTA

I.1. Kun ryhdytään prosessitieteen kannalta tarkastelemaan tuomio-oppeja, on todettava, että tuomioinstituutti esiintyy niin siviili- kuin rikosprosessinkin piirissä. Erityisesti kotimaisen oikeuden kannalta voidaan havaita, että tuomion muodollinen puoli on samankaltainen niin rikos- kuin siviiliasiaain oikeudenkäynnissä.¹ Tutkimusta varten on kuitenkin merkinnänarvoista, että tieteellisen tutkimuksen suunta ongelman käsittelyssä on ollut ilmeinen. Tieteellinen mielenkiinto on suuntautunut ensisijaisesti siviiliasiaassa annetun tuomion seuraamusten selvittelyyn.² Tämä on merkinnyt mm. sitä, että koko tieteellinen käsitejärjestelmä on luotu nimenomaan siviiliasiaain oikeudenkäynnin alueella, josta se on sitten omaksuttu sovelletussa muodossa edelleen myös rikosprosessiin.³

Tuomion sisällyksestä havaitaan ensinnäkin, että meillä tuomio muotoillaan OK 24:3:n nojalla tavallisesti perustelut ja johtopäätöksen sisältävän lauselman muotoon: tuomioon kuuluu tosiasiaiperustelut, oikeusohjeet ja johtopäätös.⁴ Onko tuomiota pidettävä »loogisena syllogismina», on kysymys, josta kirjallisuudessamme vallitsee tällä hetkellä eri mielipiteitä. Logiikan sääntöjen valossa lienee kylläkin

²⁷ Ks. tekstissä esitetyn johdosta myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 113 ss. sekä s. 116 ss.

¹ Tuomion sisältöä koskeva OK 24:3:n määräys on lähtökohtaisesti yhteinen niin rikos- kuin riita-asioille. Ks. esim. *Tirkkonen* s. 242 s.

² Ks. edellä 1 §:n viite 4 kohdalla.

³ Ks. edellisen johdosta esim. *Tirkkonen* LM 1934 s. 113 viite 2. Vrt. myös *Olivecrona* s. 129.

⁴ Ks. esim. *Tirkkonen* II s. 501 ss. sekä s. 111 s.

Tämä perustuu kotimaisen oikeuden kannalta suorastaan kirjoitettuun lain-säädäntöön ks. OK 24:3¹: »Jokainen tuomio perustettakoon syihin ja lakiin eikä mielivaltaan, ja pantakoon siihen selvästi ne pääsyyt ja se lainkohta, joihin päätös perustuu.»

ilmeistä, ettei tuomiota voida pitää *loogisena* syllogismina,⁵ mutta toisaalta lienee kiistatonta, että valmiin tuomion johtopäätösoosan, oikeusohjeiden ja tosiasiaperustelujen välillä silloin, kun tuomio on saanut lopullisen sisältönsä, pitäisi vallita harmooninen tila.⁶

I.2. Olen edellä useassa kohdassa käyttänyt kirjallisuudessamme käytettyä nimitystä *tuomion vaikutus*. Ennenkuin ryhdytään tarkemmin selvittämään yksityistilanteita silmällä pitäen, mitä tämä ilmiö tarkoittaa, lienee syytä lyhyesti analysoida termin sisältöä. Nimitys »tuomion vaikutus» antaa lukijalle helposti sellaisen mielikuvan, että tuomio aktiivisesti ja itsenäisesti saisi aikaan tietyn seuraamuksen ulkomaailmassa. Tuomio-oppeja tutkittaessa on kuitenkin syytä muistaa, että tuomion antaminen päinvastoin muodostaa tietyn tapahtumaketjun *päätepisteen*. Mitä vaikutuksia tällä ratkaisulla on tulevaisuudessa, ratkeaa *niiden normien* mukaan, jotka tuomion vaikutuksia säännöstävät. Tuomio merkitsee sen antamisen jälkeisen oikeustilanteen kannalta tosiseikastoa, johon esim. prosessioikeudelliset, ulosotto-oikeudelliset jne. oikeusohjeet subsumoidaan, jotka määräävät myös ne seuraamukset, jotka tuomiosta johtuvat, ts. *tuomion vaikutukset*. Kun kuitenkin tuomio-oppeja koskevia kirjoitettuja normeja on varsin vähän, muodostaa tuomiooppien selvittelyn keskeisimmän kysymyksen juuri *niiden normisisältöjen selvittely*, joissa ilmaistaan ne vaikutukset, joita tuomiolla saattaa olla.⁷ Olen seuraavassa edellä kuvatun mukai-

⁵ Syllogismina pitävät meillä tuomiota esim. *Tirkkonen* II s. 501 ja *Sp* II s. 292, *Halila*, Tunnustamisesta s. 8 ja *Palmgren* JFT 1937 s. 39. Vrt. myös *Granfelt*, Valda juridiska uppsatser s. 59, *Granfelt—Castrén* s. 2 s., *Kallenberg* SvJT 1944 s. 371 ja *Agge* s. 149.

Ks. tekstissä esitetyn johdosta esim. *Makkonen* s. 51 ja *Brusiin*, Über die Objektivität der Rechtsprechung (1949) s. 54 s.

Näin erityisesti myös *Olivecrona*, Domen i tvistemål s. 45 ja *sama*, Rätt och dom s. 129.

Pitäisin *Makkosen* (LM 1968 s. 111 s.) esittämää mielipidesuuntien välistä suhdetta kartoittavaa selitystä oikeaan osuneena.

⁶ Vrt. tämän johdosta myös *Lahtinen*, Zum Aufbau der rechtlichen Grundlagen (1951) s. 157.

⁷ Vrt. myös *Ekelöf* III s. 71. — Mainittu seikka muun ohella johtuu osittain siitä, etteivät tuomion vaikutuksia ja erityisesti sen oikeusvoimavaikutukseksi nimitettyjä ilmiötä kuvaavat tyyppitilanteet kuulu sellaisiin, joiden osalta olisi mahdollista lainsäädännöllisesti tyhjentävästi järjestää oikeudellinen tilanne oikeuselämän koko kenttää ajatellen.

sesti nimittänyt prosessioikeudellisten ja materiaalisioikeudellisten normien tuomioon liittämää seuraamuksia tuomion vaikutuksiksi.

Tuomiolla saattaa siten olla varsin erilaisia seuraamuksia. Näiden seuraamusten tutkimisessa voitaisiin erottaa kaksi eri puolta: *Toisaalta* olisi tuomion vaikutusten alue jotenkin pyrittävä systematisoimaan, so. jakamaan suurempiin osiin siten, että havaitun vaikutustyyppin alueella voitaisiin löytää yhtenäisiä säännönmukaisuuksia ja siten yhteisiä tunnusmerkkejä. Tämä systemaattinen jaottelu ei toisaalta luonnollisestikaan vielä ratkaise käytännön ongelmia, vaan luo ainoastaan perustan tuomionvaikutusten systemaattiselle käsittelylle. Vasta kun on hahmotettu ne pääajit, joita tuomionvaikutuksissa useimmiten ilmenee, voidaan *toisaalta* kutakin erikoistyyppiä lähemmin tarkastella.

I.3. Tehtävän vaikeusasteesta ja kirjoitetun lainsäädännön vähäisestä tuesta johtuen on kuitenkin varsin luonnollista, että tuomiooppien systematisoinnissa ei ole voitu päästä yksimielisyyteen, vaan on havaittavissa erilaisia linjoja osittain jo pääkysymyksiksi luokiteltavien ongelmienkin piirissä. Vaikka mielipiteiden hajonta oikeusvertailevasti on varsin tuntuva, on kuitenkin sanottava, että tämä hajonta ei toistaiseksi ole laajemmin ulottunut kotimaiseen kirjallisuuteen. Kun se mitä kotimaisessa kirjallisuudessa on systematiikan kannalta asiasta esitetty, muodostaa melkoisen yhtenäisen kokonaisuuden, olen seuraavassa esitellyt ensinnä tämän, jonka jälkeen selvitellen eräitä muita suuntauksia, joita nyttemmin tuomioon liittyvien oikeusnormien systematisointia silmällä pitäen on ulkomaaisessa kirjallisuudessa esitetty.

II. Kun alioikeus on tuomioistuinkäsittelyn jälkeen neuvotellut siellä vireillä olevan asian johdosta ja laatinut siinä lopullisen ratkaisunsa, julistetaan tehty tuomio. Julistamisen jälkeen on tuomio saavuttanut sen antaneeseen tuomioistuimeen nähden tietyn pysyvyyden: tuo tuomioistuin ei voi yleensä muuttaa eikä siis myöskään oikaista näin syntyntä tuomiota. Tämän prosessioikeudellisen ilmiön nimityksenä mainitaan tavallisesti *tuomioiden itseoikaisu- eli tuomioiden muuttamiskielto*.⁸ Mainittuun kieltoon sisältyy myös se, että tuomio on siihen tuomioistuimeen nähden, joka on tuomion asiassa antanut, tullut lopulliseksi ja peruuttamattomaksi. Tuomioistuin on lausunut

⁸ Ks. tekstissä lausutun johdosta *Tirkkonen Sp II s. 314, Ellilä s. 84 s. sekä Aalto LM 1961 s. 727 ss.*

Vrt. myös *Eckhoff s. 20.*

lopullisen mielipiteensä siitä, mitä jutussa on pidettävä kantajan esittämän vaatimuksen osalta sen mukaan oikeana. Vain tietyissä lain nimenomaan sallimissa poikkeustapauksissa saattaa tuollaisen tuomion muuttaminen (oikaiseminen) sen antaneen tuomioistuimen toimesta tulla kysymykseen.⁹

Vaikka alioikeus ei tuomiotaan voikaan enää oikaista, on asianosaisilla mahdollisuus saattaa itselleen epäedullinen, virheellisenä pitämänsä ratkaisu ylemmän tuomioistuimen uudelleen tutkittavaksi. Mikäli asianosaiset näin menettelevät, muodostaa ylioikeuden ratkaisu, jos muutoksenhaku korkeimpaan oikeuteen ei enää ole varsinaisin muutoksenhakukeinoin mahdollinen, aikanaan lopullisen ratkaisun.¹⁰ Elleivät asianosaiset muutoksenhakuoikeuttaan käyttää, saavuttaa alioikeuden tuomio tyytymättömyyden ilmoittamisajan umpeenmentyä *lainvoimaisuuden*, joka merkitsee, ettei tuomioon voida hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin.¹¹ *Lainvoimaisuus* on siten nimitys sille oikeustilalle, ettei tuomioon voida hakea enää muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin. Tässä yhteydessä voidaan erikseen todeta, että useimmat tuomion vaikutuslajit liittyvät tuomioon vain silloin, kun tuomio on saavuttanut lainvoimaisuuden.¹²

⁹ Vrt. näiden tapausten osalta esim. *Tirkkonen* Sp II s. 311 ss. sekä *Aalto* LM 1961 s. 739 ss.

¹⁰ Vrt. tämän osalta erityisesti OK 30:5:n ja 6:n määräykset mahdollisuudesta hakea muutosta OK 30:3:n nojalla. Ks. rajoitusten osalta esim. *Tirkkonen* Sp II s. 449 ss.

¹¹ Ks. lainvoima käsitteen osalta *Erich* JFT 1907 s. 19, *Tarjanne* DL 1929 s. 389 ss., *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 49 ss., Sp II s. 323 ss. ja LM 1934 s. 114 s. Vrt. myös *Agge* s. 51 s., *Dillén* s. 344, *Ekelöf* II s. 71, *Frey* s. 46 ja *Welamson* s. 18.

Vrt. myös *Hippel* s. 372, *Peters* s. 427 s., *E. Schmidt* I s. 158, *Lohsing* s. 392, *Roeder* s. 276 ja *Marchal* II s. 930.

Lainvoimaisuudesta käytetään pohjoismaissa yleensä nimitystä »laga kraft» tai »formell rättskraft», Saksassa »formelle Rechtskraft», Ranskassa »la force de la chose jugée». Ks. mainittujen nimitysten osalta *Eckhoff* s. 15.

¹² Näin on asianlaita erityisesti seuraavana tarkastelun kohteeksi joutuvan oikeusvoimavaikutuksen kanssa: *Tirkkonen* II s. 536 s. ja Sp II s. 323 s., *Lammi* DL 1954 s. 389.

Vrt. myös *Agge* s. 51 s., *Ekelöf*, *Interventionsgrunden* s. 36 ja *Kallenberg* II s. 1303 s.

Vrt. myös NRB 17:11 sekä 30:9.

Vrt. lisäksi *Andenaes* s. 416 s. ja *Roeder* s. 277.

III.1. Tuomion yleinen vaikutus¹³ on kirjallisuutemme mukaan nimeltään *tuomion oikeusvoimavaikutus*.¹⁴ Tällä on kotimaisessa kirjallisuudessa tarkoitettu tuomioistuinratkaisun sisällön uudessa oikeudenkäynnissä ilmenevää tuomioistuinta ja asianosaisia sitovaa vaikutusta.¹⁵ Mikäli haluttaisiin korostaa sääntöön liittyvää oikeusnormiainesta, voitaisiin kenties sanoa, että tuomion oikeusvoimavaikutuksella edellisen nojalla tarkoitetaan siten sitä, että prosessioikeudellinen yleisnormi liittyy tuomioon sen, että tuomiossa vahvistettu, normin edellyttä-

¹³ *Lahtinen* (JFT 1952 s. 219 ja s. 221 ss.) ehdottaa, että ilmiöryhmä, johon sisällytetään kolme tilannetta a) saken icke underkastas förnyad prövning; b) saken icke tillika prövas vid en annan domstol; c) samma domstol efter givandet av sitt dekret icke under processens gång upphäver eller ändrar detsamma (ilmeisesti edellä itse-oikaisu- eli muuttamiskielto?, ks. JFT 1952 s. 223) nimitettäisiin yhdellä ja samalla nimityksellä BT (sanoista bunden av tidigare).

Pitäisin oikeana *Tirkkosen* kritiikkiä LM 1953 s. 253 ss. ja s. 258 s.

¹⁴ Näin *Tirkkonen* II s. 528.

Toisinaan oikeusvoimaan sisältyvä ilmiö ilmaistaan kiertäen. Niinpä OK 17:18:ssa puhutaan siitä, että tuomio tulee voimaan henkilön hyväksi tai häntä vastaan, niinkuin se olisi annettu oikeudenkäynnissä, jossa hän on ollut asianosaisena. — Vrt. mainitun lainkohdan tulkinnasta *Tirkkonen* II s. 301 ja Sp II s. 222 s.

¹⁵ Näin *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 31, II s. 528, Sp II s. 315, LM 1934 s. 114 ja SvJT 1941 s. 722, *Godenhjelm* JFT 1940 s. 246.

Oikeusvoimasta annettuja määritelmiä, ks. *Agge* s. 7, *Hassler*, Res judicata s. 177 s. ja *Welamson* s. 18.

Kun tekstissä todetaan, että oikeusvoimainen ratkaisu sitoo asianosaisia, tarkoittaa tämä luonnollisesti vain sitä, että jos asianosainen aikaisemman tuomion vastaisesti pyrkii saattamaan saman asian uudelleen tuomioistuimen käsiteltäväksi, tuomioistuin noudattaa oikeusnormia, jonka mukaan annettu ratkaisu sitoo asianosaista. Ks. tämän kysymyksen osalta myös *Tirkkonen* Sp II s. 331 ja *Eckhoff* s. 22 viite 23 kohdalla.

Tekstissä lausutun määritelmän johdosta vrt. kuitenkin esim. *Wrede* II s. 228 ja *Lammi* DL 1954 s. 388.

Kysymys tuomion sitovasta vaikutuksesta toisessa menettelyssä muodostaa sidonnaisuuden erään ongelman. Toisena puolena loogiselta kannalta asiaa tarkastellen on kysymys tuomioistuinmenettelyssä annetun ratkaisun saman menettelyn sisäisestä sitovasta vaikutuksesta, jotka kysymykset liittyvät oppeihin muutoksenhausta ja jutun palauttamisesta, joihin seuraavassa ei voida puuttua. Vrt. näiden osalta esim. *Reinikainen*, Jutun palauttamisesta s. 315 ss. ja s. 358 ss.

Vrt. lisäksi *Agge* s. 52 s., *Ekelöf* III s. 72 (joka käyttää käsitettä »intraprocessuell rättskraft»), *Kallenberg*, Rättsmedlen s. 177 ss., *Welamson* s. 20 s. ja *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 549.

mässä tilanteessa sitoo niin asianosaisia kun tuomioistuintakin.¹⁶ — Kirjallisuudessa on edelleen todettu, että tuomion oikeusvoimavaikutus¹⁷ on tuomion prosessioikeudellisesti tärkein vaikutustapa.¹⁸ Oikeusvoimavaikutuksen sanotaan yleensä kohdistuvan tuomioistuimeen ja asianosaisiin.¹⁹

Kotimaisessa kirjallisuudessa on todettu, että oikeusvoimavaikutuksesta voidaan puhua niin siviili- kuin rikosprosessissakin.²⁰ Aikaisemman oikeuden kannalta viitattiin tässä kohdin OK 25:21:een, jossa

¹⁶ Kun seuraavassa puhutaan »oikeusvoimavaikutuksesta» tarkoitetaan tällä samaa kuin »prosessioikeudellisen yleisnormin aiheuttama asianosaista ja tuomioistuinta sitova vaikutus». Oikeusvoimavaikutus nimitystä käytetään siten vain symbolina prosessioikeudellisen yleisnormin aiheuttamalle ja tuomioon liittämälle sitovalle vaikutukselle.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta *Ellilä* s. 127 verr. s. 129.

¹⁷ Oikeusvoimanimitystä on kirjallisuudessa oikeusvertailevasti tarkasteltu toisessa yhteydessä varsin perusteellisesti. Ks. *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 1 ss. viite 1 ja 2—4, joten asian tähän puoleen ei ole syytä tässä yhteydessä kajota. Todettakoon kuitenkin, että oikeusvoimasta on käytetty tavallisesti nimityksiä: »materiell rättskraft», »materielle Rechtskraft», »l'autorité de la chose jugée» sekä »estoppel by record (t. collateral estoppel)», joiden termien materiaallinen merkitys eri maissa jonkin verran vaihtelee. Ks. edellisen johdosta *Tirkkonen* Sp II s. 315 s. sekä *Eckhoff* s. 15 s. sekä s. 21 s.

Tässä yhteydessä ei ole myöskään mahdollisuutta ryhtyä tarkemmin selvittämään oikeusvoimaoppien historiaa tai oikeusvertailua. Näistä sisältyy edustava esitys esim. *Olivecronan* kriittisiin kannanottoihin teoksessa *Rätt och dom* s. 16 ss. ja s. 46 ss.

¹⁸ Näin *Tirkkonen* Sp II s. 316 sekä LM 1934 s. 113 s.

¹⁹ Ks. esim. *Tirkkonen* Sp II s. 339 s. ja *Augdahl* s. 137 s.

Kysymys olisiko oikeusvoimailmiöllä jokin »syvempi olemus» tai »perimmäinen luonne», on nähdäkseni ainakin pääosiltaan oikeusfilosofian piiriin kuuluva ja sen keinoin ratkaistavaksi sopiva ongelma. Pidän oikeana mielipidettä, jonka mukaan — olipa vastaus edelliseen kysymykseen mikä hyvänsä — tällaisella selvittelyllä tuskin lienee kovin suurta merkitystä ilmiön positiivisoikeudelliselle käsittelylle. Vrt. myös *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 47 ja LM 1953 s. 256 s. Ilmeisesti myös *Lahtinen* JFT 1952 s. 217.

²⁰ Ks. tämän johdosta *Tirkkonen* II s. 541 ss. sekä Sp II s. 331 ss. Ks. myös *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 38 s. sekä LM 1934 s. 115, *Ekelöf* III s. 71 ja s. 127.

Vrt. lisäksi *Granfelt*, Sammandrag s. 106, *Agge* II s. 126 ss., *Dillén* s. 344 s., *Andenaes* s. 415 s., *Eckhoff* s. 295 ss. sekä *Skeie* I s. 135, joka sisällyttää positiiviseen vaikutukseen kyllä muunlaisiakin ilmiöitä.

Vrt. lisäksi *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 546 esitettyä.

leimattiin tuomiovirheeksi mm. se, että uudessa oikeudenkäyntimenettelyssä lainvoiman saanut tuomio oli muutettu.²¹ Myös viittaus OK 28:1:een on asianosaisiin nähden kirjallisuudessa ollut paikallaan.²² Mainituissa lainkohdissa on kuitenkin kysymys vain *oikeusvoiman ns. negatiivisesta funktiosta*,²³ mutta sensijaan oikeusvoiman *positiivinen vaikutus*, jolla ymmärretään sitä, että aikaisemmin sitovasti ratkaistu on pantava uudessa oikeudenkäynnissä, jossa kysymys esiintyy esikysymysluontoisesti, ilman muuta ratkaisun perustaksi²⁴, ei saa suoranaista tukea kirjoitetusta laista.²⁵ Milloin kyseessä on sellainen juttujen

²¹ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 541, Sp II s. 333 s. ja Oikeusvoimasta s. 168 ss., *Wrede*, Processinvändningarna s. 117 ja *Kallenberg* II s. 1284 ss.

²² Ks. esim. *Tirkkonen* II s. 541 sekä Sp II s. 333 s.

Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 114.

Lakitekstit ovat meillä sikäli puutteellisia, ettei kirjoitettu lainsäädäntö käytä yleensä sanontaa »oikeusvoima» vaan puhuu tuomion lainvoimaisuudesta tai lainvoimavaikutuksesta. Kuitenkin ASL 10² § säättää, että lapsen syntyperää koskevalla ratkaisulla, joka on tehty 1 momentissa mainitussa asiassa ei ole oikeusvoimaa riidan ulkopuolella.

Kun oikeusvoimalla meillä tarkoitetaan yleensä sitä, että tuomioistuinratkaisu on sitova uudessa oikeudenkäynnissä (edellä viitteen 14 jälkeen), ei lainkohdassa ole käytetty sanaa *oikeusvoima* siinä merkityksessä, jossa sitä tavallisesti kirjallisuudessamme on käytetty. Ks. tämän johdosta myös *Tirkkonen* Sp II s. 315 sekä LM 1959 s. 470 viite 25 ja siellä mainittua kirjallisuutta.

Oikeusvoimavaikutuksen olemassaoloon viittaavat selvästi myös määräykset tuomionpurusta OK 31 luvussa.

Vrt. tuomionpurkusäännösten merkityksestä myös *Tirkkonen* Sp II s. 333 sekä *Hurwitz* s. 547.

²³ Ks. tämän osalta *Tirkkonen* II s. 542 s.

Samoin NRB 30:9:n johdosta *Dillén* s. 345 ss. Vrt. *Frey* s. 47 s.

²⁴ Yleensä ilmiöstä on meillä käytetty nimitystä oikeusvoiman positiivinen vaikutus tai funktio. Ks. esim. *Tirkkonen* II s. 542 s. ja *Dillén* s. 344 s. ja s. 347 s., *Kallenberg* II s. 1256 ss. ja *Welamson* s. 18.

Vrt. myös *Eckhoff* s. 16 s. ja *Henkel* s. 443 ss.

Muitakin nimitysehdotuksia pohjoismaisessa kirjallisuudessa on tehty. Ks. esim. *Hassler*, Res judicata s. 178, joka haluaisi käytettäväksi termejä »total och partiell res judicata», jolloin edellinen korvaisi res judicata-vaikutuksen negatiivisen, jälkimmäinen sen positiivisen funktion.

Oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen merkityksen osalta *Wrede* (*Wrede-Tirkkonen* s. 177) on omaksunut oikeusvoiman positiiviseen vaikutukseen nähden toisenlaatuisen käsityksen. Samoin *Lammi* DL 1954 s. 389. Vrt. kuitenkin *Wrede* II s. 235. Vrt. tämän johdosta *Tirkkonen* II s. 543 viite 7:ssä lausuttua.

²⁵ Ks. *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 170.

identiteetti, jota oikeusvoiman negatiivinen vaikutus edellyttää, milloin taas sellainen tilanne, jota oikeusvoiman²⁶ positiivinen vaikutus edellyttää, näyttää kirjallisuuden valossa olevan rajatapauksissa varsin tulokinnanvaraista.²⁷

Vaikkakin voitaneen sanoa, että kysymykset oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen olemassaolosta tai ei-olemassaolosta sekä mainitut identiteettikysymykset ovat kirjallisuudessamme osittain varsin riittäviä, on kuitenkin huomattava, että itse oikeusvoiman funktioiden seuraamukset on luonnehdittu varsin yksiselitteisiksi. Aikaisempi tuomio estää uuden samaa asiaa koskevan tutkinnan²⁸: Jos mainitussa tapauksessa on kyseessä oikeusvoiman negatiivinen vaikutus, on uusi kanne

²⁶ Kysymyksestä, onko esitetyllä ratkaisulla oikeusvoimavaikutus jälkiprosessissa on tavallisesti erotettu ongelma, onko ylimmänasteisilla tuomioistuinratkaisuilla merkitystä silloin, kun siinä ratkaistu *oikeuskysymys* joutuu uudelleen toisen jutun yhteydessä selvittettäväksi. Vrt. edellisen osalta *Tirkkonen* II s. 532 s.

Vrt. lisäksi *Welamson* s. 25 s. ja *Eckhoff* s. 28.

Tämä ns. prejudikaattivaikutus on toisinaan luettu tuomion todistusvaikutuksen piiriin kuuluvaksi (*Tirkkonen* Sp II s. 321). — Tällaista vaikutusta on kotimaisen oikeuden kannalta pidetty mahdollisena erityisesti OK 30:3:n 2-kohdan nojalla. Ks. tämän johdosta *Reinikainen*, Jutun palauttamisesta s. 369 ss. sekä *Tirkkonen* Sp II s. 321.

Sinänsä prejudikaattivaikutuksessa on kysymys toisen tuomioistuimen sidonnaisuudesta tietystä oikeustapauksesta ilmenevään oikeusohjeeseen (*Olivecrona*, *Rätt och dom* s. 223), mutta kun oikeus- ja tosiasiakysymyksen erottaminen toisistaan saattaa yksittäistapauksessa tuottaa ylivoimaisia vaikeuksia, lähenee prejudikaattisidonnaisuus, jolta puuttuu kyllä oikeusvoiman veroinen sitova vaikutus (*Tirkkonen* Sp II s. 321), tuomion todistusvaikutusta.

Jonkinlaatuissa väliasemassa systemaattisesti ovat ne tapaukset, joissa ensi-prosessissa syyte on hylätty vastaajaa vastaan sillä perusteella, että hänellä on laillinen oikeus teon tekemiseen, mutta jälkiprosessissa hänet tuomitaankin asianomistajan syytteestä uudesta samankaltaisesta teosta rangaistukseen. Tällöin siis oikeuskysymyksen ratkaisussa on tapahtunut muutos.

Edellisen osalta ks. *Tirkkonen* II s. 550 s. ja *Wrede—Tirkkonen* s. 349.

²⁷ Vrt. edellisen johdosta myös *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 171 ja Sp II s. 335.

²⁸ Tämä on siten yhteistä sekä oikeusvoiman positiiviselle että negatiiviselle vaikutukselle. Vrt. myös *Tirkkonen* Sp II s. 335, *Godenhjelm* JFT 1940 s. 246 s., *Bäärnhjelm* s. 162 s. ja *Ekelöf* III s. 80.

Saksassa puhutaan usein »Sperrwirkung» -ilmiöstä: *Henkel* s. 444, *Peters* s. 434 ss. sekä *Schwarz* s. 28.

Vrt. kuitenkin käsitteen sisällöstä *E. Schmidt* I s. 159 s., jossa käsitettä käytetään ilmaisemaan lainvoiman vaikutusta päättyneeseen prosessiin sekä *Beling* s. 260 s. ja *Lent—Jauernig* s. 172 s.

ilman muuta jätettävä tutkittavaksi ottamatta ehdottoman prosessinedellytyksen puutteen vuoksi. Jos taas kysymykseen tulee oikeusvoiman positiiviseksi vaikutukseksi nimitetty ilmiö, on aikaisempi tuomio pantava uuden kanteen johdosta annettavan tuomion perustaksi.²⁹

III.2. Oikeusvoimasäännön eri ominaisuuksia tutkittaessa on meillä yleensä yksimielisesti todettu, että oikeusvoimavaikutus on otettava huomioon viran puolesta.³⁰ Oikeusvoimavaikutus olisi siten otettava huomioon, kun se on tuomioistuimen tiedossa aivan siitä riippumatta, tekevätkö asianosaiset tästä väitettä vai eivät.³¹ Kun ajatellaan säännön soveltamista, tuntuu prosessioikeudelliseen kokonaiskuvaan sopivalta, että oikeusvoiman ns. *negatiivinen funktio* ehdottomana prosessinedellytyksenä olisi otettava huomioon viran puolesta.³² Sensijaan on sanottava, ettei oikeusvoiman *positiivinen vaikutus*, so. että tuomiolla on sitovasti ratkaistu jokin vireillä olevan jutun esikysymys, voine olla prosessinedellytys edellä tarkoitettussa mielessä, pidettiinpä prosessinedellytystä sitten pääasian tutkinnan edellytyksenä taikka seikkana, jonka seurauksena pääasia pitäisi jättää tutkimatta.³³ Kotimai-

²⁹ Ks. *Tirkkonen* I s. 467, *Sp* I s. 566 ja *Sp* II s. 333.

Vrt. myös *Ellilä* s. 97 verr. 94 s. sekä *Reinikainen* s. 121 s.

Vrt. myös *Hippel* s. 373 ja *E. Schmidt* I s. 114.

Saksassa oli aikaisemmin siviiliprosessissa vallalla näkemys, jonka mukaan siviilituomio ei estänyt tutkimasta samaa asiaa uudelleen vaan ainoastaan poikkeamisen tuomion sisällöstä. Tällöin oikeusvoimakysymys ei muodostanut prosessinedellytyksen puutetta. Uusi kanne voitiin jättää tutkimatta vain puuttuvan oikeussuojatarpeen vuoksi tai operoida oikeusvoiman positiivisella funktiolla. Ks. esim. *Blomeyer* s. 443 s., *Schönke* s. 306. Vrt. lisäksi *H. Schmidt* s. 8.

Nyttemmin niin siviili- kuin rikosprosessissa on vallitsevana suuntaus, joka edellyttää res judicata vaikutuksen kyseessä ollen uuden kanteen tutkimatta jättämistä: *Lent—Jauernig* s. 178 s., *Nikisch* s. 406 s., *Rosenberg* s. 739 ja siellä viitteessä 1 mainittuja kirjoittajia sekä *E. Schmidt* I s. 161.

³⁰ Ks. *Ellilä* s. 127 ss., *Reinikainen* s. 121 s., *Tirkkonen* I s. 467 s., *Sp* I s. 566 sekä *Lammi* DL 1954 s. 389. — Vrt. myös *Granfelt* JFT 1915 s. 195 s.

Vrt. *Olivecrona*, Rätt och dom s. 243 ja *Munch—Petersen* V s. 245.

Ks. myös *H. Schmidt* s. 80 s., *Roeder* s. 278 ja *Bouzat* s. 1182.

³¹ Ks. edellisessä viitteessä mainittua kirjallisuutta.

³² Yleensä kirjallisuudessa lieneekin pidetty lähinnä tätä tyyppitilannetta mielessä kun sääntöä on ajateltu. Ks. tekstissä lausutun johdosta esim. *Tirkkonen* I s. 463 verr. s. 467 s., *Ellilä* s. 127 sekä *Reinikainen* s. 121 s.

³³ Ks. esim. *Aalto* s. 51 ja siellä viitteessä 3 mainittuja kirjoittajia sekä *Reinikainen* s. 18 ss.

sessä kirjallisuudessa ei ex officio huomioon ottamisesta ole tässä kohdin tehty poikkeusta. Ulkomaisessa kirjallisuudessa mielipiteet hajaantuvat, jolloin toiset kannattavat ex officio huomioon ottamista,³⁴ toiset vastustavat sitä.³⁵

Kysymyksellä on luonnollisesti lähinnä *teoreettinen merkitys*. Mikäli nimittäin asianosainen tietää, että on olemassa hänen hyväkseen annettu tuomioistuinratkaisu, jolla de lege lata olisi tähän juttuun sitova vaikutus, on varmaan poikkeuksettomana sääntönä, että hän saattaa tämän kanteessaan tai vastaväitteellä tuomioistuimen tietoon.³⁶ Niitä harvoja tapauksia silmällä pitäen, joissa prosessioikeudellisia oikeussääntöjä tuntematon asianosainen esim. ei arvaisi vedota tuomioon, pitäisi oikeusvoimavaikutus meillä esitetyn mukaisesti ottaa huomioon viran puolesta. Näin on asianlaita niin rikos- kuin siviiliprosessissakin.³⁷

III.3. *Oikeusvoimailmiö* on tyypillisesti prosessioikeuden piiriin kuuluva tilanne. Prosessioikeuden alueella se liittyy varsin kiinteästi tuomio-oppeihin, mutta mielekkäästi voidaan kysyä, mikä merkitys tuomion oikeusvoimalla on esim. todistusoikeuden kannalta katsottuna. Mikäli tietyn esikysymyksen osalta on jo olemassa lainvoimainen ja oikeusvoimavaikutuksen omaava ratkaisu, ei minkäänlaisen näytön esittäminen asiassa oikeusvoimaisesti vahvistetun todistamiseksi virheelliseksi tule kysymykseen, vaan tulee tuomarin jälkiprosessissa asettaa tuo aikaisempi ratkaisu uuden prosessi- tai asiaratkaisun perustaksi sen materiaalista oikeellisuutta tutkimatta.³⁸ Tämä sääntö koskee oikeusvoiman sekä negatiivista että positiivista funktiota, vaikkakin se käytännössä kärjistyneen useimmiten jälkimmäisessä tilanteessa.

IV. Tuomion oikeusvoimavaikutuksen lisäksi on kirjallisuudessa tapana puhua myös muista *tuomion vaikutuksista*. Lähtökohtaisesti on tässäkin sanottava, että tuomion vaikutuksilla tarkoitetaan vain sitä,

³⁴ Ks. *Eckhoff* s. 199 s. ja siellä viitteessä 9 mainittuja kirjoittajia.

³⁵ Vrt. *Olivecrona*, Rätt och dom s. 244 ss.

³⁶ Viittaan menettelylajien välillä tässä kohdin esitykseen 8 §:n viite 23 jälkeen.

³⁷ Tässä kohdin siviiliprosessissa asianlaita lienee hieman toisin kuin rikosprosessissa. Jos nimittäin siviiliasian ratkaisun jälkeen asianosaiset haluavat järjestää tuomiossa vahvistetun tilanteen toisin kuin se tuomioon on merkitty, on heillä, mikäli kyseessä ei ole indispositiivinen riita-asia, tähän yleensä kaikki mahdollisuudet. Ks. *Ekelöf* III s. 81 sekä s. 93 ja *Olivecrona*, Rätt och dom s. 243. Vrt. myös *Tirkkonen* Sp II s. 331.

³⁸ Vrt. lisäksi myös *Kuttner*, Urteilswirkungen s. 5 s.

että tietyn oikeusalan normi liittää tuomioon määrättyjä oikeusvaikutuksia, *normin ilmaistessa* nämä oikeusvaikutukset tarkemmin.^{38a}

Kirjallisuudessa mainitaan, että tuomion oikeusvoimavaikutuksen korvaa usein *tuomion todistusvaikutus*, jolla tarkoitetaan sitä, että tuomiossa mainitut tosiseikat, jotka esiintyvät uudessa oikeudenkäynnissä suunnilleen samassa kokoonpanossa kuin aikaisemmin, otetaan huomioon tuomioasiakirjan sisältäminä todisteina.³⁹ Tuomion todistusvaikutuksen huomioon ottaminen perustuu tuomion arvostelemiseen *todistusoikeuden* kannalta ja vapaaseen todisteiden harkintaan.⁴⁰ Kun aikaisempaa tuomiota edeltäneessä menettelyssä on säännönmukaisesti noudatettu kaikkia oikeudenkäynnin yleisiä periaatteita ja kun siinä olenaiseksi katsottuja tosiasiatapahtumia on asianmukaisesti valaistu ja tuomari on nämä vapaan todisteiden harkinnan nojalla tuomiossa merkityn laatuiseksi havainnut, on varsin ymmärrettävää, että oikeudenkäynnissä, joka koskee samoja seikkoja, aikaisemmalla tuomiolla saatavaa olla merkitystä.⁴¹

Kirjallisuudessa puhutaan myös *tuomion täytäntöönpanokelpoisuuseli tuomion eksekutiivisesta vaikutuksesta*, jolla tarkoitetaan sitä, että tuomio on asianosaisen pyynnöstä ulosottoviranomaisen täytäntöönpantavissa.⁴² Milloin prosessilaki liittää tällaisen seuraamuksen tuomioon, ilmenee lähinnä ulosottolaista ja rikostuomion täytäntöönpanoon liittyvästä lainsäädännöstä.⁴³ Tuomion täytäntöönpanokelpoisuusvaikutus ei

^{38a} Epäilemättä tuomiolla voi olla myös sellaisia vaikutuksia, jotka eivät perustu kirjoitetun lain tai tavanomaisen oikeuden määräyksiin. Niinpä kirjallisuudessa mainitaan tavallisesti tuomion tosiasiallisista vaikutuksista. Ks. näiden osalta esim. *Tirkkonen* II s. 533 ja *Sp* II s. 321.

Tällaiset vaikutukset, joiden ei edes väitetä perustuvan oikeusnormiin, jäävät seuraavan tarkastelun ulkopuolelle.

³⁹ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 539 s., *Oikeusvoimasta* s. 257 ss., *LM* 1934 s. 114 ja *SvJT* 1941 s. 722.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Eckhoff* s. 26 s., *Trygger* s. 185 s. ja *Munch—Petersen* V s. 242.

⁴⁰ *Tirkkonen* II s. 532 viite 7:ssä mainittua kirjallisuutta sekä *Sp* II s. 320. Vrt. myös *Ekelöf* II s. 202 ja *Eckhoff* s. 27.

⁴¹ Vrt. tämän osalta myös jäljempänä 16 §:ssä olevaa esitystä.

⁴² Ks. *Tirkkonen* II s. 529 s. sekä *Sp* II s. 316 s.

Vrt. myös *Ekelöf* III s. 72, *Augdahl* s. 145 s. ja *E. Schmidt* I s. 159.

⁴³ Ks. esim. *RTpA* 2:1 ja 6:1 sekä *L Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanosta* 20.6.1963 1 § ja 5 §.

kuitenkaan liity kaikkiin tuomioihin, vaan yleensä suoritustuomioihin siviiliasian oikeudenkäynnissä sekä langettaviin, rangaistuksen täytäntöönpanon määrääviin rikostuomioihin rikosprosessin puolella.⁴⁴ Tällä tuomion vaikutusmuodolla ei valitun tutkimusteeman kannalta ole yleensä välitöntä merkitystä.⁴⁵

Sen sijaan on todettava, että rikostuomion vaikutuksia selvitetessä siviiliasian oikeudenkäynnissä, *tuomion konstitutiivinen vaikutus* saattaa tietyissä tapauksissa tulla kysymykseen.⁴⁶ Tällä tuomion vaikutusmuodolla tarkoitetaan kirjallisuudessa tavallisesti sitä, että itse tuomio muotoaa voimassa olevia oikeussuhteita siten, että tuomiossa perustetaan, muutetaan tai kumotaan aikaisemmin vallinneita oikeussuhteita. Tämänkin tuomion vaikutusmuodon on katsottu voivan liittyä niin siviili- kuin rikostuomioonkin.⁴⁷

Kaikkein tuntuvimmat ristiriidat tutkittavalla tuomionvaikutusoppien alueella vallitsevat kuitenkin tuomion sivu- eli tosiseikastovaikutusten osalta.⁴⁸ Tuomioistuimen antamalla pääasiallaskaisilla saattaa usein olla merkitystä yli sen, mitä edellä mainittuihin vaikutusmuotoihin voidaan sisällyttää. Tällaiset oikeudelliset vaikutukset on systemaattisesti luettu usein juuri *tuomion sivu- eli tosiseikastovaikutuksiksi*. Tuomion sivuvaikutukset näyttävät edellisiin tuomion vaikutuksiin verrattuna jääneen huomattavasti vähäisemmälle huomiolle kirjallisuudessa.⁴⁹ Tavallisesti tuomion sivuvaikutuksista on puhuttu silloin, kun *aineelliseen oikeuteen kuuluva säännös tai sopimus määrää, että tietynsisältöiseen tuomioon liittyy tiettyjä oikeusvaikutuksia*.⁵⁰ Esimerkin tällai-

⁴⁴ Ks. tarkemmin *Ellilä*, Ulosotto-oikeus s. 217 ss., *Tirkkonen* II s. 529 s. sekä *Sp* II s. 316 s.

Vrt. myös *Eckhoff* s. 23 ja 67 ss.

⁴⁵ Vrt. myös *Welamson* s. 20.

⁴⁶ Ks. tekstissä lausutun johdosta myös *Tirkkonen* II s. 529 sekä siviiliprosessin osalta *Sp* II s. 317 s., *Oikeusvoimasta* s. 23 ss. sekä lisäksi *LM* 1934 s. 114.

⁴⁷ Ks. myös *Tirkkonen* *Sp* II s. 317 ja *LM* 1934 s. 115 s. sekä rikosprosessin osalta II s. 529.

Ulkomaisten oikeuden kannalta vrt. *Beling* s. 272, *Binding* II s. 267, 277 ja 387 sekä *H. Schmidt* s. 15.

⁴⁸ Ks. tekstissä lausutun johdosta *Tirkkonen*, *Oikeusvoimasta* s. 260 ss., *Sp* II s. 318 ss. ja *LM* 1934 s. 114.

⁴⁹ Vrt. myös *Tirkkonen* *Sp* II s. 318 ja *Eckhoff* s. 23 ss.

⁵⁰ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 530, *Sp* II s. 318, *Agge* s. 49 s., *Ekelöf*, *Interventionsgrunden* s. 199 ss., *Welamson* s. 22 ss. ja *Eckhoff* s. 23 ss.

Vrt. kuitenkin *Olivecrona* s. 41 ss.

sesta tyyppitapauksesta tarjoaa AL 76¹ §:n määräys, jossa avioeron edellytykseksi on asetettu mm. asumuserotuomion olemassaolo.⁵¹ Eri-tyisesti tässä kohdin on merkinnänarvoista, että tuomion sivuvaikutuksiin on lisäksi usein haluttu lukea tilanteita, joissa sivullisen on katsottu tulevan annetun tuomioratkaisun sitomaksi, jollaisten ilmiöiden selittäminen oikeusvoimavaikutuksen yleisten säännönmukaisuuksien vallitessa ei pääsääntöisesti ole mahdollista.

Tuomion oikeusvoimavaikutuksen ja sivuvaikutusten suhteesta voidaan siten jo sanoa, että niissä näyttää helposti syntyvän tilanteita, joissa on vaikeaa selvittää, onko tuomioon liittyvää oikeusnormia pidettävä luonteeltaan aineellisoikeudellisena vai prosessioikeudellisena.⁵²

V.1. Edellisestä saatetaan havaita, että tuomion vaikutusten systematiikka on melko monimutkainen ja samalla riittainen ja osin vakiintunut. Yleishuomiona on todettava, että meillä kirjallisuudessa on keskitytty tässä kohdin melkein yksinomaisesti tuomion oikeusvoimavaikutukseksi nimitetyn ilmiön tutkimiseen, kun taas useat muut, erityisesti tuomion konstitutiivinen vaikutus, sivuvaikutukset sekä tuomion todistusvaikutus ovat jääneet ainakin monografiavahvuisen tarkastelun ulkopuolelle. Edellä kuvattua tuomio-oppien systematiikkaa vastaan on viime vuosikymmeninä suunnattu varsin ankaraa ja ilmeisesti osin aiheellistakin kritiikkiä.

Huomionarvoisin, ainakin pohjoismaisesti tarkasteltuna, lienee se kritiikki, mitä *Olivecrona* on perinnäistä tuomion vaikutusoppien systematisointia vastaan eri yhteyksissä esittänyt.⁵³ *Olivecronan* tuomiooppien rakennelma on syntynyt lähinnä siviiliprosessin alueella ja perustuu ennen muuta hänen metafyyssisenä pitämänsä subjektiivisen

⁵¹ Vrt. myös *Kallenberg* II s. 1242 ja *Hassler*, Res judicata s. 176.

Vrt. lisäksi *Olivecrona*, *Domen i tvistemål* s. 153.

⁵² Tuomion vaikutuksista asianosaisen ja tertiuksen välillä on tällöin joskus käytetty nimitystä *refleksivaikutukset*. Ks. esim. *Kuttner* s. 10, *Sjöström—Alkio* s. 165 ss., *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 260 viite 21, *Kallenberg* II s. 1474 ss. ja *Eckhoff* s. 24.

Vrt. tekstissä lausutun osalta kuitenkin *Tirkkonen* Sp II s. 319 viite 13 kohdalta.

⁵³ *Olivecronan* pääteoksena lienee pidettävä hänen viimeisintä tuomio-oppeja käsittelevää teostaan »Rätt och dom», joka sisältää sekä varhempaa tuomio-oppia koskevan kritiikin että myöskin hänen oppirakennelmansa siinä muodossa, jossa se nyttemmin on esitetty. *Olivecronan* muista asioista koskevista teoksista on mainittava hänen siviiliprosessissa annettavaa ratkaisua käsittelevä »Domen i tvistemål».

oikeuden käsitteen hylkäämiseen.⁵⁴ Perusnäkökohtana tähän liittyen katsotaan vaikeudet voitetuiksi, kun pidetään kiinni käsityksestä, ettei tuomio suinkaan ole *vahvistus*, vaan *imperatiivi*,⁵⁵ ja kuvattavana ovat niiden oikeussääntöjen sisällöt, jotka tuomioon liittyvät. Tuomion oikeudellisella merkityksellä tarkoitetaan⁵⁶ siten niitä toimintatapoja »som enligt idéinnehållet i givna rättsregler skall iakttagas av domstolar

ja vastaavia rakennelmia rikosprosessin puolella käsittelevä »Rättegången i brottmål» s. 127 ss.

Olivecrona hylkää nimityksen oikeusvoima kokonaan ja puhuu tuomion johdopäätöksen ja perustelujen positiivisesta ja negatiivisesta merkityksestä. Oikeusvoima-nimityksen Olivecrona (Domen i tvistemål s. 148 s.) hylkää lähinnä kahdella eri perusteella: koska mainittu nimitys on erottamattomasti yhdistetty tuomio-oppien alalla ns. *omdömetsteori*-näkemykseen ja koska tuomio ei ole varustettu millään »voimalla».

Mitä tulee viimeksi mainittuun väittämään, olen lähtenyt *de lege lata* siitä, että mainittu nimitys on vain pelkkä symboli ilmiölle, jolla tarkoitetaan tuomioistuinratkaisun uudessa oikeudenkäynnissä ilmenevää, prosessioikeudelliseen normiin perustuvaa sitovaa vaikutusta. Se, että nimitys kielellisesti ei ehkä ole kaikkein onnistunein (ks. toisaalta viitteessä 69 lausuttua), tuskin voinee tehdä meillä kirjallisuudessa ja Ruotsissa vieläpä lainsäädännössä (NRB 17:11) käytettyä nimitystä kelvottomaksi omaan symbolitehtäväänsä. Sinänsähän mainittua ilmiöryhmää voitaisiin nimittää millä muulla nimikkeellä hyvänsä, mutta kotimaisessa kirjallisuudessa on se omaksuttu, enkä näe syitä, jotka perustelisivat muutosta tässä suhteessa.

Vrt. myös *Welamson* s. 18 s. ja *Eckhoff* s. 16.

⁵⁴ Ks. tämän johdosta *Olivecrona* s. 128 s.

⁵⁵ Epäilemättä tuomio sisältää *imperatiiveja* asianosaisten ja eri hallintoviranomaisten ja tuomioistuinten suuntaan. Mutta toisaalta näyttää oikeuskäytäntöämme silmällä pitäen ilmeiseltä, ettei tämän ole katsottu vielä riittävän: Varsin monissa tilanteissa tuomioistuin ottaessaan huomioon aikaisemmin annetun rikostuomion ei suinkaan lausu vain tämän imperatiivin osalta vaan lausuu myöskin, että *koska toinen tuomioistuin on todennut* ——— (selostetaan sitovaa ratkaisua tarpeelliselta osin) ———, niin tämän jutun ratkaisu on ———.

Oikeuskäytäntömme valossa näyttää aivan ilmeiseltä, ettei tuomioon sisälly vain imperatiiveja vaan myöskin toteamuksia tai vahvistuksia, joiden merkitystä juuri arvostellaan tuomion oikeusvoimaoppien yhteydessä.

Ks. esim. KKO 1929 II 738 (Koska KKO oli 1.10.1926 antamallaan päätöksellä todennut, että L oli petoksen kautta ———).

KKO 1956 II 67 (Koska M oli, kuten KO häntä vastaan ajatussyytejutussa lainvoiman saaneessa päätöksessä on todennut, ———).

Ks. myös KKO 1936 II 194.

⁵⁶ Tekstissä lausutun johdosta ks. *Olivecrona* s. 128 ja *Rätt och dom* s. 222.

och andra myndigheter i anledning av att en sådan dom föreligger». Nämä imperatiivit suuntautuvat erityisesti *viranomaisiin*: täytäntöönpano-, hallinto- ja oikeusviranomaisiin, joiden mukaan tuomion vaikutukset voidaan jakaa tuomion täytäntöönpano-, hallinto- ja oikeusseuraamuksiin, jolla viimeksi mainitulla tarkoitetaan tuomion merkitystä uudessa oikeudenkäynnissä.⁵⁷ Olivecrona jakaa mainitut säännöt toisaalta niihin, jotka liittyvät tuomion perusteisiin (domskäl), ja toisaalta niihin, jotka liittyvät tuomion johtopäätökseen (domslut)⁵⁸. Tuomioperusteiden osalta saattaa tulla kysymykseen niissä mainitun asiasuhteen (saksförhållande) merkitys uudessa oikeudenkäynnissä tai toisaalta tuomioistuimen ilmaisemaan oikeudelliseen, periaatteellista kysymystä koskevaan käsitykseen liittyvä ratkaisun sitova vaikutus.⁵⁹ Toisaalta tuomion johtopäätös voi olla sellaisessa suhteessa, että se on pantava uuden oikeudenkäynnin ratkaisun perustaksi, jolloin Olivecrona puhuu tuomion johtopäätöksen positiivisesta vaikutuksesta, toisaalta johtopäätösosa voi merkitä, että uusi kanne on jätettävä tutkimatta, jolloin puhutaan johtopäätöksen negatiivisesta merkityksestä. Konstruktiolla on tarkoitettu korvattavaksi käsitteet oikeusvoiman positiivinen vaikutus, sivuvaikutukset sekä refleksivaikutukset.⁶⁰ Kaikki nämä Olivecrona erottaa erilliseksi kokonaisilmiöksi, josta käytetään nimitystä *tuomion siviilioikeudellinen merkitys*.⁶¹ Näihin ei kuitenkaan edellä olevan systeemin luomisen jälkeen kiinnitetä suurempaa

⁵⁷ Ks. Olivecrona s. 129 sekä Rätt och dom s. 236 ss.

⁵⁸ Ks. Olivecrona s. 129 s.

⁵⁹ Ks. Olivecrona s. 129 s.

⁶⁰ Ks. Olivecrona, Rätt och dom s. 240.

Mainittu Olivecronan oivallus on sinänsä arvokas. Yleensä ne tilanteet, joista edellä on ollut puhetta termien (oikeusvoiman positiivinen vaikutus, sivuvaikutus sekä konstitutiivinen vaikutus ja refleksivaikutukset) kohdalla, aiheuttavat saman oikeudellisen seuraamuksen kuin oikeusvoiman positiivinen vaikutus, eli sen, että aikaisempi tuomio mainitun ilmiön ollessa olemassa on pantava uuden tuomion perustaksi tai joksikin useista perusteista. Vrt. lisäksi Kuttner s. 185–197 ja erit. s. 190.

Täten siis voitaisiin sanoa, että eräiltä osin mainitut ilmiöt ovat identtisiä, nimittäin seurauksiltaan. Mutta toisaalta on todettava, että oikeudellisessa kentässä tuskin vielä se, että ilmiöt ovat identtisiä seurauksiltaan, oikeuttanee päättelämään, että mainittujen seuraamusten edellytysten tutkinta ja selvittely olisi tarpeetonta.

⁶¹ Ks. esim. Olivecrona, Rätt och dom s. 238.

huomiota,⁶² vaan tutkimus suunnataan lähinnä ilmiön »domens betydelse såsom rättegångshinder» selvittämiseen.⁶³

Prosessioikeudellinen tuomio-oppien systematiikka kyllä yksinkertaistuisi edellä lyhyesti kuvatun systematiikan omaksumisella. Prosessioikeuden tuomio-oppien yhteydessähän jää selvitettäväksi lähinnä kysymys *tuomion merkityksestä oikeudenkäyntiesteenä* eli se ilmiö, josta edellä on käytetty nimitystä oikeusvoiman negatiivinen funktio. Oikeuspoliittiselta kannalta ja oikeuskäytännön kannalta on kuitenkin sanottava, että muiden tuomion seuraamusten lykkääminen muissa yhteyksissä selvitettäväksi ei missään suhteessa selvitä näihin liittyviä oikeudellisia ongelmia. Näkökohta korostuu vielä voimakkaammin, kun muistetaan, että tuomion vaikutukset uudessa oikeudenkäynnissä ilmenevät ehkä lukuisammin muissa aikaisemmin mainituissa ilmiöissä⁶⁴ eli siis oikeusvoiman positiivisena vaikutuksena, konstitutiivisena vaikutuksena ja sivu- eli toiseikastovaikutuksena. Kun näitä koskevia ilmiöitä on haluttu merkitä yhdellä ainoalla kokonaisvaltaisella termillä *tuomion siviilioikeudellinen merkitys*, edellyttäneen tämä, että niitä selvitetäisiin nimenomaan materiaalisen oikeuden alueella, jollaista kuitenkin — ainakaan yleensä — ei ole tapahtunut.

V.2. Kun kotimaisen oikeuden kannalta tarkastelee Olivecronan edellä lyhyesti hahmotettua esitystä, on ensinnäkin todettava, että siinä *uudenlaatuisten ryhmittelyn* avulla on pyritty kuvaamaan tuomioon liittyvien oikeusnormien ilmiömaailmaa. Eräistä lähinnä positiivioikeudellisiksi katsottavista väittämistä riippumatta⁶⁵ ei tämä systematiikka kuitenkaan voi selvittää tarkemmin itse sidonnaisuuskysymyksiä, ts. niiden oikeusohjeiden sisältöä, joihin se viittaa. Sillä että tuomion siviilioikeudelliseksi merkitykseksi luetaan ne ilmiöt, joita kotimaisessa kirjallisuudessa pääasiassa käsitellään kolmen edellä mainitun nimikkeen alla, ei ymmärrettävästi voida antaa vastausta kysymykseen, minkä sisältöisen normin mukaan tilannetta olisi arvosteltava.

⁶² Kuten Ekelöf (III s. 82 viite 29) huomauttaa, lienee ajatuksena, että näitä käsiteltäisiin siviilioikeuden yhteydessä.

⁶³ Ks. esim. Olivecrona s. 130 ss. sekä s. 140 ss.

⁶⁴ Ks. tämän johdosta myös Ekelöf s. 82 viite 3.

Vrt. myös Nikisch s. 406 ja Rosenberg s. 730 ss.

⁶⁵ Ruotsin oikeushan ei nykyisin juuri tunnusta oikeusvoiman positiiviseksi vaikutukseksi luonnehdittua ilmiötä: Ks. esim. 3 §:n viitteessä 13 lausuttua.

Kun tarkastelee Olivecronan kehittämiä näkemyksiä tuomio-oipeista siviili- ja rikosprosessissa, ei voi kieltää sitä, etteikö esitetty kritiikki monissa kohdin ole ollut aiheellista, ja nimenomaan sitä, etteikö se myöskin tässä kohdin olisi ollut *hyödyllistä*. Samoin voidaan todeta, että Olivecronan tutkimustyö oikeusvoimaoppien sijoittamisessa niiden aatehistorialliseen taustaan,⁶⁶ lienee tuomio-oppien aatehistoriaa ajatellen erityisen ansiokasta. Eri asia tietysti on se, voidaanko enää tämän hetken *oikeuskäytännön* sidonnaisuusongelmia tarkastella vain tuosta perspektiivistä ja tuskinpa prosessitieteen kehityskään tuomiooppien kohdalla on pysähtynyt siihen, mitä esim. viime vuosisadalla on tuomiosta ja sen rakenteesta esitetty.

Tuomiovaikutuksia tarkastellessa on syytä muistaa, ettei juuri minäkään maan kirjoitetussa lainsäädännössä mainittuja oppeja ole normeerattu niin perusteellisesti, että viimeksi mainitusta voitaisiin saada selvä ryhmittely tapausten käsittelyä varten.⁶⁷ Tämä johtaa osaltaan samalla siihen, että myös tuomio-oppeja koskeva systematiikka on tyypillinen prosessioikeudellinen systematiikka: sen osalta esitetyt systematisoinnit joutuvat arvosteltaviksi *vain niiden käytännöllisen tarkoituksenmukaisuuden kannalta*; kuinka niiden avulla voidaan parhaiten systematisoida ja esittää oikeusjärjestystä.⁶⁸

Kun Suomen voimassa olevan oikeusjärjestyksen kannalta tarkastelee esitettyä tuomion merkityksen systematisointia, voidaan vain todeta, ettei uusi jaottelu anna suinkaan vastausta de lege lata sellaisiin keskeisiin tuomionvaikutusta koskeviin kysymyksiin kuin, voidaanko esim. tuomion perusteille myöntää sitova vaikutus, onko tuomiolla oikeusvoiman negatiivista vaikutusta merkitsevän ilmiön lisäksi ehkä muita puhtaasti prosessuaalisena pidettäviä vaikutuksia jne.

Olivecronan systemaattinen perusta on ilmeisesti siinä, että hän lähtee selvittämään tuomion merkitysilmiötä *sen seurauksista* käsin. Tällöin päädytään juuri siihen, että ilmiöillä »oikeusvoiman positiivinen

⁶⁶ Vrt. tämän osalta *Olivecrona*, Rätt och dom s. 16 ss.

⁶⁷ Monesti kirjallisuudessa onkin katsottu, ettei tällainen olisi kaikkia tilanteita silmällä pitäen edes mahdollista: Näin esim. *Tirkkonen* Sp II s. 333 ja *Welamson* s. 15.

⁶⁸ Ks. *Tirkkonen* I s. 17 s.

Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1953 s. 257 s. ja Prosessioikeuden johtavista periaatteista s. 426 s.

vaikutus»,⁶⁹ »konstitutiivinen vaikutus» ja »sivuvaikutus» (tuomion siviilioikeudellinen merkitys) on prosessioikeudellisesti sama seuraus: aikaisempi tuomio on pantava uuden ratkaisun perustaksi.

Sidonnaisuusongelmien vaikeutena ei kuitenkaan yleensä ole tieto siitä, mikä on prosessioikeudellinen seuraamus, jos kyseessä on ilmiö X, vaan vaikeutena on juuri sen selvittelyminen, missä tapauksissa ilmiöstä on kysymys, millaisessa tilanteessa voidaan de lege lata esittää sääntö aikaisemman tuomion sitovasta vaikutuksesta. *Olivecronan* korostamalla näkökohdalla on siten kyllä merkitystä ilmiöitä verrattaessa toisiinsa, mutta sen avulla ei voida selvittää niiden oikeudellisten säännösten soveltamisen edellytyksiä, jotka liittyvät tuomion sitovan vaikutuksen tunnustamiseen de lege lata. Toisaalta tämä oivallus avaa kyllä erään tärkeän näköalan: Jos tietty tilanne voidaan sijoittaa johonkin edellisistä tyyppiryhmistä ei sillä seikalla, mihinkä näistä kolmesta ryhmästä ilmiö luetaan, näyttäisi olevan useimmiten muuta kuin systemaattinen merkitys: seuraus näyttää kaikissa tapauksissa olevan täsmälleen sama.

Kotimaista normijärjestelmää ajatellen olen päätenyt siihen lopputulokseen, että de lege lata tuomion vaikutukset voidaan sopivasti selvittää kotimaisessa kirjallisuudessa esitetyn systematiikan valossa.⁷⁰ Täten olen seuraavassa omaksunut edellä kotimaisen oikeuden kannalta selostetun järjestelmän, joka edellyttää, että tuomiolla voi olla esim. ne vaikutukset, joita edellä on kuvattu symbolinimityksillä⁷¹ oikeusvoimavaikutus,⁷² todistusvaikutus, konstitutiivinen vaikutus ja

⁶⁹ Vrt. myös *Eckhoff* s. 16.

Sinänsä on kyllä myönnettävä, ettei nimitys oikeusvoima täytä sitä vaatimusta, että termi yleiskielen mukaan ymmärrettynä kuvastaisi sillä ilmaistua oikeusilmiötä, mutta näin voitaneen sanoa useista muistakin juridiikan käyttämistä termeistä. Vrt. edellisen johdosta *Ekelöf*, *Grundbegrepp* s. 9.

⁷⁰ Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 113 s. ja s. 115 s., *Reinikainen*, *Jutun palauttamisesta* s. 158 s.

Vain suhteellisen harvoin meillä esim. lainvoima- ja oikeusvoimakäsitteitä on käytetty selvästi edellisestä poiketen. Vrt. kuitenkin esim. *Arti* s. 361 ja *Salmiala* DL 1967 II s. 15 ss.

⁷¹ Vrt. *Welamson* s. 29 (— med utgångspunkt från *Olivecronas* och *Ekelöfs* sätt att betäckna de företeelser, som bruka benämnas rättskraft — — —).

⁷² Ks. esim. *Tirkkonen*, *Oikeusvoimasta* s. 164 ss. sekä II s. 541 ss., joka korostaa lähtökohtaisesti oikeusvoimailmiön lainsäädäntöpohjaa kotimaisen oikeuden kannalta de lege lata.

Vrt. myös *Ellilä* s. 129 verr. s. 127.

sivuvaikutus. Kuten tutkimuksen eri vaiheista voidaan havaita, kullakin näistä ilmiöistä näyttää olevan selvä lainsäädäntöpohja tai sitten ne, kuten oikeusvoiman positiivinen vaikutus,⁷³ ovat muuten juurtuneet kotimaiseen oikeuteen.⁷⁴ Millaisia eroja mainittujen termien ilmaismisissa ilmiöissä on positiivisen oikeutemme mukaan havaittavissa tutkimuksen kohteeksi valitun teeman alueella, tulee selvitettäväksi tutkimuksen kolmannessa osassa.⁷⁵

VI. Edellä on lähinnä siviiliprosessin ja rikosprosessin menettelylajin sisäisiä tarpeita silmällä pitäen omaksuttu tuomionvaikutusten ryhmittely tuomion oikeusvoimavaikutukseksi, tuomion konstitutiiviseksi vaikutukseksi, tuomion sivuvaikutukseksi sekä tuomion todistusvaikutukseksi. Ovatko nämä teknilliset termit käyttökelpoisia myös silloin, kun puhutaan menettelylajien välisestä suhteesta tuomio-oppien kannalta?⁷⁶ Yleisesti voitaneen sanoa, että mainitut termit ovat puhtaasti menettelyllisiä ja siten tavallaan sisällöltään värittömiä. Niiden sisältö ei siten olennaisilta piirteiltään ole sidottu tiettyyn menettelylajiin, vaan niiden sisältämä oikeusilmiö voinee toteutua missä menettelylajissa hyvänsä. Periaatteessa voitaneen siten lähteä siitä, että näitä siviili- ja rikosprosessimenettelyissä käytettyjä termejä on mahdollista käyttää myös silloin, kun tutkittaviksi tulevat menettelylajien väliset suhteet.⁷⁷

Terminologiselta kannalta vallitsee ensimmäisenä mainitun termin, *oikeusvoiman* osalta kuitenkin menettelylajien välisissä suhteissa eräitä epäselvyyksiä, joten tämän käytöstä lienee tässä syytä lausua jotakin.

⁷³ Vrt. jäljempänä 3 §:n viite 11 jälkeen.

⁷⁴ Vrt. myös viitteessä 55 lausuttua.

⁷⁵ Ks. jäljempänä s. 223 ss.

⁷⁶ Voitaisiin tietysti ajatella, että erityisesti menettelylajien välisten suhteiden tutkiminen olisi aiheuttanut tuomion vaikutusten uuden systematisoimisen tarvetta, mikäli tutkimustulokset antaisivat tähän aihetta. Kuitenkin on huomattava, ettei *Olivecronan* esittämä systemaattinen kritiikki ole ainakaan pääasiassa johtunut tai perustunut menettelylajien välisten suhteiden tutkimiseen tai edes tarkoitettu erityisesti siinä käytettäväksi.

Sensiijaan ei kylläkään ole harvinaista, että silloin, kun menettelylajien välisiä suhteita on pyritty tuomio-oppien kannalta ryhmittelemään, on samalla muodottu sitä systematiikkaa tai ainakin nimityksiä, joita menettelylajien välisessä tutkimuksessa menettelylajin sisäisiin verrattuna käytetään. — Ks. tällaisten omaperäisten systematisointien osalta esim. *H. Schmidt* s. 7 ss.

⁷⁷ Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 115 s. verr. 136 s. ja SvJT 1941 s. 722 s.

Kotimaisessa kirjallisuudessa on käytetty toisaalta nimitystä *rikostuomion sitova vaikutus*⁷⁸ ja toisaalta on suorastaan puhuttu *rikostuomion oikeusvoimavaikutuksesta myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä*.⁷⁹ Aikaisemmin ilmaistiin asia sidonnaisuustapauksessa lausumalla, että tuomio prejudisioi siviilituomaria. Tämä merkitsi sitä, että rikostuomiolla oli *prejudisioiva vaikutus* myöhempää siviiliasiaa silmällä pitäen.⁸⁰

Kun tarkastellaan edellä mainittuja kolmea termiä, on viimeksi mainitun ns. prejudisioivan merkityksen tai vaikutuksen osalta todettava, että se ei luo sellaisenaan kuvaa siitä, mitä tällä teknillisellä termillä on haluttu sanoa.⁸¹

Millaisia etuja tarjoaa kolmas esitetyistä vaihtoehtoista, *rikostuomion sitova vaikutus*? Viimeksi mainitun suurimpana etuna pitäisin sitä, että termi, joka kylläkin on varsin pitkä, selvästi ilmaisee sen, mitä ajatellaan ja tarkoitetaan. Termin käyttö synnyttää siten lukijassa tarkoitettun mielikuvan. Myös eräissä ulkomaisissa oikeusjärjestyksissä, joissa tarkasteltavia ongelmia positiivisoikeudellisista syistä on jouduttu enemmän käsittelemään, on usein päädytty tämän jo yleiskielellisestikin perusteltavan ratkaisun kannalle, vaikkakin useita muitakin termejä on ilmiötä kuvaamaan haluttu esittää.⁸²

Kotimaisessa kirjallisuudessa toisaalta nimitystä tuomion oikeusvoimavaikutus, toisaalta nimitystä tuomion sitova vaikutus on käytetty synonyymeinä. Kun rikostuomion oikeusvoimavaikutuksella on edellä tarkoitettu tuomioon uudessa oikeudenkäynnissä prosessuaalisen normin määräämää sitovaa vaikutusta, ilmaisee tämä, että oikeusvoimavaikutukseen liitetään nimenomaan se erikoisuus, että sitovan vaikutuksen

⁷⁸ Ks. esim. Tirkkonen SvJT 1941 s. 721 ss.

Vrt. myös Beckman JFT 1940 s. 119.

Vrt. lisäksi H. Schmidt s. 5.

⁷⁹ Vrt. myös Tirkkonen SvJT 1941 s. 722 sekä Ellilä LM 1967 s. 618.

⁸⁰ Ks. myös Beckman JFT 1940 s. 121, Agge II s. 127 s. sekä Ekelöf II s. 142 ss.

⁸¹ Vrt. tämän osalta tarkemmin Bruck s. 19 ss., Merz s. 58 ss. sekä s. 65 ss.

⁸² Sinänsä on kyllä todettava, että ulkomailla näyttää terminologiselta kannalta vallitsevan yhtä suuri käsittekirjavuus. Saksalaisessa kirjallisuudessa puhutaan tavallisesti ilmiöstä »Bindung des Zivilrichters an Strafurteile» tai sitten vain yksinkertaisesti ilmiöstä »die Rechtskraft des Strafurteils».

Ranskalaisessa kirjallisuudessa terminologia ilmeisesti osaltaan siitä syystä, että kysymystä on varsin paljon harrastettu, on vakiintunut nimitykseen »l'autorité de la chose jugée au criminel sur le civil».

määrää prosessioikeudellinen normi. Olen seuraavassa omaksunut tämän vuoksi nimityksen rikostuomion oikeusvoimavaikutus siviiliprosessissa.

3 §. RIKOSTUOMION OIKEUSVOIMAVAIKUTUKSESTA MYÖHEMMÄSSÄ RIKOSPROSESSISSA

I.1. Kun oikeustieteellisessä kirjallisuudessamme on selvitelty rikostuomion oikeusvoimavaikutukseen liittyviä kysymyksiä on usein tämä tehty kahden relaation avulla: Toisaalta on pyritty ratkaistua asiaa ajatellen määrittelemään ne *rikostuomion* kohdat, jotka uudessa oikeudenkäynnissä saavat sitovan vaikutuksen. Toisaalta on haluttu henkilösuhteessa määritellä ne *henkilöryhmät*, jotka annetun tuomion johdosta tulevat sidotuiksi.¹ Vaikkakin on todettava, että nimenomaan viimeksi mainitun relaation merkityksestä sidonnaisuuden alaa kuvattaessa saatettaneen olla eri mieltä ja vaikkakin lienee mahdollista selvittää rikostuomion oikeusvoimavaikutus ainakin melkein yksinomaan asiallista ulottuvuutta koskevien näkökohtien mukaan, ei kysymyksenasettelumielessä kaksitahoista tarkastelua voitane pitää mitenkään virheelisenä. Olen ottanut tämän jaottelun pohjaksi myös seuraavassa esittelyssä.

Siviiliasioihin verrattuna rikosprosessin tuomiotyypit ovat helposti kuvattavissa: Jo lainsäädännön mukaan erotetaan meillä *vapauttavia* ja *langettavia rikostuomioita*. Erotteluperusteena on lähinnä ollut se, tuomitaanko teosta *rangaistusta* vai ei.^{1a} Vaikkakin tuomiokategorioita

¹ Näin ovat menetelleet esim. *Palme* JFT 1930 s. 15 ss., *Tirkkonen* II s. 544 ss. ja *Agge* II s. 131 verr. s. 126.

Vrt. lisäksi *Eckhoff* s. 317 s. ja s. 321 s.

Subjektivistien rajojen määrittelyssä tulevat esille erityisesti rikostuomio suhteessa syytettyyn, suhteessa asianomistajaan ja viralliseen syyttäjään, joilla relatioilla on merkitystä uutta *rikosasiain oikeudenkäyntiä ajatellen*.

^{1a} Ks. tämän osalta OK 24:3³. — Ks. tämän lainkohdan tulkinnasta esim. *Tirkkonen* II s. 503 sekä erityisesti s. 508 ss.

Absolutio ab instantia — tyyppinen tuomio ei nykyoikeuden kannalta enää ole mahdollinen. Aikaisempi lainsäädäntö sensijaan tunsii tällaisen lähinnä inkvisitorisen periaatteen ajatusten mukaisen mahdollisuuden. Ks. tämän osalta esim. *Tirkkonen* I s. 113 s. sekä *Aalto* LM 1967 s. 15 ja 18.

Vrt. myös *Weich* ÖRZ 1904 s. 70 s.

ryhmiteltäessä tavallisesti huomio on kiintynyt siihen, tuomitaanko teosta rangaistusta vai ei, vapauttavien ja langettavien tuomioiden väliin jää ryhmiä, joiden osalta kyllä todetaan vastaajan syyllisyys tekoon, ts. että vastaaja on tehnyt rikoslain vastaisen teon, mutta samalla jonkin rangaistavuuden poistavan syyn vuoksi vahvistetaan se, ettei teosta määrätä rangaistusseuraamusta. Tällaiset tuomiot ovat siten *syyllisyyden toteavia*, mutta erityisolosuhteen vuoksi rangaistuksesta vapauttavia. Kirjallisuudessamme tällaisia tuomioita on pidetty yleensä vapauttavina tuomioina edellä lausutussa järjestelmässä.² Kun näihin tuomioihin liittyy myös esim. muutoksenhakuoikeutta silmällä pitäen³ eräitä erikoisuuksia, on niihin myös seuraavassa aihetta vapauttavien ja langettavien tuomioiden lisäksi erikseen kiinnittää huomiota.

I.2. Edellä (2 §:n III.1) on havaittu, että tuomion vaikutuslajeja selvitellessä on oikeusvoimailmiöstä ja sen funktioista puhuttu samassa teknillisessä merkityksessä niin siviiliprosessin kuin rikosprosessinkin piirissä. OK 28: 1:n yleismääräys samoin kuin OK 31: 1:n 1-kohdan määräys on kirjoitettu niin yleiseen muotoon, että niissä ilmaistuja negatiivisen funktion tilanteita on sovellettava niin siviili- kuin rikosprosessiinkin.⁴ Oikeusvoimavaikutuksen olemassaoloon lainsäädännössä

² Ks. esim. *Tirkkonen* II s. 508 s.

Vrt. myös *Olivecrona* s. 117 ja *Binding* II s. 310.

Kotimaisessa lainsäädännössä (RVA 15 § verr. 18 §:ään) seurataan virallisen syyttäjän syytteenalaisiin rikoksiin nähden pääsääntöisesti *legaliteettiperiaatetta*, jonka mukaan virallinen syyttäjä on velvollinen nostamaan syytteen, mikäli todennäköisiä syitä syytteen tueksi on ilmennyt. Aikaisemmassa lainsäädännössä oli jo useita poikkeuksia mainitusta periaatteesta ns. *opportunitaettiperiaatteen* hyväksi, jonka mukaan niissä tapauksissa, joissa todennäköisiä syitä syytteen tueksi oli esitetty, virallisella syyttäjällä oli mahdollisuus harkita syytteen nostamista. Vrt. tämän osalta myös *Tirkkonen* I s. 352 ss. sekä siellä viitteessä 24 mainittua.

Kysymys tällaisen syyttämättä jättämistä koskevan päätöksen sitovasta vaikutuksesta tulevaisuudessa ei seuraavassa tule käsiteltäväksi. Sensijaan on todettava, että RL 3: 52:n mukaan on nyttemmin myös tuomioistuimille suotu laissa mainituin edellytyksin yleismahdollisuus olla tuomitsematta rangaistukseen »vähäpätöisestä rikoksesta». Määräys liittyy varsin läheisesti toisaalta RVA 15 ja 18 §:ään sekä PoliisiL:n 14 §:ään.

Vrt. edellä mainitun johdosta *Tirkkonen* II s. 509 s.

³ Ks. tämän osalta *Ellilä* s. 75, *Tirkkonen* II s. 590 viite 16 sekä *Agge* II s. 140. Vrt. NRB 29: 23, 31: 12 ja 51: 25 sekä *Gärde* s. 417.

Kuten *Ellilä* (s. 75 viite 23) huomauttaa, olisi de lege ferenda syytä tarkistaa, mitä tällaisessa tilanteessa tuomioissa saa lausua.

⁴ Ks. 2 §:n viite 19 jälkeen.

viittaavat lisäksi selvästi tuomion purkua koskevat määräykset rikosasioissa (erityisesti OK 31: 8:ssa, 9:ssä sekä 11:ssä), joista ilmenee, ettei asiain käsittely uudelleen ainakaan mainituissa tilanteissa ilman tuomionpurkua ole mahdollinen.^{4b}

Kun seuraavassa ryhdytään tarkastelemaan rikostuomion oikeusvoimasäännön soveltamista, tapahtuu tämä vain niiltä osin kuin ongelmalla on merkitystä pääteemana selvitettävän rikostuomion siviiliprosessissa ilmenevän oikeusvoimavaikutuksen kannalta. Viimeksi mainittua ongelmaa silmällä pitäen on todettava, että rikostuomion *oikeusvoiman ns. negatiivisen funktion* edellyttämä vaikutustilanne rikosoikeudellisen puolen osalta *ei yleensä aktualisoidu menettelylajien välisissä suhteissa*.⁵ Mainittu tilannehan edellyttää, että kanteen peruste ja kannevaatimus samaan syytettyyn kohdistettuina olisivat identtisiä.⁶ Kun monilla erityisesti tähän liittyvillä kysymyksillä ei siten ole ainakaan välitöntä merkitystä tutkimuksen kannalta, sivuutetaan seuraavassa kokonaan ne tapaukset, joissa ongelman ratkaisu liittyy yksinomaisesti oikeusvoiman negatiiviseen vaikutukseen. Täl-

^{4b} Kirjallisuudessa usein lähdetään siitä, että juuri tuomionpurkua koskevat määräykset edellyttävät oikeusvoimavaikutusta. Näin esim. *Tirkkonen Sp II s. 333*, *Eckhoff s. 296* ja *Beling s. 268*.

⁵ Tällainen mielipide on kirjallisuudessamme lausuttu: *Tirkkonen II s. 543*.

Vaikkakin näin on periaatteessa asianlaita rikoksen rikosoikeudellisten seuraamusten osalta, saattaa syntyä vaikeita identiteettiongelmia rikoksen siviiliseuraamusten osalta. Ks. tästä tarkemmin 9 §:n viite 12 jälkeen lausuttua.

⁶ Tämä muodostaa kyllä rikostuomion rikosprosessimenettelylajin sisäisen oikeusvoimaongelman *keskeisimmän* ja *vaikeimman* kysymyksen, jonka ratkaisu vasta määrää oikeusvoiman negatiivisen funktion eli *tutkimatta jättämis*-seuraamuksen laajuuden uudessa rikosasiain oikeudenkäynnissä.

Ks. näiden johdosta esim. *Tirkkonen II s. 543 s. ja s. 556 ss.*, *Wrede—Tirkkonen s. 349* ja *Agge II s. 126*.

Vrt. lisäksi myös *Welamson s. 41 verr. 92 ss.*, *Olivecrona s. 132* sekä *s. 133 ss.*, *Dillén s. 344 ss.*, *Ekelöf III s. 131 ss. ja s. 136 ss.*, *Andenaes s. 417 ss.*, *Eckhoff s. 299 ss.*, *Hurwitz s. 555 ss.*, *Beling s. 266 s.*, *Henkel s. 444 ss.*, *Peters s. 434 ss.* (vrt. kuitenkin *s. 433* lausuttua), *E. Schmidt I s. 168 ss.*, *Lohsing s. 393 s.*, *Bouzat s. 1182 ss. ja Marchal II s. 930 ss.*

Jos asiaa tarkastellaan joitakin muulta kuin prosessioikeudellisen oikeusturva-vaatimuksen pohjalta, voidaan tietysti esittää muitakin näkemyksiä. Vrt. esim. *Peters s. 433*: »In sozialer Hinsicht kommt der Feststellungs- und Gestaltungswirkung die Hauptbedeutung zu, denn sie berührt den Ruf und Ansehen des Betroffenen in dem gemeinschaftlichen Zusammenleben.» Vrt. edellisen johdosta myös *Sauer, Allgemeine Prozessrechtslehre s. 235 ss.*

laisia ovat esim. jatkettuun ja ammattimaiseen rikokseen liittyvät identiteettiongelmat.⁷

Oikeusvoiman eri funktioita tarkasteltaessa, voidaan ensinnäkin todeta, että ns. negatiivinen funktio on liitetty niin vapauttavaan kuin langettavaankin rikostuomioon.⁸ Tämä on merkinnyt sitä, ettei samaa syytettyä vastaan saada saman asian johdosta, sen jälkeen kun juttu on kerran oikeudessa ratkaistu, tutkia syytettyä, olipa edellisen jutun ratkaisu ollut vapauttava tai langettava. Sensijaan voidaan havaita, ettei tuomion oikeusvoiman positiivisen funktion käsittelyssä ole enää havaittavissa yhtä selvää linjaa vaan paremminkin toisistaan selvästi poikkeavia kannanottoja.⁹

II.1. Rikosprosessin perusosassa noudatetaan meillä edelleen vallitsevasti *absoluuttisen adheesion* lievennettyä muotoa, joka edellyttää rikokseen välittömästi perustuvien siviilivaateiden tutkintaa syytejutun yhteydessä, mutta sallii tällaisten vaatimusten tutkiminnan myös syytejutussa annetun lopullisen päätöksen jälkeenkin *rikosprosessin järjestyksessä*.¹⁰ Juuri tällöin tulee kysymykseen erityisesti oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen myöntäminen tai kieltäminen.¹¹ Edellä olen

⁷ Huom. myös LM 1967 s. 656 ss. ja siellä mainittua kirjallisuutta.

Vrt. myös Agge II s. 126 s. ja Processföremålet s. 34 ss.

⁸ Vrt. myös Tirkkonen II s. 548 ss., Munch—Petersen V s. 239 s. sekä Welamson s. 22 ja 27.

Huomionarvoisen poikkeuksen siitä säännöstä, että tuomioistuimen määräämällä rangaistuksella yleensä on *ainakin* oikeusvoiman negatiivinen vaikutus, muodostaa OK 14:7:n määräys siitä, että tuomioistuimessa tapahtuneesta järjestysrikkomuksesta annettu päätös ei estä nostamasta syytettyä järjestysrangaistuksen aiheuttaneesta teosta, jos siihen sisältyy teko, josta muualla laissa on säädetty rangaistus.

Määräyksen johdosta ks. Tirkkonen Sp I s. 160 s. ja siellä viitteissä 10 ja 11 mainittua kirjallisuutta.

⁹ Vrt. tekstissä lausutun johdosta Ekelöf III s. 81 ss.

¹⁰ Ks. tarkemmin Aalto s. 65 ss.

¹¹ Vrt. myös Agge II s. 127 ss.

Vrt. lisäksi myös Ekelöf III s. 142 s.

Tässä kohdin lienee syytä kiinnittää huomiota siihen, että fakultatiivisen adheesion maissa, kysymyksellä rikostuomion oikeusvoiman positiivisen funktion olemassaolosta tai ei-olemassaolosta on pääasiassa merkitystä vain menettelylajien välisiä suhteita silmällä pitäen: rikoksen siviiliseuraamukset toteutetaan rikostuomion jälkeen aina nimenomaan siviiliprosessissa, kun taas meillä kysymyksellä on mielekkäysarvoa sekä menettelylajin sisäisenä että menettelylajien välisenä ongelmana.

ohimennen kiinnittänyt huomiota siihen, että oikeusvoiman funktioista on haluttu kieltää myös menettelylajin sisällä *oikeusvoiman positiivinen vaikutus*.¹² Tunnustaako Suomen oikeus tällaisen vaikutuksen?

Mitään yleismääräyksiä sen osalta ei kirjoitetussa lainsäädännössä ole olemassa.¹³ Kun tarkastellaan kotimaista kirjallisuutta *siviiliprosessin osalta*, on oikeusvoiman positiivisesta vaikutuksesta lausuttu, ettei se siten perustu mihinkään kirjoitettuun normiin, kuten asianlaita on oikeusvoiman negatiivisen funktion osalta. Kuitenkin samalla on todettu, että positiivinen vaikutus on *kiistattomasti* omaksuttu oikeuskäytännössämme.¹⁴ Ilmeiseltä näyttääkin, että oikeusvoiman positiivinen vaikutus on oikeuskäytännössämme ja kirjallisuudessamme omaksuttu siinä määrin lukuisissa tapauksissa, että säännön olemassaoloa siviiliprosessissa on oikeutemme kannalta pidettävä periaatteellisesti selvänä.¹⁵

Kuinka on asianlaita sitten *rikosprosessin puolella*? Myös täällä on todettava, ettei lainsäädäntöön sisälly mitään yleismääräyksiä tarkasteltavassa suhteessa.¹⁶ Kuitenkin voidaan tässä kohdin viitata eräisiin eri-

¹² Ks. edellä 2 §:n viite 23 jälkeen.

Suomen oikeudessa esitettyjä mielipiteitä on varsin mielenkiintoista verrata esim. Ranskassa 1600-luvulla esitettyihin käsityksiin. Ks. näiden osalta *Courteaud* s. 3 s.

¹³ Oikeusvertailevasti oikeusvoiman positiivisesta funktiosta vrt. *Dillén* s. 344 s. ja 347 ss., *Olivecrona* s. 129 ss., *Welamson* s. 27 ss., *Hurwitz* s. 561 ss. ja *Eckhoff* s. 319 ss., joissa yleensä ei positiivista vaikutusta tunnusteta.

Vrt. samoin myös *Beling* s. 274 s. ja *Dohna* s. 219.

Oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen rikosprosessilajin sisällä tunnustanevat esim. *Binding* II s. 308 ss. ja s. 345 ss., *Henkel* s. 444 s. ja *Siegert*, *Deutsches Strafrecht* (1935) s. 294 ss.

¹⁴ Ks. *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 170 ja *Sp* II s. 334.

Vrt. myös *Kallenberg* II s. 1256 ss. ja s. 1289 s. ja *Ekelöf* III s. 80 ss.

Vrt. myös *Andenaes* s. 416.

¹⁵ Vrt. tämän osalta myös *Tirkkonen* *Sp* II s. 334 s. olevaa esitystä sekä siellä viitteessä 15a mainitut KKO 1934 II 51 ja 1954 II 124 sekä *sama*, Oikeusvoimasta s. 170 viite 16 mainitut tapaukset.

Vrt. tämän lisäksi myös seuraavat KKO:n ratkaisut: KKO t. 1920 II 254, 1928 II 250, 1928 II 357, 1929 II 305, 1929 II 376, 1930 II 296, 1937 II 241, 1941 II 64, 1942 II 79 ja 1943 II 208.

¹⁶ Usein ulkomaisessa kirjallisuudessa on katsottu, että tuomiossa todetut tosiasiat syyllisyystoteamukseen liittyneinä saivat uudessa oikeudenkäynnissä sitovan vaikutuksen vain silloin, kun laki tällaisen sidonnaisuuden määrää. Näin esim. *E. Schmidt* I s. 182.

tyismääräyksiin, joista RL 27: 5²:n mukaan, jos soimaus käsittää syytöksen rikoksesta, josta päätös jo on annettu ja lain voiman saanut, on soimaus katsottava toteen näytetyksi, jos soimattu on julistettu rikokseen syyppääksi, mutta todistamattomaksi, jos hänet on vapautettu. Tämän määräyksen systemaattinen asema tuomio-oppeja ajatellen näyttää kuitenkin epäselvältä. Missään tapauksessa sitä kuitenkaan ei voitane pitää määräyksenä, josta kiistatta kävisi ilmi oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen myöntävä yleissääntö.¹⁷

Mitä tulee *kotimaiseen rikosprosessuaaliseen kirjallisuuteen*, on sen piirissä yleensä vallitsevana suuntaus, joka myöntää periaatteessa rikostuomiolle oikeusvoiman positiiviseksi vaikutukseksi luonnehditun seurauksen.¹⁸ Mikäli siten lainvoimaisessa rikostuomiossa olisi ratkaistu jokin uuden rikosjutun esikysymys, pitäisi oikeusvoimaisesti ratkaistu seikka ilman muuta asettaa uudessa jutussa annettavan tuomion tuomioperusteeksi. Vaikkakin tämän oikeusvoiman funktion myöntämistä on myös vastustettu, näyttää edellä mainittu mielipide vallitsevalta.¹⁹

Kun tarkastellaan nimenomaan rikosprosessin perusosaa, asianomistajan ja syytetyn suhdetta, voidaan sanoa, että *oikeuskäytännöstämme* on löydettävissä runsaasti tapauksia, joissa on ilmeisesti tunnustettu oikeusvoiman positiivinen vaikutus.²⁰ Kun täten sekä kirjallisuudessa

¹⁷ Ks. 16 §:n viitteessä 12 lausuttua.

Vrt. eräiden vastaavien tilanteiden johdosta *Beling* s. 285, *Henkel* s. 449 ja *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 547.

¹⁸ Ks. myös *Tirkkonen* I s. 417 viite 30 edellä, II s. 543 s., s. 562 ss. ja *Palmgren* s. 78 s.

Vrt. myös *Sjöström—Alkio* s. 152.

Vrt. myös *Agge* II s. 127 ss., *Processföremålet* s. 34, SvJT 1936 s. 266. ÅRB:n kannalta vrt. myös *Olivecrona*, *Domen i tvistemål* s. 167 ss. ja *Welamson* s. 27 ss.

¹⁹ Vrt. esim. *Husberg* s. 33 viite 1 ja *Trygger* s. 184 s.

²⁰ Ks. oikeuskäytännön osalta esim. KKO p. 22/7 1947 taltio 1684/Artturi Kulmanen/pahoinpitelystä aiheutuneen vahingon korvaus.

KKO p. 26/4 1949 taltio 1806/Juho Petter Holopainen/vahingonkorvaus.

KKO p. 1/7 1954 taltio 2247/Ilpo Uolevi Heikkilä/rikokseen perustuva vahingonkorvaus.

KKO p. 6/6 1957 taltio 1508/Tuure Alarik Huhtasola/pahoinpitelystä johtuva vahingonkorvaus.

KKO p. 13/6 1962 taltio 1657/Viljam Ruotsalainen ym./vahingonkorvaus

että oikeuskäytännössä näyttää olevan vallalla käsitys oikeusvoiman menettelylajin sisäisen positiivisen funktion olemassaolosta, ei voitane tällaista vaikutusmuotoa ainakaan *de lege lata* kieltää, oltiinpa sen sopivuudesta *de lege ferenda* muutoin mitä mieltä hyvänsä. Edellä lausuttu muodostaa kuitenkin vain periaatteellisen lähtökohdan. Tämän jälkeen vasta joudutaan kysymään, mitkä seikat sitten sitovat uudessa oikeudenkäynnissä. Jos rikostuomiossa on esim. todettu, että rikos on tapahtunut tiettyinä päivinä, tietyllä kellonlyömällä, että teko on tahallinen, että omaisuuden arvo on 500 markkaa, että teko on luonnehdittava varkaudeksi, että teosta tuleva rangaistus on x kuukautta vankeutta jne., saatetaan kysyä, onko subjektiivisen ulottuvuuden rajoissa sitova vaikutus aina tunnustettava, jos uudessa oikeudenkäynnissä vedetään tällaiseen seikkaan.²¹

II.2. Kysymys rikostuomion oikeusvoiman positiivisesta vaikutuksesta myöhemmässä rikosprosessissa on kirjallisuudessa usein kytketty läheisesti yhteen sen ongelman kanssa, miten *rikosprosessin kohde* olisi kunkin oikeusjärjestyksen kannalta määriteltävä.²² Rikosprosessin kohdetta koskevissa opeissa on oikeusvertailevasti tarkastellen ongelman ratkaisuksi useimmiten annettu rikosprosessimenettelyn kaksi eri pääteemaa: Toisaalta on katsottu, että rikosprosessimenettelyn kohteen muodostaisi valtiolle rikoksen johdosta syntynyt rankaisuoikeus eli val-

(Myötävaikuttavan tuottamuksen tutkinta katsottu mahdolliseksi; vrt. myös *Routamo* s. 186) sekä KKO 1966 II 132.

Vrt. myös Turun HO:n p. 19/2 1965/valtion tapaturmatoimisto/takautumisvastuuseen perustuva korvaus.

HO lausui kanteen johdosta seuraavaa: »Ja koska vastaajat, kuten KO:kin on päätöksessään lausunut, on HO:n edellä selostetun lainvoiman saaneen päätöksen perusteella todettu olevan tuottamusvastuussa kysymyksessä olevan räjähdys-onnettomuuden aiheuttamista henkilövahingoista — — —».

Sensijaan sitä kysymystä, onko mainitunlaatuinen vaikutus myönnetty todella kaikissa esiintyneissä tilanteissa, ei tämän tutkimuksen puitteissa ole mahdollista selvittää. Tapauksia, joissa oikeusvoiman positiivinen vaikutus olisi kielletty, ei kuitenkaan tutkittuun materiaaliin ole sisällynyt.

²¹ Tällä tavoin asetettuna ongelma tulee varsin lähelle niitä kysymyksiä, joihin on etsittävä vastausta tutkittaessa rikostuomion sitovaa vaikutusta myöhemmässä siviiliprosessimenettelyssä. Ks. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 118 ja s. 122.

²² Vrt. myös esim. *Sjöström* JFT 1923 s. 101 ja *Tirkkonen* II s. 548 ss. («lähtökohtana rikosprosessin tarkoitus»).

tion rankaisuvaade.²³ Toisaalta on haluttu nähdä rikosprosessimenettelyn keskeisin ilmiö, rikollinen teko menettelyn keskipisteenä ja samalla sen kohteena.²⁴ Näiden vastakkaisten mielipiteiden lisäksi on välittävä kanta, joka katsoo, että rikosprosessissa on kysymyksessä rikokseksi väitettyyn tekoon tai laiminlyöntiin perustettu reagointivaatimus, jollainen mielipide selvästi asettanee rikosprosessissa esitetyt vaatimukset etualalle.^{24b}

Mikäli rikosprosessin kohteeksi olisi valittu valtion rankaisuvaatimus, johtaisi tämä helposti siihen näkemykseen, että esim. langettavassa rikostuomiossa vain todettaisiin valtion rankaisuvaateen olemassaolo ja sen suuruus.²⁵ Sensijaan muilla seikoilla ei yleensä tämän käsityksen vallitessa saattaisi olla sitovaa merkitystä uutta oikeudenkäyntiä silmällä pitäen. Toisin näyttää olevan asianlaita niiden mielipiteiden kannalta, joissa on katsottu, että rikos muodostaa rikosprosessimenettelyn kohteen ynnä rikoksen ja sen tekijän toteaminen sekä rikoksen seuraamusten määrääminen rikosprosessin tarkoituksen.²⁶ Olen aikai-

²³ Ks. tämäri osalta *Granfelt* s. 2 s. ja *Sammandrag* s. 1 s., *Ignatius*, Virallinen syyttäjistö s. 9 ss., *Palme* JFT 1930 s. 20 ss. sekä *Tarjanne* LM 1927 s. 1 ss.

Vrt. myös *Granfelt* JFT 1948 s. 207 s. sekä *Sjöström* JFT 1923 s. 99 s.

Vrt. lisäksi myös *Eckhoff* s. 295, *Binding*, Handbuch I s. 192, *Hellwig*, System I s. 788, *H. Schmidt* s. 48 sekä *Weiss* s. 232 s.

²⁴ Ks. esim. *Tirkkonen* I s. 19 ss., LM 1940 s. 130 s., LM 1941 s. 515 ja s. 518 ss., SvJT 1941 s. 723 ja LM 1946 s. 153 s., *Palmgren* s. 50 s., *Halila* s. 82, *Alanen* s. 182, *Venoja* s. 14 s. ja *Aalto* s. 14.

Ks. myös *Agge* SvJT 1937 s. 617 ss.

Vrt. nyttemmin myös *Palme*, Fortsatta brottet s. 22.

^{24b} Viittaaan tämän välittävän suunnan osalta erityisesti *Ellilä* LM 1966 s. 217 s.

²⁵ Näin luultavasti *Sjöström* JFT 1923 s. 99 s., *Wrede—Tirkkonen* s. 348, *Afzelius* s. 117, *Husberg* s. 33 viite 1 ja *Trygger* s. 185.

Vrt. myös *Bennecke—Belting* s. 409, *Belting* s. 272 ss.

Vrt. edellisen johdosta *Tirkkonen* LM 1934 s. 117 sekä *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 546.

Tämän mielipiteen tueksi on vedottu toisaalta mm. siihen, että molemmissa jutuissa on täydellisesti eri kantajat, kun näkemyksen mukaan asianomistaja ei toteuta omaa rankaisuoikeuttaan vaan valtion, sekä toisaalta siihen, että kyseessä ei ole sama oikeudenkäynnin kohde kun ratkaistaan vain valtion rankaisuvaateen osalta. Vrt. tämän osalta tarkemmin esim. *Trygger* s. 185.

²⁶ Näin *Tirkkonen* II s. 548.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 546 ss.

semmin omaksunut tämän käsityksen rikosprosessin kohteesta ja sen tarkoituksesta.²⁷

Tutkittavan aiheen kannalta on edellisen johdosta kuitenkin huomattava, ettei mielipiteillä rikosprosessin kohteesta ja sen tarkoituksesta mielestäni kuitenkaan voine olla loogista kausaaliyhteyttä rikostuomion oikeusvoiman objektiivisen ulottuvuuden määräämisen kanssa,²⁸ vaikkakin voitaneen sanoa, että edellä esitetyt mielipidesuunnat parhaiten vastaavat teorian lähtökohtaista tendenssiä samaan asiaan liittyvissä kysymyksissä pyrkiä yhtenäisiin ratkaisuihin.

Kotimaisessa kirjallisuudessa on nyttemmin yleensä myöskin katsottu, että syytteesen sisältyvien seikkojen toteaminen tapahtuu syyllisyyden vahvistamista ajatellen. Juuri tämä *syyllisyyslausuma* saa sitovan vaikutuksen uutta oikeudenkäyntiä ajatellen.²⁹ Syyllisyyslausumaan kuuluu ennen muuta se, että vastaaja on tehnyt tietyn rikoslain

²⁷ Vrt. kuitenkin *Ellilä* LM 1966 s. 217 s.

Lähden siten siitä, että rikosprosessin kohteen tulisi sisältyä jokaiseen ajateltavissa olevaan rikosprosessiin, jolloin silmällä pidetään erityisesti menettelylajien välisiä suhteita. Rikosprosessin tarkoituksen taas muodostaa se, miksi mainittu menettely on olemassa: menettely on olemassa rikoksesta johtuvien julkisoikeudellisten ja yksityisoikeudellisten seuraamusten määräämistä varten.

Kuten yleensä prosessioikeudellisten käsitelmäritelmien avulla ei tämänkään määrittelyn avulla voitane selvittää tarkemmin yksittäistapauksessa sen paremmin menettelylajin asiallista sovellutusalaakaan kuin myöskään rikostuomion oikeusvoimaongelmaa. Nimenomaan silloin, kun ratkaistavaksi tulee kysymys, onko tietyn oikeusjärjestyksen vallitessa *de lege lata* myönnettävä rikostuomiolle toisessa oikeudenkäynnissä sitova vaikutus vai ei, liikkuvat ongelman ratkaisun oikeuspoliittiset motiivit ilmeisesti toisentyyppisten näkökohtien piirissä. Vrt. näiden osalta erityisesti menettelylajien välillä jäljempänä 7 §:ssä olevaa esitystä.

²⁸ Vrt. *Agge* SvJT 1937 s. 617 s.

Näin voitaneen sanoa myös oikeusvoiman ja lis pendens-vaikutuksen välillä. Vrt. myös *Peters* s. 437.

²⁹ Ks. myös *Tirkkonen* II s. 548 s., *Agge* II s. 126.

Epäilemättä keskeisin nimi näiltä osin oikeusvertailevasti on *Binding* II s. 307 ss. Vrt. myös *Dillén* s. 346 s., *Hurwitz* s. 553 s., *Munch—Petersen* V s. 239, *Glaser* II s. 547, *Peters* s. 433 ja *Hébraud* s. 288.

Muitakin mielipiteitä on kyllä pohjoismaisessa kirjallisuudessa jo ÅRB:n aikana esiintynyt. Niinpä *Trygger* (s. 184) katsoo, ettei langettava rikostuomio olisi koskaan sitova oikeudenkäynnissä, jossa asianomistaja myöhemmin vaatii saman teon perusteella vahingonkorvauksia. Perusteena *Trygger* mainitsee sen, ettei oikeudenkäynneissä koskaan voi olla samat asianosaiset. *Tryggerin* käsitys perus-

vastaisen teon.³⁰ Siitä, että juuri rikollisen teon toteaminen muodostaa syyllisyystoteamuksen keskeisen kohdan, johtuu, että tälle myönnetään sitova vaikutus jälkiprosessissa. Syytetty ei siten tuomion antamisen jälkeen voi tuomioistuimessa tehokkaasti vedota siihen, ettei hän ole rikollista tekoa tehnyt.³¹

Jos oikeusvoimaongelmaa ajatellaan nimenomaan uuden rikosprosessin kannalta, näyttää ilmeiseltä, että juuri tässä tarkoitettu henkilön syyllisyyden tiettyyn tuomiossa kuvattuun tekoon toteava tuomio muodostaa keskeisimmän kysymyksen silloin kun jälkiprosessissa tämän vahvistuksen nojalla esitetään vaatimuksia.

II.3.a. Kun langettavaa rikostuomiota ryhdytään tarkastelemaan siinä lausuttua syyllisyystoteamusta silmällä pitäen, tulevat selvästi etualalle ensinnä rikoksen perusteella määrättyt *rikosoikeudelliset ja muut oikeusseuraamukset*. Saavuttavatko nämä oikeusseuraamukset sitovan vaikutuksen uudessa rikosasiain oikeudenkäynnissä? Kirjallisuudessa on katsottu, että tuomioon sisältyvät lausumat rikolliseen tekoon lain mukaan liittyvistä seuraamuksista tulevat oikeusvoimasta osallisiksi.³²

tuu toisaalta materiaaliseen asianosaisen käsitteeseen, toisaalta rikosprosessin kohteen määrittelyyn valtion rankaisuvaateeksi. Vrt. edellisen osalta myös *Häckner* s. 112.

On tavallaan erikoista, ettei kotimaiseen tuomioformulaan liity expressis verbis lausumaa »katsoo syylliseksi» tai »katsoo syyllistyneen». Vrt. kuitenkin Ranskan oikeuden osalta *Courteaud* s. 30.

Sama tietysti ilmaistaan lausumalla »tämän vuoksi KO harkitsee oikeaksi tuomita vastaajan — (rikoksesta) — — rangaistukseen».

³⁰ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 548 s. ja LM 1934 s. 117 s., *Agge* II s. 126 sekä *Häckner* s. 113.

Vrt. lisäksi myös *Munch—Petersen* V s. 239, *Binding* s. 308 s., *Gerland* s. 434 ss., *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 547 ja *Lacoste* s. 340.

³¹ Ks. myös *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 547.

³² Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 551 ja LM 1934 s. 118 sekä *Agge* II s. 129 s., jossa viimeksi mainitussa mainitaan eräitä tärkeitä poikkeuksia.

Vrt. lisäksi myös *Dillén* s. 346 s. ja *Hurwitz* s. 553.

Kun näiden seuraamusten määrääminen pohjautuu toisaalta fakta-perusteluihin, toisaalta oikeusohjeisiin ja näihin liittyvään syyllisyystoteamukseen, on kirjallisuudessamme kuitenkin katsottu, että rangaistus- ym. seuraamusten määräämistä koskevalla lausumalla ei ole itsenäistä merkitystä vaan lausuman sitova vaikutus perustuu juuri siihen, että se annetaan tietyn syyllisyystoteamuksen johdosta ja

Oikeusvoimasta tulevat osallisiksi rikoksen perusteella määrättävät rangaistusseuraamukset.³³ Sama koskee luonnollisesti myös asianomistajan yksityisoikeudellisia vaatimuksia, mikäli tuomioistuin on näiden osalta asianomistajan vaatimuksesta jotakin lausunut.³⁴ Huomattava kuitenkin on, ettei rikoksen perusteella annetuilla rangaistuslausumilla näytä olevan välttämättä sellaista pysyvyyttä kuin itse syyllisyystoteamuksella. Tähän vaikuttavat ennen muuta eräät rikosoikeudelliset oikeusnormit.^{34b}

Jos uuden rikosasiain oikeudenkäynnin kannalta tarkastelee nimenomaan tässä mainitun oikeusseuraamuksen esiintymismahdollisuutta, on yleisesti todettava, että tähän kuuluvilla tilanteilla ei useinkaan ole merkitystä nimenomaan, mikäli kyseessä on rikostuomion oikeusvoima-vaikutus. Tässä mainitut tapaukset nimittäin esiintyvät jälkiprosessissa tavallisesti siten, että materiaalsen lain määräys, esim. rikoslain määräys liittyy mainitun rangaistusseuraamuksen sisältävän tuomion ole-massaoloon tietyn uuden materiaalisioikeudellisen seuraamuksen. Sen-sijaan on kyllä hyvinkin ajateltavissa, että tuomittu siviilioikeudellinen seuraamus saattaa esiintyä uudessa, saman rikoksen perusteella nostet-tavassa rikosasiain oikeudenkäynnissä.

II.3.b. Vaikkakin syyllisyystoteamuksen ja oikeusseuraamusten osalta on usein suhtauduttu sitovuuteen nähden myönteisesti, *kysymys*

tätä toteamusta silmällä pitäen. Näin *Tirkkonen* II s. 337. Vrt. lisäksi myös *Hébraud* s. 288.

Vaikkakin esim. Saksan oikeudessa yleisesti kiistetään rikostuomion sitova vaikutus myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä, myönnettäneen kirjallisuudessa usein, vaikka myös tämä lienee riittainen, sitova vaikutus valtion rankaisuvaateen vahvistukselle (*Feststellungswirkung*). Näin esim. *H. Schmidt* s. 59 s. sekä *Binding* II s. 273.

³³ Vrt. myös *Hurwitz* s. 553, joka käyttää tuomion tästä osasta nimitystä »konstitutive del».

Kotimaisessa kirjallisuudessa on ilmeisesti samassa tarkoituksessa puhuttu rikostuomioon sisältyvästä konstitutiivisesta piirteestä (*Tirkkonen* II s. 497 s.) vaikkakaan ei ole yleensä menty niin pitkälle, että olisi myönnetty rikostuomion tälle osalle ns. konstitutiivinen vaikutus (ks. myös *Ekelöf* III s. 127 viite 196).

Ks. tämän osalta tarkemmin jäljempänä 17 §:n viite 10 jälkeen lausuttua.

³⁴ Ks. myös *Tirkkonen* II s. 551 sekä *Agge* II s. 129 s.

^{34b} Vrt. edellisen johdosta *Tirkkonen* II s. 552 s. sekä *Eckhoff* s. 298 s. Vrt. lisäksi *Dillén* s. 347.

tuomion perusteiden ja erityisesti faktaperustelujen sitovasta vaikutuksesta myöhemmässä oikeudenkäynnissä on herättänyt runsaasti eri suuntiin meneviä mielipiteitä.

Kun verrataan rikostuomion oikeusvoimaongelmaa vastaavaan ongelmaan siviiliprosessissa, on viimeksi mainitussa usein sääntönä se, ettei tuomioperusteilla ole aina merkitystä vaateen ja tuomion johtopäätöksessä mainitun yksilöimiselle. Ainakin tällöin voidaan oikeusvoimaoppeja silmällä pitäen lähteä välittömästi siitä, mitä johtopäätöslausumassa on mainittu. Langettavassa rikostuomiossa johtopäätös ei sano teon individualisoinnista mitään. Jos henkilö on tuomittu 5 kuukaudeksi vankeuteen varkaudesta, ei tällä voida selvittää edes samojen asianosaisten välillä tekoidentiteettiä silloin, kun jälkiprosessissa vaaditaan vastaajalle rangaistusta varkaudesta.^{34c} Tarvitaan tosiasioita ongelman ratkaisemiseksi. Täten kysymys mainittujen tosiseikkojen merkityksestä aktualisoituu korostetusti.

Ongelmaa ratkaistaessa *toisaalta* on edellä mainittuun valtion rankaisuvaadeoppiin nojautuen³⁵ haluttu päätellä, ettei rikosprosessissa annettu ratkaisu ole sitova perusteiden osalta,³⁶ vaan vahvistaa ainoastaan valtion rankaisuvaateen olemassaolon tai ei-olemassaolon. Perusteet eivät siten sitoisi uudessa, tulevaisuudessa tapahtuvassa oikeudenkäynnissä.

Kotimaisessa kirjallisuudessamme on *toisaalta* kuitenkin katsottu, että syyllisyystoteamus annetaan aina tiettyä tekoa silmällä pitäen, jota koskevat tosiseikat on pakko ottaa huomioon syyllisyystoteamuksen laajuutta harkittaessa. *Syyllisyyskysymykseen liittyneinä nämä seikat saavuttavat sitovan vaikutuksen uutta oikeudenkäyntiä ajatellen.* Kuitenkaan eivät tosiseikat yksityisinä myöhemmin ilmetessään omaa oikeusvoimaa muutoin kuin siinä tapauksessa, että ne uudessa oikeudenkäynnissä ilmenevät samanlaisena juridisena kokonaisuutena (yhdistelmänä) kuin lainvoimaiseen tuomioon päättyneessä jutussa.³⁷ Siten

^{34c} Vrt. myös *Eckhoff* s. 300 ja *Agge*, *Processföremålet* s. 18 s.

³⁵ Ks. edellä viitteen 23 kohdalla.

³⁶ Vrt. myös *Beling* s. 275 ja *Roeder* s. 278.

³⁷ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 549, *SvJT* 1941 s. 723, *Agge* II s. 126 ss. ja *SvJT* 1937 s. 632.

Vrt. lisäksi *Tirkkonen* II s. 550 ennen viite 15 lausuttua.

rikostuomiossa todettaisiin, että vastaaja on tehnyt tuomiossa yksilöidyn rikollisen teon.³⁸

Kun edellisen abstraktisesti lausutun säännön perusteella ryhdytään konkreettista tilannetta silmällä pitäen selvittämään, mitkä seikat sitten saavuttavat sitovan vaikutuksen tulevaisuudessa ehkä tapahtuvassa oikeudenkäynnissä, joudutaan vaikeiden ongelmien eteen. Tällöin nimittäin joudutaan jo oppeihin *rikoksen yksilöinnistä*.³⁹ Kotimaisessa kirjallisuudessa on yleensä katsottu, että teon yksilöllisyyttä harkittaessa on merkitystä erityisesti teolla *luonnollisessa merkityksessä*, so. ratkaisevaa on teon historiallinen asiain kulku eikä suinkaan rikoslainsäädännön omaksuma käsitys rikollisesta teosta.⁴⁰ Objektiivisen puolen osalta teon yksilöllisyyden muodostaa *tekijän ohella* tekoaika ja -paikka, teon suoritustapa eli toiminnan tai läiminlyönnin tarkempi laatu sekä ulkoisessa maailmassa ilmenevä teon välitön seuraus.⁴¹ Mikäli jokin mainituista seikoista on teossa olennaisesti toisenlaatuinen kuin toisessa teossa, eivät teot enää ole identtisiä. Teon subjektiivisella puolella taas on olennaisista seikoista tavallisesti mainittu se, onko teko tahallinen vai tuottamuksellinen, kun taas kysymyksellä tahallisuuden tai tuottamuksen asteesta on identiteetin kannalta vain epäoleellinen merkitys.⁴²

³⁸ Vrt. oikeusvertailevasti myös *Munch—Petersen* V s. 239, *Birkmeyer* s. 683, *Gerland* s. 434 s. ja *Lacoste* s. 340.

Mielipiteen tueksi on viitattu mm. siihen, että eräät tuomioperusteisiin kuuluvat tosiseikat ovat välttämättömiä tuomiokonklusion yksilöimiselle. Näin *Tirkkonen LM 1934* s. 118.

Vrt. kuitenkin *Weiss* s. 234 s.

³⁹ Kirjallisuuden osalta ks. esim. *Tirkkonen I* s. 406 ss. sekä *II* s. 557 ss. ja erityisesti siellä viitteessä 28 mainittua kirjallisuutta.

⁴⁰ Ks. *Tirkkonen II* s. 557 viite 29 kohdalla.

Vrt. myös *Beling* s. 267, *Henkel* s. 444, *Hippel* s. 368 s. verr. s. 373 s., *Löwe-Rosenberg* s. 86, *Peters* s. 438 verr. s. 443, *E. Schmidt I* s. 172 ja *Ullmann* s. 629.

Vallitsevasta linjasta on luonnollisesti myös poikkeavia mielipiteitä, jotka edellyttävät teon yksilöllisyyttä todettaessa aineellisoikeudellisten näkökohtien huomioon ottamista. Tätä edustaa mm. *Welamson* s. 97 ss.

Rikoksen identiteetti edellyttää siten aina *tekijän* identiteettiä. Vrt. myös *Peters* s. 436.

⁴¹ Vrt. myös *Tirkkonen II* s. 557 s.

⁴² Vrt. myös *Tirkkonen II* s. 559 ss. ja *Dillén* s. 345 s.

Kun uutta rikosasiain oikeudenkäyntiä ajatellaan tässä mainitulta kannalta, voidaan sanoa, että kysymyksellä tosiasiaperustelujen sitovasta vaikutuksesta on merkitystä silloin kun harkitaan, perustuuko uusi syytevaatimus identiteetiltään samaan tekoon kuin aikaisempi eli niitä tapauksia ajatellen, joissa kysymykseen tulee *oikeusvoiman negatiivisen vaikutuksen* tutkiminen. Mutta kysymys rikostuomion tosiasiaperustelujen oikeusvoimasta aktualisoituu myös niissä tapauksissa, joissa kysymykseen tulee syyllisyystoteamukseen ja mainittuihin seikkoihin perustuva uusi siviilioikeudellinen vaatimus, eli siis kysymys tosiasiaperusteiden *oikeusvoiman positiivisen funktion olemassaolosta*.

II.3.c. Kun tuomion eri osia tarkastellaan edelleen, tulee seuraavana kysymykseen langettavassa tuomiossa mainitun rikoksen *rubrisointi*. Missä määrin tuomiossa mainitun teon rikosoikeudellinen luonnehdinta on sitova myöhemmässä oikeudenkäynnissä?⁴³ Jos vastaajan on todettu syyllistyneen syytteessä mainittuun tekoon, on tämä teko rikosoikeudellisesti rubrisoitava, joka muodostaa perustan mm. rangaistuksen määräämiselle. Kirjallisuudessamme on esitetty mielipide, jonka mukaan myöskin tämä rubrisointi saisi myöhempää oikeudenkäyntiä silmällä pitäen oikeusvoiman.⁴⁴ Kieltää ei kuitenkaan voida, etteikö kysymys näiltä osin olisi varsin riitainen.⁴⁵

Kysymyksessä rikoksen rubrisoinnin oikeusvoimavaikutuksesta on erotettava kysymys siitä, sitovatko rikostuomiossa mainitut oikeusohjeet uudessa oikeudenkäynnissä. Mainitut seikat ilmoitetaan tuomion perusteissa ja näille ei yleensä ole sitovaa vaikutusta myönnetty.^{45a} Mielipidettä on nähdäkseni pidettävä oikeana vaikka voitaneenkin kysyä, milloin rikostuomiossa mainitut oikeusohjeet voisivat sitten esiintyä itsenäisesti uudessa rikosasian oikeudenkäynnissä siten, että voitaisiin mielekkäästi kysyä, sitovatko ne uudessa oikeudenkäynnissä.

III.1. Kun rikostuomion vaikutuksia pyritään kartoittamaan, muodostaa toisen keskeisimmistä kysymyksistä ongelma, *ketkä tulevat rikostuomiossa annetun ratkaisun edellä kuvatussa laajuudessa sitomiksi*.

⁴³ Vrt. Tirkkonen LM 1934 s. 118 s.

⁴⁴ Ks. myös Tirkkonen II s. 549.

⁴⁵ Ks. esim. Tirkkonen LM 1934 s. 119 ja II s. 550 s. sekä Munch—Petersen V s. 239.

Vrt. lisäksi DL 1933 II s. 86 ss. (Koska vastaaja S:n RO:n 20.2.1924 julistamassa päätöksessä vastaajan ensikertaisena varkautena lukeman teon oli selvitetty olleenkin näpistämistä, — — —).

^{45a} Vrt. myös Tirkkonen Sp II s. 344.

Kirjoitetussa laissa ei myöskään subjektiivisen ulottuvuuden osalta näytä olevan sellaisia normeja, jotka suoranaisesti ratkaisisivat kysymyksen puoleen tai toiseen.⁴⁶ Kenttä on siten vapaa erilaatuisten mielipiteiden esittämiselle. Kysymyksen osalta kotimaisessa kirjallisuudessa on erottunut kaksi mielipidettä: *toisaalta* on katsottu, että rikostuomion sitova vaikutus ulottuisi kaikkiin yhteiskunnan jäseniin, *toisaalta* vaikutusta on eri tavoin pyritty henkilöllisesti rajoittamaan.⁴⁷

Meillä aikaisemmin oli vallitsevana *inter omnes*-vaikutuksen myöntäminen. Mielipiteen ovat omaksuneet mm. *Palme*, *Granfelt* ja *Wrede*.⁴⁸ Tämän vaikutustavan laajuuden puolesta esitetyt argumentit ovat enimmäkseen melko yleisluonteisia. Niinpä *Palme*⁴⁹ toteaa mm., ettei kysymyksen ratkaisussa voida vedota mihinkään loogiseen tai oikeudelliseen välttämättömyyteen. Hänen käsityksensä mukaan kysymyksen ratkaisu riippuu siitä kulttuuritasosta, jonka kyseessä olevan maan prosessimenettely ja oikeuskäytäntö omaa. Jos nämä antavat varmat takeet huolellisesta, täydellisestä ja oikeudenmukaisesta tutkinnasta jokaisen syytteen osalta, ovat vaarat oikeusvoiman subjektiivisesta ulottamisesta laajemmalle suhteellisen pienet. Kun kotimainen prosessimenettely ja oikeuskäytäntö on ja pyrkii olemaan kulttuurivaltion tasolla ja tämä vaatii kiinteyttä ja yhtenäisyyttä oikeuskäytännössä, *Palme* tulee siihen lopputulokseen, että rikostuomiossa annettu ratkaisu ei ulota vaikutuksiaan vain valtioon ja tuomittuun, vaan jokaiseen henkilöön, jonka oikeuspiiriä vahvistettu valtiolle kuuluva subjektiivinen rankaisuoikeus koskee.⁵⁰

⁴⁶ Ks. myös *Tirkkonen LM* 1934 s. 121 ja *Palme JFT* 1930 s. 20.

Lienee varsin harvinaista, että lainsäätäjä on puuttunut nimenomaismääräyksen oikeusvoiman subjektiivisen ulottuvuuden määrittelemiseen. — OK 25:22:n (nykyisen OK 31:1:n 2-kohdan) merkityksestä tässä suhteessa ks. *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 334 ss. ja s. 358 s.

⁴⁷ Joskus ulkomaisessa kirjallisuudessa on puhuttu relatiivisesta oikeusvoimasta ja absoluuttisesta oikeusvoimasta, joista jälkimmäinen ulottaisi vaikutuksensa *inter omnes*. Ks. tämän johdosta esim. *Nowakowski ÖJZ* 1948 s. 550.

Tällainen jaottelu, kuten ilmenee seuraavassa, ei ole kotiutunut meille.

⁴⁸ Ks. *Palme JFT* 1930 s. 15 ss., *Granfelt JFT* 1925 s. 285, *Granfelt—Castrén* s. 9 sekä *Wrede—Tirkkonen* s. 349.

Ks. lisäksi *H. Schmidt* s. 58.

⁴⁹ Ks. *Palme JFT* 1930 s. 29.

⁵⁰ Ks. *Palme JFT* 1930 s. 30.

Vrt. lisäksi *Agge II* s. 131.

Käsitys rikostuomion *inter omnes* -tehosta saavutti kotimaisessa kirjallisuudessa vuosisadan alkupuolella selvän johtoaseman.⁵¹ Vasta 1930-luvulta alkaen on sen kanssa alkanut kilpailla toinen näkemys, joka nyttemmin on yleisesti hyväksytty ja jonka pääperiaatteena on, että se rajoittaa oikeusvoiman vain jutun asianosaisia koskevaksi eli siviiliprosessissakin pääsääntönä vallitsevan mielipiteen *res judicata* *jus facit inter partes* mukaan.⁵² Oikeusvoiman subjektiivisen ulottuvuuden määrittäminen vain asianosaisia koskevaksi aiheuttaa kuitenkin käytännön kannalta eräitä ongelmia, jotka on voitu ratkaista poikkeuksin *inter partes* -säännöstä. Niinpä on katsottu, että oikeusvoima ulottuu ensinnäkin niihin, joilla jutussa olisi ollut syyteoikeus, mutta joita ei jutussa ole kuultu. Mainitut henkilöt menettävät siten syyteoikeutensa silloin, kun rikostuomio on saavuttanut lainvoimaisuuden.⁵³ Samoin on todettu, että mikäli rikoksessa olisi ollut useampia osallisia, yhtä osallista koskeva lainvoimainen tuomio estää muita osallisia vastaan vireille pannussa oikeudenkäynnissä sen, että vastaajat voisivat menestyksellä kiistää aikaisemman tuomion oikeellisuuden.⁵⁴

III.2. Rikostuomion oikeusvoiman subjektiivista ulottuvuutta selvitetäessä lienee ulkomaiseen kirjallisuuteen viitaten aihetta eräisiin täydentäviin selvennyksiin. Kun kirjallisuudessa puhutaan oikeusvoiman objektiivisesta ja subjektiivisesta ulottuvuudesta, pyritään näiden kah-

⁵¹ Ks. edellä viitteessä 48 lausuttuja kirjoittajia.

⁵² *Inter partes*-säännön kannalla ovat tällä hetkellä mm. *Tirkkonen* II s. 554 ss. ja *LM* 1934 s. 120 ss., *Agge* II s. 131 s. ja *SvJT* 1937 s. 633 sekä *Trygger* s. 184. Myös *Granfelt* asettui tämän mielipiteen kannalle: ks. *JFT* 1950 s. 402.

Siihen, että mielipide saa tukea myös oikeuskäytännöstä, on kirjallisuudessa viitattu: *Tirkkonen LM* 1934 s. 121 viite 21a.

Ulkomaisen kirjallisuuden osalta vrt. myös *Welamson* s. 82 ss., *Eckhoff* s. 321 ss., *Hurwitz* s. 560, *Dohna* s. 206, *Ullmann* s. 629, *Roeder* s. 277 s., *Merz* s. 145, *Hébraud* s. 172 ja *Lacoste* s. 347 ss.

⁵³ Ks. *Tirkkonen LM* 1934 s. 213 s. verr. s. 203, *sama*, *Tuomionpurku* s. 217 viite 126 sekä II s. 556.

Vrt. myös *Palme JFT* 1930 s. 20, *Agge* II s. 131 s., *Ekelöf* III s. 131 s. sekä toisaalta *Häckner* s. 108 s.

Vrt. myös *Dillén* s. 345, *Skeie* I s. 138 ja *Beling* s. 266 ja s. 268.

⁵⁴ Millainen merkitys aikaisemmalla rikostuomiolla on muihin osallisiin nähden ja onko sillä yleensä mitään vaikutusta, on kirjallisuudessa riitaisa. Niinpä esim. *Peters* (s. 436) katsoo, ettei sillä olisi rikoksen osalliseen oikeusvoimavaikutusta hänen hyväkseen tai häntä vastaan. Ks. myös *Beling* s. 266 s. ja 274, *Dohna* s. 219, *Henkel* s. 444, *Sauer* s. 245 ja *E. Schmidt* I s. 168 s.

den relaation avulla ratkaisemaan ongelma, missä laajuudessa annettu ratkaisu sitoo jälkiprosessissa.⁵⁵ Erityisesti rikosprosessia ajatellen, jossa tutkitaan, onko henkilö syyllistynyt syytteessä mainittuun tekoon vai ei ja mitä seuraamuksia teon toteamisesta rikosoikeuden mukaan tulee, merkitsee langettava tuomio henkilön syyllisyyden, vapauttava tuomio hänen syyttömyytensä toteamista. Rikosprosessin keskeisenä pisteenä on siten *syytetty*⁵⁶ ja hänen väitetty *rikoksensa*. Muilla seikoilla ei rikosprosessin kannalta ole näihin verrattavaa merkitystä. Tämä luonnollisesti asettaa kysymyksen rikostuomion oikeusvoiman subjektiivisesta ulottuvuudestakin erityiseen valoon: rikostuomio ilmeisesti sitoo sekä syytettyä vastaan että hänen hyväkseen tuomion sisälön rajoissa.⁵⁷ Kun rikostuomio langettavanakin ulottaa sitovan vaikutuksensa syytetyn hyväksi merkitsee tämä toisaalta, ettei asianomistajan aseman omaava henkilö voi uudelleen nostaa samasta asiasta syytettä ja näin riippumatta siitä, onko hän käyttänyt syytejutun yhteydessä syyteoikeuttaan vai ei.

Edellä olen pääasiassa tyytynyt selostamaan oikeusvoimavaikutuksen osalta esitettyjä, kotimaisessa kirjallisuudessa yleisimmin hyväksyttyjä mielipiteitä,⁵⁸ mikäli niillä näyttäisi olevan merkitystä tutkittavan aiheen kannalta.⁵⁹ Tässä yhteydessä on huomautettava, että menettelylajin sisäistä oikeusvoiman positiivista vaikutusta vastaan voidaan esit-

⁵⁵ Molemmissa suhteissa edellytetään identiteettiä oikeusvoimavaikutuksen syntymisen edellytykseksi: ks. *E. Schmidt* I s. 168.

⁵⁶ Niitä harvinaisia tapauksia varten, joissa henkilö olisi tuomittu väärällä nimellä tai joissa häntä on käsitelty toisena henkilönä, jolloin edellisessä tapauksessa kylläkin oikea syytetty on todellisuudessa ollut paikalla, jälkimmäisessä taas väärä henkilö, voidaan viitata OK 31:11:n määräyksiin.

Ks. tämän tilanteen erityistapausten osalta myös *Aalto* LM 1961 s. 741.

Vrt. Saksan oikeuden kannalta *Henkel* s. 444.

⁵⁷ Vrt. tekstissä esitetyn johdosta myös *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 550.

Ulkomailla tähän liittyvät tilanteet ovat aiheuttaneet pulmia. Vrt. esim. *E. Schmidt* I s. 169 ss.

⁵⁸ Tutkimusteemamme puitteissa ei ole mahdollisuuksia ryhtyä syventymään inter partes yleissäännön käytännöllisiin sovellutustapauksiin. Inter partes-sääntöön liittyviä ongelmia menettelylajien välisissä suhteissa selvitetään tarkemmin 13 ja 14 §:ssä tutkimusteeman kannalta tarkastellen.

⁵⁹ Näin usein on menetelty menettelylajien välisiä suhteita tutkittaessa: ks. esim. *Tirkkonen* LM 1934 s. 122.

tää useimmat niistä vastaväitteistä, joita sekä kotimaisen oikeuden kannalta että usein oikeusvertailevasti on esitetty tutkittavaa ongelmaa, rikostuomion oikeusvoimasta myöhemmässä siviiliprosessissa koskevilla kannanotoissa.⁶⁰ En ole katsonut tässä yhteydessä *de lege lata* aiheelliseksi polemisoida tässä selostettuja käsityksiä vastaan, koska kotimaisessa kirjallisuudessa esitetty näyttää saavan melko aukottoman tuen kotimaisesta oikeuskäytännöstä ja koska rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen myöntämisen periaatesääntö näyttää siten *de lege lata* saavuttaneen ainakin toistaiseksi tavanomaisen oikeuden vahvuuden. Mikäli siten halutaan tässä kohdin huomautuksia tehdä, ne liikkuisivat lähinnä oikeuspoliittisten näkökohtien sekä *de lege ferenda* näkemysten dimensioilla.

IV.1. Edellä oleva oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen hyväksyvä *periaatesääntö* ei kuitenkaan uuden vireillä olevan rikosprosessimenettelyn kannalta tunnu riittävän selvältä vaan kaipaa epäilemättä käytännön tilanteissa syntyvien pulmien selvittelyä, joka tapahtuu ehkä sopivimmin esittelemällä niitä tyyppitilanteita, joissa periaatesääntö tavallisesti tulee sovellettavaksi. Yksittäisten tyyppitilanteiden osalta voidaan edellisen nojalla lausua seuraavaa: mitä ensinnäkin tulee rikoksen rikosoikeudellisten seuraamusten määräämisjärjestykseen, tavallisesti on tehty ero toisaalta sellaisten tuomioiden välillä, joissa syytetty on tuomittu rangaistukseen, sekä niiden, joissa rangaistukseen tuomitsemista ei ole tapahtunut.⁶¹

Jos jälkiprosessissa tulee kysymykseen saman syytetyn tekemäksi todetun rikoksen välittömien siviilioikeudellisten seuraamusten määrittelemineen, katsotaan kirjallisuudessa, että *langettavassa tuomiossa* on ratkaistu sitovasti *syytetyn syyllisyys syytteenalaiseen tekoon*. Jos siten saman teon perusteella uudessa oikeudenkäynnissä vaadittaisiin esim. vahingonkorvauksia, katsotaan aikaisemman tuomion olevan sitova siinä todetun rikoksen ja syyllisyyden osalta.⁶² Tuomioistuimien ei siten tutki uudelleen niitä uuden kanteen hyväksymisen edelly-

⁶⁰ Ks. tästä jäljempänä 7 §:n viite 15 jälkeen olevaa esitystä.

⁶¹ Ks. edellä viite 1 kohdalla lausuttua.

⁶² Ks. myös Tirkkonen I s. 417 viite 30 edellä sekä II s. 549 s. ja s. 563, Palmgren s. 78 s., Sjöström s. 151 s. ja Agge II s. 128 s. sekä SvJT 1936 s. 266. Vrt. kuitenkin Trygger s. 185 ja NJA 1906 s. 515.

tyksiä, jotka ovat identtisiä rangaistavuuden edellytysten kanssa^{63a} vaikakaan asianomistajan ei toisaalta tarvitse nykyisin vallitsevan käsityksen mukaan varata enää erikseen oikeutta prosessata rikoksen siviilioikeudellisista seuraamuksista.^{63b} Sikäli kuin olen voinut todeta, näyttää myös kotimainen oikeuskäytäntö tukevan tätä käsitystä. Tuomioistuinkäytännössä on varsin monissa tapauksissa aikaisempi langettava rikostuomio sellaisenaan pantu uuden kanteen johdosta annettavan tuomion perustaksi millään tavoin enää tutkimatta esim. aikaisemman tuomion oikeellisuutta tai siinä tuomitun syytetyn sitä vastaan ehkä esittämiä asiaväitteitä.⁶⁴ Sikäli kuin on todettavissa, ei tässä kohdin myöskään rangaistuksen määrään tai laatuun tahi rikoksen törkeysasteeseen ole kiinnitetty mitään huomiota.

Tähän rinnastettavia tilanteita ovat myös ne tapaukset, joissa langettavan rikostuomion yhteydessä on annettu lausunto tuomittujen syyllisyyssuhteista keskinäisiä korvausvelvollisuuksia silmällä pitäen. Myöskin tällaisella ratkaisulla on sitova vaikutus uudessa tuomittujen välisessä rikosasiain oikeudenkäynnissä.⁶⁵

IV.2. Vaikeammin yleissääntöisesti tulkittavia ovat sensijaan ne tapaukset, joissa syyte on hylätty eikä tuossa yhteydessä ole vaadittu samalla perusteella yksityisoikeudellisia seuraamuksia. Tuomio on siten kaikissa tilanteissa vapauttava. Tällöinkään ei meillä periaatteessa ole rikostuomion oikeusvoimavaikutusta kielletty, vaikka tuomio on keskimääräisesti usein huonommin perusteltu kuin langettava tuomio.⁶⁶ Toisessa yhteydessä olen todennut, että monissa tilanteissa

^{63a} Vrt. ÅRB:n kannalta myös *Olivecrona*, *Domen i tvistemål* s. 167.

Tässä kohdin rikosprosessimenettely poikkeaa osittain siitä, mitä säännöksi on tavallisesti asetettu siviiliprosessituomion oikeusvoimalle. Niinpä katsotaan, ettei aikaisemmalla vahinkotapahtuman toteavalla tuomiolla ole oikeusvoimavaikutusta myöhempään oikeudenkäyntiin.

Ks. tämän johdosta esim. *Tirkkonen Sp II* s. 358 s. sekä *Ekelöf III* s. 140 verr. s. 104.

^{63b} Ks. tämän osalta *Aalto* s. 65 ss.

Ks. myös esim. *Granfelt JFT* 1949 s. 318 verr. *sama Adhäsionsprincipen* s. 49 ss.

⁶⁴ Viittaan edellä viitteessä 25 mainittuihin tapauksiin.

Vrt. myös *Olivecrona*, *Domen i tvistemål* s. 168.

⁶⁵ Ks. tällaisten tapausten osalta *Aalto* s. 91 viite 20.

⁶⁶ Ks. esim. *Palmgren* s. 79 ja *Tirkkonen II* s. 550 ja *LM* 1934 s. 118.

Ulkomaiset oikeusjärjestykset, jotka myöntävät langettavalle rikostuomiolle oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen, epäävät sen usein hylkäävältä rikostuomiolta.

Ks. esim. *Lohsing* s. 351 s. ja *Nowakowski ÖJZ* 1948 s. 546 s.

syytteen hylkäävän rikostuomion yhteydessä on mahdollista tuomita toisaalta sekä rikosperusteella että toisaalta siviiliperusteella vahingonkorvauksia ja muita siviiliseuraamuksia.⁶⁷ Mikäli tuollaisia seuraamuksia on ensiprosessissa tuomittu, ne harvemmin esiintyvätäkään jälkiprosessissa, jona tässä yhteydessä edellytetään olevan rikosprosessi.⁶⁸ Niiden käsittelyhän itsenäisinä vaateina rikosprosessin jälkeen menee välittömällä siviiliperusteella esitettynä siviiliprosessiin ja vain silloin, kun ne jälkikäteen esitetään *välittömällä rikosperusteella*, niiden oikea menettelylaji on rikosprosessimenettely.

Viimeksi mainitussa tilanteessa voidaan puolestaan erottaa erilaisia tyyppitapauksia: Jos syytekanne on hylätty sillä perusteella, ettei syytetty ole tehnyt syytteessä mainittua tekoa tai että kantajapuolen kuvaama teko ei ole rikoslain vastainen, oikeusvoimavaikutus voidaan edellyttää olevan olemassa suhteessa myöhempään rikosprosessiin.⁶⁹ Sama näyttää koskevan myös tavallisinta hylkäystuomiota, jolla syytekanne on toteennäyttämättömänä hylätty. Tällöin on siis tuomiossa lainvoimaisesti vahvistettu, ettei vastaajan ole voitu näyttää syyllistyneen syytteessä mainittuun tekoon.⁷⁰ Tällainenkin tuomio on siis pantava uudessa samaperusteisessa rikosasiain oikeudenkäynnissä *ex officio* tuomion perustaksi.⁷¹

Problemaattisempia ovat ne edellä langettavien ja vapauttavien tuomioiden välialueelle luetut tilanteet, joissa syyte on hylätty, mutta hylkääminen on tapahtunut jonkin erityisen, vain syytekysymyksen ratkaisuun liittyvän rikosoikeudellisen syyn johdosta. Olen toisaalla käsitellyt näitä tapauksia rikosprosessilain asiallisen sovellutusalan kannalta.⁷² Uudempi lainsäädäntö näyttää yhä enenevässä määrin lisäävän tähän tyyppiryhmään kuuluvia tapauksia.^{72b} Tässä yhteydessä ei ole menettelylajin sisäisiä tarpeita silmällä pitäen mahdollista tutkia

⁶⁷ Ks. Aalto 10 §, 20–27 §.

⁶⁸ Uusi, samoja vaatimuksia tarkoittava kanne olisi siten jätettävä tutkimatta. Ks. myös KKO 1933 II 218.

⁶⁹ Ks. myös Tirkkonen II s. 563 sekä Agge II s. 128.

Ensin mainitun tapauksen osalta vrt. myös Palmgren s. 79.

⁷⁰ Ks. myös Tirkkonen II s. 563.

⁷¹ Ks. KKO 1939 II 291 ja sen johdosta Tirkkonen II s. 563.

⁷² Ks. Aalto s. 134 ss.

^{72b} Vrt. myös RL 3:5² (Laissa 1.4.1966).

tätä tyyppiryhmää yksityiskohtia myöten, mutta edellisten näkemysten mukaiselta näyttäisi se sääntö, jonka mukaan, mikäli ratkaisuun sisältyy lausunto syyllisyydestä, lausuma sitoisi myös uudessa samasta teosta johtuvassa rikosasian oikeudenkäynnissä.⁷³ Tällainen mielipide ei näyttäisi olevan ristiriidassa myöskään sen kanssa, mitä näiden tapausten käsittelystä on sanottu muutoksenhakumahdollisuuksia ajatellen.⁷⁴

IV.3. Edellä on lyhyesti selostettu kirjallisuudessamme esitettyjä erityisesti rikostuomion oikeusvoiman positiiviseen vaikutukseen liittyviä sääntöjä. Lopuksi on korostettava sitä, että oikeusvoimavaikutuksen on erityisesti sen positiivisessa merkityksessä sanottu olevan edellä selostetun laajuksena olemassa aivan siitä riippumatta, onko asianomistaja asianosaisena osallistunut aikaisemman rikosjutun käsitteilyyn.⁷⁵ Mainittu sääntö pitää varmaankin paikkansa silloin, kun jälkiprosessissa on kysymyksessä saman rikoksen julkisoikeudellisten seuraamusten määrääminen, mutta sen soveltamista vastaan voidaan nähdäkseni niissä tilanteissa, joissa kysymykseen tulevat rikoksen siviilioikeudelliset seuraamukset hylkäävän rikostuomion jälkeen, esittää painavia epäilyksiä jo menettelylajin sisäisenäkin kysymyksenä.

IV.4. Kotimaisen oikeuden kannalta voidaan lopuksi todeta, että välittömästi rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus on tutkittava aina rikosprosessimenettelyssä.⁷⁶ Mikäli aikaisemmassa rikosprosessimenettelyssä on annettu tuollaista välittömästi rikokseen perustuvaa vaatimusta koskeva tuomio, kuinka tällaisen tuomion oikeusvoimavaikutusta on de lege lata arvioitava. Sitooko esim. siinä todettu syyllisyys uudessa oikeudenkäynnissä, jossa vaaditaan saman teon perusteella uusia vahingonkorvauksia jälleen rikosprosessin jär-

⁷³ Näin *Tirkkonen II* s. 564.

Niinpä kirjallisuudessa (esim. *Tirkkonen II* s. 564 sekä *Agge II* s. 128) on katsottu, ettei tuomiolla, jossa syytteen hylkääminen tapahtuu sillä perusteella, ettei tahallisuutta voida näyttää toteen, ole oikeusvoimavaikutusta jutussa, jossa tuottamusperusteella vaaditaan vahingonkorvausta, mutta estää tuollainen tuomio vaatimuksen tutkinnan saman teon, joka edellyttää tahallisuutta, perusteella.

⁷⁴ Vrt. edellä viitteessä 3 lausuttua.

⁷⁵ Ks. *Tirkkonen II* s. 564 sekä *Agge II* s. 128.

Vrt. kuitenkin *Palme JFT* 1930 s. 17 s. sekä 21 ss.

⁷⁶ Ks. tämän osalta *Aalto* s. 58 ss.

jestyksessä?⁷⁷ Kun tuollaisen tuomion oikeusvoimavaikutuksia olisi arvosteltava lähinnä siviiliprosessin oikeusvoimasäännösten perusteella,⁷⁸ pitäisi samalla katsoa, kun tuomioperusteilla ei siviiliprosessin puolella yleensä ole oikeusvoimavaikutusta, että tuolla tuomiolla ei sitovasti ole todettu, onko vastaaja syyllistynyt siihen rikokseen, johon vaatimus perustui.⁷⁹ Tähän suuntaan näyttävät viittaavan kohtuussyyt.⁸⁰

V. Edellä on saatettu havaita, että oikeutemme on omaksunut oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen osalta rikosprosessin sisäiseen sidonnaisuuteen nähdessä myönteisen mielipiteen. Tässä lausuttu koskee sekä rikos- että siviiliprosessin sisäistä oikeusvoimavaikutusta niissä annettuihin pääasiallisiin ratkaisuihin. Sikäli kuin olen voinut havaita, ei kirjallisuudessamme ole esiintynyt näiltä osin varoittavia ääniä, jotka jommankumman tuomion menettelylajin sisäisen sidonnaisuuden ollessa kysymyksessä olisivat pitäneet oikeusvoiman ns. positiivisen vaikutuksen periaatteellista myöntämistä jotenkin kielteisenä tai peräti arveluttavana ilmiönä.

4 §. ONGELMANASETTELUSTA JA TUTKIMUSTEHTÄVÄN SUORITTAMISESTA

I.1. Seuraavan tutkimuksen kohteeksi on valittu rikostuomion vaikutusten selvittely myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä. Rikostuomion vaikutukset siviiliprosessissa tulevat menettelylajien asiallista sovellutusalaan silmällä pitäen selvimmän ja useimmin esille normaali-tilanteissa, ts. silloin kun selvitettyäksi tulee *lopullinen, pääasiallisen sisältävä rikostuomio*. Tutkimuksella on luonnollisesti tiettyä mielekkyyttä myöskin niitä tilanteita ajatellen, joissa kysymyksessä ovat muut rikosasiansa annetut ratkaisut kuin pääasialliset ratkaisut, mutta lopultakin ongelma kärjistyy viimeksi mainituissa tilanteissa. Olen rajoittanut

⁷⁷ Kotimaisessa kirjallisuudessa on kyllä katsottu, ettei annettu vahingonkorvausta koskeva myönteinen ratkaisu sido uudessa syytettyä koskevassa oikeudenkäynnissä, vaikka voikin saada siinä jonkinlaisen todistusvaikutuksen. *Tirkkonen II s. 564 s. sekä Agge II s. 128 s. ja NJA 1935 s. 618.*

⁷⁸ Vrt. *Tirkkonen II s. 553.*

⁷⁹ Vrt. kuitenkin *Agge II s. 129, SvJT 1936 s. 252 ja Hörstadius SvJT 1935 s. 53.*

Käytännön osalta *Olivecrona, Domen i tvistemål s. 168 s.*

⁸⁰ Vrt. myös *Olivecrona, Domen i tvistemål s. 170.*

tutkimuksen koskemaan vain niitä tapauksia, joissa kyseessä ovat lopulliset pääasialratkaisut.¹

Ongelmanasettelumielessä lienee oikeusvoimavaikutuksen osalta syytä todeta, että primäärisen ongelman, joka on ratkaisevaa laatua, muodostaa kysymys, *tunnustaaako positiivinen oikeusjärjestys rikostuomiolle uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä sitovan vaikutuksen vai ei.*² Tämä ongelma muodostaa tutkimuksen perusongelman. Jos tähän

¹ Vrt. myös *Erich JFT* 1907 s. 24 s. ja *Agge* s. 65.

Kysymys *millaiset ratkaisut* saavat osakseen oikeusvoiman, on eräs oikeusvoimaoppien tutkijoiden tarkastelema erityiskysymyksiä. Ongelmana on ollut mm. kysymys, missä määrin ns. prosessuaalisia kysymyksiä koskeville ratkaisuille voidaan myöntää *res judicata* vaikutus.

Ks. viimeksi mainitun osalta *Tirkkonen II* s. 544 ss., *Reinikainen* s. 34 s. ja *Agge* s. 65 ss.

Vrt. lisäksi *Hurwitz* s. 550 ss., *Beling* s. 271 s., *E. Schmidt I* s. 184 ss. ja *Dalcq* s. 692 s.

² Se, että tällaisesta ilmiöstä puhutaan menettelylajin sisällä, ei luonnollisestikaan vielä sano mitään sen olemassaolosta menettelylajeista toiseen.

Prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa on pohdittu erittäin runsaasti kysymystä, onko oikeusvoimaongelmaa ratkaistaessa asetettava *prosessuaalisten, materiaalisioikeudellisten* vai *välittävien teorioiden* kannalle.

Ns. *prosessuaalisen teorian* mukaan tuomio ei saisi aikaan muutoksia ulkoisissa olosuhteissa. Ns. *materiaalisten teorioiden* mukaan tuomio saisi aikaan sitä vastaavan oikeuden muutoksen tuomion ulkopuolella olevassa maailmassa, kun taas ns. välittävät teoriat ovat omaksuneet näkökohtia kummastakin teoriasta (vrt. *Tirkkonen Sp II* s. 336 ss.).

Ekelöfin mukaan (*Interventionsgrunden* s. 53 s.) perustuvat nämä teorian muodostukset toiveeseen saattaa harmoniaan oikeudenmukaisuusvaatimus ja oikeusjärjestyksen todellinen laatu. Oikeusvoima on kuitenkin instituutti, joka voidaan ymmärtää vain sen yhteiskuntafunktion lähtökohdalta. Sen vuoksi aiheutuu tiettyjä vaikeuksia tehdä se oikeudenmukaiseksi yksittäistapauksessa ilmenevien seikkojen ollessa kyseessä. Pitäisin tässä kohdin oikeana *Welamsonin* käsitystä, jonka mukaan oikeustieteen tehtävänä ei ole yrittää tehdä oikeusinstituuttia teoreettisin spekulatioin yleisen oikeudentunnon (*rättsmedvetande*) edessä oikeudenmukaiseksi. Paremminkin tehtävänä on tutkimuksin pyrkiä selvittämään käytännölliset syyt oikeusinstituutin puolesta ja sitä vastaan. Täten tutkimus olisi näiltä osin paremminkin suunnattava kysymykseen oikeusvoiman oikeuspoliittisista perusteista. Ks. *Welamson* s. 20 viite 10 i.f.

Prosessuaalisen teorian kannalla ovat meillä ainakin *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 164 ss. ja s. 515 ss. sekä *Sp II* s. 339, kun taas esim. *Wrede II* s. 228 edustanee lähinnä materiaalistien teorioiden mukaisia näkökantoja.

Kotimaisen kirjallisuuden mielipiteenilmaisista muuten ks. *Tirkkonen Sp II* s. 336 viite 20.

periaatekysymykseen annetaan myönteinen vastaus, ongelmaksi muodostuu lähinnä niiden sääntöjen selvittäminen, joiden avulla kuvataan sidonnaisuuden ala asiallisessa ja henkilöllisessä suhteessa.³

Kotimaisen oikeuden kannalta on todettava, että kirjoitettuun lainsäädäntöön ei sisälly sellaisia määräyksiä, joiden voitaisiin katsoa säännöstävän nimenomaan rikostuomion suhdetta myöhempään siviiliasian oikeudenkäyntiin.⁴ Kirjoitettu lainsäädäntö ei siten tarjoa tutkijalle apua sen paremmin systemaattisesti⁵ kuin oikeudellisen tilanteen ratkaisuaan ajatellen.

I.2. Tutkimuksessa on *oikeuskäytännöllä* siten varsin keskeinen asema. On luonnollista, että tutkimuksessa de lege lata pitäisi pyrkiä omaksumaan mielipide ainakin niiden tilanteiden osalta, jolloin oikeuskäytännössä on jo esiintynyt sellainen tilanne, että sidonnaisuuskysymys on jouduttu tavalla tai toisella ratkaisemaan.⁶ Kun oikeusvoimavaikutustilanteissa on aina kysymys tuomion sisällön ja uuden kanteen vertailemisesta, tuntuu luonnolliselta, että tutkimus saa jossakin määrin kasuistisen luonteen, jolloin kuvattavien tyyppitapausten vaihtelu eri tilanteissa ansaitsee erityistä huomiota osakseen.⁷ Tämä merkitsee työhypoteettisesti sitä, että oikeusvoimailmiötäkin käsiteltäessä on ilmeisesti ilmiön ydinalueella joukko tapauksia, joissa sidonnaisuusvaikutus tuntuu perustellummalta. Mitä runsaammin kuitenkin *tyyppitilanteeseen* lisätään uusia piirteitä, vaikeutuu sidonnaisuuskysymyksen arvelu vastaavasti. Tämä oikeudellisten ilmiöiden erityispiirre antaa oman värinsä myös silloin, kun tutkitaan rikostuomion oikeusvoimavaikutusta kotimaisen oikeuskäytännön kannalta.⁸

³ Tässä kohdin katsoisin, että Olivecronan ongelman kuvaus on klassillista oikeusvoimavaikutusoppia selkeämpi. Ks. *Olivecrona* s. 128. Samalla on kuitenkin huomattava, ettei lausumalla luoda mitään uutta itse ongelman ratkaisun osalta. Vrt. lisäksi *Valticos* s. 5.

⁴ Ks. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 124 s. ja s. 128 sekä *Lammi* DL 1954 s. 390.

⁵ Lienee melko harvinaista, että tuomion vaikutuksia on normeerattu kirjoitetussa laissa niin tarkkaan, että tästä saataisiin suorastaan systematiikka tuomion vaikutuksia koskevalle esitykselle. Vrt. kuitenkin esim. Italian oikeusjärjestyksen osalta 6 §:n viite 48 jälkeen lausuttua.

⁶ Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 129 ss.

⁷ Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 124.

⁸ Ranskan oikeuden kannalta on samoin todettu, että sidonnaisuussääntöjen kehittäjänä on toiminut erityisesti oikeuskäytäntö. Ks. esim. *Neiger* s. 9.

Kuten yleensä oikeusvoimakysymysten alalla, tapausten esiintymisfrekvenssi käytännössä ei ole kovin suuri.⁹ Kun oikeuskäytäntö täten tarjoaa tärkeimmän lähteen ongelman selvittelylle, saatetaan jo tässä yhteydessä kysyä, voidaanko sitten oikeuskäytännön suhteellisen harvojen tyyppitilanteiden ratkaisutyypeistä saada selvää johtoa esillä olevan ongelmakysymyksen ratkaisulle.

Selvin on tutkijan kannalta tilanne silloin, kun tuomioistuinratkaisu on muotoiltu niin, että siinä on samalla ilmaistu *se abstraktinen oikeusohje, johon ratkaisu on perustettu*. Oikeuskäytäntö ei kuitenkaan meillä ole yleensä pyrkinyt tämän kaltaiseen muotoamiseen, vaan tapaukset on ratkaistu yleensä tapaus tapaukselta oikeusnormia expressis verbis ilmaisematta. Väärin olisi kuitenkin väittää, että tähän selvään tyyppitilanteeseen kuuluvat tapaukset täysin puuttuisivat esiintyneistä käytännön oikeustapauksista.¹⁰

Yhteistä muille oikeuskäytännössä ilmenneille tapauksille lienee se, että milloin rikostuomiolla on ollut oikeusvoimavaikutus, tämä prosessi-oikeudelliseen normiin perustettu sidonnaisuusvaikutus näkyy jotenkin tuomiosta. Yhteistä kaikille tilanteille näyttää olevan, että *tuomioistuin* nimenomaan viittaa rikostuomioon, joko kokonaisuudessaan tai sen nyt esikysymyksenä esiintyviin osiin. Viittaaminen sijoittuu luonnollisesti tuomion perusteisiin.

⁹ Vrt. myös edellä 1 §:n viite 19 jälkeen lausuttua.

Edellä lausuttu paljastaa myös erään merkittävän vaaramomentin tutkimuksen suhteesta käytäntöön: Kun tarkasteltavalla alueella on oikeustapauksia varsin vähän ja toisaalta oikeusvoimaoppeja samoin kuin tuomion vaikutusoppeja yleensä on pyritty oikeustieteen piirissä esittämään yleisten sääntöjen avulla, jotka yleensä pyrittäneen tukemaan esiintyneeseen oikeuskäytäntöön, on aina lähellä mahdollisuus, että tyyppitilanteesta tehdään liian pitkälle meneviä johtopäätöksiä, joille ei enää ehkä syntyvässä uudessa tilanteessa voitaisikaan antaa aikaisemmin todettua merkitystä. Tämä samalla merkitsee sitä, että tutkimus joutuu osaltaan liikkumaan tyhjän päällä, jonka osalta oikeastaan pitäisi vain todeta, ettei sillä hetkellä yksityistapauksia, puhumattakaan yleisistä linjoista voida tyyppitilanteen osalta esittää.

Vrt. myös Kuttner, Urteilswirkungen s. 25.

¹⁰ Vrt. kuitenkin esim. KKO 1929 I 52 ja KKO p. 29.11.1949 taltio 4586/Helsingin kaupunki.

Vrt. myös yleisesti Tirkkonen, Oikeusvoimasta s. 170 viite 16 verr. s. 169 viite 14.

Vrt. myös König s. 22.

Tavallisin tyyppitilanne lienee tällöin se, että tuomioistuin on pannut aikaisemman ratkaisun selvästi tuomionsa perustaksi esim. lausumalla: *koska toinen tuomioistuin on lausunut niin ja niin*, — — —.¹¹ Tilanne on tällöin tyyppillisesti se, että aikaisempi ratkaisu on pantu uuden ratkaisun tosiasiaperusteluihin ainoana tai eräänä perusteena. Kunkin oikeudellisen tilanteen analyysillä joudutaan selvittämään, tarkoittaako tyyppitilanne oikeusvoiman positiivista vaikutusta, jollaisesta useimmiten on kysymys, tuomion konstitutiivista vaiko ehkä sivuvaikutusta.¹²

Edellistä jo huomattavasti vaikeatulkintaisempi on tapaus, jolloin tuomioistuin on kirjoittanut ratkaisunsa muotoon » — — — katsoo selvitetyn, että toinen tuomioistuin on jo aikaisemmin lausunut — — — ». Tällainenkin kirjoitustapa, kun otetaan huomioon kirjoitustapa kokonaisuudessaan, viitanee oikeusvoiman positiiviseen vaikutukseen taikka tuomion todistusvaikutukseen.¹³

Tuntuvasti poikkeavan tilanteen muodostavat ne, joissa kylläkin on olemassa aikaisempi siviiliprosessissa tunnettu rikostuomio, mutta tähän ei siviiliasiassa annettu tuomiossa millään tavoin enää viitata, vaan tuomio kirjoitetaan aivan normaalin pääasiakaavan muotoon. Tällaisissa tapauksissa tuskin enää voidaan ainakaan perustellusti puhua tuomion oikeusvoimavaikutuksen funktiosta.¹⁴ Paremminkin lienee tapaus, ellei muuta osoiteta, tulkittava tilanteesta riippuen tuomion tai peräti oikeudenkäynnin todistusvaikutuksen piiriin kuuluvaksi.¹⁵

¹¹ Vrt. tämän kaavan merkityksestä tuomion sivuvaikutuksia ajatellen 16 §:n viitteessä 17 lausuttua. — Tyyppiryhmän osalta joudutaankin kussakin yksittäistapauksessa harkitsemaan, kuuluuko tapaus rikostuomion oikeusvoiman vai sivuvaikutuksen taikka ehkä konstitutiivisen vaikutuksen piiriin.

¹² Vrt. myös *Valticos* s. 2.

¹³ Teoreettisesti selvempi kirjoitustapa on myös seuraava käytännössä esiintynyt: *Koska tuomioistuin on — — — todennut, eikä ole näytetty, ettei tuomiossa vahvistettu pidä paikkaansa — — —*. Kysymyksessä on *presumptiotyyppinen* kirjoitustapa.

¹⁴ Tällöin tuomioistuin katsoo itsenäisesti tietyn tosiseikaston ja syyllisyyden selvitetyn, ts. syyllisyydestäteamuksen edellyttämät seikat *toistetaan itsenäisesti todettuina* eikä tällöin yleensä viitata tuomioon tai muihin todisteisiin, joita jutussa on käytetty.

¹⁵ Joka tapauksessa näyttää kyllä ilmeiseltä, että kysymykseen rikostuomion vaikutusten konstruoinnista myöhemmässä siviiliprosessissa, on kiinnitetty huomiota erityisesti ylemmänasteisessa tuomioistuinkäytännössä.

Erityinen kannanmäärittäjä selvittävä arvo oikeuskäytännön ratkaisuja tulkittaessa lienee annettava niille tuomiovarianteille, joissa alioikeudet ja ylem-

II.1. Edellisten pykälien yhteydessä olen pyrkinyt kuvaamaan toisaalta tuomio-oppien yleistä taustaa ja toisaalta erityisesti rikostuomion oikeusvoimavaikutusta uudessa rikosprosessimenettelyssä. Kun *rikostuomion oikeusvoimavaikutus siviiliprosessissa* kuuluu samaan tutkimusteemaluokkaan kuin rikostuomion vaikutusten selvittäminen myöhemmässä rikosprosessissa,¹⁶ muodostaa ongelmanasettelun kannalta luonnollisen lähtökohdan se, että pyritään selvittämään nyt tutkittavan ongelman suhdetta 3 §:ssä kuvattuun probleemiin. Tämän selvittelyn tarkoituksena on omalta osaltaan tuoda esille niitä *erityispiirteitä*, joissa ongelmat toisaalta ovat *identtisiä*, toisaalta niitä, joissa voidaan havaita jo lähtökohtaista *erilaisuutta*.

II.2. Voidaan ensinnä kysyä, poikkeako tarkasteltava menettelylajien välinen oikeusvoimaongelma jotenkin menettelylajien sisäisestä oikeusvoimaongelmasta *esiintymistavaltaan*. Kun verrataan toisaalta *oikeusvoiman negatiivisen vaikutuksen* edellyttämää identiteettitilannetta, toisaalta sitä identiteettivaatimusta, joka tavallisesti esiintyy silloin, kun rikosjutun tuomiossa olleeseen vedotaan myöhemmässä siviili-asiassa, saatetaan tehdä eräitä mielenkiintoisia havaintoja. Yleensä kantaja-asianosainen, joka teon johdosta on rikosprosessissa vaatinut rangaistusta, uudistaessaan vaatimuksensa myöhemmässä rikosoikeudenkäynnissä, ei yleensä koskaan liene niin yksinkertainen, että hän esittäisi uuden rangaistusvaatimuksen täsmälleen saman teon perusteella.¹⁷ Tämä merkitsee sitä, että rikostuomion prosessilajin sisäisiä sidonnaisuuskysymyksiä harkittaessa säännönmukaisesti joudutaan tarkastelemaan erityyppisiä poikkeavuustilanteita aikaisempaan tuomioon verrattuna.¹⁸ Uuden syytevaatimuksen aiheuttavissa seikoissa poikkeamia voi olla esim. teon *oikeudellisessa arvostuksessa*.¹⁹ Teon *objektiivisella puo-*

mät oikeusasteet ovat kirjoittaneet ratkaisunsa, joka on muuten samansisältöinen tai samaan lopputulokseen vievä, edellä kuvattujen erilaisten vaihtoehtojen muotoon. Sama koskee nähdäkseni myös niitä tilanteita, joissa määrätystä oikeusasteesta on päätöksen kirjoitusmuodosta äänestetty, jolloin on syntynyt erilaisia mielipidesuuntia.

¹⁶ Vrt. edellä 1 §:n viite 5:n kohdalla.

¹⁷ Vrt. esim. *Welamson* s. 161 ss.

¹⁸ Ks. myös *Welamson* s. 161 ss.

¹⁹ Vrt. myös *Welamson* s. 164 ss.

lalla²⁰ tosiasioita voidaan lisätä tai vähentää²¹ tahi väitettyä vaikutusta muuttaa.²² Lopulta voidaan myös teon subjektiivista syyksiluettavuuden astetta muuttella.²³ *Ongelmana* on siten useimmiten kunkin poikkeaman merkityksen prosessuaalinen arvostaminen identiteetin kannalta.²⁴ *Ongelmana* on siten pyrkiä selvittämään, milloin asian osalta esitetty on vain täydentävää tekoidentiteetin säilyessä ennallaan ja milloin asia muuttuu lopulta toiseksi, jolloin siis *res judicata* estettä ei enää olisi olemassa.

Toisin näyttää olevan asianlaita useimmiten silloin, kun rikostuomioon vedotaan siviilijutun yhteydessä: Tällöinkin kantaja valitsee sen väittämän ja perusteet, joilla kannetta ajetaan.²⁵ Mutta mikäli tietyn esikysymyksen osalta olisi olemassa hänelle edullinen rikostuomio, kantaja normaalisti vetoaa tähän rikostuomioon sellaisenaan. Hänen intressissään ei näiltä osin ole millään tavoin poikettu siitä, mikä on jo tuomiossa vahvistettu. Tämä merkitsee samalla, ettei näitä tapauksia silmällä pitäen yleensä synny identiteettiongelmaa edellä kuvatussa merkityksessä. Väitetty tosideikasto on sellaisenaan otettu rikostuomiosta.

Tässä kohdin ongelma näyttää olevan identtinen rikosprosessituomion menettelylajin sisäisen oikeusvoiman *positiivisen funktion* kanssa.²⁶ Se saattaa poiketa kuitenkin sikäli, että ongelmaksi tulee paremminkin, muodostaako rikostuomion sisältö sellaisenaan *esikysymyksen* siviilijutun ratkaisulle. Edellä lausuttu koskee vastaavasti niitä tilanteita, joissa vastaaja ehkä voi — ainakin omasta mielestään — hyväkseen vedota esim. hylkäävään rikostuomioon jutussa. Myös hän esittää tällöin mielellään rikostuomion sellaisenaan. *Ongelmana* on, muodostaako tässäkin tilanteessa rikostuomion sisältö esikysymystä siviilijutun rat-

²⁰ Vrt. myös *Tirkkonen II* s. 557 ss.

²¹ Vrt. myös *Tirkkonen II* s. 558 ja *Welamson* s. 176 ss. ja s. 185 ss.

²² Vrt. myös *Tirkkonen II* s. 558 ja *Welamson* s. 207 ss.

²³ Vrt. *Tirkkonen II* s. 559 s. ja *Welamson* s. 186 ss.

²⁴ Tässä tapauksessa todettu identiteetti aikaansaa ilman muuta yleensä prosessioikeudellisen oikeusvoimasäännön negatiivisen funktion vaikutuksen ja siis jutun jättämisen tutkimatta.

²⁵ Vrt. myös esim. *Aalto* s. 92 ss.

²⁶ Oikeusvoiman positiivisesta funktiosta menettelylajin sisällä ks. edellä 3 §:n viite 10 jälkeen lausuttua.

kaisulle.²⁷ Sen kysymyksen ratkaisu, muodostaako rikostuomiossa vahvistettu esikysymystä vireillä olevassa siviiliprosessissa, voidaan saada aikaan vain vertaamalla rikostuomiossa vahvistettua uuden kanteen perusteisiin. Identiteettiongelmaa joudutaan siten harkitsemaan *rikostuomiossa vahvistetun ja siviililain relevanteiksi seikoiksi* katsoman tosi-seikaston välillä.

Tässä lausuttu muodostaa peruskuvan. Epäilemättä myös menettelylajien välillä saattaa syntyä tilanteita, joissa *siviilioikeudelliset* kannevaatimukset molemmissa menettelyissä ovat identtisiä. Näissäkin tilanteissa joudutaan jälleen vertailemaan kanteiden perusteita ja mikäli poikkeuksellisesti molempien osalta olisi identtisyys olemassa, voinee myös kysymys oikeusvoiman negatiivisesta vaikutuksesta yksittäistapauksessa aktualisoitua.

II.3. Mutta vaikka edellä kuvatun mukaisesti itse *tekninen ongelma*, kysymys siitä, sitooko rikostuomio siviilijutussa, kuuluu siihen samaan oikeudelliseen probleemiluokkaan, johon rikostuomion oikeusvoimavaikutus toisessa rikosprosessissa, johtuu menettelylajien asiallisten sovelutusalojen suhteista kysymyksenasettelua silmällä pitäen eräitä erikoisuksia vielä edellä kuvattujen lisäksi.

Menettelylajien sisäisten oikeusvoimaongelmien käsittelyssä on se luonnollinen helppous, että tosiseikastoja vertailtaessa liikutaan joka tapauksessa sekä perusteissa että vaatimuksissa aina *samalla dimensioilla*: Tuomittuun rikosoikeudelliseen tekoon verrataan samaa tai väitettyä toista rikollista tekoa.²⁸ Siviilituomiossa tuomittu siviilioikeudellinen tosiseikasto muodostaa oikeusvoimaongelmaa siviiliprosessissa ratkaistaessa toisen vertailukohteen, toisen ollessa myös siviilioikeuden mukaan arvostettava identtinen tai ei-identtinen edellisen kanssa.²⁹ Kun *rikosprosessissa* selvitetään yleensä rikoslain puitteisiin sopiviksi väitettyjä tosiseikastoja, siis viime kädessä *tiettyjen tosiseikkojen olemas-*

²⁷ Kuten tekstissä on esitetty, ei identiteettiongelmallä rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen positiivisen funktion pulmatilanteissa sensijaan yleensä ole suurempaa merkitystä. Ks. edellä 3 §:n IV.

²⁸ Vrt. myös 3 §:n viite 38 jälkeen lausuttua.

²⁹ Vrt. myös *Tirkkonen Sp I* s. 548 s. verr. s. 547 viite 13.

Kun menettelylajin sisällä edellä kerrottu on itsestään selvää, ei tähän kirjallisuudessa yleensä ole edes kiinnitetty huomiota.

saoloa tai ei-olemassaoloa, tulevat *siviiliprosessissa* selvitettäväksi yleensä väitetyt *siviilioikeudelliset oikeussuhteet*, jolloin tähän liittyvillä siviililain kannalta relevanteilla tosiseikoilla on merkitystä juttua ratkaistaessa.³⁰

II.4. Menettelylajien välisestä suhteesta on todettava, että ennen kuin voidaan oikeusvoimaongelmaan puuttua, on pyrittävä ensin kuvaamaan sellaisia tilannetyyppejä, joissa menettelyjen välinen konneksiteetti on olemassa.³¹ Kun tarkastellaan toisaalta rikosoikeudellisten, rikosprosessissa tutkittavien ja toisaalta siviiliasian oikeudenkäynnissä tutkittavien asioiden välistä suhdetta, voitaisiin mainitun asiayhteyden ajatella olevan useammanlaatuinen.³²

1. Siviililainsäädäntö käyttää määrättyä, myös rikosoikeuden piirissä kuvattua ja kriminalisoiduksi määrättyä tosiseikastoa, mutta laissa ei edellytetä, että tuollaisen tosiseikaston osalta pitäisi antaa tuomio rikosjutussa, ennenkuin siihen vedotaan. Tällaisia lainkohtia ovat esim. KS 46 §:n a-kohta, RVA 11 § ja AL 72 §.³³

2. Siviiliasiaassa ajetun kanteen hyväksymisen edellytyksenä on, että rikostuomiossa on todettu tietty rikosoikeudellinen tosiseikasto tai määrätty tietty rikosoikeudellinen seuraus.³⁴ Kirjallisuudessa puhutaan tällöin tavallisesti rikostuomion sivuvaikutuksista³⁵ ja selvittää tähän kuuluvia ongelmia tarkemmin 16 §:n yhteydessä.

³⁰ Vrt. myös *Eckhoff* s. 327 viite 6, *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 548 ja *Pollak* s. 535.

³¹ Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 124.

³² Tyypittilanteiden ryhmittelystä ks. *Tirkkonen* LM 1934 s. 124 ja s. 129 ss. Vrt. lisäksi *Ekelöf* III s. 140, *Liszt* s. 45 s. ja *Weich* ÖRZ 1904 s. 62 s.

Kuten seuraavassa ilmenevistä tyypittilanteista voidaan päätellä, materiaallisen oikeuden kannalta rikostuomioon useimmiten liittyy vahingonkorvausvaatimus. Vrt. myös *Aalto* s. 25 ss., *Agge*, *Processföremålet* s. 40 sekä *Ekelöf* III s. 140.

Nyt tutkittavan aiheen osalta on kuitenkin sanottava, ettei sillä seikalla, mikä vaatimus esitetään siviilijutussa, ole niin suurta merkitystä kuin sillä, millainen yhteys vallitsee rikostuomion ja uuden kanteen välillä.

³³ Tällöin erään ongelman aiheuttaa kysymys, sitooko rikoksen juridinen rubrisointi toisessa oikeudenkäynnissä. Ks. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 124.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Weich* ÖRZ 1904 s. 62.

³⁴ Ks. esim. AL 73 §.

³⁵ Vrt. tämän osalta 2 §:n viite 48 jälkeen lausuttua.

3. Siviililainsäädäntö tuntee rikoslain edellyttämän oikeustunnusmerkistön kanssa rinnakkaisen tosiseikaston (esim. RL 36: 1 — OikTL 30 §), jonka tuomitseminen on rikosprosessissa tapahtunut.³⁶

4. Rikostuomiossa on todettu tosiseikkoja tai siviilioikeudellisia oikeussuhteita, jotka ovat esikysymyssuhteessa myöhemmässä siviiliasiain oikeudenkäynnissä vireille pantuun riita-asiaan. Tällaisia tilanteita ovat esim. ne, joissa varkautta koskevan oikeudenkäynnin aikana on todettu, että tuomittu ei ole esineen omistaja, että esine vietiin nimenomaan asianomistajalta, että vahingoitettu omaisuus oli vierasta omaisuutta, että väärennysrikoksen ollessa kyseessä, asiakirja ei ollut aito, että surmattu oli nimenomaan tuomitun puoliso (RL 21: 2°) ja RL 20: 14a:n edellyttämien olosuhteiden toteaminen.³⁷ Samoin eräissä tapauksissa tulee kysymykseen tietyn iän tai sukulaisuuden toteaminen, jotka samoin voivat olla myös siviiliasiaassa tutkinnan kohteena.³⁸ Kaikki mainitut oikeussuhteet tai tosiseikat tulevat todetuiksi rikostuomiossa siten, että ne joko ovat rikostuomion, langettavan tai vapauttavan välttämättömiä edellytyksiä, ts. rangaistusvaatimuksen osalta lausumiselle välttämättömiä edellytyksiä, *taikka* rikostuomioistuin on omasta aloitteestaan tai asianosaisen pyynnöstä todennut jutun ratkaisuun välillisesti vaikuttavan olosuhteen olemassaolon.

Tyypitilanteista voitaisiin lyhyesti todeta, että ensimmäisessä tapauksessa käsitteet rikos- ja siviilioikeudessa ovat usein yhteneväiset, toisessa tapauksessa siviilijutun ratkaisu ei liity tietyn materiaallisen tosiseikaston olemassaoloon vaan tietynsisältöisen tuomion olemassaoloon, kolmannessa tilanteessa kysymyksessä on kaksi eri piiriä, joista toinen on yleensä suurempi kuin toinen sekä lopulta neljännessä tapauksessa voitaisiin tilannetta ehkä kuvata siten, että kyseessä on kaksi ympyrää, jotka eräiltä osin ovat toisensa peittäviä ja muodostavat näin leikatesaan toisensa yhteisiä alueita.³⁹

³⁶ Vrt. myös *Weich* ÖRZ 1904 s. 62.

Siten saattaisi kysymykseen tulla esim. petoksen perusteella tuomitun rangaistuksen jälkeen sen oikeustoimen, jossa rikos tapahtui, julistaminen mitättömäksi ja seuraamusten määrääminen.

Vrt. edellisen johdosta myös *Planck*, Gutachten s. 4.

³⁷ Vrt. myös *Weich* ÖRZ 1904 s. 62.

³⁸ Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 124 ja *Planck*, Gutachten s. 4.

³⁹ Vrt. myös *Weich* ÖRZ 1904 s. 62.

Voitaneen siten yleistäen sanoa, että oikeusvoimaongelman tutkiminen merkitsee aina *objektiivisen ulottuvuuden osalta* vertailua, jossa toisena puolena on *rikostuomio*, toisena säännöllisesti se *kanne*, jota tuomioistuini tutkii uudessa siviiliasiaain oikeudenkäynnissä.

II.5. Edellä on lyhyesti kuvattu rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen alaa menettelylajin sisäisenä kysymyksenä.⁴⁰ Voidaanko sitten sanoa, että samalla olisi todettu se, missä laajuudessa aikaisempi rikostuomio sitoo uudessa siviiliasiaain oikeudenkäynnissä? En ole havainnut, että kysymykseen olisi kiinnitetty huomiota *kotimaisessa kirjallisuudessa*.⁴¹ *Ulkomaisessa kirjallisuudessa* on joskus väitetty, että rikosprosessin sisäinen oikeusvoimavaikutus ja rikostuomion oikeusvoimavaikutus myöhemmässä siviiliprosessissa olisivat ratkaisultaan identtisiä.⁴²

Oikeusvoimaongelmaa tutkittaessa kahden tuomion relaationa, täytyy ensinnäkin näiden välillä vallita tietty konneksiteettisuhde. Ellei tällaista ole olemassa tai voi syntyä in concreto, voidaan tuskin järkeväsuhteisesti sidonnaisuuskysymyksestä puhua. Tämä merkitsee samalla sitä, että monia niistä yksittäisongelmista, joita esiintyy menettelylajien välisissä suhteissa, ei ollenkaan synny menettelylajin sisäistä oikeusvoimavaikutusta harkittaessa ja toisaalta eräillä niistä ongelmista, joita tavallisesti selvitetään tarkasteltaessa rikosprosessituomion vaikutuksia myöhemmässä rikosasiaain oikeudenkäynnissä, ei löydy vastaavuuttaan menettelylajien välisiä suhteita selvitetessä. Olisinkin sitä mieltä, ettei ennalta kannanotto mainittuun kysymykseen tunnu mahdolliselta.⁴³ Tässä omaksuttu mielipide koskee *sekä* vastaamista siihen periaatekysymykseen, voidaanko yleensä de lege lata menettelylajin sisäisestä ongelmanratkaisusta johtaa menettelylajien välinen sääntö, *että* myös tästä

⁴⁰ Ks. edellä 3 §:ssä lausuttua.

⁴¹ Vrt. kuitenkin *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 723.

⁴² Ks. *Weiss* s. 235.

Vrt. kuitenkin esim. Ranskan prosessioikeus, joka myöntää rikostuomiolle ilmeisesti sekä vahvemman että laajemman sitovan vaikutuksen myöhemmässä siviiliprosessimenettelyssä kuin myöhemmässä rikosasiaain oikeudenkäynnissä.

Ks. esim. *Mazeaud II* s. 726 ja *Dalcq* s. 696.

⁴³ Vaikkakaan kysymyksiä ei voitane samaistaa, voidaan kyllä pitää oikeaan osuneena lausuntoa, jonka mukaan menettelylajin sisäisen oikeusvoimavaikutuksen selvittäminen on ensiluokkaisen tärkeä nyt tutkittavalle kysymykselle. Näin *Tirkkonen LM* 1934 s. 116.

positiivisessa tapauksessa johtuvaa ongelmaa, mikä olisi sitten tämän menettelylajien välisen sidonnaisuuden laajuus.

II.6. Rikosprosessimenettelyn sisällä on oikeusvoimaoppeja tutkitessa tapana erottaa *vapauttavat* ja *langettavat tuomiot* toisistaan.⁴⁴ Nähdäkseni tällaiseen erotteluun on täysi syy myös silloin, kun tutkitaan menettelylajien välisiä suhteita, joissa oikeussuojatoiminnan kanalta tuomioon voi juuri mainittuja tilanteita silmällä pitäen liittyä erilaisia relaatioita.⁴⁵ Eräänä tyyppitilanteena tulee lisäksi erikseen selvitetäväksi kysymys rikostuomiossa ratkaistujen siviilioikeudellisten esikysymysten merkityksestä uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä.⁴⁶

II.7. Tavallaan voidaan sanoa, että lähtökohta oikeusvoiman *subjektiivisen ulottuvuuden* tarkastelulle on huomattavasti edellistä selväpiirteisempi: Rikosprosessiin tilannetta verrattaessa on tietysti ensinnäkin todettava, että useimmiten rikosjutun asianosaisena ollut *syytetty* on myös jälkiprosessissa mukana. Sama koskee usein myös *asianomistajaa* tai *asianomistajia*, jotka usein keskenään riitelevät teon aiheuttamista siviiliseuraamuksista. Mahdollista luonnollisesti on, että eräänä siviilijutun asianosaisista, kantajana tai vastaajana, esiintyy myös henkilö, joka on tehnyt *sivuväliintulon* rikosjuttuun tai tällaista yrittänyt, taikka sitten sellainen *henkilö*, joka *ei ole osallistunut* rikosasian oikeudenkäyntiin ollenkaan. Näiden henkilöiden suhde rikosprosessiin ja rikostuomioon vaikuttaa osaltaan luonnollisesti siihen, millainen merkitys rikostuomiolla on heidän osallistuessaan myöhempään siviiliasian oikeudenkäyntiin.⁴⁷

II.8. Lopuksi lienee syytä korostaa, että oikeusvoimainen sidonnaisuus rikostuomioon edellyttää molemmissa tarkastelluissa suhteissa sitovuuden myöntämistä. Rikostuomio sitoo vain objektiivisen ulottuvuuden rajoissa, mikäli subjektiivisesti voidaan havaita sellainen suhde rikostuomioon, että sitova vaikutus tunnustetaan. Oikeusvoimainen sidonnaisuus edellyttää siten kaksitahoista tutkintaa, jossa annettujen vastausten yhteneväisyys aiheuttaa konkreettista yksittäistilannetta sil-

⁴⁴ Näin edellä 3 §:n viite 1 jälkeen.

⁴⁵ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 550 viite 15.

⁴⁶ Tähän liittyviä kysymyksiä selvittää jäljempänä 12 §:ssä.

Esikysymyksen käsitteestä ks. esim. *Aalto* s. 232 s. ja siellä viitteessä 14 mainittuja kirjoittajia.

⁴⁷ Näihin liittyviä ongelmia selvittelen 13 ja 14 §:ssä.

mällä pitäen prosessioikeudellisen oikeusvoimasäännön käytännöllisen soveltamisen. Siten sitovuuden myöntäminen puolella tai toisella ei sellaisenaan anna vastausta kysymykseen, sitooko annettu rikostuomio myöhemmässä oikeudenkäynnissä, vaan ainoastaan *rajoittaa* oman relaatiossa näkökulmalta sidonnaisuuden alaa.

III. Tutkimus jakaantuu edellisten perusnäkemysten mukaisesti neljään osaan, joista *ensimmäisessä* keskitytään selvittämään rikostuomion oikeusvoimavaikutukseen siviiliprosessissa liittyviä periaatekysymyksiä kotimaisen kirjallisuuden, lainvalmistelun ja oikeusvertailun antamin avuin. Erityishuomion saavat osakseen oikeusvoimavaikutuksen periaatteelliseen myöntämiseen tai kieltämiseen liittyvät, lähinnä oikeuspoliittisiksi luonnehdittavat näkökohdat. Tutkimuksen keskeisimmän jakson muodostaa *toinen osa*, jossa oikeusvoimaisuuden yleisistä edellytyksistä lähtien selvitetään kysymyksiä langettavan ja vapauttavan tuomion oikeusvoimavaikutuksesta siviiliasian oikeudenkäynnissä sekä kysymyksiä tämän säännön ulottamisesta suhteessa rikosjutun asianosaisiin ja sen sivullisiin.

Kolmannessa osassa tarkastellaan tutkimuksen kannalta tärkeitä rikostuomion relaatioita myöhempään siviiliasian oikeudenkäyntiin. Oman erityiskäsittelynsä saavat *tuomion ja oikeudenkäynnin todistusvaikutus*, johon oikeusvoimatutkimuksissa usein viitataan mutta joka kirjallisuudessa yleensä on jäänyt vähäisten mainintojen varaan. Samoin pyritään selvittämään rikostuomion *sivuvaikutuksia* ja erityisesti niiden suhdetta rikostuomion oikeusvoimavaikutukseen. Huomiota saa osakseen myös rikostuomion sivuvaikutusten, konstitutiivisen vaikutuksen ja oikeusvoimavaikutuksen suhde uutta siviiliasian oikeudenkäyntiä ajatellen.⁴⁸

Neljännessä osassa tutkitaan sidonnaisuusongelman ratkaisussa ilmenneitä vaikeuksia jo tapahtuneiden ratkaisujen kannalta eli kysymystä ristiriitaisten ratkaisujen olemassaolosta ja näitä koskevan oikeustilanteen selvittämisestä. Huomiota on myös kiinnitetty ongelman ratkaisuun *de lege ferenda*.

⁴⁸ Yleensä kirjallisuudessamme nähdäkseni perustellusti on nämä ongelmat luettu tässä yhteydessä selvitettäviin. Ks. esim. *Tirkkonen* LM 1934 s. 123.

I OSA

RIKOSTUOMION OIKEUSVOIMAKYSYMYKSEN
PERIAATERATKAISUSTA SIVIILIPROSESSISSA5 §. ONGELMA KOTIMAISESSA KIRJALLISUUDESSA
JA LAINVALMISTELUSSA

I. Kotimaisessa kirjallisuudessa on suhteellisen paljon kirjoitettu tuomion oikeusvoimaongelmasta eri puolilta, mutta ongelma rikostuomion oikeusvoimavaikutuksesta siviiliprosessissa on jäänyt suhteellisen vähälle huomiolle. Kun muutama vuosikymmen sitten oli tapana määritellä ja käytännössä toteuttaa rikos- ja siviiliprosessin väliset rajat absoluuttisen adheesion periaatteiden mukaan, kysymyksellä rikostuomion sitovasta vaikutuksesta siviiliprosessimenettelyssä ei juuri ollut suurempaa käytännöllistä merkitystä eikä tätä ongelmaa myöskään ole käsitelty enemmälti kirjallisuuden palstoilla.¹ Joka tapauksessa on sanottava, että jo tuolta ajalta voidaan kirjallisuudestamme sekä oikeudenkäyntilaitoksen kokonaisuudistusesityksiin tähtäävistä komiteamietinnöistä löytää esillä olevassa asiassa mielipiteenilmaisuja.²

Rikos- ja siviiliprosessin välisten suhteiden monin kohdin kehittyä 1930-luvulta lähtien, on etualalle noussut eri muodoissaan ongelma rikostuomion oikeusvoimavaikutuksesta tai tällaisen vaikutuksen kieltämisestä erityyppisissä, oikeuskäytännössä ilmenneissä oikeustapauksissa. Ilmeisesti juuri näihin oikeuskäytännön tapauksiin liittyen tavataan uudemmassa kirjallisuudessa mainintoja rikostuomion vaikutuksista, sen mahdollisesta oikeusvoimavaikutuksesta tai tällaisen vaikutuksen kieltämisestä.

¹ Vrt. myös *Kallenberg* II s. 618.

² Epäilemättä tekstissä mainittu pitää paikkansa myös oikeuskäytäntöä ajatellen. Ks. edellä 4 §:n 1.2.

Kotimaisen kirjallisuuden omaksumat mielipiteet koskevat lähinnä edellisestä johtuen niitä tapauksia, jolloin rikostuomion perusteissa mainitut seikat esiintyvät uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä, jollainen relaatio olikin varhemmin vallinneen siviili- ja rikosprosessin välisten suhteiden kannalta ainoa ajateltavissa oleva tilanne.

II.1. Merkinnänarvoinen on ensinnäkin *Granfeltin*³ lausunto, jonka mukaan juttua, joka on ratkaistu lainvoiman saaneella tuomion johtopäätöksellä (domslut), ei voida säännönmukaisesti saattaa tuomioistuin-käsittelyn kohteeksi. Oikeusvoima ulottuu esitetyn säännön mukaan ei vain pääasiaan vaan myöskin siitä johtuviin sivuvaatimuksiin, esim. annettu rikostuomio myös rikoksen perusteella kysymykseen tuleviin yksityisoikeudellisiin vaatimuksiin.⁴ Millainen suhde *Granfeltin* mukaan olisi olemassa rikostuomion ja siviiliasian oikeudenkäynnin välillä, ei edellisestä kuitenkaan ainakaan suoranaisesti ilmene.

Kysymystä rikostuomion sitovasta vaikutuksesta siviiliprosessissa on käsitelty meillä kirjallisuudessa perusteellisimmin *Tirkkonen*.⁵ *Tirkkonen* käsiteltyään ongelmaa myös vapaan todistusteorian voimaantumisen jälkeen⁶ on päätenyt sille kannalle, etteivät periaatteelliset syyt estä ulottamasta rikostuomion oikeusvoimavaikutusta myöhempään riitajut-tuun, jossa esikysymyksenä esiintyy lainvoimaisella rikostuomiolla selvitetty seikka. *Tirkkonen* mukaan on asetettava edellytykseksi, että riitajutun asianosaiset ovat olleet toistensa vastapuolia aikaisemmassa rikosprosessimenettelyssä.⁷ Jo tässä yhteydessä on todettava, että *Tirkkonen* on meillä selvästi asettunut sille kannalle, että mitkään periaatteelliset syyt eivät estä rikostuomion sitovan vaikutuksen ulottamista myöhempään siviiliasian oikeudenkäyntiin.⁸

Muista kotimaisessa kirjallisuudessa esiintyneistä sidonnaisuutta laajemmin tai kapeammin puoltaneista mielipiteistä on syytä viitata myös

³ Ks. *Granfelt*, Sammandrag s. 139.

Vrt. lisäksi *Beckman* JFT 1940 s. 120.

⁴ Viimeksi mainitun opin suhteen de lege lata ks. *Aalto* s. 65 ss. sekä s. 69 s.

⁵ Ks. *Tirkkonen* LM 1934 s. 115 ss., II s. 565 ss. ja SvJT 1941 s. 721 ss. Vrt. lisäksi myös *Tirkkonen* LM 1939 s. 513 sekä LM 1945 s. 456 s.

⁶ Ks. *Tirkkonen* II s. 565 ss.

⁷ Ks. *Tirkkonen* II s. 566.

Vrt. myös *Reinikainen*, Jutun palauttamisesta s. 158 s.

⁸ Myös *Rautiala* on erään erityistilanteen osalta omaksunut sitovuussäännön: ks. *Rautiala*, Avioliiton purkaminen s. 101 s. ja s. 237.

Palmgrenin lausuntoihin, joista välillisesti voitaneen päätellä hänen hyväksyvän ainakin jossakin laajuudessa rikostuomion sitovan vaikutuksen siviiliprosessissa.⁹ Samoin voidaan todeta, että *Rekola* eräässä erityistapauksessa on puoltanut varsin laajan oikeusvoiman subjektiivisen ulottuvuuden myöntämistä rikostuomiolle myöhempää siviiliprosessia ajatellen.¹⁰

Tarkasteltavaa ongelmaa on kotimaisessa kirjallisuudessa käsitelty myös *Arti*.¹¹ Hänen periaatteellisen ratkaisun osalta esittämänsä mielipiteet ovat jossakin määrin hämääviä: Toisaalta hän kyllä erään erityistilanteen vallitessa on valmis myöntämään rikostuomiolle vieläpä sivulliseenkin nähden sitovan vaikutuksen,¹² toisaalta eräät lausumat viittaavat siihen, ettei kirjoittaja myöntäisi periaatteessa sitovaa vaikutusta yleissääntöisesti.¹³

II.2. Ennen Ruotsin uuden oikeudenkäyntijärjestyksen voimaantuloa vallitsi siellä *ARB:n aikana* näiltä osin suunnilleen samanlainen järjestelmä kuin Suomessa nykyään. Varsin yleinen näyttää tuolloin olleen erityisesti oikeuskäytännössä puollettu mielipide, joka periaatteessa myönsi rikostuomiolle sitovan vaikutuksen uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä, riitaisuuksien ilmeisesti koskiessa vain sitä kysymystä, missä laajuudessa mainittu sitova vaikutus olisi myönnettävä.¹⁴ Ruotsin oikeuden osalta esitetyt kannanotot rakentuvatkin lähinnä tämän oikeuskäytännön varaan, jonka hyväksyivät ainakin *Agge* sekä *Häckner*.¹⁵ Tähän oikeuskäytäntöön on myöskin myöhemmissä tutkimuksissa viitattu ja nähtävästi tätä on pidetty silloisten näkemysten mukaisena.¹⁶

⁹ Vrt. myös *Palmgren* s. 79 verr. s. 81.

¹⁰ Ks. *Rekola* II s. 290 viite 92.

¹¹ Ks. *Arti* s. 357 ss.

¹² Ks. *Arti* s. 361.

¹³ Ks. *Arti* s. 357 s.

¹⁴ Parhaimman esityksen tarjonnee *Olivecrona*, *Domen i tvistemål* s. 167 ss. sekä *Rätt och dom* s. 233.

¹⁵ Ks. *Agge* II s. 126 ss., *SvJT* 1936 s. 253 ss. ja *Häckner* s. 115 s. sekä *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 726.

Vrt. myös *Kallenberg* II s. 618.

¹⁶ Vrt. myös esim. *Olivecrona*, *Rätt och dom* s. 233, *Domen i tvistemål* s. 167 ss., *Ekelöf* III s. 140 s. ja *Dillén* s. 348.

Vrt. lisäksi myös *Processkommissionens betänkande* III s. 147 ss. ja *SOU* 1938: 44 s. 379.

III.1. Vastakkaisen mielipiteen on omaksunut kotimaisessa kirjallisuudessamme *Ellilä*.¹⁷ Hänen mielestään vapaan todistusteorian johdosta ei enää rikosjutussa annettu tuomio liene riita-asioihin nähden sitovan res judicatan luontoinen, vaan vapaan harkinnan mukaan arvioitavaa laatua.¹⁸

Kirjallisuuteemme sisältyy edellisten lisäksi kannanottoja, joissa nimenomaan tiettyjä *yksittäistilanteita* silmällä pitäen on katsottu, ettei rikostuomiolla olisi ainakaan tarkastellussa tapauksessa sitovaa vaikutusta myöhemmässä siviiliprosessimenettelyssä. Niinpä *Sjöström* on katsonut, ettei rikostuomiolla ole sitovaa vaikutusta toiseen, siviiliasiaan oikeudenkäyntiin, joka käydään muiden asianosaisten välillä.¹⁹ Oikeudenkäynnin kohde molemmissa prosesseissa on erilainen. *Sjöström* on omaksunut lähinnä sen, mitä pohjoismaisessa kirjallisuudessa *Trygger* ja *Hagerup* ovat esittäneet. *Tryggerin* mukaan rikosasian oikeudenkäynnissä annettu ratkaisu ei ole sitova toisessa oikeudenkäynnissä uusien asianosaisten välillä. Niinpä *Trygger* kiistää rikostuomion sitovan vaikutuksen syytetyn syyllisyyden ja rikollisen teon osalta sillä perusteella, että molemmissa jutuissa ovat kysymyksessä aivan eri kantajat, nimittäin rikosoikeudenkäynnissä valtio edustajansa virallisen syyttäjän tai asianomistajan kautta, siviilioikeudellista seuraamusta koskevassa oikeudenkäynnissä asianomistaja itse. *Tryggerin* mukaan asianomistaja ei ole vahingonkorvauskanteessaan sidottu toisen asianomistajan ajamaan rikoskanteeseen eikä myöskään sen kanteen osalta, jossa hän on ollut asianosaisena, voi tulla sidotuksi siihen ratkaisuun, joka on annettu oikeudenkäynnissä, jonka kohteena on valtion rankaisuvaa-

¹⁷ Ks. *Ellilä* LM 1948 s. 623 sekä LM 1967 s. 618.

¹⁸ *Tauno Ellilä* on viitannut tapaukseen KKO 1962 II 2 (LM 1967 s. 618) hyväksyvässä mielessä sekä katsonut sen tukevan omaa tekstissä mainittua käsitystään. Kuten oikeustapausaktia tarkemmin tutkimalla saatetaan havaita, tilanne edustaa sellaista tyyppiryhmää, jonka osalta ei yleensä kirjallisuudessa missään tapauksessa ole haluttu myöntää sitovaa vaikutusta edes niiden oikeusjärjestysten kannalta, jotka myöntävät tämän vaikutusmuodon kaikkein laajimmin. Ensiprosessissa on ensinnäkin kysymyksessä *vähäinen rikosasia*, molemmissa oikeudenkäynneissä on täysin eri *asianosaiset*, *siviilijutun* vastaajaa ei rikosprosessissa ole *kuultu* sekä lisäksi kyseessä on vastaajaan nähden *hylkäävä* tuomio, jossa kokonaan tuntemattomaksi jäänyt sivullinen väitetään syylliseksi.

¹⁹ Ks. tekstissä lausutun johdosta *Sjöström* JFT 1923 s. 98 ss.

timus. Merkitystä vailla on tässä se seikka, onko asianomistajaa kuultu vai ei, mikäli hän ei ole tuossa yhteydessä esittänyt vahingonkorvaustai muuta siviiliseuraamusta tarkoittavaa kannetta.²⁰ Mainitut *Tryggerin* lausumat lienee katsottava myöskin *Sjöströmin* omaksumiksi mielipiteiksi kysymyksen ratkaisussa.²¹ Kotimaisen kirjallisuuden osalta mainittakoon vielä, että *Beckman* on katsonut, että lainvoimainen rikos tuomio ei välttämättä ole sitova yksityisoikeudellisen vaatimuksen ratkaisulle, jota ajetaan erillisenä riitajuttuna.²²

III.2. Kun oikeuskäytännössä on toisaalta havaittu, ettei onnistuneisiin lopputuloksiin ole voitu päästä yhden ainoan säännön puitteissa, on kirjallisuudessa haluttu esittää useampia vaihtoehtoisia sovellutussääntöjä. Niinpä on periaatteessa katsottu, että mikäli jutussa sovellettu prosessimenetelmä olisi luonteeltaan selvästi inkvisitorinen, kuten aikaisemmassa rikosprosessissa oli tavallista törkeämpien rikosten ollessa kyseessä, rikostuomio oli jälkiprosessissa sitova. Jos prosessimenettely sensijaan on ollut akkusatorinen, merkitsisi tämä sitä, ettei ratkaisulla olisi sitovaa vaikutusta. Samalla on viitattu nimenomaan siihen, että ulkomaisissa sidonnaisuuteen kielteisesti suhtautuvissa oikeusjärjestyksissä on omaksuttu juuri akkusatorinen menetelmä.²³

III.3. Edellä olevan perusteella ei voitane muuta kuin todeta, että kysymys, jossa omaksutut mielipiteet yleensä joko ovat aksiomaattisia tai sitten erityistilanteita silmällä pitäen omaksuttuja, on kirjallisuudessa varsin riitainen.²⁴ Tällä hetkellä tuskin voitaneen edes sanoa, kumpaa mielenkiintoista olisi pidettävä vallitsevana suuntauksena.²⁵

IV.1. Kirjallisuudessa tarkasteltavan ongelman osalta tavattavat maininnat ovat usein varsin aksiomaattisia. Mielenkiintoista sensijaan

²⁰ Ks. *Trygger* s. 184 ss.

²¹ Vrt. myös *Sjöström* JFT 1923 s. 98 ss.

²² *Beckman*, JFT 1940 s. 119 ss. ja s. 122.

²³ Ks. edellisen johdosta JFT 1940 s. 119 ss. ja s. 122, josta ilmenee, että tarkasteltava kysymys oli Juridiska Föreningenin keskustelukysymyksenä v. 1939 N:o 5, jolloin edellä tekstissä esitettyä mielipidettä kannatti 14 jäsentä, seitsemän ollessa sidonnaisuuteen nähden kielteisellä kannalla.

²⁴ Ks. *Ellilä* LM 1947 s. 618 ja *Tirkkonen* II s. 565 s.

²⁵ *Sjöströmin* käsityksen mukaan (LM 1925 s. 170) vielä tuolloin oikeusvoimavaikutuksen tunnustava mielipide oli yleensä omaksuttu. — Vrt. myös *Reinikainen*, Jutun palauttamisesta s. 158.

on todeta, että kysymykseen rikostuomion sitovasta vaikutuksesta siviiliprosessissa on yleensä kiinnitetty huomiota lainvalmistelutöissä, joissa pyrittiin oikeudenkäyntilaitoksemme kokonaisuudistukseen. Tämä onkin sinänsä varsin ymmärrettävää: kun useimmat lainvalmistelutöistä rakentuivat fakultatiivisen adheesion pohjalle²⁶, olisi uudistusten mukaisen linjan toteuttaminen välttämättä tiennyt esillä olevan ongelman ratkaisun käytännöllisen merkityksen korostumista ja siten kannanotto ikään kuin luonnollisena lisänä liittyi rikosprosessilain asiallisen sovellutusalan perusteita koskevaan muutokseen. Kokonaisuudistusesityksiä tarkasteltaessa voidaan lyhyesti sanoa, että vuoden 1937 ehdotus mukaan lukien uudistusesitykset lähtivät *expressis verbis* siitä näkemyksestä, että rikostuomio sitoisi tulevaisuudessa tapahtuvassa siviiliprosessime-nettelyssä.²⁷ Tästä yleisestä linjasta poikkeaa vasta v. 1939 esitysluonnos, jonka perusteluissa katsottiin, ettei kysymyksen osalta ole tarkoituksenmukaista ottaa määräystä kirjoitettuun lainsäädäntöön.²⁸

²⁶ Ks. näiden osalta Aalto s. 253 viite 12.

²⁷ Ks. esim. Komiteamietintö 1920: 10 (OK XVII: 2²); v. 1923 ehdotus eli ns. Granfeltin ehdotus: Riita-asian oikeudenkäyntilaki (Toinen osa. Todistelu ja todistuskeinot VIII: 2²: »Jos riita-asian ratkaisu riippuu rangaistavan teon toteennäyttämisestä ja syyksilukemisesta, olkoon sitä koskeva lopullinen syypääksi sanova tuomio sitova riita-asialle.»).

LvK 1929: 2: HE eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta (Toinen osa. Todistelu ja todisteet. 89 §:n 2 mom.: »Jos riita-asian ratkaisu riippuu rangaistavan teon toteennäyttämisestä ja syyksilukemisesta, on sitä koskeva lopullinen syypääksi julistaminen sitova riita-asialle.»).

LvK 1937: 16: Ehdotus hallituksen esitykseksi eduskunnalle oikeudenkäyntilaitoksen uudistamisesta (Riita-asian oikeudenkäyntilaki: Toinen osa. Todistelu ja todisteet. 89 §:n 2 mom.: »Jos riita-asian ratkaisu riippuu rangaistavan teon toteennäyttämisestä ja syyksilukemisesta, on sitä koskeva lopullinen syypääksi tuomitseminen sitova riita-asialle.»).

Samoin LvK 1937: 16: Rikosasiain oikeudenkäyntilaki 332 §.

²⁸ Mainitun v. 1939 hallituksen esitysluonnoksen perusteluissa (s. 32) lausutaan nimittäin seuraavaa: »Varsinkin silloin, kun syyte on koskenut vähäistä rikosta ja syytetty on tunnustanut tekonsa, olisi kohtuutonta, että rikosasiassa annettu ratkaisu sitoisi häntä perästäpäin pantaessa vireille mahdollisesti suurenkin vahingonkorvauksen saamista tarkoittava kanne. Tällaisissa tapauksissa ei nimittäin rikosprosessi aina tuota tarpeeksi takeita siitä, että siinä annettu ratkaisu on ollut oikea. Vaikeuksia ilmenee silloinkin, kun rangaistukseen tuomittu syy-

IV.2. Millaisia linjoja sitten on ollut havaittavissa oikeudenkäyntilaitoksen osittaisuudistusten yhteydessä? Uudempi linja on todistuslainsäädännön uudistamisen osalta jo hieman vanhempaa perua. V. 1933 laadittuun mm. todistuslainsäädännön uudistamiseen tähtäävän esityksen ensimmäiseen luonnokseen, josta KKO:lta pyydettiin lausuntoa, sisältyi vielä lausuma siitä, että jos riita-asian ratkaisu riippuu rangaitavan teon toteennäyttämisestä ja syyksilukemisesta on sitä koskeva lopullinen syypääksi tuomitseminen sitova riita-asialle.²⁹ Eduskunnalle annetusta lakiehdotuksesta määräys kuitenkin poistettiin, koska hallituksen mielestä oli tarpeetonta ottaa lakiehdotukseen säännöstä siitä, mikä vaikutus rikosasiassa annetulla tuomiolla on oleva siviiliasiassa, jonka ratkaisu riippuu rikoksen toteennäyttämisestä ja syyksilukemisesta.³⁰ Kun uudistusesitys aikanaan vuoden 1938 valtiopäivillä oli hylätty, annettiin seuraava hallituksen esitys OK 17 luvun muuttamisesta vasta sotien jälkeen, jossa myöskään ei enää ollut määräystä sen

tetty kuolee ennen kuin tuomio on saanut lainvoiman. Jos tällöin rikostuomio lopullisesti ratkaisisi kysymyksen, onko rikos tehty, olisi syytetyn oikeudenomistajille ainakin myönnettävä oikeus hakea muutosta tuomioon. Käytännössä on tältä kohdin ilmennyt vaikeita tulkintakysymyksiä, varsinkin sen jälkeen kuin yhteen- ja yliajot maantieliikenteessä ovat käyneet jokapäiväisiksi. Rikosasiassa annetun ratkaisun sitovuudesta riita-asialla ei kosketelluista syistä ole lakiin otettu säännöstä.»

Näin siis oikeusministeriön asettama asiantuntijalautakunta v. 1937 ehdotuksen johdosta 326—328 §:n tulkinnasta s. 32 (perustellessaan miksi määräys oli jätetty pois uudesta ehdotuksesta). Todettakoon, että asiantuntijoina toimivat (ehdotus s. 5) Onni Petäys, Wäinö Kannel ja B. Sjöström.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Bäckman* JFT 1940 s. 119 ja s. 121 sekä *Lammi* DL 1954 s. 392 s. — Poisjättämisen merkityksestä vrt. kuitenkin *Ellilä* LM 1948 s. 623 viite 16.

Vrt. kuitenkin viimeksi mainitun esitysluonnoksen 171 §, jossa säädetään, että jos riita-asiaa käsiteltäessä asianosainen joutuu epäilyksenalaiseksi rikoksesta ja jos sitä koskevan asian päättymisen voi vaikuttaa riita-asian ratkaisemiseen, lykätköön oikeus riita-asian, kunnes rikosasiasta on lopullisesti tuomittu.

²⁹ Ks. mainitun luonnoksen OK 17: 2² (HE 1933 Vp N:o 39/10.10.1933).

³⁰ Ks. HE 1933 Vp N:o 39 s. 2: »Niinikään on ollut tarpeetonta ottaa lakiehdotukseen säännöstä siitä, mikä vaikutus rikosasiassa annetulla tuomiolla on oleva siviiliasiassa, jonka ratkaisu riippuu rikoksen toteennäyttämisestä ja syyksilukemisesta.»

kysymyksen osalta, olisiko rikostuomiolle annettava sitova vaikutus myöhemmässä riita-asiaiden oikeudenkäynnissä.³¹

Onko edellä kuvatuista lainvalmistelutöistä vedettävissä joitakin peruslinjoja nykyoikeuden kannalta? Näin tuskin voidaan ainakaan kovin suoraviivaisesti menetellä. Lopultahan on riippunut yksinomaan *lainvalmistelijoista ja heidän kannanotoistaan*, kuinka kysymystä on käsitelty. Edellä on viitattu esim. *Granfeltin* käsitykseen rikostuomioiden *inter omnes* -tehosta.³² Toisaalta v. 1939 esitysluonnosta samoin kuin v. 1945 ehdotusta oli laatiassa puolestaan mm. *Sjöström*, joka selvitetävissä suhteessa on ollut sillä kannalla, ettei sidonnaisuus yleensä voisi tulla kysymykseen.³³ Täten lienee pantava ehdotuksissa esitettyjen mielipiteiden pääpaino lähinnä niitä laativien henkilöiden *yksityismielipiteille*.

V. Edellä olevan katsauksen perusteella voitaneen tehdä eräitä huomioita ongelman käsittelystä. *Kirjallisuuden* osalta on ensinnäkin selvästi havaittavissa, että mielipiteet menevät tuntuvasti hajalle: molempien pääsuuntien kannattajia voidaan kotimaisessa kirjallisuudessa melkein pä yhtäläisesti löytää. *Lainvalmistelun* linjakaan ei nähdäkseni anna selvää johtoa: Toisaalta ilmeisesti ulkomaisia esikuvia myötäillen löytyy kyllä sidonnaisuuden myöntävä linja, toisaalta oikeusvoimaongelman vaieten sivuuttavassa lainvalmistelussa todetaan vain se, minkä laatuista tilanteista johtuen ei ole sidonnaisuuskysymyksen osalta haluttu lakiehdotuksen luonnokseen kirjoitettua säännöstä ottaa. Näin jäänee ongelman tutkijalle avoimeksi niiden argumenttien punnitseminen, jotka on sidonnaisuuden puolesta ja sitä vastaan esitetty.

6 §. OIKEUSVERTAILEVA KATSAUS

I.1. Kun tutkittavaa ongelmaa tarkastellaan oikeusvertailevasti, voidaan havaita, että probleemi on yleisesti tunnettu kaikissa kehitty-

³¹ Ks. HE 1945 Vp N:o 137.

Tuntuu siltä, että koko asia lienee painunut vihreän veran alle, kun *Sjöström* ei edes viittaa OK 17 (1945) lukuun liittyvässä laajassa PM:ssä asiaan paitsi, että B. S:n mielestä voi olla syytä korostaa, että oikeuden tulee, havaitessaan asiassa esitetyn näytön vaikutuksen, tehdä tämä huolellisen harkinnan jälkeen.

³² Ks. edellä 3 §:n viite 48 kohdalla.

³³ Ks. edellä viite 19 kohdalla.

neissä oikeusjärjestyksissä. Kysymyksessä on siten eräs prosessitie-
teen universaaliongelma. Tämän vuoksi tuskin voi ihmetellä sitä,
että ongelman ratkaisuun on joskus kiinnitetty huomiota jo kirjoitetussa
lainsäädännössä.¹ Milloin kirjoitettuun lainsäädäntöön ei sisälly asian
osalta määräyksiä, on kuitenkin kirjallisuuden ja oikeuskäytännön
piirissä jouduttu omaksumaan mielipide tässä tarkasteltavien ongelmien
osalta. Ongelman ratkaisun vaikeus tulee parhaiten esille ratkaisuli-
njojen mitä suurimpana hajantona.² Kuten edellä on todettu, ei koti-
maiseen oikeuteen sisälly sellaisia kirjoitetun lain määräyksiä, jotka
välittömästi ratkaisevat ongelman³ rikostuomion vaikutusten järjestä-
misestä myöhempää siviiliasian oikeudenkäyntiä silmällä pitäen. Kun
kotimainen oikeus näyttää tässä kohdin jättävän melkoisia tulkinnan-
mahdollisuuksia, ulkomaisten periaatekannanottojen selostaminen näyt-
tää olevan paikallaan.⁴

Yleishuomiona voidaan sanoa, että oikeusjärjestykset selvästi jakaantuvat kahteen päätyyppiin: toisaalta niihin, jotka kieltävät sitovan vaikutuksen olemassaolon, ja toisaalta niihin, jotka myöntävät tällaisen vaikutuksen joko laajemmin tai kapeammin. Jo lähtökohtaisesti on samoin huomionarvoista, että jälkimmäisessä järjestelmässä eräs tavanomaisimpia rajoitusmuotoja on jako *langettaviin tuomioihin*, joille usein myönnetään sitova vaikutus, sekä *vapauttaviin* tuomioihin, joilta tällainen vaikutus kielletään. Yleisluontoisesti voidaan samoin todeta, että niiden oikeusjärjestyksien kannalta, joissa rikostuomion sitova vaikutus kielletään, rikostuomiolle useimmiten myönnetään muita mainittuja vaikutustapoja, esim. tuomion täytäntöönpanovaikutus, todistusvaikutus sekä usein tuomion ns. sivuvaikutuksia, joiden tarkoittamista ilmiöistä voidaan luonnollisesti käyttää edellisistä poikkeavia nimityksiä.

I.2. Seuraavaa oikeusvertailevaa tarkastelua ajatellen on aiheellista muistaa, että useimmat mainittavista oikeusjärjestyksistä kuuluvat rikosprosessilain asiallista sovellutusala silmällä pitäen systemaattisesti ns. fakultatiivisen adheesion piiriin, joissa myös välittömästi rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus joutuu säännönmukaisesti toteutettavaksi yksittäisenä vaatimuksena ja toteutettavaksi nimen-

¹ Näin esim. EGZPO 14 §, ICPP 27—28 Art. ja ÖZPO 268 §.

Vrt. tekstissä lausutun kannalta yleisemmin *Ellilä* LM 1945 s. 46 s.

² Vrt. myös *Tirkkonen* SvJT 1941 s. 721 s.

³ Ks. edellä 4 §:n viite 3 jälkeen.

⁴ Vrt. myös *Tirkkonen* SvJT 1941 s. 721 s.

omaan siviiliprosessin järjestyksessä. Tällöin siis ensiprosessin ja jälkiprosessin tosiseikastot ovat usein — ainakin lähtökohtaisesti — aivan samansisältöiset. Kotimaisessa oikeudessa sensijaan rikosperusteinen vahingonkorvaus säännönmukaisesti menee rikosprosessissa käsiteltäväksi ja sidonnaisuus aikaisemmassa menettelyssä annettuun ratkaisuun määräytyy siten yksinomaan tämän menettelylajin sisäisten sidonnaisuussääntöjen mukaan.⁵

II.1. Saatetaan ensinnäkin kysyä, millä tavoin oppi rikostuomion vaikutuksista on ulkomaisessa kirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä kehittynyt. Mielenkiintoista on havaita, että ongelma rikostuomion vaikutuksista on ollut selvittelyjen kohteena jo roomalaisessa oikeudessa, joka tunnetusti alkuaan seurasi separaatioperiaatteen osoittamia linjoja tarkasteltavien menettelymuotojen välisiä suhteita normeeratessaan.⁶ Jo varsin varhain lienee ollut tavallista, että siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin omaksui rikostuomiossa olevan käsityskannan, vaikkakaan se ei ollut tähän käsitykseen sidottu.⁷ Roomalaisen oikeuden mukaan rikostuomio oli siten siviiliasiaa käsittelevälle tuomioistuimelle käyttökelpoinen ja arvokas todistuskeino.⁸ Tämä mielipide merkitsi tietysti sidonnaisuusvaikutuksen kieltämistä ja samalla sitä, että siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin sai vapaan harkintansa mukaan arvostella rikostuomion vaikutukset myöhemmässä siviiliasiaain oikeudenkäynnissä. Tilanne olisi voinut tietysti johtaa varsin suuriin ristiriitoihin, mutta ongelma ratkaistiin käytännössä siten, että *cognitio extra ordinem* menettelyn aikana sama tuomari oli toimivaltainen sekä rangaistusta että rikokseen liittyviä yksityisoikeudellisia vaateita silmällä pitäen.⁹ Roomalaisen oikeuden myöhemmässä kehitysvaiheessa on havaittavissa rikostuomion sitovan vaikutuksen kieltävä kehityssuunta.¹⁰

⁵ Vrt. edellä 3 §:n II.1.

⁶ Ks. myös *Aalto* s. 5 s. ja siellä mainittua kirjallisuutta.

Vrt. myös *Weich* ÖRZ 1904 s. 62 s.

⁷ Vrt. myös *Bruck* s. 9, *Merz* s. 58 ss. ja s. 61, *Planck* s. 182 ja s. 191 sekä *Gutachten* s. 5 ja s. 19 s.

Vrt. myös *Kaser* s. 185 viite 53 ja s. 186 viite 66.

⁸ Näin *Bruck* s. 10 ja *Merz* s. 63.

Vrt. myös *Weiss* s. 194 s.

⁹ Vrt. *Kaser* s. 348 s., s. 418 ja *Bruck* s. 16 s.

¹⁰ Vrt. tämän kehitysvaiheen osalta erityisesti *Planck* s. 191 ss. sekä *Merz* s. 64 ss. ja s. 70 s.

Vrt. myös *Kaser* s. 396 viite 46 sekä s. 504.

Puuttumatta tarkemmin siihen kehitykseen, joka ongelman ratkaisussa tapahtui, havaitaan yleisesti, että ongelma pysyi jossakin määrin aktuellina läpi koko keskiajan¹¹ ja näyttää saavuttaneen varsinaisen huippukohtansa uusimmalla ajalla 1800-luvulla¹², jolloin yleensä on Keski-Euroopan kehittyneissä oikeusjärjestyksissä omaksuttu ongelmaan mielipide, joka useimmiten on säilynyt myös tällä vuosisadalla.

II.2. Niinpä saksalaisessa kirjallisuudessa kysymys joutui 1800-luvulla tieteellisen pohdinnan kohteeksi ja vastakkaisten mielipiteiden esittäminen saavutti huippukohtansa 1850—1870-luvun välisenä aikana.¹³ Saksalaiset osavaltiolainsäädännöt olivat 1800-luvulla omaksuneet erilaatuisia linjoja ongelman ratkaisun osalta.¹⁴ Yksimielisyyteen ei keskusteluissa voitu päästä ja riidan ratkaisi vasta 1877 vuoden siviili-prosessilaki, jonka EGZPO 14 §:ssä suorastaan määrättiin, että lain voimaantulon jälkeen lakkasivat voimassa olemasta erityisesti yksityisten osavaltioiden määräykset, mikäli ne koskivat rikosasiassa annetun ratkaisun sitovuusvaikutusta siviiliasiaa käsittelevälle tuomarille. Säännöstä on tulkittu niin, että siviiliasiaa käsittelevä tuomari ei ole yleensä sidottu rikostuomioon.¹⁵

¹¹ Niinpä kysymys pysyi aktuellina sekä glossaattorien että postglossaattorien aikana kanonisessa prosessissa. Kysymystä tarkasteltiin tällöin lähinnä tuomion todistusvoiman kannalta (näin Weiss s. 195 ss.). Vallitseva mielipide lienee kuitenkin katsonut, että toisessa oikeudenkäynnissä esitetyt todisteet eivät merkitse uskottavuutta toisen oikeudenkäynnin kannalta. Kuitenkin oli kirjallisuudessa myös vastakkainen mielipide edustettuna. Inkvisitioprosessin parhaina päivinä pääsi lopulta erityisesti käytännössä vallitsevaksi sääntö »sententia lata in criminali (condemnatoria) praejudicat in civili, quia in criminali fuit perfectius in causa probatum». Vrt. tämän johdosta tarkemmin myös Merz s. 74 ss. ja Weiss s. 196 s.

¹² Vrt. myös Merz s. 105 ss.

¹³ Vrt. tämän osalta myös Bruck s. 40 ss., Merz s. 105 ss., König s. 19 sekä Planck s. 514 ss. ja s. 522 ss.

Varsinaisena huipputapahtumana lienee pidettävä kysymyksen käsittelyä Saksan seitsemänsillä juristipäivillä 1868, jossa alustuksen ja vasta-alustuksen muodossa esiintyivät toisaalta sidonnaisuutta vastustava Julius Planck ja sitä puoltava Eduard Liszt, joiden esityksistä ks. Planck, Gutachten s. 3 ss. ja Liszt s. 45 ss.

¹⁴ Merkinnänarvoista kuitenkin on, että eräiden osavaltioiden prosessilainsäädäntöihin sisältyi nimenomainen määräys sidonnaisuuden laajemmasta tai kapeammasta myöntämisestä. Vrt. tarkemmin myös Planck, Gutachten s. 12 sekä Merz s. 112 ss.

¹⁵ Ks. esim. Baumbach—Lauterbach s. 1602, Hellwig, System I s. 788, Nikisch

Kun sitovan vaikutuksen kieltäminen on perustettu yleismääräykseen, ei oikeusvoimavaikutusta ole katsottu voitavan myöntää sen paremmin silloin, kun asianosaiset ovat rikosjutussa aivan eri henkilöitä kuin senkään tapauksen osalta, jolloin vahingoitettu on esiintynyt rikosjutussa asianomistajan asemassa.¹⁶ Toisaalta kuitenkin rikostuomion arvostaminen *tuomion todistusvaikutuksen* kautta siviiliasiaa käsiteltäessä näyttää olevan, jos kohta ei yksinomainen, selvästi hallitseva mielipide saksalaisessa kirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä.¹⁷ Siitä huolimatta, että Saksan oikeuden omaksuma kannanotto pääsääntöisesti on tarkasteltavaan oikeusvoimaongelmaan nähden selvän kielteinen, on erityislainsäädännöissä kuitenkin löydettävissä positiiviseen suuntaan meneviä määräyksiä oikeusvoimavaikutuksesta.¹⁸

Nykyaikaisia oikeusjärjestyksiä tarkasteltaessa on ilmeisesti ollut syytä *vapaan todistusteorian* ja *todisteiden vapaan harkinnan* kannattajana mainita ensiksi Saksan oikeusjärjestys. Saksan oikeusjärjestyksen omaksuman peruslinjan seurailijoita on eurooppalaisessa oikeuselmässä havaittavissa useita. Tässä yhteydessä mainittakoon vain *Hollannin* siviililain nimenomaismääräys (Artikla 1955), joka *expressis verbis*

s. 43, *Rosenberg* s. 52, *Sauer* s. 246, *H. Schmidt* s. 59 s., *Schönke* Lehrbuch s. 50, *Ullmann* s. 630 s., *Wach* I s. 193 ja *Wieczorek* III¹ s. 655.

Vrt. myös *Sachers* s. 341 ja *Uppström* s. 6.

Saksalaisessa kirjallisuudessa on kuitenkin huomautettu siitä, ettei säännöksellä tarkoitettu poistaa rikostuomioon sisältyneiden tosiasiatoteamusten todistusvaikutusta. Näin esim. *Kuttner*, *Urteilswirkungen* s. 14 s., *Binding* II s. 357 ja *H. Schmidt* s. 59.

Yleensä myöhemmät saksalaiset prosessioikeuden kodifiointiehdotukset ovat omaksuneet tekstissä mainitun periaatenäkökannan: ks. esim. *Entwurf einer Zivilprozessordnung*, Berlin 1931 s. 63.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Tirkkonen* SvJT 1941 s. 722 sekä *Sjöström* JFT 1923 s. 98 s. sekä *Bäckman* JFT 1940 s. 119.

¹⁶ Vrt. myös *Petersen—Anger*, *Die Zivilprozessordnung für das Deutsche Reich*, 2 Band s. 783 viite 4:n kohdalla.

¹⁷ Ks. *Nikisch* s. 43, *Schönke* s. 50, *H. Schmidt* s. 59, *Stein—Jonas* I zu 149 §, III⁵ zu 286 § ja *Wieczorek* V s. 24.

Vrt. myös *Merz* s. 126.

¹⁸ Tähän on ulkosaksalaisessa kirjallisuudessa kiinnitetty jo varsin varhain huomiota: *Neumann* II s. 1073 viite 2. Poikkeusmääräysten osalta vrt. *Geigel* s. 768 sekä *Wussow* s. 629 ss.

Sidonnaisuudesta sivuvaikutustilanteissa ks. esim. *Hellwig*, *System* I s. 788 sekä *Rosenberg* s. 52.

sallii rikostuomiota vastaan esitettävän vastanäytön.¹⁹ Tällaisiin oikeusjärjestyksiin kuuluu myös *Kreikan* voimassa oleva rikosprosessilaki.²⁰

II.3. Uudemmistä, mielipiteen omaksuneista oikeusjärjestyksistä mainittakoon *Ruotsin oikeus*, josta voidaan ensisilmäyksellä löytää asiaa koskeva määräys NRB 29:6:ssa: »Föres i brottmål talan om enskilt anspråk, vare rättens avgörande i ansvarsfrågan bindande vid prövningen av det enskilda anspråket». Mikäli siten syytejutun yhteydessä esitettäisiin samalla vaatimus yksityisoikeudellisen seuraamuksen tuomitsemisesta, on tätä silmällä pitäen syytekysymyksen ratkaisulla sitova vaikutus.²¹ Mainittu adheesiomenettely on kuitenkin eräs tapaus rikosprosessimenettelyssä annetun ratkaisun sisäistä sidonnaisuutta eikä tule seuraavassa tarkasteltavaksi.²²

Kuinka asianlaita on NRB:n kannalta silloin, kun yksityisoikeudellinen vaatimus toteutetaan itsenäisenä, ts. yksittäisvaatimuksena siviili-asiaain oikeudenkäynnissä? Ruotsalaisessa kirjallisuudessa näyttää valitsevan yksimielisyys siitä, että NRB 30:9:n määräykset eivät koske nyt mainittua tilannetta ja ettei tarkasteltavan ongelman osalta ole lakiin otettu nimenomaismääräystä. Uutta oikeudenkäyntiä silmällä pitäen rikostuomiolla ei ole sitovaa vaikutusta vaan ainoastaan tuomion vapaasti harkittava todistusvaikutus.²³ Tuomio ei siten ole itsenäinen oikeusperuste vaan vain eräs todistuskeino.²⁴ Kirjallisuudessa omaksutut mie-

¹⁹ Ks. esim. *Valticos* s. 116.

²⁰ Vrt. *Guarneri RIntDP* 1954 s. 455 (vrt. kuitenkin ib. s. 467, jossa se systemaattisesti luetaan englantilaiseen systeemiin kuuluvaksi. Määräys on rikosprosessilain 12 artiklassa). Vrt. kuitenkin aikaisemman oikeuden kannalta *Valticos* s. 116 viite 6.

²¹ Ks. myös *Ekelöf* III s. 58, *Gärde* s. 399, *Olivecrona* s. 122, *Welamson* s. 28 ja *SOU* 1938: 44 s. 339.

Huomattava siten on, että NRB myöntänee syytekysymyksen ratkaisulle sitovan vaikutuksen menettelylajin sisällä samassa oikeusasteessa. Ks. kysymyksen ratkaisusta siviiliprosessin sisällä *SOU* 1938: 44 II s. 339.

Vrt. oikeusvertailevasti tekstissä mainitun tilanteen osalta myös *Courteaud* s. 69, *Hébraud* s. 175 ss., *Mazeaud* II s. 727 sekä *Dalcq* II s. 3975.

²² Vrt. edellä 2 §:n viite 15:ssä olevaa esitystä.

²³ Ks. tekstissä lausutun johdosta myös *Dillén* s. 347 s., *Ekelöf* III s. 145, *Gärde* s. 399, 411 ja 476, *Olivecrona* s. 130 ss. sekä *Rätt och dom* s. 234 ja *Welamson* s. 28 s.

Vrt. myös *Processnämnden* s. 68 s. ja s. 318 s.

²⁴ Näin *Gärde* s. 411.

lipiteet rakentuvat ARB:n aikaisista mielipiteistä poiketen²⁵ siten tuomion todistusvaikutuksen varaan ja tällainen tulkinta saa suoranaisen tuen NRB:n esitöistä.²⁶

II.4. Kun edellä mainitut oikeusjärjestykset ehkä helpoimmin voitaisiin johtaa saksalaisiin esikuviin, havaitaan oikeusvertailevasti, että Englannin oikeus on tarkasteltavassa suhteessa kulkenut vielä osittain edellisiäkin jyrkempää linjaa. Englannin oikeuden rikostuomiot ryhmitellään »judgement in personam» -tyyppiin kuuluviksi.²⁷ Mitä erityisesti tulee tällaisen tuomion vaikutuksiin, on tämä rajoitettu varsin kapealle: Lopullinen tuomio omaa periaatteessa kumoamattoman todistusvoiman jokaista yhteiskunnan jäsentä kohtaan siitä, että tuomio on olemassa, sen antopäivä on tuomioon merkitty ja että sillä on tuomiossa mainitut seuraukset. Muutoin ei rikosasian tuomio ole yleensä selvitys asian totuudesta samaa henkilöä vastaan siviiliasian tuomioistuimessa eikä myöskään päinvastoin, koska jutuissa on välttämättä eri asianosaiset ja todistustaakka on erilainen.²⁸ Siten Englannin oikeusjärjestys kieltää periaatteessa sitovan vaikutuksen olemassaolon, mutta tämän lisäksi se kieltää myös rikostuomion käytön todisteena myöhempää siviiliasiaa silmällä pitäen, vaikkakin viimeksi mainitusta säännöstä sallitaan eräitä poikkeuksia.²⁹

III.1. Väliasemassa näyttää sidonnaisuutta ajatellen olevan Norjan oikeus, jonka v. 1915 siviiliprosessilakiin (186 §:n 3 mom.) sisältyi määräys³⁰, jonka mukaan, jos tuomioistuimen ratkaisu oli riippuvainen siitä, oliko rikollinen teko tehty, oli tuomioistuin sidottu rikosasiasaan annettuun langettavaan tuomioon.³¹ Lainmääräyksen tulkinnasta aiheutui kuitenkin huomattavasti hankaluuksia ja tästä syystä määräys kumottiin lailla 21. 6. 1935. Norjan oikeus edustaa tällä hetkellä linjaa, jonka mukaan, ellei erityissäännöksestä muuta johdu, siviiliasiaa rat-

²⁵ Vrt. näiden mielipiteiden osalta 5 §:n II. 2.

²⁶ Ks. esim. SOU 1938: 44 II s. 339, s. 342 s. ja s. 378 s.

²⁷ Näin Phipson s. 509.

²⁸ Näin Phipson s. 514 s.

Vrt. myös Valticos s. 116.

²⁹ Vrt. myös Halsbury XV s. 396.

³⁰ Ks. Eckhoff s. 326, joka toteaa, että säännös on otettu lakiin Itävallan mallin mukaan.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös Solem s. 112 ss. ja Andenaes s. 425.

³¹ Vrt. myös Tirkkonen SvJT 1941 s. 721 s.

kaisevalla tuomioistuimella on vapaa todisteiden harkintavalta myös rikostuomion vaikutusten arvioinnissa. Kirjallisuudessa on katsottu, että tämä sääntö tulee esille silloin, kun tuomio on vapauttava, mutta edellä mainitun säännöksen tultua kumotuksi, koskee todisteiden vapaa harkinta myös langettavia tuomioita.³² Sama mielipide näyttää olevan nykyisin vallalla myös Tanskan oikeudessa.³³

Sveitsin velvoiteoikeuteen (OR Artikla 53) sisältyy määräys mainitun lainsäädännön suhteista rikosoikeuteen. Tämän määräyksen mukaan syyllisyyden tai syyttömyyden, oikeuskelpoisuuden tai oikeuskelvottomuuden arvostelussa ei tuomari ole sidottu rikosoikeudellista syyksiluettavuutta koskeviin määräyksiin eikä rikostuomioistuimen vapauttavaan tuomioon.³⁴ Samoin todetaan, ettei rikostuomio syyllisyyden toteamiseen tai vahingon määräämiseen nähden ole siviiliasiaa käsittelevää tuomaria sitova. Sveitsin oikeuden kannanotto herättää vastakysymyksen, mihin seikkoihin nähden siviiliasiaa käsittelevä tuomari on sitten sidottu.³⁵ Pyrkimättä tulkitsemaan Sveitsin velvoiteoikeuden yhteyteen otettua määräystä, totean tässä yhteydessä ainoastaan, että langettavaan rikostuomioon saattaa sisältyä sellaisia tilanteita, jotka kirjallisuuden mukaan kantonilainsäädännön tasolla edellyttävät sidonnaisuusvaikutuksen olemassaoloa.³⁶

³² Ks. *Eckhoff* s. 326 ss. ja *Andenaes* s. 425.

Oikeuskäytännön osalta ks. *Eckhoff* s. 328 viite 31.

³³ Ks. esim. *Hurwitz* s. 562 ss.

Vrt. kuitenkin *Munch—Petersen* V s. 243 s.

³⁴ Mainittu OR 53 Art. kuuluu seuraavasti: »Bei der Beurteilung der Schuld oder Nichtschuld, Urteilsfähigkeit oder Urteilsunfähigkeit ist der Richter an die Bestimmungen über die strafrechtliche Zurechnungsfähigkeit oder an eine Freisprechung durch das Strafgericht nicht gebunden. Ebenso ist das strafgerichtliche Erkenntnis mit Bezug auf die Beurteilung der Schuld und die Bestimmung des Schadens für den Zivilrichter nicht verbindlich.»

Lainsäädännön tulkinnasta ks. esim. *Oftinger* I s. 136, *Oser—Schönenberger* s. 377 ss. ja *Schärer* s. 64 s.

³⁵ Vrt. tekstissä mainitun johdosta myös *Guldener* s. 321 sekä Supplement s. 39 sekä toisaalta *Sachers* s. 342 ja *Oftinger* I s. 136.

³⁶ Vrt. myös *Oftinger* I s. 136 sekä siellä viitteessä 84 mainittua kirjallisuutta.

Vrt. kuitenkin *Merz* s. 148 verr. 157 (Ei sidonnaisuutta liittovaltiotasolla).

Erikoista on siis se, että liittovaltion OR 53 artiklan mainitsemien tapausten ulkopuolella katsotaan kullakin kantonilla olevan oikeus itse säännöstää sidonnaisuusongelma. Ks. *Merz* s. 47 ss.

III.2. Vaikkakin yleensä saatettaneen sanoa, että angloamerikkalainen prosessioikeus on jäänyt vieraaksi kotimaiselle oikeudelle, voidaan ulkokohtaisesti tarkasteltavan ongelman osalta löytää mielenkiintoisia lausuntoja juuri tämän oikeuden piiristä. Määräykset rikostuomion vaikutuksista siviiliasiajn oikeudenkäynnissä sisältyvät oikeusjärjestyksen alueella säännöstöön, josta käytetään tavallisesti nimitystä »collateral estoppel», jolla tarkoitetaan toimivaltaisen tuomioistuimen tuomioistuinratkaisun samoja asianosaisia ja samaa kysymystä koskevan ratkaisun sitovaa vaikutusta.³⁷ Periaatteessa Amerikan Yhdysvaltain liittovaltion oikeus lähtee siitä, että *rikostuomio on samojen asianosaisten ollessa kyseessä yleensä siviiliasiaa käsittelevää tuomioistuinta sitova ratkaisu*.³⁸ Tarkasteltava säännöstö on kehittynyt toisaalta liittovaltiotasolla, toisaalta osavaltiotasolla, eivätkä mainittujen tuomioistuinorganisaatioiden soveltamat oikeusohjeet suinkaan ole samansisältöiset.³⁹

Myös tarkasteltavan oikeuden kannalta myönnetään sitova vaikutus vain langettaville rikostuomioille, kun sensijaan yleensä *vapauttava rikostuomio ei omaa sitovaa vaikutusta jälkiprosessissa*.⁴⁰ Langettavan rikostuomion katsotaan kuitenkin samojen asianosaisten välillä usein sitovan kaikkien niiden kysymysten osalta, jotka rikosasiain oikeudenkäynnissä on ratkaistu.⁴¹

III.3. Ilmeisesti aivan eri perusteille kuin edellä mainitut sidonnaisuussäännöt rakentuu *Neuvostoliiton* yleisoikeuden omaksuma rikostuomion oikeusvoimasääntö. Rikosprosessilain 13 artiklan mukaan rikostuomioistuimen tuomiossa todetut tosiseikat ovat siviilituomioistuinta sitovia. Täten ei vain syyllisyystoteamus ja vapauttava lausuma

³⁷ Näin käsite on määritelty esim. *Ballentine, Law dictionary* (1948) s. 230 (collateral estoppel).

Vrt. kuitenkin *Valticos* s. 116.

³⁸ Ks. tämän säännön tarkemmasta sovellutuksesta esim. *Chadbourn—Levi* s. 842 ss. ja *Scott—Simpson* s. 821 ss.

Yhdysvaltain oikeuden asiaa koskeva, klassilliseksi mainittu esitys on *Sidney Post Simpsonin* Collateral estoppel by judgement, 56 Harv. L. Rev. 1 (1942) sekä selostus Developements in the Law—Res judicata, 65 Harv. L. Rev. s. 818 ss. (1952) ja erityisesti s. 878 ss.

³⁹ Kysymys näyttää kuitenkin melko riitaiselta. Ks. 65 Harv. L. Rev. s. 879 s.

⁴⁰ Ks. 65 Harv. L. Rev. (1952) s. 879 viitteen 454 kohdalla.

⁴¹ Ks. 65 Harv. L. Rev. (1952) s. 880.

vaan myös tuomion kuvaavassa osassa olevat tosiseikat tulevat myöhempää oikeudenkäyntiä silmällä pitäen sitovasti todetuiksi.⁴² Neuvostoliiton yleisoikeuden omaksumaa linjaa on seurattu myös eräissä muissa sosialistisen oikeusjärjestyksen omaavissa maissa.⁴³

III.4. Jos oikeusvertailevasti kysyttäisiin, minkä oikeusjärjestyksen piirissä tarkasteltavaa ongelmaa on myönteisen kannan määrittelyn jälkeen kaikkein perusteellisimmin pyritty tutkimaan ja selvittämään, voidaan vastaus antaa suoralta kädeltä. Oikeusjärjestys, jonka piirissä niin oikeuskäytännössä kuin kirjallisuudessa on eniten uhrattu aikaa ja vaivaa tarkasteltavan ongelman selvittelyyn, on epäilemättä Ranskan oikeus.⁴⁴ Vaikkakin kysymys Ranskan oikeudessa on ollut aikaisemmin varsin riitaisa⁴⁵, *siviilituomarin sidonnaisuus rikostuomiossa annettuun ratkaisuun muodostaa nykyisin erään oikeuskäytännön ja kirjallisuuden hyväksymän prosessimenettelyn perusperiaatteen*.⁴⁶ Periaatteen katso-

⁴² Ks. tekstissä esitetyn johdosta *Tschelzow* s. 485 s.

⁴³ Näin on asianlaita mm. *Unkarin oikeuden* kannalta, jonka vuoden 1951 samoin kuin voimassa oleva vuoden 1962 rikosprosessilaki nimenomaan määrää, että mikäli siviiliprosessissa on ratkaistava rikostuomioistuimen jo lainvoimaisesti tuomitseman rikollisen teon siviilioikeudellisten seuraamusten osalta, niin on rikostuomio myös siviiliprosessissa tuomitsevalle tuomioistuimelle sitova sen kysymyksen osalta, onko rikollinen teko tapahtunut ja onko syytetty tehnyt rangaistavan teon, mutta siviilituomioistuin ei kuitenkaan ole sidottu rikostuomiossa tapahtuneeseen vahingonkorvausvelvollisuuden toteamiseen. Ks. edellisen osalta *Heller* s. 6 sekä uudemman lainsäädännön osalta *Mezőfy* s. 19 s.

⁴⁴ Näin on asianlaita ollut aina 1860-luvulta lähtien, josta alkaen tarkasteltava ongelma on pysynyt eräänä ranskalaisen rikosprosessikirjallisuuden mielteemoista. Vrt. myös *Valticos* s. 1.

Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 123 ss.

⁴⁵ Ks. myös *Bouzat* s. 1189.

Kansainvälistäkin kuuluisuutta omaa ranskalaisten *Merlinin* ja *Toullierin* ongelmakysymyksen osalta käymä kirjallinen taistelu, joka päättyi sidonnaisuutta kannattaneen *Merlinin* voittoon. — Sidonnaisuuskysymyksen kehityksestä Ranskassa ks. esim. *Hébraud* s. 35 ss., *Stefani* RIntDP 1954 s. 482 s. ja erityisesti viite 19.

Vrt. myös *Weiss* s. 197.

⁴⁶ Vrt. myös *Courteaud* s. 1, *Donnedieu de Vabres* s. 889 ss., *Hébraud* s. 76 ss., *Lacoste* s. 367 ss., *Mazeaud* II s. 718 ss. ja *Stefani* RIntDP 1954 s. 482.

Tähän on myös ulkomaisessa kirjallisuudessa usein kiinnitetty huomiota: ks. esim. *Merz* s. 85 ss.

taan saavan osaltaan tukea eräistä rikosprosessimenettelyä koskevan lain määräyksistä, vaikkakaan lainkohdat eivät luo sellaisenaan sidonnaisuuden perustetta.⁴⁷ Puuttumatta sidonnaisuutta koskeviin erityisongelmiin, on kirjallisuudesta havaittavissa, että Ranskan oikeuden kannalta myönnetään laaja sidonnaisuusvaikutus rikostuomiolle, vaikkakin yksityiskohdissa saattaa esiintyä varsin suurtakin mielipiteiden hajan-toa. Lähinnä kuitenkin katsotaan, että sääntö »le criminel emporte le civil» sisältää sen, että *siviiliasiaa käsittelevän tuomarin on pantava tuomionsa perustaksi ne seikat, jotka rikosasiain tuomioistuim on tarvinnut välttämättä rikostuomionsa perustaksi.*⁴⁸

Niiden latinalaisten maiden ryhmään, jotka ovat omaksuneet sidonnaissäännön, kuuluu myös Italian oikeusjärjestys. Sidonnaisuussäännön omaksuneista oikeusjärjestyksistä Italian rikosprosessilaki ehkä täydellisimmin on pyrkinyt tutkittavan ongelman säännöstämiseen kirjoitetun lain määräyksin. ICPP art. 28 omaksuu sidonnaisuuskysymykseen nähden selvästi myönteisen mielipiteen.⁴⁹ Objektiivisesti ulottuu sidonnaisuus edellisen mukaan *tosiasiatoteamuksiin*, mutta näiden siviilioikeudellinen arvostaminen on siviiliasiaa käsittelevän tuomioistuimen vapaassa harkinnassa. Langettavan ratkaisun osalta siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin on sidottu aikaisemmin annettuun ratkaisuun ICPP 27 artiklan mukaan.⁵⁰

rikollisen teon olemassaolon osalta,
tämän oikeudenvastaisuuden osalta ja
tuomitun vastuun osalta.

Mitä sidonnaisuusvaikutuksen *subjektiiviseen ulottuvuuteen* tulee, on tältä osalta viitattava ICPP 27² artiklaan, jonka mukaan sidonnai-

⁴⁷ Vrt. myös *Valticos* s. 83 ja s. 84 ss. sekä *Hébraud* s. 31 ss.

Rikostuomion sitovuuden kehitystä lähinnä esitettyjä perusteita silmällä pitäen ks. *Courteaud* s. 1 ss. (passim.).

Ranskankin oikeudessa sidonnaisuussäännöt ovat siten pääasiassa oikeuskäytännössä kehitettyjä. Näin myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 722 ja *Afzelius* s. 117.

⁴⁸ Vrt. myös *Bouzat* II s. 1189 sekä *Mazeaud* II s. 719 ss.

Vrt. lisäksi myös *Courteaud* s. 19 ss.

⁴⁹ Vrt. myös *Guarneri RIntDP* 1954 s. 455.

Näin oli asianlaita jo aikaisemman oikeuden kannalta. Ks. *Weiss* s. 197.

⁵⁰ Ks. edellisen esityksen johdosta myös *Manzini* I s. 248 ss.

suusvaikutus ei ole voimassa, mikäli kysymys on sivullisen vastuusta syytetyn (tuomitun) aiheuttamasta vahingosta. Sensijaan rikostuomion sitova vaikutus ulottuu myös kolmanteen niiltä osin, kuin edellä on tuomion objektiivisen ulottuvuuden todettu olevan olemassa.⁵¹

III.5. Oikeusvertailevan katsauksen lopuksi on vielä syytä mainita, että rikostuomion sitovan vaikutuksen on omaksunut Itävallan oikeusjärjestys, joka on soveltanut seuraavan sisältöistä ÖZPO 268 §:n sidonnaisuusnormia:⁵²

»Wenn die Entscheidung von dem Beweise und der Zurechnung einer strafbaren Handlung abhängt, ist der Richter an den Inhalt eines hierüber ergangenen rechtskräftigen verurteilenden Erkenntnisses des Strafgerichtes gebunden.»

Periaatteellinen ratkaisu säännöksen nojalla on varsin yksiselitteinen: rikostuomiolla on ainakin määrätystä laajuudessa jälkiprosessissa selvästi sitova vaikutus.

IV. Oikeusvertailun kannalta saatetaan havaita, että eri valtioiden omaksumat kannanotot tuntuvat varsin *omaleimaisilta*. Sidonnaisuussäännön tai ei-sidonnaisuuden olemassaolo eri maissa näyttää useimmiten perustuvan *kansallisiin erikoispiirteisiin* oikeuslaitoksessa.⁵³ Siten esim. Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton sidonnaisuussäännösten vertailua ei voitane samantasoisesti suorittaa. Aatehistoriallisesti lähimpänä toisiaan lienevät lopulta ne maat, jotka eri perusteista lähtien ovat päätyneet kieltämään sidonnaisuusvaikutuksen. Mitä niihin oikeusjärjestyksiin tulee, jotka ovat *myöntäneet sitovan vaikutuksen* olemassaolon, ei tätä ole suinkaan määrätty tavallisesti yleismääräyksellä (vrt. kuitenkin Italia) vaan voimakkaasti rajoittaen, jolloin maan oikeustieteen ja -käytännön tehtävänä on ollut näiden määräysten tulkinta. Joka tapauk-

⁵¹ Romaaniseen perinteeseen liittyy myös Belgian oikeus, jonka sidonnaisuusopit, joiden tueksi ei myöskään voida vedota nimenomaisiin lainmääräyksiin, muistuttavat keskeisiltä kohdin Ranskan oikeuden vastaavia oikeusnormistoja.

Ks. Belgian oikeuden osalta *Braas* I s. 213 ss., *Dalcq* II s. 695.

Vrt. lisäksi myös *Valticos* s. 116.

⁵² Ks. myös *Fasching* II s. 249 ss., *Klein*, Vorlesungen s. 72 ss., *Lohsing* s. 73, *Wolff* s. 76 ja s. 297, *Eisler* JBl 1903 s. 289 ss., *Fasching* ZVR 1958 s. 63 ss., *Herz* ÖRZ 1961 s. 69 ss., *Sachers* s. 342 ss. sekä *Weich* ÖRZ 1904 s. 61 ss.

⁵³ Kehitykseen vaikuttaneista tekijöistä vrt. myös *Guarneri* RIntDP 1954 s. 455 s.

nessa voidaan havaita, — tämä ei liene tavatonta menettelylajin sisäisiä sidonnaisuusongelmia ratkaistaessa — että sidonnaisuuden määränneet normit ovat tarjonneet kirjallisuudelle ja lainkäytölle yllin kyllin ja usein ehkäpä liiankin vaikeita ongelmia selvitettäväksi.

7 §. ONGELMAN RATKAISUN PERUSTEISTA

I. Edellä on voitu havaita, että kysymys rikostuomion sitovasta vaikutuksesta myöhempää siviiliasian oikeudenkäyntiä ajatellen on oikeusvertailevastikin varsin riitaisa. Samaankin oikeuspiiriin kuuluvien valtioiden oikeusjärjestykset poikkeavat toisistaan tuntuvasti jo periaatteellisissa kannanmäärittelyissä.¹ Sama mielipiteiden hajonta on vallalla myös kotimaisessa kirjallisuudessa eikä kotimaisen lainvalmistelun tai oikeuskäytännön osalta voida sanoa, että ne antaisivat selvää johtoa ongelman ratkaisulle.² Tällaisten olosuhteiden vallitessa³ on nähdäkseni perusteltua paneutua niihin argumentteihin, joiden perusteella eri mielipideryhmittymät ovat kannanottonsa omaksuneet ja tarkastella sitä, millaisia oikeuspoliittisia argumentteja on rikostuomion sitovan vaikutuksen normeeraamisessa esitetty ja kuinka näihin argumentteihin nimenomaan kotimaisen oikeuden kannalta olisi suhtauduttava.

Intressien punnintamielessä voidaan todeta, että rikosjutussa tuomitun syytetyn kannalta ja hänen teoistaan siviiliperusteella ehkä vastaavan tertiuksen intressissä olisi ilmeisestikin se, ettei langettavalle rikostuomiolle myönnettäisi oikeusvoima- eikä edes todistusvaikutusta ollenkaan, tahi että vaikutus kavennettaisiin mahdollisimman kapeaksi. Toisaalta taas vahinkoa kärsineen asianomistajan tai muun häneen verrattavan sivullisen kannalta olisi ilmeisesti myöhempää oikeudenkäyntiä ajatellen erityisen edullista, jos rikostuomion langettavalle ratkaisulle voitaisiin myöntää sitova vaikutus uudessa oikeudenkäynnissä. Vapauttavan rikostuomion osalta edellisen asetelman osat sensijaan jaettaneen päinvastaisessa järjestyksessä: vapautetun syytetyn kannalta olisi edullista, jos hän saattaisi vapauttavaan tuomioon viitaten myös siviiliasian oikeudenkäynnissä torjua korvausvaatimukset, joita kantaja esittää ja

¹ Ks. edellä 6 §:n viite 4 jälkeen olevaa esitystä.

² Ks. edellä 5 §:n V.

³ Meillä ei näytä mahdolliselta edes vedota sellaisiin välillisesti asiaa koskeviin määräyksiin, kuten asianlaista on Ranskan oikeudessa: ks. *Stefani* s. 731.

siis vedota siihen, että tuollainen tuomio olisi sitovasti ratkaissut hänen korvausvastuunsa, kun taas asianomistajan kannalta olisi edullista, jos hän saattaisi siviilijutussa rikosjutussa annetusta ratkaisusta riippumatta vaatia saman teon perusteella korvauksia ja muita siviilioikeudellisia seuraamuksia.⁴ Edellä oleva muodostaa kuitenkin yleiskuvan. Yksittäistapauksessa voi asianlaita nimittäin olla se, että rikostuomiolla saattaisi olla merkitystä myös esim. syytettyjen tai asianomistajien väliin suhteisiin, jolloin kummallakin tilanteesta riippuen saattaisi olla rikostuomion vaikutusten kannalta omia pyyteitään.⁵

II.1. Kun tarkastelee yleisesti eri maiden kirjallisuudessa ongelman osalta omaksuttuja mielipiteitä, voidaan tehdä eräs yhteinen huomio. Esitetyt mielipiteet koskevat yksinomaan sen ilmiön mahdollisuutta, joka edellä on käsitteellisesti sijoitettu nimikkeeseen oikeusvoiman positiivinen vaikutus. Yleensä nimittäin useiden maiden oikeusjärjestyksissä, vaikkapa ne hyväksyisivätkin ns. fakultatiivisen adheesioprosessin⁶, mainitun prosessin käyttö on siinä määrin harvinaista, että kollisiotilanteet vaatimustasolla, so. pääkysymysongelmana eivät yleensä ole ansainneet suurtakaan huomiota osakseen kirjallisuudessa.⁷ On siten myöskin todettava, että kritiikki, jota ongelman osalta on eri maiden oikeusjärjestysten kannalta esitetty, koskee lähinnä oikeusvoiman positiivista vaikutusta. Yleisesti nimittäin katsottaneen, että jos rikostuomion vaikutukset saattaisivat esiintyä res judicata säännön negatiivisena funktiona, sellainen vaikutuslaji olisi ilman muuta tunnustettava. Nähdäkseni näin voitaisiin lähtökohtaisesti katsoa myös kotimaisen oikeuden kannalta. Jos voidaan löytää sellaisia tapauksia, joissa sama vaatimus perusteen identiteetin ohella joutuu toisaalta siviili-, toisaalta rikosjuttuna käsiteltäväksi, ei sitovan vaikutuksen yleisperustelujen lisäksi tarvittane mitään menettelylajien välisiä erityisperusteluja ratkaistaessa periaatteessa kysymystä, onko aikaisemmin rikosjutussa annetulle ratkaisulle myönnettävä jälkiprosessissa sitova vaikutus.⁸

⁴ Vrt. sellaisen osalta *Häckner* s. 114 s.

⁵ Intressien erilaisuuteen viittaa myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 734.

⁶ Fakultatiivisen adheesioprosessin osalta ks. erityisesti *Aalto* s. 35 s. ja siellä mainittua.

⁷ Vrt. 9 §:n viite 6 jälkeen.

⁸ Jos nimittäin kantaja on jo kertaalleen saanut sen oikeusturvan, mikä hänelle lainkäytön tietä on annettavissa, ei yleensä liene tarpeellista enää sallia saman vaatimuksen esittämistä uudessa vaikkakin erilaisissa oikeudenkäynnissä.

Seuraava esitys koskee siten sen tilanteen ratkaisua, jossa aikaisemmin pääkysymystasolla ratkaistu asia tai olosuhde joutuu jälkiprosessissa siviiliasiaan oikeudenkäynnissä tutkittavaksi ja ratkaistavaksi tietyn jutun (vaatimuksen) *esikysymyksenä*.⁹ Samoin on seuraavan esityksen osalta todettava, että sidonnaisuutta vastaan samoin kuin sen puolesta kirjallisuudessa esitettyjen argumenttien joukosta on tähän valittu vain sellaiset väittämät, joilla saattaisi olla merkitystä myös kotimaisen oikeuden kannalta asiaa tarkastellen.¹⁰ Lyhyesti lausuttuna seuraavan tarkastelun tarkoituksena on siten vastata kysymykseen, *voidaanko oikeuspoliittiselta kannalta pitää perusteltuna oikeusvoiman ns. positiivisen funktion periaatteellista ulottamista rikostuomiosta siviiliprosessissa käytävään oikeudenkäyntiin*.

II. 2. Kun tarkastelee oikeuspoliittisessa mielessä niitä kannanottoja, joita on ongelman ratkaisun osalta esitetty, havaitaan tässä kohdin oikeusvertailevasti eräs mielenkiintoinen piirre. Kun prosessimenettelyjä toisaalta rikosasioissa, toisaalta siviiliasioissa hoitaa oma tuomioistuinen-organisaatio, vaikuttaa luonnollisesti *rikosasiain oikeudenhoidon* merkityksen korostaminen selvästi rikostuomion sitovuuden myöntämissuuntaan. Tähän liittyvillä näkökohdilla erityisesti ranskalaisessa kirjallisuudessa on oma keskeinen asemansa.¹¹ Tämä näkökulma merkitsee samalla, että ongelmasta tulee korostetusti rikostuomion sitovan vaikutuksen ongelma, jolloin erityisesti tuodaan esille rikosoikeuden ja rikosprosessin erityispiirteet siviiliprosessiin verrattuna.¹²

⁹ Esikysymyksen käsitteestä ks. esim. Aalto s. 233 viite 15 lausuttua.

¹⁰ Katsoisin nimittäin, ettei sellaisten argumenttien selostaminen, joilla ei oikeusjärjestyksemme kannalta tunnu olevan minkäänlaista merkitystä tarkasteltavan ongelman ratkaisuun, liene tässä yhteydessä paikallaan.

¹¹ Toisaalta olisin yhtä mieltä Tirkkosen (LM 1934 s. 135) kanssa, ettei liene aiheellista pyrkiä ratkaisemaan periaatekysymystä vain tai edes pääasiassa sillä perusteella, että olisi ordre public -vastaista sallia siviiliasiaa käsittelevän tuomioistuimen poiketa siitä, mitä rikostuomari on lopullisesti päättänyt.

Argumenttihan on varsin suosittu Ranskan oikeudessa ks. esim. Chavanne s. 246 ja Mazeaud s. 720.

Vrt. Valticos s. 112 ss.

¹² Ranskalaisessa kirjallisuudessa on usein viitattu rikostuomion sitovan vaikutuksen myöntämisen hyväksi siihen, että koska tässä ratkaisussa on kysymyksessä ihmisten kunnia ja vapaus, on ratkaisujen oltava kaiken epäilyksen yläpuolella, että niissä olisi tapahtunut erehdys. Näin esim. Bouzat s. 1189 sekä Mazeaud s. 720 s.

Kuten tekstistä ilmenee, en ole katsonut voivani tulla tähän lopputulokseen,

Mikäli taas lähtökohdaksi on valittu *siviiliasiaain oikeudenkäynti* eli siis se menettely, jossa rikostuomiota joudutaan käyttämään, on todettava, että tällöin rikosprosessin erityisluonne on usein syrjäytynyt ja ratkaisevasti etualalle ovat astuneet siviiliprosessin ja ehkä siviilioikeuden sanelemat näkökohdat¹³, jotka useimmiten ovat merkinneet sitä, ettei *vieraan prosessilajin* päätöksiin ole katsottu voitavan eri perustein sidonnaisuutta ajatella.

Ongelmalle, kuten eri oikeuksien raja-alueita koskevalle tutkimukselle yleensä, on siten tyypillistä korostuvien perusnäkemysten runsaus. Lähtökohtaisesti katsoisin, että ei ole realistista kieltää sitä, etteikö pohjan kysymyksen arvostelulle muodostaisi rikostuomio.¹⁴ Mutta realistista on sekin, että rikostuomio joutuu *arvosteltavaksi* siviiliprosessissa, jonka erityisolosuhteiden huomioon ottaminen siten tyydyttävän tuloksen saavuttamiseksi on välttämätöntä. Riittävien perusnäkökohtien saamiseksi periaateratkaisulle, on seuraavassa ryhmittelyssä kiinnitetty huomiota ensinnä niihin näkökohtiin, joiden vireillä olevaa siviiliprosessimenettelyä ajatellen tavallisesti on sanottu olevan esteenä oikeusvoimavaikutuksen myöntämiselle. Toiseksi tarkastelen erityisesti rikostuomioon liitettyjä ominaisuuksia, jotka oikeuttaisivat kieltämään oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen sekä kolmanneksi väitteitä eräiden rikostyyppien osalta sovellettavan summaarisen menettelyn vaikutuksista sidonnaisuuskysymyksen ratkaisuun sekä lopulta niitä rikos- ja siviiliprosessin eroja, joista on katsottu johtuvan, ettei sitovaa vaikutusta voida ajatella periaatteellisesti.

III. 1. *Siviiliasiaain oikeudenkäyntiin liittyvistä* sidonnaisuuden kieltämiseen tähtäävistä argumenteista on varmasti yleisin väite, jonka mukaan siviiliasiaain oikeudenkäynnissä vallalla oleva vapaa todistusten harkinta sulkisi pois sen mahdollisuuden, että siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuimien olisi sidottu rikosasiassa annettuun ratkaisuun.¹⁵ Aikaisemmista

joka pitäytyy täysin muodollisloogiseen näkemykseen. Vrt. myös *Planck*, *Gutachten* s. 23.

¹³ Vrt. esim. *H. Schmidt* s. 7 s.

¹⁴ Rikostuomiossahan on joka tapauksessa tutkittu rikosprosessin keinoin sitä oikeudellista suhdetta, jolla on merkitystä myös tämän oikeudenkäynnin kannalta.

¹⁵ Ks. kotimaisen oikeuden osalta esim. *Sjöström JFT* 1923 s. 99, *Beckman JFT* 1940 s. 122, *Ellilä LM* 1948 s. 623 sekä *LM* 1967 s. 618.

Vrt. myös *Afzelius* s. 117 ja *Hellwig, System I* s. 788.

Tekstissä lausutun johdosta ks. myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 725.

yleissäännöistä poiketen OK 17: 2:ssa todetaan, että oikeuden tulee, harkittuaan huolellisesti kaikkia esiintulleita seikkoja, päättää, mitä asiassa on pidettävä totena.¹⁶ Lainkohdan toisessa momentissa todetaan kuitenkin täydentävästi, että jos jonkin todisteen vaikutuksesta on laissa erityinen säännös, on sitä noudatettava.¹⁷ Kun kotimainen oikeus siten vahvan pääsääntöisesti noudattaa vapaata todistusten harkintaa, on tähän argumenttiin erikoisesti syytä kiinnittää huomiota.

Mikäli tietyn esikysymyksen osalta siten esitettäisiin ratkaisu, jossa rikosasiaa tutkinut tuomioistuimien olisi jo ratkaissut lopullisesti sen kysymyksen, joka muodostaa siviiliasian oikeudenkäynnissä esikysymyksen, merkitsee tämä aikaisemmin lausutun mukaisesti, ettei sen osalta todistelu ole tarpeen eikä edes sallittu; siviiliasiaa käsittelevän tuomioistuimen olisi oikeusvoimasäännön mukaan asetettava ratkaisu oman tuomionsa perusteeksi kysymyksen osalta.¹⁸ Sidonnaisuuden arvostelijat ovatkin huomauttaneet, että mikäli tietyn oikeusjärjestyksen alueella vallitsisi vapaa todistusteoria, voitaisiin tämän alueella perustaa sidonnaisuus ainoastaan lain erityismääräyksellä.¹⁹ Melko yleisesti tuntuu tunnustetulta, että käytännöllisesti katsoen tärkein väite, joka sidonnaisuutta vastaan esitetään, on juuri se, että sidonnaisuuden sanotaan sulkevan pois siviiliasiaa käsittelevälle tuomarille kuuluvan todisteiden vapaan harkintavallan.

Väitteen tekijät jättävät kuitenkin huomioon ottamatta erään tärkeän näkökohdan. Mikäli tilanteessa pyritään operoimaan ilmiöllä, joka olisi luettava todistusoikeuden piiriin, jonka johtavan ajatuksen muodostaa juuri vapaa todisteiden harkinta, aiheutuisi tästä, että todella poikkeukset periaatteesta pitäisi normaalitapauksessa lausua kirjoitetussa lainsäädännössä.

Tarkasteltavassa tilanteessa ei kuitenkaan pyritä ollenkaan operoimaan todistusoikeuden piiriin kuuluvalla ilmiöllä vaan prosessiteknillisesti korkeatasoisemmalla instituutilla, tuomion oikeusvoimavaikutuk-

¹⁶ OK 17: 2:n tulkinnasta ks. esim. *Tirkkonen* II s. 156 ss. ja *Halila* s. 15 ss.

¹⁷ OK 17: 2°:n tulkinnasta ks. *Tirkkonen* II s. 177 s.

¹⁸ Vrt. myös *Bouzat* s. 1189.

Ks. oikeusvoimaisen sidonnaisuuden osalta myös edellä 2 §:n viite 27 jälkeen lausuttua.

¹⁹ Ks. esim. *Ellilä* LM 1948 s. 623.

Vrt. myös *König* s. 70 viite 5 kohdalla.

Vrt. kuitenkin *Tirkkonen* II s. 565 viite 46, *Welamson* s. 29 ja *Weiss* s. 193 s.

sella, joka ei siirry tuomiosta todistustasoon vaan aikaisemmasta tuomios-
ta ohi todistustason suoralla hyppäyksellä uuteen annettavaan tuomioon.²⁰
Kuten toisaalla on voitu havaita, on kirjallisuudessa operoitu tässä
kohdin juuri sillä, voidaanko tietty tuomion vaikutuslaji tunnustaa vai
ei.²¹ Se, että tuomioistuinratkaisulla on oikeusvoimavaikutus merkitsee
luonnollisesti samalla sitä, että sitovan vaikutuksen laajuudessa asian
ratkaisuoikeus vedetään pois jälkimmäistä asiaa tutkivan tuomiois-
tuimen harkinnasta sidonnaisuuden määrittämisellä.²² Oikeusvoimainen
tuomio merkitsee siviiliasiaa tutkivan tuomioistuimen kannalta sitovaa
rikostuomioratkaisua myös silloin, kun sillä on lain mukaan vapaa
todisteiden harkintaoikeus ja vaikka oikeudenkäynnissä vallitsee vapaa
todistelu.²³ Mikäli yksittäistapauksessa tunnustetaan oikeusvoimavai-
kutusta, aiheuttaa tämä sen, että samalta osalta sulkeutuu pois tuomion
todistusvaikutus, joka siten suhteessa edelliseen on laadultaan poissul-
keutuva.²⁴ Vapaa todistusteoria sinänsä ei siis sulje pois nyt tarkastel-
tavaa ongelmaa.²⁵

On kokonaan toinen asia, voidaanko prosessiteknillisesti ajatella myös
 muita vaikutuslajeja, esim. vaikutusta tuomiosta juuri *todistustasoon*,
 josta ilmiöstä tavallisesti käytetään nimitystä *tuomion todistusvaikutus*.²⁶
 Milloin tällainen vaikutus ilmenee tulee selviteltäväksi jäljempänä 15
 §:n yhteydessä, mutta jo tässä yhteydessä on sanottava, ettei tuomion
 todistusvaikutus, joka on tuomion vaikutustapa nimenomaan todistus-
 oikeuden kannalta asiaa tarkastellen, voine olla ensisijainen tuomion

²⁰ Nähdäkseni *Fasching* (II s. 251) on varsin onnistuneesti todennut, että
 tarkasteltavassa tapauksessa ei ollenkaan ole kysymys vapaan todisteiden harkin-
 nan rajoittamisesta vaan »um einen partiellen Entzug der Entscheidungsbefugnis
 durch Bindung an Urteil».

²¹ Tällähän on edellä tarkoitettu juuri sitä, tuntee ko kotimainen oikeus sel-
 laisen prosessuaalisen normin, joka liittyy vaikutustavan rikostuomioon vaiko ei.
 Ks. tämän osalta tarkemmin edellä 4 §:n viite 1 jälkeen lausuttua.

Vrt. myös *Eckhoff* s. 327 viite 26.

²² Ks. myös *Fasching* II s. 251.

²³ Näin *Weiss* s. 194.

²⁴ Vrt. myös *Eckhoff* s. 27.

²⁵ Vrt. myös *Eckhoff* s. 327.

Vrt. kuitenkin *Olivecrona*, *Domen i tvistemål* s. 169.

²⁶ Kuten kirjallisuudessa on mainittu, on luonnollisesti mahdollista järjestää
 ongelman käsittely myös todistusoikeuteen liittyen. Näin *Weiss* s. 193 s.

oikeusvoimavaikutukseen verrattuna, vaan useimmiten toissijainen ja täydentävä nimenomaan niitä tilanteita silmällä pitäen, joissa tuomion oikeusvoimavaikutusta ei syystä tai toisesta voida tunnustaa.

Niinpä yleisemmältä kannalta on myöskin huomautettu oikeusvoimavaikutusta vastaan, että nykyaikainen prosessimenettely pyrkii korostamaan *aineellisen totuuden periaatetta* muiden dogmaattisten ja muodollisten näkökohtien edellä, jollaiseksi oikeusvoimainen sidonnaisuuskin on leimattu. Tämänkin vuoksi olisi parasta, että rikostuomion vaikutukset jätettäisiin siviiliasiaa tutkivan tuomarin vapaasti harkittaviksi ja tätä tietä päästäisiin varmimmin materiaalisen oikeuden edellyttämään oikeaan lopputulokseen.²⁷

Esitetty argumentti sanoo yleisemmässä muodossa lähinnä saman asian, johon vapaaseen todisteiden harkintaan perustuvat, ehdottoman sitovan vaikutuksen kieltävät näkemykset pohjautuvat. Vaikkakin olen edellä katsonut, että argumentti ei sinänsä aiheuta, että oikeusvoimavaikutus sen vuoksi kävisi mahdottomaksi, on sillä kuitenkin varsin huomattava merkitys *kysymyksen ratkaisun argumentoinnissa*. Tosin sillä ei edellisen nojalla voi olla mitään erityistä, muut mahdollisuudet poissulkevaa merkitystä, vaikkakin se todistusosoikeudellisesti on erittäin painava.

III.2. Edellistä lausuntoa lähelle tulee väite siitä, että sidonnaisuuden periaatteellinen myöntäminen olisi tuomioistuimen riippumattomuusperiaatteen vastainen. Huomattava on, että tätä poliittisluontoista vaatimusta, jonka mukaan tuomarin tulee olla sidottu ainoastaan lakiin, on sovellettu lähinnä ainoastaan *abstraktisiin oikeusnormeihin* nähden: tuomari on sidottu ainoastaan lakiin, mutta ei esim. hallinnollisessa järjestyksessä annettuihin määräyksiin.²⁸

Tuomarin itsenäisyysperiaatteesta ei voitane tehdä tarkasteltavalle tasolle mitään johtopäätöksiä. Tuomarin ja tuomioistuimen tässä mainittu riippumattomuus on yleensä määritelty suhteessa muihin valtiomahteihin tai niitä valvoviin elimiin, mutta nyt tarkasteltavassa tilanteessa on kysymyksessä ongelma, voidaanko *positiivisoikeudellisesti katsoa voimassa olevan sääntö* oikeusvoiman ilmenemisestä ns. positiivisena funktiona vaiko ei. Edellytettiinpä tällainen sääntö *de lege lata* tai

²⁷ Beckman JFT 1940 s. 120 ss. Vrt. myös esim. Ellilä LM 1967 s. 618.

²⁸ Ks. tämän osalta Brusiin, Über die Objektivität der Rechtsprechung s. 100 ss. Vrt. myös Tirkkonen Sp I s. 123.

ei, kumpikin lause on edellä ilmaistun tuomarin riippumattomuusperiaatteen mukainen.²⁹

IV. Toisena pääryhmänä on mainittava yleisesti ne argumentit, joissa rikostuomion sisältöön liitetään seikkoja, jotka vaikeuttavat sidonnaisuuden myöntämistä. Näille kaikille näyttää olevan yhteistä, että ne heikentävät rikostuomion sisällössä vahvistetun ja käytännössä tapahtuneen välisen vastaavuuden todennäköisyyttä ja siis samalla sitä, että rikostuomio aina olisi jutussa oikea. Erityisen vaikeaksi siviiliasiaa käsittelevän tuomioistuimen kannalta muodostuisi nimittäin sidonnaisuus niissä tapauksissa, joissa se saattaisi todeta rikostuomion olevan väärä. Yleisemmältä kannalta on huomautettu samansuuntaisesti, että valtio ja sen viranomaiset eivät ole erehtymättömiä.³⁰ Kuten kaikki inhimillinen on puutteellista, ovat myös valtiota edustavat organit toiminnoissaan epätäydellisiä. Tuomioistuimetkin voivat erehtyä varsinkin, jos syyttäjälaitos ei ole tyydyttävästi järjestetty, todistajat eivät ole luotettavia, indisiotodistelu pettää usein jne.³¹

Lopulta tämäkin argumentti siten nimenomaan rikostuomiota ajatellen liittyy epäilykseen, jonka mukaan rikostuomioon liittyvistä seikoista johtuu, ettei materiaallinen totuus pääsisi toteutumaan edes rikosjutun yhteydessä eikä siten tällaista epävarmana pidettävää ratkaisua voitaisi ainakaan asettaa uuden ratkaisun perustaksi toisessa oikeudenkäynnissä.³² Kun edellisessä tyyppiryhmässä (III.1) oli kysymyksessä materiaallisen totuuden toteutumisen valvomispyrkimys siviiliasiaain oikeudenkäyntiä ajatellen, kohdistuu tässä esitetty vaatimus mainitun perusnäkemysten toteuttamiseen ja toteutumiseen ensiprosessissa.

²⁹ Sääntö, jonka mukaan tuomaria sitovat vain positiiviset lain määräykset, sisältää siten sen, että jos oikeusvoimaisen sitovuuden määräävä normi tunnustetaan, tuollainen sääntö on mainitun periaatteen mukainen. Jos taas tuomion sitova vaikutus kielletään de lege lata, myös tämä sääntö on mainitun periaatteen mukainen.

³⁰ Ks. seuraavan esityksen johdosta erityisesti Beckman JFT 1940 s. 120.

³¹ Ks. Beckman JFT 1940 s. 120.

³² Kirjallisuudessa onkin ollut tapana erottaa tuomion oikeellisuuskysymys oikeusvoimakysymyksestä: Oikeusvoimavaikutus on olemassa aivan siitä riippumatta, ovatko asianosaiset tai tuomioistuin vakuuttuneita annetun tuomion oikeellisuudesta vai eivät. Ks. tämän johdosta Agge s. 30 ja s. 42 ja Tirkkonen, Oikeusvoimasta s. 262.

Vrt. kuitenkin Ellilä LM 1967 s. 618, joka vetoaa tässä kohdin »aineellisen totuuden periaatteen». Vrt. myös Planck, Gutachten s. 21 s. ja s. 23.

Argumentti on sikäli erityislaatuinen, että se on käytettävissä kaikissa niissä tapauksissa, joissa kysymykseen tulee tuomioistuinratkaisun oikeusvoimavaikutus toisessa menettelyssä. Se koskee niin hyvin menettelylajin sisäistä kuin myös menettelylajien välisiä tuomiosuhteita eikä ole yleensä mitenkään tarkasteltavalle ongelmalle ominainen.³³

V. Varsinkin *tietäntyyppisten rikosjuttujen osalta* on kirjallisuudessa todettu, ettei rikosjutun käsittely antaisi riittäviä takeita siitä, että siinä annettu tuomio olisi oikea. Niinpä on kiinnitetty huomiota siihen, että aivan *vähäisten rikosjuttujen osalta*, joista kuitenkin saattaa seurata varsin suuri siviilioikeudellinen vaatimus, ei rikosjutun käsittely takaa riittävällä varmuudella myöhemmän siviilijutun pohjan oikeellisuutta.³⁴ Tällaisia tilanteita luovat myös kehitetyt *summaariset menettelyt*, joissa vain osittain toteutuvat rikosprosessin tyypilliset menettelymuodot.³⁵ Sama koskee myös tilanteita, joissa tuomitseminen on mahdollista *syytettyä kuulematta*, jollainen menettely useiden valtioiden oikeusjärjestyksen mukaan ei suinkaan ole mahdoton.³⁶

Muulloinkin saattaa erityisistä syistä aiheutua, että rikosasiain käsittely muodostuu tavallista summaarisemmaksi: Jos syytetty on tunnustanut tekonsa, on mahdollista, että muuhun todisteluun ei katsota olevan syytä.³⁷ Kohtuuttomana on myöskin pidetty mahdollisuutta, että syyte-

³³ Makkonen (erityisesti s. 214 ss.) on perusteellisesti selvittänyt kysymystä oikeudellisen ratkaisun rakenteesta ja tällöin mm. selviteltyt yhden ainoan oikean ratkaisun mahdottomuutta.

Vrt. tämän osalta myös Tirkkonen LM 1936 s. 128.

³⁴ Vrt. myös Ekelöf III s. 145, Olivecrona, Rätt och dom s. 233 sekä Hurwitz s. 563.

Vrt. lisäksi myös SOU 1938: 44 II s. 378 s.

³⁵ Vrt. myös Olivecrona, Domen i tvistemål s. 169.

³⁶ Vrt. myös SOU 1938: 44 II s. 378.

Ks. yksipuolisen tuomion mahdollisuudesta Ruotsin NRB 46: 15:n 2 ja 3 mom., 51: 19:n 5 mom. ja 55: 15:n 1 mom.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta lisäksi Planck, Gutachten s. 15, Weiss s. 250 s. sekä Eisler JBl 1903 s. 290, joka ei aseta ÖZPO 268 §:n tulkinnassa yksipuolista tuomiota erikoisasemaan.

Oikeutemme kannalta tarkastellen ei viimeksi mainitulla argumentilla kuitenkaan tunnua olevan merkitystä, koska yksipuolinen tuomio varsinaisissa rikosasioissa esiintyy tuskin koskaan.

³⁷ Vrt. myös Ekelöf III s. 145.

tyn tunnustettua tekonsa, tämä kuolee ja hänen perillisiään vastaan nostetaan kanne teon perusteella viittaamalla mainitun tuomion sitovaan vaikutukseen.³⁸

On myönnettävä, että erityistyyppisissä jutuissa ei rikosasiaa käsittelevällä tuomioistuimella ehkä ole kaikkia mahdollisuuksia perehtyä jutun yksityiskohtiin ja toisaalta asianosaisten *tosiasiallinen* disponointimahdollisuus asian osalta aiheuttaa jutun tutkinnan muotoutumisen summaariseksi. Tällaisina juttuina on edellä mainittu myös vähäiset rikosjutut, jotka monissa yksityiskohdissa mm. todisteiden hankintamahdollisuuden osalta saattavat samaistua dispositiivisten siviilijuttujen kanssa (huom. OK 17: 8).

Voidaanko sitten sanoa, että tällaisen jutturyhmän olemassaolo aiheuttaa sen, ettei muidenkaan rikosjuttujen osalta ole olemassa riittäviä takeita sidonnaisuussäännön periaatteelliselle perustamiselle? Näin ei nähdäkseni asiallisesti voida päätellä. Se, että rikosjutuissa on jutturyhmiä, joiden tutkinta on siinä määrin summaarista, ettei niiden osalta voida puhua täystutkintaisesta menetelmästä, ei nähdäkseni oikeuta kiistämään sitä, etteikö sidonnaisuutta muiden osalta voitaisi ehkä periaatteessa myöntää.³⁹ Mikäänhän ei estä sitä, että edellä lausutusta johtuen asetetaan rikostuomion oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen myöntämiselle sellaiset edellytykset *ex ante*, että esim. vähäistä rikosta tarkoittavat rikostuomiot jäävät tämän vaikutuksen ulkopuolelle.

VI. Kirjallisuudessa on sidonnaisuuden kieltävässä mielessä kiinnitetty huomiota *rikos- ja siviiliprosessimenettelyn välisiin menettelyllisiin eroihin*, joista johtuen sidonnaisuuskysymystä ei voitaisi ratkaista myönteiseen suuntaan. Tällöin eräänä tärkeänä argumenttina rikostuomion ei-sitovuutta vastaan on esitetty, että siviilijutussa ei koskaan voisi esiintyä *samat asianomaiset* kuin rikosjutussa, jolloin yleisten oikeusvoiman ulottuvuutta koskevien sääntöjen avulla on ilman muuta päädytty kieltämään aikaisemman tuomion sitova vaikutus.⁴⁰ Vaikeudesta on fakul-

³⁸ Vrt. myös SOU 1938: 44 II s. 378.

³⁹ Vrt. tekstissä lausutun johdosta *Olivecrona*, Rätt och dom s. 233.

⁴⁰ Vrt. myös *Sjöström* JFT 1923 s. 101 ja *Trygger* s. 184 ss.

Vrt. lisäksi myös *Planck*, Gutachten s. 16 ss. sekä *Merz* s. 146 ss.

Vrt. kuitenkin *Tirkkonen* LM 1934 s. 125 sekä *Mazeaud* II s. 719 ss.

tatiivisen adheesioin maissa selvitty erilaatuisten konstruktioiden avulla.⁴¹ Mitä kotimaiseen oikeuteen tulee, on edellä havaittu, että rikostuomion menettelyn sisäistä sidonnaisuutta tarkasteltaessa on yleensä nyttemmin päädytty *inter partes*-vaikutuksen myöntämiseen.⁴² Tämä merkitsee samalla sitä, että mikäli rikosjutun ja siviilijutun asianosaiset eivät olisi samat, ei sitovaa vaikutusta yleensä saatettaisi kirjallisuuden valossa edellyttää.⁴³

Toisessa yhteydessä olen pyrkinyt selvittelemään kotimaisessa kirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä omaksuttuja näkemyksiä rikosprosessin asianosaissuhteista ja toisaalta rikosprosessin asianosaisten asemasta rikosprosessin dynaamisessa kentässä.⁴⁴ Tällöin on mm. saatettu havaita, että *asianomistajan* asema kotimaisessa oikeuskäytännössä on varsin vahva ja että hän useimmiten itsenäisenä parttina esiintyy virallisen syyttäjän rinnalla. Kun otetaan lisäksi huomioon rikosprosessimenettelymme asiallisen sovellutusalan fakultatiiviset piirteet, ei nähdäkseni voida sanoa, ettei rikos- ja siviiliprosessissa saattaisi esiintyä tilanteita, joissa molemmat asianosaiset olisivat identtisiä.⁴⁵

Rikos- ja siviiliprosessia vertailtaessa on kiinnitetty huomiota myös siihen näkökohtaan, että rikostuomioistuimien ei rangaistusvaatimusta käsitellessään suinkaan ota huomioon siviilioikeuden vaatimuksia vaan yksinomaan rikosoikeuden tarpeet, jotka erityisesti modernissa rikosoikeudessa ovat omiin erikoispäämääriin pyrkiviä ja joka tapauksessa useimmiten eroavat siitä, mikä muodostaa siviilioikeudellisen deliktin johdosta määrättyt seuraukset.⁴⁶ Väite sinänsä on kyllä osittain oikea: Rikosasiaa

⁴¹ Niinpä *Mazeaud* II s. 719 s. on katsonut, että vaikkakaan virallinen syyttäjä ei vahingoitetun nimissä voi vaatia jutussa korvauksia, hän kuitenkin on *yhteisön edustaja* ja jokaisen sen jäsenen ja erityisesti vahingoitetun edustaja rikosoikeudellisten kysymysten osalta ja näistä erityisesti syyksiluettavuuden tai syyttömyyden osalta. Ks. myös *Donnedieu de Vabres* s. 889 ja *Hébraud* s. 37 ss.

Mikäli tähän selityspäätöseen on pohjoismaisessa kirjallisuudessa vaivaututtu edes viittaamaan, on suhtautuminen ollut yleensä kielteinen. — Ks. esim. *Munch-Petersen* V s. 242 s. sekä II s. 424.

⁴² Vrt. edellä 3 §:n viite 50 jälkeen.

⁴³ Poikkeusten osalta ks. edellä 3 §:n viite 52 jälkeen.

⁴⁴ Ks. *Aalto* s. 15 ss.

⁴⁵ Vrt. myös 13 §:n viite 14 jälkeen lausuttua.

⁴⁶ Väite siten koskee myös sitä, että rikos- ja siviiliprosessin tarkoitus on täysin toisistaan poikkeava. Vrt. tämän osalta *Herz* ÖRZ 1961 s. 73.

Vrt. myös *Planck* mts. 20 s. ja s. 26 s.

käsitlevä tuomioistuin ottaa luonnollisesti rikoksen rangaistusta määrittäessä huomioon rikosoikeudellisen puolen asiassa.⁴⁷ Se tutkii, onko vastaaja syyllistynyt siihen menettelyyn, josta syyte on esitetty. Rikostuomioistuin tuomitsee yksityisoikeudellisten vaateiden osalta vain silloin, kun niiden osalta esitetään vaatimus ja ne joko perustuvat välittömästi tai välillisesti rikokseen.⁴⁸ Ensisijaisesti sidonnaisuus tulee kysymykseen juuri tuomioon sisältyvän, *rikosoikeudellisista kysymyksistä* annetun lausuman kohdalta, joka merkitsee ennen muuta kysymystä syyllisyydestä ja rikollisen teon olemassaolosta. Mutta sidonnaisuuskysymystä joudutaan kyllä harkitsemaan myös toisessa suhteessa; sellaisten *siviilioikeudellisten* tosiseikkojen osalta, joihin tuomioistuin joko esikysymysluontoisesti taikka pääkysymystasolla on joutunut omaksumaan mielipiteen. Epäilemättä tähän liittyy piirteitä, jotka siitä riippumatta, että mainittujen siviilioikeudellisten kysymysten tuomitseminen on fakultaatiivisesti uskottu rikostuomioistuimelle, antavat aiheita tämän kysymyksen erityiskäsittelyyn.⁴⁹

Samoin on kiinnitetty huomiota rikos- ja siviiliprosessimenettelyn todistusoikeudellisiin eroihin ja tällöin mm. todistustaakan jakoa koskeviin määräyksiin,⁵⁰ jotka asettavat todistamisvelvollisuuden rikosprosessissa lähes yksinomaan kantajapuolelle.⁵¹ Edelleen on viitattu muihin rikosprosessissa esiintyviin ja syytetyn eduksi vaikuttaviin seikkoihin, joilla on merkitystä juttua ratkaistaessa nimenomaan siihen suuntaan, että syytetty aina silloin, kun riittävää näyttöä ei voida esittää, on vapau-

⁴⁷ Vrt. tämän merkityksestä edellä 4 §:n viite 32 kohdalla.

⁴⁸ Vrt. myös *Aalto* s. 65.

⁴⁹ Ks. 12 §:ssä olevaa esitystä.

⁵⁰ Todistustaakan jaosta eri menettelylajeissa vrt. myös *Halila* s. 83 ss. ja 261 ss. ja *Aalto* s. 29 viite 29.

⁵¹ Muihinkin todistusoikeudellisiin eroihin on kirjallisuudessa kiinnitetty huomiota: ks. tämän osalta *Planck*, *Gutachten* s. 22 s. ja s. 26 s.

Vrt. tällaisten osalta esim. OK 17:1, 8, 9, 12, 18, 30, 41, 45, 57, 61, joista kyllä ilmenee, että eräiden todistuskeinojen käyttö siviiliprosessissa sallitaan laajemmin kuin rikosprosessissa ja tarkoituksena näyttää olevan lähinnä syytetyn suojaaminen.

Huomattava kuitenkin on, että prosessioikeudellisen todistelun luonteeseen on katsottu kuuluvan, että sen avulla ei koskaan päästä ehdottomaan varmuuteen todistustositien olemassaolosta, vaan saavutetaan korkeintaan eräänlainen korkeamman asteinen todennäköisyys. Ks. tämän osalta tarkemmin *Tirkkonen* II s. 113 s.

tettava syytteestä. Jos nyt vapauttavallekin rikostuomiolle myönnettäisiin oikeusvoimavaikutus myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä, tämä asettaisi kantajan varsin vaikeaan asemaan.⁵²

Oikeusvoimainen sidonnaisuus on sidonnaisuutta vain päätöksen sisällön rajoissa.⁵³ Pyrkimättä tässä yhteydessä ratkaisemaan hylkääviin rikostuomioihin liittyviä erityiskysymyksiä⁵⁴, totean, että edellä lausuttu argumentti puhunee parhaiten sen puolesta, että mikäli syytetty *favor defensionis*-periaatteen soveltamisesta huolimatta on tuomittu, merkinnee tämä verrattuna vastaavaan tilanteeseen siviiliprosessissa, että tuollaisen langettavan tuomion oikeellisuuden takeet ovat erityisen vahvat. Siinäähän *ex ante* tarkastellen pitäisi ottaa huomioon kaikki sellaiset syytetyn eduksi puhuvat seikat, joita positiivinen rikosprosessioikeus soveltaa ns. *favor defensionis*-periaatteen nimikkeellä.⁵⁵

Saatetaan kysyä, kuinka olisi suhtauduttava näkemykseen akkusatorisen ja inkvisitorisen menetelmän sovellutuksen merkityksestä tarkasteltavan ongelman ratkaisussa. Eräät kotimaiset oikeusoppineethan ovat katsoneet, että mainituista periaatteista inkvisitorisen periaatteen soveltaminen aiheuttaisi sidonnaisuuden myöntämisen, akkusatorisen periaatteen soveltaminen sen kieltämisen. Samalla on kiinnitetty huomiota myös siihen, että rikosprosessin menettelytapa on muuttumassa inkvisitorisesta akkusatoriseksi.⁵⁶

Tuskinpa menettelytavalla voinee olla tässä kohdin ratkaisevaa merkitystä.⁵⁷ Yleensäähän asianlaita on niin, että mikäli inkvisitorisesta me-

⁵² Vrt. *Planck mts.* 27 s.

⁵³ Ks. esim. *Tirkkonen Sp II* s. 331.

⁵⁴ Ks. tarkemmin 11 §:ssä olevaa esitystä.

Myönnettävä kyllä on, että vapauttavat tuomiot jo rikosprosessin sisälläkin tarjoavat mm. huonojen perustelujen vuoksi runsaasti vaikeuksia. Vrt. myös *Tirkkonen LM* 1934 s. 119 s. ja *SvJT* 1941 s. 725.

⁵⁵ Vrt. myös *Häckner* s. 115.

Puolustuksen suosisperiaatteesta ks. esim. *Tirkkonen I* s. 30 ss., *Ellilä* s. 244 ja *Halila* s. 87 ss.

Vrt. myös *Ekelöf I* s. 54 s., *Hurwitz* s. 31 s., *Glaser I* s. 43 sekä s. 240 s., *Hippel* s. 384, *E. Schmidt I* s. 206 s. ja siellä viitteessä 74 mainittua ja *Lohsing* s. 152.

⁵⁶ Ks. *JFT* 1940 s. 122.

⁵⁷ Tosin on kyllä muistettava, että Saksassa *Gemeines Recht*'in aikana juuri sovelletun inkvisitorisen periaatteen ajatusten vallitessa kotiutui ajatus rikostuomion sitovasta vaikutuksesta. Vrt. myös *Merz* s. 107 ss.

netelmästä on siirrytty akkusatorisen menetelmän mukaisille linjoille, tämä on tapahtunut syystä, että siirtymäkohdan yhteiskunnallisia ja psykologisia näkemyksiä silmällä pitäen periaatteen on mm. katsottu paremmin kuin vastakkaisen periaatteen soveltuvan totuuden selville-saamiseen oikeudenkäynnissä. Jos oikeusjärjestys myöntää sitovan vaikutuksen periaatteessa prosessilajin sisällä, ei nähdäkseni tällaisen vaikutuksen olemassaoloa käy kieltäminen lähtökohtaisesti silloin, kun lainsäädännön erityismääräyksiin luodaan tavallista paremmat takeet menettelyn sisällä siinä annettavan ratkaisun oikeellisuudesta.⁵⁸

Kirjallisuudessa on viitattu myöskin siihen, ettei syytetty voi aina hakea muutosta KKO:een, joka niissä tilanteissa, joissa jälkikäteen on odotettavissa suurempi korvausvaatimus voi aiheuttaa sen, ettei syytetty muuten kuin prejudikaattidispenssitilanteessa voi hakea muutosta rikos-oikeudellista puolta koskevaan periaatekysymykseen.⁵⁹ Sinänsä sitä, että syytetyn pitäisi hakea muutosta vähäiseen rikostuomioon vain sen johdosta, että tulevaisuudessa ehkä teosta seuraa vahingonkorvausvaatimus, on kirjallisuudessa pidetty tarpeettomana.⁶⁰ Mikäli kysymyksessä on vähäinen rikosjuttu mainituilla näkökohdilla on ilman muuta argumentoinnissa merkitystä. Usein syytetyn kannalta esim. vähäisen sakon maksaminen on pienempi paha kuin aikaa ja vaivaa vievä, tavallisesti sakon määrän kustannuksiltaan ylittävä käräjäoiminen ylemmässä asteessa.

Myös Suomen positiivisen oikeuden mukaan nykyisen muutoksenhakulupajärjestelmän vallitessa syytetty ei OK 30: 5²:n perusteella voi hakea muutosta OK 30: 3:n 1-kohdan mukaan kuin varsin rajoitettusti.⁶¹ Mutta toisaalta tämän estämättä on kyllä mahdollisuudet käyttää OK 30: 3:n 2-kohdan mukaista ylimääräistä muutoksenhakukeinoa nimenomaan ns. intressidispenssitilanteita ajatellen, jollaista tässä tarkoi-

⁵⁸ Siitä, etteikö rikosprosessi erityisesti syytetyn syyllisyyskysymyksen selvittämistä ajatellen olisi varustettu erityistakein, voinee tuskin olla epäilystä.

Vrt. myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 725 s. sekä keskustelukysymyksen referaattia *JFT* 1923 s. 102.

Vrt. myös *Ekelöf III* s. 145.

⁵⁹ Ks. *Olivecrona, Domen i tvistemål* s. 169 s.

Vrt. lisäksi yleisemmältä kannalta *Lanner ZVR* 1958 s. 205.

⁶⁰ Ks. *Olivecrona, Domen i tvistemål* s. 170.

⁶¹ Lainkohtaa on viimeksi muutettu yhä edelleen rajoittavaan suuntaan lailla 10. 2. 1935. Ks. OK 30: 5:n 2—3 momentit sekä OK 30: 6.

tetun säännön soveltaminen tavallisesti tulisi merkitsemään.⁶² Tällaisen jälkiprosessin huomioon ottaminen ei lienekään oikeuskäytännössämme mitenkään tavatonta.⁶³

VII. Edellä olevan perusteella olen päätenyt siihen lopputulokseen, että ne syyt ja argumentit, jotka kirjallisuudessa on tavallisesti esitetty sidonnaisuuden periaatteellista myöntämistä vastaan eivät tunnu olevan sellaisia, että yksinomaan näihin vetoamalla voitaisiin kieltää oikeusvoimavaikutuksen myöntämismahdollisuus. Ne eivät siten vaikuta sellaisilta, että niiden esittäminen sulkisi sellaisenaan pois mahdollisuuden oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen tunnustamiselle periaatteellisesti menettelylajien välisissä suhteissa. Paremminkin voidaan sanoa, että useat niistä erityisesti kotimaisia olosuhteita silmällä pitäen ovat keino-tekkoisia ja vähemmän vakuuttavia. Mitä sitten tulee niihin argumentteihin, joita on esitetty sidonnaisuuden puolesta, voitaneen näiden osalta yleisesti ensinnäkin todeta, että ne ovat täsmälleen samat, jotka kaikissa yhteyksissä esitetään tuomion sisällön sitovuuden puolesta.⁶⁴ Alustavasti näyttää olevan syytä todeta, että tuskin voidaan esittää syytä, miksi tuomioistuin ei voisi asettaa rikostuomiota siviiliasiaissa annettavan tuomion perustaksi.⁶⁵ Tuomioistuin voi panna rikostuomion siviilituomion perustaksi aina silloin, kun se on vakuuttunut siitä, että rikostuomiossa todettu pitää paikkansa. Tällöin sovellettavaksi tulisivat normaalit vapaata todistusteoriaa koskevat määräykset. Ongelmakysymystä ei

⁶² OK 30:3:n 2-kohdan tulkinnasta ks. esim. *Tirkkonen Sp II s. 446 ss.*

⁶³ Jos esim. vahingonkorvauksia ei ole vaadittu syyteprosessin yhteydessä, vaan asianomistaja on vain pidättänyt tätä koskevan puhevallan, aiheutuu tästä helposti, että vaikka rikoksen osalta ei ole ehkä mahdollisuutta päästä HO:sta KKO:teen OK 30:3:n 1-kohdan perusteella, KKO:lla saattaa silti olla erityistä aiheutta tulevaa vahingonkorvausoikeudenkäyntiä ajatellen OK 30:3:n 2-kohdan mukaiseen muutoksenhakuluvan myöntämiseen. Ks. esim. KKO 1958 II 56 (Kun tuottamuksesta aiheutuneen vaikean ruumiinvamman laatua ei vielä ollut voitu lopullisesti todeta, oli vahingoittuneelle pidätetty oikeus eri oikeudenkäynnissä vaatia syylliseltä korvausta mahdollisesti myöhemmin vielä ilmaantuvasta vahingosta. Syypääksi tuomitulle myönnettiin muutoksenhakulupa OK 30:3:n 2-kohdan nojalla, kun muutoksenhaulla oli hänelle erittäin suuri merkitys muutoinkin, kuin siinä jutussa, josta oli kysymys).

⁶⁴ Tässä kohdin menettelyn sisäiset oikeuspoliittiset perusteet pätevät myös menettelylajien välisissä suhteissa. Vrt. näiden osalta mm. *Tirkkonen, Oikeusvoimasta s. 112 ss.*

⁶⁵ Ks. myös *Eckhoff s. 327*. Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *SOU 1938: 44 II s. 79, Becker s. 291 sekä Ullmann s. 630*.

kuitenkaan muodosta nähdäkseni se, voidaanko näin menetellä vaan se, onko tuomioistuin velvollinen noudattamaan rikosprosessissa annettua ratkaisua ja mikäli näin on asianlaita, millaisin edellytyksin tällainen velvollisuus voidaan perustaa.⁶⁶

Kun tarkemmin ryhdytään selvittämään niitä oikeuspoliittisia argumentteja, joita rikostuomion sitovan vaikutuksen ulottamiseksi siviili-prosessiin on esitetty, on ensinnäkin havaittavissa, että useat näistä argumenteista — kuten toisaalla jo todettiin — ovat samoja, joita tavallisesti esitetään oikeusvoimavaikutuksen ns. positiivisen funktion tueksi.⁶⁷ Aikaisemminhan on todettu, että meillä menettelylajin sisällä näytetään noudatettavan siinä määrin kiinteästi oikeusvoiman positiivista vaikutusta edellyttävää menettelysääntöä, ettei tämän säännön asettaminen kysymyksenalaiseksi de lege lata tunnu edes aiheelliselta.⁶⁸

VIII. Voitanee ensinnäkin yleisesti todeta, että ristiriitaisten ratkaisujen vaara niissä tapauksissa, joissa samaa asiaa koskevien tuomioistuinratkaisujen sidonnaisuudesta luovutaan, muodostuu ilmeiseksi.⁶⁹ Saatetaan hyvin väittää, että rikosasioiden oikeudenhoito on selvästi julkishallinnon intressin värittämä.⁷⁰ Jos siviiliasian käsittelyssä poiket-

⁶⁶ Niidenkin prosessijärjestelmien kannalta, jotka kieltävät rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen, annetaan siviiliasiaa käsittelevälle tuomioistuimelle mahdollisuus panna rikostuomio oman tuomionsa perustaksi.

Vrt. myös *Merz* s. 58 s.

⁶⁷ Vrt. edellä 3 §:n V.

⁶⁸ Ks. edellä 3 §:n viite 15 jälkeen.

⁶⁹ Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 126 sekä SvJT 1941 s. 724.

Vrt. myös *Häckner* s. 113 s., SOU 1938:44 II s. 378 ja *Munch—Petersen* V s. 243.

Vrt. lisäksi myös *Eisler* JBl 1903 s. 290, *Herz* ÖRZ 1961 s. 69, *Planck*, *Gutachten* s. 28 s., *Sachers* s. 342, *Weiss* s. 249, *Colin—Capitant* II s. 240 s. ja *Hébraud* s. 81 ss., 93, 116 sekä s. 405.

Vrt. kuitenkin *Binding* II s. 358 ss.

⁷⁰ Vrt. myös esim. *Häckner* s. 113 s. ja *Liszt* s. 46.

Asian julkisoikeudellissävytteisyydestä on erityisesti ranskalaisessa kirjallisuudessa käytetty lausumaa, että sidonnaisuus olisi ennen muuta *ordre public'in* vaatima. Näin esim. *Bouzat* s. 1189.

Vrt. myös *Hébraud* s. 81, 93, 116, *Lacoste* s. 366 ja *Mazeaud* II s. 720.

Mitä tällä termillä tarkemmin halutaan ilmaista jää jossakin määrin hämäräksi. *Mazeaud'n* mukaan (s. 720) kysymys on siitä, että rikostuomioistuimet käsitellessään rangaistusvaatimusta ovat olemassa julkisen intressin vuoksi. Ne eivät siten tuomitse kahden määrätyn asianosaisen välillä, vaan yhden asianosaisen ja koko yhteiskunnan välillä.

taisiin siitä, mikä rikosasiain oikeudenkäynnissä on lopullisesti vahvistettu, voitaisiin ehkä sanoa, että tällainen sovellutus *vähentää rikosasiain oikeudenkäynnin* yhteisen kansan parissa nauttimaa luottamusta.⁷¹ Tällainen menettely olisi omiaan herättämään epäluuloa koko oikeudenkäyttöä kohtaan⁷², jota meillä sama tuomioistuinorganisaatio harjoittaa niin rikos- kuin riita-asioissa. Toisaalta sidonnaisuuden myöntäminen siten aikaansaa johdonmukaisuutta oikeusriidan ratkaisussa.⁷³

Yhteiskunnan jäsenet eivät tietäisi, mitä toimintaohjetta heidän tulisi seurata, kun toinen tuomioistuin saman teon perusteella toteaa syylliseksi ja toinen taas saman teon perusteella katsookin teon selvittämättömäksi. Kuten edellä on saatettu havaita rikosprosessille on yleensä ominaista huomattavan vahva *syvätutkintaisuus* siviiliasiaain oikeudenkäyntiin verrattuna.⁷⁴ Tämä tietysti johtuu useammastakin syystä: Rikostuomarin käytettävissä on lukuisasti sellaisia apuneuvoja totuuden selvittelyssä, joita lainsäätäjä ei yleensä ole uskonut siviiliasiaa käsittelevän tuomioistuimen käytettäväksi. Sinänsä virallistoimintoisuuden tehostuminen niin esitutkinta- kuin myös varsinaisessa oikeudenkäyntivaiheessa on omiaan ennalta takaamaan mahdollisimman varmasti sen, että jutussa päädytään oikeaan tulokseen.⁷⁵

Yleisesti kirjallisuudessamme on korostettu sitä, että *erityisesti rikosasiain oikeudenkäynnissä tulisi tuomioistuimen pyrkiä materiaaliseen totuuteen*, siihen, että jutussa annettu ratkaisu olisi ulkoprosessuaalisen

⁷¹ Tässä kohdin voidaan tietysti kysyä, vaikuttaisiko tämän luottamuksen olemassaoloon tai lakkaamiseen jo se, että rikosjutussa lausuttu rikos ilman purkua uudelleen tutkittaisiin, vai vasta se, että rikosjutussa annetusta ratkaisusta poikettaisiin. Edellisen mielipiteen on omaksunut Nowakowski ÖJZ 1948 s. 547.

⁷² Vrt. myös Planck, Gutachten s. 29, Petschek s. 229, Weich ÖRZ 1904 s. 66 s. sekä Weiss s. 249.

⁷³ Vrt. myös Merz s. 65.

⁷⁴ Vrt. myös Andenaes s. 425, Munch—Petersen V s. 243 ja SOU 1938:44 II s. 378, Guldener s. 321, Planck, Gutachten s. 29, Sachers s. 342, Stefani s. 731 s. ja Chavanne s. 247.

⁷⁵ Rikosprosessissa annettavan ratkaisun oikeellisuuden takeista ks. esim. Tirkkonen I s. 32 s. ja II s. 132.

Todistusoikeuden normeista mainittakoon vain OK 17:4², 8, 9¹, 10¹, 23³, 41³ sekä 45. Vrt. myös OK 17:24³.

Vrt. lisäksi myös Bouzat s. 1189 ja Garraud VI s. 721.

tosiseikaston mukainen.⁷⁶ Vaikkakin tähän samaan päämäärään pyritään myös siviiliasian oikeudenkäynnissä, on yleisesti tunnustettua, että dispositiivisesta periaatteesta on seurauksena, että tuomioistuimelta puuttuu tosiasiallisesti mahdollisuudet käytännössä tutkia kaikkia niitä suhteita, jotka jäävät asianosaisten väitteiden taakse.⁷⁷ Onkin sanottava, että lähtökohtaisesti tuntuu siltä, että tuomioistuimella olisi paremmat mahdollisuudet materiaalsen totuuden selville saamiseen rikos- kuin siviiliprosessissa.

Kun näin on asianlaita yleensä, voitaisiin väittää, että jos kerran määrätty syyllisyyskysymys on jo perin pohjin rikosjutun yhteydessä selvitetty, ei sen olemassaolon tutkinta uudelleen tunnu enää tarpeelliselta. Mikäli oikeusvoimainen sidonnaisuus kiellettäisiin, pitäisi asianosaisille järjestää tilaisuus jälleen koko sen näytön esittämiseen, joka ensiprosessissa on jo esitetty.⁷⁸ Voidaankin sanoa, että mikäli siviilijutun asianosaisten oikeusturva voidaan riittävästi rikosjuttua silmällä pitäen taata, voimakkaat *prosessiekonomiset* syyt vaativat sidonnaisuusvaikutuksen hyväksymistä. Merkitsisihän uutta oikeudenkäyntiä ajatellen huomattavaa ajan, vaivan ja kustannusten säästöä⁷⁹ ja siten prosessi-oikeudessa toteutetun tarkoituksenmukaisuusperiaatteen toteuttamista,⁸⁰ mikäli asianosaisilla ei enää siviiliasian oikeudenkäynnissä olisi mahdollisuutta ryhtyä todistamaan rikostuomiossa vahvistettua virheelliseksi.⁸¹

⁷⁶ Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Tirkkonen* I s. 32 s., II s. 132, *Granfelt* s. 11 s. sekä s. 16 ss. ja *Lärobok* s. 6.

Vrt. myös *Birkmeyer* s. 81 s. ja *Glaser* I s. 17 s.

Vrt. lisäksi *Planck*, *Gutachten* s. 21.

⁷⁷ Vrt. myös *Tirkkonen* I s. 33 ja *Oikeusvoimasta* s. 16 ss.

Vrt. myös *Sjöström—Alkio* s. 34.

⁷⁸ Vrt. myös *Hückner* s. 113 s.

Vrt. lisäksi *Planck*, *Gutachten* s. 35 s.

⁷⁹ Vrt. tekstissä esitetyn johdosta *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 547, *Herz* ÖRZ 1961 s. 70, *Planck*, *Gutachten* s. 35 s. ja *Weich* ÖRZ 1904 s. 67.

⁸⁰ Prosessioikeudellisen tarkoituksenmukaisuusperiaatteen sisällöstä ks. esim. *Tirkkonen* I s. 101 s.

Vrt. myös *Tirkkonen* Sp I s. 84 ss. ja *Wrede—Palmgren* s. 74 s. Nähdäkseni *Tirkkonen* oikein painottaa sitä, että kaikista vaatimuksista kuitenkin tärkein on epäilemättä *oikeudenkäynnin varmuus*.

Tekstissä esitetyn johdosta vrt. myös *Merz* s. 73 ja *Weich* ÖRZ 1904 s. 67.

⁸¹ Tosin mikäli tilannetta tarkastellaan kokonaisuutena ei kuva ole suinkaan näin yksinkertainen: Mikäli asianosainen, jolle annettu rikostuomio on vastainen,

IX. Kun rikosjutun tuomion vaikutus useimmissa tapauksissa esiintyneen oikeusvoiman ns. positiivisen vaikutuksen muodossa, merkitsee tämä kuitenkin samalla sitä, että sidonnaisuuden myöntämistä eivät vaadi ehdottomat oikeuspoliittiset syyt.⁸² Kun kysymyksen ratkaisua mietitään, ei siten voitane sanoa, että tietty ratkaisu olisi »väärä» ja toinen »oikea», vaan ainoastaan verrata niitä argumentteja, joita asian osalta eri tyyppitilanteissa voidaan esittää.⁸³ Kysymys näyttää siten olevan prosessioikeuden piirissä varsin yleisestä *järkeväen harkinnan puitteissa*⁸⁴ noudatettavasta tarkoituksenmukaisuusnäkökohtiin nojautuvasta ratkaisutyyppistä. Katsoisin, että ongelman ratkaisussa on lopulta kysymys siitä, voidaanko rikosprosessimenettelyä pitää ennalta niin luotettavana, että oikeusvoimavaikutus sille myönnetään, vai onko sitenkin asianosaisille myönnettävä mahdollisuus esittää näyttöä esikysymyksen ratkaisun osalta.⁸⁵ Mikäli luotettavuus *ex ante* olisi olemassa,

katsoo, että sillä ilmeisesti tulee olemaan sitova vaikutus siviiliasian oikeudenkäynnissä, hän ilmeisesti taistelee jutussa loppuun asti, mikäli siviili-intressi on edes joltinenkin. Tämä taas luonnollisesti viivyyttää rikosjutun ratkaisua. Vrt. myös *Lanner ZVR* 1958 s. 205.

Mikäli kuitenkin lähdetään siitä — ja näinhän nyt oletetaan — että on olemassa jo lopullinen ratkaisu rikosasian oikeudenkäynnissä ja tällaiselle ratkaisulle myönnetään kiistattomasti sitova vaikutus, on edellä tekstissä esitetty luonnollisesti oikein prosessiekonomiselta kannalta.

⁸² Vrt. *Courteaud* s. 18.

⁸³ Vrt. myös *Planck*, Gutachten s. 5 ja s. 17 sekä *Weich ÖRZ* 1904 s. 67.

⁸⁴ Voidaan tietysti kysyä, eikö pyrkimys materiaaliseen totuuteen saattaisi esiintyä oikeudenkäynnissä niin vahvana, että se aiheuttaisi jo sinänsä oikeusvoimatyyppisen sidonnaisuuden syrjäytymisen (ks. tämän osalta myös 1 §:n viite 1). Jokaisella oikeusriidalla täytyy kuitenkin olla päätepisteensä, joka saavutetaan silloin kun varsinaiset muutoksenhakukeinot ovat loppuunkäytetyt. Yhteiskunnan kannalta on mielekästä, että tämän jälkeen oikeusriita voidaan saattaa uudelleen tutkittavaksi vain, mikäli erityisiä olosuhteita on olemassa, jollaisia tilanteita varten on luotu meillä pääasiassa OK 31 luvussa säännöstetty ylimääräinen muutoksenhaku.

Vrt. edellisen johdosta myös *Tirkkonen Sp II* s. 324 s.

⁸⁵ Kysymystä käsitelleessä kirjallisuudessa on usein vedottu sidonnaisuuden tueksi siihen, että mikäli rikosjuttu on vireillä, siviiliasia joko on lykättävä odottamaan rikosjutun ratkaisua tai voidaan lykätä odottamaan tällaista ratkaisua. Vrt. mielipiteiden osalta *Tirkkonen LM* 1934 s. 128 s.

Katsoisin kuitenkin, että mainitussa tapauksessa ei ollenkaan ole kysymyksessä

näyttää ilmeiseltä, että sidonnaisuussäännön myöntämistä voitaisiin perustellusti puoltaa.⁸⁶

Kun tarkastellaan rikostuomion sitovan vaikutuksen periaateratkaisua, voidaan myöntävän ratkaisun tueksi oikeusvoiman puolesta asettaa vaakakuppiin painavalta tuntuva punnus: kun oikeusvoiman positiivinen vaikutus myönnetään menettelyn sisäisenä oikeusohjeena dispositiivista periaatetta pääasiassa noudattelevassa siviiliprosessimenettelyssä⁸⁷ ja kun toisaalta on havaittu, että tällainen vaikutus periaatteessa myönnetään myös sellaiselle ratkaisulle, joka on saatu aikaan virallispiirteisessä ja virallistoimintoisessa rikosprosessimenettelyssä rikosprosessimenettelyn sisäisenä oikeusohjeena⁸⁸, lienee ajateltavissa, että mainittu vaikutuslaji tunnustettaisiin myös silloin, kun kysymyksessä on rikosprosessissa annetun tuomion vaikutus myöhemmässä siviiliasiaain oikeudenkäynnissä.⁸⁹ Sinänsä ei sidonnaisuusvaikutuksen myöntäminen menettelylajin suhteissa poikenne siitä, mitä sidonnaisuuden periaatteellinen myöntäminen merkitsee menettelylajin sisällä.⁹⁰ Vasta kun rikosprosessimenettelyn sisällä poistetaan rikostuomiolle myönnetty oikeusvoiman positiiviseksi vaikutukseksi nimitetty sidonnaisuuden määräävä oikeusnormi, ja oikeusvoimaoppeja voimakkaasti näiltä osin

oikeusvoimavaikutuksen ilmeneminen vaan lähinnä lis pendens -vaikutus ja tilanteen menettelyllinen ratkaisu rakentuu — ei suinkaan niiden näkemysten varaan mitä oikeusvoiman yhteydessä on esitetty — tarkoituksenmukaisen oikeudenkäyntiaineiston keräämistävän valintaan ja vain toissijaisesti esim. ristiriitaisten ratkaisujen estämiseen. Vrt. myös *Sjöström—Alkio* s. 151 s.

Tällainen mielipide lieneekin kirjallisuudessa varsin yleisesti vallalla. Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 128 s. (hieman erilaisin perustein) sekä *Kuttner Urteilswirkungen* s. 11.

⁸⁶ Tavallaan ongelman koko vaikeus onkin siinä punninnassa, vaativatko riittävät oikeuspoliittiset syyt tällaisen sidonnaisuusvaikutuksen myöntämistä. Oikeusvoiman positiivinen funktio nimittäin ei vaikutustehossaan poikkea negatiivisesta: molemmat ovat laadultaan yhtä ehdottomia, mikäli niiden olemassaoloa koskeva tilanne voidaan havaita. Ks. tämän johdosta myös *Agge* s. 33 ja s. 41 s. ja *Hassler, Res judicata* s. 177. Vrt. myös *Hurwitz* s. 546 s.

⁸⁷ Ks. edellä 3 §:n viite 13 jälkeen lausuttua.

⁸⁸ Ks. edellä 3 §:n viite 15 jälkeen lausuttua.

⁸⁹ Ks. JFT 1940 s. 122.

Vrt. myös *Agge* SvJT 1937 s. 633.

⁹⁰ Vrt. myös *Weiss* s. 235 s.

muotoillaan, lienee perustellusti tämä vaikutusmuoto poistettavissa lähtökohtaisesti myös menettelylajien välisistä suhteista.⁹¹

*Asettuisinkin niiden kannalle, jotka periaatteessa myöntävät rikostuomion sitovan vaikutuksen myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä.*⁹²

Jo tässä yhteydessä lienee korostaen todettava, että rikostuomion vaikutuksia myöhemmässä siviiliprosessissa on arvosteltava erityisesti oikeuskäytännön tarpeiden mukaan. Se, että sidonnaisuus periaatteessa myönnetään, ei vielä sano mitään siitä, millaisten edellytysten vallitessa rikostuomion oikeusvarmuuden takeet ovat sellaiset, että tuollaisen sitovan vaikutuksen myöntäminen on paikallaan. Kun kysymys on oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen määrittämisestä, liikutaan nähdäkseni niillä prosessioikeuden alueilla, joissa selvien rajalinjojen asettaminen *ex ante* on tavattoman vaikeaa, ellei peräti mahdotonta.⁹³

Puuttumatta tässä yhteydessä muuten sidonnaisuuskysymyksen käsittelyyn, voidaan seuraavassa tarkastella sidonnaisuuskysymystä ja sen ratkaisua kahden ääritapauksen valossa: Kahden moottoriajoneuvon yhteenajossa toisen kuljettaja X loukkaantuu. Rikosjutussa syytetään toisen kuljettajaa Y:tä varomattomuudesta liikenteessä sekä vaikean ruumiinvamman tuottamisesta. Jutussa annetaan sakkorangaistuksen määräävä, sittemmin lainvoiman saanut päätös, joka perustuu syytetyn kertomukseen ja tunnustukseen. X nostaa siviiliprosessissa kanteen Y:n auton liikennevakuutusyhtiötä vastaan vaatien kieltäytymistodistuksen antaneen vakuutusyhtiön velvoittamista suorittamaan vahingonkorvauk-

⁹¹ Rikosprosessissa oikeusvoiman positiivinen vaikutus on evätty vetoamalla siihen, että mainitussa menettelyssä pyrkimyksenä on materiaalsen totuuden saavuttaminen. Näin *Hurwitz* s. 561 s.

⁹² Näyttää olevan huomionarvoista todeta, että Itävallan oikeuden kannalta *Fasching* II s. 250 on katsonut, että tarkasteltu sidonnaisvaikutus saatettaisiin olettaa olemassaolevaksi myös ilman erityismääräyksen antamaa tukea, jollainen Itävallan oikeuden mukaan on tilanne juuri tarkasteltaessa siviilituomarin sidonnaisuutta hallintopäätöksiin.

Ulkomaisessa kirjallisuudessa on nähdäkseni aiheellisesti viitattu juuri siihen näkökohtaan, jonka mukaan rikosprosessilain asiallisen sovellutusalan positiivis-oikeudellisella järjestelyllä olisi merkitystä tässä mainitun kysymyksen ratkaisussa. Tällöin nimittäin erityisesti niissä tapauksissa, joissa kysymyksessä olisi absoluuttisen adheesion vahvimmat sovellutukset, sidonnaisuutta rikostuomioon voitaisiin jo lähtökohtaisesti ajatella. Vrt. edellisen johdosta myös *Weiss* s. 229 ss.

⁹³ Vrt. myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 734.

sia tapahtuneen johdosta. Tuntuisi erikoiselta, mikäli rikostuomio, joka annettiin summaarisen menettelyn jälkeen, pitäisi ilman muuta asettaa siviilijutun ratkaisun perustaksi syyllisyyden osalta, vaikka rikosjutussa kuulematta jätetty liikennevakuutusyhtiö voisi intressin ollessa riittävän suuren esittää kaiken asiassa saatavissa olevan näytön, joka osoittaisi, että kantaja olisikin varomattomuuteen syyllistynyt osaltaan tai yksinomaaisesti.⁹⁴

Myös toista äärimmäisyyttä voitaisiin ajatella: Perillinen A surmaa tahallisesti perittävän B. Asianmukaisessa järjestyksessä ajatus rikosjutussa perillinen A tuomitaan perittävänsä tahallisesta harkitusta surmaamisesta, murhasta elinkaudeksi kuritushuoneeseen. Ennen rikosjutun selvittelyä perillinen A kuitenkin on ehtinyt ottamaan perinnön haltuunsa ja jouduttuaan kuritushuoneeseen hänen lähiomaisensa hoitavat omaisuutta. Kun nyt siviilijutussa perittävän toiset perilliset vaativat omaisuuden luovuttamista heille, tuntuisi *ex ante* kummalliselta, ellei rikosasiasa annettu päätös sitoisi siviiliprosessissa juuri siltä osalta, että A on syyllistynyt tahallaan, vakain tuumin B:n surmaamiseen. Tuomion todistusvaikutus, joka edellyttäisi, että A voisi esittää näyttöä siitä, että hän ei oikeastaan surmannutkaan perittävää, tuntuu melkein päinvastaiselta. Samanaikaisesti, kun syytetty istuisi elinkautista rangaistusta kuritushuoneessa, siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin saisi vapaasti harkita sen uuden näytön perusteella, mitä jutussa olisi esitetty, onko rangaistustaan kärsivä lopultakaan syyllistynyt siihen rikokseen, josta hänet on rangaistukseen tuomittu.

Edellä oleva vertailupohja antaa omalta osaltaan tiettyjä viitteitä kysymyksen ratkaisusta. Saatettaneen sanoa, että yhteiskuntapoliittisia ja oikeuspoliittisia näkökohtia vasten tarkasteltuna erityyppisten ratkaisujen oikeusyhteisössä herättämä reaktio saattaa kovasti vaihdella. Jos vähäistä rikosasiaa koskevan tuomion antamisen jälkeen annetaan siitä poikkeava tuomio, tämä tuskin varsinaisessa mielessä kuohuttanee muita kuin sitä asianosaista, jolle siviiliratkaisu on vastainen. Jos sensijaan muun rikosasian taikka erityisesti törkeän henkirikoksen ollessa kyseessä tuomioistuin jälkiprosessissa siviiliasiaa käsitellessään tulee sille siihen tulokseen, ettei annettu esim. murhasta tai taposta taikka esim. ryöstöstä langetettu A:n syyllisyyden toteava tuomio sidokaan jälkiprosessissa, vaan tuomioistuin voi todeta, ettei esim. A olekaan syyllis-

⁹⁴ Vrt. tekstissä esitetyn johdosta myös *Olivecrona* s. 131.

tynyt rikostuomiossa mainittuun tekoon, taikka ettei teko ole tahallinen, herättänee tällainen ratkaisu ei vain vahinkoakärsineen asianosaisen vaan koko oikeusyhteisön huomiota, eikä tällaisen mahdollisuuden salliminen voine erityisemmin nostaa rikostuomioistuimen, jona ehkä on toiminut sama nyt siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin, arvoa ja yhteisön jäsenten käsitystä sen kyvykkyydestä ratkaista oikeusjuttuja.

Ongelmakysymystä ei nähdäkseni siten muodostane se, onko rikostuomion oikeusvoimavaikutus periaatteessa hyväksyttävä vai ei, vaan lähinnä kysymys siitä, milloin ja millaisten edellytysten vallitessa rikostuomiolle tällainen vaikutus olisi myönnettävä.

II OSA

RIKOSTUOMION OIKEUSVOIMAVAIKUTUKSESTA
SIVIILIPROSESSISSA8 §. OIKEUSVOIMAVAIKUTUKSEN MYÖNTÄMISEN
EDELLYTYKSISTÄ

I.1. Kun ryhdytään selvittämään yksityiskohtaisemmin, missä rajoissa rikostuomio sitoo myöhempää siviiliasiaa käsittelevää tuomioistuinta, joudutaan pohtimaan yleensä samantyyppisiä kysymyksiä kuin, mitä menettelylajin sisäisen oikeusvoimaongelman alalla yleensä.¹ Ensimmäisenä näistä kysymyksistä tulee selvitettäväksi ongelma, millaisia yleisiä edellytyksiä olisi asetettava, että rikostuomio voitaisiin yleensä luokitella tarkasteltavaan ryhmään. Toisessa yhteydessä olen rajoittanut tutkimukseni koskemaan vain rikosprosessimenettelyssä annettuja pääasiasratkaisuja.² Voidaan tietysti kysyä, millainen pääasiasratkaisun tulee olla, jotta sille ennalta tarkastellen voitaisiin myöntää oikeusvoimavaikutus.

I.2. Jotta yleensä voitaisiin puhua rikostuomion oikeusvoimavaikutuksesta siviiliprosessissa on edellytettävä aikaisemmassa rikosasiain oikeudenkäynnissä olevan olemassa jo *lainvoimainen ratkaisu*.³ Mikäli siviiliasiaassa on annettu tuomio ennen kuin rikosasian tuomio on tullut lainvoimaiseksi, näyttää ilmeiseltä, ettei tällaista sidonnaisuusvaikutusta siten voida ajatella. Jos siviiliprosessimenettely olisi ensinnä vireillä ja

¹ Ongelmanasettelun osalta ks. edellä 4 §:n viite 15 jälkeen lausuttua.

² Ks. edellä 4 §:n I. 1.

³ Ks. edellä 2 §:n viite 12.

Ks. myös Solem s. 119.

Vrt. myös Planck, Gutachten s. 14 s., Nowakowski ÖJZ 1948 s. 551, Mazeaud II s. 727 ja s. 729 sekä Braas I s. 221.

rikosprosessimenettely tulisi vireille vasta tämän menettelyn jälkeen, ei luonnollisesti myöskään voida puhua rikostuomion oikeusvoimavaikutuksesta tässä tarkoitettussa menettelyssä.⁴ Jos taas rikosprosessimenettely ja sen ratkaisusta riippuva siviiliprosessimenettely olisivat *vireillä samanaikaisesti*, on meillä sääntönä, että siviiliprosessimenettely lykkätään OK 16:4:ään nojautuen odottamaan rikosjutussa annettavaa ratkaisua. Saatetaan tietysti kysyä, onko siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuimella velvollinen näin menettelemään,⁵ vai onko katsottava, että tuolla tuomioistuimella on vapaa harkintavalta lykkäyskysymyksen ratkaisussa. Yleensä meillä kirjallisuudessa on katsottu, että tuomioistuimella on oikeus lykkätä siviiliasia odottamaan rikosjutun ratkaisua, mutta minäkäänlaista velvollisuutta tällaiseen menettelyyn ei ole olemassa.⁶ Tässä kohdin on siten meillä seurattu useissa muissa oikeusjärjestyksissä sovellettua perussääntöä,⁷ vaikka oikeuskäytännössä on kyllä esiintynyt myös toisenlaatuisia linjoja.⁸

⁴ Niiden tilanteiden osalta, joissa jälkepäin annettu rikostuomio olisi ristiriidassa aikaisemmassa siviiliasian tuomiossa lausutun kanssa, ks. jäljempänä 18 §:n IV. 2.

⁵ Vrt. myös *Braas* I s. 194 ss. ja s. 220 sekä *Mazeaud* II s. 721 ja s. 727.

⁶ Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 128 ja SvJT 1941 s. 732 sekä *Sjöström—Alkio* s. 169 ss.

Näin on kotimaisessa oikeuskäytännössä menetelty esim. tapauksissa SOO p. 14.2.1902 JFT 1903 Bil. s. 27 a N:o 48, KKO 1927 II 155, 1949 II 60.

Siviiliasiaa käsittelevän muutoksenhakutuomioistuimen kannalta tämä merkitsee usein jutun palauttamista alioikeuteen. Vrt. myös *Reinikainen*, Jutun palauttamisesta s. 168 s.

⁷ Vrt. myös *Kallenberg* II s. 233, *Olivecrona*, *Domen i tvistemål* s. 184 s., *Solem* s. 119 s., *Hurwitz* s. 563, *H. Schmidt* s. 59 sekä *Eisler* JBl 1903 s. 289. Vrt. myös *Hassler* I s. 214 ss.

⁸ Niissä tapauksissa, joissa oikeuskäytännössä on katsottu, että siviilikanteen ratkaiseminen on niin läheisesti sidottu rikosjuttuun, että rikosjutussa annettulla ratkaisulla ilmeisesti tulisi olemaan oikeusvoimavaikutus myöhempään siviilijuttuun, on katsottu, että rikosjutun ensinnä ratkaiseminen olisi pakottava. Näin KKO 1936 I 50.

Vrt. lisäksi myös *Haikonen* s. 100.

Vrt. lisäksi lainvalmisteluesityksiä sen erityistapauksen varalta, että riitajutun asianosainen joutuu epäilyksenalaiseksi rikoksesta: *Granfeltin* ehdotus (Riita-asian oikeudenkäyntilaki XVII:9), *LvK* 1929:2 (Riita-asian oikeudenkäyntilain 2 luvun 43 §); *LvK* 1937:16 (Riita-asian oikeudenkäyntilain 43 §) ja vuoden 1939 esitysluonnos (Oikeudenkäymislain 171 §).

Kirjallisuudessamme on kuitenkin kiinnitetty huomiota siihen, että mikäli yleinen oikeusvoimasääntö hyväksytään, pitäisi tämän oikeastaan merkitä sitä, että tuomioistuin olisi velvollinen jo etukäteen ottamaan tällaisen säännön velvoittavana huomioon.⁹ Näin tietysti voisikin olla asianlaita. Tässä kohdin on kuitenkin huomattava, että oikeusvoimainen sidonnaisuus tulee kysymykseen *vain lopullisen tuomion ollessa kysymyksessä*, kun taas niitä tapauksia silmällä pitäen, joissa rikosjuttu on vireillä tai on tulossa vireille, on luonnollisesti sovellettava omia, yleensä fakultatiivisia ja siten vähemmän absoluuttisia sääntöjään.¹⁰

I.3. Voidaanko siviiliprosessia ajatellen edellyttää, että *siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin ratkaisisi kysymyksen heti rikosasiassa annetun ensimmäisen päätöksen antamisen jälkeen* vai onko edellytettävä, että rikosasiasta on odotettava lopullista pääasiaratkaisua, ennenkuin se voidaan panna perustaksi siviiliasian ratkaisulle. Lähtökohtaisesti on kyllä ilmeistä, ettei oikeusvoimaista sidonnaisuutta rikostuomioon, ennenkuin tuollainen ratkaisu on saanut lainvoiman, voida siviilijutun yhteydessä ajatella.¹¹ Tällainen mielipide näyttää olevan myöskin kirjallisuudessamme vallitseva.¹²

⁹ Ks. *Tirkkonen LM 1934 s. 129.*

¹⁰ Nähdäkseni edellä viitteessä 8 selostetuissa lainvalmistelutöissä on tämä kysymys saanut varsin hyvän ratkaisumuodon: Asia lykättäköön odottamaan rikostuomion ratkaisua, mikäli rikostuomio voi vaikuttaa siviilijutun ratkaisuun. Sillä hetkellä, jolloin siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin harkitsee edellä mainittua kysymystä, ei liene riittäviä edellytyksiä lopullisesti ratkaista sitä, millainen vaikutus rikosjutussa ehkä annettavalla tuomiolla tätä juttua silmällä pitäen tulee olemaan. Kirjallisuudessa onkin (esim. *Sjöström—Alkio s. 167 ss.*) perustellusti viitattu siihen, että jo todistusvaikutuksen oletaminen saattaa oikeuttaa tällaiseen lykkäämiseen. Voidaan siten vain todeta, että lykkäyssäännöstö rakentuu tuomioistuimen kannalta siihen, että rikosjutun ratkaisu voi vaikuttaa siviiliasian ratkaisuun, muttei vaadi, että tämä vaikutusmuoto pitäisi voida alunperin tarkemmin määritellä. Lykkäyssäännöstö ainakin nykyoikeutta ajatellen on lisäksi *fakultatiivinen*, se ei pakoittane siviiliasiaa käsittelevää tuomaria lykkäämiseen vaan antaa tälle mahdollisuuden harkita toisaalta lykkäämisen, toisaalta rikosjutun aineiden harkitsemisen tämän jutun yhteydessä, välillä.

Lain erityissäännös voi luoda kuitenkin poikkeuksen. Ks. esim. *Tirkkonen LM 1956 s. 649.*

¹¹ Vrt. myös *Planck, Gutachten s. 14 s., Eisler JBl 1903 s. 289 ja Mazeaud II s. 729 s.*

¹² Ks. edellä viitteissä 6 ja 7 mainittua kirjallisuutta.

Käytännön kannalta voidaan kuitenkin viitata eräisiin huomionarvoisiin näkökohtiin. Jos kahden oikeudenkäynnin keskinäinen riippuvuussuhde on selvä ja jos ne molemmat on pantu vireille suurin piirtein samanaikaisesti, jouduttaisiin siviiliprosessimenettelyssä odottamaan ehkä hyvinkin kauan, ennenkuin rikosjutun osalta, jolla on sitova vaikutus siviiliprosessiin, saataisiin lopullinen tuomio. Ajateltakoon vain juttua, joka alioikeudessa vireille tultuaan saatetaan ensin HO:n ja sitten KKO:n ratkaistavaksi. Edellä lausutun säännön mukaan jouduttaisiin siviilijuttua viivyttämään siksi, kunnes lopullinen pääasiallinen ratkaisu on rikosjutussa annettu, joka normaalitapauksessakin vienee useita vuosia. Kun ajatellaan esim. KS 46 §:n a-kohdan mukaista takaisinsaantikannetta, joka läheisesti liittyy dynaamisesti läpivietyyn konkurssimenettelyyn, ovat lykkäämisestä johtuvat haitat ilmeisiä. Tämän vuoksi näyttää oikeuskäytäntö ainakin osittain asettuneen sille kannalle, että lykkäystä siviilijutun osalta ei välttämättä myönnetä, vaan rikosjutun ratkaisu pannaan siviilijutussa annetun ratkaisun perustaksi tai muuten otetaan tuossa yhteydessä huomioon.¹³ Kun lykkäyspäätös kuuluu tuomioistuimen muodolliseen prosessinjohtoon, jossa annettujen päätösten muuttamista on prosessin kestäessä yleensä pidettävä mahdollisena,¹⁴ voitaneen menettelyä pitää tarkoituksenmukaisena.¹⁵ Menettelystä on kylläkin asianosaisten kannalta se seuraus, että heidän on haettava muutosta myös siviilipuolten osalta, jotta voitaisiin välttyä ristiriitaisten ratkaisujen mahdollisuudelta.

II.1. Edellä on saatettu havaita, että tarkasteltavan sidonnaisuusilmiön systemaattinen asema on melkoisen riidanalainen kotimaisessa

¹³ Vrt. myös esim. KKO 1956 II 70, KKO t. 1.10.51 taltio 2451/Punkaharjun Laiva Oy/merioikeusjuttu (verr. KKO p. 1.10.1951 taltio 2450/sama/merionnettomuus ym.), KKO t. 28.1.1963 taltio 196/Rautatiehallitus/rautatien käytöstä johtuvan vahingon korvaaminen.

Res judicata vaikutuksesta ei nyt kylläkään voida puhua, kun menettely on vielä vireillä. Vrt. edellisen johdosta Agge s. 57 viite 2.

¹⁴ Ks. erityisesti *Sjöström—Alkio* s. 60 s. sekä *Tirkkonen* II s. 548, Sp I s. 597 s. ja II s. 343.

¹⁵ Ei voitane nimittäin perustellusti ajatella, että esim. konkurssipesään kuuluvan omaisuuden toteamista, johon takaisinsaantikanne voi olennaisestikin vaikuttaa, voitaisiin lykätä koko se aika, jonka rikosjutun käsittely kestää.

kirjallisuudessa sekä lainvalmistelussa.¹⁶ Toisaalta on myös havaittu, että samoin asianlaita näyttää olevan myös niissä tapauksissa, jolloin ilmiöryhmä on joutunut tutkimuksen kohteeksi ulkomaisissa oikeusjärjestyksissä.¹⁷ Mitä erityisesti tulee nyt tarkastelun alaiseksi joutuvaan ongelmaryhmään rikostuomion oikeusvoimavaikutus siviiliprosessissa, katsoisin sen sijoittuvan de lege lata selvästi *tuomio-oppien yhteyteen*.¹⁸ Tällainen mielipide onkin kotimaisessa kirjallisuudessa esitetty.¹⁹

Ei tietenkään voida kieltää sitä, etteikö menettelylajien välisellä ongelman ratkaisulla ole merkitystä myös todistusoikeutta ajatellen: Mikäli sitovaa vaikutusta ei yksittäistapauksessa tunnusteta, merkitsee tämä samalla sitä, että siviiliasiaain oikeudenkäynnissä voidaan esittää ja on vastaanotettava kaikkea sitä todistelua, mikä asian ratkaisemiseksi on merkityksellistä.²⁰ Tähän todistusmateriaaliin nähden tuomioistuinmella on vapaa harkintavalta: Tuomioistuin voi OK 17: 2:n rajoissa vapaasti harkita, mikä merkitys esitetyllä todistelulla on jutun ratkaisulle.²¹ Toisaalta taas, mikäli tuomion sitova vaikutus tunnustetaan, merkitsee tämä todistusoikeuden kannalta sitä, ettei näytön esittäminen mainituissa laajuudessa enää ole tarpeen (OK 17: 7) eikä näytön esittäminen edes ole mahdollinen.²² Täten tuomion sitovalla vaikutuksella

¹⁶ Ks. edellä 5 §:n V.

¹⁷ Vrt. myös *Valticos* s. 125 ss.

¹⁸ Oikeuspoliittisten perustelujen osalta viitataan erityisesti 7 §:n viite 10 jälkeen lausuttuun.

Vrt. myös esim. *König* s. 4, *Weiss* s. 192, *Hébraud* s. 32 ss. ja s. 244 s. sekä *Valticos* s. 130.

Niidenkin oikeusjärjestysten kannalta, joissa ilmiöryhmä on saanut kirjoitetun lainsäädännön normeerauksen todistusoikeudessa, on kysymys usein kuitenkin tuomio-oppeihin kuuluvasta ilmiöstä: Ks. esim. *Fasching* II s. 250 s., *Eckhoff* s. 27 viite 13 lausuttua ja s. 327 viite 26 sekä *Petschek* s. 229.

Vrt. kuitenkin normin sijoituksen merkityksestä *Solem* s. 113 ja *Eisler* JBl 1903 s. 289.

¹⁹ Ks. esim. *Tirkkonen* II s. 565.

Kuten toisaalla (5 §:n viite 27) on selostettu, on kysymys aikaisemmissa lainvalmistelutöissä haluttu säännöstää todistusoikeuden yhteydessä.

²⁰ Vrt. edellisen johdosta myös *Sachers* s. 346.

²¹ Tuomion todistusvaikutuksen merkityksestä oikeudenkäynnissä ks. jäljempänä 15 §:n IV.4—5.

²² Vrt. myös *Eisler* JBl 1903 s. 290, *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 550 s. ja *Sachers* s. 353.

muun ohella on myöskin selvät seurausvaikutukset todistusoikeutta silmällä pitäen.²³

II.2. Millaiseen oikeusnormiin tällainen sidonnaisuus sitten perustuu? Onko sidonnaisuuden määräävää säännöstä pidettävä luonteeltaan ehdottomana vai dispositiivisena, jonka osalta asianosaisilla siten olisi mahdollisuus sopia? Menettelylajin sisäisenä kysymyksenä on edellä todettu, että sekä kirjallisuudessa että oikeuskäytännössä oikeusvoimamääräyksiä on yleensä pidetty luonteeltaan ehdottomina.²⁴ Poikkeako tässä tutkittavaksi tuleva normi sitten jotenkin edellisestä. Tätä kysymystä *oikeutemme* kannalta ei liene perusteellisemmin missään pohdittu. *Oikeusvertailevasti* havaitaan kyllä, että esim. Ranskan oikeuden kannalta sidonnaisuuskysymys siviiliprosessin sisäisenä ongelmana muodostaisi dispositiivisen normin säätelemän ongelmaryhmän kun taas silloin, kun kyseessä olisi rikostuomion sitova vaikutus siviiliasiaassa, tulisi kysymykseen *ordre public'in* edellyttämä absoluuttinen, myös *ex officio* huomioon otettava oikeusnormi.²⁵

Kotimaisen oikeuden kannalta kirjallisuudessa on katsottu, että sekä rikos- että siviiliprosessin mukainen oikeusvoimaongelman ratkaisu on luonteeltaan absoluuttinen: Mikäli *res judicata* vaikutuksen negatiivinen funktio on olemassa, tuomioistuimen tulee jättää uusi kanne *ex officio* tutkittavaksi ottamatta, sekä silloin, kun on kysymys oikeusvoiman positiivisesta funktiosta, pantava *viran puolesta* aikaisempi ratkaisu uuden tuomion perustaksi.²⁶ Absoluuttisen luonteen seurauksena on siis kaksi asiaa: tuomioistuimessa huomioon ottaminen viran puolesta sekä asianosaisten puolelta se, etteivät asianosaiset voi tällaisesta oikeusohjeesta disponoida.²⁷

²³ Sinänsä on tietysti täysin mahdollista järjestää kahden tuomion suhteet esim. legaalisen todistussäännön avulla: Rikostuomiossa tarkemmin määrätyt seikat muodostavat ehdottoman todistuksen siinä vahvistetun osalta uudessa oikeudenkäynnissä. Sinänsä tuntuu kyllä ilmeiseltä, että oikeusnormin erilaatuisuudesta huolimatta lopputulos molemmissa tilanteissa on sama. Vrt. kuitenkin tämän osalta myös *Dillén* s. 348 s.

²⁴ Ks. edellä 2 §:n III.2.

²⁵ Vrt. myös *Dalcq* s. 699.

²⁶ Ks. edellä 2 §:n III.2.

²⁷ Vrt. erään tähän liittyvän erityistilanteen osalta *Solem* s. 114.

Säännöksi onkin asetettava, että mikäli oikeusvoimaisesti siviiliasiaan vaikuttava rikostuomio on tuomioistuimen tiedossa joko asianosaisen esittämänä tai muuten tuomioistuimen tietoon tulleenä,²⁸ *on se velvollinen viran puolesta ottamaan ratkaisun huomioon.*²⁹ Kun rikostuomion tarkasteltava vaikutusmuoto eroaa siten omaksi tuomiotasokseen, on oikeusvertailevasti katsottu, että tuomiossa vahvistettu on joutunut asianosaisten disponointivallan ulkopuolelle, joten asianosaisten puolelta tapahtuva tuomiossa vahvistettujen rikosoikeudellisten kysymysten toisin esittäminen ei saata siviilijutun ratkaisua ajatellen olla merkityksellinen.³⁰

II.3. Edellä on omaksuttu periaatteessa myönteinen kanta sidonnaisuuskysymykseen nähden.³¹ Kun kotimainen oikeus ei tällä kohden sisällä kuitenkaan mitään kirjoitetun lain normia sidonnaisuuden ole-massaolosta eikä sen laajuudesta, saatetaan kysyä, kuinka nimenomaan sidonnaisuuden laajuutta ajatellen periaatesääntöä olisi tulkittava. Voidaanko sitä tulkita yleensä prosessioikeudellisten normien laintulkinta-periaatteiden mukaan³² vai onko ehkä tapauksen erityispiirteistä katsottava johtuvan, että säännön tulkinnassa olisi noudatettava muita linjoja. Oikeusvoimaongelmaa selvittävissä tutkimuksissa on usein viitattu siihen, että epäselvissä tilanteissa ei oikeusvoimavaikutusta olisi tunnustettava.³³

Itävaltalaisessa kirjallisuudessa on katsottu, että koska rikostuomion oikeusvoimavaikutus merkitsee poikkeusta vapaasta todisteiden harkin-

²⁸ Kun siviilijutussa asianosainen, jonka hyväksi rikostuomio on annettu, on säännönmukaisesti erittäin halukas vetoamaan aikaisempaan rikostuomioon sekä silloin kun tällaisella tuomiolla on sitova vaikutus, että silloin kun tuomio rajoittuu todistusvaikutukseen, lienee oikeuskäytännöstä vaikeaa löytää tapauksia, joissa rikostuomioon ei olisi vedottu, mutta tuomioistuin on ottanut tuomion *ex officio* huomioon.

²⁹ Niinpä Itävallan oikeuden kannalta on katsottu (*Fasching* II s. 250 s.), että mainitussa tuomiossa todetut tosiseikat on sellaisinaan pantava siviiliasian ratkaisun perustaksi riippumatta asianosaisten ehkä poikkeavista esityksistä.

³⁰ *Fasching* s. 251.

³¹ Ks. edellä 7 §:n viite 91 jälkeen.

³² Vrt. näiden osalta *Tirkkonen* I s. 14 s. sekä Sp I s. 20 s. ja siellä mainittua kirjallisuutta.

³³ Vrt. myös *Tirkkonen* Sp II s. 347 s., *Halila*, Kuittauksesta s. 280 ja *Kallenberg* II s. 1338.

nasta, säännön soveltaminen pitäisi rajoittaa mahdollisimman kapealle. Sääntöä pitäisi siis tulkita *stricté*.³⁴

Oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen myöntäminen, joka nyt tulee yleensä kysymykseen, perustuu selvästi lähinnä tarkoituksenmukaisuusharkintaan, joskin sen tueksi useissa tapauksissa voidaan vedota myös muihin näkökohtiin. Kun säännön perustelut ovat siten joka tapauksessa oikeusvoiman negatiivista funktiota heikommat, säännön sovellutusala pitäisi tulkita niin, että mikäli sidonnaisuuden myöntäminen raja-tapauksissa merkitsisi oikeusturvallisuuden vaarantamista, ei sidonnaisuussääntöä voitane edellyttää sovellettavaksi.

II.4. Oikeusvoimaongelmaa on meillä käsitelty ongelmana, johon on olemassa vain *yksi ainoa oikea ratkaisu*, joka merkitsee sitä, että joko tietyn tuomioistuinratkaisun katsotaan sitovan annetuissa tilanteissa tai näin ei katsota olevan asianlaita.³⁵ Eräiden käytännön miesten taholta on kiinnitetty kuitenkin huomiota siihen, että yhtenäisen vastauksen antaminen kysymykseen ei aina ole onnistunut ongelman ratkaisutapa. Niinpä on viitattu siihen, että sillä seikalla, noudatetaanko menettelyssä akkusatorista vai inkvisitorista menetelmää saattaisi olla merkitystä asian arvostelussa, jolloin akkusatorisen menetelmän vallitessa on katsottu, ettei tällainen menettely saattaisi turvata sillä tavoin totuuden esillesaamista, että sidonnaisuusvaikutus aina voitaisiin edellyttää.³⁶ Vaikkakaan en ole voinut hyväksyä tätä erokriteeriä olennaiseksi oikeusvoimaongelman ratkaisun kannalta, siinä ilmaistut ajatukset osaltaan osoittanevat, että *käytännössä esiintyy tarvetta jäykkien oikeusvoimaoppien* ainakin raja-alueilla tapahtuvaan joustavammaksi muuntamiseen.³⁷

Varsinkin tietentyypipisten tilanteiden osalta ehdottoman sitovan vaikutuksen myöntäminen saattaisi aiheuttaa virheratkaisujen vaaran lisääntymistä yhteiskunnassa. Näin näyttää olevan asianlaita erityisesti

³⁴ Ks. myös *Eisler* JBl 1903 s. 290, *Sachers* s. 354 ja *Weich* ÖRZ 1904 s. 67. Supistavasta tulkinnasta vrt. *Brusiin*, Tuomarin harkinta normin puuttuessa (1938) s. 57 ss.

³⁵ *Ainoan oikean ratkaisun* -säännöstä vrt. *Makkonen* s. 214 ss. sekä *Tirkkonen* LM 1966 s. 125 ss.

³⁶ Ks. JFT 1940 s. 122 s.

³⁷ Vrt. myös *Herz* ÖRZ 1961 s. 73 (»Weder der OGH. noch die Lehre haben — bis heute dem Zivilrichter einen Weg zeigen können, der diese Problematik eindeutig löst.»).

silloin, kun kyseinen rikosprosessimenettely ei anna ex ante riittäviä takeita tietyn tuomion materiaalisesta oikeellisuudesta. Tällaisia tilanteita syntyy helposti silloin, kun syytetty on tuomittu ilman kontradiktorisen periaatteen soveltamista, häntä kuulematta, kun kyseessä ovat vähäiset rikokset ja tuomitseminen on tapahtunut pelkästään syytetyn tunnustuksen nojalla kaikkea näyttöä jutussa esittämättä.³⁸

Kun rikostuomion sitovan vaikutuksen perusteita tarkastelee *oikeusvertailevasti*, voidaan havaita edellä kuvatun jäykän linjan vastapainona kyllä pyrkimystä sulkea sellaisia tyyppitilanteita pois sidonnaisuuden piiristä, joissa syyistä tai toisesta kaikki oikeusturvallisuuden vaatimukset eivät toteudu. Niinpä Ranskan oikeus ei yleensä myönnä Cour d'assises-tuomioistuimen perustelemattomille ratkaisuille oikeusvoimaa myöhempää siviilijuttua ajatellen.³⁹ Usein myös muualla sellaisten summaaristen menettelyjen piirissä annetuilta tuomioilta, joissa normaalit rikosprosessin tutkintasäännöt eivät tavallisesti toteudu, on joskus haluttu poistaa muuten rikostuomiolle myönnetty vaikutus.⁴⁰

Tuntuisikin siltä, ettei ex ante tällaiselle tuomiolle voida antaa sitovaa vaikutusta myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä, vaan olisi lähdeittävä siitä, että tuollainen ratkaisu ei ehdottomasti sido silloin, kun siinä vahvistetun perusteella esitetään uusi vaatimus.⁴¹ Näissä tapauksissa ei oikeusturvallisuuden ylläpitämisen kannalta tunnu olevan

³⁸ Näiden tapausten asemasta sidonnaisuuskysymystä periaatteelliselta kannalta oikeuspoliittisin argumentein käsiteltäessä. Ks. edellä 7 §:n V.

³⁹ Ranskan oikeudessa esiintyvien tilanteiden osalta vrt. *Mazeaud* II s. 729 sekä *Weiss* s. 243.

⁴⁰ Kysymys rangaistusmääräyksen sitovasta vaikutuksesta on ollut erityisen aktueili Itävallan oikeudessa, jossa toisaalta melko yhtenäinen oikeuskäytäntö, toisaalta osa kirjallisuuttakin on ollut sillä kannalla, että rikostuomiolla olisi sitova vaikutus myöhempään siviilijuttuun. Vrt. tämän osalta *Kralik* s. 147 s. ja s. 152 s., *Neumann* s. 1074 viite 7 edellä ja *Stagel* s. 743 (268 § viite 1).

Toisaalta kirjallisuudessa on voimakkaasti esillä mielipide, joka katsoo, ettei tekstissä mainitulla rangaistusmääräyksellä olisi sitovaa vaikutusta. Ks. näiden osalta esim. *Fasching* II s. 252 s. sekä ZVR 1958 s. 63 s., *Herz* ÖRZ 1961 s. 73 s. ja *Lanner* ZVR 1958 s. 205.

Vrt. lisäksi *Solem* s. 114 s., *Hurwitz* s. 563 sekä *Planck*, Gutachten s. 15.

⁴¹ En ole havainnut oikeuskäytännöstä, että näissä tilanteissa olisi edes pyritty operoimaan esim. maistraatin järjestysasiassa antaman päätöksen sitovalla vaikutuksella, vaikka rikosjutun vireillä olo on voinut kyllä aiheuttaa siviilijutun lykkäämisen. Ks. tämän osalta esim. Turun HO:n t. 21.11.1952 taltio 3363/Asunto-osaakeyhtiö Tempelinrinne/vahingonkorvaus.

muuta mahdollisuutta kuin tyytyä tuomion todistusvaikutukseen tai peräti oikeudenkäynnin todistusvaikutukseen. Tähän ryhmään lukisin erityisesti lukuisat rangaistusmääräysmenettelyteitse annetut rikostuomioon verrattavat tuomiot sekä yleensä myös edellä mainitut vähäiset rikosasiat.⁴²

Rajan vetäminen, milloin kyseeseen tulee oikeusvoiman positiivinen vaikutus, milloin taas todistusvaikutus, ei yleissäännöllä voine olla mahdollista. Tuomioistuimen harkintaan viime kädessä jää, katsooko se tuomion sinänsä riittävän luotettavaksi relevanttien seikkojen osalta⁴³ vai myöntääkö se rikostuomiolle vain todistusvaikutuksen ja sallii siten vastaajan esittää rikostuomionkin osalta muuta selvitystä.⁴⁴

⁴² Rangaistusmääräysmenettelyn summaariseen luonteeseen viittaa mm. *Tirkkonen II s. 722*.

Erityisesti rangaistusmääräysmenettelyssä annetun ratkaisun sitovaa vaikutusta vastaan on lisäksi viitattava eräisiin mainitun lain kohtiin. RangMäärL:n 4 §:n mukaan, ellei syytetty ole vaatinut jutun käsittelyn siirtämistä oikeuteen, syytetty on tuomittava rangaistusmääräyksellä, jollei asiassa ole tullut ilmi mitään, joka selvästi on syytettyä vastaan. Rangaistusmääräysmenettelyssä annettu ratkaisu siis näyttää viime kädessä perustuvan — kuten vastaava ratkaisu maksamismääräysmenettelyssä — syytetyn passiiviseen suhtautumiseen. Vrt. tämän osalta *Tirkkonen II s. 723 s. viite 9:ssä* lausuttua.

Vrt. edellisen johdosta myös *Solem s. 114 s.* ja *Olivecrona, Rätt och dom s. 233*.

Norjan nykyoikeuden kannalta on tämän rajoituksen tehnyt *Eckhoff s. 328* sekä *Andenaes s. 425*.

⁴³ Mikäänhän ei estä suinkaan sitä, etteikö tällaistenkin juttujen osalta selvitys jo rikosjutun yhteydessä voisi olla siinä määrin perusteellinen, että siviiliasian tuomari myöntää ratkaisulle sitovan vaikutuksen, jollainen menettely on luonnollisesti positiivisen lainsäädäntömme (ks. myös OK 17:7:n) mukainen.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta *Planck, Gutachten s. 15 s.*

Rangaistusmääräysmenettelyä vastaavat ulkomaiset menettelylajit eivät välttämättä toteuta kontradiktorista periaatetta edes siinä laajuudessa, jossa sitä meillä menettelyssä noudatetaan. Yhteistä kuitenkin on, että tämän menettelyn alalla sattunee ainakin joskus tapauksia, joissa syytetty esim. mukavuussyistä ei katso voivansa saattaa oikeana pitämänsä asiaa yleisen tuomioistuimen ratkaistavaksi tai joissa näyttö poliisiviranomaisten esittämiä todisteita vastaan olisi saatavissa vain niin hankalasti, että syytetty katsoo helpommaksi tieksi maksaa rangaistusmääräyksen edellyttämän sakon.

Vrt. edellisen johdosta myös *Fasching ZVR 1958 s. 63 s.*

⁴⁴ Milloin rikoksesta tuleva rangaistus on määrätty rangaistusmääräyslain puitteissa, voidaan havaita, että tuollaiseen ratkaisuun ei sisälly yleensä laajempia OK 24:3:n edellyttämiä perusteluja. Toisaalta Rangaistusmääräyslain 13 §:n mää-

Rajatapauksissa tuntuu luonnolliselta sallia lisänäytön esittäminen, mikäli asianosaiset tällaista tarjoavat ja siten päätyä tuomion todistusvaikutuslinjan puolelle. Niillä harvoilla prosessiekonomisilla voitoilla, jotka edellisen vastaisesti olisi saavutettavissa, voitaisiin tuskin korvata sitä vauriota, mikä syntyisi sen kautta, että virheellisesti rikosjutussa tuomittu joutuisi prosessuaalisten syiden takia kärsimään tästä tuomiosta vielä toisessa, ehkä ennalta arvaamattomassa yhteydessä.⁴⁵

Oikeusvoimaongelman ratkaisua argumentoitaessa (7 §:n viite 64 jälkeen) olen viitannut siihen, että mikään tuskin estää sitä, etteikö tuomioistuin voisi panna aikaisempaa ratkaisua uuden ratkaisun perustaksi, mikäli se on vakuuttunut tämän oikeellisuudesta. Käytäntöä ajatellen onkin todettava, että useat käytännössä esiintyneet tilanteet ovat ratkenneet itsestään. Kun toinen asianosainen on vedonnut aikaisempaan rikostuomioon, ei toinen asianosainen ole halunnut kiistää rikostuomion merkitystä, mikä käytännön oikeuselämää ajatellen on merkinnyt samalla sitä, että rikostuomio on jo tällaisen nimenomaisen tai hiljaisen myönnytyksen perusteella voitu panna uuden ratkaisun perustaksi. Ongelma oikeusvoimavaikutuksen olemassaolosta tai ei-olemassaolosta ei positiivisen funktion tilanteessa ole joutunut useinkaan kärjistyneenä ratkaistavaksi. Riitä tällaisissa tilanteissa on saattanut koskea esim. teosta johtuneiden korvausten määriä ja muita sellaisia seikkoja, joihin rikostuomiossa ei ole omaksuttu minkäänlaista mielipidettä. Siten voitaisiin sanoa, että rikostuomion oikeusvoimakysymyksen ratkaisu käytännön kannalta muodostuu todelliseksi probleemiksi niissä tilanteissa, joissa

räys, jonka mukaan lakia ei ole sovellettava asioihin, joiden käsittelyssä yleiselle asiamiehelle tai asianomistajalle, sen mukaan kuin siitä erikseen on säädetty, on varattava tilaisuus olla saapuvilla, mutta rangaistus voidaan kuitenkin tuomita lain mukaan, asianomistajaa sen enempää kuulematta, jos hän uskottavan miehen oikeaksi todistamassa kirjoituksessa on viralliselle syyttäjälle ilmoittanut tyytyvänsä syyttäjän rangaistusvaatimukseen sekä ettei hänellä asiassa ole muita vaatimuksia, aiheuttaa kuitenkin sen, että oikeusvoiman edellyttämää liityntää ei yleensä pääse syntymäänkään. Jos poikkeuksellisesti kuitenkin rangaistusmääräyslain mukaisessa asiassa annettu päätös muodostaisi esikysymyksen ratkaisun siviiliprosessia ajatellen, tällaiselle ratkaisulle voitaneen tuskin antaa muuta kuin päätöksen todistusvaikutuksen luontoinen vaikutus.

⁴⁵ Selvää kyllä on, että tällaisilla ratkaisuilla täytyy menettelylajin sisällä olla oikeusvoiman negatiivinen vaikutus. Ks. myös *Tirkkonen* II s. 544 s.

Vrt. *Vogler*, *Die Rechtskraft des Strafbefehls* (1959) s. 44 ss. ja s. 55 ss.

vastapuoli pitää rikostuomiota sellaiselta osalta, jolla on merkitystä käsiteltävän siviilijutun ratkaisuun, virheellisenä ja saattaa tämän käsityksensä myös tuomioistuimen tietoon.

III.1. Kun tuomioistuin pyrkii selvittämään kysymystä, onko ratkaisulle myönnettävä oikeusvoiman positiivinen vaikutus, se joutuu tekemään ratkaisunsa useiden näkökohtien nojalla. Viimeksi mainitussa tilanteessa on kysymys ehkä keskeisimmästä selvitystilanteesta: millainen rikostuomion tulee olla, jotta se rikostuomiona sen syntyä ajatellen omaisi sellaiset yleiset takeet, että siviiliasian tuomioistuin voisi luottaa siinä hankittuun selvitykseen. Missä laajuudessa tällainen *oikeellisuuden takeiden tutkiminen* voi tapahtua ja nimenomaan tapahtuu *käytännössä*, on tuskin yleissääntöisesti selvitettävissä.^{45b} On kuitenkin mielenkiintoista todeta, että kun *kotimaista kirjallisuutta* tarkastelee tältä näkökulmalta, havaitsee, että tällaista siviiliasian tuomioistuimen puolelta tapahtuvaa tutkintaa on tietyissä erityistilanteissa edellytetty. Niinpä *Tirkkonen* käsitellessään virallisperiaatteen hallitsemiseksi todettuja avioerojuttuja katsoo, että kun myöhemmässä riitajutussa viitataan aikaisempaan rangaistustuomioon, on riitajuttua käsittelevän tuomioistuimen *vakuuttauduttava siitä, ettei syyppääksi julistava tuomio ole yksinomaan perustunut syytetyn puolelta tapahtuneeseen tunnustamiseen vaan että tuomio nojautuu riittävään objektiiviseen selvitykseen*. Ellei näin olisi asianlaita, ei rangaistustuomio välittömästi kelpaa riitajutussa annettavan tuomion perustaksi.⁴⁶

III.2. Mitä sitten merkitsee, että tuomioistuin havaitsee tuomion olevan virheellisen joko siten, että siihen sisältyy jokin prosessuaalinen virhe, taikka sitten siten, että se ei ole materiaalsen oikeuden mukainen taikka että siinä esitetty tosiseikasto ei pidäkään paikkaansa.

Kun tuomion vaikutusoppeja on tutkittu, on tavallisesti lähdetty siitä, että tuomion vaikutusten syntymisen yleisenä edellytyksenä on, ettei tuomio ole ipso jure nulliteetti.⁴⁷ Kun toisaalta kuitenkin proses-

^{45b} Tämä johtuu toisaalta siitä, ettei mainitunlaatuisesta menettelystä jääne mitään merkkejä jutun käsittelystä tulevaan pöytäkirjaan tai tuomioon, toisaalta siitä, ettei tapausten harvalukuisuuden vuoksi esim. haastattelumenetelmällä voitane saada yleispäteviä tuloksia.

⁴⁶ *Tirkkonen* LM 1945 s. 456.

⁴⁷ Vrt. tekstissä lausutun osalta myös *Tirkkonen* II s. 533 sekä Sp II s. 322 ss. ja *Agge* s. 54 s.

Vrt. lisäksi *Lohsing* s. 394.

sioikeuden alueella ei tuomion yhteydessä kirjoitettu lainsäädäntö tunne itsestään vaikuttavaa pätemättömyyttä⁴⁸, merkinnee tämä sitä, että lukuisissa tapauksissa, vaikkapa tuomioon sisältyy ilmeinen aineellinen tai prosessuaalinen virhe, tuomio sellaisenaan on pätevä, siksi kunnes se on asianmukaisessa järjestyksessä kumottu.

Edellisen yleissäännön nojalla ei tuomiota ilmeisesti ole pidettävä ipso jure mitättömänä esim. silloin, kun oikeus ei ole ollut tuomionvoipa⁴⁹, tai asia on tutkittu, vaikka on ollut olemassa sellainen seikka, jonka perusteella tuomioistuimen olisi pitänyt jättää kanne viran puolesta tutkimatta⁵⁰ tahi poissa oleva, jota ei ole haastettu, on siinä tuomittu taikka henkilö, jota ei ole kuultu, muutoin kärsii haittaa ratkaisusta.⁵¹ Sama koskee myös OK 31:1:n 3-kohdan tapausta. Kaikissa näissä tilanteissa on asianosaiselle annettu erityinen keino oikaisun saamiseksi, *tuomiovirhekantelu*, ja tuomion vaikutukset ilmeisesti, ottaen huomioon myös OK 31:4²:n määräykset, ovat yleensä vain tällä keinoin poistettavissa.⁵² Huomionarvoista on edelleen, että ei myöskään materiaallinen virheellisyys yleensä edes ilmeisissä tapauksissa aiheuta mitättömyyttä, vaan lainvoimaiseen ratkaisuun sisältyvä virheellisyys voidaan yleensä korjata vain tuomionpurkusäännöksiä käyttämällä.⁵³

Edellä olevat määräykset osoittanevat, että sellaisetkaan ilmeiset virheet kuin kontradiktorisen periaatteen rikkominen tai materiaalisen lain ilmeinen väärä sovellutus eivät tee tuomiosta mitätöntä vaan tuomio on siksi, kunnes se ehkä kumotaan, vaikutusvoimainen ja siis periaatteessa omaa ne tuomion vaikutusmuodot, jotka sille positiivinen oikeus suo. Näin voidaan sanoa, että tuomioistuimen ratkaisu on niissä rajoissa,

⁴⁸ Ks. myös *Tirkkonen* I s. 12, II s. 533, *Ellilä*, Sivullisen oikeussuojan takeista s. 262, *Halila*, Tunnustamisesta s. 56 s., *Wrede—Palmgren* s. 60 ja 360 sekä *Wrede* II s. 318.

Vrt. myös *Agge* s. 54 ss. sekä *Eckhoff* s. 35 ss.

⁴⁹ Ilmeisesti sellaisen organin, jolle tuomiovaltaa ei ole uskottu, antama ratkaisu olisi ainakin yleensä mitätön.

Ks. myös *Wrede* T.f.R 1920 s. 30 s. sekä *Eckhoff* s. 35.

⁵⁰ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 534 ja *Sp* II s. 322 sekä *Eckhoff* s. 36.

⁵¹ Vrt. myös *Eckhoff* s. 36 s.

⁵² Tuomiovirhekantelusta ks. erityisesti *Halila* LM 1964 s. 1 ss. sekä *Tirkkonen* *Sp* II s. 493 ss.

⁵³ Tuomiovirhekantelun ja tuomionpurun suhteesta ks. *Halila* LM 1964 s. 17 sekä *Tirkkonen* *Sp* II s. 499 s. sekä s. 515 s.

joissa oikeusvoimainen sidonnaisuus myönnetään, voimassa sekä niissä tapauksissa, joissa ex post voidaan havaita joko OK 31: 1:n tai 31: 7—9:n mukainen virheellisyysperuste, siksi kunnes tuollaisen virheellisuuden seurauksen toteava tuomio on annettu.⁵⁴ Vaikkakin edellä esitetty vaikuttaa siihen, voiko tuomioistuin olla noudattamatta aikaisempaa rikostuomiota vai ei, ei sillä ole vaikutusta tässä pohdittuun kysymyksen ratkaisuun. Tuomioistuimella täytyy siten edellisestä riippumatta olla mahdollisuus vakuuttautua aikaisemman tuomion oikeellisuudesta, vaikakaan se ei voine poiketa siinä lausutusta.

IV.1. Kun aikaisemmin olen päätenyt sille linjalle, että periaatteelliset syyt eivät näyttäisi olevan esteenä rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen ulottamiselle myöhempään siviiliasian oikeudenkäyntiin, on tarkastelun kohteena ollut kotimaisen tuomioistuimen antama ratkaisu. Rikostuomion sitovan vaikutuksen yleisiä edellytyksiä pohdittaessa saatetaan kuitenkin kysyä, onko myös ulkomaiselle rikostuomiolle annettava oikeusvoimavaikutus kotimaista oikeutta silmällä pitäen. Kysymys toisessa valtiossa annetun tuomion vaikutuksista toisen valtion oikeusjärjestyksen alueelle on luettu meillä yleensä kansainvälisen prosessioikeuden tärkeisiin problemeihin.⁵⁵ Ongelman perussyynä on se, että eri valtioiden rikoslakien soveltamisalueet poikkeavat toisistaan, josta syystä saman teon perusteella voidaan esittää eri valtioissa vieläpä eri rangaistusvaatimuksia ja siten myös muita, esim. siviilioikeudellisia vaatimuksia. Kysymys vieraan valtion tuomion oikeusvoimavaikutuksesta liittyy kansainvälisen prosessioikeuden piirissä laajempaan kysymykseen eli siihen, onko ulkomainen rikostuomio tunnuistettava kotimaisen oikeuden kannalta, ts. onko sille myönnettävä samanlaiset oikeusvaikutukset kuin kotimaiselle tuomiolle.⁵⁶

Kotimainen oikeusjärjestys ei näytä sisältävän mitään yleisohjetta, joka nimenomaan määräisi sitovuuden ulkomaiseen tuomioon. Tämä yleissääntö näyttää kattavan sekä rikos- että siviiliprosessimenettelyssä

⁵⁴ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 709 ja *Sp* II s. 376.

⁵⁵ Ks. esim. *Tirkkonen* I s. 85 ja *Granfelt* s. 196 ss.

⁵⁶ Kun kansainvälinen kanssakäyminen on yhä enemmän lisääntymässä, on selvää, että ongelma tulee tulevaisuudessa yhä merkityksellisemmäksi. Kotimaisen oikeuden kannalta viitataan *Tirkkonen* I s. 85 s. ja *Granfelt* s. 196 ss. sekä siviiliprosessin osalta *Jokela* DL 1964 s. 309 ss. sekä ruotsalaisen kirjallisuuden osalta *Eek* s. 95 viite 70 esitettyyn.

annettujen tuomioiden menettelylajin sisäisen alueen.⁵⁷ Kirjallisuudessamme on todettu, että ns. *territoriaaliperiaatteen* mukaisesti oikeudenkäynnissä käytetään sen maan prosessilakia, jonka tuomioistuimessa juttu on ollut vireillä. Tämän johdonmukainen soveltaminen veisi kyllä siihen, että ulkomaisen tuomion oikeusvoimavaikutus olisi tunnustettava.⁵⁸ Nimenomaan rikosprosessin kannalta on meillä kirjallisuudessa kuitenkin omaksuttu yleissääntö, ettei ulkomailla annetun rikostuomion oikeusvoimavaikutus ulotu meillä vireillä oleviin oikeudenkäynteihin.⁵⁹

Oikeusvertailun kannalta havaitaan, että kun rikosprosessimenettely ja rikoslain määräysten soveltaminen on yleensä tiettyä oikeusjärjestystä silmällä pitäen uskottu vain sen omien tuomioistuinten tehtäväksi, myös ulkomaisessa *kirjallisuudessa* vallitsee yleensä periaatteessa kielteinen asennoituminen toisessa valtiossa annettujen rikostuomioiden sitovaa vaikutusta vastaan.⁶⁰ Jos ajatellaan tapausta, jossa vieraan valtion rikostuomioistuin on tuominnut vastaajan rangaistukseen teostaan ja tällainen tuomio myöhemmässä siviilijutussa esitetään tuomio-perusteena käytettäväksi, tuntuu sidonnaisuusajatus uhkarohkealta. Ennenkuin oikeusvoimakysymykseen voidaan tarkemmin perehtyä, on tarkasteltava voimassa olevan oikeutemme kannalta rikoslakiemme soveltamisen alueellista ulottuvuutta.

IV.2. Yleisenä periaatteena on sääntö, jonka nojalla Suomen lain mukaan tuomitaan se, joka Suomessa on tehnyt rikoksen. Kuitenkin periaatteesta on mm. ns. *universaaliperiaatteen* hyväksi poikkeuksia.⁶¹ Niinpä RL 1 luvun 6 § määrää, että Suomen ulkopuolella teh-

⁵⁷ Vrt. myös Jokela DL 1964 s. 309 ss., Tirkkonen I s. 85 sekä Sp II s. 182 s.

⁵⁸ Vrt. myös Tirkkonen I s. 85 s., Granfelt s. 197 ss.

Tuomion tunnustamisen merkityksestä ks. Jokela DL 1964 s. 310 s.

⁵⁹ Mieli-piteensä tueksi Tirkkonen on viitannut (I s. 86) RL 1:51:een (Laissa 21.4.1894) sekä RL 6 luvun määräyksiin. Vrt. myös Granfelt s. 197 s. ja Ellilä, Ulosotto-oikeus s. 210.

Vrt. myös lisäksi Tirkkonen Sp I s. 181 s. ja Agge s. 106 ss. ja Augdahl s. 151 s. sekä Eek s. 95.

⁶⁰ Vrt. myös Ehrens-värd s. 65 ss., Hasler, Die Einwirkung s. 125 s., s. 134, Andenaes s. 428, Eckhoff s. 374 s., Solem s. 115, Hurwitz s. 19 ja s. 551 s. sekä Munch—Petersen V s. 57 s.

Vrt. lisäksi myös Fasching II s. 254, Neumann II s. 1075, Pollak s. 32, Stägel s. 743 (n:o 2), Eisler JBl 1903 s. 290, Sachers s. 345, Bouzat s. 1190, Stefani s. 733, Dalcq s. 696 ja Marchal II s. 933.

⁶¹ Rikosoikeuden soveltamisalasta ks. Honkasalo I s. 65 ss. sekä Hakulinen DL 1963 s. 239 ss.

dystä rikoksesta syytettyä ei saa nostaa, ellei oikeuskansleri ole määrännyt sitä nostettavaksi. Syytemääräys ei kuitenkaan ole tarpeen tietyissä tapauksissa, jotka lainsäädännössä erikseen mainitaan. Ulkomaisen rikostuomion prosessuaalisten vaikutusten arvostelun kannalta on erityisen tärkeä rikoslain 1 luvun 7 §, joka kuuluu seuraavasti:

»Ilman oikeuskanslerin syytemääräystä älköön ketään vastaan tehtävä syytettyä teosta, josta hän osaksi tai kokonaan on kärsinyt vieraan valtion tuomioistuimen hänelle siitä tuomitseman rangaistuksen. Jos syyte nostetaan ja rikoksesta tuomitaan rangaistukseen, luettakoon, harkinnan mukaan, kärsitty rangaistus pois täällä tuomitusta rangaistuksesta taikka pidettäköön se teon täytenä rangaistuksena.

Älköön myöskään teosta, josta Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan tuomioistuin on antanut tuomion, syytettyä tehtävä, ellei oikeuskansleri ole määrännyt syytettyä nostettavaksi.»

Lainkohdasta ilmenee rikosprosessimenettelylajin sisäisen oikeusvoimavaikutuksen kannalta useita tärkeitä periaatteita. Toisaalta jo syytteen nostaminen on niitä tilanteita silmällä pitäen, joissa syytetty on tuomittu ja kärsinyt teosta rangaistuksen jonkin muun maan tuomioistuimen antaman tuomion perusteella, asetettu *oikeuskanslerin harkintaan*. Toisaalta, jos syyte on nostettu ja rikoksesta on tuomittu rangaistus, luetaan harkinnan mukaan kärsitty rangaistus pois täällä tuomitusta rangaistuksesta taikka pidetään sitä täytenä teon rangaistuksena. Lainkohdan tulkinnan kannalta ovat sanat »jos syyte nostetaan ja rikoksesta tuomitaan rangaistukseen» merkityksellisiä. Lainkohta viittaa selvästi siihen, että kotimainen tuomioistuin harkitessaan teon rangaistavuutta ja muita syytteeseen liittyviä kysymyksiä, ei ole oikeusvoimaisesti sidottu siihen, mitä toisessa valtiossa saman teon johdosta ajatun syytteen perusteella tuomiossa on lausuttu, vaan tuomioistuin voi tulla myös muuhun kuin aikaisemmassa ulkomaisessa tuomiossa esim. syyllisyyden ja rangaistuksen osalta lausuttuun lopputulokseen. Minkäänlaista ipso lege sidonnaisuusvaikutusta ulkomailla annettuun rikostuomioon ei siten voida edellyttää oikeusvoiman negatiivisen sen paremmin kuin sen positiivisen vaikutuksenkaan muodossa.⁶² Tämä taas käytännössä merkitsee sitä,

⁶² Vrt. siviiliprosessin osalta kuitenkin *Olivecrona*, Rätt och dom s. 246 ss. sekä erityisesti 249 s.

Pohjoismaisessa kansainvälistä siviiliprosessioikeutta koskevassa kirjallisuudessa

ettei syytetty voi toisaalta vaatia jutun jättämistä tutkittavaksi ottamatta sillä perusteella, että ulkomainen tuomioistuin on jo tuominnut hänet samasta teosta eikä myöskään sillä perusteella, että ulkomainen tuomioistuin on vapauttanut hänet samaa tekoa koskevasta syytteestä.⁶³

IV.3. *Rikosprosessituomioiden välillä ei siten yleensä näytetä myönnettävän sitovaa vaikutusta yli oman valtion rikostuomioistuimien antamien tuomioiden.* Vielä vähemmän tällaista sidonnaisuutta voitaneen ajatella ulkomaisesta rikostuomiosta kotimaiseen siviiliasiaa käsittelevään tuomioon. Sidonnaisuus rikosprosessimenettelyjen välillä samoin kuin ulkomaisesta rikosprosessimenettelystä kotimaiseen siviiliprosessimenettelyyn saattaa siten tulla kysymykseen yleensä vain silloin, kun lain nimenomaismääräys tai asianmukaisessa järjestyksessä hyväksytyt kansainväliset sopimukset tällaisen sidonnaisuuden määräävät.⁶⁴

IV.4. Pohjoismaiden yhteistyö on tässä kohdin tuonut eräitä varteenotettavia lisiä kysymyksen ratkaisuun. Niinpä Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa annetun lain 25 §:n mukaan muissa pohjoismaissa sellaisesta rikoksesta annettua tuomiota, jota koskeva syyte on Suomen tuomioistuimessa vireillä tai lainvoimaisella tuomiolla ratkaistu taikka, josta rikoksesta oikeuskansleri on määrännyt syytteen nostettavaksi, ei panna täytäntöön Suomessa. Täytäntöönpanokelpoisuus edellyttää samoin, että tuomio on tuomion antaneessa maassa täytäntöönpanokelpoinen. Lain 28 §:ssä on erikoissäännös oikeusvoimaongelmia ajatellen: *Jos on suostuttu ulkomaisen tuomion täytäntöönpanopyyntöön, ei Suomessa saada nostaa syytettä siitä rikollisesta teosta, jota muussa pohjoismaassa annettussa tuomiossa tarkoitetaan.*⁶⁵

Mainituissa tapauksissa on myönnetty oikeusvoiman negatiivinen vaikutus sellaiselle tuomiolle, jonka täytäntöönpanopyyntö on Suomessa hyväksytty. Mikäli syyte tällaisesta teosta Suomessa olisi nostettu, on uusi kanne jätettävä res judicata säännön negatiivisen funktion mukai-

käyty mielipiteenvaihto (ks. tämän osalta esim. *Eek* s. 95 ss. ja siellä viitteessä 70 lausuttua sekä *Sundström SvJT* 1958 s. 357 s.) osoittanee kuitenkin, että täysin kielteinen suhtautuminen ulkomaisiin tuomioihin nimenomaan siviiliprosessimenettelyn alueella kaipaasi ehkä tarkistusta.

⁶³ Vrt. myös *Granfelt* s. 198 ja *Honkasalo I* s. 72.

⁶⁴ Ks. *Jokela DL* 1964 s. 312 ss., *Tirkkonen Sp I* s. 185, *Ellilä, Ulosotto-oikeus* s. 209 s. ja s. 222 ja *Wrede-Palmgren* s. 72.

⁶⁵ Vrt. lain osalta *Jokela DL* 1964 s. 317.

sesti tutkittavaksi ottamatta. Kun näin on *expressis verbis* määrätty oikeusvoiman negatiivinen vaikutus, kuinka on asianlaita oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen kohdalla. Tähän kysymykseen ei tästä rangaistuksen täytäntöönpanoa koskevasta lainsäädännöstä ole saatavissa vastausta.

Mitä sitten tulee niihin tilanteisiin, joissa kotimainen oikeus myöntää oikeusvoiman negatiivisen vaikutuksen ulkomaiselle tuomiolle, on näiden tilanteiden osalta havaittavissa, että vaikutus myönnetään yleensä vain rajoitetusti pohjoismaiden välillä. Aikaisemmin on havaittu, että tuomion vaikutuksista ei Ruotsissa sen paremmin kuin Norjassa tai Tanskassakaan nyttemmin yleensä hyväksytty oikeusvoiman positiivista funktiota.⁶⁶ Ellei tällaista vaikutusta myönnetä tietyn oikeusjärjestyksen piirissä, voidaananko siten edellyttää, että vaikutus oikeusjärjestysten välillä saattaisi olla edellistä laajempi. Vastaisin kysymykseen kielteisesti. Päätýisinkin siten yleislinjaisesti siihen lopputulokseen, ettei ulkomaisella rikostuomiolla sen paremmin kuin yleensä pohjoismaisella rikostuomiollakaan mainitun tuomion *syyllisyyden toteavalla* tai *syyttömyyden toteavalla* ratkaisulla mainitulta rikosoikeudelliselta osalta voine olla oikeusvoiman positiivisen funktion edellyttämää vaikutusta kotimaista siviiliasian oikeudenkäyntiä ajatellen.

Mitä rikoksen *siviilioikeudellisiin seuraamuksiin*, jotka fakultatiivisen adheesion vallitessa luetaan siviiliprosessin alaan kuuluviksi,⁶⁷ tulee, on näiden osalta ongelmanasettelumielessä ensinnäkin huomattava, että itse oikeusvoimakysymyksestä ei yleensä lainsäädännössä liene annettu määräyksiä. Ulkomaisessa rikostuomiossa lausutun siviiliseuraamuksen, johon usein joudutaan rinnastamaan siviilijuttuna käsitelty rikoksen siviiliseuraamuksen määräävä tuomio, sitovan vaikutuksen arvostelu aktualisoituu erityisesti silloin, kun mainittu ulkomainen tuomio ei ole kotimaassa täytäntöön pantavissa. Mikäli ulkomainen tuomio on täytäntöön pantavissa, kantajalla tuskin voinee olla oikeudellista intressiä tuoda samaa juttua uudelleen tuomioistuimessa käsiteltäväksi. Mikäli juttujen välillä muutoinkin tällöin on identiteetti, uusi kanne olisi *res judicata* esteen vuoksi jätettävä tutkimatta. Tällaisissa tapauksissa näyttäisi siten

⁶⁶ Vrt. edellä 6 §:n II.3. ja III.1.

Vrt. lisäksi Jokela DL 1964 s. 317 s.

⁶⁷ Vrt. myös Tirkkonen I s. 86 ja Hasler mts. 161.

olevan perusteltu tarve oikeusvoimavaikutuksen negatiivisen funktion myöntämiseen.

Erityissäännös voi siten luoda yleissääntöön poikkeuksen.⁶⁸ Lakiin Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken tuomioiden tunnustamisesta ja täytäntöönpanosta Köpenhaminassa 16. 3. 1932 tehdyn sopimuksen hyväksymisestä 13. 5. 1932 sisältyy (1. artikla) määräys siitä, että lainvoimainen tuomio, joka jossakin sopimusvaltiossa on annettu riita-asiassa tahi *vahingonkarvauksesta rikosasiassa*, on pätevä muissakin sopimusvaltioissa, mm. kuitenkin sillä edellytyksellä (3 artik. 3 kohta), että tuomio koskee vahingonkorvausta teosta, joka on tehty siinä valtiossa, jossa tuomio on annettu ja haaste on toimitettu vastaajalle henkilökohtaisesti tiedoksi hänen oleskellessaan siellä. Tällainen toisen valtion tuomion tunnustaminen jutussa, jota Suomen oikeuden kannalta yleensä on pidettävä rikosjuttuna, ulottuu myös luonnollisesti sopimusvaltion ylemmän oikeuden antamiin tuomioihin. Mikäli kysymyksessä olisi nimenomaan tällainen tilanne, näyttää ilmeiseltä, että rikostuomio ulottaa vaikutuksensa myöhempään siviiliasian oikeudenkäyntiin ja on tämä vaikutus oikeusvoiman negatiivisen vaikutuksen sisältöistä.⁶⁹

Mikäli taas ulkomainen tuomio ei olisi kotimaassa täytäntöönpanovissa, ei oikeusvoimavaikutuksen tueksi voitane vedota mainittuun näkökohtaan. Tällöinhän voidaan sanoa, että kantajapuolella epäilemättä olisi erityistä intressiä saada aikaisemman tuomion lisäksi uusi tuomio, jossa vaadittu maksuvelvollisuus vahvistettaisiin. Kantaja vetoaisi siten aikaisempaan ulkomaiseen tuomioon tarkoituksella saada se tuomio-perustaksi uudessa jutussa. Kuten edellä (IV.1) on todettu, ei yleensä tällaista sitovaa vaikutusta ole myönnetty eikä siis ilman erityismääräyksen antamaa tukea ole oikeusvoiman positiivista vaikutusta haluttu tunnustaa.

IV.5. Kuten edellisestä esityksestä voidaan havaita, ei ulkomaiselle rikostuomiolle yleensä voida myöntää oikeusvoimavaikutusta siinä siviiliasian oikeudenkäynnissä, jossa esim. rikoksen siviilioikeudellisia

⁶⁸ Vrt. myös *Agge* s. 126 ja s. 131, *Eckhoff* s. 356 ss. ja s. 361.

⁶⁹ Kun *res judicata* ongelmaa nyt joudutaan harkitsemaan oikeusjärjestysten välisenä, tulevat sovellettaviksi Suomen kansainvälisen prosessioikeuden säännöt. Tässä kohdin on kysyttävä, minkä valtakunnan oikeusjärjestyksen mukaan ratkeaa kysymys siitä, kummanko maan, tuomion antaneen vai kotimaan lakia on sovellettava silloin, kun ratkaistaan kysymys oikeusvoiman objektiivisesta ja subjektiivisesta ulottuvuudesta. Ks. tähän liittyvien kysymysten osalta *Eckhoff* s. 361 s.

seuraamuksia myöhemmin vaaditaan toteutettavaksi. Selvältä toisaalta tuntuu, ettei ulkomaista rikostuomiota tässäkin suhteessa voitane pitää täysin merkityksettömänä: jos toinen tuomioistuin on jo asiakirjoista ilmenevän täysisyvyisen tutkinnan jälkeen tullut tiettyyn ratkaisuun asiassa, voinee tällaisella ratkaisulla olla kotimaisessa oikeudenkäynnissä vaihtelevan vahvuinen todistusvaikutus.⁷⁰

9 §. RIKOSTUOMION OIKEUSVOIMAN NEGATIIVINEN FUNKTIO SIVIILIPROSESSISSA

I.1. Kun oikeusvoimaongelmaa lähdetään yksityiskohtaisemmin tutkimaan, tulee ensimmäiseksi esille oikeusvoiman voimakkain funktio, kysymys, voisiko rikostuomion vaikutus myöhemmässä siviiliprosessissa ilmetä siten, että kanne olisi jätettävä tutkimatta sillä perusteella, että uudessa oikeudenkäynnissä olisi kysymyksessä täysin sama asia, joka on ratkaistu jo aikaisemmassa tuomiossa. Olen toisessa yhteydessä todennut, että se kritiikki, mitä rikostuomion sitovaa vaikutusta vastaan on esitetty, koskee lähinnä ja yksinomaisesti vain sitä tilannetta, jolloin kyseessä on oikeusvoiman ns. positiivinen funktio. Mikäli siten voitaisiin todeta, että positiivinen oikeusjärjestys tuntee tilanteita, jolloin oikeusvoiman negatiivisen funktion ilmiö tulisi esille, voitaisiin tuskin esittää perusteita tällaista sitovaa vaikutusta vastaan.¹

I.2. Rikosprosessilain asiallisen sovellutusalueen ydinkohdan muodostavat väitetty rikollinen teko ja sen seuraamusten määrääminen. Seuraamusten osalta on taas todettu, ettei rangaistusvaatimus säännön-

⁷⁰ Vrt. tekstissä mainitun johdosta *Jokela* DL 1964 s. 318 ss.

Missä määrin tässä kohdin olisi syytä konstruoida jonkinlaatuinen tuomion tosiseikasto- eli sivuvaikutus, tuntuu jo jossakin määrin epäselvältä. Vrt. kuitenkin *Jokela* DL 1964 s. 321 sekä s. 323.

Jokelan mainitsemisissa tilanteissa KKO 1932 II 333 sekä NJA 1935 s. 611 tuntuu KKO:n osalta todistusvaikutus todennäköiseltä vaikutuslajilta. Vrt. myös *Agge* s. 115 s. Edellisessä ratkaisussa HO:n tuomiosta näyttäisi ilmenevän ulkomaisen tuomion käyttö legaalisenä presuntiona, mutta KKO:n ratkaisussa on tyydytty vain pelkkään todistusvaikutukseen. Vrt. myös 15 §:n viite 4 jälkeen lausuttua.

Vrt. Ruotsin oikeuden osalta myös *Sundström* SvJT 1958 s. 357 ja siellä viitteessä 19 esitettyjä mielipiteitä sekä *Eek* s. 95 sekä siellä viitteessä 69 mainittua.

¹ Ks. edellä 7 §:n viite 5 jälkeen.

mukaisesti voi joutua tutkittavaksi siviiliprosessin yhteydessä.² Mitä taas tulee muihin rikosoikeudellisiin vaatimuksiin, erityisesti konfiskaatiovaatimuksiin, voidaan havaita, että nämäkin kuuluvat säännönmukaisesti rikosprosessilain asiallisen sovellutusalueen absoluuttiseen osaan eivätkä siten yleensä saata esiintyä ainakaan siviiliprosessin alueella itsenäisinä vaateina.³

II.1. *Kotimaista kirjallisuutta* silmällä pitäen saatetaan havaita, että ongelmaa tuomion oikeusvoimavaikutuksen negatiivisesta funktiosta on kirjallisuudessa lyhyen aksiomaattisesti käsitelty. Niinpä *Tirkkonen* toteaa, ettei kysymys rikosasiassa annetun tuomion oikeusvoiman negatiivisesta vaikutuksesta voi ilmetä kuin poikkeuksellisesti myöhemmässä siviiliprosessimenettelyssä, koska samaa asiaa ei saateta käsitellä Suomen oikeuden mukaan sekä riita- että rikosasiana.⁴ Toisessa yhteydessä *Tirkkonen* on kyllä lausunut, että rikosjutun yksityisoikeudellisiin seuraamuksiin nähden on kysymys oikeusvoiman objektiivisesta laajuudesta ratkaistava tavallisten siviiliprosessuaalisten sääntöjen nojalla.⁵ Vaikkakin viimeksi mainittu lausunto on annettu rikostuomion oikeusvoimavaikutusta rikosprosessissa ajatellen, on tuskin estettä mielihiteen soveltamiselle myöskin rikostuomiosta siirryttäessä siviiliprosessiin.⁶

II.2. *Oikeusvertailevasti* on todettava, että ongelma ei ole ulkomaiselle fakultatiiviselle adheesiolle vieras. Kun fakultatiivinen adheesio edellyttää sitä, että juuri rangaistusvaatimus vetää siviilivaateita rikosprosessiin⁷, ei vaatimustasoista konfliktia myöskään rangaistusvaatimusten osalta tämän ajatussuunnan alueella yleensä voi syntyä. Sensijaan kun vahingoitettu on jo rikosasian yhteydessä saanut vahingonkorvauksen osalta lopullisen ja täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun, saatetaan perustellusti kysyä, mitä tapahtuu, jos sama kantaja vaatii samaa suoritusta myöhemmin siviilijutun yhteydessä. Kun *Ruotsin* oikeuden

² Vrt. myös *Aalto* s. 107 ss. ja s. 116.

³ Ks. myös *Tirkkonen* I s. 87 s. ja II s. 552 viite 17 a ja *Aalto* s. 3.

⁴ Ks. *Tirkkonen* II s. 543 viite 8 sekä Sp II s. 339 viite 27.

⁵ Ks. *Tirkkonen* II s. 553.

⁶ Vrt. myös *Reinikainen* s. 122 viite 20.

⁷ Ks. tämän johdosta *Aalto* s. 35 s. ja s. 45 s.

mukaan siviiliseuraamusten osalta noudatetaan siviiliprosessin oikeusvoimasääntöjä, merkinnee tämä sitä, ettei samoja seuraamuksia, jotka jo on tuomittu, voitane tutkia uudelleen siviilijutun yhteydessä.⁸ Itävallan oikeuden kannalta on katsottu, että senjälkeen kun asianomistaja on saanut täytäntöönpanokelpoisen tuomion rikosjutun yhteydessä, ei saman vaatimuksen käsittely siviiliasian tuomioistuimessa saata tulla kysymykseen.⁹ Mikäli tuomioistuin taas ei olisi hyväksynyt asianomistajan vaatimusta, vaan on osittain osoittanut hänet siviiliasiaa käsittelevään tuomioistuimeen, ei siviilituomari tältä osalta ole sidottu rikostuomarin ratkaisuun, vaan voi arvostella esim. vahingon määrän, sairauden keston jne. toisin kuin rikostuomari.¹⁰ Ranskan oikeuden osalta on katsottu, että mainittujen siviiliseuraamusten osalta on noudatettava siviiliprosessin sääntöjä, joka muun ohella merkitsee sitä, että oikeusvoimavaikutukselle myönnetään ainoastaan relatiivinen teho.¹¹ Tämä merkinnee samalla sitä, että mainitunlaisen tuomion olemassaolo otetaan huomioon vain tehdystä väitteestä sekä että väitteen johdosta ei aikaisempaa vaatimusta enää uudelleen ryhdytä tutkimaan.

III.1. Kun kotimaisen oikeuden kannalta tarkastellaan ongelmaa rikostuomion mahdollisesta oikeusvoiman negatiivisesta vaikutuksesta myöhemmässä siviiliprosessissa, on pidettävä selvästi erillään kaksi eri kysymystä: 1) kysymys rikostuomion rikosoikeudellisten osien, siis ennen muuta rikosoikeudellisten lausumien merkityksestä siviiliprosessissa, sekä 2) kysymys rikosprosessissa annettujen siviilioikeudellisia vaateita koskevien lausumien oikeusvoimaisuudesta uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä.

Kuten edellä esitetystä johdannosta (I.2) ilmenee, voitaneen tuskin ajatella mahdollisuutta, jolloin rikostuomion rikosoikeudelliset lausumat siviiliprosessin vaatimustasolla olisivat siinä määrin identtisiä, että nii-

⁸ Ks. *Gärde* s. 411. Vrt. myös *Dillén* s. 345. Norjan oikeuden kannalta ks. *Skeie* I s. 140.

⁹ Vrt. myös *Eisler* JBl 1903 s. 290.

Vrt. lisäksi myös Italian CPP Art. 26 (ensimmäinen lause) sekä *Braas* I s. 148 ss. Busse-vahingonkorvauksen langettavien tuomioiden suhteesta siviiliprosessiin *H. Schmidt* s. 60 s. Vrt. lisäksi myös *Hellwig*, System I s. 789.

¹⁰ Ks. *Eisler* JBl 1903 s. 290.

¹¹ Vrt. myös *Bouzat* II s. 1196 s., *Courteaud* s. 69 ss. ja *Mazeaud* s. 706 s.

den osalta voitaisiin ajatella oikeusvoiman negatiivista vaikutusta.¹² Näiltä osin vastaus esitettyyn kysymykseen näyttää siten olevan säännömukaisesti kielteinen. Toisin on asianlaita sensijaan yksityisoikeudellisten vaateiden osalta. Näiden kohdallahan *ex ante* tuntuu mahdolliselta tilanne, jolloin sama vaatimus esitetään ensin rikos- ja sen jälkeen siviiliasian oikeudenkäynnissä.

Tapaukset näyttävät systemaattisesti jakaantuvan lähinnä kahteen eri ryhmään: joko kyseessä on sellainen tilanne, jossa *kantaja ehdoin tahdoin esittää saman vaatimuksen samanperusteisena kahdesti* joko silloin kun se aikaisemmassa rikosasiain oikeudenkäynnissä on jo hylätty tai mahdollisesti välittömällä tai välillisellä rikosperusteella jo hyväksytty, *taikka* sitten on kysymys tilanteesta, jolloin *oikeusjärjestys asettaa kantajan käyttöön useampia oikeusturvateitä* ts. sama tosiasiatapahduma aiheuttaa siviiliseuraamuksia sekä rikoslain että siviililain mukaan, mutta normit kuitenkin suojaavat samaa oikeushyvää.¹³

III.2. Mikäli kysymys on *ensiksi mainitusta tyyppiryhmästä*, jolloin kantaja on jo esittänyt rikosperusteella vaatimuksensa ja saanut sen hyväksytyksi, saman vaatimuksen toistaminen samanperusteisena aiheuttaa jutun automaattisen jakaantumisen edelleen rikosprosessiin ja menettelylajin sisäisten oikeusvoimasääntöjen mukaan jutun jättämisen tutkittavaksi ottamatta.¹⁴ Mikäli vaatimus olisi rikosprosessissa hylätty, mutta vaatimus toistetaan samanperusteisena, sidonnaisuuskysymys ratkeaa yleensä rikosprosessin sisäisten oikeusvoimasääntöjen mukaisesti, ja samoissa olosuhteissa esitettynä uusi kanne jätetään useimmiten tutkimatta.¹⁵

Mikäli rikosprosessissa annettu lausunto olisi *kolmannen maksusuo-ritukseen* velvoittava tai tällaisen velvoituksen määräämispyynnön hylkäävä, jollainen lausunto yleensä viimevaiheessa on perustettava aina siviilioikeudellisiin perusteisiin, on varsin luonnollista, että mikäli sama

¹² Jos nimittäin kantaja esittäisi aikaisemmin tuomitun teon perusteella uuden jutun käsittelyn yhteydessä rangaistusvaatimuksen, tämä yleensä säännönmukaisesti kuuluisi rikosprosessiin tutkittavaksi, jossa se taas menettelylajin sisäisen oikeusvoiman negatiivisen funktion ilmaiseman säännön mukaan jätettäisiin tutkimatta.

¹³ Vrt. tekstissä lausutun johdosta Aalto s. 93 ss.

¹⁴ Ks. edellä 3 §:n viite 33 jälkeen.

¹⁵ Vrt. myös Tirkkonen II s. 553.

vaatimus esitettäisiin samalla perusteella siviilioikeudenkäynnissä, johon se joutuu itsenäisenä päävaatimuksena yleensä käsiteltäväksi, kanne on jätettävä siellä tutkimatta kanteiden identiteetin vuoksi. Kysymys siten on selvästi tilanteesta, jossa rikostuomiolla on oikeusvoiman ns. negatiivinen funktio myöhempään siviiliasian oikeudenkäyntiin. Jos siten esim. asianomistaja rikosasian oikeudenkäynnissä on vaatinut rakennusurakoitsijan velvoittamista korvaamaan se vahinko, jonka hänen alaisensa apulainen on rikollisella teolla aiheuttanut, perustunee tällainen vaatimus säännönmukaisesti siihen väittämään, että rakennusurakoitsija olisi vastuussa mainitusta rikoksesta siviilioikeudellisten isännänvastuusääntöjen mukaan. Jos tuollaisen isännänvastuun olemassaolo tai ei-olemassaolo on jo tutkittu rikosjutun yhteydessä, ei sen uudelleen tutkinta yleensä silloin, kun samalla perusteella vaaditaan samaa korvausta siviiliprosessissa enää ole mahdollinen.¹⁶

III.3. Mitä tulee edellä luonnehdittuun *toiseen tyyppitilanteeseen*, sen ratkaisu on jo huomattavasti vaikeampi.

Ongelmakysymykseksi näiltä osin muodostuu siten, mikä merkitys oikeusturvatoiminnan kannalta on annettava sille seikalle, että kantaja, joka materiaalsen lainsäädännön perusteella on oikeutettu useammilla eri perusteilla vaatimaan vastaajalta esim. suoritusta, on käyttänyt erästä perustetta ja saanut tämän avulla jo rikosprosessissa lainvoimaisen ja täytäntöönpanokelpoisen ulosottoperusteen vastaajaa vastaan. Jos kantaja, joka tuomioistuimessa edellisessä tapauksessa on vedonnut yhteen perusteeseen, yrittää nyt uudessa oikeudenkäynnissä käyttää toista perustetta, joka menettelylajien asiallisen sovellutuksen kannalta osoitetaan käsiteltäväksi siviiliprosessissa, millaisen prosessuaalisen käsittelyn tämä uusi peruste siviiliprosessissa saa osakseen ja ennen muuta, mikä merkitys aikaisemmalle tuomiolle on annettava. Siviilioikeudellisessa kirjallisuudessa on nämä tapaukset yleensä luettu ns. lainkonkurrenssin piiriin, jossa siis sama tosiseikasto lankeaa useiden oikeus-

¹⁶ Tyyppitilanteessa on siten kiinnitettävä huomiota siihen, että jos tuomioistuin ottaa rikosprosessissa siviiliperusteen tutkittavakseen, on tekstissä mainitusta syystä tärkeätä tehdä tästä myöhempien epäselvyyksien välttämiseksi riittävän selvä maininta rikostuomioon.

»Rikosoikeudellisen isännänvastuun» mahdollisuudesta vrt. *Ellilä* LM 1966 s. 219 sekä *R. ja T. Ellilä*, Vesistön pilaantumista aiheuttavan toimenpiteen rankaisemisesta s. 6.

normien alaisuuteen, joista toinen sulkee toisen kokonaan tai osaksi pois tai täydentää sitä.¹⁷

Kirjallisuudessamme on kysymystä käsitelty menettelylajin sisäisenä kysymyksenä niitä tapauksia silmällä pitäen, joissa ensiprosessikanne on asiallisesti hylätty. *Wreden* mukaan¹⁸ on selvää, että kantaja voi vedota sellaisiin uusiin perusteisiin, jotka ovat syntyneet vasta oikeudenkäynnin päättymisen jälkeen. Merkityksellisiä ovat siten ne tapaukset, joissa peruste, johon uudessa oikeudenkäynnissä vedotaan oli olemassa jo silloin, kun aikaisempaa prosessia käytiin, mutta johon kantaja ei tuolloin kuitenkaan vedonnut. *Wreden* mukaan kysymyksen ratkaisussa käytäntö on ollut horjuva, mutta hän esittää mielipiteenään, että oikeusvoimavaikutus tunnustetaan ainoastaan, mikäli kanne perustui kantajan oikeudenkäynnissä vetoamaan perusteeseen. Mielipiteensä tueksi vetoaa *Wrede* lähinnä OK 23:4:n äänestysääntöön. *Tirkkonen* on puolestaan katsonut, että vaadetta koskevan tuomion oikeusvoima ulottuu vain yksilöityyn vaateeseen, ja että jos siten vaade on lainvoimaisella tuomiolla hylätty, ei tuomio estä nostamasta kannetta, jolla toteutetaan toisenlaiseen syntyperusteeseen nojautuva kanne.¹⁹

Mikäli rikosperuste on rikosjutun tutkinnan yhteydessä hylätty, tuntuisi kyllä ilmeiseltä, ettei tällaisissa tapauksissa yleissääntöisesti oikeusvoiman negatiivinen vaikutus saata ulottua koskemaan uutta aikaisemmassa jutussa esittämätöntä perustetta. Jos asianomistaja on esim. petossyytteen yhteydessä vaatinut mainitun rikoksen perusteella oikeustoimen mitättömäksi julistamista, hänellä kanteen tultua hylätyksi täytynee olla rikostuomion estämättä mahdollisuus vedota siviilioikeudelliseen petolliseen viettelyyn tai kokonaan muun siviilioikeudellisen pätemättömyysperusteen nojalla (esim. muotovirhe) vaatia oikeustoimen pätemättömäksi julistamista.²⁰ Yhden perusteen hyväksikäyttö ei siten oikeusvoiman negatiivisen vaikutuksen muodossa näytä hävittävän muita mahdollisia perusteita. Samoin edelliseen verrattavasti täy-

¹⁷ Ks. esim. v. *Tuhr* I s. 276 s. Vrt. myös *Agge* s. 224.

Vrt. lisäksi myös *Aalto* s. 93 ss. ja *Hakulinen* s. 241 s.

¹⁸ Ks. *Wrede* II s. 240 s.

¹⁹ Ks. *Tirkkonen* Sp II s. 351 s. Ks. myös *Agge* s. 224 ss.

²⁰ Viimeksi mainitun laatuisten puhtaiden siviiliperusteiden tutkintaan ei rikosprosessissa syytejutun yhteydessä juuri ole edes fakultatiivisesti voinut tulla kysymykseen. Ks. tämän johdosta tarkemmin *Aalto* s. 225 s. sekä s. 245 ss.

tynee katsoa, että jos siviiliperusteella on vaadittu vahingonkorvausta jo rikosjutun yhteydessä ja kanne on hylätty, voinee asianomistaja vedota johonkin muuhun, ei tutkittuun siviiliperusteeseen uuden oikeudenkäynnin yhteydessä.²¹

III.4. Jäljelle jäävät ne tapaukset, joissa kantaja on jo saanut langettavan rikostuomion siviilivaateen osalta, mutta nostaa saman tapahtuman perusteella uuden oikeudenkäynnin vaatien korvausta siviililain perusteella. Tällaisia tilanteita on syntynyt erityisesti vakuutustoiminnan alueella ja tilanteiden ratkaisussa on noudatettu erityyppisiä linjoja.

Kotimaisessa kirjallisuudessa on näiltä osin menettelyn sisäisenä ongelmana selvitelty kysymystä vaihtoehtojen vaateiden käsittelystä, jolla on tiettyjä analogioita esillä olevaan prosessiongelmaan. Tällöin on katsottu, että mikäli aikaisempi tuomio olisi hyväksynyt esitetyn toisen vaihtoehtoisten vaatimuksista, ei kantaja voi myöhemmässä oikeudenkäynnissä menestyksellä toteuttaa toista vaihtoehtoista vaatetta.²² Tämän on katsottu johtuvan siitä, että vaihtoehtojen vaateiden ollessa kyseessä kantajalla on oikeus vaatia ainoastaan yhtä suoritusta.²³ Myöskään ei siinä tapauksessa, jolloin kanne ensiprosessissa on hyväksytty, uutta vaihtoehtoista suoritusta tarkoittavaa kannetta voida jättää aikaisemman vuoksi tutkimatta, mutta on ilmeistä, että myöhempi prosessi ei saa johtaa sellaiseen tulokseen, että se olisi ristiriidassa vaateiden mainitun yhteyden kanssa, joka edellyttää, että kantaja on oikeutettu vain yhteen suoritukseen.²⁴

Mitä oikeuskäytäntöön tulee, on sen piirissä löydettävissä esim. seuraavia linjoja:

1. Mikäli tuomio on annettu jo samaa vastaajaa vastaan, on uusi vaatimus jätettävä siltä osalta, jolta tuomio jo on annettu, tutkittavaksi ottamatta sillä perusteella, että asiassa on jo *res judicata*.²⁵

²¹ Menettelylajin sisällä kysymyksen ratkaisusta ks. *Tirkkonen Sp II s. 351* sekä *Agge s. 225 ss.*

²² Ks. *Tirkkonen Sp II s. 353*. Vrt. myös KKO-1950 II 7.

²³ Ks. *Tirkkonen Sp II s. 353*.

Olivecronan oppien mukaan siviilioikeudellisista oikeusohjeista johtuisi, että tilanteessa uusi kanne olisi hylättävä: *Olivecrona, Domen i tvistemål s. 218*.

²⁴ Vrt. myös *Kallenberg II s. 1392*.

²⁵ Ks. esim. KKO-1949 II 60: (Koska KKO oli 6.2.1947 antamallaan päätöksellä samalla kun vastaaja oli tuomittu rangaistukseen asianomistajalle yhteenajossa

2. Mikäli rikosprosessissa tietty korvaus on jo tuomittu maksettavaksi, ja kun sama korvaus sellaisenaan ei samanperusteisena saata esiintyä tässä oikeudenkäynnissä, katsotaan, että kysymyksessä olisi oikeusvoiman positiivinen vaikutus ja kanne uudessa oikeudenkäynnissä siten tällä perusteella hylätään.²⁶

aiheutuneen vaikean vamman tuottamuksesta, velvoittanut vastaajan suorittamaan asianomistajalle edellä mainituista kustannuksista ja vahingoista samat korvaukset, joista tässä jutussa on kysymys, eikä KO:n näin ollen olisi pitänyt ottaa jutussa ajettua kannetta, sikäli kun se oli kohdistettu vastaajaan, käsiteltäväkseen, KKO harkitsi oikeaksi kumota ja poistaa HO:den tuomion ja KO:n päätöksen korvausvelvollisuutta koskevalta osalta) sekä 1954 II 73.

Ks. edellisten johdosta myös *Tirkkonen* II s. 543 s. viite 8, *Reinikainen* s. 122 viite 20 sekä *Lammi* DL 1954 s. 397 s.

Vrt. myös KKO. t. 10.3.1965 taltio 776/Paavo Johannes Saurala/sopimuksen mitättömäksi julistaminen ym. (Rikosjutussa tuomittua korvausta koskeva uusi vaatimus siviilijutussa on jätetty tutkimatta, kun vaadittu oli velvoitettu rikostuomiossa maksamaan ja asia siis oli tältä osalta lainvoimaisesti ratkaistu).

Vastaavanlaatuinen ilmiö saattaa luonnollisesti ilmetä myös päinvastaisessa järjestyksessä: vahingonkärsinyt on jo saanut siviiliprosessissa lainvoimaisen suoritus-tuomion vastaajaa vastaan ja uudistaa vaatimuksen myöhemmin samaa tapahtumaa käsittelevässä rikosjutussa. Myöskään tällöin ei yleensä tutkimman edellytyksiä liene olemassa, vaan kanne useimmiten lienee jätettävä tutkimatta, kuten myös oikeuskäytännössä on menetelty. Ks. esim. KKO 1949 II 388, KKO 1952 II 92 sekä KKO p. 10/11 1952 taltio 2910/Pekka Blomerus/petos (Koska asianomistaja on oman ilmoituksensa mukaan toisessa syytettyä vastaan vireille panemassaan jutussa jo saanut syytetyn oikeuden päätöksellä velvoitetuksi suorittamaan hänelle tunnustamansa vekselin sisällyksen eikä asianomistajalle, jonka nyt ratkaistavana olevassa jutussa esittämä vahingonkorvausvaade tarkoittaa tuota samaa saatavaa, ole sen vuoksi enää tuomittava tässä jutussa tuomittavaa korvausta, tätä koskeva alempien oikeuksien lausuma poistettiin).

Tässä yhteydessä näyttää olevan syytä viitata myös siihen, että sama ongelma on esiintynyt konkurssituomion ja myöhemmän rikosprosessimenettelyn välillä. Tämänkin kysymyksen osalta on olemassa eri linjoja, mutta nyttemmin käytäntö näyttää kehittyvän siihen suuntaan, ettei konkurssituomiossa maksettavaksi vahvistettuja saamisia voida enää konkurssirikosjutun yhteydessä määrätä velallisen rikoksen perusteella uudelleen maksettavaksi. Ks. esim. *Heinonen*, Konkurssirikoksiin liittyvistä vahingonkorvauskysymyksistä s. 105 s. ja siellä mainittua KKO 1950 II 395.

Kysymys konkurssituomion merkityksestä uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä on antanut kirjallisuudessa aihetta eri mielipiteisiin. Ks. näiden osalta esim. *Tirkkonen* LM 1954 s. 302 ss. ja siellä viitteessä 14 mainittuja mielipiteitä.

... ²⁶ Ks. KKO 1931 II 278, jossa rikosjutun yhteydessä rikosperusteella vaaditun vahingonkorvausvaatimuksen johdosta todettiin mm. että koska syytetty kuten

3. Vaatimukset tosiasiallisesti pohjautuvat samaan tosiseikastoon. Mutta mikäli kantaja on saanut oikeussuojaa tietyllä perusteella tietyssä laajuudessa, ei hänellä enää voisi olla oikeudellista intressiä vaatia samaa suojaa samassa laajuudessa eri perusteella. *Häneltä puuttuisi oikeussuojan tarve eli oikeudellinen intressi saada vaatimansa sisältöinen tuomio.* Oikeussuojatoiminnan järjestyttä arvosteltaessa ei voitane esittää perustetta, miksi saman kantajan pitäisi saada samaa vastaajaa vastaan kaksi samansisältöistä tuomiota eri perusteilla.²⁷

4. Katsotaan, että koska uuden vaatimuksen välitön peruste poikkeaa aikaisemman jutun perusteesta, ei kysymyksessä ole enää sama asia, joten kanne on aikaisemman päätöksen estämättä vapaasti tutkittava.²⁸

III.5. Edellisissä tilanteissa on lähdetty siitä edellytyksestä, että sekä rikosjutussa että myöhemmässä siviilijutussa on ollut samat asianosaiset. Mikäli näin ei olisi ollut asianlaita, on yleensä todettava, että ainaakaan näissä tilanteissa ei voitane edellyttää sellaista asioiden identiteettiä, jota oikeusvoiman negatiivinen vaikutus edellyttää.²⁹

Kuten oikeuskäytännön ratkaisujen mielipidesuuntien hajanto osoittaa, tapausten ratkaisua tuskin voidaan nimittää samojenkaan asianosaisten välillä mitenkään itsestään selväksi. Paremminkin näyttäisi siltä, että rikostuomion suhde siviiliprosessimenettelyn siviilioikeudel-

asiassa oli selvitetty, oli Viipurin MH:n 25.1.1929 antamalla lainhakupäätöksellä velvoitettu suorittamaan asianomistajille näiden syytetyltä saaman velkakirjan sisältö karkoiteen ja syytetyn asianomistajille tuottama vahinko sisältyi sanotulla päätöksellä maksettavaksi tuomittuun määrään, vapautettiin hänet maksamasta tuomittua vahingonkorvausta.

²⁷ KKO 1958 II 119 (Sitten kun A oli päätöksellä velvoitettu suorittamaan B:lle eräät tilivelkansa, olivat A ja C tunnustamansa velkakirjan nojalla sitoutuneet yhteisvastuullisesti suorittamaan B:lle osan A:n maksettaviksi määräytyistä rahamääristä. B:n vaatiessa A:n ja C:n velvoittamista yhteisvastuullisesti suorittamaan hänelle velkakirjan sisällön katsottiin, ettei B ollut enää oikeussuojan tarpeessa A:han nähden, minkä vuoksi kanne tältä osin jätettiin tutkittavaksi ottamatta).

Vrt. myös Agge s. 223 s.

²⁸ Edellä olevan johdosta ks. KKO t. 14.11.1941 taltio 5133/Juho Väinö Tuokila ym./moottoriajoneuvoliikenteestä johtuneen vahingon korvaaminen.

²⁹ Jos kanne kohdistuu siten eri henkilöön kuin rikosjutun vastaajaan, ei yleensä oikeusvoiman negatiivinen vaikutus voi tulla kysymykseen. Vrt. kuitenkin alioikeuden osalta KKO t. 9.5.1966 taltio 1299/Kemijoki Oy/liikennevahingon korvaaminen.

listen vaateiden käsittelyn osalta on varsin moniselitteinen ja epäilemättä kytkeytyy läheisesti materiaalisen oikeuden säännöstöihin. Tapauksia analysoimalla voinee päätyä sellaiseen lopputulokseen, että yksittäistilanteissa menettelyissä esitettyjen vaateiden identiteetti saat-
taa olla niin ilmeinen, että oikeusvoiman negatiivinenkin vaikutus on täysin perusteltavissa.³⁰

Kun monissa tapauksissa perusteet kuitenkin poikkeavat toisistaan, ei ilmeisesti aina vaateiden samansisältöisyydestä huolimatta voitane edellyttää vaateiden identiteettiä: samansisältöiset vaatteet johtuvat eri oikeusperusteista.³¹ Tällöin katsoisin, *ettei oikeusvoiman negatiivisesta vaikutuksesta voine aina olla kysymys*. Sensijaan edellä esitetyistä ratkaisulinjoista *oikeudellisen intressin* eli oikeussuojan tarpeen puute näyttää normaalitapauksessa ilmeiseltä.³² Kantajalla tuskin voinee vakiotapauksessa olla minkäänlaista oikeudellista tarvetta saada pyytämänsä sisältöistä tuomiota, koska hänen oikeusturvan tarpeensa on jo pyydettyssä laajuudessa tullut täytetyksi. Vain siinä tapauksessa, että esim. siviilioikeudellinen vahingonkorvausvelvollisuus olisi voimassa

³⁰ Viittaan edellä viitteessä 25 mainittuihin tapauksiin.

³¹ Vrt. lisäksi Sveitsin OR 53² artikla, jonka mukaan siviilituomioistuin ei ole sidottu (»auf die Bestimmung des Schadens») rikostuomiossa mainittuun vahingon arvioimiseen. Vrt. tämän osalta *Merz* s. 30 ss.

³² Oikeussuojan tarpeen olemassaoloa on kotimaisessa kirjallisuudessa nykyisin yleisesti pidetty prosessiedellytyksenä, jonka puutteen seurauksena on kanne jätettävä tutkimatta. Ks. esim. *Tirkkonen Sp I* s. 40 s. ja LM 1954 s. 753, *Ellilä*, Siviilisen oikeussuojan takeista s. 5 s. ja s. 266, *Halila*, Tunnustamisesta s. 120 viite 5 ja *Reinikainen* s. 25 s. ja s. 125 ss.

Vrt. myös *Kallenberg I* s. 870 ss., s. 1183 ja *Schönke*, Rechtsschutzbedürfnis s. 14 ss.

Kysymys oikeudellisen intressin eli oikeussuojatarpeen prosessioikeudellisesta laadusta on kirjallisuudessa riidanalainen: Toisaalta sitä on pidetty prosessuaalisena, toisaalta materiaalisena edellytyksenä: Vrt. edellisen osalta *Ellilä* s. 98 viite 5, *Tirkkonen Sp I* s. 15 viite 18 sekä siellä mainittua kirjallisuutta.

Ellilän mielipiteen osalta ks. *Ellilä* s. 100, 110 ja s. 112 (»Oikeustapauksen käsittelyssä ei ole mahdottomana pidettävä myöskään linjaa, että tutkimatta jättäminen katsottaisiin johtuvan tässä tapauksessa myöskin *oikeudellisen intressin*, so. *oikeussuojan tarpeen puuttumisesta* ———.) sekä s. 197 s. — Vrt. lisäksi *Ellilä* LM 1955 s. 965.

Vrt. kuitenkin esim. *Wrede—Palmgren* s. 354 s.

laajempänä kuin rikosoikeudellinen,³³ saatettaneen hänen vaatimuksensa ottaa tutkittavaksi uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä.³⁴

Edellisen kanssa jotensakin analogiselta tuntuvat ne tilanteet, joissa kantaja on jo rikostuomiolla saanut hänen ja rikosjutun vastaajan välisen oikeustoimen julistetuksi mitättömäksi³⁵ ja jälkiprosessissa vaatisi siviilioikeudellisella perusteella uudelleen saman seurauksen toteamista ehkä mahdollisten vahingonkorvausseuraamusten ohella. Kun tässäkin tilanteessa ei varsinaisesti ole kysymyksessä sama peruste vaan siviilioikeudellisen normin tosiseikaston edellyttämä peruste, pitäisi uusi kanne jättää tutkimatta oikeussuojan tarpeen puutteen vuoksi eikä oikeusvoiman negatiivisen vaikutuksen johdosta.

Mikäli kahden tuomion välinen, edellä kerrottu konneksiteetti olisi olemassa, tuntuisi joka tapauksessa harhaanjohtavalta jättää se kokonaisuudessaan huomiotta. Tällöin voitaisiin ehkä menettelyllisesti parhaiten selvittää vaikeasta identiteettiongelmasta täytäntöönpanijalle annettavien ohjein.³⁶

IV. Otsikkokysymyksen johdosta näyttää siten olevan syytä erikseen lopuksi todeta, että vaikkakin rikosoikeudellisten kysymysten osalta ei yleensä voitane päätyä sellaiseen tilanteeseen, jossa rikos- ja siviiliprosessin kohteet olisivat samat, on siviilioikeudellisten kysymysten osalta mahdollista, että rikos- ja siviiliprosessissa esiintyy menettelylajien fakultatiivisella sovellutusalueella tapauksia, joissa kanteiden kohteet ovat siinä määrin samat, että oikeusvoiman negatiivinen vaikutus saattaa

³³ Ks. Hakulinen s. 241 s.

³⁴ Vrt. tekstissä lausutun osalta myös Eckhoff s. 17 ja Eisler JB1 1903 s. 290.

Mikäli peruste pysyisi tapauksissa samana kantajan vaatiessa uudessa oikeudenkäynnissä aikaisemmin tuomittua määrää enemmän, tuntuisi varsin luonnolliselta tätä tapausta silmällä pitäen puhua res judicata vaikutuksesta. Vrt. myös Olivecrona, *Domen i tvistemål* s. 220 s.

³⁵ Vrt. tämän osalta myös Eisler JB1 1903 s. 290.

³⁶ Toisaaltahan tuomioistuimelle ei yleensä ole myönnetty oikeutta antaa täytäntöönpanoa koskevia määräyksiä muulloin kuin niissä tilanteissa, joissa laki sen nimenomaan sallii. Mahdollisuudesta liittää tuomioon täytäntöönpanoa koskevia määräyksiä ks. Ellilä LM 1960 s. 516 ss. ja Ulosotto-oikeus s. 154 ss. ja s. 162 ss.

Tässä tilanteessa ei kuitenkaan ole kysymyksessä täytäntöönpanoa koskeva määräys vaan ilmeisestikin erityistyyppinen tuomion sitovan vaikutuksen rajoittaminen aikaisemmin annetun tuomion johdosta ja siis kahden tuomion sisällön suhteen määrittely. Täytäntöönpanoa ajatellen voitaisiin ehkä puhua täytäntöönpanoperusteen alan määäämisestä eli selventämisestä.

Vrt. lisäksi Ellilä, Ulosotto-oikeus s. 214 s. viite 4.

käytännössä ilmetä. Tämä luonnollisesti asettaa myös rikostuomioistumelle erityisvaatimuksia tuomion perusteluissa silloin, kun kysymykseen tulevat välillisesti rikoksesta johtuneet ja fakultatiivisesti rikosprosessiin joutuneet yksityisoikeudelliset, välittömästi siviilioikeuden määräykseen perustuvat vaatimukset.

10 §. LANGEETTAVAN RIKOSTUOMION OIKEUSVOIMAN OBJEKTIIIVISESTA ULOTTUVUUDESTA

I.1. Kysymys langettavan rikostuomion oikeusvoiman objektiivisesta ulottuvuudesta muodostaa erään sidonnaisuusongelman keskeisimmistä kysymyksistä. Tämän kysymyksen osalta voidaan yleisesti todeta, että se on eräs riitaisimpia koko sidonnaisuusoppien piirissä. Tällaiseen tilanteeseen on useita syitä: Toisaalta rikos- ja siviiliprosessissa tulevat ratkaistaviksi varsin erilaiset asiat, joiden välinen yhteys tuntuu ehkä monissa tapauksissa väljältä sidonnaisuuden perustamiselle kahden tuomion välillä.¹ Toisaalta mielipiteiden hajanto perustunee asian laatuun: Ongelman ratkaisussa pyritään esittämään *yleisten kriteerien* puitteissa ne kohdat tai osat aikaisemmasta rikostuomiosta, joihin nähden oikeusvoimainen sidonnaisuus tunnustetaan.² Kun relaatiot kahden eri menettelylajin välillä voivat olla varsin erilaiset, on ymmärrettävää, että jo *ex ante* tarkastellen on hyvinkin vaikeaa — ellei peräti mahdotonta — keksiä sellaisia kriteerioita, jotka kaikissa ajateltavissa olevissa tilanteissa johtaisivat oikeuselämän tarpeita silmällä pitäen tyydyttävään tulokseen.

Tässäkin yhteydessä on jälleen korostaen todettava, että tuomion oikeusvoiman objektiivista ulottuvuutta tutkittaessa on tutkinnan lähtökohtana *tuomio*. Se mitä tuomiossa on lausuttu, muodostaa pohjan ja tätä verrataan uuteen tuomioistuimessa esitettyyn kanteeseen. Siten tuomion oikeusvoiman objektiivinen ulottuvuus määräytyy lopulta

¹ Ks. tämän osalta myös 4 §:n II.3.

² Tällaiset ongelmat eivät muuallakaan prosessioikeudellisten perusongelmien ja -käsitteiden tutkinnassa ole harvinaisia. Vastaavia yleiskriteerivaikauksia on syntynyt esim. ns. prosessinkohteen ja prosessinedellytyksen määrittelyssä. Ks. edellisen osalta edellä 3 §:n II.2. ja siellä viitteissä 23—24b mainittua kirjallisuutta sekä jälkimmäisen osalta Aalto s. 12 ss.

ennen muuta tuomion eikä esim. ensiprosessin kantajan kanteen sisällön mukaan.³

I.2. Millä tavoin *kotimaisessa kirjallisuudessa* on sitten ongelman ratkaisuun suhtauduttu. Ensiksikin voidaan todeta, että mikäli tutkija on omaksunut itse periaatteellisen sidonnaisuuskysymyksen osalta kielteisen mielipiteen, on tietysti selvää, ettei mielipiteen omaksumista esillä olevaan tilanteeseen edes voida edellyttää. Mitä sitten tulee niihin kirjoittajiin, jotka ovat periaatekysymyksen ratkaisussa päätyneet myönteiselle linjalle, tapaa kirjallisuudestamme heidän osaltaan varsin harvoja mainintoja kysymyksen tarkemmasta ratkaisusta. Yleensä nimitäin mielenkiinto on suuntautunut rikostuomion oikeusvoiman subjektiivisen ulottuvuuden toteamiseen tai sitten ilmeisesti on pyritty — vaikkakaan tähän näkökohtaan ei *expressis verbis* viitata — operoimaan rikostuomion oikeusvoiman objektiivisen ulottuvuuden menettelyn sisäisten sääntöjen soveltamisella myös niissä tapauksissa, joissa kysymys on sitovan vaikutuksen laajuuden toteamisesta menettelylajien välisissä suhteissa.⁴

Meillä omaksuttujen mielipiteiden mukaan on katsottu, että rikostuomiossa todettaisiin lähinnä syytetyn syyllisyys väitettyyn rikolliseen tekoon.⁵ Sinänsä tämä rikosprosessilajin sisällä omaksuttu käsitys voitaneen ottaa pohjaksi myös silloin, kun pyritään selvittämään sitä, missä laajuudessa annettu tuomio sitoi myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä. Tarkasteltavan menettelylajien välisen ongelman osalta *Tirkkonen* lausuu yleisesti, että oikeusvoiman objektiivisen ulottuvuuden laajuus jää käytettävissä olevan oikeustapausaineiston valossa josakin määrin hämäräksi. Sen perusteella ei voida antaa tyhjentävää vastausta kysymykseen, ulottuuko oikeusvoimavaikutus myös tuomionperusteen luontoisiin seikkoihin, vaikkakin eräs tapaus⁶ näyttäisi tukevan käsitystä, jonka mukaan rikostuomiossa todetut faktat ainakin määrättyssä laajuudessa tulevat oikeusvoimasta osallisiksi.⁷

³ Näin Agge s. 136 s. ja Dillén s. 345.

⁴ Vrt. esim. *Tirkkonen* II s. 565 s.

⁵ Ks. edellä 3 §:n viite 29 edellä.

Vrt. kuitenkin *Tirkkonen* LM 1934 s. 132 s.

⁶ *Tirkkonen* LM 1934 s. 132 s. viittaa tässä kohdin KKO 1930 II 640, jonka johdosta ks. jäljempänä viite 100.

⁷ Ks. edellisen osalta *Tirkkonen* LM 1934 s. 132 s.

I.3. Edellisen nojalla voitaneen todeta, ettei se, mitä kirjallisuudessamme on ongelman osalta lausuttu, juuri ole omiaan tarkemmin valaisemaan sen sidonnaisuuden alaa, josta nyt on kysymys, mikäli tarkoituksena on selvittää nimenomaan menettelylajien välisiä suhteita. Kun rikostuomion oikeusvoiman objektiivista ulottuvuutta jotenkin pyritään kotimaisen oikeuden kannalta selvittämään, on siksi mielenkiintoista ensin tarkastella, kuinka sidonnaisuuskriteerioita on pyritty määrittämään niiden lainsäädäntöjen kannalta, joissa rikostuomion sitova vaikutus on omaksuttu jossakin muodossa.

Ulkomaisen kirjallisuuden valossa havaitaan rikostuomion sitovasta vaikutuksesta myöhemmässä siviiliprosessissa, että useimpien oikeusjärjestysten kannalta on sitova vaikutus myönnetty lähinnä juuri nyt tarkasteltavalle eli *langettavalle rikostuomiolle*. Niinpä *Itävallan* oikeuteen sisältyy expressis verbis selvä rajoituskriteerio. Milloin siviiliasian ratkaisu on riippuvainen *rangaistavan teon todistamisesta* ja *syyksilukemisesta*, on langettava rikostuomio näiltä osin ÖZPO 268 §:n mukaan sitova.⁸ Sveitsin oikeuden kannalta on katsottu, että siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin olisi sidottu OR 53 artiklan *e contrario* päätelmien ainakin tekijän ja teon oikeudenvastaisuuden toteamiseen.⁹ Mieli-pide perustuu siihen, että toisaalta jokainen rikosoikeudellinen vääryys samalla sisältää myös siviilioikeudellisen vääryyden ja toisaalta rikostuomion todistelulle pannaan suurempia vaatimuksia kuin todistelulle siviiliasiaissa.¹⁰ Toisaalta on katsottu, ettei siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin ole sidottu syyllisyyden (*Verschulden*) ja vahingon suuruuden toteamiseen, koska nämä määräytyvät rikosoikeudessa toisin kuin siviilioikeudessa.

⁸ Ks. määräyksen osalta edellä 6 §:n viitteessä 52 mainittuja kirjoittajia.

Norjan oikeuden vastaavasta rajoitussäännöstä aikaisemman oikeuden kannalta ks. *Eckhoff* s. 327. Vrt. lisäksi myös *Munch-Petersen* V s. 243.

⁹ Vrt. myös *Guldener* s. 321, *Oser-Schönenberger* s. 380 ss. sekä *Weiss* s. 234 ss.

Vrt. kuitenkin *Guldener*, Supplement s. 39 (oikeustapaus).

¹⁰ Sveitsiläisessä kirjallisuudessa on OR Art. 53 mukaan haluttu tehdä rikostuomion sitovaan vaikutukseen eräitä lisärajoituksia ja katsottu, että langettavan rikostuomion sitova vaikutus ulottuu vain siihen, että siviilituomarin on tunnustettava rikostuomiossa kuvattu teko oikeudenvastaiseksi. Näin *Schärer* s. 64. Tämän mukaan siviiliasian tuomari voi langettavan rikostuomion jälkeenkin evätä vahingonkorvauksen esim. puuttuvan kausaaliyhteyden (rikollinen teko — — — vahinko) vuoksi.

Ranskan oikeuden osalta pääsääntö on varsin yksinkertainen: Langettavan tuomion kaikki sellaiset perusteet, jotka ovat välttämättömiä rikosoikeudelliselle johtopäätökselle ja siten erottamattomia rikostuomion osia, sitovat siviiliasian oikeudenkäynnissä.¹¹ Sitovaa vaikutusta langettavan rikostuomion yhteydessä on oikeuskäytännön ja kirjallisuuden kehittämän säännön mukaan ajateltu lähinnä kolmessa eri suhteessa: että rikoslain vastainen teko on tapahtunut, että tuomittu on tuottamuksellisesti osallistunut siihen sekä että teon rikosoikeudellisten seuraamusten luonnehdinta¹² on rikostuomioissa mainitun mukainen.¹³

Ranskan ja Belgian oikeuden asiassa omaksuma kanta edellyttää siten, että kussakin tapauksessa erikseen tutkitaan, mitkä seikat ovat näitä kohteita silmällä pitäen tarpeellisia ja välttämättömiä tuomioistuimen ratkaisun perusteita.¹⁴

Italian oikeus on eräs niistä harvoista, joissa tarkastelunalainen kysymys on nimenomaisesti normeerattu: ICPP 27 artiklan 1 momentin mukaan siviilijuttua käsittelevä tuomioistuin on sidottu (autorita di cosa giudicata) rikostuomioon rikollisen teon olemassolon, sen oikeudenvastaisuuden ja tuomitun vastuun osalta.¹⁵ ICPP 28 artiklan mukaan, mikäli siviilituomioistuimen ratkaistavana oleva oikeusriita on riippuvainen tosiasioiden vahvistamisesta, jotka ovat rikosprosessimenettelyn kohteena, lopullinen rikostuomio, olipa se vapauttava tai langettava, ja rangaistusmääräys (decreto di condanna), jos se on täytäntöönpanokelpoinen, sitoo siviilituomaria ratkaisuun sisältyneiden tosiasiatoteamusten osalta. Erikoista viimeksi mainitussa sidonnaisuudessa kuitenkin on se, että vastanäytön esittäminen saattaa olla mahdollista, joka samalla mer-

¹¹ Vrt. myös *Bouzat* s. 1189 ss., *Mazeaud* II s. 719 ss., *Neiger* s. 22 ss. ja *Lacoste* s. 368 s.

Näin myös Belgian oikeudessa *Dalcq* II s. 695.

Vrt. kuitenkin osittain toisin *Planiol—Ripert* VI s. 952 ss.

¹² Tämä tarkoitetaan johtopäätöksessä lausuttua yleensä. Vrt. myös *Courteaud* s. 29 sekä s. 30.

¹³ Ks. *Chavanne* s. 252 s.

Vrt. myös *Dalcq* s. 698.

Vrt. eräiden lisäkohtien osalta *Garraud* VI s. 321.

¹⁴ Vrt. myös *Braas* I s. 217 ss. ja s. 221 s., *Dalcq* s. 698 sekä *Donnedieu de Vabres* s. 890 ss.

¹⁵ Ks. edellä 6 §:n viite 48 jälkeen.

kitsee sitä, että tarkasteltavassa ilmiössä ei ole kysymyksessä oikeusvoimatyypinen sidonnaisuus vaan lähinnä todistusoikeuteen luettava presumptiotyyppinen ongelman ratkaisutapa. Tämä sidonnaisuus ei ulotu todettujen tosiseikkojen oikeudelliseen arvostamiseen, johon nähdessä siviiliasiaa käsittelevällä tuomioistuimella on vapaa harkintavaltaa.¹⁶

Joskus on omaksuttu kuitenkin sidonnaisuus vielä edellisiä laajempaan: *Neuvostoliiton* rikosprosessilain 13 artiklan mukaan rikostuomioistuimen antamassa tuomiossa vahvistetut (todetut) tosiseikatkin ovat siviilituomioistuinta sitovia. Kun tosiseikat ilmoitetaan nimenomaan tuomion kuvaavassa osassa aiheutuu tästä, että myös tällä osalla on sitova vaikutus. Tämän vuoksi on korostettu sitä, ettei tuomioon saa sisällyttää mitään, mikä ei välittömästi liity tuomioistuimen tutkimaan tapahtumaan eikä mitään, mikä koskee kolmannen oikeutta tai intressejä, jolloin kolmannella tarkoitetaan sekä prosessiin osallistunutta että siihen osallistumatonta.¹⁷

I.4. Kun edellisen esityksen perusteella pyrkii luomaan kokonaiskuvaa siitä, kuinka sitovan vaikutuksen objektiivinen ala on määritelty, ei voida muuta kuin vain todeta, että kysymyksessä on tavattoman pulmallinen ongelma, jonka ratkaiseminen *ex ante* yleissäännöllä tuntuu erittäin vaikealta. Kun ajattelee niitä tilanteita, joissa esille tulee tarkasteltava sidonnaisuuden ala, voidaan havaita, että Ranskan oikeuden omaksuma määritelmä välttämättömien perusteiden sitovuudesta on varsin vaikea käytännössä toteuttaa. Monesti ei edes sille tuomioistuimelle, joka rikostuomion on antanut, liene ollut täysin selvä, mitkä seikat todella ovat välttämättömiä rikostuomion perusteluiksi.

Neuvostoliiton yleisoikeuden ja Italian kirjoitetuissa laeissa olevat määräykset siitä, missä laajuudessa rikostuomio sitoo siviiliasiaassa, tuntuvat huomattavasti ylittävän ne sidonnaisuuden rajat, jotka kotimaisessa kirjallisuudessa on esitetty menettelylajin sisällä, vaikkakaan tämän laajuuden ei sinänsä tarvitse merkitä, että kannanotot menettelylajien suhteissa eivät meillä voisi olla mahdollisia.¹⁸ Sensijaan Itävallan oikeuden omaksuma sääntö, jonka mukaan, jos siviiliasian ratkaisu on riippuvainen rangaistavan teon todistamisesta ja syyksilukemisesta,

¹⁶ Ks. edellisen johdosta *Manzini*, *Trattato di diritto processuale penale* I s. 249 ss.

¹⁷ Vrt. edellisen johdosta myös *Tschelzow* s. 485 s.

¹⁸ Ks. edellä 4 §:n II.5.

on langettava rikostuomio sitova, tuntuu työhypoteettisesti ajatellen varsin hyvältä. Kun *kotimaisessa lainvalmistelussakin* on kiinnitetty juuri tähän vaihtoehtoon huomiota, tarkastelen seuraavassa, voitaisiinko rikostuomion oikeusvoiman objektiivinen ulottuvuus määritellä jotenkin tämänsisältöisen säännönmukaisuuden puitteissa.¹⁹

II.1. Rikostuomion objektiivisen ulottuvuuden tapauksille näyttää olevan yhteistä, että niissä tietyn rikosoikeudelliseksi luonnehdittavan tosiseikaston osalta on olemassa lainvoimainen päätös. Ongelmana on siten, sitooko näin annettu ratkaisu. Kuten aikaisemmin on selvitetty, esittää se asianosainen, jonka eduksi rikostuomio on, sen useimmiten sellaisenaan vedoten siihen asiassa.²⁰ Mikäli hän vetoaa ainoastaan määrättyyn kohtaan tuomiossa, esim. tiettyyn tosiasiatoteamukseen, tapauksessa joudutaan luonnollisesti harkitsemaan, sitooko tuomion mainittu osa siviiliasian oikeudenkäynnissä.²¹ Tämä muodostaa seuraavassa erään ongelman.

Jos nyt ajatellaan edellä kuvattua vakiotapausta, jolloin siis asianosainen vetoaa rikostuomioon sellaisenaan, saatetaan ratkaisua ajatellessa huomata useampia erillisiä tyyppitilanteita verrattaessa toisaalta sitä tosiseikastoa, joka on vahvistettu tapahtuneeksi rikosjutussa, toisaalta sitä, joka nyt esiintyy siviilijutussa. Voitaisiin kenties työhypoteettisesti väittää, että näille kaikille on yhteistä se, että siviilijutun ratkaisun tulisi olla *riippuvainen* rikosjutussa määritellyn teon toteennäyttämisestä ja syyksilukemisesta. Milloin näin on, määräytyy luonnollisesti siviilioikeuden normien mukaan.²² Lienee kuitenkin selvää, ettei työhypoteettisesta olettamuksesta voida vielä *e contrario* päätellä, ettei oikeusvoimaongelma voisi aktualisoitua muissa tapauksissa. Tämän

¹⁹ Aikaisemmissa lainvalmistelutöissä oli kysymyksen osalta omaksuttu juuri tämän sisältöinen lähtökohta. Ks. edellä 5 §:n viite 25 jälkeen lausuttua.

²⁰ Kuten aikaisemmin on todettu, ei identiteettiongelmaa juuri tämän vuoksi tavallisesti synny. Ks. 4 §:n viite 25 kohdalla.

²¹ Tavallisesti tarkasteltavassa ongelmassa on erotettu kaksi osaongelmaa: kysymys tuomion johtopäätöslauselman ja toisaalta tuomion perusteiden oikeusvoimaisuudesta. Ks. esim. *Tirkkonen II* s. 548 ss.

Vrt. myös Herz ÖRZ 1961 s. 73.

²² Kuten tekstissä lausuttu osoittanee, on varsinkin rikostuomion oikeusvoiman positiivista vaikutusta määriteltäessä verrattava varsin erilaisia ainesosia: *rikosoikeudellinen* tuomio, *prosessioikeudellinen* mahdollinen sidonnaisuusnormi ja lopulta *siviilioikeudellinen* uusi kanne.

vuoksi on syytä tarkastella myös niitä tilanteita, joissa oikeusvoimaongelma esiintyy käytännössä, mutta jotka eivät sovi edellä kuvatun säännön puitteisiin.²³

II.2. Toisessa yhteydessä²⁴ olen ryhmitellyt ne tyyppitilanteet, joissa rikostuomio ja myöhemmin tapahtuva siviiliprosessi yleensä ilmenevät, lähinnä neljäksi pääryhmäksi: 1) siviililainsäädäntö käyttää määrättyä rikoslain piirissä kriminalisoiduksi todettua tosiseikastoa sellaisenaan, 2) siviililaki liittää välittömästi siviiliseuraamuksen tämän tosiseikaston perusteella annettuun tuomioon, 3) siviililaki tuntee rikoslain kanssa rinnakkaisen, mutta yleensä edelliseenkin sisältyvän tosiseikaston sekä 4) rikostuomiossa on todettu tosiseikkoja, joilla myös siviiliasian oikeudenkäynnissä on merkitystä. Tässä yhteydessä tulevat selvitettäväksi ensimmäisen ja kolmannen kohdan tyyppitilanteet sekä neljännestä kohdasta ne tilanteet, jotka eivät kuulu esikysymysluontoisten siviilioikeudellisten oikeussuhteiden oikeusvoimaongelman piiriin.²⁵

III.1. Siviililaki määrää, että kanteen erääksi perustaksi tai ainoaksi perustaksi on pantava *rikosoikeuden määrittelemä rikostosiseikasto*: Yleensä hän sääntönä on, että tällaisista tilanteista jälkiprosessissa esitettävät vaatimukset käsitellään myös kotimaisen oikeuden kannalta siviiliprosessin järjestyksessä.²⁶ Kun tällaisessa tapauksessa rikostuomiossa todettu tosiseikasto sellaisenaan esiintyy jälkiprosessin esikysymyksenä on todettava, että rikostuomion oikeusvoimakysymys esiintyy puhtaimmassa muodossaan ilman identiteettikysymykseen liittyviä mahdollisia lisäpiirteitä. Tällöin voitaisiin aikaisempaan viitaten²⁷ lähteä siitä, etteivät mitkään periaatteelliset näkökohdat estä sidonnaisuusvaikutuksen myöntämistä.²⁸ Tällöinhän jälkiprosessin kokonaistosiseikastona tai tosiseikaston itsenäisenä osana esiintyy tietty rikosoikeudellinen tosiseikoin kuvattu tunnusmerkistö.²⁹ Tyyppitilanteelle on siten erikoista ennen muuta se, ettei kanneperusteen ja toisaalta rikostuomion

²³ Vrt. jäljempänä erityisesti kohta VI.

²⁴ Ks. 4 §:n viite 32 jälkeen.

²⁵ Näitä kysymyksiä selvitetään 11 §:n ja 16 §:n puitteissa.

²⁶ Ks. Aalto s. 84 ss.

Ks. KS 46 §:n a-kohdan osalta myös *Palmgren*, Konkurssipesän oikeudenkäynneistä s. 87.

²⁷ Ks. 7 §:n viite 91 jälkeen.

²⁸ Vrt. *Weiss* s. 259 ss. sekä *Merz* s. 40 ss.

²⁹ Vrt. myös esim. *Eisler* JBl 1903 s. 290 sekä *Weich* ÖRZ 1904 s. 68.

identiteetti sinänsä aiheuttane mitään epäilyksiä: Rikostuomio, jossa tosiseikasto on kuvattu sekä lainkohdan mukaiseksi arvioitu, on täysin identtinen sen tosiseikaston osan kanssa, joka oikeuttaa siviilikanteeseen. Erikoista on edelleen se, että lainkohdan edellyttämä tosiseikasto todetaan nimenomaan rikosprosessijärjestyksessä ja on nyt todettu lainvoimaisella tuomiolla. Tällaisessa tapauksessa siviilijutun ratkaisu on mitä selvimmin riippuvainen sen tosiseikaston toteennäyttämisestä ja syyksilukemisesta, joka langettavassa rikostuomiossa on todettu.³⁰

Periaatteessa tuntuisi siten siltä, että mikäli rikostuomiossa mainittu teko sellaisenaan esiintyisi jälkiprosessissa, ei pitäisi olla estettä noiden langettavien perusteiden sitovalle vaikutukselle. Tarkasteltava tilannehan ei näytä mitenkään poikkeavan siitä tyyppitilanteesta, jota on toisaalla rikostuomion menettelylajin sisäisenä selvitelty oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen ilmenemisen kannalta ja jossa tuolloin on päädytty myönteiseen ratkaisuun.³¹ Tällaisia tilanteita saattaisi syntyä esim. seuraavissa tapauksissa:

a) KS 46 §:n a-kohhta:

Konkurssipesään kuuluu velallisen muun omaisuuden ohella myös se omaisuus, mikä KS 46 §:n nojalla voidaan konkurssipesään takaisin voittaa. Takaisinsaannin materiaalisina edellytyksinä on KS 46 §:n a-kohdassa mainittu seuraavaa:

»Kaikki, mitä velallinen sellaisella teolla, josta rikoslain 39 luvun 1 §:ssä tai 2 §:n 2-kohdassa puhutaan on velkojainsa vahingoksi toiselle luovuttanut, peräytykseen lunastuksetta konkurssipesään.»

Granfeltin mukaan tähän ryhmään kuuluvat ne tapaukset, joissa konkurssivelallinen on peräytyväksi vaaditulla toimenpiteellä syyllistynyt siihen konkurssirikokseen, mitä sanotaan »petolliseksi konkurssiksi» (RL 39:1) tai itse konkurssiaikaisten toimenpiteiden johdosta katsottava »epärehelliseksi velalliseksi» (RL 39:2°). Velallisessa todettu *animus fraudandi* oikeuttaa takaisinsaantiin rajoituksitta.³²

³⁰ Vrt. myös *Weich* ÖRZ 1904 s. 68.

³¹ Ks. 3 §:n viite 5 jälkeen.

³² *Granfelt*, Konkurssioikeus s. 71.

Rikoslainkohtien osalta ks. *Heinonen* s. 192 ss. ja s. 185 ss.

Ks. 46 §:n a-kohdan tulkinnasta *Aho* LM 1963 s. 432 ss.

Vrt. lisäksi myös *Palmgren*, Konkurssipesän oikeudenkäynnneistä s. 88 ss.

Sinänsä on tietysti mahdollista, että esineen tai muun varallisuusarvon palaut-

Tilanne nyt puheena olevassa tapauksessa on siten se, että teko, jolla takaisinsaannin kohteen luovutus on tapahtunut, *sellaisenaan* muodostaa rikoslain ilmaiseman *tosiseikaston*, ja *mikäli tällainen tosiseikasto on olemassa, on takaisinsaantikanteen materiaallinen edellytys täytetty*: Kanne velallisen hukkaamien esineiden takaisinvoittamiseksi voidaan nostaa ja voidaan vaatia niiden oikeustoimien, joilla esineet on luovutettu, julistamista mitättömiksi.³³

Kuten edellä lausutuista mielipiteistä havaitaan KS 46 §:n a-kohdan mainitsemat tapaukset on käsitetty itsenäisiksi siviilioikeudellisiksi seuraamuksiksi teoista, joista myös on määrätty omat rikosoikeudelliset seuraamukset RL 39 luvussa. Siviilioikeudellinen seuraamus on säädetty meillä kirjallisuudessaakin korostetun käsityksen mukaan aivan *riippumattomaksi* siitä, tiesikö luovutuksensaaja toimen a-kohdassa mainitunlaisuudesta vai ei.³⁴

Mitä oikeuskäytäntöön tapausryhmän osalta tulee, on näiltä osin todettava, että sieltä voidaan löytää tapauksia, joissa on päädytty oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen myöntämisen kannalle³⁵, vaikkakin on

tamista ajetaan sellaista sivullista vastaan jo sen syytejutun yhteydessä, jossa konkurssivelallista syytetään konkurssirikoksesta ja sivullista tähän liittyvästä osallisuudesta. Vrt. tämän osalta myös *Palmgren*, Konkurssipesän oikeudenkäynneistä s. 87 ss.

³³ Ks. myös esim. *Grottenfelt*, Konkursstadgan s. 106 s.

³⁴ Ks. esim. *Wrede*, Konkursrätt s. 66 ss. ja s. 69.

³⁵ Se, että vastaaja on tuomittu rangaistukseen teosta jo RL 39:1:n tai 2:n 2-kohdan mukaan, on pantu suoraan perustaksi tuomioon:

KKO 1936 II 194 (Kun KKO päätöksessään 17. 4. 1934 oli todennut, että A oli teolla, josta puhuttiin rikoslain 39 luvun 1 §:ssä, velkojiensa vahingoksi luovuttanut X:lle ja Y:lle puheena olevan omaisuuden, HO hyläten asiassa tehdyt väitteet ja muuttaen KO:n päätöstä konkurssisäännön 46 §:n a-kohdan nojalla julisti kanteessa mainitun kiinteistö- ja irtaimistokaupan peräytyneeksi ja velvoitti puoliset lunastuksetta luovuttamaan sanotun omaisuuden A:n konkurssipesälle).

KKO 1936 II 434 (Koska KKO oli konkurssivelallista vastaan ajatussa konkurssirikosta ym. koskevassa jutussa 30.9.1935 antamallaan päätöksellä katsonut selvitetyn, että syytetty X oli saavuttaakseen itselleen aineellista etua, kanteessa mainitulla, kauppakirjan muotoon laaditulla asiakirjalla maaliskuussa 1932 näennäisesti myynyt A:lle, B:lle ja C:lle puolet Ahmon tilasta sillä olevine irtaimistoineen ja siten kavaltanut velkojiltaan heille luovutettavaa omaisuutta sekä sen vuoksi rikoslain 39 luvun 1 §:n 1 kohdan nojalla tuominnut syytetyn petollisena velallisena tehdystä konkurssirikoksesta rangaistukseen, niin

myönnettävä, ettei oikeuskäytäntö ole tässä kohdin vakiintunut.³⁶ Prosessioikeudellisessa kirjallisuudessaakin on myös Tirkkonen päätnyt sidonnaisuuden myöntävälle kannalle, mutta konstruktiiivisesti lkenut tilanteen tuomion sivuvaikutuksiin kuuluvaksi.³⁷

b) Perintökaaren 15:1:

»Älköön kukaan saako perintöä tai testamenttia sen jälkeen, jonka kuoleman hän on tahallisesti aiheuttanut rikollisella teolla.

Jos 1 momentissa tarkoitettu rikos on kohdistunut perittävän perilliseen tai testamentinsaajaan, ei rikoksentekijällä ole parempaa oikeutta, kuin hänellä olisi ollut surmatun eläessä».

Edellistä täydentää PK 15:3:n määräys, jonka mukaan lainkohdassa mainittua sääntöä sovelletaan myös siihen, joka on ollut osallisena siinä tarkoitettuun tekoon.³⁸

Tässäkin tapausryhmässä voidaan sanoa, että lainkohdan edellyttämän riitakysymyksen ratkaisu on riippuvainen rikollisen teon toteen näyttämisestä ja syyksilukemisesta, joten ottaen huomioon laissa mainittujen rikosten törkeyden, voidaan tuskin tulla muuhun kuin sitovan vaikutuksen myöntävään lopputulokseen.³⁹

KO konkurssisäännön 46 §:n a- ja h-kohdan nojalla julisti sanotun välipuheen ja sen perusteella 6.11.1933 annetun lainhuodon, mikäli se koski ko. osaa Ahmon tilasta sekä pesäosituksen mitättömäksi ja määräsi, että usein mainitulla asiakirjalla A:lle, B:lle ja C:lle myydyksi ilmoitettu omaisuus oli sanotun pesäosituksen estämättä lunastuksetta perääntyvä X:n konkurssipesälle).

Vrt. myös KKO t. 24.2.1959 taltio 435/takaisinsaanti konkurssipesään/Sven Alfred Kullbergin kuolinpesän konkurssipesä.

³⁶ Ks. esim. SOO t. 20.1.1914 JFT 1915 Bil s. 8b n:o 10.

³⁷ Ks. myös Tirkkonen II s. 531. — Vrt. kuitenkin jäljempänä 16 §:n viite 3 jälkeen lausuttua. Rikostuomion olemassaolo ennen takaisinsaantikannetta ei ole välttämätön. Vrt. myös Aho LM 1963 s. 434.

³⁸ Ks. materiaallisen oikeuden osalta Aarnio s. 51 ss. sekä s. 53 ss.

³⁹ Pitäisin kyllä oikeaan osuneena meillä lausuttua käsitystä, jonka mukaan mainitun olosuhteen toteaminen rikosprosessissa ei suinkaan ole välttämätöntä. Näin Aarnio s. 54.

Toisaalta on samoin viitattu siihen, että tällainen kiista saattaa aiheuttaa tavallisesti vahvistuskannetyyppisen riita-asiaain oikeudenkäynnin (Aarnio s. 55). Juuri viimeksi mainittua oikeusriitaa silmällä pitäen rikostuomiolle tekstissä mainituin tavoin on myönnettävä oikeusvoimavaikutus.

c) AL 59 §:

Samoin voidaan viitata AL 59 §:n määräykseen, jonka mukaan, jos puoliso on rikollisella teolla aiheuttanut toisen puolison kuoleman tai ollut osallinen sellaiseen rikokseen, ei hänelle avio-oikeuden nojalla osituksessa anneta mitään vainajan omaisuudesta.⁴⁰ Jos rikollisuus on vähäinen, on oikeudelle myönnetty harkintavalta, onko rikoksesta oleva sellaista seuraamusta.

Jos rikostuomiossa on esim. toinen puoliso tuomittu toisen taposta, ei liene epäilystäkään, etteikö tuollainen tuomio sitoisi siinä oikeudenkäynnissä, jossa osituksen moitekanteessa toisen puolison perilliset vaativat AL 59 §:n seuraamuksen määräämistä.⁴¹ Toisaalta lainkohdan mukaan niissä tapauksissa, joissa rikollisuus on vähäinen, on myönnetty siviiliasian tuomarille harkintavalta, jolloin ilmeisesti rikostuomio sinänsä on kyllä häntä sitova, mutta rikostuomiossa todetun siviilioikeudellinen arvostaminen on jätetty hänen harkintaansa.⁴²

d) PK 15:4:

PK 15:4:n mukaan sen estämättä mitä perillisen oikeudesta lakiosaan on säädetty, voi perittävä tehdä perillisen perinnöttömäksi, jos tämä on tahallisella rikoksellaan syvästi loukannut perittävää, hänen perimispolvessa olevaa sukulaistaan, ottolastaan tai tämän jälkeläistä.⁴³ Kyseisessä tapauksessa on jälleen olemassa kaksi eri puolta: toisaalta voidaan, sikäli kuin näin on tapahtunut, rikosoikeudellisen puolen osalta vedota siihen, että vastaaja on tehnyt mainittuihin henkilöihin kohdistuneen tahallisen rikoksen, jolta osalta esitetty langettava rikostuomio toteaa teon ole-massaolon ja tahallisuuden, kun taas siviilioikeuden kannalta on toisaalta arvosteltava sitä, onko teon katsottava syvästi loukkaavan mainittuja

⁴⁰ Lainkohdan tulkinnasta ks. esim. Savolainen LM 1967 s. 456 ss., Aarnio s. 51, Grönvall s. 160 ja Rautiala s. 269 s.

Vrt. myös LvK 1935: 2 s. 109.

⁴¹ Oikeuskäytännössä on kylläkin katsottu, että tällainen siviiliseuraamus voitaisiin määrätä myös rikosasiain oikeudenkäynnissä. Ks. KKO 1953 II 94 (Äänestys).

⁴² Vrt. lisäksi Rautiala s. 269 s. ja Grönvall s. 160.

⁴³ Vrt. Aarnio s. 55 s.

Vrt. lisäksi LvK 1935: 2 s. 9 ja s. 110, josta ilmenee mm., että lain aikaisempi sanamuoto oli kirjoitettu tyypillisesti tuomion sivuvaikutuksen muotoon.

Vrt. kuitenkin LvK 1938: 5 s. 77.

henkilöitä.⁴⁴ Kyseisessä tapauksessa näyttää riidan ratkaisu osaltaan olevan riippuvainen rikollisen teon todistamisesta ja syyksilukemisesta nimenomaan tahallisessa muodossa.

e) LVL 20 §:

Edellä olevan säännön puitteisiin saatetaan erityisesti vakuutusoi-
keuden osalta ajatella eräitä erityistilanteita: Vakuutuksenantaja on
LVL 20 §:n mukaan (ks. myös liikennevakuutusehtojen 11 §:n 1 b-kohta)
oikeutettu perimään maksamansa korvauksen takaisin ajoneuvon omis-
tajalta, kuljettajalta tai matkustajalta, jos vahinko on aiheutunut tämän
tuottamuksesta ajettaessa ajoneuvolla, johon on päästy käsiksi tekemällä
sellainen rikos. Tässä tapauksessa pitäisi katsoa, että mikäli vastaaja
on esim. tuomittu liikennevakuutetun auton anastamisesta, jolla autolla
hän on aiheuttanut vahingon, jonka vakuutusyhtiö on sittemmin kor-
vannut, rikollinen teko on sitovasti selvitetty mainitun tuomion esittä-
misellä.⁴⁵

Mainitun liikennevakuutuslain pykälän mukaan vakuutuksenantaja
on oikeutettu perimään maksamansa korvauksen takaisin ajoneu-
von omistajalta, kuljettajalta tai matkustajalta myös silloin, jos va-
hinko on aiheutunut hänen tuottamuksestaan ajettaessa ajoneuvoa,
*jota käytettiin sellaisen rikoksen tekemiseen, joka ei ole vähäinen.*⁴⁶
Liikennevakuutuslain 20 §:n mukaan, jos kuljettaja on tuottanut vahin-
gon ollessaan siinä määrin väkijuomien tai huumausaineiden vaikutuk-
sen alaisena, että hän oli kykenemätön turvallisesti kuljettamaan ajo-
neuvoa, siirtyy oikeus korvauksen takaisin perimiseen liikennevakuu-
tusyhtiölle.^{46b}

⁴⁴ Vrt. myös *Rautiala*, Perintö ja testamentti s. 388.

Vrt. erään vastaavanlaisen tapauksen osalta *Sachers* s. 351.

⁴⁵ Materiaalisen puolen osalta vrt. *Arti* s. 306 ss. sekä s. 364 ss.

⁴⁶ Sinänsähän vähäisen rikoksen käsite rikos- ja rikosprosessioikeuden piirissä
on melko vakiintunut: rikos, josta in abstracto tulee erittäin raskauttavien asian-
haarojen vallitessa sakkoa tai vankeutta korkeintaan kuusi kuukautta.

Vrt. edellisen osalta eri mielipiteitä esim. *Tirkkonen* I s. 115 s. ja II s. 724 s.
sekä *Arti* s. 309 ss. ja s. 364 ss. sekä *Routamo* s. 223 s.

^{46b} Vrt. myös KKO t. 15.11.1967 taltio 2755/Keskinäinen Vakuutusyhtiö Sampo/
liikennevakuutuksesta johtuva takautumisoikeus (KKO havaitsi, että HO oli 6.4.
1965 antamallaan lainvoiman saaneella päätöksellä, katsoen selvitetyn — — — tuo-
minut A:n yksin teoin tehdystä moottoriajoneuvon kuljettamisesta alkoholin vai-
kutuksen alaisena, varomattomuudesta liikenteessä ja vaikean ruumiinvamman

Kaikista edellä mainituista tapauksista havaitaan, että regressioikeuden syntymiseen vaaditaan muiden seikkojen ohella se, että kantaja voi selvittää, että tietty lain mainitsema rikoslain edellyttämä suhde on olemassa.

f) RVA 11 §:

Lopulta on viitattava myös RVA 11 §:n näin kuuluvaan määräykseen: »Jos siitä mikä näytetään entiseltä haltijalta viedyksi näpistämisen, varkauden, ryöstön tahi kiristämisen kautta, syntyy riita, ja jos se, jonka haltuun esine on joutunut, todistaa sen ottaneensa vastaan vilpittömässä mielessä; antakoon kuitenkin pois riidanalaisen esineen ilman lunastusta ja hakekoon vahingonkorvausta saantomieheltään taikka siltä, jonka rikoksen kautta esine on hänelle joutunut.»

Tässäkin lainkohdassa edellytetään että esine on viety sen haltijalta *tietyntyypillisellä rikollisella teolla*.⁴⁷ Kun luetteloa on oikeudessaamme lisäksi pidetty tyhjéntävänä, ei yleensä muun rikostyyppin mukainen teko aikaansaa RVA 11 §:n edellyttämää seuraamusta.⁴⁸

III.2. Edellä olen luetellut eräitä tilanteita, joissa siviililain mukainen ratkaisu näyttää olevan riippuvainen rikollisen teon toteennäyttämisestä. Rikollisen teon olemassaolo muodostaa siten kanteen erään siviililain mainitsemista perusteista. Voidaan luonnollisesti sanoa, että nämä tapaukset, jotka on siviilioikeuden eri puolilta valittu esimerkkitaapauksiksi, ovat melkoisen harvinaisia, mutta ne toisaalta osoittanevat, ettei tarkasteltavalta ongelmalta puutu merkitystä nykyisen oikeustilanteen vallitessa tässä selvässä tyyppitilanteessa. Saatettaneen sanoa, että näissä tapauksissa siviililaki liittää siviilioikeudellisen vaikutuksen määrättyyn

tuottamuksesta vapausrangaistukseen. Edelleen KKO katsoi selvitetyn, että yhtiö oli suorittanut korvauksia tapahtuman johdosta B:lle. Koska esitetyn selvityksen perusteella B puolestaan oli jättänyt noudattamatta edellytettyä erityistä varovaisuutta ja kun A:n vahinkoa tuottaessaan ei voida katsoa olleen siinä määrin alkoholin vaikutuksen alaisena, että hän sen vuoksi olisi ollut kykenemätön autoa kuljettamaan, eikä kantaja siten LVL 20 §:n mukaan ollut oikeutettu vaatimaan korvauksia A:lta, kanne hylättiin).

⁴⁷ Ks. *Komiteanmietintö* 1965: A 3 s. 16 s. sekä s. 53.

⁴⁸ Ks. *Zitting* s. 21 s. ja siellä mainittua kirjallisuutta.

Toisaalta RVA 11 §:n määräys on sikäli selvä, että siinä ei edellytetä, että mainitun rikoksen tekijä olisi tuomittu rangaistukseen, vaan ainoastaan sitä, että teko on tietyn tyyppinen. Vrt. myös *Komiteanmietintö* 1965: A 3 s. 53.

Vrt. lisäksi KKO 1928 I 70 sekä *Nordfors JFT* 1938 s. 519.

laissa mainittuun rikolliseksi katsottavaan tekoon. *Rikostuomion johdopäätösosassa*, jossa lausutaan, että tuomioistuin tuomitsee vastaajan rikoksesta rangaistukseen, on teko havaittu toisaalta vastaajan tekemäksi, hänelle syyksiluettavaksi (tuomitsee) ja siitä määrätty rikoslain mukainen seuraus (rangaistus).⁴⁹ Tuomioistuimen tehtäväksi jää ainoastaan sen toteaminen, että rikos on todella identiteetiltään sama kummassakin tilanteessa. Mutta kun se henkilö, jolle rikostuomio on eduksi, vetoaa tähän sellaisenaan, ei tässäkään puolella voine yleensä syntyä suurempia erimielisyyksiä.

Esillä olevia tilanteita ei nähdäkseni voida lukea tuomion sivuvaikutusten piiriin siinä merkityksessä kuin aikaisemmin käsite on määriteltä: Niissähän yksityisoikeus liittyy tietyn siviiliseuraamuksen ei suinkaan tietynsisältöiseen rikostuomioon, vaan *tietyn rikosoikeudellisen olosuhteen toteamiseen*. Tarkasteltavat tilanteet näyttävät menettelylajien suhteissa muodostuvan samankaltaisiksi niiden tilanteiden kanssa, joita aikaisemmin on käsitelty rikosprosessin sisällä. Tämä taas merkitsee sitä, että vain siinä tapauksessa, että oikeusvoiman positiivinen funktio kielletään menettelylajin sisällä, voinee olla riittävät perusteet sen kieltämiselle myös tarkastellussa menettelylajien välisessä relaatioissa.⁵⁰

IV.1. Monissa tapauksissa kuitenkin siviililaki ei erityisesti kiinnitä huomiota siihen, onko tietyn siviiliseuraamuksen aikaansaamiseen tarvittava teko kriminalisoitu vai ei, vaan huomio kiinnitetään siihen, että tekijä on suorittanut *tekonsa tahallaan* tai *törkeän tuottamuksellisesti*. Siviiliseuraamus liitetään ainoastaan tekoon sillä edellytyksellä, että menettely on tahallinen tai törkeän tuottamuksellinen. Saatetaan

⁴⁹ Tällaisena rikosoikeudellisena perusteena olisi ilmeisesti pidettävä AL 67 §:n mainitsemää kaksinnaimistapausta. Vrt. myös *Rautiala* s. 71 ja *Avioliiton purkaminen* s. 49 s. Mikäli henkilö on RL 19:4:n, 5:n tai 20:1—4:n nojalla tuomittu rangaistukseen, pitäisi AL 67 §:ään verrattuna ainakin pääsääntöisesti katsoa, että rikosjutussa annettu ratkaisu sitoo myös samaan tapahtumaan perustuvassa, avioliiton peruutumisesta koskevassa AL 67 §:n mukaisessa oikeudenkäynnissä.

Vrt. myös *Munch—Petersen* V s. 243.

Sama koskenee myös AL 70 §:n määräystä verr. RL 20:12:sta, joita siviilioikeudellisessa kirjallisuudessa on pidetty identtisinä. Ks. *Idestam* JFT 1931 s. 19.

Vrt. myös *Weich ÖRZ* 1904 s. 68.

⁵⁰ Siviililaki ei näissä tapauksissa vaadi, että rikoksesta olisi tuomittu rangaistus. Kysymykseen liittyvistä siviilioikeudellisista näkökohdista ks. esim. *LvK* 1938:5 s. 77.

jälleen kysyä, onko sitova vaikutus ja miltä osalta tunnustettava silloin, jos tahalliseksi tai törkeän tuottamukselliseksi mainittu teko on kriminalisoitu ja tämän perusteella tuomioistuin antanut langettavan tuomionsa. Jos langettavaan, mainitun sisältöiseen rikostuomioon vedotaan, sitooko rikostuomion sisältö ja miltä osin oikeudenkäynnissä.⁵¹

Kysymys teon syyksiluettavuudesta *tahallisena* tai *tuottamuksellisena* esiintyy eri vivahtein sekä rikos- että siviilioikeuden alueella. Tosin *rikosoikeudessa* tahallisuudessa erotetaan useita eri asteita, kun taas tuottamuksessa vain harvoin erotetaan lievä ja törkeä tuottamus toisistaan.⁵² *Siviililain puolella* tavallisesti tahallisuudessa edellytetään vain yksi aste, mutta tuottamuksessa useampia erivahvuisia asteita.⁵³ Niinpä siviilioikeudessa erotetaan toisaalta *törkeä tuottamus* (culpa lata) sekä toisaalta *lievä huolimattomuus eli tuottamus*, jossa viimeksi mainitussa erotetaan edelleen abstraktinen tuottamus (culpa levis in abstracto), jolla ymmärretään asioiden hoitoa huolellisen miehen tavoin, sekä konkreettinen tuottamus (culpa levis in concreto), jonka mukaan henkilö on velvollinen hoitamaan asiaa sellaisella huolellisuudella, jolla hän hoitaa omia asioitaan.

Rikosoikeuden puolella otetaan selvästi huomioon henkilön subjektiivinen kyky toimia.⁵⁴ Tämä merkitsee puolestaan sitä, että siviilioikeudellista ja rikosoikeudellista tuottamusta verrattaessa ainakin ns. abstraktinen tuottamus⁵⁵ näyttää ulottuvan vähäisempään käyttäytymisvirheeseen kuin rikosoikeudellinen rangaistavaksi määrätty tuottamus.⁵⁶

⁵¹ Eräs tällainen tilanne muodostuu esim. vakuutusyhtiön regressioikeuden syntyessä VakSopL:n 25 §:n mukaan. Ks. tämän johdosta *Ignatius—Kivivuori* s. 63 ss. ja siellä s. 69 mainittua kirjallisuutta sekä *Eklund* s. 57 ss.

⁵² Ks. edellisen johdosta *R. Ellilä* s. 67 ss. ja s. 99 ss., *Honkasalo* II s. 96 sekä II s. 120 ss. ja *Forsman*, *Allmänna läror* s. 200 ss.

Ks. myös *TieliikenneL* 62 §.

Tekstissä esitetyn johdosta vrt. myös *Solem* s. 119.

⁵³ Ks. esim. *Kivimäki—Ylöstalo* s. 412 ja s. 393 viite 2.

Vrt. myös esim. *Ekström* s. 854 ss. sekä *Karlgren* s. 53 ss.

⁵⁴ Vrt. tekstissä lausutun johdosta *Honkasalo* II s. 120: „— — — hänen voimiseleen (kyvyllään) asetetaan subjektiivinen, hänen pitämiseleen (huolellisuudelleen, velvollisuudentunnolleen) objektiivinen mittapuu.”

Vrt. myös *R. Ellilä* s. 80 s.

⁵⁵ Ks. myös *Kivimäki—Ylöstalo* s. 393 viite 2.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Carlson* s. s. 398 ss.

⁵⁶ Vrt. myös *Routamo* s. 182 s. sekä *Oser—Schönenberger* V¹ s. 381.

Vrt. lisäksi *Leivonen* LM 1954 s. 267.

Siviilioikeuden alueella on useita lain määräyksiä, joissa siviiliseuraamuksen syntyperusteeksi on edellytetty *törkeää tuottamusta*.⁵⁷ Milloin rikosoikeudelliseen vastaavaan määräykseen ei tällaista käsitettä ole kotiutettu, tuntuu ilmeiseltä, ettei vielä se, että rikostuomioistuin on todennut tuottamuksen olemassaolon, voi edellyttää, että mainittu siviilioikeudellinen törkeä tuottamus on olemassa.⁵⁸ Toisaalta tekijän tuomitseminen tuottamuksellisesta teosta ei yleensä estäne sen kysymyksen vapaata arvostelemista, sisältääkö rikosjutussa mainittu teko siviilioikeudellisesti ehkä törkeän tuottamuksen.⁵⁹ Sensijaan tuntuu kyllä ilmeiseltä, että milloin henkilö on tuomittu tahallisuudesta, sisältää tällainen tahallisuus samalla aina siviilioikeudellisen tahallisuuden ja törkeän tuottamuksen ainekset.⁶⁰ Tahallisen rikoksen olemassaolon toteava tuomio on siten sitova tilanteessa, jossa siviiliseuraamuksen aikaansaa jo törkeän tuottamuksen selvittäminen.⁶¹ Tässä kosketeltujen

⁵⁷ Yleensä tällaisen olosuhteen olemassaolo todettaneen tavallisessa siviiliasian-oikeudenkäynnissä. Ks. esim. KKO 1935 II 216.

⁵⁸ Vrt. oikeuskäytännön osalta DL 1964 II s. 29 s. (n:o 12) (Se seikka, että autonkuljettaja oli lainvoiman saanella päätöksellä tuomittu liikennerikosjutussa rangaistukseen varomattomuudesta liikenteessä, ei estänyt autoa koskevaan vakuutus-sopimukseen perustuvassa vahingonkorvausjutussa tutkimasta kysymystä siitä, oliko vahinko aiheutunut autonkuljettajan törkeästä huolimattomuudesta).

⁵⁹ Näin meillä nyttemmin onkin katsottu: ks. esim. *Arti*, LVL:n tulkinnasta s. 237 s.

Tällainen mielipide lienee yleensäkin vallitseva: *Herz* ÖRZ 1961 s. 71, *Stagel* s. 743 ja s. 746.

Vrt. myös *Dalcq* s. 700 ja *Mazeaud* s. 747 s.

⁶⁰ Tapauksella on merkitystä esim. Liikennevakuutuslainsäädännön 11 §:n (LVL 20 §) edellyttämän tilanteen prosessioikeudellisessa arvostamisessa: Mainitun säännöksen mukaan vakuutusenantajalla on oikeus periä maksamansa korvaus takaisin ajoneuvon omistajalta, kuljettajalta tai matkustajalta, jos hän on aiheuttanut vahingon tahallaan tai törkeällä tuottamuksella.

Samoin voidaan yleisemmin viitata VakSopL:n 25 §:ään, jossa samoin tahallisuus ja törkeä tuottamus on asetettu regressin yleisedellytykseksi.

Vrt. samoin 4.6.1965 annettujen yleisten palovakuutuslainsäädännön 5 §:ää, jonka mukaan yhtiö on vapaa vastuusta sitä kohtaan, joka tahallisesti tai törkeällä huolimattomuudellaan on aiheuttanut vahingon taikka osallistunut tällaiseen menettelyyn.

Vrt. tekstissä mainitun osalta myös *Solem* s. 119.

⁶¹ Vrt. myös *Solem* s. 119.

Samantapaisia sitovuuden määrääviä erityismääräyksiä on myös muiden valtioiden prosessijärjestelmissä. Ks. esim. *Wussow*, *Unfallhaftpflichtrecht* s. 651.

näkökohtien osalta voidaan viitata myös siihen, että juuri rikostuomion tämä osa on usein nostettu oikeusvertailevastikin erikoisasemaan.⁶²

Tyypillisenä esimerkkinä tapausryhmän ongelmista mainittakoon Vakuutuslainsäädännön 18 §:n tilanne, jonka mukaan vakuutuksenantaja on vastuusta vapaa sitä kohtaan, joka tahallisesti on aiheuttanut vakuutustapahtuman.⁶³ Jos vakuutuksenottaja on tuomittu esim. RL 36:2:n tai 34:1:n edellyttämästä rikoksesta, joissa molemmissa *tahallisuus* on rangaistukseen tuomitsemisen edellytyksenä, sitoisiko tässä lausuttu toteamus.⁶⁴ Mikäli rikostuomiossa on selvästi selvitetty mainitun tunnusmerkistön mukaisen rikollisen teon olemassaolo sekä se, että teko on tapahtunut tahallisesti ja tästä on määrätty rangaistus, en näkisi tuomitun oikeusturvan kärsivän siitä, että syyllisyyden aste so. *tahallisuustoteamus* rikolliseen tekoon liittyneenä⁶⁵ sitoisi oikeusvoimaisesti⁶⁶ häntä esim. siinä oikeudenkäynnissä, jossa hän vaatii sopimusperusteella vakuutussummaa itselleen taikka vakuutusyhtiö perii häneltä takaisin aiheetta maksettua.⁶⁷

IV.2.a. Edellä on havaittu, että verrattaessa rikostuomion syyllisyystoteamusta siviiliprosessissa ehkä esitetyn vaatimuksen perusteisiin, erään tyyppitilanteen muodostaa se, jossa *rikoslain* ja *siviililain* tunnus-

⁶² Ks. viite 8 edellä.

⁶³ Lainkohdan tulkinnasta materiaallisen lain kannalta ks. esim. *Ignatius—Kivi-vuori* s. 47 ss. sekä siellä s. 50 s. mainittua kirjallisuutta.

⁶⁴ Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Weiss* s. 265 s. ja *Dalcq* s. 700.

⁶⁵ Vrt. lisäksi *Munch—Petersen* V s. 243 s.

Vrt. tapauksen osalta lisäksi myös *Honkasalo* LM 1961 s. 116 (— — — näin ollen vain päätös, jolla vakuutuksenottaja on tuomittu vakuutuspetoksesta vapauttaa vakuutuksenantajan.).

⁶⁶ Kaikille edellä kohdassa IV.1. kuvatuille tilanteille on tyypillistä, ettei niitä voida lukea tuomion sivuvaikutusten piiriin: Siviilioikeudellinen normi ei nimitäin edellytä sellaisenaan ollenkaan rikosoikeudellista tuomitsemista vaan ainoastaan mainitun edellytyksen (teon tahallisuuden tai törkeän tuottamuksen) toteamista. Erikoista on kuitenkin se, että mikään ei estä esim. yksityisoikeudellisessa sopimuksessa konstruomasta tällaista sopimusta siihen muotoon, että siviilioikeudellisen normin soveltaminen sinänsä tehdään riippuvaksi esim. langettavan rikostuomion olemassaolosta taikka siinä todetusta tahallisuudesta. Vrt. näiltä osin erityisesti jäljempänä 16 §:n V.

⁶⁷ Omaksuttu mielipide merkitsee samalla sitä, että mikäli tuomittu haluaisi saada rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen poistetuksi, tulisivat kysymykseen lähinnä ylimääräiset muutoksenhakukeinot ja niistä erityisesti kysymys tuomionpurun mahdollisuudesta.

merkistöt konkurroivat yksittäisessä tosiasiatilanteessa niin, että niistä johtuva siviiliseuraamus (esim. oikeus vahingonkorvaukseen) saattaa periaatteessa olla identtinen laadultaan vaikkei ehkä määrältään. Useat näistä perusteista ovat samalla kriminalisoituja, jolloin erityisen vahva-asteinen ja tahallinen sopimuksenloukkaus on voitu asettaa rangaistus-sanktion alaiseksi.⁶⁸

Aikaisemmin olen käsitellyt näitä tilanteita, joissa esim. rikosoikeudellinen petos ja siviilioikeudellinen petollinen viettely, rikosoikeudellinen pakottaminen ja siviilioikeudellinen pakko, ovat rinnakkaisina tosiseikastoina olemassa.⁶⁹ Mainittujen instituuttien suhde on usein se, että siviilioikeudellinen ilmiöryhmä vaatii vähemmän kvalifikaatioita kuin rikosoikeudellinen.⁷⁰ Usein rikosjutun yhteydessä, ellei rikosoikeudellista perustetta siviilivaateiden tuomitsemiseen ole olemassa, nojautaan siviilioikeudelliseen rinnakkaisperusteeseen ja tuomio myös annetaan tällä perusteella.⁷¹ Vastakohtaisesti voidaan nyt kysyä: jos rikostuomiossa on jo todettu tietyn rikosoikeudellisen teon olemassaolo, johon edelliseen liittyen sisältyisi myös jälkimmäinen so. siviilioikeudellisen olosuhteen riittävät yksilöinnit, voidaanko tuomioistuimen antamaa lausuntoa pitää jälkiprosessissa sitovana. Tässä kohdin on ensinnäkin huomattava, että mikäli asianomistaja esittää aikaisemmin rikosjutussa ajamallaan perusteella yksilöidyt siviilivaatimukset, nämä joutuvat yleensä käsiteltäviksi rikosprosessimenettelyssä⁷² ja tuon menettelyn oikeusvoimasäännösten mukaan annettu langettava rikostuomio sitoo todetun rikollisen teon ja syyllisyyden osalta.⁷³ Jos siis asianomistaja valitsisi rikosprosessin, sitoisi annettu ratkaisu tuomioistuinta oikeusvoimaisesti, mutta kuinka on asianlaita, jos vastaaja pelkistään tosiasia-väitteitään ohjaa kanteen käsiteltäväksi siviiliprosessiin ja esittää täällä omat siviilioikeudelliset, rinnakkaissäännöstöön perustuvat vaatimuksensa vaatien seurausten tuomitsemista nyt kuitenkin siviilioikeuden mukaan ja sen säännösten edellyttämässä laajuudessa.

⁶⁸ Vrt. myös Halila s. 262.

⁶⁹ Ks. Aalto s. 71 ss. ja 166 ss., Gunnar Palmgren JFT 1942 s. 248 ss. ja Ståhlberg s. 19 ss.

⁷⁰ Ks. Aalto ib.

Vrt. myös Oser—Schönenberger V¹ s. 381.

⁷¹ Ks. esim. KKO 1949 II 405.

⁷² Ks. Aalto s. 71 ss. verr. s. 70.

⁷³ Vrt. myös edellä 3 §:n viite 29 jälkeen.

IV.2.b. Sikäli kuin olen voinut havaita, ei *kotimaisessa kirjallisuudessa* tarkasteltavan ongelman osalta ole esitetty mielipiteitä. *Ulkomaisessa kirjallisuudessa* on tapaukseen kiinnitetty huomiota ja tällöin katsottu, että tilanteessa ei varsinaisesti olekaan kysymys sellaisesta tapauksesta, jolloin siviilijutun ratkaisu riippuisi rikollisen teon todistamisesta ja syyksilukemisesta. Kuitenkin on huomautettu, että myös poikkeussäännöksen tulkinnassa on otettava huomioon sääntö *argumentum a maiore ad minus*. Kun täten rikosoikeudellinen teko edellyttää kvalifioidumpaa menettelyä kuin siviilioikeudellinen, on tällainen sitova vaikutus edellytetty olevan olemassa.⁷⁴

Ennen kuin tämän tyyppiryhmän osalta omaksutaan mielipide, näyttää olevan syytä tarkastella eräitä muita tähän liittyviä tilanteita, joiden osalta mielipiteitä voidaan esittää myös oikeuskäytännön kannalta.

Oikeuskäytännössä on esiintynyt esim. RL 38:7:n edellyttämän rikoksen tuomitseminen ensiprosessissa ja jälkiprosessissa on vaadittu suoritusta vekselin nojalla.

Rikoslainkohdassa on mm. kysymys siitä, että joku vastoin tietoaansa kieltää allekirjoituksensa tai sitoumuskirjansa. Jos nyt sopijapuoleksi merkitty A on tuomittu rangaistukseen siitä, että hän on vastoin parempaa tietoaansa kieltänyt allekirjoituksensa tai sitoumuskirjansa, voinee A tuskin silloin, kun siviilivelvoitteen perusteella vaaditaan suoritusta, enää rikostuomion vastaisesti esittää tehokkaasti väitettä.⁷⁵ Päinvastoin näyttää ilmeiseltä, että rikoslain edellyttämä tosiseikasto on sitovasti tullut rikosjutussa annetulla tuomiolla vahvistetuksi ja kun näin vahvistettu ilmeisesti peittää siviilikanteen edellyttämän alueen, voitaneen sitovan vaikutuksen katsoa ulottuvan myös siviilijuttuun rikostuomion sisällön laajuudessa.⁷⁶

⁷⁴ Näin Weich ÖRZ 1904 s. 68.

Periaatteen sisällöstä vrt. Makkonen s. 115 ja s. 120.

⁷⁵ Ks. myös KKO 1938 II 66 (Koska HO:n mainitsemassa rikosjutussa, jossa A oli ollut syytettynä nimikirjoituksensa puheena olevassa vekselissä kieltämisestä, oli todettu A:n kirjoittautuneen hyväksyjäksi tuohon vekseliin, eikä A ollut näyttänyt, ettei hän ollut saanut vastiketta vekselistä, KKO katsoi ettei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n tuomiota, jolla A oli velvoitettu suoritukseen po. vekselin perusteella; Alioikeus oli kirjoittanut ratkaisunsa — — — katsoo selvityksi — — — muotoon ja ilmeisesti edellyttänyt täten todistusvaikutusta).

⁷⁶ Tämän tapauksen osalta, kuten lakitekstistä ilmenee on kysymys ns. vähäisestä rikoksesta. Olen toisaalla (8 §:n viite 40 jälkeen) suhtautunut varsin epäil-

Edellä olevat tapaustyyppit voidaan johtaa suoranaisesti kirjoitetun lain tai sopimusehtojen piiriin. Sopimuksiin liittyviin, tavanomaisen oikeuden piiriin kuuluviin tilanteisiin voitaisiin ajatella luettavaksi esim. seuraava tilanne: A on väärentänyt B:n nimen vekseliin hyväksyjäksi merkiten itsensä siihen asettajaksi. B:n tietämättä A lunastaa aikanaan vekselin ja nostaa kanteen vaatien vekselin määrää. Rinnakkaisessa rikosjutussa A tuomitaan kuitenkin rangaistukseen B:n nimen väärentämisestä vekseliin ja päätös saa lainvoiman.⁷⁷ Sitooko näin annettu ratkaisu siviiliprosessissa? Nythän rikosprosessissa annettu tosiseikkojen vahvistus merkitsee samalla sitä, että jos sitovuus myönnetään, rikosprosessiratkaisu on pantava siviiliprosessiratkaisun perustaksi. Katsoisin, että tässä tapauksessa oikeusvoima on yleensä myönnettävä.⁷⁸

Edelliseen tapaukseen verrattava näyttää olevan myös se tilanne, jolloin kysymyksessä on muun asiakirjan, esim. testamentin väärentäminen tai väärän testamentin valmistaminen. Tällaisia tilanteitahan ei ole kirjallisuudessamme luettu testamentin ns. moitekanteen alaan kuuluviksi.⁷⁹ Mikäli siten perillinen voisi puolestaan vedota rikostuomioon, jossa testamentin väärennyksen olemassaolo on todettu, lienee tällaiseen toteamukseen suhteessa syytettyyn säännönmukaisesti liitettävä se vaikutus, mikä edellä on rikostuomiolle myönnetty.⁸⁰

Ien tällaisten vähäisten rikkomusten osalta annettujen tuomioiden sitovuuden myöntämiseen. Tässä tapauksessa näyttää kuitenkin rikoslain edellyttämän tunnusmerkistön laatu myötävaikuttavan tällaisen vaikutuksen ex ante myöntämiseen. Siinähan rikoksen perustunnusmerkistön muodostaa oikeastaan kaksi eri puolta.

⁷⁷ Tekstissä esitetty on kyllä yhdensuuntainen sen kanssa, mitä VKL 17 §:n 1 momentissa lausutaan velallisen suhteesta uutta velkojaa vastaan. Lainkohdan mukaan nimittäin velallinen on oikeutettu väittämään vilpittömässäkin mielessä olevaa uutta velkojaa vastaan, että velkakirja on väärennetty.

Tähän on rinnastettu mm. tapaukset, joissa velkakirjan on antanut velallisen puolesta joku, jolla ei tähän ole ollut laillista oikeutta; tai velkakirja on pätemätön varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 28 §:ssä mainitun pakon vuoksi taikka holhottavan taikka sieluntoiminnaltaan häiriintyneen henkilön antamana.

Vrt. edellisen osalta *Hakulinen*, Velkakirjalaki s. 136 s.

⁷⁸ Jos taas asianlaite olisi niin, että siviiliasian käsittelyvaiheessa voitaisiin vedota sellaisiin uusiin todisteisiin, joita aikaisemmin ei ole esitetty, voidaan suhteellisen nopeasti saada aikaan rikostuomion purku, jota kautta oikaisu saadaan suoritetuksi.

⁷⁹ *Ylöstalo*, Testamentinmoitteesta s. 162 i.f. ja siellä viitteessä 73 mainittua.

⁸⁰ Luonnollisesti tällaisen seikan tutkiminen myöskin siviiliprosessissa esi-

Huomionarvoisen lisän tässä esitetyn mielipiteen tueksi tarjoaa OK 31:7:n määräys, jonka mukaan tuomion purku riita-asioissa voidaan myöntää mm. silloin jos asiakirja, jota on käytetty todisteena on ollut väärä ja asiakirjan voidaan otaksua vaikuttaneen lopputulokseen.⁸¹ Jos rikostuomiolle ei vireillä olevassa siviiliasiaassa myönnettäisi tuomion sisällön edellyttämää sitovaa vaikutusta, jäisi asianosaiselle siviilituomion tultua lainvoimaiseksi mahdollisuus hakea tuomionpurkua mainitun lainkohdan rajoissa. Asianosaisasetelman merkitykseenhän ei OK 31:7:ssä kiinnitetä ollenkaan huomiota. Kun tuomionpurkumahdollisuus on siviiliasiaassa myönnetty juuri esillä olevia tilanteita silmällä pitäen, tuntuisi aiheelliselta ja perustellulta lähteä siitä perusolettamasta, että rikostuomion oikeusvoimavaikutus koskisi vireillä olevaa siviiliasiaain oikeudenkäyntiä.⁸² Jos asiakirjan väärennyksestä on positiivisesti lausuttu rikostuomiossa, olisikin nähdäkseni rikostuomion sitova vaikutus ulotettava myös koskemaan tässä lausuttua.

IV.2.c. Tarkasteltu ryhmä, jossa kysymykseen on tullut, ei suinkaan rikollisen teon toteennäyttämisen ja syyksilukeminen vaan lähinnä joko *teon syyksilukeminen taikka todettua rikollista tekoa lievemmänlaatuisen käyttäytymisen* arvostaminen sidonnaisuusvaikutuksen kannalta, muodostaa jo huomattavasti III jaksossa kuvattua tyyppiryhmää vaikeampia ristiriitatilanteita. Tässä tyyppiryhmässä oikeusvoimavaikutuksen yleissääntöinen väittäminen tuntuu hieman uskalletulta, vaikkakin toisaalta useissa tutkituissa yksittäistilanteissa voidaan sanoa tuomitun oikeusturvan tuskin suuremmiten kärsivän, jos langettavalle, syypääksi julistavalle tuomiolle myönnetään sitova vaikutus. Tässä ryhmässä voitaneenkin parhaiten sanoa niin, että *kussakin yksittäistilanteessa on tuomioistuimen tutkittava*, onko todetun rikoksen toteennäyttämisen ja syyksiluettavuuden samalla katsottava merkitsevän sitä, että myös siviilikanteen perusteena oleva tosiseikaston osa tulee täysin sitovasti ratkaistuksi. Sen ohella että tuomioistuin joutuu siten selvittämään edellä

kysymyksen luontoisena on mahdollista: ks. esim. KKO t. 11.2.1942, DL 1942 II s. 33 ss. ja erityisesti s. 40.

⁸¹ Ks. esim. KKO 1936 II 185, jossa purkupäätöksen perusteeksi asetettu HO:n lainvoimainen rikostuomio, jolla päävelallinen oli tuomittu takaaajan nimen väärentämisestä.

OK 31:7:n osalta vrt. myös esim. Tirkkonen Sp II s. 519 s.

⁸² Vrt. Weiss s. 267.

kuvatun *identiteettiongelman*, se samalla joutuu varsinkin tässä tyyppiryhmässä kiinnittämään erityisesti huomiota myös sen *selvityksen laatuun*, joka aikaisemmassa rikosprosessissa on esitetty. Niiltä osin kuin näin ei ole asianlaita, on tuomioistuimen noudatettava normaalia todistusmenettelyä, jolloin siis rikostuomioon sisältymättömien osien osalta kenttä on vapaa erilaatuisten väitteiden ja todisteiden esittämiselle.

IV.3. Varsin lähelle edellistä tyyppiryhmää tulevat eräät avioliitto-oikeuden alaan kuuluvat tilanteet. Niinpä oikeusvoiman objektiivisen ulottuvuuden kanssa joudutaan tekemisiin myös silloin, kun aviopuoliso vaatii avioeroa sen jälkeen, kun toinen puoliso on tuomittu toisen surmaamisyrityksestä taikka törkeästä pahoinpitelystä, josta on ollut seurauksena vaikea ruumiinvamma.⁸³ Kaikissa näissä tilanteissa siviililaki liittää tekoon oikeuden tai mahdollisuuden avioeron saamiseen.⁸⁴ Mikäli toinen aviopuoliso on tuomittu mainitunlaisesta teosta, sitooko annettu tuomio siinä siviiliasian oikeudenkäynnissä, jossa toinen puoliso mainittuun perusteeseen nojautuen vaatii avioeroa.⁸⁵

Tirkkonen on enemmittä perusteluitta aikaisemmin todennut, että säännöksi voitaneen katsoa, että rikosasiassa annettu syypääksi julistava tuomio sitoo oikeusvoimaisesti avioero-oikeudenkäynnissä.⁸⁶ Myöhemmin *Tirkkonen* on kyllä tuntuvasti kiristänyt sidonnaisuuden edellytyksiä ja katsonut mm., että mikäli sidonnaisuussääntö sellaisenaan omaksettaisiin, merkitsisi tämä sitä, että AVL 11 §:n vaatimusta, jonka mukaan avioeron tulee perustua objektiivisesti todettuihin perusteisiin, voitaisiin helposti kiertää. Rikosjutun vastaajahan saatiin tuomita esim. huoruudesta pelkän oman tunnustuksen nojalla ja mikäli näin aikaansaatu tuomio sitoisi jälkiprosessissa, objektiivista selvitystä ei enää voitaisi vaatia avioerokanteen tueksi.⁸⁷

⁸³ Ks. AL 72 § verr. RL 21 luvun 2, 5 ja 11 §:ään.

Vrt. edellisen osalta *Rautiala*, Avioliiton purkaminen s. 110 ss.

⁸⁴ Ks. näiden kohtien osalta *Idestam* JFT 1931 s. 15 ss. ja s. 22 ss., *Grönvall* s. 169 ss. sekä *Hakulinen*, Familjerätt s. 182 ss. sekä *Rautiala*, Avioliiton purkaminen s. 110 ss.

⁸⁵ Sääntönä on luonnollisesti tämänkin kohdan osalta se, ettei yleensä rikosprosessia esiinny, vaan todistelu tapahtuu normaalisti kaikkineen avioero-oikeudenkäynnin yhteydessä. Vrt. edellisen johdosta *Idestam* JFT 1931 s. 17 ja s. 19.

⁸⁶ Ks. *Tirkkonen* LM 1939 s. 513.

⁸⁷ Ks. *Tirkkonen* LM 1945 s. 456 sekä *Rautiala*, Avioliiton purkaminen s. 101 s. sekä yleisemmin s. 237.

Vrt. myös *Idestam* JFT 1931 s. 22: »Om make gjort sig skyldig till grov

Ilmeisesti *Tirkkonen* kuitenkin on edelleen sillä kannalla, että annettu rikostuomio sitoisi avioero-oikeudenkäynnissä. *Periaatteessa* pitäisin tätä mielipidettä oikeana ainakin niitä tilanteita silmällä pitäen, joissa rikosoikeudellinen tosiseikasto samalla täysin peittää siviilioikeudellisen tosiseikaston. Kysymys ei kuitenkaan ole mitenkään mutkatoman selvä. Ongelma eroaa aikaisemmin käsitellyistä tilanteista läh-
tökohtaisesti siinä, että avioero-oikeudenkäynnit ovat vahvasti *viral-*
lispürteistä oikeudenkäyntimenettelyä, jossa tuomioistuimelle on ase-
tettu erityinen velvollisuus huolehtia tosiasiapuolen objektiivisesta sel-
vittämisestä.⁸⁸

Lähinnä nähdäkseni ongelmaksi muodostuu se, sitooko siviiliasian tuomaria se syyllisyyslausuma, joka aikaisempaan rikostuomioon on otettu. Selvältä tuntuu kyllä se, että tuon todetun tosiseikaston arvostaminen merkitsee tässä tyyppitapauksessa todetun tosiseikaston arvostamista *siviililain määräysten* puitteissa ja siis siviilioikeudellisten näkökohtien mukaan.⁸⁹ Selvältä tuntuu siten esim. se, ettei siviiliasiaa käsiteltäessä voitane olla rikostuomiossa vahvistetun osalta sidottu mainitun vahvistuksen rikosoikeudelliseen arvostamiseen: tämä tapahtuu selvästi siviiliasian kannalta. Lähinnä siten joudutaan kysymään, sitooko esim. rikostuomio, jossa toinen puoliso on tuomittu toisen puolison törkeästä pahoinpitelystä teon toteennäyttämisen ja syyksilukemisen osalta AL 72 §:n mukaisessa oikeudenkäynnissä. Voisiko tuomittu puoliso esim. esittää näyttöä siitä, että pahoinpitelyä ei ole ollenkaan tapahtunut?

misshandel i straffrättslig bemärkelse, är det klart, att den misshandlade har rätt att påyrka skillnad, — — —.

⁸⁸ Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1945 s. 456.

Vrt. lisäksi myös *Rautiala* mts. 101 s.

⁸⁹ Huomattava muuten on, että AL 83³ §:ssä ei tässä käsiteltyjenkään avioeroperusteiden vanhentumisesta ole erityismääräystä vaan vanhentumisaika alkaa kulumaan jo tiedoksisaamisesta. Se, että teon johdosta on nostettu rikosoikeudenkäynti, ei siten katkaise siviilioikeudellista vanhentumisaikaa. Vrt. myös KKO 1938 II 166 (Vaadittiin avioeroa sekä pahoinpitelyn että siitä tuomitun rangaistuksen perusteella. RO: koska enemmän kuin 6 kuukautta oli kulunut pahoinpitelytapahtumasta — ja kun puheenalainen pahoinpitelyrikos ei ollut senlaatuinen, että se erityisesti oli omansa saattamaan vastaajan halveksimisen alaiseksi, kanne hylättiin).

Tähän kysymykseen vastaisin kielteisesti.⁹⁰ Sensijaan on jo epäselvempää oikeusvoimavaikutusta ajatellen, voisiko tuomittu esittää näyttöä siitä, että toinen puoliso oli käyttäytymisellään aiheuttanut teon tai että oli olemassa muita sellaisia syitä, jotka siviilioikeuden kannalta asiaa tarkastellen saattaisivat tilanteen uuteen valoon. Viimeksi mainittuun kysymykseen vastaisin myöntävästi.⁹¹

V.1. Edellä kohdassa II.2. mainitun neljännen tyyppiryhmän tilanteille on ominaista, että niissä kaikissa on kysymys tuomioperusteissa mainituista seikoista: toisaalta rikostuomion perusteissa voidaan lausua siviilioikeudellisista oikeussuhteista, jotka myöhemmin joutuvat oikeudenkäynnin kohteeksi siviiliprosessissa, toisaalta tosiseikoista, joilla saattaa olla merkitystä myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä. Tässä yhteydessä tulevat selvitettäväksi vain ne tilanteet, joissa on kysymyksessä tuomioperusteissa mainittujen tosiseikkojen vaikutus myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä.⁹²

Edellä on kotimaisen kirjallisuuden omaksumana mielipiteenä todettu, että rikostuomio sitoi sikäli, kuin siinä todetut *tosiseikat* syyllisyystoteamukseen liittyneenä ilmenevät uudessa oikeudenkäynnissä samanlaatuisena juridisena kokonaisuutena kuin jälkiprosessissa.⁹³ Tässä kohdin on siten kirjallisuudessa ilmeisesti päädytty sille periaatelinjalle, että sitovasti tulisi lähinnä todetuksi ne *rikoksen individualisoimiseksi tarpeelliset tosiseikat*, jotka tuomiossa on mainittu, kun sitä ver-

⁹⁰ Kun nimenomaan käytännön oikeuselämää ajatellen tarkastelee oikeusvoiman positiivista funktiota havaitsee, että se merkitsee tosiasiallisesti asianosaisen näyttöoikeuden rajoittamista. Ks. tämän osalta 2 §:n III.3.

⁹¹ Voitaisiin ajatella viimeksi mainitun kysymyksen osalta toisaalta sitä vaihtoehtoa, jolloin mainitun seikan merkitykseen on jo rikosasiassa vedottu ja jolloin siihen ei aikaisemmin ole vedottu. Molemmissa tapauksissa vastaus sidonnaisuuskysymykseen on kuitenkin yhtäläinen: Mikäli mainittuja seikkoja koskeva väite olisi rikosjutun yhteydessä jo hylätty, ei tietenkään ole tällä vielä sanottu, että väitettä olisi siviililain kannalta arvosteltava samalla tavalla, ja toiseksi, mikäli seikkaan ei ollenkaan ole aikaisemmin vedottu, ei se ole aikaisemmin voinut olla tutkinnan kohteena ollenkaan jolloin tämä jo ensi vaiheessa aiheuttaa tekstissä lausutun lopputuloksen.

⁹² Siviilioikeudellisia oikeussuhteita koskevien esikysymysratkaisujen osalta ks. 12 §:ssä olevaa esitystä.

⁹³ Ks. edellä 3 §:n II.3.b.

rataan oikeusohjeissa mainittuun lainkohtaan.⁹⁴ *Kotimaisessa kirjallisuudessa* esitetty merkinnee samalla sitä, että ne tosiseikat tulevat oikeusvoimaisesti todetuiksi, joissa mainitut abstraktiset tunnusmerkit ilmenevät. Toisaalta meillä omaksuttu linja on sikäli selvä, ettei se myönnä yksityisille tosiseikoille tai tuomioperusteille sellaisinaan oikeusvoimavaikutusta edes menettelylajin sisällä.⁹⁵ Kun *ulkomaisessa kirjallisuudessa* sidonnaisuus on lisäksi rajoitettu koskemaan rikollisen teon syyksiluettavuutta ja rikollisen teon toteennäyttöä, ei muille rikostuomiossa mainituille faktoille ole yleensä annettu sitovaa vaikutusta, esim. sellaisille, joilla on merkitystä rangaistuksen mittaamisessa.⁹⁶

V.2. Kun edellistä kotimaisessa kirjallisuudessa esitettyä käsitystä sovelletaan nyt esillä olevaan tilanteeseen, voidaan ensinnäkin havaita, että se asianosainen, jonka eduksi rikostuomio on annettu, yleensä säännönmukaisesti vetoaa *koko rikostuomioon* puolestaan.⁹⁷ Siten näyttää siltä, että kun samat tosiseikat sellaisenaan esiintyvät jälkiprosessissa, on kyseessä oikeastaan sen tilanteen kanssa samanlaatuinen tilanne, jota on käsitelty kohdassa I.2. Tämä tietysti merkitsee samalla, että tuollaisella ratkaisulla olisi uudessa oikeudenkäynnissä sitova vaikutus.

Usein asianlaita kuitenkin lienee niin, että vaikkakin asianosainen vetoaa kanteensa tueksi koko rikostuomioon, vain *muutamat tosiseikat* tuomion perusteissa ovatkin jutun kannalta merkityksellisiä. Tuomioistuimen lienee lähdeittävä tällöin siitä, että rikostuomion sitovaa vaikutusta on arvosteltava vain näitä seikkoja silmällä pitäen, ts. vain sellaisia seikkoja, jotka todella ovat ennakkoluontoisia uudelle kanteelle. Kirjallisuudessamme vallinneen yksimielisyys siitä, etteivät rikostuomiossa mainitut *yksityiset tosiseikat* ole sitovia uudessa oikeudenkäynnissä.⁹⁸

Edellä on selostettu perusteiden sitovuuden osalta sekä ulkomaisia mielipiteitä että myös kotimaisessa kirjallisuudessa asian osalta omaksuttuja mielipiteitä. Lopulta on kysyttävä, kuinka rikostuomiossa todet-

⁹⁴ Vrt. myös Nowakowski ÖJZ 1948 s. 550 s.

Vrt. myös Eisler JBl 1903 s. 290, Herz ÖRZ 1961 s. 71 ja s. 72, Sachers s. 343 ja Stägel s. 744 (6).

⁹⁵ Vrt. myös Tirkkonen II s. 549 s.

⁹⁶ Ks. myös Nowakowski ÖJZ 1948 s. 551.

⁹⁷ Ks. edellä 4 §:n viite 24 jälkeen.

⁹⁸ Ks. esim. Tirkkonen II s. 550.

tujen tosiseikkojen *sitovuuteen* on suhtauduttu *kotimaisessa oikeuskäytännössä*. Tällöin nähdäkseni tullaan suhteellisen lyhyen tutkin-
nan jälkeen seuraavaan yleiskuvaan: Yleissääntönä voidaan oikeus-
käytännönkin kohdalta esittää, etteivät yksityiset tosiseikat sido myö-
hemmässä riita-asiassa.⁹⁹ Missä määrin tästä pääsäännöstä voidaan
esittää poikkeuksia, on jo huomattavasti vaikeammin selvitettävä kysy-
mys. Joka tapauksessa näyttää ilmeiseltä, että tällaisia poikkeuksia on
oikeuskäytännöstä kyllä havaittavissa.¹⁰⁰

⁹⁹ Vrt. myös KKO 1937 II 83 (Emedan de av HovR till stöd för dess ovan-
beskrivna utslag anförda motiven saknade rättslig betydelse utöver det av HovR
i medels ifrågakomna utslag avgjorda målet angående straff för skatteförsvinn-
påkallade justitiekanslerns skrivelse icke någon åtgärd i saken. Justitierådet
Petäys yttrade: »Emedan sådan stridighet emellan HovR:s ifrågavarande utslag,
dessmedelst ansvarsyrkande beträffande skatteförsvinnling förkastats samt HFD:s
omförmälda tvenne utslag, vilka angingo yrkande om upphävande av efterbe-
skattning, icke förefanns, att skäl till återbrytande eller rättelse av HovR:s utslag
skulle föreligga, anser jag justitiekanslerns ovanberörda anmälan icke föranleda
någon åtgärd å HD:s sida.»).

¹⁰⁰ Ks. KKO 1930 II 640 (Koska sen mukaan kuin asiakirjoista käy ilmi, vas-
taaja oli lainvoiman saaneella Tampereen RO:n 14.12.28 julistetulla päätöksellä
kaupan johdosta tuomittu rangaistukseen petoksesta sillä perusteella, että vastaaja
kaupan tehdessään oli totuudesta poiketen ilmoittanut omistavansa maatilan, ja
tuolla päätöksellä oli sitovasti tullut lausutuksi, että vastaaja oli tehnyt kaupan
omaan lukuunsa, jätettiin väite, että vastaaja olisi ostanut puimakoneen holho-
keilleen, huomiotta.

Oikeusneuvokset *Sarva ja Gylling*: Koska kantaja oli KKO:ssa pyytännyt
juttua palautettavaksi KO:teen näyttääkseen, että puimakone oli käytössä holhok-
kien omistamalla tilalla ja siten katsottava tulleen heille edelleen luovutetuksi ja
sitä varten liittännyt muutoshakemukseensa kahden henkilön antaman valahtoisen
todistuksen, sen tähden ja kun osakeyhtiöltä ei kohtuudella voitu kieltää tilai-
suutta tuollaisen asian ratkaisemiseen vaikuttavan selvityksen esittämiseen, oikeus-
neuvokset katsoivat oikeaksi kumoten HO:n tuomion palauttaa asia KO:teen, jonka
tuli ilmoituksesta ottaa se uudelleen käsiteltäväksi ja menetellä siinä lain mukaan).

KKO:n enemmistö katsoi siten, että koska vastaaja oli tuomittu rangaist-
ukseen petoksesta sillä perusteella, että hän oli kaupan tehdessään totuudesta
poiketen ilmoittanut omistavansa maatilan ja tuolla päätöksellä sitovasti tullut
lausutuksi, että vastaaja oli tehnyt kaupan omaan lukuunsa, jätettiin väite, että
kone oli ostettu holhokeille huomiotta. KKO on tapauksessa omaksunut varsin
laajan sidonnaisuuskäsityksen: rikosjutussa ei ratkaistu vain rangaistuksen osalta
vaan myöskin se, että syyllisyystoteamukseen liittyen, vastaaja oli tuolloin tehnyt
kaupan omaan lukuunsa.

Korkein oikeus on menettelylajin sisäisiä sidonnaisuusongelmia ratkaistessaan todennut erään ratkaisun yhteydessä seuraavaa: »Lainvoiman saanut tuomio (perustelu) ei estänyt siviiliprosessissa samaa oikeussuhdetta koskevassa toisessa jutussa ottamasta uudelleen harkittavaksi kysymystä, joka aikaisemmassa jutussa ei ollut ollut itse ratkaisun kohteena.»¹⁰¹ Nähdäkseni tällainen yleissääntö on hyvin perusteltavissa. Tulisinkin siihen lopputulokseen, että rikostuomion perusteet eivät yleensä tule oikeusvoimaisiksi uutta oikeudenkäyntiä ajatellen, vaan lähinnä sitovasti tulee todetuksi tuomiossa mainitun rikoslain vastaisen teon olemassaolo sekä sen syyksilukeminen juuri syytetylle tahallisenä tai tuottamuksellisenä.¹⁰²

Edellä omaksuttu, yleissääntöisesti sitovuuden yksityisiin todettuihin tosiseikkoihin kieltävä mielipide kaipaa edellä lausutun lisäksi eräitä perusteluja tuekseen. Kun alioikeus on julistanut tuomionsa, tuomio harvemmin on julistamishetkellä sellainen, että se julistettaisiin juuri sen sisältöisenä, kuin se esiintyy myöhemmässä rikosasian pöytäkirjassa.¹⁰³ Pöytäkirjan, so. lopullisen ja tarkan tuomion asianosainen saa vasta viikkoja, ehkä kuukausia tuomion julistamisen jälkeen. Syytetty ei normaalitapauksessa saa käsiinsä tuomiota ollenkaan ja asianomistajakin vain siinä tapauksessa, että hänelle on tuomittu korvauksia tuo-

¹⁰¹ Ks. KKO 1951 II 32.

Kun oikeusvertailevasti tarkastellaan kysymystä rikostuomion perusteiden oikeusvoimasta, on syytä kiinnittää huomiota eräisiin radikaaleihin eroihin *perustelujen kirjoittamisessa*. Kuten toisaalla on selvitetty, ulkomailla on tapana kirjoittaa tuomionperustelut usein paljon perusteellisemmin kuin kotimaassa, josta johtuen perusteet käsittävät usein varsin laajan tosiasiakuvauksen eikä vain välttämättömän rikoksen individualisoimisen kuvauksen vaan lukuisia muita rikokseen liittyviä seikkoja, joilla on merkitystä kokonaiskuvassa, muttei esim. rikoksen yksilöimisessä. Tästä syystä on oikeusvertailevasti tavallisin varmaan väittämä siitä, etteivät rikostuomion perusteet sido uudessa oikeudenkäynnissä. Vrt. myös menettelylajien välisissä suhteissa *Oser—Schönenberger V¹ s. 381.*

¹⁰² Rikostuomion perusteluissa ilmaistu anastetun omaisuuden arvo ei siten esim. voine olla sitova tuomioistuimelle, joka siviiliasian oikeudenkäynnissä joutuu harkitsemaan kysymystä. Vrt. osittain toisin *Mazeaud II s. 737 ss. ja Dalcq II s. 699.*

Vrt. lisäksi *Stagel s. 744 (i.f.).*

Samoin saatetaan kysyä, jos tuomioistuin on rikoksen johdosta todennut, että siitä on syntynyt tietyn suuruinen vahinko taikka ettei ole syntynyt mitään vahinkoa, sitooko annettu lausuma siviiliasiaa käsiteltäessä. Näin on kyllä katsottu Ranskan oikeuden kannalta ks. *Garraud VI s. 323.*

¹⁰³ Ks. esim. *Aalto LM 1961 s. 738 s.*

miossa, jolloin pöytäkirjan ja tuomion saaminen lunastusta vastaan voinee tapahtua lyhyemmän määräajan kuluessa.¹⁰⁴ Erityisesti alioikeuden osalta näyttää siten olevan sääntönä, ettei asianosaisilla ole mahdollisuutta ennen muutoksenhakumääräajan umpeenkulumista selvittää perusteisiin merkittyjä seikkoja sellaisella tarkkuudella, että heidän voitaisiin sanoa olevan selvillä täysin rikostuomion perusteista. Jotta siten asianosainen, joka edellyttää rikostuomion sitovan jossakin myöhemmässä oikeudenkäynnissä voisi varmistua sitovan vaikutuksen olemassaolosta väitetyn sisältöisenä, pitäisi hänen ensinnä riippumatta tuomion sisällöstä ilmoittaa tyytymättömyytensä tuomioon¹⁰⁵, jolloin hän voisi saada alioikeuden tuomion vaaditun ajan sisällä ja täten jatkaa muutoksenhakuaan tarpeen niin vaatiessa ylioikeudessa.

Ylioikeuksien osalta asianlaita on tietysti toisin. Ylioikeuden ratkaisunhan asianosainen saa sellaisenaan itselleen ja ratkaisu on luonnollisesti siinä mielessä täydellinen, että se sisältää ylioikeuden lopulliset perusteet ja johtopäätöksen.¹⁰⁶ Sidonnaisuus rikostuomion perusteisiin on siten vailla mainittua käytännön luomaa hankaluutta. Kuitenkin tässä samoin kuin aikaisemmassa tilanteessa voidaan havaita eräs toinen, nähdäkseni ongelman ratkaiseva näkökohta.

Muutoksenhaun yleisten oppien mukaan asianosainen voi hakea muutosta yleensä vain vaatimalla tuomion johtopäätöslauselman muuttamista itselleen edullisemmaksi ja vastapuolen vahingoksi.¹⁰⁷ Kirjallisuudessa esitetyn yleissäännön mukaan nimittäin muutoksenhaku vain tuomion perusteiden osalta ei yleensä edes ole mahdollinen¹⁰⁸, joten vain edellisessä tapauksessa voisi asianosainen vaatia pääsääntöisesti muutosta alemman oikeusasteen ratkaisuun.¹⁰⁹ Nähdäkseni edellä lausuttuja perusteluja sen tueksi, etteivät rikostuomion yksityiset perusteet voine sellai-

¹⁰⁴ Vrt. esim. OK 24: 5:n yhteydessä mainittu A 9. 7. 1918/61.

Vrt. myös Herz ÖRZ 1961 s. 70 s. sekä Lanner ZVR 1958 s. 205.

¹⁰⁵ Vrt. myös Herz ÖRZ 1961 s. 70 s. sekä Lanner ZVR 1958 s. 205.

¹⁰⁶ Vrt. myös OK 24: 7.

¹⁰⁷ Vrt. myös Tirkkonen II s. 608 ss.

Vrt. myös Herz ÖRZ 1961 s. 70 s. sekä Nowakowski ÖJZ 1948 s. 549 s.

¹⁰⁸ Vrt. oikeusvertailevasti myös Herz ÖRZ 1961 s. 70 s. ja Nowakowski ÖJZ 1948 s. 549 s.

¹⁰⁹ Niinpä kirjallisuudessa on viitattu siihen, että syytetty, joka on tunnustanut syyllisyytensä esim. murhaan ei voi hakea muutosta surmatun henkilöllisyyden toteamisen osalta vaikka juuri tällä seikalla on merkitystä teon siviiliseuraamuksia ajatellen. Ks. Nowakowski ÖJZ 1948 s. 549 s. Tietysti voidaan sanoa, että mikäli

senaan omata oikeusvoimavaikutusta myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä, on pidettävä riittävinä. Tuomion huipputapahtuma, rikoksen osalta syyllisyyden toteaminen, lausutaan tuomion johtopäätöksessä ja tähän liittyen myös tosiseikoilla on merkityksensä oikeudenkäynnissä, mutta ei sensijaan yksittäisinä seikkoina irrallisesti esiintyessään.

VI. Varsin tärkeän vedenjakajan sidonnaisuuskysymysten ratkaisussa muodostaa ongelma, sitooko rikostuomiossa näytetyiksi merkittyjen tosiseikkojen *rikosoikeudellinen arvostaminen* myöhemmässä siviiliprosessissa. Siviililakihan on tarkoituksenmukaisuussyistä toisinaan kiinnittänyt huomiota nimenomaan siihen, että määrätyn seurauksen synnyttää vain *tietyntyypinen rikos*, jolloin siviilioikeudellinen tulkinta usein rajoittaa seurauksen synnyn vain mainittua rikosta koskevaksi.

Tämä kysymys näyttää sidonnaisuusongelmaa harkittaessa varsin vaikealta. Ajateltakoonpa vain edellä kuvattua KS 46 §:n a-kohdan mukaista tilannetta verrattuna siinä mainittuun RL 39:1 tai 2²:een taikka RVA 11 §:n määräystä. Molemmissa tilanteissa rikoksen oikeudellinen luonnehdinta on ratkaiseva selvitettäessä, minkä sisältöistä siviilioikeudellista oikeusohjetta oikeudelliseen riitaan on sovellettava. Mikäli esim. jälkimmäisessä tapauksessa olisi kysymyksessä RVA 11 §:n mainitsema rikos, tulevat sovellettavaksi esineen uuden haltijan kannalta toiset siviilioikeudelliset määräykset kuin silloin, kun kysymyksessä on jokin muu rikostyyppi.¹¹⁰ Mikäli rikostuomiolle myönnetään tarkasteltavassa suhteessa sitova vaikutus, on luonnollista, ettei siviilituomari enää voi ryhtyä harkitsemaan kysymystä rikoksen laadusta langettavan tuomion rubrisoinnin jälkeen. Mikäli taas näin ei olisi asianlaita, pitäisi siviilituomarilla olla itsenäinen valta harkita, millaisena rikostuomiossa kuvattua tekoa olisi pidettävä.

*Kotimaisessa kirjallisuudessa on katsottu*¹¹¹, että kun syytetyn todetaan syyllistyneen tiettyyn rikolliseen tekoon, on teko myös rubrisoitava.

A on tunnustanut murhanneensa X:n ja tuomiossa todetaan, että murhattu olikin Y, ei A ole tunnustanut tätä murhanneensa ja voinee siten asianmukaisessa järjestyksessä tästä tehdä oikaisuvaatimuksensa ylioikeudessa vaatiessaan tuomion syyllisyystoteamuksen muuttamista.

¹¹⁰ Tähän näkökohtaan on kiinnitetty huomiota: ks. Komiteamietintö 1965: A 3 s. 15 s. ja siellä viitteessä 15 mainittuja mielipiteitä.

¹¹¹ Ks. Tirkkonen II s. 549.

Vrt. myös Tirkkonen SvJT 1941 s. 727.

Sellaisen teon rikosoikeudellinen luonnehtiminen syyllisyystoteamukseen kuuluvana *saavuttaa oikeusvoiman*. Edellisen mukaan pitäisi ilmeisesti katsoa, että uutta oikeudenkäyntiä silmällä pitäen olisi sitovasti todettu rikollisen teon rikosoikeudellinen laatu.¹¹²

Ulkomaisissa oikeusjärjestyksissä kysymykseen on kiinnitetty huomiota ja vastausta tällöin yleensä — ainakin niissä tapauksissa, joissa lainsäädäntöön sisältyy määräys sidonnaisuudesta — pyritty hakemaan näistä määräyksistä. Niinpä Itävallan oikeudessa ÖZPO 268 §:stä on päätelty, ettei rikostuomion oikeudelliset arvostukset sido siviilituomaria.¹¹³ Toisaalta on kyllä todettava, että Ranskassa¹¹⁴ ja Belgiassa¹¹⁵ on tavanomaisesti katsottu, että nimenomaan tuomioistuimen »*qualification legale*» sitoi uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä.

Toisessa yhteydessä on menettelyn sisäisenä kysymyksenä viitattu siihen, että eräässä yksittäistapauksessa *oikeuskäytännössämme* on tapausta tulkittu siten, että tuomioistuin katsoi aikaisemmin tuomitun varkauden olleenkin näpistämistä.¹¹⁶ Tässäkin tilanteessa kuitenkin pysyttiin *favor defensionis*-periaatteen mukaisella linjalla ja saman rikostyyppin puitteissa.

Tarkasteltava tilanne tulee varsin lähelle sitä ongelmaryhmää, josta edellä on käytetty nimitystä *prejudikaattivaikutus*, jolla tarkoitettiin kysymystä, onko korkeimmanasteisen tuomioistuimen antamalla ratkaisulla sitova vaikutus silloin, kun myöhemmässä jutussa ratkaistaan samanlaatuihin tyyppitilanteeseen liittyvää *oikeuskysymystä*. Tuossa yhteydessä todettiin, ettei kotimainen oikeus näytä tällaista vaikutusta

¹¹² Sensijaan ei yleensä oikeusohjeille sellaisenaan liene annettu oikeudenkäynnissä oikeusvoimavaikutusta itsenäisesti.

Vrt. myös Agge s. 149.

¹¹³ Vrt. myös Pollak s. 31 s. ja s. 648, Stagel s. 744 (6), Eisler JBl 1903 s. 289. Vrt. kuitenkin Weich ÖRZ 1904 s. 69.

¹¹⁴ Vrt. myös Courteaud s. 48 ss., Garraud VI s. 321 ja Chavanne s. 252.

Vrt. kuitenkin Courteaud s. 59 ss.

¹¹⁵ Vrt. myös Braas I s. 221 ja Dalcq s. 698.

¹¹⁶ Ks. 3 §:n viite 45.

Tapaus on sikäli erikoinen, että siinä ovat vastakkain KKO ja alioikeus. Vrt. Tanskan oikeuden kannalta Hurwitz s. 561 s.

Mikäli esim. KKO on arvostellut teon varkaudeksi, tuskin alemmilla oikeuksilla on uskallusta lähteä poikkeamaan tästä. Vrt. Andenaes s. 428.

yleensä tunnustavan.¹¹⁷ Erona tähän tyyppiryhmään on ainoastaan se, että nyt kahdessa oikeudenkäynnissä *sama oikeuskysymys* esiintyy *samaa tosiasia-aineistoa* silmällä pitäen.

Huomionarvoisen lisän ongelman ratkaisuun tuo myös tuomionpurkumääräyksiin otetut tilannetta normeeraavat säännökset. OK 31: 8:n 4-kohdan mukaan tuomion purku rikosasioissa *syytetyn hyväksi* tulee kysymykseen silloin, kun tuomio perustuu ilmeisesti väärään lain soveltamiseen.¹¹⁸ Ilmeisesti väärä lain soveltaminen taas sisältää mm. tuomioistuimen tuomitsemistoiminnassaan tekemät virheelliset rikoksen rubrisoinnit: tuomioistuin on tuominnut vastaajan varkaudesta vaikka olisi pitänyt tuomita pesän kavaltamisesta. Huomionarvoista tässä kohdin on, ettei näissä tilanteissa purku tule kysymykseen kuin ainoastaan (ks. 31: 8) *syytetyn hyväksi* muttei siis hänen vahingokseen.¹¹⁹ Lainkohdastahan on kenties pääteltävissä, että langettava rikostuomio on oikeusvoimainen siitä riippumatta, onko ehkä rikoksen rikoslain mukaisessa luonnehdinnassa päädytty materiaalsen oikeuden edellyttämään lopputulokseen.¹²⁰

Kun syyllisyys rikostuomiossa on harkittu juuri tuomiossa mainittua rikosta ja rikosoikeudellista normia silmällä pitäen ja kun rikoksen rubrisoinnista lisäksi lausutaan nimenomaan tuomion johtopäätösosassa¹²¹, voitaneen sanoa, että rikoksen laadun toteaminen muodostaa tuomioistuintoiminnan huipputapahtuman osan langettavan tuomion yhteydessä. Tässä kohdin on kotimaisessa oikeudessa haluttu rikostuomarille antaa mahdollisimman suuri vapaus. Rikostuomioistuin ei ole sidottu edes valtion organin, virallisen syyttäjän syytevaatimuksen rubrisointiin, vaan voi tässä kohdin menetellä *jura novit curia*-periaatteen mukaisesti, vaikkakin tuomioistuin on sidottu kanteen tosiasiapuoleen.¹²² Tässä kohdin siten on *de lege lata* poikettu akkusatorisen periaatteen ajatuksen

¹¹⁷ Ks. edellä 2 §:n viitteessä 26 lausuttua.

Vrt. oikeusvertailevasti myös *Eckhoff* s. 28 ja *Olivecrona* s. 131.

¹¹⁸ Vrt. tekstissä lausutun johdosta *Cars* s. 182 ss.

¹¹⁹ Tähän on vedonnut mm. *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 548 ss.

¹²⁰ Vrt. myös *Munch—Petersen* V s. 240 s.

¹²¹ Ks. edellä 3 §:n viite 30 kohdalla.

¹²² Ks. myös *Tirkkonen* I s. 116.

ne eat judex ultra petita partium yleisestä soveltamisesta inkvisitori-sen periaatteen soveltamisen suuntaan.¹²³ Edellä olevan nojalla tulisin-kin siihen lopputulokseen, että yleensä rikostuomiossa mainittu teon rikosoikeudellinen rubrisointi on sitova siviiliasian käsittelyssä niitä tilanteita ajatellen, joissa mainittu kysymys esiintyy esikysymysluontoi-sesti uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä.¹²⁴

Nähdäkseni edellä lausuttu muodostaa selvän pääsäännön niiden tilanteiden osalta, joissa siviililaki nimenomaan kiinnittää huomiota siihen, että teko, joka muodostaa siviilikanteen perustan, on tiettyä rikostyyppiä. Kuten aikaisemmasta esityksestä on useista kohdin ha-vaittu, ei näin suinkaan ole aina asianlaita. Mitä näihin tilanteisiin tulee, voidaan sanoa, että rikostuomiossa vahvistetun siviilioikeudelli-nen arviointi tapahtuu siviililain mukaan, jolloin siis kysymys ei enää olekaan samantasoinen edellisen kanssa.¹²⁵

VII. Sitovatko siviiliasian oikeudenkäynnissä sitten rikostuomiossa mainitut rikosoikeudelliset seuraamukset? Oikeusvertailevasti voidaan havaita, että sellaistenkin oikeusjärjestysten kannalta, jotka periaatteessa

¹²³ Vrt. näiden osalta Tirkkonen I s. 108 s.

¹²⁴ Tässä yhteydessä omaksuttu kannanotto on siten samansuuntainen sen kanssa, mitä meillä on lausuttu kysymyksestä menettelylajin sisäisenä kysymyk-senä. Ks. edellä 3 §:n II.3.c. kohdalla.

¹²⁵ Saatetaan esim. kysyä, kuinka prosessioikeuden kannalta on arvosteltava tilannetta, jossa vastaaja on tuomittu varomattomuudesta liikenteessä rangaistuk-seen, mutta jälkiprosessissa vakuutusyhtiö väittäen, että teko käsittää LVL 20 §:n mainitsemän törkeän tuottamuksen, vaatii regressikantein itselleen sitä, minkä on maksanut. Voiko syytetty vedota tuohon aikaisempaan ratkaisuun edukseen?

Oikeuskäytännössämme on katsottu, että tällaisessa tapauksessa siviiliasian oikeudenkäynnissä voitaisiin tuottamuksen laatu uudelleen harkita. Ks. KKO 1963 II 82 (selostettu DL 1964 II s. 29 s. n:o 12). Pitäisin KKO:n omaksumaa linjaa oikeaan osuneena. Vaikkakin tieliikennelaki toisaalta 6¹ §:ssä, toisaalta 6² §:ssä erottaa toisistaan varomattomuuden ja törkeän varomattomuuden liiken-teessä, lieenee melko selvää, että huolimattomuuden eri asteet arvosteltaneen eri oikeusalojen piirissä eri tavoin. Siten voidaan sanoa, että esim. LVL 20 §:n edellyttämään törkeän huolimattomuuteen riittää TieliikenneL 6¹ §:n mukaan tuo-mittu varomattomuus liikenteessä, mikäli tapauksessa todella ilmenee sellai-sia seikkoja, jotka tekevät varomattomuudesta luonteeltaan törkeän. Mainituissa tilanteissa on sanottava, että oikeusvoimavaikutuksen puute voidaan varsin sel-västi johtaa myös siihen, ettei vakuutusyhtiötä ollut asianmukaisesti haastettu juttuun mukaan rikosprosessissa.

kieltävät erityismääräyksellä siviiliasian tuomarin sidonnaisuuden, tällainen sitova vaikutus on periaatteessa usein myönnetty.¹²⁶ Kun johtopäätöslausumassa lopulta pelkistyy se, millainen rikosoikeudellinen seuraus vastaajan menettelystä seuraa, ei tällaisen sitovan vaikutuksen myöntämistä vastaan voitane esittää mainittavia vasta-argumentteja.¹²⁷

Rikosoikeudellisilla seuraamuksilla on oikeusnormien kannalta erityisesti merkitystä suhteessa tuomion täytäntöönpanoon. Onkin vaikea keksiä sellaisia tilanteita, joissa prosessioikeudellisen oikeusvoimasäännön alueella rikostuomioissa vahvistetut *rikosoikeudelliset seuraamukset* voisivat muodostaa jonkin siviilijutun materiaalisioikeudellisen esikysymyksen.¹²⁸ Useimmiten nimittäin tähän ryhmään kuuluvat tilanteet on luettavissa rikostuomion materiaalistien sivuvaikutusten alueille.¹²⁹

VIII. Kun rikostuomion sitovaa vaikutusta käsitellään, lienee lopuksi syytä huomauttaa, että tietyssä erityistilanteessa, vaikkapa rikostuomio sitoisikin pääsääntöisesti edellä kerrotuin tavoin, sitova vaikutus väistyy *muuttuneiden olosuhteiden vuoksi*. Elatusavustusten korottamisesta 30. 12. 1963 annetun lain 4 §:n mukaan, jos joku on RL 9 luvun säännösten nojalla velvoitettu ennen 1. 1. 1963 määrääjain maksamaan elatusapua, tuomioistuin voi elatusavun saajan vaatimuksesta *rahanarvon alentumisen johdosta* korottaa elatusavun määrää sen mukaan kuin laissa tarkemmin määrätään.¹³⁰ Kotimaisessa kirjallisuudessa ei ole pidetty tyyppitilannetta uutena asiana vaan lain nimenomaiseen säännökseen perustuvana oikeusvoimavaikutuksen kumoamisperusteena.¹³¹ Puheena olevassa tapauksessa siten oikeusvoimavaikutus väistyy eikä aikaisempi tuomio lain sallimissa rajoissa ole uudessa oikeudenkäynnissä sitova.

¹²⁶ Näin H. Schmidt s. 59.

Vrt. myös Binding II s. 273 ja Courteaud s. 29 ss.

¹²⁷ Vrt. myös menettelyn sisällä edellä 3 §:n II.2.a.

¹²⁸ Vrt. myös Hellwig, System I s. 788, Kuttner, Urteilswirkungen s. 14 sekä H. Schmidt s. 59 s.

¹²⁹ Vrt. H. Schmidt s. 60.

¹³⁰ Ks. Aalto s. 70 s.

Vrt. myös Tirkkonen Sp I s. 297 sekä Sp II s. 359 s.

¹³¹ Vrt. myös Tirkkonen Sp II s. 358 ss. ja s. 376 s. sekä Oikeusvoimasta s. 510 ss. Vrt. kuitenkin Agge s. 285 ss. sekä Kallenberg II s. 1432.

11 §. VAPAUTTAVAN RIKOSTUOMION OIKEUSVOIMAN OBJEktiivisesta ulottuvuudesta

I.1. Erään rikostuomioon liittyvän peruskysymyksen muodostaa ongelma vapauttavan rikostuomion vaikutuksista myöhempää siviili-asiain oikeudenkäyntiä silmällä pitäen.¹ Kirjallisuudessammekin on todettu, että kysymys hylkäävän rikostuomion oikeusvoiman objektiivisesta ulottuvuudesta ilmenee varsinkin silloin, kun selvitettävänä on rikosprosessimenettelyssä annetun ratkaisun sitovan vaikutuksen ulottaminen myöhempään riita-asiain oikeudenkäyntiin.² Näin oli asianlaita absoluuttisen adheesion aikana, mutta näin voidaan sanoa olevan myös nykyisen järjestelmän vallitessa.³ Kotimaisen lainsäädännön mukaanhan tuomio rikosasioissa on joko langettava tai vapauttava.⁴ Jo tämä lainsäädännön kohta antaa aiheen olettaa, että myös tuomiotyypeihin liittyy sellaisia vaikutuseroja, jotka oikeuttavat systemaattisesti niiden erilliseen käsittelyyn. Tämä johtuu luonnollisesti siitä, että tuomion oikeusvoimavaikutuksen määrää lähtökohtaisesti *tuomion sisältö*, joka epäilemättä molemmissa tilanteissa on erilaatuinen.

Lähtökohtaisesti vapauttavan rikostuomion rikosoikeudellinen lopputulos on yksiselitteinen: vastaajaa ei ole voitu tuomita rangaistukseen. Vapauttavan rikostuomion perustelut voivat kuitenkin olla varsin erilaiset, joten tämäkin rikostuomion ryhmä näyttää jakaantuvan useisiin

¹ Olen toisaalla kiinnittänyt huomiota siihen, mitä vapauttavalla ja mitä langettavalla tuomiolla tarkoitetaan. Ks. tämän osalta tarkemmin edellä 3 §:n I.1.

Sinänsä langettavan tuomion käsite voi olla jonkin verran riidanalainen: Ks. esim. *Solem* s. 113 s.

Tekstissä lausutun johdosta vrt. myös *Granfelt* JFT 1925 s. 286 ja *Neiger* s. 27 ja s. 32 s.

² Näin *Tirkkonen* II s. 550 sekä LM 1934 s. 119 s.

³ Absoluuttisen adheesion (*Aalto* s. 160 s.) vallitessa ei nimittäin yleensä ole mahdollista tutkia kannetta, joka ei menesty rikosperusteella, esim. samoihin tosiseikkoihin nojautuvalla siviiliperusteella. Milloin henkilö tällaisen menetelmän vallitessa nostaa uuden kanteen samassa asiassa nyt siviiliperustein, on olemassa jo hylkäävä rikostuomio.

⁴ Vrt. edellä 3 §:n I.1.

Tämänkin tilanteen arvostelussa joudutaan vertailun avulla selvittelemään sitä kysymystä, voiko hylkäävän rikostuomion sisältö todella olla identtinen uuden siviilikanteen sisällön kanssa. Peruskysymys on siten nytkin sama. Ks. myös 4 §:n viite 27 jälkeen.

erityyppisiin tapauksiin, joiden erillinen analysointi on senvuoksi paikallaan.⁵

Kotimainen kirjoitettu lainsäädäntö jättää tutkijan esillä olevassa tapauksessa vastausta vaille. Kirjallisuudessamme, mikäli se on omaksunut myönteisen tulkinnan periaatteelliseen sidonnaisuuskysymykseen, on ratkaisun osalta eräitä mainintoja. Niinpä Tirkkonen huomauttaa⁶ eräitä oikeustapauksia selostaessaan, että niissä rikostuomion sitova vaikutus on omaksuttu aivan siitä riippumatta, onko rikostuomio ollut vapauttava vai langettava. Sinänsä siten se seikka, että rikostuomio on vapauttava, ei oikeuttaisi päättelemään, ettei tuomiolla voisi olla yksittäistapauksessa sitovaa vaikutusta myöhemmässä siviiliprosessissa. Merkinnänarvoista näyttää kuitenkin olevan, että niissä lainvalmistelutoissa, joissa on omaksuttu myönteinen kannanotto langettavan rikostuomion oikeusvoimakysymyksen osalta, on yleensä vaieten sivuutettu ongelma vapauttavan rikostuomion vaikutuksista.⁷

Kun oikeusvertailevasti tarkastellaan niiden valtioiden prosessijärjestelmiä, joissa rikostuomiolle on myönnetty oikeusvoimavaikutus myöhemmässä siviiliprosessissa, useimmissa tapauksissa on havaittavissa vapauttavan rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen periaatteellinen kieltäminen. Niinpä Saksan oikeuden kannalta *Binding*, joka on todennut, ettei EGZPO 14 § aseta välttämättömästi esteitä sidonnaisuuden myöntämiselle langettavan tuomion yhteydessä, on myös katsonut, että käytännölliset syyt estävät sitovan vaikutuksen ulottamisen myöhemmän siviiliprosessiin, milloin kysymyksessä on vapauttava rikostuomio. Syventyminen vapauttavan rikostuomion perusteisiin muodostuisi nimitäin aivan ylivoimaiseksi.⁸ Ranskalaisessa kirjallisuudessa on taas tässä

⁵ Vrt. edellä 3 §:n IV.2. ja Garraud VI s. 328 ss.

⁶ Tirkkonen LM 1934 s. 133.

Vrt. kysymyksenasettelun osalta myös Merz s. 131 s.

⁷ Vrt. edellä 5 §:n viite 27:ssä lausuttua.

Ks. myös Palmgren s. 80 s.

Vrt. myös Hückner s. 119 s. ja Processkommissionens betänkande III s. 149.

⁸ Ks. *Binding* II s. 357. Kannattanee muuten todeta, että juuri kysymys vapauttavan rikostuomion vaikutuksista muodosti 1800-luvun puolivälissä merkittävän erityisongelman erityisesti saksankielisessä maailmassa. Eri mielipiteiden osalta ks. Eisler JBl 1903 s. 290 s.

Busse- vahingonkorvauksen hylkäävällä tai tutkimatta jättävällä rikostuomiolla ei ole vahvistusvaikutusta myöhemmässä siviiliprosessissa. Näin H. Schmidt s. 61.

kohdin tehty ero toisaalta perusteltujen vapauttavien tuomioiden, ja niiden, joissa perusteluja ei ole, välillä, jolloin edellisessä tapauksessa sidonnaisuuskysymykseen on periaatteessa vastattu myöntävästi.⁹ Eräiden valtioiden oikeusjärjestykseen otettu sidonnaisuussääntö on taas rajoitettu nimenomaan niitä tapauksia koskevaksi, joissa rikostuomio on ollut langettava tai ainakin syyllisyyden toteava¹⁰, jolloin vapauttavalla tuomiolla ei yleensä olisi sitovaa vaikutusta.¹¹

Kotimaisen oikeutemme kannalta lienee ensinnäkin syytä todeta, ettei se näytä tuntevan mahdollisuutta antaa rikostuomiota, jossa ei olisi tosiasia-perusteluja.¹² Täten mainituilla ulkomaisilla systeemeillä ei meillä näytä olevan vastaavuutta. Toisaalta on kyllä myönnettävä, että rikostuomio, jossa syyte on hylätty, on usein huonommin perusteltu, kuin mitä asianlaita on niissä tilanteissa, joissa syyte on hyväksytty. Nähdäkseni ei kuitenkaan siitä, että rikostuomio saattaa olla keskimäärin huonommin perusteltu silloin, kun se päättyy hylkäävään ratkaisuun¹³, voida päätellä mitään sen periaatteellisen kysymyksen osalta, sitooko

⁹ Perustelemattomia ovat lähinnä jury-tyyppisen tuomioistuimen antamat ratkaisut, joissa ratkaistaan esitetyn näytön perusteella kysymys, onko syytetty syyllinen vai syytön. Vrt. myös *Neiger* s. 34 ss.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös esim. *Mazeaud* II s. 758 ss. ja 765 s., *Bouzat* s. 1193 ss. ja *Neiger* s. 33 ss.

Vrt. lisäksi myös *Dalcq* II s. 702.

¹⁰ Niinpä Itävallan oikeuden osalta on yleensä *e contrario* ÖZPO 268 §:stä päätelty, vaikkakin aikaisemmin kysymyksen ratkaisussa oli eri mieltä (vrt. näiden osalta *Eisler* JBl 1903 s. 290 s.), ettei vapauttavalla rikostuomiolla olisi sitovaa vaikutusta myöhempään siviiliasian oikeudenkäyntiin.

Vrt. myös *Lohsing* s. 73, *Pollak* I s. 31, *Stagel* s. 743, *Eisler* JBl 1903 s. 289 ss. ja *Weich* ÖRZ 1904 s. 70 ss.

Vrt. Norjan oikeuden kannalta myös *Solem* s. 113 s., *Eckhoff* s. 327 sekä *Andenaes* s. 424 s.

Vrt. lisäksi myös *Mezőfy* s. 19 s. sekä ICPP 27¹ Art. (vrt. kuitenkin ICPP 28 Art., joka edellyttäneen, että vapauttavan tuomion osalta vastanäyttö mahdollinen).

¹¹ Vrt. myös *Munch-Petersen* V s. 244 s., *Guldener* s. 321, *Merz* s. 27 s. *Oftinger* I s. 136, *Oser-Schönenberger* V¹ s. 382 s., *Staub* s. 144, v. *Tuhr-Sieglwart* I s. 373 ja *Weiss* s. 239 s.

¹² Vrt. kuitenkin *Tirkkonen* II s. 727 mainittua tilannetta.

¹³ Ks. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 119 s.

Vrt. lisäksi myös *Processkommissionens betänkande* III s. 149.

tuollainen ratkaisu myöhemmässä siviiliprosessissa. Periaatteessahan oikeutemme mukaan on myös hylkäävä rikostuomio perustettava lakiin. Samoin on todettava, että hylkäävän rikostuomion osalta rikosjutun tutkinta pitäisi ainakin periaatteessa olla yhtä syvällinen kuin niissäkin tilanteissa, joissa päädytään rangaistusvaatimuksen hyväksyvään ratkaisuun.¹⁴

I.2. Ennenkuin vapauttavan rikostuomion sitovan vaikutuksen ilmenemismahdollisuudesta voidaan jotakin lausua, on nytkin, kuten langettavan tuomion oikeusvoiman alaa määriteltäessä, syytä tutkia useampia tyyppitilanteita.¹⁵ Ensinnäkin voidaan erottaa tilanne, jossa siviililaki käyttää rikosoikeudellista tosiseikastoa, toiseksi ne tilanteet, joissa rikos- ja siviililaki tuntevat samantapaisen, mutta yleensä eri edellytyksiin sidotun oikeusinstituutin (esim. rikosoikeudellinen petos ja siviilioikeudellinen petollinen viettely), kolmanneksi ne tilanteet, joissa jokin rikostuomion osa esiintyy jälkeinpäin tapahtuvassa siviiliasian oikeudenkäynnissä, jolloin näyttää olevan erityisesti syytä kiinnittää huomiota syyksiluettavuuteen ja syyntakeisuuteen liittyviin ilmiöihin.¹⁶

Kuten langettavan rikostuomion yhteydessä, myös nyt erityyppiset tilanteet vaihtelevat suuresti itse sen *materiaalin* osalta, joka tapauksissa esiintyy. Kun tämän lisäksi otetaan huomioon, että langettava tuomio on sinänsä yksiselitteinen sisältönsä puolesta, kun taas vapauttava tuomio saattaa perustua varsin erilaisiin perusnäkemyskysymyksiin, voitaneen nytkin päätellä, että kysymystä hylkäävän rikostuomion sitovasta vaikutuksesta myöhemmässä siviiliprosessissa tuskin voidaan ratkaista yhdellä ainoalla perussäännöllä.

II.1. Oikeusvoimaongelma on tullut esille edellä mainituista ensimmäisessä tyyppissä, jolloin siviilikanteen eräänä perusteena on ollut *rikosoikeuden tuntema tosiseikasto*, josta on olemassa syytevaatimuksen hylkäävä rikostuomio, tavallisimmin KS 46 §:n a-kohdan tilanteessa. On jouduttu kysymään, sitooko takaisinsaantiprosessissa sellainen hylkäävä rikostuomio, jossa syyte on hylätty RL 39:1:n tai 2°:n mainitsemien rikosten osalta. Mitä *kotimaiseen kirjallisuuteemme* tulee, voidaan sen osalta aikaisempiin esityksiin viitaten todeta, että sitova vaikutus

¹⁴ Ks. myös *Weich* ÖRZ 1904 s. 70 s.

¹⁵ Vrt. myös *Chavanne* s. 253.

¹⁶ Tämän jaottelun merkityksestä ks. 4 §:n viite 32 jälkeen lausuttua.

on edellytetty olevan olemassa, vaikkakin ilmiöstä on käytetty nimitystä tuomion sivuvaikutus.¹⁷

Mitä *oikeuskäytäntöömme* tulee, voidaan täältäkin löytää ratkaisuja, joissa ainakin ulkonaisesti syytteen hylkäävää ratkaisua on samalla pidetty siviilijutun hylkäävän ratkaisun välittömänä perusteena.¹⁸ Kun mainitun tosiseikaston toimivaltainen toteaminen pääkysymyksenä saattaa tulla kysymykseen vain rikosasiain oikeudenkäynnissä ja tällainen toteaminen negatiivisesti on tapahtunut, näyttäisi ilmeiseltä, ettei lainkohdan edellyttämää tosiseikastoa voida edellyttää vaan aikaisempi hylkäävä rikostuomio muodostaa esteen uuden kanteen hyväksymiselle. Aikaisempaa ratkaisua on siis pidettävä jälkiprosessissa sitovana ratkaisuna.

Toisaalta on kuitenkin selvää, ettei RL 39: 1:n tai 2°:n edellyttämää rikosta koskeva hylkäävä tuomio estä takaisinsaantikannetta jollakin muulla konkurssisäännön perusteella, johon oikeuskäytännössä tässä kohdin joskus viitataan.¹⁹ Mikäli nimittäin kantajapuoli tällöin vetoaisi johonkin muuhun takaisinsaantiperusteeseen, asia ei enää ole identtinen

¹⁷ Ks. *Tirkkonen* II s. 531.

Vrt. Sveitsin oikeuden kannalta erään lainsäädännöllisen erityistilanteen osalta *Merz* s. 41 ss.

¹⁸ Ks. tekstissä lausutun johdosta KKO 1934 II 20 (Koska K:n konkurssipesän velkojien K:ta vastaan ajama syyte siitä, että K olisi puheenaolevilla kauppakirjoilla myymisen varjolla kavaltanut velkojiltaan heille luovutettavaa omaisuutta ja siten tehnyt petollisena velallisena konkurssirikoksen, oli RO:n 26.9.1932 julistamalla päätöksellä lainvoimaisesti hylätty, eikä kannetta takaisinsaannista siis voitu perustaa KS 46 §:n a-kohtaan — — — KKO vahvisti alempien oikeuksien hylkäävän päätöksen).

KKO 1935 II 118 (Koska syyte konkurssivelallista vastaan siitä, että hän olisi oikeustoimella kavaltanut velkojiltaan oikeustoimen esineenä olleen, kysymykseen tulleen omaisuuden, oli tullut lopullisesti ja esilläolevaankin juttuun ulottuvaksi katsottavin vaikutuksin hylätyksi edellä mainitulla KKO:n päätöksellä, sen vuoksi ja kun — — — KKO katsoi, ettei ollut esitetty syytä muuttaa HO:n tuomion lopputulosta, jolla oli vahvistettu KO:n kanteen hylkäävä päätös [Äänestys 3/2. Vähemmistö katsoi jääneen näyttämättä, että kauppa olisi valekauppa ja tuli tämän vuoksi enemmistön kanssa samaan lopputulokseen. Enemmistö asettui tässäkin siten selvän oikeusvoimavaikutuksen kannalle, kun taas vähemmistö ilmeisen tuomion todistusvaikutuksen kannalle]).

Vrt. myös KKO 1943 II 194 (KKO:n väh.).

Vrt. myös Aho LM 1963 s. 433 s.

¹⁹ Vrt. myös edellisessä viitteessä mainittu KKO 1935 II 118.

rikostuomiossa ratkaistun kanssa eikä siten ole kysymyksessä oikeusvoiman edellyttämä »sama asia». Tämä merkitsee samalla sitä, että kanne tällä perusteella on tuomioistuimen vapaasti tutkittavissa.

Ilmeisesti oikeusvoiman subjektiivisen ulottuvuuden rajoissa edellä olevaa oikeusvoimasääntöä pitäisi yleensä voida soveltaa myös niissä tilanteissa, joissa siviililaki asettaa nimenomaan rikoksen olemassaolon siviilikanteen ajamisen perustaksi.²⁰

Saatetaan kuitenkin perustellusti kysyä, vaikuttaako kysymyksen ratkaisuun mitään se, millä perusteella mainittu hylkäämistuomio on annettu. Jos ajatellaan tavallisinta hylkäämisperustetta, jossa syyte on *hylätty toteennäyttämättömänä*, merkinnee ainakin tällainen ratkaisu sitä, ettei ole voitu näyttää vastaajan syylistyneen siihen rikolliseen tekoon, josta syyte on esitetty. Kun näin on todettu nimenomaan rikosprosessissa, joka pääkysymyksenä on yksinomaan oikeutettu lopullisesti ratkaisemaan rikoslain alaan kuuluvia tilanteita, tuntuu ilmeiseltä, että päätös ainakin tässä tyyppiryhmässä olisi sitova.²¹ Sama sääntö koskenee myös niitä tilanteita, joissa tuomiossa nimenomaan todetaan, ettei syytetty ole syytteessä mainittua tekoa tehnyt taikka että tekoa ei voida ollenkaan selvittää edes tapahtuneeksi.²² Viimeksi mainitun tyyppinen ratkaisuhan on antanut aiheita erimieliin myös oikeusvertailevasti tarkasteltuna.²³ Kun kuitenkin siviilikanteen perusteena on tässä tilanteessa nimenomaan se, että on tapahtunut rikos ja tämä on ratkaistava rikoslain kriteerien perusteella, johtanevat myös erilaiset puutteet teon objektiivisella puolella siihen, että syytteen hylkäävällä päätöksellä on vastaavasti sitova vaikutus käsiteltävän tyyppisissä tilanteissa. Sensijaan on sanottava, että yhtenäistä vastausta tuskin voidaan antaa rangaistavuuden poistavien perusteiden arvostelusta, koska useimmiten siviililaki

²⁰ Vrt. myös Aho LM 1963 s. 434.

Vrt. yleisemmin myös Carlson s. 405 s.

²¹ Ks. myös edellä 3 §:n viite 68 jälkeen.

²² Rikosprosessimenettelyn sisäisenä kysymyksenä ovat meillä ongelmaa käsitelleet esim. Tirkkonen II s. 563 ja Palmgren s. 79.

Vrt. lisäksi myös Agge II s. 128 s.

²³ Niinpä Ranskan oikeudessa on katsottu, ettei vastaaja voisi tilanteessa vaatia saman teon perusteella enää vahingonkorvauksia. Ks. esim. Chavanne s. 254 viite 1 kohdalla, Dalcq II s. 702 ja Neiger s. 49.

Vrt. kuitenkin Eisler JBl 1903 s. 290 ja Neumann II s. 1074.

näyttää näissä tilanteissa liittävän seuraamuksen rikokseen, muttei siihen, onko sen johdosta voitava myös rangaistusta tuomita.²⁴

II.2. Mitä toiseksi tulee niihin tapauksiin, joissa tietyn siviilioikeudellisen seuraamuksen voi saman tapahtuman perusteella aikaansaada sekä rikosoikeudellinen että siviilioikeudellinen normi, voidaan näissä erottaa useammantyyppisiä tilanteita.²⁵ Varmaan tavallisimpana tämä tyyppitilanne esiintyy silloin, kun kysymys on rikosperusteisesta tai siviilioikeudelliseen deliktiin perustuvasta vahingonkorvauksesta.²⁶

Mitä tulee ensinnäkin siihen tyyppiryhmään, jossa tuomiossa on todettu kylläkin se, että vastaaja on *teon* tehnyt, mutta ettei teko ole rikoslain vastainen, on todettava, ettei tuomiolla näyttäisi olevan sitovaa vaikutusta siviiliprosessiin. Rikosprosessin tunnusmerkistöhän ei ole identtinen uuden ratkaisun esikysymyksen kanssa ainakaan yleensä. Se, ettei tietty syytevaatimuksessa kuvattu vastaajan tekemäksi näytetty teko ole rikoslain vastainen²⁷, ei voi luonnollisestikaan olla lopullinen vastaus tuomioistuimen puolelta kysymykseen, eikö täsmälleen samasta teosta voitaisi määrätä tiettyjä oikeudellisia seuraamuksia esim. siviililain mukaan.²⁸ Hylkäävällä syytepäätöksellä, jossa todetaan, ettei teko

²⁴ Tässä yhteydessä voidaan kyllä kysyä, vaikuttaako tilanteen arviointiin jotta-kin se, että syytetty, jonka on todettu syyllistyneen rangaistavaan tekoon, on vapautettu rangaistuksen osalta *vain syyntakeisuuden* puuttumisen vuoksi. Tyyppi-ryhmän tapauksissa lienee lähinnä tutkittava sitä, millainen suhde vallitsee rikos-tuomion ja uuden siviilikanteen tosiseikaston välillä. Jos siviilikanne edellyttää nimenomaan subjektiiviset ja objektiiviset mittapuut tunnusmerkeiltään täyttävää rikosta, pitäneen edellä tekstissä omaksuttu pääsääntöisesti paikkansa. Mikäli taas siviililain edellyttämä tosiseikasto tyytyy vähempään, esim. vain objektiivisen tun-nusmerkistön täyttävän teon olemassaolon selvittämiseen, ei luonnollisestikaan teks-tissä lausuttu enää voine pitää paikkaansa. Kussakin yksittäistilanteessa joudu-taan siten selvittämään, onko hylkäävän rikostuomion ja uuden kanteen edellyttä-män tosiseikaston välillä sellainen identiteetti, jota oikeusvoimavaikutuksen hyväk-syminen edellyttää.

²⁵ Vrt. myös edellä 4 §:n viite 35 jälkeen lausuttua.

²⁶ Vrt. myös edellä 4 §:n viite 32.

²⁷ Vrt. myös Weiss s. 209 ss.

Toisinaan tuomioistuinratkaisussa kuvataan syytteessä mainittu teko toteen-näytetyksi, mutta samalla todetaan, ettei se ole rikoslain vastainen. Ks. esim. Gadd s. 359.

²⁸ Vrt. myös Garraud VI s. 331, Oftinger I s. 136 ja Oser—Schönenberger VI s. 383.

Oikeudenvastaisuudesta ks. Hakulinen s. 243 ss., Kivimäki—Ylöstalo s. 408 ss. ja Forsman s. 132 ss.

ole rikoslain vastainen, ei ole yleensä ratkaistu kysymystä saman teon siviilioikeudellisen normin vastaisuudesta.

Edelliseen voitaneen yleisesti vahingonkorvausoikeuden puitteissa lisätä, että vaikkapa rikoksen osalta rikostuomiossa todettaisiin teko sinänsä näytetyksi, mutta kun kriminalisointi koskee vain tahallisuutta, jota ei ole voitu näyttää olevan, syyte on hylätty, ei tällainenkaan tuomio voine kohteen identiteetin puuttuessa olla esteenä siviilikanteelle, jossa vastaajan *huolimattomuuteen* vedoten vaaditaan korvauksia saman teon perusteella. Nytkin on ehkä mahdollista, että materiaallinen siviilioikeus myöntää siviiliseuraamuksen syntymismahdollisuuden myös lievemmillä, esim. tuottamusperusteella.²⁹ Rikostuomiossa annettu ratkaisu ei siten voine olla sellaisenaan sitova saman teon perusteella siviiliprosessin järjestyksessä esitettävää vahingonkorvausvaatimusta silmällä pitäen.³⁰

Vaikeamman kysymyksen muodostaa tilanne, jolloin tietyn tosiseikaston nojalla kanne on ensin hylätty rikosperusteella sen vuoksi, *ettei tuottamusta ole näytetty, jolloin tuottamus olisi riittävä kriminalisoinnin perustaksi*.³¹ Yleensä hän tuottamus muodostaa myös siviilioikeudellisen vahingonkorvausvelvollisuuden erään syntyperusteen.³² Jos nyt sellaisen siviilioikeudellisen normin perusteella, joka edellyttää vastaajan käyttäytymisvirhettä, vaaditaan vahingonkorvausta vastaajalta, muodostaako rikosjutussa annettu tuottamuksen todistamattomuuteen perustuva hylkäävä tuomio tuomioperusteen myöhemmälle siviilijutulle.

Olen toisessa yhteydessä tarkastellut siviilioikeudellisen tuottamuksen ja rikosoikeudellisen tuottamuksen välistä suhdetta.³³ Tällöin on voitu havaita, että siviilioikeudellinen tuottamus ilmeisesti ulottuu yksittäistilanteessa vähäisempään käyttäytymisvirheeseen kuin rikosoikeudellinen.^{34, 35}

²⁹ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 564 sekä *Agge* II s. 128.

Vrt. myös *Oser—Schönenberger* V¹ s. 383, *Chavanne* s. 254 sekä *Neiger* s. 42.

³⁰ Ks. myös tapauksia KKO 1935 II 484 sekä 1959 II 42.

Vrt. myös *Häckner* s. 121 s. ja siellä mainittua.

³¹ Vrt. myös *Weiss* s. 213 ss.

³² Ks. esim. *Hakulinen* s. 231 ss.

³³ Ks. edellä 10 §:n viite 52 jälkeen.

³⁴ Ks. edellä 10 §:n viite 53 jälkeen.

³⁵ Kuten esitetystä ilmenee, on vapauttavan tuomionkin oikeusvoiman alaa määriteltäessä aina kysymys nimenomaan aikaisemman tuomion ja uuden kanteen sisällön vertaamisesta.

Prosessioikeuden kannalta ei ole mahdollisuutta ryhtyä tarkemmin analysoimaan tai riitauttamaan näitä materiaalisien oikeuden kehittämisiä käsitteistöjä. Jos erojen olemassaolo tunnustetaan, merkitsee tämä yleensä samalla sitä, että vaikkakaan henkilö ei ole teollaan tai laiminlyönnillään syyllistynyt rikosoikeudelliseen tuottamukseen saattaa hänen syykseen jäädä siviilioikeuden edellyttämä, rikosoikeudellista lievempi tuottamus.³⁶ Tämä taas oikeusvoimaoppien kannalta merkitsee samalla sitä, että *rikostuomio ei voine muodostaa siviiliperusteen kanssa identtistä tuomioperustetta myöhempiä riita-asiaa ajatellen*. Yleensä näyttää siten sääntönä olevan, että milloin siviilioikeudellisen vaateen synty voidaan edellyttää sekä rikosoikeuden että siviilioikeudellisen normin perusteella, ei edelliseen nojautuva kanteen hylkäävä päätös yleensä estä kantajaa nostamasta saman tosiasiatapahtuman perusteella oikeussuojakannetta siviilioikeudelliseen normiin vedoten.³⁷

Tässä omaksutun mielipiteen tueksi on lisäksi vedottava myös siihen, että tarkasteltavissa tilanteissa on kysymys yleensä jo varsin vähäpätöisistä rikoksista, joissa rikoksesta seuraavan rangaistuksen määrä yleensä jäänee ns. vähäisen rikoksen puitteisiin. Prosessioikeudellisista oikeus turvanäkökohdista lähtien olen toisaalla katsonut, että tällaisten rikosten käsittely on useimmiten siinä määrin summaarista, että yleissääntöistä oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen mukaista sidonnaisuutta ei näissä tilanteissa voitaisi myöntää.³⁸ Siten tilanteille menettelylajien välillä ei tulisi oikeusvoimavaikutusta vaan ainoastaan tuomion todistusvaikutus. Näin olisi asianlaita myös niissä tilanteissa, joissa ehkä poikkeuksellisesti saatettaisiin edellyttää uuden kanteen ja aikaisemman tuomion identiteettiä.

II.3. Edellä olen selvitelty toisaalta rikoslain vastaisuuden ja toisaalta siviililain vastaisuuden välisiä relaatioita hylkäävää rikostuomiota silmällä pitäen. Kuinka tarkasteltavassa suhteessa on käsiteltävä

³⁶ Ks. Tirkkonen II s. 564.

Vrt. myös Munch—Petersen V s. 244 s., Oftinger I s. 135 s., Oser—Schönenberger V¹ s. 383, Hébraud s. 301 ss. ja Lacoste s. 382.

Schärer s. 64 toteaa Sveitsin oikeuden kannalta, että siviilioikeudessa luetaan syyksi myös lievin huolimattomuus, culpa levissima niin, että vapauttavasta rikostuomiosta huolimatta „unter Umständen die zivilrechtliche Haftung angenommen werden kann“.

³⁷ Vrt. myös Carlson s. 405 s.

³⁸ Ks. edellä 8 §:n viite 37 jälkeä.

kolmatta rikostuomion perusosaa, vastaajan syyntakeisuutta ja erityisesti nyt tarkasteltavassa suhteessa *syyntakeisuuden todettua puuttumista*.³⁹

Milloin syytekanteen hylkääminen on perustunut niihin syihin, jotka mainitaan RL 9: 5:ssä, ts. kun viittätoista vuotta nuorempi, mieli-puoli tai muu syyhyn mahdoton on tehnyt vahingon, voi tämä joutua tietyin edellytyksin rikostunnusmerkistön muutoin täyttävästä teostaan kantamaan vahingonvastuun. Tavallisesti tällainen vaatimus esitetään jo siinä yhteydessä, jossa myös syytevaatimus esitetään ja joutuu yleensä jälkikäteenkin rikosjutun syytettyä vastaan esitettynä rikosprosessissa tutkittavaksi.⁴⁰ Tähän ongelmaan oikeusvoimaisuuden kannalta ei siten tässä yhteydessä ole syytä puuttua.⁴¹

Tietyissä tapauksissa edellytetään nimenomaan, että siviiliseuraamus syntyy ainoastaan, jos tietty oikeustila voidaan havaita, esim. syyksiluettavuus tahallisenä tai törkeän tuottamuksellisenä taikka että siviilioikeudellisen seuraamuksen synty estyy, jos tekijä ei ole syyntakeinen. Niinpä VakSopL:n 19 §:n mukaan, jos se, joka on aiheuttanut vakuutustapahtuman niinkuin 18 §:ssä on sanottu, oli sellaisessa iässä tai mielentilassa, ettei häntä olisi voitu tuomita rangaistukseen rikoksesta, ei 18 §:n säännöstä noudateta.

Lainkohdan osalta voidaan ensinnä kysyä, sijoittuuko se tyyppinä tuomion oikeusvoimavaikutuksen vai tuomion sivuvaikutusten alueelle.⁴² Lainkohdassa todetaan, ettei 18 §:ää sovelleta, mikäli henkilö on sellaisessa iässä tai mielentilassa, ettei häntä olisi voitu tuomita rangaistukseen rikoksesta. Siviiliseuraamus liitetään *rikosoikeudellisen syyntakeettomuuden toteamiseen* tekohetkellä.⁴³ Mikäli säännös olisi kirjoitettu muotoon, »ettei häntä voitu tuomita rangaistukseen», olisi kysymyksessä tuomion sivuvaikutukseksi luokiteltava ilmiö, mutta nyt ei näin menetellä ja siten lienee katsottava, että tapaus paremminkin sopii käsiteltäväksi rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen yhteydessä.⁴⁴

³⁹ Näiden kysymysten osalta ks. esim. *Honkasalo* II s. 24 ss.

⁴⁰ Ks. tämän osalta *Aalto* s. 79 ss.

⁴¹ Näitä tilanteita on osittain käsitelty edellä 3 §:n viite 71 jälkeen.

⁴² Tästä erottelusta ks. 2 §:n viite 48 jälkeen lausuttua.

⁴³ Ks. myös *Bugge, Lov om forsikringsavtaler*, Oslo 1930, s. 73 s.

Vrt. *Ignatius—Kivivuori* s. 51.

⁴⁴ Laki ei siten liitä siviiliseuraamusta tietynsisältöiseen rikostuomioon vaan tiettyyn rikosoikeudelliseen tunnusmerkistöön. Vrt. sivuvaikutuksen käsitelystä 16 §:n viite 3 jälkeen lausuttua.

Ajatteltakoonpa esim. seuraavaa tapausta: Palovakuutetun omaisuuden omistaja sytyttää tahallaan omaisuutensa tuleen. Rikosprosessissa, jossa omistaja on syytettynä vakuutuspetoksesta ja tuhopoltosta, sekä kaikkia asianomistajiksi katsottuja mm. vakuutusyhtiötä on kuultu, annetaan vapauttava päätös, jossa todetaan, että syytetty on kyllä sytyttänyt omistamansa rakennuksen tuleen ja aiheuttanut siten vahinkoa eri asianomistajille, mutta siihen nähden, että syytetyn on tekoa tehdessään katsottava olleen *ymmärrystä vailla*, oikeus on harkinnut oikeaksi jättää hänen tekonsa rankaisematta.⁴⁵ Sitooko näin annettu päätös nyt asianomistajaa, esim. vakuutusyhtiötä silloin, kun rikosjutun syytetty vakuutusyhtiötä vastaan ajamansa kanteen perusteella vaatii Vakuutusopimuslain 19 §:n mukaan vakuutussumman maksamista?⁴⁶

Huomattava on, että mainitussa pykälässä vakuutussumman maksamisen edellytyksenä suorastaan viitataan *rikosoikeudelliseen tosiseikastoon*, siihen, että syytetty oli teon tehdessään sellaisessa mielentilassa, ettei häntä olisi voitu tuomita rangaistukseen rikoksesta. Tällainen mielentila voidaan kyllä lainkohdan sanamuodon mukaan selvittää myös siviiliprosessin järjestyksessä tapahtuvassa menettelyssä.⁴⁷ Mutta on varsin luonnollista, että oikeusvoimaisesti tuollainen seikka voitaneen todeta erityisesti rikosprosessimenettelyssä. Kun asia on sama ja tosiseikastot vastaavat toisiaan, en näkisi mitään järkevää syytä, miksei rikostuomio nyt voisi olla sitova⁴⁸ nimenomaan juuri tärkeimmältä osaltaan, so. rikosoikeudellisen syyntakeisuuden osalta, johon vapauttava tuomio täysin perustetaan.⁴⁹

⁴⁵ Vrt. samantapaisen tilanteen osalta *Häckner* s. 121 sekä *Liszt* s. 46.

⁴⁶ Lainkohdan osalta vrt. *Ignatius—Kivivuori* s. 51 s. ja siellä mainittua kirjallisuutta sekä erityisesti *Vihma* s. 247.

Vrt. lisäksi *Eklund* s. 49 s.

⁴⁷ Mikäli nimittäin syytetyn syyntakeisuuden poistava mielisairaus tai syyntakeettomuus on ilmeinen, ei liene edes lain mukaista, että hänelle vaadittaisiin rangaistusta tai muita rikoslain edellyttämiä julkisoikeudellisia seuraamuksia.

Tavallisimmin tällaisissa tapauksissa siten syyntakeettomuuden olemassaolo VakSopL:n 18 §:n edellyttämässä tapauksessa todetaan siviilijutun yhteydessä: Näin esim. KKO t. 1922 I 40, KKO 1933 II 395 ja 1934 I 39.

⁴⁸ Ks. KKO t. 16.5.1958 taltio 1002/korvaus/Keskinäinen Vakuutusyhtiö Varma. Näin myös *Häckner* s. 121.

⁴⁹ Lainkohtaa ei kuitenkaan voida soveltaa, mikäli syytetty on tuomittu RL 3:4:n mukaan. Ks. myös *Honkasalo* LM 1961 s. 117, *Ignatius—Kivivuori* s. 51 ja *Vihma* s. 247.

II.4. Edellä on tultu siihen lopputulokseen, että rikosperusteella annettu, vahingonkorvausta tai muuta siviiliseuraamusta koskeva, syytteen hylkäävä tuomio ei yleensä voi olla esteenä saman vaatimuksen esittämiseksi esim. *siviilioikeudellisen deliktin* perusteella. Hylkäävällä rikostuomiolla ei siten tässä tyyppiryhmässä näyttäisi olevan yleensä sitovaa vaikutusta siviiliasian oikeudenkäynnissä. Varsin luonnolliselta tuntuu, että mikäli saman tapauksen osalta esitettäisiin vaatimuksia esim. *sopimusperusteisesti*, ei kanteiden indentiteetin puuttuessa varsinkaan tällaisissa tilanteissa saateta sitovaa vaikutusta ajatella.

Tilannetyyppiin, jossa hylkäävän rikostuomion jälkeen esitetään uusia vaatimuksia *siviiliperusteella*, kuuluvat myöskin ne tapaukset, joissa syytevaatimukset esim. pakottamisen (RL 25: 12), petoksen (RL 36: 1) tai näihin verrattavan rikoksen pohjalta on hylätty ja tämän jälkeen kantaja nostaa syytettyä vastaan uuden kanteen vedoten vastaaviin rinnakkaisiin *siviilioikeudellisiin perusteisiin*. Kun mainitut tosiseikastot sinänsä yleensä poikkeavat toisistaan ja rikosoikeudellinen arvostus tapausten osalta muutenkin eroaa siviilioikeudellisesta, tuntuu ilmeiseltä, että sitovaa vaikutusta ei tilanneryhmän näissäkään tapauksissa voitane ainakaan yleensä edellyttää olevan.⁵⁰ Tämänasuuntaisia mielipiteitä on myöskin oikeuskäytännössä löydetävissä.⁵¹

II.5. Vastaavia tilanteita voi syntyä myös monilla muilla siviilioikeuden alueilla. Niinpä eräät AL:n mukaisissa *avioeroperusteissa* mainitut teot (esim. AL 72 §:ssä mainitut) ovat tuntuvasti rikosoikeuden rinnakkaiskäsitteitä laajemmaksi tarkoitettuja. Ne kattavat siten tuntuvasti suuremman alan inhimillisiä toimintoja kuin vastaavat rikos-

⁵⁰ Epäilemättä lienee usein kuitenkin mahdollista käyttää hylkäävään rikostuomioon päättyneessä jutussa kertynyttä oikeudenkäyntimateriaalia uuden siviilijutunkin yhteydessä.

⁵¹ Ks. esim. tapausryhmää: KKO p. 10.9.1953 taltio 2708/Alina Wilhelmina Ekholm ym./oredlighet utom annat, jossa kaikissa asteissa hylätyssä syytejutussa vaadittiin rangaistuksen ohella, sopimusten julistamista mitättömäksi sekä sopimuksen kohteena olleiden osakkeiden palauttamista, sekä siviilijuttu KKO p. 10.9.1953 taltio 2709/Alina Wilhelmina Ekholm/tvistemål, jossa mm. kaupan julistamista mitättömäksi ja sopimuksen kohteena olevien osakkeiden palauttamista vaadittiin mm. petollisen viettelyn perusteella. Alemmat oikeusasteet, koska juttu oli vireillä toisessa tuomioistuimessa, jättivät siviilijutun tutkimatta, mutta KKO katsoi, että koska kanne ei perustunut väitettyyn rikolliseen menettelyyn, se kumoten alempien asteiden ratkaisut palautti jutun alioikeuteen takaisin.

lain mukaiset tilanteet.⁵² Sidonnaisuuskysymyksiä ajatellen ei siten yleensä hylkäävä rikostuomio voi kattaa edellä tarkoitettua alaa ja, kun lisäksi otetaan huomioon tekojen erilainen arvostaminen⁵³, voinee tulla vain siihen lopputulokseen, että vapauttava rikostuomio ei yleensä voine olla sitova esim. juuri AL 72 §:n edellyttämissä tilanteissa.

III. Kuten toisessa yhteydessä on voitu tarkemmin selvittää, on oikeutemme rikos- ja siviiliprosessilain asiallista sovellutusalaa määritellässään omaksunut *aikaisemmin* suhteellisen jyrkän absoluuttisen adheesion mukaisen järjestelyn.⁵⁴ Tämä merkitsi sitä, ettei rikosjutun yhteydessä saattanut esiintyä yksityisen vaatimuksen perusteena juuri muu kuin rikosperuste.⁵⁵

Kun aikaisemmin, erityisesti vuosisadan alkupuolella yhteiskunnan jäsenten keskuudessa näyttää vallinneen melkoinen epäselvyys siitä, milloin vaatimus joutui toteutettavaksi rikos- ja milloin siviiliprosessin järjestyksessä, tuomioistuimet varsin usein liittivät hylkäävään päätökseensä rikosprosessissa lausunnon siitä, että *hylkääminen tapahtui nimenomaan rikosperusteella*.⁵⁶ Usein on annettu vieläpä nimenomainen osoitus, samalla kun siviiliprosessuaalinen lisävaatimus jätettiin tutkittavaksi ottamatta rikosprosessissa, siitä, että asianosaisille jäi valta erikseen prosessata siviiliprosessijärjestyksessä tietyistä kanteen osista⁵⁷, tai mikäli vaatimus voitiin myös rikosprosessissa käsitellä, sen hylkäävään

⁵² Ks. tekstissä lausutun osalta esim. *Grönnvall* s. 171 sekä *Rautiala*, Avioliiton purkaminen s. 110 ss.

⁵³ Ks. *Rautiala* s. 104 ss. sekä Avioliiton purkaminen s. 112 s.

⁵⁴ Ks. *Aalto* s. 49 s. sekä 9—18 § passim.

⁵⁵ Ks. *Aalto* s. 162 sekä siellä viitteissä 2 ja 3 mainittuja kirjoittajia. Oikeuskäytännön osalta ks. *Aalto* s. 163 s.

⁵⁶ Näin esim. seuraavissa tapauksissa: KKO 1932 II 186 ja 1927 II 337.

Ks. myös KKO p. 1921 II 1016 (KKO:n väh.).

⁵⁷ Näin on menetelty esim. seuraavissa tapauksissa:

SOO p. 24.4.1899 JFT 1900 Bil. s. 60 a s. N:o 36,

SOO p. 19.2.1902 JFT 1903 Bil. s. 30 a N:o 63,

SOO p. 28.3.1905 JFT 1906 Bil. s. 46 a s. N:o 52,

SOO p. 13.11.1908 JFT 1909 Bil. s. 69 a s. N:o 29,

SOO p. 10.10.1910 JFT 1911 Bil. s. 204 a N:o 25,

SOO p. 20.11.1911 JFT 1912 Bil. s. 344 a s. N:o 68,

SOO p. 25.10.1915 JFT 1916 Bil. s. 367 a s. N:o 74 ja

KKO p. 1920 II 659.

Vrt. myös *Carlson* s. 405 s.

päätökseen liitettiin samanlainen osoitus.⁵⁸ Kun tällaista osoitusta ei voitane pitää oikeutuksen eri oikeudenkäyntiin perustavana, lausumana, vaan tuomioistuimen antamana hyväntahtoisena neuvona asianosaisille, voitaneenkin lähteä siitä, että hylkäävä rikostuomio ei yleensä voinut muodostaa tutkinnanestettä siviiliprosessissa⁵⁹ sen paremmin kuin myöskään yleensä joutua sellaisenaan siviiliasian oikeudenkäynnin esikysymysratkaisun perustaksi. Edelliseen liittyen onkin mielenkiintoista todeta, että oikeuskäytännössä suhteellisen harvoin esitetään väitettä siitä, että hylkäävällä rikostuomiolla olisi oikeusvoimavaikutus siviiliperusteisissa samoja vaatimuksia koskevassa oikeudenkäynnissä.⁶⁰

IV. Edellä olevasta esityksestä on saatettu havaita, ettei vapauttava rikostuomio yleensä käytännön oikeuselämässä voi sisältönsä vuoksi joutua sellaiseen suhteeseen jälkeenpäin nostettavaan siviiliprosessiin, että sen oikeusvoimakysymyksen ratkaisussa olisi päädyttävä yleensä myönnteiselle linjalle.⁶¹ Kun tämän lisäksi otetaan huomioon, että tuomionpurku niissä tapauksissa, joissa uutta näyttöä esiintyisi vapautettua syytettyä vastaan, tulee kysymykseen suhteellisen harvoissa tapauksissa ja oikaisumahdollisuudet siten myös ylimääräisin muutoksenhakukeinoin ovat suhteellisen vähäiset⁶², voitaneen edellä olevaa ratkaisua pitää oikeusturvallisuuden tarpeen vaatimana. Kun lisäksi muistetaan, että rikosprosessin puolella sovellettavasta *favor defensionis*-periaatteesta on usein seurauksena syytetylle edullisemman lopputuloksen syntyminen

⁵⁸ Näin esim. KKO p. 1921 II 837, KKO p. 1921 II 1093 ja 1096 sekä 1244, KKO 1926 II 18 (KKO:n väh.) ja KKO 1931 II 90.

⁵⁹ Ks. tämän osalta myös Aalto s. 163 s. sekä siellä erityisesti viite 6 b.

Ks. esim. KKO t. 18.11.1958 taltio 2364/Lakeuden Auto/velkomisjuttu (Aktissa liitteenä oleva Vaasan HO:n palautuspäätös 11.10.1955/Elmer Bäck).

⁶⁰ Väite on kuitenkin esitetty esim. seuraavissa tapauksissa: KKO 1935 II 486 (Vastaajan väitettyä, että kanteessa selostettu asia oli jo KKO:n päätöksellä lainvoimaisesti ratkaistu, KO väitepäätöksellään 2.3.1933, koska kysymyksessä olevaa kannetta ajettiin siviilioikeudellisin perustein, hylkäsi väitteen) ja KKO 1959 II 42.

Vrt. lisäksi myös KKO 1933 II 218 (väh.) ja 1935 II 118 sekä Reinikainen, Jutun palauttamisesta s. 168 viite 40.

⁶¹ Vrt. vapauttavan ja langettavan tuomion suhteesta Merz s. 131: »Alle Autoren die von der Rechtskraftwirkung des verurteilenden Strafurteils sprechen und diese dem freisprechenden Strafurteil nicht zugestehen, begehen unseres Erachtens eine arge Inkonzsequenz.»

⁶² Ks. erityisesti OK 31:9.

Yleisemmältä kannalta Planck, Gutachten s. 28.

rikosprosessissa⁶³, johtaisi sidonnaisuuteen nähden myönteisen mieliteen omaksuminen näiltä osin epätydyttäviin lopputuloksiin.⁶⁴ Toisaalta on muistettava, että hylkäävälläkin rikostuomiolla saattaa olla ja käytännössä varsin usein onkin uudessa oikeudenkäynnissä todistusvaikutus, joten tyyppitilanteen edellyttämät prosessiekonomiset vaatimukset saadaan hyvin täytetyiksi tätäkin kautta.⁶⁵

12 §. SIVIILIOIKEUDELLISTA OIKEUSSUHDETTA KOSKEVAN LAUSUMAN OIKEUSVOIMASTA SIVIILIPROSESSISSA

I. Rikos- ja siviilioikeuden läheisistä liittymiskohdista on ollut osaltaan seurauksena, että rikosjutun yhteydessä ja lopulta erityisesti rikosjutun *lopullisessa pääasialliskaisussa* joudutaan usein omaksumaan mielipide myös sellaisten siviilioikeudellisten kysymysten osalta, joiden tutkinta ja tuomitseminen pääkysymystasolla normaalisti menee siviiliprosessimenettelyyn.¹ Tavallisesti tällöin voidaan erottaa kysymykset, jotka joko toisaalta ovat syytejutun ratkaisun esikysymyksiä tai eivät sitä ole, toisaalta kannetyypiltään edellyttävät joko ratkaisua rikosjutun perusteissa tai sitten peräti pääkysymystasolla.² Tyypillisiä siviilioikeudellisia esikysymyksiä ovat esim. anastusrikosten kyseessä ollessa omistusoikeuden olemassaolo, avioliiton olemassaolo kaksinnaimistapauksissa, rikoslain edellyttämän erityisen siviilioikeudelliseksi katsottavan tunteen olemassaolo rikollisessa teossa jne.³

⁶³ Favor defensionis-periaatteesta ks. edellä 7 §:n viite 52 jälkeen.

Ulkomaisessa kirjallisuudessa on viitattu erityisesti todistusoikeudesta johtuviin erikoisuuksiin rikos- ja siviiliprosessia verrattaessa: Ks. esim. *Merz* s. 28.

Vrt. myös *Oser—Schönenberger* V¹ s. 383.

⁶⁴ Tähän nähdäkseni viittaa suuntaus, jonka mukaan periaatteessa vain langettavalle tuomiolle voidaan myöntää sitova vaikutus myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä. Vrt. edellä viitteen 7 jälkeen.

⁶⁵ Vrt. myös *Munch—Petersen* V s. 245, *Neumann* s. 1075 s., *Eisler* JBl 1903 s. 290 sekä *Weiss* s. 210 ss. ja s. 240 ss.

¹ Ks. esim. *Aalto* s. 232 ss. lausuttua.

² Ks. *Aalto* s. 232.

Tässä kohdin on huomattava, että niiden tapausten osalta, jolloin laissa on toiseen menettelylajiin kuuluvan esikysymyksen tutkintakielto, ei kysymys sitovasta vaikutuksesta rikostuomiosta siviiliprosessiin juuri voi aktualisoitua. Ks. tällaisen osalta *Aalto* s. 235 ss.

³ Vrt. tekstissä lausutun osalta myös esim. *Courteaud* s. 71 s. ja *Garraud* VI s. 309.

II.1. Kirjallisuudessamme on käsitelty niitä tapauksia, joissa rikosjutussa annetussa ratkaisussa olisi samalla lausuttu jotakin *siviilioikeudellisista, esikysymyksen luontoisista* oikeussuhteista. Säännönmukaisesti asianlaita lienee niin, että tällaiset esikysymyksinä ratkaistut oikeussuhteet esiintyvät pääkysymyksinä siviiliprosessimenettelyssä, ja ratkaistavaksi tulee, missä määrin tuossa yhteydessä annetuilla, näitä seikkoja koskevilla lausunnoilla on sitova vaikutus myöhempää oikeudenkäyntiä ajatellen. Näiltä osin on meillä kirjallisuudessa *vallitsevana mielipide*, jonka mukaan tällaisia oikeussuhteita koskevat lausumat eivät yleensä saavuta oikeusvoimaa. Tämä merkitsisi luonnollisesti sitä, että siviilioikeudellisilla oikeussuhteilla, joita esikysymysluontoisesti on rikosjutun yhteydessä tutkittu, ei olisi sitovuutta uutta oikeudenkäyntiä silmällä pitäen. *Poikkeuksena* mainitusta säännöstä on kuitenkin lausuttu, että mikäli rikosasiaa käsittelevä tuomioistuin ottaisi nimenomaan ratkaistavakseen jonkin siviilioikeudellisen kysymyksen, tällaisen osalta annetulla lausunnolla olisi oikeusvoimavaikutus uutta oikeudenkäyntiä silmällä pitäen.⁴

II.2. *Oikeusvertailevasti* saatetaan ensinnä todeta, että ns. fakultatiivisen adheesioprosessin maissa ei juuri esiinny mahdollisuutta rikosjutun yhteydessä ratkaista sitovasti siviilioikeudellisia esikysymyksiä.

⁴ Vrt. myös Sjöström JFT 1923 s. 99 s., Tirkkonen II s. 553 s. ja LM 1934 s. 116 s. sekä Wrede II s. 241 s.

Vrt. Agge s. 163 ss. ja Kallenberg I s. 45 viite 26.

Tässä yhteydessä on syytä korostaen todeta, että myös siviiliprosessimenettelyssä menettelyn sisäisenä sääntönä noudatetaan samaa periaatenormia: ks. esim. Tirkkonen Sp II s. 344 ss. Ongelma on riittainen sikäli, olisiko säännöstä tehtävä poikkeuksia. Vrt. esim. Granfelt, Civilprocessrätt s. 98 s. sekä Tirkkonen LM 1944 s. 33 ss. ja erityisesti viitteissä 6 ja 7 lausuttua.

Siviiliprosessin puolella on lisäksi syytä viitata ASL 10² §:n erityisnormiin.

Ongelma tällaisen »erikseen tutkittavaksi» ottamisen mahdollisuudesta on siviiliprosessin sisällä joskus oikeuskäytännössä aktualisoitunut. Ks. KKO t. 18. 2. 1966 taltio 417/Paavo Kalliola/häätö ym. (Alioikeus katsoi, että koska RO 25. 7. 1958 julistamassaan päätöksessä oli häätöjutun yhteydessä todennut kiinteistön kuuluvan A:n jakamattomalle kuolinpesälle, jonka osakkaita myös vastaajat sekä B, jolta tämän jutun kantaja oli tilan ostanut, olivat, RO hylkäsi kanteen. HO: ei muutosta. KKO lausui mm., että kun RO:n 25. 7. 1958 julistaman päätöksen perusteluissa olevalla lausumalla, jonka mukaan kiinteistö kuului A:n kuolinpesälle, ei voida katsoa sitovasti ratkaistun kysymystä omistusoikeudesta kiinteistöön, kysymys omistusoikeudesta tutkittiin aikaisemman päätöksen estämättä).

Kysymyksestä hallintomenettelyssä ja lainkäytössä ks. Rekola LM 1958 s. 606 ss. sekä s. 620 ss.

Tällaisia kysymyksiä rikostuomioistuin voi kyllä joutua ja joutuu rikosjutun yhteydessä arvostelemaan,⁵ mutta ei ratkaisemaan lopullisesti tulevaisuuteen nähden sitovin vaikutuksin. Siviilioikeudellisten kysymysten tuomitseminen pääkysymyksinä on siten näissä maissa uskottu yksinomaan siviiliasioita tutkiville tuomioistuimille.⁶ Kun näin on jo lähtökohtaisesti asianlaita, on selvää, ettei rikostuomarin siviili- luontoisista seikoista antamille lausunnoille yleensä myöhempää siviiliasiaa silmällä pitäen anneta sitovaa merkitystä. Tämä pitää paikkansa esim. Itävallan,⁷ Ranskan,⁸ Norjan,⁹ Tanskan¹⁰ sekä Ruotsin¹¹ oikeusjärjestysten osalta.

III.1. Kun ongelmaa lähdetään ratkaisemaan kotimaista oikeutta silmällä pitäen, saatetaan lähtökohdaksi ottaa edellä lausuttu ajatus siitä, että rikosprosessissa voitaisiin ottaa jokin siviilioikeudellinen kysymys erityisesti tutkittavaksi.¹² Ensinnäkin on syytä todeta, että kirjallisuudessa omaksuttu mielipide on esitetty sellaisena aikana, jolloin rikosprosessin asiallinen sovellutusala meillä määräytyi absoluuttiseen adheesioon sisältyvien ajatuskulkujen mukaan.

Kun toisaalla olen tarkastellut kysymystä rikosprosessilain asiallista sovellutusalaa silmällä pitäen, tässä yhteydessä on syytä tarkastella kysymystä *tuomio-oppien kannalta*. Normaalitilanne tarkasteltavien siviilioikeudellisten *esikysymysten* osalta on se, että tuomiossa ne säännönmukaisesti sijoittuvat kokonaan tuomioperusteisiin.¹³ Siviilioikeudellisen esikysymyksen ratkaisusta ei siten tule minkäänlaista mainintaa tai

⁵ Vrt. tämän osalta myös esim. *Birchmeier* s. 410 ss. ja *Hänzi* s. 21 ss. ja s. 34 ss.

⁶ Vrt. myös *Aalto* s. 160 s.

⁷ Vrt. myös esim. *Lohsing* s. 73, *Stagel* s. 743, *Eisler* JBl 1903 s. 289 sekä *Weich* ÖRZ 1904 s. 70.

Vrt. myös *Birchmeier* s. 411 ja *Planck*, *Gutachten* s. 15 s.

⁸ Vrt. myös *Chavanne* s. 240, *Courteaud* s. 73 ss., *Garraud* VI s. 324 s., *Hébraud* s. 408 ss., joista ilmenee, että mikäli tietyn olosuhteen olemassaolo todetaan rikostuomiossa rikollisesta teosta erillisenä eli siitä riippumatta, ei ratkaisu sido myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä.

⁹ Vrt. myös *Andenaes* s. 423 s., *Eckhoff* s. 329 s. ja *Salomonsen* I s. 11.

¹⁰ Vrt. myös *Hurwitz* s. 554 s. ja *Munch—Petersen* V s. 244 verr. siellä viitteessä 13 lausuttuun.

¹¹ Vrt. esim. *Ekelöf* III s. 146 s.

¹² Sikäli kuin olen voinut todeta, ei kirjallisuudessamme tällä tavoin ilmaista ole juuri pyritty analysoimaan tai esimerkein selventämään.

¹³ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 554 viite 21.

viittausta rikostuomion johtopäätösosaan. Siviilioikeudellisen kysymyksen ratkaisu on tyypiltään siten samaa luokkaa kuin tuomionperusteiden oikeusvoimakysymys,¹⁴ vaikkakin se materiaalisioikeudellisesti tarkasteltuna näyttää omaavan oman tyyppimerkkinsä.

Kotimaisen kirjallisuuden mukaan tuollaisen kysymyksen ratkaisu voisi saada oikeusvoimavaikutuksen, mikäli tuomioistuimien *erikseen* ottaisi tällaisen kysymyksen tutkittavakseen.¹⁵ Voidaan tietysti kysyä; ilmeekö tämä *erikseen tutkiminen* jotenkin ulkonaisesti annetusta tuomiosta. Useimmiten voitaneen sanoa, että kun tuomioistuin ottaa kysymyksen *erikseen* tutkittavakseen, on kyseessä erityinen tyyppitilanne: Tuomioistuin ei juuri oma-aloitteisesti ryhdy tällaiseen menettelyyn vaan ainoastaan *asianosaisten vaatimuksesta*.¹⁶ Useimmiten taas asianosaiset esittänevät vaatimuksensa vain siinä tapauksessa, että on olemassa *aktuaalinen intressi* saada tuomio jonkin yksityisioikeudellisen oikeussuhteen osalta, esim. siitä, kuka omistaa sen esineen, joka rikosjutun yhteydessä on takavarikoitu.¹⁷

III.2. Nähdäkseni on nykyään vallitsevien tuomio-oppien kannalta ensinnäkin selvää, ettei tuomioistuimella ole rikosprosessin kestäessä yleensä mahdollisuutta mennä kokonaan *erillisellä vahvistustuomio-tyyppisellä välituomiolla* ratkaisemaan rikokseen liittyviä riitaisia siviilioikeudellisia kysymyksiä, eikä tällaista myöskään tietääkseni esiinny käytännössä.¹⁸ Mikäli tällainen mahdollisuus olisi, tuntuisi samalla kyllä selvältä, että tuollaisen kysymyksen johdosta annetulla lausunnolla olisi sitova vaikutus uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä siinä laajuudessa kuin vahvistustuomiolla yleensä.¹⁹ Tämänhetkisen oikeuskehityksen kannalta voidaan kuitenkin todeta, että yleensä siviilioikeudelliset esikysymykset ratkaistaan rikosjutun yhteydessä esiintyessään lopullisessa pääasiasratkaisussa.

¹⁴ Vrt. myös *Tirkkonen II* s. 554 viite 21.

¹⁵ Ks. edellä viitteessä 4 mainittuja kirjoittajia.

¹⁶ Ennenkuin esikysymystasolta voidaan siirtyä pääkysymystasolle, on asianosaisen tätä vaadittava. Ks. esim. *Aalto* s. 241 s.

Vrt. myös *Eckhoff* s. 330.

¹⁷ Vrt. tämän osalta *Aalto* s. 232 ss.

¹⁸ Kirjallisuuden osalta ks. *Tirkkonen II* s. 498 verr. s. 496.

Vrt. myös Komiteamietintö 1966: B 27 s. 10.

¹⁹ Tällaista mahdollisuutta on NRB:n kannalta joskus pidetty mahdollisena lopullisessa tuomiossa: ks. *Ekelöf III* s. 107 verr. s. 144. Vrt. kuitenkin *Hassler, Rättegångsbalken* s. 252 ss. sekä *Tirkkonen II* s. 496 viite 5.

III.3. Kun asianosaiset ovat oikeudenkäynnin kestäessä esittäneet esikysymyksen ratkaisua koskevan vaatimuksensa, tuomioistuin joutuu yleensä antamaan lausuntonsa esim. esineen omistusoikeudesta, vaikkakin sillä on yleensä mahdollisuus fakultatiivisesti lykätä kysymyksen ratkaisu²⁰ tai jättää se rikosprosessissa vieläpä tutkimatta, milloin se ei muodosta esikysymystä jutun ratkaisulle. Toisaalta tuomio-oppeja silmällä pitäen on huomattava, että tuomioistuimen tutkinta ja ratkaisu esillä olevassa tapauksessa ilmenee tavallisesti myös tuomiosta: Lausuttuun rikostuomion *perusteissa* itse oikeussuhteesta, tuomioistuin *johtopäätöksessä* yleensä määrää, perusteissa mainittuun liittyen, esim. esineen luovutettavaksi sille, jolla vaatijoista on siihen parempi oikeus.²¹ Näissä tapauksissa sen ohella, että tuomioon sisältyy vahvistustuomion sisältävä lausuma, samalla annetaan lausunto myös hallinnan palauttamisesta.

Rikostuomarin toimivalta on tässä tarkasteltavalta osalta laajentunut siviiliasian tuomarin toimivallan puolelle. Laajentuminen on luonteeltaan *fakultatiivista*, mutta ilmeisesti käytetyltä osalta toisensa poissulkevaa: Jos toinen fakultatiivisen toimivallan omaavista tuomioistumista on jo ottanut kysymyksen tutkittavakseen, ei ilmeisesti enää toisella ole mahdollisuutta tutkia samaa kysymystä samalla perusteella. Jos rikosasiaa käsittelevä tuomioistuin on siten jo todennut esineen kuuluvaksi toiselle asianosaiselle, ei siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin voi yleensä tutkia enää uudelleen tätä samaa kysymystä samalla perusteella.

Yleissääntöisesti voidaan siten todeta, että mikäli siviilioikeudellinen oikeussuhde on pääkysymystasolla otettu jutussa tutkittavaksi, ja vaatimuksen johdosta, rikostuomiossa siviiliperusteella annettu *johtopäätösoinen ratkaisu*, näyttää ilmeiseltä, että tästä annettu lausuma omaa oikeusvoimavaikutuksen myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä.²²

Aikaisemmassa yhteydessä on voitu todeta, että rikosjutussa voidaan vaatia joko absoluuttisen tai fakultatiivisen adheesion muodoin esim. oikeustoimen pätemättömäksi julistamista. Joskus harvoin tuossa yhtey-

²⁰ Siihen, että tuomioistuin on velvollinen näin tekemään eräissä tapauksissa olen toisessa yhteydessä viitannut: *Aalto* s. 235 ss.

²¹ Tällainen näkemys käy varsin selvästi esille KKO 1952 II. 102 selostetusta tapauksesta (verr. siihen liittyvää KKO p. 17.2.1947).

²² Olen jo aikaisemmin omaksunut tämän mielipiteen: *Aalto* s. 242.

dessä vaaditaan myös tämän pätemättömyyden seurausten toteamista,²³ mutta useimmissa tilanteissa toteutettaneen nämä pätemättömyyden seuraukset vasta jälkeenpäin siviiliasiaain oikeudenkäynnissä. Tällöin näyttää kyllä ilmeiseltä, että tuollaisesta yksityisoikeudellisesta seikasta annettu lausuma, jolla pätemättömyys on todettu, sitoo myöhemmässä siviiliasiaain oikeudenkäynnissä ja on siihen sovellettava yleensä siviiliasiaain oikeudenkäynnissä annetun vahvistustuomion sidonnaisuussääntöjä.²⁴ Tuomiotyypiltäänhän lienee tätäkin tilannetta pidettävä nykyisen systematiikan puitteissa lähinnä vahvistustuomiona.²⁵

Huomionarvoista on myöskin, että erityissyiden sitä vaatiessa voitaneen vahingonkorvauskanteen osalta antaa vahvistustuomiotyypinen lausuma.²⁶ Milloin yksityisoikeudellisen vahingonkorvauspuolen osalta tällainen lausuma on annettu ja vahingonkorvauksia sitten joudutaan tapahtuman osalta vaatimaan, saa epäilemättä rikostuomion yhteydessä annettu vahvistustuomio oikeusvoimavaikutuksen.²⁷

III.4. Monia tulkinnanvaraisia tilanteita saattaa tässä kohdin luonnollisesti syntyä. Jos ajatellaan esim. sellaista rikosta, jossa ehdottomasti on tutkittava syytejutun kannalta kiistanalaiseksi muodostunut omistusoikeuskysymys, sitooko tällaisessa tapauksessa rikostuomiossa annettu lausuma, jossa syyte on hylätty tuomioperusteissa mainitun omistusoikeuskysymyksen ratkaisun vuoksi, omistusoikeutta koskevassa siviiliasiaain oikeudenkäynnissä.²⁸

Nähdäkseni tällainen oletamus on varsin lähellä, mutta tapauksesta on erikseen pyrittävä selvittämään, onko tuomioistuin ottanut omistusoikeuskysymyksen erikseen tutkittavakseen tarkoituksella ratkaista tämän kysymyksen asianosaisten kesken oikeusvoimaisesti. Tuomioistuimen tarkoitusta selviteltäessä on syytä kiinnittää huomiota erityisesti tuomion perusteiden laajuuteen nimenomaan siviilioikeudellisen esikysymyksen ratkaisun osalta. Mikäli kyseessä olisi vain pelkkä

²³ Vrt. myös *Aalto* s. 179 s.

²⁴ Vrt. myös *Tirkkonen* Sp II s. 357 s. sekä *Wrede* II s. 242.

²⁵ Ks. *Tirkkonen* Sp I s. 467 ja siellä viitteessä 50 mainittua.

²⁶ Ks. *Aalto* s. 130 ss. ja siellä mainittuja tilanteita.

²⁷ Näin Ruotsin oikeuden kannalta *Ekelöf* III s. 107 verr. s. 144.

²⁸ Voidaan ajatella, että esim. kavallusjutun yhteydessä saattaisi syntyä tällainen erityistilanne, jolloin esim. oikea omistaja jälkiprosessissa vaatisi saannon luonteesta tietoiselta kolmannelta esinettä takaisin ja korvausta menettämästään esineestä.

tavanomainen maininta esineen kuulumisesta asianomistaja A:lle, sopimuksen tekemisestä, irtaimen hallinnasta tms., ei tällaiselle esikysymysratkaisussa olevalle maininnalle voitane yleissääntöisesti antaa sitä merkitystä, että tuomioistuin on erikseen tämän kysymyksen selvittänyt.²⁹ Toisaalta tuntuu siten ilmeiseltä, että niissä tapauksissa, joissa on annettu vain lyhyt tosiasiatoteamus tuomion perusteissa, ei tällaisella ratkaisulla yleensä voine olla sitovaa vaikutusta myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä.³⁰

III.5. Kuten toisaalla on todettu rikosoikeudelliset normit varsin usein kiinnittävät huomiota asianomistajan rikosoikeudellisen vallinnan olemassaoloon rikoksentekehoketkellä.³¹ Varsin usein rikosoikeudellisen kanteen hyväksyminen ei siten edellytä, että tuomioistuin syvennyisi rikoksen kohteen osalta vallitseviin siviilioikeudellisiksi luonnehdittuihin oikeussuhteisiin.³² Kun siviilisuhteen tutkinta on aikaisemmin esitetyn mukaisesti tällaisissa tapauksissa joka tapauksessa fakultatiivisuuden pohjalle rakentuvaa, on selvää, ettei edellä kuvatuissa tapauksissa yleensä ole rikosprosessuaalisesti perusteltavaa välttämätöntä tarvetta lausua siviilisuhteen osalta. Oikeuskäytännöstämme voidaankin löytää tilanteita, joissa langettavan rikosjutun yhteydessä on asianosaisille annettu osoitus erikseen prosessata esille vedetyn siviiliperusteen osalta.³³ Milloin tuomioistuin tällä tavoin on jättänyt kanteen siviili-

²⁹ Olen jo aikaisemmin kiinnittänyt huomiota tulkinnallisesti problemaattiseen KKO 1930 II 640. Ks. edellä 10 §:n viite 100. Voidaan tietysti ajatella, että tuomioistuin myös siinä selostetussa tapauksessa on ottanut po. erityisolosuhteen erikseen tutkittavakseen. Usein tämän seikan selvittelyssä joudutaan menemään oikeudenkäyntipöytäkirjaan asti, josta vasta ilmenee tuomioistuimen tutkinnan syvyys tässä tarkasteltavassa suhteessa.

³⁰ Olen siten omaksunut meillä vallitsevan mielipiteen kysymyksen osalta ks. edellä viitteessä 4 lausuttua.

³¹ Ks. esim. *Aalto* s. 26 s.

³² Esim. varkaustapauksessa ei RL 28:1 eikä 2 edellytä muuta kuin, että esine ei ole syytetyn oma. Vrt. myös *Honkasalo*, Erityinen osa I² s. 4 ss. sekä *Tirkkonen* LM 1934 s. 119. Vrt. lisäksi myös esim. *Munch—Petersen* V s. 244 ja *Hébraud* s. 371.

³³ Joskus tuomioistuimet tällaisissa tapauksissa lähtevät fakultatiivisen adheesion kyseessä ollen sille linjalle, että vain välttämätön esikysymys tutkitaan, muttei anneta lausuntoa ei-välttämättömän kysymyksen osalta. Tällainen kysymys on usein esim. juuri omistusoikeuskysymys. Ks. esim. KKO p. 1923 II 1242, jossa kylläkin esineen rikosoikeudellinen vallinta on rikosjutun yhteydessä tutkittu,

oikeudellisen puolen kokonaan tutkimatta,³⁴ on luonnollista, että rikostuomio ei voi ainakaan olla sitova siinä jälkiprosessissa, jossa ehkä puheenalaisesta siviilisuhteesta prosessataan.

IV. Vaikka rikostuomiossa siviilioikeudellisen esikysymyksen osalta annettu ratkaisu joskus erityisedellytysten vallitessa saattaa omata oikeusvoimavaikutuksen uudessa oikeudenkäynnissä, on lopultakin yleinen sääntö se, ettei oikeusvoimavaikutusta voida *oikeusturvallisuusnäkökohdista* johtuen lukumääräisesti myöntää kuin eräissä poikkeustilanteissa. Toisaalta on kuitenkin selvää, että mikäli tuomioistuimen käyttöön asetetaan tuollainen rikostuomio, jossa muun ohella lausutaan myöskin jotain asianosaisten välisistä siviilioikeudellisista suhteista, tällaisella ratkaisulla epäilemättä saattaa olla merkitystä myös uutta mainittuja seikkoja koskevaa siviiliasiaain oikeudenkäyntiä silmällä pitäen. Useimmiten tämä merkitys ilmenee siinä, että tuomiota käytetään todisteena uudessa jutussa.

13 §. OIKEUSVOIMAN SUBJEKTIIVISESTA ULOTTUVUUDESTA RIKOSJUTUN ASIANOSAISTEN VALILLA

I. Rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen subjektiivisen ulottuvuuden problematiikka jakaantuu selvästi kahteen pääongelmaan. *Toisaalta* voidaan kysyä, sitooko rikostuomio uudessa siviiliasiaain oikeudenkäynnissä kaikkia niitä henkilöitä, jotka ovat osallistuneet rikosasiaain oikeudenkäyntiin jossakin asianosaisominaisuudessa joko syytettynä tai vastaajana, asianomistajana tai kantajana, jolloin ilmeisesti intressiasettelmassa tulevat vastakkain rikosjutun vastapuolten välinen sidonnaisuus ja rikosjutun myötäpuolten välinen sidonnaisuus. Tarkasteltava ongelmaryhmä on subjektiivisen ulottuvuuden ratkaisussa kaikkein yksinkertaisin. Mikäli tässä kohdin päädytään sidonnaisuussäännön myöntäville kannalle, tulee *toisaalta* harkittavaksi kysymys, missä määrin rikostuomiolla myöhempää siviiliprosessia ajatellen saattaisi olla oikeusvoimavaikutus myös oikeudenkäynnin ulkopuolella olevaan kolmanteen henkilöön tai asianomistajaan, joka ei ole osallistunut tai ei edes ole voi-

mutta KKO on poistanut omistusoikeuskysymyksen osalta annetun lausuman, josta asianosaiset saivat erikseen laillisessa järjestyksessä riidellä.

³⁴ Vrt. *Aalto* s. 240 s. viite 34 lausuttua.

nut osallistua joko missään ominaisuudessa rikosasiain oikeudenkäyntiin, tai sellaiseen henkilöön, joka on siihen jossakin ominaisuudessa osallistunut, esim. sivuväliintulijana, todistajana tai vaikkapa kuultavana. Siten joudutaan selvittämään, *sitooko* tuomio aikaisemmin 10—12 §:ssä kuvatussa laajuudessa tässä mainittuja henkilöryhmiä.¹

Kuten toisessa yhteydessä on todettu, kysymys oikeusvoiman ulottuvuudesta merkitsee identtisesti samaa kysymystä kuin sen seikan selvittely, *sitooko* aikaisemmassa rikostuomiossa annettu ratkaisu uudessa oikeudenkäynnissä ja siten niiden prosessioikeudellisten oikeusohjeiden selvittämistä, johon tilanne liittyy.² Kysymys, joka edellä on luonnehdittu oikeusvoiman subjektiivisen vaikutuksen ulottuvuudeksi, samaistuu siten edellisen säännön mukaisesti sen kysymyksen kanssa, *kuinka tuomioistuimen on meneteltävä ja millaisia oikeusohjeita seurattava silloin, kun kahdessa oikeudenkäynnissä on esim. täsmälleen samat asianosaiset tai kun niissä on eri asianosaiset*.

II.1. Kun *oikeusvertailevasti* tarkastellaan rikostuomion vaikutusten subjektiivista ulottuvuutta, voidaan nyt jättää sivuun ne oikeusjärjestykset, joissa rikostuomion sitova vaikutus kokonaan kielletään.³ Mitä taas niihin tulee, jotka periaatekysymyksen osalta vastaavat myönteisesti, voidaan havaita lähinnä kaksi peruslinjaa: toisaalta on selvästi edustettuna rikostuomion *inter omnes* vaikutuksesta lähtevä linja sekä toisaalta *inter partes* vaikutuksesta lähtevä suuntaus.

Niinpä *Ranskan* prosessimenettely on omaksunut ongelman osalta selvän linjan. Se myöntää rikostuomiolle myöhempää siviiliasiaa silmällä pitäen *inter omnes* vaikutuksen.⁴ Näin ei kylläkään ole asianlaita silloin, kun sidonnaisuus esiintyy menettelylajin sisäisenä kysymyksenä,

¹ Vrt. ongelmanasettelun osalta *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 726.

Useimmissa tilanteissa on siten kysymys siitä, mitä mainittujen henkilöryhmien kannalta merkitsee että tuomiossa on todettu rikollisen teon olemassaolo tai ei-olemassaolo, joka esiintyy esikysymyksenä myöhemmässä siviilijutussa. Vrt. myös *Palme JFT* 1946 s. 300 s.

² Ks. edellä 4 §:n viitteen 1 jälkeen lausuttua.

³ Ks. näiden osalta 6 §:n II ja III.1.

⁴ *Inter omnes*-vaikutuksen myöntäminen on ongelman ratkaisun kannalta varsin mielenkiintoinen: Koko sidonnaisuuden subjektiivinen puoli ratkeaa yhdellä ainoalla säännöllä, ja selvitettäväksi jää vain objektiivisen ulottuvuuden ala. Sen sijaan mikäli omaksutaan *inter partes* sääntö perussäännöksi, ei tällä kuitenkaan voida täysin selvittää, vaan joudutaan tutkimaan, onko säännöstä tehtävä poikkeuksia.

mutta kyllä silloin, kun kysymyksessä on tarkasteltavien menettelylajien väliset suhteet⁵, jolloin rikostuomio rikosprosessista siviiliprosessiin tarkasteltuna sitoo kaikkia henkilöitä eikä vain rikosjutun asianosaisia.⁶

Itävallan oikeuden ÖZPO 268 § ei sisällä nimenomaista määräystä tertiuksen mahdollisesta sidotuksi tulemisesta.⁷ Kirjallisuudessa on kuitenkin toisaalta katsottu, että sitova vaikutus on olemassa myös silloin, kun rikosjutun asianosaiset eivät olisi identtiset, ts. kun siviilijutun asianosaisia ei ole rikosjutun yhteydessä kuultu.⁸ Toisaalta on kirjallisuudessa kuitenkin edustettuna myös mielipide, jonka mukaan sidonnaisuutta ei voitaisi ulottaa kolmanteen mieheen.⁹ On samalla merkillepantavaa, että vallalla olevan mielipiteen kannalta on nähty erityisen toivottavana muutoksena *de lege ferenda* se, että rikostuomion sitova vaikutus voitaisiin rajoittaa oikeusriitoihin, joissa asianosainen on tullut tosiasiallisesti kuulluksi aikaisemmassa rikosjutussa.¹⁰

Yksittäisiä tämänsuuntaisia mielipiteitä, joissa on lähdetty periaatteelliselta inter omnes vaikutuksen kannalta, voidaan löytää myös eräiden muiden valtioiden prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa.¹¹

Oikeusvoiman *inter partes* rajoittamista joudutaan oikeusvertailevasti hakemaan varsin kaukaa. Toisaalta tällaisen sidonnaisuustyypin

⁵ Vrt. myös *Donnedieu de Vabres* s. 893 s., *Hébraud* s. 161 ss. ja s. 405 s., *Mazeaud* II s. 722 s., *Stefani* RIntDP 1954 s. 482 ss. ja *Valticos* s. 409 ss.

Vrt. myös *Braas* II s. 216 s. sekä *Dalcq* s. 695.

Vrt. lisäksi myös esim. *Reinikainen*, Jutun palauttamisesta s. 157 viite 9 ja *Sjöström* JFT 1923 s. 98 s.

⁶ Rikostuomio sitoo siten Ranskan oikeuden kannalta sekä tertiusta, joka ei ole esiintynyt rikosasiassa, että sellaista henkilöä, joka olisi omannut *partie civile*'in aseman mutta jota ei rikosjutussa ole kuultu. Näin *Planiol—Ripert* VI s. 952 ss.

Vrt. myös Italian oikeuden kannalta edellä 6 §:n viite 50 jälkeen olevaa esitystä.

⁷ Näin *Fasching* II s. 255.

⁸ Näin *Eisler* JBl 1903 s. 289, *Fasching* II s. 255 ja *Herz* ÖRZ 1961 s. 72 (oikeuskäytännön osalta).

Vrt. myös *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 551.

⁹ Vrt. myös *Siegel* JBl 1919 s. 406 ss.

Vrt. lisäksi eri perustein samaan lopputulokseen tulevat *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 546 ss., jossa rikosoikeudellisen syyllisyyden toteaminen rajoitetaan vain syytettyä — muttei kolmatta — koskevaksi, *Herz* ÖRZ 1961 s. 72 s. sekä *Sachers* s. 353 s.

¹⁰ Vrt. myös *Fasching* II s. 255 sekä *Herz* ÖRZ 1961 s. 70 s.

¹¹ Ks. esim. *Munch—Petersen* V s. 243.

näyttää omaavan *Israelin* rikosprosessioikeus. Sen mukaan sidonnaisuusvaikutus olisi katsottava olevan olemassa, jos vahingon kärsinyt henkilö on pannut rikosjutun vireille tai muuten esiintynyt siinä asianosaisena (*partie civile*). Molemmissa tapauksissa rikosjutuissa annetut ratkaisut sitovat asianosaisia, siis rikosjutun syytettyä ja mainittua yksityishenkilöä. Mitä sitten tulee niihin tapauksiin, joissa yleinen syyttäjä on esiintynyt kantaja-asianosaisena, on näiltä osin hyväksytty sääntö, jonka mukaan langettavat tuomiot sitoisivat vahingonkärsintää, kun taas vapauttava tuomio ei sitoisi syytettyä eikä vahinkoa kärsintää.¹²

Myös *Yhdysvaltain* liittovaltion oikeus on omaksunut periaatteessa sivullissidonnaisuuteen nähden kielteisen mielipiteen. Rikostuomion vaikutukset ulottuvat lähinnä *vain rikosjutun asianosaisiin*.¹³

II.2. Edellä on *kotimaisen kirjallisuuden* mukaisesti omaksuttu menettelylajin sisäistä sidonnaisuutta ajatellen pääsääntöinen inter partes sidonnaisuus.¹⁴ Tämä näkemys antaa luonnollisesti jo sinänsä tietyn sävytyksen nyt tarkasteltavalle ongelmalle. Kysymystä rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen subjektiivisesta ulottuvuudesta myöhemmässä siviiliprosessissa on kirjallisuudessamme ohimennen käsitelty. Niiden keskuudessa, jotka sidonnaisuuskysymykseen vastaavat myöntävästi, on todettu, että yleensä rikosjutussa annetun tuomion sitova vaikutus edellyttää *asianosaisten identiteettiä*. Mikäli sekä rikosettä siviilijutussa olisi samat asianosaiset, myönnetään kirjallisuudessa rikostuomiolle oikeusvoimavaikutus.¹⁵ Mielipiteen tueksi on viitattu mm. siihen, että sekä siviiliprosessimenettelyssä että rikosprosessimenettelyssä on omaksuttu periaatteessa lähtökohtaisesti inter partes oikeusvoimavaikutus.¹⁶

Kuten toisessa yhteydessä olen todennut, sellaiset tapaukset, joissa rikosjutun syytetty ja saman jutun asianomistaja esiintyisivät toistensa vastapuolina langettavan tuomion jälkeen, *ovat* käytännössä varsin harvinaisia.¹⁷ Yleensä hän sääntönä on, että tällaiset kanteet rikoksen perusteella esitettyinä menevät rikosasiain oikeudenkäynnissä tutkit-

¹² Vrt. edellisen *Israelin* oikeutta koskevan esityksen osalta *Guarneri RIntDP* 1954 s. 467 ss., joka puoltaa tätä käsitystä de lege ferenda pienin varauksin.

¹³ Ks. tämän osalta edellä 6 §:n III.2.

¹⁴ Ks. edellä 3 §:n viite 50 jälkeen lausuttua.

¹⁵ Ks. *Tirkkonen LM* 1934 s. 120 ss., s. 132 ss. ja *SvJT* 1941 s. 726.

¹⁶ Ks. myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 725.

¹⁷ Ks. edellä 1 §:n viite 13 jälkeen lausuttua.

taviksi¹⁸, jolloin aikaisemman ratkaisun vaikutukset arvostetaan menettelylajin oikeusvoimasääntöjen mukaan.¹⁹ Poikkeusasemassa ovat ne tilanteet, joissa rikosoikeudellinen tunnusmerkistö on lainattu siviilioikeuden puolelle ja tämän tosiseikaston perusteella annettu siviilioikeudellinen normi, johon perustuvat kanteet on ajettava siviiliasian oikeudenkäynnissä.²⁰ Sikäli kuin tuollaisia tilanteita oikeuskäytännösämme on löydettävissä, näyttää siltä, että niissä tavallisesti on rikostuomio sellaisenaan pantu siviiliasian ratkaisun perustaksi ja siten ilmeisesti ajateltu oikeusvoiman positiivista vaikutusta.²¹

Kirjallisuudessamme on viitattu tässä kohdin esim. tilanteeseen, jolloin varkausjutussa, jossa A on asianomistaja, on B tuomittu siitä, että hän on anastanut A:lle kuuluvan irtaimen esineen.²² Myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä vaatii B A:ta vastaan todettavaksi, että irtain esine anastuksen hetkellä kuului B:lle eikä A:lle. Tässä mainitussa tilanteessa on kysymys siviilioikeudellisen esikysymyksen osalta annetusta lausunnosta, mutta vastaavia tilanteita saatetaan tietysti esittää myös silloin, kun kyseessä on rikostuomion rikosoikeudelliseksi katsottavan osan sitova vaikutus.

Tällaisissa tilanteissa objektiivisen ulottuvuuden rajoissa esiintyy oikeusvoimakysymys kaikkein *pelkistetyimpänä*. Tällöinhän on olemassa ensinnäkin asianosaisten identiteetti. Rikos- ja siviilijutussa on molemmissa tilanteissa samat asianosaiset. Kun siviilijutun ratkaisu tällaisessa tilanteessa lisäksi on riippuvainen rikostuomiossa todetusta rikoksen olemassaolosta ja siitä, että rikosjutun vastaaja on rikoksen tekijä, voidaan sitovan vaikutuksen tueksi esittää ne pelkistetyt oikeuspoliittiset argumentit, jotka edellä prosessioikeudellisen sitovan vaikutuksen argumentoinnissa on tällaisen vaikutuksen tueksi esitetty, mutta sitä vastaan ei nähdäkseni tehokkaasti voida käyttää sidonnaisuusvaiikutusta vastaan esitettyjä argumentteja, jotka selvästi näyttävät jäävän

¹⁸ Ks. Aalto s. 70.

¹⁹ Ks. edellä 3 §:n IV.1.

²⁰ Ks. tarkemmin Aalto s. 226 ss.

²¹ Tekstissä mainittujen edellytysten olemassaollessa on sitova vaikutus myönnetty esim. seuraavissa tilanteissa: KKO t. 1922 II 232, 1936 II 194, 1938 II 66, 1942 II 32, 1949 II 59, 1952 II 102 ja 1956 II 67 (ään.).

Vrt. lisäksi myös KKO t. 16.5.1958 taltio 1002/Keskinäinen Vakuutusyhtiö Varma/korvaus.

²² Ks. myös Tirkkonen SvJT 1941 s. 726.

tässä kohdin kevyemmiksi kuin edelliset.²³ Katsoisinkin, etteivät periaatteelliset syyt voi yleensä tässä tyyppiryhmässä olla esteenä nykyoikeuden kannalta oikeusvoimavaikutuksen myöntämiselle.

III.1. Kirjallisuudessa on inter partes sääntöön haluttu tehdä eräitä rajoituksia. Niinpä on sanottu, että sinänsä vielä se, että siviilijutun asianosaiset ovat olleet asianosaisina samassa rikosoikeudenkäynnissä, ei riitä, vaan on vaadittava, että he ovat olleet toistensa vastapuolia rikosjutussa.²⁴ Mikäli henkilöt siten olisivat olleet toistensa myötäpuolia rikosjutussa, ei rikostuomion oikeusvoimavaikutus ulottuisi näihin henkilöihin myöhemmässä heidän välisessään siviiliasian oikeudenkäynnissä.²⁵

Kun tarkastellaan *kotimaista oikeuskäytäntöä*, havaitaan, että tämä kirjallisuudessa lausuttu mielipide on saavuttanut ylimmänasteisessa oikeuskäytännössä merkittävää kannatusta. Useissa tapauksissa näyttää korkein oikeus asettuneen sille kannalle, ettei rikosjutussa annettu ratkaisu omaa oikeusvoimaista sitovuutta uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä vaan saa osalleen usein vain tuomion tai oikeudenkäynnin todistusvaikutuksen.²⁶

Voitaisiin tietysti ajatella, että syytetyn syyllisyys tulisi siinä määrin hyvin selvitetyn, että rikostuomiossa myötäpuolen osalta lausutulle voitaisiin esim. juuri syyllisyyden ja rikollisen teon toteennäyttämisen osalta myöntää sitova vaikutus niin asianomistajina kuin syytettynä olevien myötäpuolten suhteisiin.²⁷ Alemmanasteisessa oikeuskäytännössä ei puutukaan tämän tyyppisiä näkemyksiä.²⁸ Kun esim. vahingonkorvauksen määrä määräytyy siviilijutussa eri tavalla kuin rikosjutussa, ei ainakaan tältä osalta voitane sidonnaisuutta edellyttää. Näin olisi katsottava myös itse syyllisyyksymyksen osalta. Tämän näkemyksen

²³ Ks. 7 §:n viite 63 jälkeen.

²⁴ Ks. Tirkkonen SvJT 1941 s. 726 ss.

²⁵ Vrt. myös Tirkkonen II s. 555, Tuomionpurku s. 216 s., LM 1934 s. 134 s., s. 214 s., LM 1936 s. 238 s. sekä lisäksi SvJT 1941 s. 726.

²⁶ Ks. esim. KKO p. 29.11.1949 taltio 4586/Helsingin kaupunki (vrt. tämän osalta myös Tirkkonen II s. 555 viite 24), KKO t. 27.7.1954 taltio 2421/vahingonkorvaus/Kajaani Oy, KKO t. 28.1.1963 taltio 196/rautatien käytöstä johtuneen vahingon korvaaminen/Rautatiehallitus (tässä selvä tuomion todistusvaikutus).

²⁷ Vrt. myös Stigel s. 745 (16).

²⁸ Ks. alempien oikeuksien osalta KKO t. 1.10.1951 taltio 2451/Punkaharjun Laiva Oy/merioikeusjuttu.

tueksi kirjallisuudessa esitetyt argumentit tuntuvatkin riittävän painavilta pääsääntöisesti. Asianlaitahan on niin, että jos asianosaiset esiintyvät esim. asianomistajana ja kantajana taikka syytettynä ja siviiliperusteella vastaajana, heillä ei yleensä ole mahdollisuutta vaikuttaa täystehoisesti muuhun kuin oman intressinsä ajamiseen. Siten esim. asianomistaja, joka ei syytetyltä tuomion perusteella notorisesti tule saamaan mitään korvaukseksi, ei voi vaikuttaa mitään siihen, mitä tuomioistuin lausuu rikosjutun kantajan osalta, jonka asianomistaja katsoo siviilioikeuden luomilla perusteilla olevan vastuussa syytetyn teosta. Kirjallisuudessa on perustellusti viitattu myös erityisesti muutoksenhakukeinojen käytön rajoitukseen myötäpuolien välillä, jossa esitettyjä näkökohtia on pidettävä oikeaan osuneina.²⁹

III.2. Milloin ongelma jutun myötäpuolten välisestä sidonnaisuudesta tulee kysymykseen? Ennen muuta silloin, kun rikosjutussa on asianomistajina ollut useampia henkilöitä, joiden asema itse tekoon ja tekijään nähden on tuntuvasti intressiasetelmaltaan erilainen. Jos ajatellaan esim. rikosperusteisen vahingon aiheuttamista, on mahdollista, että yksittäistapauksessa tuollaisesta teosta aiheutuneesta vahingosta on vastuussa muukin henkilö kuin vain syytetty. Tällä henkilöllä saattaa kuitenkin olla jutussa myös asianomistajan asema: henkilölle on esim. rikoksen perusteella syntynyt välittömästi yksityinen, oikeudellinen vaade rikoksentehtijää kohtaan.³⁰ Jos esim. laiva ohjataan varomattomuudesta karille ja syntyy sekä henkilövahinkoja laivan matkustajien keskuudessa että omaisuusvahinkoja laivalle, on mainittujen henkilöiden ohella myös laivanisännällä ehkä rikosjutussa esitettävänään korvausvaatimuksia aiheuttajaa vastaan. Kuitenkin juuri laivanisäntä on

²⁹ Kirjallisuudessa (*Tirkkonen SvJT* 1941 s. 726) on perusteeksi esitetty, että päinvastainen mielipide johtaisi siihen, että asianomistajille rikosjutuissa pitäisi myöntää mahdollisuus käyttää muutoksenhakukeinoja rikostuomiota vastaan myös silloin kun tarkoituksena olisi saada tuomio muutetuksi myötäpuolen vahingoksi ja siis syytetyn eduksi. Tällaista mahdollisuutta on taas pidettävä oikeutemme muutoksenhakukeinojen käyttöä koskevien oppien vastaisena.

Muutoksenhakijan on siten yleensä vaadittava tuomion muuttamista itselleen edullisemmaksi ja vastapuolen vahingoksi. Ks. esim. *Tirkkonen* II s. 590 s.

Vrt. kuitenkin *Palmgren* s. 179 s. ja s. 206, jossa on esitetty päinvastainen käsitys.

³⁰ Vrt. myös *Aalto* s. 17 ja siellä viitteessä 10 mainittua kirjallisuutta.

MeriL:n 11 §:n nojalla vastuussa laissa mainituin edellytyksin tapahtuneesta vahingosta.³¹

Vaikka laivanisäntä muiden ohella esiintyy asianomistajana rikosjutussa, matkustaja voi tätä vastaan esittää uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä vaatimuksen korvauksen maksamisesta. Oikeuskäytännössä on nähdäkseni perustellusti katsottu, ettei mainitussa rikosjutussa annettu ratkaisu sido oikeusvoimaisesti asianomistajien välillä, vaan näiden välillä on ajateltavissa vain tuomion todistusvaikutus.³²

Vastaavanlaista tilannetta, jolloin myötepuolten intressit ovat ristiriitaiset voidaan ajatella myös monissa muissa tilanteissa: Jos esim. rikosjutussa on kysymys yksityisen asiakirjan väärentämisestä siten, että hyväksyjä on väärentänyt asettajan nimen vekseliin, nykyisin tavallisesti rikosjutussa kuullaan asianomistajana sekä henkilöä, jonka nimi on väärennetty, että sitä, jota vastaan väärennettyä vekseliä on käytetty.³³ Mikäli vekselin haltija nostaa rikostuomion antamisen jälkeen oikeudenkäynnin, jossa vekselivelalliselta sekä asettajalta vaaditaan maksua vekselin perusteella, voidaan kysyä, voiko asettaja vedota oikeusvoimavaikutuksin aikaisempaan rikostuomioon, jossa nimenomaan todetaan, että juuri hänen nimensä on vekseliin väärennetty.³⁴ Edellä olevan pääsäännön mukaisesti olisi katsottava, että oikeusvoimavaikutusta tuskin esillä olevassa tilanteessa voidaan ajatella. Väärennetyn asiakirjan käytön kohteena olevalla henkilöllähän ei ilmeisestikään olisi keinoja puolustautua tällaista tuomiota vastaan eivätkä hänen oikeussuojatakeensa tunnu siten riittävilä.³⁵ Joka tapauksessa on ilmeistä, että henkilö, jonka nimi vekseliin on väärennetty tuollaisessa tapauksessa voisi vedota tuomioon ja rikostuomiolla olisi varsin vahva todistusvaikutus.³⁶

³¹ Prosessioikeuden kannalta muiden tähän verrattavien tilanteiden osalta ks. *Aalto* s. 206 ss.

³² Ks. KKO t. 1.10.1951 taltio 2451/merioikeusjuttu/Punkaharjun Laiva Oy (vrt. kuitenkin alempien oikeuksien lausumia).

Ranskan oikeuden kannalta vrt. *Neiger* s. 67 ss. ja s. 83 ss.

³³ Vrt. myös *Tirkkonen* I s. 328 sekä SvJT 1941 s. 729 s. viite 3 (vrt. kuitenkin LM 1934 s. 134).

Vrt. *Honkasalo* II s. 130 s. ja *Grotenfelt* s. 228.

Vrt. lisäksi myös KKO 1935 I 92, 1938 II 111, 1939 II 217 ja 1940 II 64.

³⁴ Ks. KKO 1929 I 52 (OikN Neoviuksen lausunto).

³⁵ Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 134 s. sekä SvJT 1941 s. 728 s. viite 3.

³⁶ Tuomion todistusvaikutuksesta ks. jäljempänä 15 §:ssä olevaa esitystä.

III.3. Poikkeuksellisesti saatetaan ajatella tilanteita, joissa rikostuomiolla on ilmeisesti sitova vaikutus myös myötäpuolen väleihin. Jos rikosjutussa on otettu tutkittavaksi erikseen jokin myötäpuolten välinen kysymys ja tästä annettu niissä rajoissa, jotka rikosprosessilain asiallinen sovellutusala sallii, *vahvistustuomio*, sitonee tuollainen lausuma myötäpuolten kesken. Tällainen poikkeustapaus on kysymyksessä esim. silloin, kun tuomioistuin rikostuomiossa on vahvistanut rikollisten keskinäiset syyllisyyssuhteet vahingon aiheuttamistilannetta silmällä pitäen ja tuollaisesta vahingosta, sitten kun joku tuomituista sen on yksinään suorittanut, nostetaan tavallisesti siviiliasian oikeudenkäynnissä käsiteltävä regressikanne.³⁷ Tällainen tilanne saattaa kuitenkin esiintyä yleensä vain rikoksen siviilioikeudellisia seuraamuksia tai esikysymyksiä silmällä pitäen, koska pelkkä vahvistustuomio ei säännönmukaisesti saata tulla rikoksen julkisoikeudellisen puolen yhteydessä kysymykseen.³⁸

14 §. RIKOSTUOMION OIKEUSVOIMAN ULOTTUVUUS HENKILÖÖN, JOKA RIKOSJUTUSSA EI OLE OLLUT ASIANOSAISENA

I.1. Ei liene epäilystä siitä, että kysymys kolmannen henkilön sidotuksi tulemisesta rikosprosessissa annettuun ratkaisuun on eräs rikostuomion sitovan vaikutuksen kiistellyimpiä ja epäselvimpiä kysymyksiä.¹ Tällainen tilanne johtuu useammasta syystä. Yleissääntöisesti voitaneen väittää, että rikosjuttuun osallistumattoman kolmannen asema on jo lähtökohtaisesti usein säännöstämätön, ja näin asianlaita on erityisesti silloin, kun kyseessä on kolmannen henkilön suhde rikosjutussa annettuun tuomioon. Rikosjutussa kuulematta jätettyjä kolmansia henkilöitä voitaneen periaatteessa erottaa ainakin kahta päätyyppiä: *toisaalta* sellaisia henkilöitä, joille myönnetään rikoksen käsittelyn yhtey-

³⁷ Ks. Aalto s. 91 viite 20.

³⁸ Vrt. myös esim. Tirkkonen I s. 414 ja Aalto s. 129 s.

Vrt. myös 12 §:n viite 17 jälkeen lausuttua.

¹ Kysymyksestä kirjallisuudessa vrt. Tirkkonen SvJT 1941 s. 725 ss., LM 1934 s. 133 s., Tuomionpurku s. 217 viite 126, Agge II s. 131 s. ja SvJT 1937 s. 633, Planck, Gutachten s. 16 sekä Siegel JBl 1919 s. 406 ss.

dessä asianomistajan asema, sekä *toisaalta* muita henkilöitä, joiden asemaan rikos tavalla tai toisella välillisesti on vaikuttanut.²

Yleensä meillä on sääntönä, että *asianomistajan* asema ja oikeudet myös käytännössä toteutetaan ja hän on siis esittämässä tosiasiallisesti vaatimuksiaan rikosjutun yhteydessä.³ Mikäli näin olisi asianlaista, on edellä esitetyn perusteella yleensä selvää, että rikostuomio sitoo sisältönsä rajoissa asianomistajaa niin hänen hyväkseen kuin häntä vastaan suhteessa syytettyyn.⁴ Saatetaan kuitenkin kysyä, muodostuuko asianomistajan sidonnaisuus samanlaatuiseksi myös niissä tapauksissa, joissa häntä olisi pitänyt kuulla, mutta näin ei ole tapahtunut.⁵ Tällaisissa tilanteissa on nimittäin huomattava, etteivät rikosjutun ja toisaalta siviilijutun asianosaiset ole identtisiä.

Toisen tapauksen, jossa rikostuomion vaikutusten ulottuminen myöhempään siviilijuttuun saattaa tulla kysymykseen, muodostavat ne tilanteet, joissa myöhemmässä siviilijutussa on kysymyksessä koko rikosasialle lähtökohtaisesti *sivullinen tertiüs*, joka vain välillisesti on joutunut rikoksen vaikutuspiiriin, joko niin, että sivullisen vaatimus on vain välillisesti rikoksesta johtunut, tai sitten niin, että sivullinen saattaa joutua rikoksesta vastuunalaiseksi siviilioikeudellisen velvoituksen johdosta.⁶ Näiden osalta tilanne poikkeaa edellisestä sikäli, että sivullisen asemaa ei ole meillä rikosjuttua silmällä pitäen järjestetty eikä tällaisen sivullisen osanottoa rikosjutun käsittelyyn yleensä edellytetä.

Kun kysymyksenasettelu edellä asianomistajan kohdalla on varsin yksiselitteinen, pitäisi sivullisen osalta kokonaiskuvan hahmottamisessa erottaa erilaisia tyyppitilanteita:

1) Tertiusta ei rikosjutussa missään ominaisuudessa ole kuultu tai edes pyritty kuulemaan.

2) Tertiusta on rikosjutun yhteydessä kuultu eri laatuissa tilanteissa:

² Ks. tämän osalta *Aalto* s. 15 ss. ja siellä viitteessä 3 mainittua kirjallisuutta.

³ Ks. esim. *Aalto* s. 20 s.

⁴ Ks. edellä 13 §:n viite 13 jälkeen.

⁵ Kysymyksenasettelusta vrt. myös *Häckner* s. 107 s.

⁶ Olen käsitellyt eräitä tähän liittyviä tilanteita rikosprosessia silmällä pitäen: *Aalto* s. 181 ss.

Vrt. lisäksi myös *Siegel* JBl 1919 s. 406 s.

- a) todistajana,
- b) kuultavana tai
- c) itsenäisen sivuväliintulijan ominaisuudessa.⁷

Seuraavan esityksen puitteissa selostetaan ensin kotimaisen kirjallisuuden mielipiteenilmaisuja esillä olevassa pulmatilanteessa ja tämän jälkeen ryhdytään edellä mainitun kaavoituksen puitteissa selvittämään tertiuksen sidonnaisuuteen liittyviä ongelmia.

I.2. Mitä ensinnäkin tulee kysymykseen, *sitooko langettava rikostuomio asianomistajaa, jota rikosjutun yhteydessä ei ole kuultu, myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä*, on tämän osalta kirjallisuudessamme katsottu, että jos asianomistajan oikeus kuuluisi useammille henkilöille, sitoo jutussa annettu ratkaisu asianomistajia siitä riippumatta, ovatko he tulleet jutussa kuulluiksi vai eivät.⁸ Tästä säännöstä on tehty se johtopäätös, että *rikostuomion sitova vaikutus ulottuu myöhempään siviiliasiaan, jossa asianosaisina ovat toisaalta rikosjutun syytetty ja toisaalta sellainen henkilö, jota jutussa ei ole kuultu, mutta joka olisi voinut esiintyä rikosjutun asianomistajana*.⁹

Esitetty mielipide tarkoittanee sitä, että asiassa kuulematta jätetty asianomistaja olisi sidottu myös uuden syytteen nostamisen osalta vapauttavaan rikostuomioon, jossa siis syyte on hylätty, jollainen sidonnaisuus tulisi kysymykseen lähinnä menettelylajin sisällä.¹⁰ Ruotsalaisessa kirjallisuudessa on ÅRB:n voimassaoloaikana esitetty päinvastainen käsitys, joka siis yksityisoikeudellisten vaateiden osalta kiistää asianomistajaan ulottuvan vaikutuksen.¹¹ Puuttumatta tässä yhteydessä kuulematta jätetyn asianomistajan mahdollisuuteen esittää saman teon perusteella rikosprosessimenettelyssä uusia vaatimuksia, toteaisiin, että se, mitä edellä on lausuttu vapauttavan rikostuomion vaikutuksista

⁷ Vrt. myös Tirkkonen (Oikeusvoimasta s. 264 ss. ja s. 349 ss. ja Sp II s. 319 s.) käsittelee kysymystä menettelylajin sisäisenä kysymyksenä nimikkeellä, tunnustaako prosessimenettely ns. *interventiovaikutuksen*.

Tämän vaikutuslajin mahdollisuuksista siviiliprosessissa vrt. Tirkkonen Sp I s. 436 viite 34 edellä sekä s. 516 viite 21 jälkeen sekä s. 440.

Vrt. lisäksi Kallenberg I s. 1071 ja II s. 1457.

⁸ Vrt. myös Tirkkonen II s. 556 ja 301 viite 34 sekä Tuomionpurku s. 217 viite 126, Agge II s. 131 s. sekä SvJT 1937 s. 633.

⁹ Ks. Tirkkonen SvJT 1941 s. 727.

¹⁰ Vrt. myös Palmgren s. 79 ja Bäärnhielm s. 163.

¹¹ Ks. Bäärnhielm s. 163 sekä Häckner s. 118.

Vrt. lisäksi myös Processkommissionens betänkande III s. 149.

myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä, pitää paikkansa myös sellaisen asianomistajan osalta, jota jutussa ei ole kuultu.¹²

Toisena poikkeuksena on siviiliprosessin puolella esitetty sääntö, jonka mukaan rikostuomiossa todettu sitoi *post rem judicatam* yksityisoikeudellista seuraajaa. Niinpä rikosjutussa oleva toteamus, jonka mukaan irtain esine on viety oikealta omistajalta varkauden kautta, olisi sitova sellaisen kolmannen miehen osalta, jota vastaan asianomistaja esittää vaatimuksen esineen takaisinsaamiseksi sillä perusteella, että kolmannen miehen saantomies on tuomittu varkaudesta rangaistukseen.¹³

Mitä muihin mielipiteisiin tulee, on meillä *Sjöström* asettunut selvästi vastustamaan sellaisen sidonnaisuuden myöntämistä, jossa vaikutukset ulottuisivat rikosjutun asianosaisten ulkopuolelle. *Sjöström* katsoo, että rikostuomion sitovaa vaikutusta ei voitane yleensä ulottaa toiseen, siviiliasian oikeudenkäyntiin, joka käydään toisten asianosaisten välillä.¹⁴

Kirjallisuutemme perusteella voidaan yleensäkin havaita, ettei rikostuomion sitovaa vaikutusta ole mielellään haluttu ulottaa muutoin kolmanteen mieheen, joka ei ole ollut rikosjutun asianosaisena. Niinpä *Tirkkonen* katsoo, että niissä tapauksissa, joissa asianosaiset eivät ole identtisiä rikos- ja siviilijutuissa, näkökohdat yleistä sidonnaisuusvaiikutusta vastaan ovat vakuuttavampia kuin näkökohdat mainitun sidonnaisuusvaikutuksen puolesta.¹⁵

Tämän mielipiteen on omaksunut meillä myöskin *Arti*, joka katsoo, että rikosasiassa annetulla päätöksellä ei ole vaikutusta vakuutusyhtiöön. Tällainen päätös ei siis yhtiöön nähden ole oikeusvoimainen eikä estä vahingonkorvausprosessissa tutkimasta uudelleen asiaa koko laajuudessaan.¹⁶ Myös *ARB:n* aikaisessa ruotsalaisessa kirjallisuudessa on vastustettu sidonnaisuuden ulottamista tertiukseen.¹⁷

¹² Vrt. tämän osalta edellä 11 §:n viite 16 jälkeen.

Kuulematta jätetyn asianomistajan asemasta menettelylajin sisällä ks. edellä 3 §:n viite 52 jälkeen.

¹³ Ks. myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 727. Vrt. lisäksi myös *LM* 1934 s. 133 s.

¹⁴ *Sjöström JFT* 1923 s. 101.

¹⁵ Ks. myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 725.

¹⁶ *Arti* s. 357 ss. ja *LVL:n* tulkinnasta s. 237.

¹⁷ Ks. esim. *Häckner* s. 115 viite 1 verr. s. 118 sekä *SvJT* 1932 s. 272 ss.

Oikeuskäytännön osalta ks. *NJA* 1935:242, 347, 618, 1936:280.

Vrt. lisäksi myös *SvJT* 1925 rf. s. 339.

I.3. *Oikeusvertailevasti* olen toisessa yhteydessä selvittänyt, että eräiden valtioiden oikeusjärjestykset ovat omaksuneet *inter omnes*-säännön perussäännöksi.¹⁸ Tähän sääntöön, mikäli se on omaksuttu nimenomaan menettelylajien välisissä suhteissa sisältyy samalla se, että jokainen sivullinen, tertiushenkilö, jonka oikeuksiin rikostuomio koskettaa, tulee objektiivisen ulottuvuuden rajoissa annettuun rikostuomioon sidotuksi.¹⁹ *Inter omnes* säännöstä voidaan sanoa, että se johtaa kyllä loogiseen ongelmattomuuteen menettelylajien tuomioiden välisiä suhteita tutkittaessa, mutta on omiaan johtamaan materiaalisien totuuksien ja prosessioikeuden peruseräiden kannalta tarkastellen ilmeisesti osittain vähemmän tyydyttäviin tuloksiin.²⁰

I.4. Kun tarkastellaan edellisiä kannanottoja, herää ensinnäkin kysymys, ovatko toisaalta tilanteet, joissa asianomistaja on jätetty jutussa kuulematta, ja toisaalta se tilanne, jolloin rikosjutun tertiushenkilön asemassa oleva sivullinen on jätetty jutussa kuulematta, intressiasetelmiltaan siviiliprosessia silmällä pitäen yhteneväisiä. Jos kysytään, sitooko annettu ratkaisu asianomistajaa toisaalta, tertiushenkilöstä toisaalta, merkitsee tämä *asianomistajan* osalta sitä, voiko asianomistaja puolestaan vedota langettavaan rikostuomioon esittäessään *yksityisoikeudellisia* vaatimuksia myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä, toisaalta voiko syytetty siviiliprosessissa hyväksyä vedota tuollaiseen tuomioon asianomistajaa vastaan, mikäli tuomio on ollut vapauttava. *Tertiushenkilön osalta* taas saatetaan kysyä, voiko tertiushenkilö syytettyä vastaan ajamassaan

¹⁸ Ks. edellä 13 §:n viite 4 kohdalta.

¹⁹ Tällaisen vaikutussäännön omaksuminen sisältää luonnollisesti muun ohessa myös sen, että tarkasteltavassa pykälässä selvitettävä tertiushenkilön sidonnaisuus aikaisempaan rikostuomioon saa osakseen myönteisen ratkaisun. Ks. tämän osalta myös edellä 13 §:n viitteessä 4 mainittua sekä *Bouzat II* s. 1193.

Tekstissä lausutun johdosta de lege lata vrt. myös *Arti*, LVL:n tulkinnasta s. 235: »Tavallinen ja erittäin yleinen käsitys on se, että rikosjutun ratkaisulla on samalla selvitetty vahingonkorvauksen saamisen peruste ja että tällaisen ratkaisun esittäminen asianomaiselle vastuussa olevalle vakuutusyhtiölle olisi tätä sitova.» Vrt. kuitenkin *Artin* oman mielipiteen osalta mks. 235 ss.

²⁰ Erityisesti on oikeuspoliittiselta kannalta merkillepantavaa, että *inter omnes* sääntö ei yksilön oikeusturvaa ajatellen näytä olevan tyydyttävä: Aina silloin, kun henkilöllä ei ole rikosjutun yhteydessä kuultu eikä hänelle myönnetty mahdollisuutta vaikuttaa täysipainoisesti asiain kulkuun, sääntö sisältää jo ex ante vaaran, ettei sitä asiaa, josta sivulliseen nyt halutaan vetää sidonnaisuuspäätelmiä, ole riittävästi ja kaikilta puolin selvitetty.

siviiliasiain oikeudenkäynnissä vedota langettavaan rikostuomioon, ja voiko rikosjutun asianomistaja tai kantaja vedota tertiusta vastaan ajetussa jutussa annettuun rikostuomioon.²¹ Edellä olevasta ilmenee osaltaan, että siviiliprosessissa eivät tertiuksen ja asianomistajan asemat ongelmanasettelumielessä näytä yleensä mitenkään poikkeavan toisistaan, joten tapausten yhteiskäsittelyä voitaneen pitää oikeaan osuneena.²² Kummassakaan tapauksessahan eivät asianomistaja sen paremmin kuin tertiukseen ole voineet vaikuttaa aikaisemman oikeudenkäynnin lopputulokseen. Heitä ei tuossa yhteydessä ole kuultu ja molempien intressissä on jälkeinpäin tapahtuvassa oikeudenkäynnissä saada esim. vahingonkorvausta syytetyt tekemän teon johdosta.

II.1. Kuten toisaalla on havaittu, on ongelman ratkaisussa tehtävä ero toisaalta rikostuomion rikosoikeudellisen osan ja toisaalta *siviilioikeuden piiriin kuuluvan osan* välillä.²³ Mikäli nyt tarkastellussa tilanteessa olisivat kysymyksessä viimeksi mainitun laatuiset seikat, tuntuisi ilmeiseltä, ettei sivullinen henkilö, jota rikosjutun yhteydessä ei ole kuultu, voine olla pääsääntöisesti rikosjutussa annetun ratkaisun sitoma. Sidonnaisuuden puolesta ei nähdäkseni voida viitata mihinkään merkittävämpiin näkökohtiin, mutta sitä vastaan mm. siihen, että sivullissuhteessa on aina kysymyksessä *siviilioikeudellinen oikeussuhde*, joka normaalisti joutuu tutkittavaksi siviiliprosessimenettelyssä ja siitä annettuja lausuntoja pitäisi siten periaatteessa arvostella siviiliasiain oikeudenkäynnin sääntöjen mukaan.²⁴ Tämän prosessilajin sääntöjen perusteella on *yleensä selvästi vallalla inter partes sidonnaisuus*, joka myönnettäneen tavanomaisesti useimpien oikeusjärjestysten, niin

²¹ Vrt. edellisen osalta myös *Häckner* s. 114 s.

²² Sensijaan asianomistajan ja tertiuksen asema rikostuomion jälkeistä rikosprosessia ajatellen on täysin erilainen: Lainvoimainen rikostuomio aiheuttaa samalla asiassa kuulematta jätetyn asianomistajan syyteoikeuden menetyksen. Ks. edellä 3 §:n viite 52 jälkeen; sensijaan tertiukseen, jolla ei syyteoikeutta ole ollut, ei voi välillisesti rikokseen perustuvaa vaatimustaan enää toteuttaa rikosprosessissa vaan sen tulee yleensä tapahtua siviiliprosessin järjestyksessä. Rikostuomiolla ei siten häneen nähden menettelylajin sisällä ole merkitystä.

²³ Ks. edellä 4 §:n viite 36 jälkeen.

²⁴ Tapaus on analoginen niiden tilanteiden kanssa, joissa tulee kysymykseen rikoksen siviiliseuraamusten arvostelu sidonnaisuusoppien kannalta: Kun edellisessä peruste on rikosoikeudellinen, seuraus siviilioikeudellinen, tarkasteltavassa tilanteessa sekä seuraus että välitön peruste ovat siviilioikeudellisia.

myös kotimaisen oikeuden piirissä.²⁵ Voidaan siten yleisesti katsoa säännöksi, että rikostuomiossa sivullisen oikeutta koskevilla lausumilla ei ole sivullista sitovaa vaikutusta siinä oikeudenkäynnissä, joka käydään toisaalta sivullisen ja toisaalta rikosjutun asianomistajan tai vastaajan välillä. Tällainen mielipide näyttää olevan vallalla myös kirjallisuudessa.²⁶ Ongelma rikostuomiossa annettujen lausuntojen sitovasta vaikutuksesta voinee siten pääsääntöisesti tulla kysymykseen vain sellaisissa tilanteissa, joissa kysymyksessä on vastaajan *syyllisyyden toteamiseen* tai *ei-toteamiseen* kuuluvan lausuman oikeusvoimavaikutuksen ulottaminen kolmanteen mieheen.

II.2. Rikosjutussa kuulematta jätetyn sivullisen siviililuontoisten oikeussuhteiden osalta annettuihin lausuntoihin sovelletaan siviiliprosessimenettelyn oikeusvoimasääntöjä.²⁷ Näihin ei tässä yhteydessä ole tarpeen luonnollisestikaan tarkemmin puuttua varsinkin, kun alalta on olemassa jo monografinen tutkimus.²⁸ Joka tapauksessa on syytä kuitenkin mainita, että monet siviiliprosessin inter partes säännön poikkeukset saattavat olla sovellettavissa myös silloin, kun tutkitaan rikostuomion suhdetta jälkiprosessissa annettavaan ratkaisuun. Tällaisena sääntönä, joka saattaisi tulla sovellettavaksi menettelylajien välillä, on *post rem judicatam* seuraajien sidotuksi tuleminen rikosjutun asianosaisten välillä annettuun tuomioon.²⁹

Uudemmassa kirjallisuudessa ovat esineoikeudellisiin saantosuoja-tilanteisiin kuuluvat tapaukset antaneet aihetta kommentteihin. Selvältä näidenkin osalta tuntuu, ettei rikostuomio voine sitoa *post rem judicatam* seuraajaa muutoin kuin tuomion sisällön rajoissa. Rikostuomio lausuu siten vain asianosaisten välisestä suhteesta ja sivullisen asema ratkeaa siviilioikeudellisten saantosuojanormien mukaisesti eikä tuomiossa lausuttu voine merkitä siten esim. sitä, että jos B on tuomittu kavaltamisesta rangaistukseen ja tuomiossa vahvistettu A:n vaatimuk-

²⁵ Ks. edellä 3 §:n viite 51 kohdalla sekä Tirkkonen Sp II s. 361 ss. mainittua.

²⁶ Vrt. myös Agge s. 148 s.

Vrt. myös Munch—Petersen V s. 244, Siegel JBl 1919 s. 407, Braas I s. 216 s., Courteaud s. 76 s. ja Lacoste s. 421 s.

²⁷ Vrt. myös Bouzat II s. 1196 s., Dalcq II s. 701 ss. ja Mazeaud II s. 757 s.

²⁸ Ks. Tirkkonen, Oikeusvoimasta, passim.

²⁹ Vrt. myös Tirkkonen LM 1934 s. 133 s. sekä SvJT 1941 s. 727.

Vrt. myös Tirkkonen Sp II s. 366 s.

sesta esineen kuuluminen hänelle, samalla olisi lausuttu siitä kysymyksestä, onko myös B:n seuraaja velvollinen luovuttamaan esineen A:lle, jonka kysymyksen ratkaisevat lähinnä esineoikeudelliset saantosuojanormit.³⁰

Nähdäkseni siten sivullinen voi tehdä kaikkia rikoksentehtäjän ja itsensä väliseen suhteeseen liittyviä seikkoja koskevia väitteitä. Hän voi esim. väittää, ettei syytetty toiminut hänen ohjeensa mukaan tai että tuomittu ei ollut hänen asettamansa työnjohtaja.³¹ Tässä sidonnaisuuteen omaksuttua kielteistä periaatenäkemyistä on puollettu myös niiden maiden oikeusjärjestysten kannalta, jotka muutoin erityisen laajana myöntävät rikostuomion sitovan vaikutuksen.³²

III.A.1. Tapauksia ratkaistaessa lienee lähtökohdaksi otettava kaikkein yksinkertaisin: A:lle on rikoksen johdosta syntynyt yksityisoikeudellinen vaatimus, joka itsenäisenä päävaatimuksena on toteutettava siviiliprosessissa.³³ *Voiko A vedota hyväkseen sitovasti langettavaan rikostuomioon siinä oikeudenkäynnissä, jossa A vaatii mainittuja korvauksia rikosjutun syytettyltä, siitä huolimatta, ettei häntä tuossa oikeudenkäynnissä ole kuultu.*³⁴

Kysymyksenasettelumielessä on syytä todeta, että oikeusvoiman ehdottomuusväritys on osaltaan aiheuttanut sen, että meillä yleensä on katsottu, että mikäli tuomio sitoi tertiusta, se sitoo aina niin hänen hyväkseen kuin häntä vastaan.³⁵ Pääsääntöisesti siten pidetään vieraina sellaisia tapauksia, joissa sidonnaisuus koskisi vain tilannetta, jolloin tuomio sitoi kyllä tertiuksen hyväksi muttei häntä vastaan. Tapauksista *res judicata secundum eventum litis* on siten pidetty meillä

³⁰ Vrt. myös *Tirkkonen Sp II s. 366 s.*

³¹ Vrt. myös *Braas I s. 216 s.*

³² Ks. myös *Hébraud s. 371 ja Lacoste s. 421 s.*

Vrt. lisäksi myös ICPP artikla 27² sekä Itävallan oikeuden kannalta *Siegel JBl 1919 s. 407.*

³³ Ks. näistä tapauksista rikosprosessilain asiallisen sovellutusalan kannalta *Aalto s. 168 ss. ja s. 181 ss.*

Vrt. myös *Arti s. 368 ss.*

³⁴ *Arti* ei käsittele tätä kysymystä, vaan ainoastaan sitä tilannetta, voidaanko syytejutussa annettuun ratkaisuun vedota vakuutusyhtiötä vastaan. Ks. *Arti s. 361.*

³⁵ Ks. *Tirkkonen, Oikeusvoimasta s. 504 ss.*

menettelylajin sisällä mahdollisena, joskin poikkeuksellisen.³⁶ Olen toisessa yhteydessä kiinnittänyt huomiota siihen intressiasetelmaan, joka siviilijutun asianosaisten välillä vallitsee ja täten katsonut, että tällä näkökohdalla käytännön oikeuselämää ajatellen saattaisi hyvinkin olla merkitystä sidonnaisuuskysymyksiä arvosteltaessa.³⁷

III.A.2. *Voisiko siten rikosjutun asianomistaja tai kantaja-asianosaisen aseman omaava henkilö tai peräti sivullinen vedota syytettyä vastaan aikaisempaan rikostuomioon?* Jos esim. vakuutusyhtiö on vakuutussopimuksen perusteella maksanut korvauksia, jotka se on oikeutettu perimään tiettyjen edellytysten vallitessa takaisin syylliseltä, voiko vakuutusyhtiö edukseen ja syytettyä sitovasti vedota aikaisemmin annettuun rikostuomioon,³⁸ jolla vastaajan syyllisyys on tietyn rikoslain

³⁶ Ks. myös *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 506 verr. SvJT 1941 s. 731 sekä Sp II s. 222 viite 19.

Eräitä käytännön kehittämisiä poikkeuksia on kuitenkin havaittavissa. Niinpä päävelka-takausmiessuhteessa yleisesti omaksuttujen oppien mukaisesti on ensinnäkin todettava, ettei takausmies yleensä ole meillä päävelallisen maksuvelvollisuuden toteavan suoritustuomion sitoma. Toisaalta taas, mikäli lainvoimaisesti on velallisen ja velkojan välisessä oikeudenkäynnissä todettu, ettei velkasuhdetta olisi olemassa, voi takausmies puolestaan vedota häntä vastaan suunnatussa jutussa tähän tuomioon. Ks. tämän johdosta *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 437 ss. sekä Sp II s. 222 viite 19 sekä s. 334 s.

Mainituista ilmiöistä on meillä *prosessioikeudellisessa* kirjallisuudessa yleensä käytetty nimitystä oikeusvoima, eikä ilmiötä ole yleensä pyritty sijoittamaan esim. tuomion siviilioikeudellisten sivuvaikutusten alaisuuteen. Vrt. kuitenkin *Hakulinen* LM 1949 s. 445 viite 9.

Muistettava edelleen on, että sellaista tilannetta, jolloin tuomion vaikutus ulottuisi, joko henkilön hyväksi tai häntä vastaan, on *expressis verbis* edellytetty myös kirjoitetussa lainsäädännössä OK 17:18², jonka mukaan riita-asiassa ei saa todistaa se, jonka hyväksi tai jota vastaan asiassa annettava tuomio tulee voimaan, niinkuin se olisi annettu oikeudenkäynnissä, jossa hän on ollut asianosaisena.

³⁷ Ks. 7 §:n viite 3 jälkeen.

³⁸ Tähän tyyppitilanteeseen viittaa *Tirkkonen* SvJT 1941 s. 731 ss.

Saatetaan ajatella vakuutusyhtiön regressivaatimusta esim. silloin, kun vastaaja on tuomittu jo rattijuoppoudesta rangaistukseen. Voiko vakuutusyhtiö syytettyä sitovasti vedota mainittuun ratkaisuun?

Vrt. tapauksen osalta materiaalisien oikeuden kannalta *Routamo* s. 222.

kohdan puitteissa todettu.³⁹ Kirjallisuudessamme esitetyn mukaisesti ainakin asianomistajan asemassa oleva henkilö voisi tällaiseen tuomioon vedota syytettyä vastaan.⁴⁰

Käytännön kannalta erityisesti regressitilanteita ajatellen on varsin harvinaista, että enää siviilijuttua käsiteltäessä syntyy riitaa aikaisemman tuomion oikeellisuudesta: Yleensä tuomioistuimet katsonevat syyllisyyden tulleen lainvoimaisesti aikaisemmalla rikostuomiolla todetuksi.⁴¹ Mikäli tämantapaisissa tilanteissa riitoja syntyy, koskevat ne useimmiten muita regressioikeuden toteuttamiseen liittyviä, yleensä siviilioikeudellisiksi luokiteltavia ongelmia, joita taas ei rikosjutun yhteydessä ole käsitelty ja joiden osalta mistään oikeusvoimavaikutuksesta ei siten voida puhua.

Jos kerran julkisoikeudellisen syyllisyystoteamuksen osalta katsotaan, että syyllisyystoteamus annetaan syytettyä silmällä pitäen, voitaisiin tietysti ajatella, että jokainen voisi *syyllistä vastaan vedota syyllisyystoteamukseen*.⁴² Tämä merkitsee luonnollisesti sitä, että mm. kantaja-asianosaisen aseman omaava sivullinen voisi vedota mainittuun toteamukseen syyllistä vastaan. Positiivisesti todettu syyllisyys tulee mainitun kolmannen henkilön hyväksi.⁴³

³⁹ Tutkittaessa rikostuomion vaikutusten subjektiivista ulottuvuutta sivullisuhteessa, on kirjallisuudessa kiinnitetty huomiota erääseen erityistapaukseen: Jos A:ta syytetään B:n murhasta ja oikeudenkäynnin aikana ilmeneekin, että todistajana kuultu X on tuon teon tehnyt, syyte A:ta vastaan raukeaa eikä tästä anneta tuomiossa eri lausuntoa. Kuinka sidonnaisuusongelmia ajatellen ratkeaa tilanne, jolloin B:n omaiset vaativat A:lta tai tämän perillisiltä määrättyjä vahingonkorvauksia. Voiko A tai tämän perilliset vedota sitovasti siihen, että X on teon tehnyt ja kanne heitä vastaan olisi siten tällä ainoalla perusteella hylättävä?

Vrt. tässä mainitun tilanteen osalta myös *Weiss* s. 212 sekä lisäksi yleisemmin *Welamson* s. 31 ss.

⁴⁰ Vrt. edellä I.2.

⁴¹ Vrt. myös *Arti* s. 365.

⁴² Vrt. myös *Agge II* s. 131 i.f. verr. s. 127 s. ja *Munch—Petersen V* s. 243. Vrt. kuitenkin *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 725.

⁴³ Vrt. myös *KKO* 1930 II 640.

Vrt. myös edellä 10 §:n viite 46 b.

On nähdäkseni kuitenkin perusteltua kysyä, eikö sääntö johda syytetyn kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen, kun periaatteessa jokainen voisi vedota hänen vahingokseen annettuun langettavaan ratkaisuun. Kun tarkastelee niitä tyyppitilanteita, joissa edellä oikeusvoimavaikutus on myönnetty, en pitäisi lopputulosta syytetyn kannalta kohtuuttomana.

III.A.3. Mitä niihin tilanteisiin tulee, joissa kysymyksessä on *hylkäävä rikostuomio*, on havaittavissa, ettei tuollainen tuomio, lähinnä sen sisällöstä johtuen yleensä sido myöhemmässä siviiliasiaan oikeudenkäynnissä siinä todettujen rikosoikeudellisten seikkojen osalta edes samojen asianosaisten välillä.⁴⁴ Varsin luonnolliselta tuntuu, ettei sidonnaisuutta voitane yleensä perustaa myöskään sivullissuhteessa: Kun *vastaaja* ei edes yleensä siviiliprosessissa voi sitovasti hyväksyä *vedota hylkäävään rikostuomioon*, ei voine näin yleensä menetellä myöskään kolmas mies suhteessa rikosjutun asianosaisiin.⁴⁵ Tämä koskee sellaista kolmatta miestä, joka olisi voinut olla kantaja-asianosaisena rikosjutussa kuin myöskin kolmatta,⁴⁶ joka olisi voinut joutua mukaan juttuun mahdollisesti rikosjutun vastaaja-asianosaisena.⁴⁷

III.A.4. *Sääntö ei* kuitenkaan liene *poikkeukseton*. Niinpä kirjallisuudessamme⁴⁸ on katsottu, että mikäli syyte konkurssipetoksesta on konkurssivelallista vastaan hylätty, voi luovutuksensaaja siinä oikeudenkäynnissä, jossa omaisuutta häneltä vaaditaan pois KS 46 §:n a-kohdan nojalla, vedota sitovasti aikaisemmin annettuun hylkäävään ratkaisuun edukseen. Mielipide on perustettu meillä useiden oikeustapausten ratkaisuihin.⁴⁹

⁴⁴ Ks. 11 §:n IV.

⁴⁵ Vrt. myös *Palme JFT* 1930 s. 17 s. sekä s. 21 ss.

Vrt. lisäksi *Siegel JBl* 1919 s. 408, *Dalcq* s. 704.

Vrt. kuitenkin *ARB:n* kannalta *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 732, *Agge II* s. 132 sekä *SvJT* 1937 s. 633 viite 2.

⁴⁶ Vrt. kuitenkin *Agge II* s. 132: »Åberopas däremot en i mål mot den skadelivande given, helt eller delvis friande dom av tredje man mot den skadelidande resa sig icke samma betänkligheter att tillerkänna den förra domen bindande verkan; Jfr. *NJA* 1916 s. 594 och 1917 s. 583 samt *SvJT* 1927 rf. s. 3.»

Tekstissä lausutun johdosta ks. *Andenaes* s. 424 s.

⁴⁷ Toisaalta myöskään rikosjutun syytetty ei voine vedota kolmatta miestä vastaan tällaiseen vapauttavaan tuomioon siviiliprosessissa, jossa kolmas vaatii korvauksia rikosjutun syytetyltä. Siten esim. vakuutusyhtiö, jolle tietyn teon johdosta on syntynyt yksityisoikeudellinen vaade, ei voine olla sidottu sellaiseen rikostuomioon, jossa vakuutusyhtiötä, jota ei pidetty asianomistajana, ei ole kuultu ja jossa syytetty on vapautettu syyllisyydestä. Vrt. tilanteen osalta myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 727 s.

⁴⁸ Ks. myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 731 ja *Aho LM* 1963 s. 434.

Vrt. *Tirkkonen II* s. 531 viite 6b.

⁴⁹ *KKO* 1934 II 20, 1935 II 118 ja 1943 II 194.

Kun tapauksia pyritään analysoimaan kotimaisen oikeutemme kannalta, on ensinnäkin todettava, että KS 46 §:n a-kohdan mukainen tilanne on eräs niistä suhteellisen harvoista tapauksista, joissa nimenomaan viitataan rikoslain määräykseen, mutta kanne sensijaan on yleensä aina toteutettava siviiliprosessin järjestyksessä.⁵⁰ Lainvoimaisessa rikospäätöksessä on todettu, ettei määrättyä rikosoikeuden edellyttämää tosiseikastoa ole olemassa. Esillä olevan tapauksen osalta olisiikin ilmeisesti tultava kirjallisuudessamme puolletulle linjalle. Ennen muuta tällöin etualalle tulevat kohtuusnäkökohdat. Tuntuisikin varsin omituiselta, jos siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuimien X:n ja Y:n välisessä oikeudenkäynnissä saattaisi tulla varsin ankarasti kriminalisoitua rikosta koskevasta rikostuomiosta poiketen siihen lopputulokseen, että Z on syylistynyt konkurssipetokseen rikoslain edellyttämässä mielessä.⁵¹

Missä määrin tässä esitettyä poikkeussääntöä voitaisiin soveltaa myös muihin tilanteisiin, joissa siviililaki on omaksunut tietyn rikoslain mukaisen tosiseikaston ja siten siviilijutun ratkaisu on varsinaisesti riippuvainen rikollisen teon toteennäyttämisestä tai syyksilukemisesta, on tuskin yleissääntöisesti ratkaistavissa. Sääntö näyttäisi kuitenkin useissa tyyppiryhmän tapauksissa, joissa rikostyyppin olemassaololle on pantu pääpaino, perustellulta.⁵²

III.B.1. Kuinka sitten asianlaita on niitä tilanteita silmällä pitäen, joissa rikosasiassa kuulematta jätetty kolmas mies haastettaisiin saman teon perusteella siviilioikeudellisin vastuunalaisuusväittämin siviiliasian vastaajaksi. Sitooko rikosjutussa syytetyn *syylisyyden* toteava rat-

⁵⁰ Ks. Aalto s. 209 ja siellä viitteessä 33 mainittua.

⁵¹ Tilanne on kuitenkin kirjallisuudessa kehiteltyjen oppien vastainen sikäli, että vaikkakin tapauksessa on kyllä olemassa sama tosiseikasto, eivät rikosjutun asianosaiset juuri koskaan ole samoja kuin siviilijutussa. Rikosjutussahan on mukana virallinen syyttäjä, ehkä jotkut velkojista ja konkurssipesän hallinto sekä vastaajana ainakin velallinen. Siviilijutussa sensijaan ovat asianosaisina toisaalta konkurssipesän hallinto ja mahdolliset yksityiset velkojat sekä toisaalta vastaajana — ei suinkaan velallinen — vaan luovutuksen saaja (KS 47 §).

⁵² Jos ajatellaan esim. edellä 10 §:n viitteen 37 jälkeen mainittua PK 15:1:n tilannetta, tuntuisi kyllä ilmeiseltä, että rikosasiassa annettu ratkaisu, jolla perillistä vastaan syyte perittävän tappamisesta olisi lainvoimaisesti hylätty, sitoisi siinä oikeudenkäynnissä, jossa joku muu perilliseksi itseään väittävä samalla perusteella vaatisi itselleen perittävän jättämää omaisuutta, vaikkei mainittua kolmatta olisi-kaan rikosjutun yhteydessä kuultu.

kaisu myös häntä.⁵³ Voitaishiinko siten katsoa, että rikosasiassa annetulla ratkaisulla syytetyn syyllisyys esillä olevaan tekoon olisi sitovasti todettu myös tertiusta silmällä pitäen.⁵⁴ Toisessa yhteydessä on tarkemmin vertailtu rikosjutun kantajan ja rikosjutussa siviiliperusteella esiintyvän vastaajan asemaa. Tällöin on saatettu mm. havaita, että kantajan asema liittyy paljon läheisemmin rikosjuttuun ja on tämä asema jo varsin varhain tunnustettu, kun taas siviiliperusteella mukana-olevan vastaajan asemaa on 1950-luvulle asti häirinnyt melkoinen epämääräisyys.⁵⁵

Mitä tulee kysymyksen puhtaasti prosessioikeudelliseen puoleen, kysymys on *oikeudellisen kuulemisen puutteen vaikutuksista*. Oikeutemme kannalta on yleisesti hyväksytty sääntö, että ketään *ei voida tuomita* rikosasiassa ilman, että hän joko itse tai OK 15:1:n rajoissa laillisen asiamiehen kautta on jutussa edustettuna. Syytetyn osalta oikeudenkäynti täyttää tyyppitilanteessa selvästi tämän perusvaatimuksen. *Kontradiktorisen periaatteen* soveltaminen näyttää hänen osaltaan niin teorian valossa kuin oikeuskäytäntöä ajatellen olevan aukotonta.⁵⁶

⁵³ A:ta syytetään siitä, että hän pikaistuksessa on ottanut B:lta hengen. Esi-tetyn näytön perusteella hänet tuomitaan jutussa taposta ja tuomio saa lainvoiman. B oli henkivakuutettuna ja mainittu henkivakuutusyhtiö tulee omista tutkimuk-sissaan siihen lopputulokseen, että B onkin tehnyt itsemurhan ja kieltäytyy suo-rittamasta henkivakuutussummaa, jota A:n leski vaatii. A:n leski vaatii siviili-prosessissa henkivakuutussummaa. A:n leskellähän on ilmeisesti rikosjutun yhtey-dessä asianomistajanoikeus (RL 9:3). Sensijaan vakuutusyhtiötä ei yleensä tässä mainitulla perusteella yleensä kuultane rikosjutun käsittelyn yhteydessä.

Vrt. *Beckman* JFT 1940 s. 121.

⁵⁴ Selvää tietysti on, että ellei siviiliperusteella vastaaja kiistä tuomion merki-tystä, se voidaan usein rikostapahtuman osalta panna siviilituomionkin perustaksi. Useimmiten sivullisen tekemät väitteet kohdistuvatkin tapahtumasarjassa oleviin siviilioikeudellisesti relevantteihin, mutta rikosoikeudellisesti merkityksettömiin seikkoihin.

Vrt. oikeuskäytännön osalta KKO 1957 II 35 sekä KKO t. 30.9.1954 taltio 2923/Pika Oy Fix Express Ab/vahingonkorvaus.

⁵⁵ Vrt. toisaalta *Aalto* s. 196 ja toisaalta s. 218 ss.

⁵⁶ Kontradiktorisesta periaatteesta ks. *Tirkkonen* I s. 102 ss., *Granfelt* s. 17 ja *Sjöström* s. 17.

Vrt. myös *Ellilä*, Ulosotto-oikeus s. 384 ss.

Vrt. myös *Agge* II s. 71 s. ja *Skarstedt* s. 24 ss.

On tavallaan merkillistä, että meillä *todellisena oikeusperiaatteena* (*Tirkkonen* I s. 102) pidetystä kontradiktorisesta periaatteesta on ulkomailla varsin tuntuvia

On kuitenkin todettava, että siirryttäessä syytetystä muihin jutun asianosaisiin, nyt erityisesti asianomistajan asemassa oleviin ja kantaja-asianosaisen aseman omaavaan sekä lopulta sellaiseen henkilöön, joka ehkä siviiliperusteella saattaisi olla rikoksen seuraamuksista vastuussa, havaitaan, että näistä henkilöistä vain asianomistaja kutsuttaneen säännönmukaisesti paikalle,⁵⁷ kun rikosjuttua käsitellään. Sensijaan ei ole tavallista, että sellaista henkilöä, jolle vain välillisesti on voinut syntyä vahinkoa rikoksen johdosta, puhumattakaan sellaisesta, joka ehkä siviilioikeuden luomilla perusteilla olisi vahingosta vastuussa, kutsutaisiin juttuun kuultavaksi viran puolesta, tai että katsottaisiin voimassa olevaksi sellainen sääntö, että nämä henkilöt on kutsuttava oikeuteen saapuville, kun juttua käsitellään.⁵⁸

III.B.2. Voidaan tietysti kysyä, voitaisiinko tertiuksen sidonnaisuus annettuun ratkaisuun johtaa jotenkin tertiuksen laiminlyönnistä osallistua ensiprosessiin. Voitaisiin ajatella, että tertiuksella on velvollisuus huolehtia siitä, että hänen vastuupiiriinsä kuuluva syytetty ei joudu

poikkeuksia. Kun kontradiktorinen periaate meillä merkitsee sitä, että syytettyä on aina alioikeudessa kuultava ja että hänen on joko itse tai OK 15:1:n rajoissa oltava joko itse tai asiamiehen kautta edustettuna oikeudessa eikä tuomion antaminen muulloin kun erityisen harvoissa ja kokonaisuuden kannalta vähäpätöisissä tapauksissa tule kysymykseen, on ulkomailla sallittu tosin rajoitetusti rikostuomion antaminen myös silloin, kun syytetty ei ole saapuvilla eikä siis yleensä ole tehokkaasti tullut kuulluksi.

Jonkin verran ihmetyttää se, että Ruotsin NRB:nkin mukaan (Vrt. tämän osalta esim. *Dillén* s. 17 s. sekä *Ekelöf* V s. 191 ss.) on katsottu aiheelliseksi luopua tästä yleisesti ÅRB:n aikana noudatetusta säännöstä.

Vaikkakaan mainitulla oikeusperiaatteella ei tietenkään tarkoiteta sitä, että se olisi jotenkin *ylikansallinen*, luontaisoikeudellinen tai muita lainsäädännöksiä kummempi lainsäädäntöteknillisesti, pitäisin sitä kuitenkin eräänä niistä perusideoista, joille kotimainen rikosprosessimenettely rakentuu ja jolle sen tulisi myöskin *de lege ferenda* rakentua. Katsoisinkin, ettei tarvetta tässä kohdin ulkomaisten esikuvien seurailemiseen ainakaan toistaiseksi ole olemassa.

Vrt. näiden osalta esim. *Hurwitz* s. 336 s., *Dohna* s. 266 ss., *Hippel* s. 546 ss., *Peters* s. 495 ss., *E Schmidt* II s. 821 ss. sekä *Lohsing* s. 336 s.

⁵⁷ Vrt. myös *Aalto* s. 20 s. ja siellä mainittua kirjallisuutta.

⁵⁸ Näiden henkilöiden mukaantulo rikosjuttuun tapahtuu joko heidän omasta aloitteestaan kantajan puolelle tai sen johdosta, että heihin haastamisen jälkeen tai OK 11:21:n mukaan oikeudenkäynnin kestäessä kohdistetaan *siviiliperusteisia vaatimuksia*.

mainitusta vahingonaiheuttamisesta turhaan tuomituksi. Kuinka tertiuksen puolustautumismahdollisuudet sitten rikosasian käsittelyä silmällä pitäen muotoutuvat? Aikaisemmin meillä näiltä osin oli vallalla absoluuttiseen adheesioon rakentuvat erittäin ankarat säännöt, jotka eivät sallineet tertiustavastuun toteuttamista missään olosuhteissa rikosasiain oikeudenkäynnissä. Sittemmin tästä periaatteesta näytetään osaksi luovutun ja nyttemmin voidaan tertiusta vastaan esittää rikosjutun yhteydessä siviilioikeudelliseen perusteeseen nojaavia, mutta rikolliseen menettelyyn välillisesti perustuvia vaatimuksia.⁵⁹

Kuitenkin näyttää siltä, ettei vielä nytkään rikosjuttujen puolella ole *sivuintervention* tyyppisiä ryhmiä hyväksytty sellaisenaan: Yleensä meillä on sivuväliintulijatyypiseen osallistumiseen rikosasiain oikeudenkäynnissä ainakin rikosoikeudellisten kysymysten osalta suhtauduttu joko kokonaan kielteisesti tai ainakin empien.⁶⁰ Tämä tietysti merkitsee samalla sitä, ettei sivullinen, joka kyllä hyväksytään fakultaatiivisesti rikosjutun asianosaiseksi siviilivaateiden osalta, suinkaan tätä ole rikospuolen osalta eikä häntä näiltä osin myöskään sivuväliintulijana hyväksytä mukaan. *Sivullisella ei täten ole käytännöllisiä mahdollisuuksia puolustautua eikä vallankaan puolustaa rikosjutun syytettyä eikä siten kontradiktoria periaate muutenkaan näytä hänen osaltaan pääsevän toteutumaan ainakaan rikosoikeudenkäynnin nykyisten sääntöjen vallitessa.*⁶¹ Voidaan siten pitää oikeana kirjallisuudessa esitettyä mielipidettä, jonka mukaan rikosjutun ratkaisu jää lopulta suuressa määrin riippumaan erityisesti syytetystä, hänen ideoistaan, älykkyydestään ja puolustautumistavastaan.⁶²

⁵⁹ Ks. Aalto s. 197 ss.

⁶⁰ Ks. Tirkkonen I s. 401 ss.

Vrt. oikeusvertailevasti lisäksi Herz ÖRZ 1961 s. 69.

⁶¹ Vrt. myös Lammi DL 1954 s. 394 ss.

Vrt. myös Planck, Gutachten s. 17 s. ja Herz ÖRZ 1961 s. 70.

Mikäli siviiliasian oikeudenkäynnissä annetulle tuomiolle myönnetään poikkeuksellisesti tertiukseen ulottuva vaikutus, on todettava, että yleensä tällaisella sivullisella useimmiten on oikeus esiintyä sivuväliintulijana siviiliasian ensikäsittelyssä. Vrt. myös Tirkkonen Sp I s. 427 s. ja siellä viitteessä 10 lausuttuja mielipiteitä sekä Siegel JBl 1919 s. 407.

⁶² Vrt. tekstissä lausutun johdosta Siegel JBl 1919 s. 407.

Siegel (JBl 1919 s. 408) ilmaisee varsin jyrkästi tässä suhteessa päinvastaisen mielipiteen aiheuttamat seuraukset: „Die schönsten Verabredungen zur Plünderung fremder Taschen wären da möglich.“

Sivullisen asemasta rikosprosessissa on osaltaan seurauksena, että sivullisella ei yleensä ole mahdollisuutta hakea muutosta rikosjutun ratkaisuun: Eihän sivullinen voisi vaatia, että rikosjutun tuomiota olisi muutettava syytetyn hyväksi ja samalla välillisesti hänen hyväkseen.⁶³ Mutta edelleen erityisen huomionarvoista on, ettei sivullinen voisi myöskään — ainakaan yleensä — käyttää hyväkseen ylimääräisestä muutoksenhausta esim. lainvoiman saaneen tuomion purkamista, jossa myös muutoksenhakulegitimaatio on rajoitettu.⁶⁴ Voisiko sivullinen siten vedota puolestaan OK 31:1:n 2-kohdan määräykseen, jonka mukaan, jos poissaoleva, jota ei ole haastettu tuomitaan, tai jos henkilö, jota ei ole kuultu, muutoin kärsii haittaa tuomiosta?⁶⁵ Sivullista ei tapauksessa ole tuomittu mihinkään, joten ensimmäisen lauseen määräys tuskin voinee tulla kysymykseen. Onko sivullinen sitten henkilö, jota ei ole kuultu ja joka muutoin kärsii haittaa tuomiosta?

Lainkohtaa vastaava määräys sisältyi jo 1734-vuoden lain OK 25:22:een ja on kirjallisuudessa katsottu, että lainkohtia tältä osalta olisi tulkittava samalla tavoin.⁶⁶ Meillä kirjallisuudessa on katsottu,⁶⁷ että rikosasiassa annetun ratkaisun oikeusvoima ulottuu kyllä kaikkiin niihin henkilöihin, jotka olisivat voineet esiintyä rikosjutussa kantajapuolella, mutta jos jotakuta sellaista henkilöä ei jutussa näin olisi kuultu, ei hänen käytettävissään ole ylimääräistä mitättömyyskantelua.⁶⁸ Toisaalta on lisäksi sanottu, ettei syytetyn puolella voi yleensä

⁶³ Muutoksenhakulegitimaatiosta ja sen rajoittamisesta ks. esim. *Tirkkonen* II s. 609 s.

Oikeuskäytännössämme on katsottu, ettei liikennevakuutusyhtiöllä olisi siinä tapauksessa, että se oma-aloitteisesti on tullut rikosjuttuun mukaan, jossa korvauksia ei ole vaadittu, muutoksenhakuoikeutta ja sen muutoksenhaku on siten jätetty tutkimatta : ks. *Arti*, LVL:n tulkinnasta s. 237.

Vrt. takausmiehen asemasta, jolle on ominaista tietyt samankaltaisuudet tekstissä mainittuun tilanteeseen nähden *Ylöstalo*, Takauksesta s. 270 s. ja siellä viitteessä 3 mainittuja tapauksia.

⁶⁴ Legitimaatiosta tuomionpurkua haettaessa *Ellilä* s. 249 s. sekä *Tirkkonen* II s. 692 s., s. 703 s. ja s. 715.

Vrt. tekstissä lausutun osalta myös *Herz* ÖRZ 1961 s. 70 ja *Siegel* JBl 1919 s. 407.

⁶⁵ Lainkohdan osalta ks. erityisesti *Halila* LM 1964 s. 13 s. ja viitteessä 54 mainittua kirjallisuutta sekä s. 30 ss.

⁶⁶ Ks. *Halila* LM 1964 s. 13 s.

⁶⁷ Ks. *Tirkkonen* II s. 674.

⁶⁸ Vrt. myös *Tirkkonen* I s. 346.

ilmetä vastaavanlaisia tilanteita, sillä jutussa annetun tuomion oikeusvoima ei ulotu muihin, kuin niihin henkilöihin, joita tuomiossa on käsitelty syytettyinä. Poikkeus on myönnetty sitä tilannetta silmällä pitäen, jossa rikostuomiossa annetun tuomion täytäntöönpano välittömästi vaikuttaa haitallisesti kolmannen oikeuksiin,⁶⁹ jollaisesta tilanteesta taas ei tyyppitilanteessa yleensä voine olla kysymys.

Kun oikeuskäytäntökin näyttää tukevan edellä OK 25:22:n osalta omaksuttua tulkintaa⁷⁰ ja kun näyttää ilmeiseltä, ettei OK 31:1:n 2-kohdalla ole tarkoitettu muuta kuin mitä aikaisemmin on säädetty OK 25:22:ssa, näyttää siltä, ettei oikeutemme myönnä tertiukselle oikeutta varsinaisin tai ylimääräisin muutoksenhakukeinoin puolustautua rikosjutussa annettua, häntä välittömästi koskematonta tuomiota vastaan. Tämä nähdäkseni merkitsee samalla, että kontradiktorisen periaatteen, jota siviiliasian oikeudenkäynnissäkin noudatetaan siten, että asianosaiselle on suotava tilaisuus tulla kuulluksi, toteutuminen täysin puuttuu.⁷¹ Tuollaisessa menettelyssä annetulle tuomiolle ei nähdäkseni voida yleensä kotimaisen oikeuden kannalta⁷² antaa pääsääntöisesti sivullista vastaan hänen vahingokseen ulottuvaa sitovaa vaikutusta.⁷³

⁶⁹ Ks. tämän osalta *Tirkkonen* II s. 674.

⁷⁰ Ks. esim. SOO p. 16.12.1914 JFT 1915 Bil.s. 308 a n:o 46.

⁷¹ Vrt. myös *Siegel* JBl 1919 s. 407.

Varsin hyvin lausuu asiasta *Merz* s. 146: »Es ist aber ein fundamentaler Grundsatz der materiellen Gerechtigkeit, dass eine Entscheidung nur denjenigen Personen gegenüber eine Wirkung äussern darf, denen Gelegenheit geboten war, auf die richterliche Feststellung des Beweises durch Beschaffung des dazu notwendigen und ihrer Sache dienenden Beweismaterials einzuwirken. Diese Personen sind regelmässig identisch mit den zur Anfechtung des Urteils, sei es mit ordentlichen Rechtsmitteln, Berechtigten.»

⁷² Ks. KKO 1963 II 82 (Se seikka, että auton kuljettaja oli lainvoiman saaneella päätöksellä tuomittu liikenne rikosjutussa rangaistukseen varomattomuudesta. liikenteessä, ei estänyt autoa koskevaan vakuutus sopimukseen [vaunuvahinkovakuutukseen] perustuvassa vahingonkorvausjutussa tutkimasta kysymystä siitä, oliko vahinko aiheutunut auton kuljettajan törkeästä huolimattomuudesta). Tässä yhteydessä on erityisen huomionarvoista todeta, että rikosjutussa, jossa syytetty tuomittiin, olivat kantajapuolella mainitun auton omistaja sekä virallinen syyttäjä, vastaajana mainitun auton kuljettaja. Kun vakuutusyhtiötä ei jutussa ollut kuultu missään ominaisuudessa ja tapauksessa olisi tuomioon jouduttu vetoamaan tertiusta vastaan, KKO:n ratkaisu edellä olevalla lisämaininnalla

III.B.3. Ei luonnollisestikaan voida kiistää sitä, etteikö edellä omaksuttu kannanotto, jonka mukaan rikostuomio ei sido sellaista sivullista, jota jutussa ei ole kuultu,⁷⁴ periaatteessa merkitsisi vahinkoakärsineen asianosaisen kannalta huonompaa ja hänelle vaikeuksia luovaa ratkaisulinjaa.⁷⁵ Katsoisin kuitenkin, ettei tässä kohdin ole mahdollisuutta joustaa kotimaisen oikeutemme ylläpitämisestä *audiatur et altera pars*-periaatteesta. Toisaalta vahinkoa kärsineen kannalta ei tässä mainitun tuomion huomioon ottaminen joustavasti uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä suinkaan ole mahdotonta vaan oikeuskäytäntömme varsin yleisesti hyväksymää.⁷⁶ Siten kolmatta henkilöä ei sido syytettyä vastaan ajatus rikostuomiossa oleva toteamus, että ei syytetty, vaan tertiüs on tehnyt syytteessä mainitun teon tai osaltaan sen aiheuttanut.⁷⁷ Kolmas mies ei siten myöskään niissä tapauksissa, joissa tämän vastuu perustetaan välillisesti hänen vastuunalaisuuteensa kuuluvan, syytettynä tuomitun rikolliseen tekoon, ole sidottu mainittuun rikostuomioon, vaan voi — ainakin periaatteessa — esittää näyttöä siitä, että mainittu tuomio on virheellinen.⁷⁸

tuntuu edellä omaksutun linjan mukaiselta. — Ks. myös *Arti* s. 360 ja s. 365 ja *Routamo* s. 184.

Tämän olisi pääsääntöisesti katsottava koskevan myös niitä tilanteita, joissa vastaaja taikka asianomistaja nostaa rikosjutun ratkaisuun nojautuen kanteen tertiusta vastaan. Vrt. kuitenkin *Herz ÖRZ* 1961 s. 72 mainittua.

⁷³ Vrt. *ARB:n* kannalta myös *Agge II* s. 132 ja *SvJT* 1936 s. 633 viite 2 sekä *Häckner* s. 115 ja 118 s.

Ks. *NJA* 1935 s. 242, 347, 618 sekä *SvJT* 1925 rf. N:o 23 (s. 39 s.).

Vrt. kuitenkin *NJA* 1916 s. 594, 1917 s. 583, 1924 s. 38 sekä *NJA* 1917 II s. 84.

Omaksuttu mielipide vastaa erästä Itävallan oikeuden lakiehdotusvaihetta: *Siegel JBl* 1919 s. 407. — Vrt. myös *Nowakowski ÖJZ* 1948 s. 550 s.

Kielteinen kanta tuntuu omalaatuiselta silloin, kun kyseessä olisivat ankarimmin kriminalisoidut rikokset, esim. murha ja tappo. Jos mainittuihin rikoksiin ja niistä annettuihin tuomioihin myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä vedotaisiin tertiusta vastaan, tuntuisi siltä, ettei olisi aiheellista sallia enää uuden näytön esittämistä siitä, ettei rikosta olisi olemassa. Vrt. edellä viitteessä 52 lausuttua sekä *Beckman JFT* 1940 s. 121.

⁷⁴ Ks. *Hurwitz* s. 564 s.

⁷⁵ Vrt. myös *Siegel JBl* 1919 s. 408.

⁷⁶ Ks. tämän tuomion ja oikeudenkäynnin todistusvaikutuksen huomioonottamisesta tarkemmin jäljempänä 15 §:n viite 23 jälkeen olevaa esitystä.

⁷⁷ Vrt. myös *KKO* 1962 II 2.

Vrt. lisäksi roomalaisen oikeuden kannalta *Planck, Gutachten* s. 18.

⁷⁸ Vrt. *Dalcq* s. 698 s. ja s. 701 sekä *Mazeaud II* s. 750 ss.

III.B.4. KS 46 §:n a-kohdan takaisinsaanti on tässäkin kohdin antanut kirjallisuudelle aihetta kommentteihin. Tapauksessa, joka systemaattisesti on luettu tuomion sivuvaikutusten piiriin, on katsottu langettavan rikostuomion sitovan myös tertiusta takaisinsaantioikeudenkäynnissä.⁷⁹ Kun edellä on katsottu, ettei rikostuomio yleensä voisi sitoa oikeusvoimaisesti sivullisen vahingoksi, muodostaisi tämä tilanne epäilemättä selvän poikkeuksen pääsäännöstä. Missä määrin sitten on aiheellista tässä kohdin luopua edellisestä, prosessuaalisesti tarkasteltuna varsin painavien näkökohtien aiheuttamasta yleissäännöstä.

Kotimaisessa kirjallisuudessa on kiinnitetty huomiota siihen, että KS 46 §:n a-kohta olisi verrattavissa erityisesti RVA 11 §:ään tyypiltään ja olisi siten suunnattu erityisesti sivullistahoon. Lainkohdassa olisi siten kysymys lähinnä siitä, missä määrin sivullinen, joka ei olisi osallistunut konkurssirikokseen, olisi velvollinen luovuttamaan haltuun saamansa omaisuuden konkurssipesään.⁸⁰ Kun rikostuomiossa on todettu, että syytetty on esim. syylistynyt RL 39:1:n edellyttämään konkurssipetokseen, on siten syytetyn osalta todettu tietyn olosuhteen olemassaolo, jota KS 46 §:n a-kohta edellyttää. Vaikkakin KS 46 §:n a-kohdan kanne suuntautuu sivulliseen, on erikoista, että siinä edellytetään juuri rikosjutun syytetyn menettelleen rikoslaissa mainitulla tavalla virheellisesti. Luonnolliselta tuntuu, että viimeksi mainitun suhteen selvittely lopullisesti tapahtuu juuri virallistoimintoisessa rikosprosessimenettelyssä. Päätysisinkin siihen lopputulokseen, että tapauksessa pääsäännöstä poiketen voitaisiin sivullisen katsoa tulevan oikeusvoimaisesti sidotuksi annettuun rikostuomioon sen sisällön rajoissa.

Oikeuskäytännön mukaisesti olisi siten katsottava, että aikaisempi langettava rikostuomio sitoisi uudessa samaperusteisessa siviiliasian takaisinsaantioikeudenkäynnissä.⁸¹ Tuntuisi nimittäin varsin erikoiselta, että tertiushen, sen jälkeen kun konkurssivelallinen on jo kauan istunut vapausrangaistustaan, saisi todistaa, ettei teko, josta rangaistus on määrätty, ollutkaan sellainen kuin RL 39:1 tai 2^a edellyttävät.⁸²

⁷⁹ Ks. *Tirkkonen* II s. 531.

⁸⁰ Ks. tämän osalta *Palmgren*, Konkurssipesän oikeudenkäynneistä s. 88 s.

⁸¹ Ks. esim. KKO 1936 II 194, KKO 1936 II 434, KKO 1943 II 194 (väh.) ja KKO t. 24/2 1959 taltio 435/takaisinsaanti konkurssipesään/konkurssipesän toimitsijamies. Vrt. myös SOO t. 1916 n:o 409.

⁸² Kun meillä kirjallisuudessa rikostuomion sitova vaikutus on jäänyt aksiomaattisten kannanottojen varaan, ei ole ihme, että oikeuskäytännössäkin, jossa sitova

III.C. Mikäli sivullista henkilöä ei siten rikosjutun yhteydessä olisi kuultu, voidaan säännöksi asettaa, ettei aikaisempaan langettavaan sen paremmin kuin vapauttavaankään rikostuomioon yleensä saateta oikeusvoimavaikutuksin vedota kolmannen henkilön vahingoksi. Toisaalta on havaittu, että kolmas henkilö saattaa tietyissä tapauksissa vedota oikeusvoimaisesti langettavaan rikostuomioon siinä tuomittua henkilöä vastaan ja siis omaksi edukseen, kun taas yleensä oikeusvoimaista sidonnaisuutta ei tuomion sisällöstä johtuen voida ajatella sivullisen hyväksi vapauttavan rikostuomion ollessa kyseessä. Kuitenkin näyttävät ne tilanteet, joissa esineoikeuden saantosuoja koskevat määräykset suojaavat oikean omistajan eikä sivullisen oikeutta, muodostavan perusteltavissa olevan poikkeustilanteen. Edellä on käsitelty erityisesti KS 46 §:n a-kohtaa verr. i-kohtaan,⁸³ mutta yhtäläisesti samantlaatuisia prosessioikeudellisia tyyppitilanteita saattaa syntyä esim. RVA 11 §:n tapauksessa samoin kuin muissa esineoikeuden saantosuoja ja nautintasuojatilanteissa.^{83a}

IV.1. Kirjallisuudessamme ja myös oikeusvertailevasti on kiinnitetty huomiota siihen, että mikäli *sivullista olisi rikosjutun yhteydessä kuultu*, ei kontradiktorisen periaatteen loukkausta enää olisi olemassa. Voitaisiinko sitten katsoa, että pelkkä kuuleminen olisi riittävä syy perus-

vaikutus on selvä päälinja, on joskus rikostuomion vaikutus konstruoitu lähinnä todistusvaikutukseksi katsottavan vaikutuksen muotoon. Ks. KKO t. 16.9.1959 taltio 1890/takaisinsaanti konkurssipesään/Elli Maria Orvokki Hurme ym. ja KKO 1956 II 70 (RO:n ja HO:n osalta).

⁸³ Huomattava kuitenkin on, että toisaalta kanne ensimmäistä luovutuksen-saajaa vastaan ja toisaalta kanne tältä esineen saanutta tertiusta vastaan ovat epäilemättä sidottuja kanteen onnistumisen kannalta erilaisiin edellytyksiin. Vrt. näiden kysymysten osalta erityisesti *Zitting* s. 177 ss. ja siellä mainittua kirjallisuutta.

Vrt. lisäksi *Komiteanmietintö* 1965: A 3 s. 18.

Lainkohdan mukaan kuitenkin kanteen perusedellytys on molempien tyyppitilanteiden osalta yhteinen sikäli, että edellytetään että RL 39:1:n tai 2:n tosi-seikasto on olemassa.

^{83a} Erään kiinteistöoikeuteen kuuluvan erityistapauksen osalta vrt. 16 §:n viite 71 jälkeen.

Irtaimen omaisuuden saantosuojakysymyksiä valaisee tapaus KKO t. 28.1.1965 taltio 272/Lahden Rautateollisuus Oy/omistusoikeuden vahvistaminen ulosmitattuun irtaimen omaisuuteen.

tamaan sidonnaisuuden rikosasiassa annettuun ratkaisuun?⁸⁴ Kuten toisessa yhteydessä on selvitelty, kysymys rikosjutun »kuultavista» on varsin monivivahteinen ja vaikea kysymys. Vaikkakin rikosjutussa usein esiintyy henkilöitä, jotka haastetaan kuultaviksi, näiden prosessuaalinen asema oikeudenkäynnin kestäessä yleensä selvenee: heistä saattaa tulla rikosjutun syytettyjä, mainitun jutun kantaja-asianosaisia tai saman jutun siviiliperusteella vastaamaan joutuvia asianosaisia taikka he eräissä tilanteissa saavuttavat sivuväliintulijan tai peräti pääväliintulijan aseman.⁸⁵

Selvältä nähdäkseni näyttää, ettei *sinänsä* kuuleminen voine sidonnaisuutta perustaa. Jos henkilöä kuullaan esim. *todistajana*, ei tämä sellaisenaan voi aiheuttaa sitä, että hän on jutussa annettuun ratkaisuun sidottu.⁸⁶

Kotimaisessa kirjallisuudessa on oikeusvoimaongelmaan kuultavan osalta eräissä yhteyksissä kiinnitetty huomiota ja tällöin katsottu, ettei kotimaisen oikeuden kannalta voida asettaa sellaista yleistä sääntöä, että tuomio sitoisi kolmatta miestä jo sillä perusteella, että häntä on jutussa kuultu.⁸⁷ Toisaalta ei kirjallisuudessamme puutu sellaisia lausumia, joiden nojalla juuri *kuulemiselle* olisi annettava merkitystä sidonnaisuusongelmaa ratkaistaessa.⁸⁸

Kun kuultavan asemaa ei kotimaisessa oikeudessa yleensä ole järjestetty, voitaneen yleisesti sanoa, että ellei rikosasiassa kuultavana oleva henkilö omaa jollakin perusteella, esim. asianosaisen asemaan muotoutuneena tai itsenäisenä sivuväliintulijana mahdollisuutta vaikuttaa täystehoisesti rikosprosessin lopputulokseen, ei tuossa oikeudenkäynnissä annettu ratkaisu voine olla yleensä hänen vahingokseen oikeusvoimainen. Kuultavan asema ei nimittäin *sinänsä* ole yhtään

⁸⁴ Vrt. tämän osalta *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 727 ss.

⁸⁵ Ks. *Aalto* s. 181 ss.

⁸⁶ Vrt. lisäksi OK 17:18.

⁸⁷ Vrt. myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 727 ss. ja s. 732, *Oikeusvoimasta* s. 350 ja s. 354, *Sp I* s. 440 s. ja *LM* 1934 s. 134 s.

Vrt. myös *Ylöstalo*, *Takauksesta* s. 271 ja *Godenhielm JFT* 1940 s. 252 ss.
Vrt. lisäksi myös *Agge II* s. 132 ja *SvJT* 1937 s. 633 viite 2, *Ekelöf*, *Interventionsgrunden* s. 8 s., *Kallenberg II* s. 1457 sekä *I* s. 1054 ss. ja s. 1079.

⁸⁸ Vrt. *Sjöström JFT* 1923 s. 101 s. sekä *LM* 1922 s. 213 s.

Vrt. *JFT* 1940 s. 267 ss. (*Bo Palmgrenin* lausunto).

Vrt. myös KKO 1923 II 432.

parempi kuin sellaisen sivullisen, jota ei jutussa ole kuultu ollenkaan. Edellinen voi tosin esittää omat näkökohtansa asiassa, muttei yleensä tässä ominaisuudessa millään tavoin valvoa, otetaanko esitetyt näkökohdat myös huomioon.⁸⁹

IV.2. Toisaalta aikaisemmin esitetyn valossa näyttää ilmeiseltä, että kuultavana ollut henkilökin voi vedota syytettyä sitovasti aikaisempaan rikostuomioon,⁹⁰ mutta saatetaan kysyä, voisiko kuultavana ollut henkilö vedota rikostuomioon myös rikosjutun asianomistajaa vastaan. Näiltä osin voidaan kotimaisen oikeuskäytännön osalta esittää mielenkiintoinen selostus-luokkaa oleva oikeustapaus:

KKO 1929 I 52: Sitten kun virallinen syyttäjä oli vaatinut velallisen A:n tuomitsemista rangaistukseen siitä, että hän oli väärentänyt B:n nimen C-pankille antamaansa kassakreditivikirjaan, oli jutussa myös B:tä ja C:tä kuultu, jolloin C oli väittänyt mainittua nimikirjoitusta oikeaksi. KO:n sittemmin tuomittua A:n väärennyksestä rangaistukseen, haki C-pankki HO:ssa ja lopulta KKO:ssa muutosta päätökseen vaatien KO:n edellä mainitun päätöksen kumoamista ja syytteen hylkäämistä. KKO lausui, että koska HO:n edellä mainittu päätös, jolla A:n oli selvitetty väärentäneen B:n nimen mainittuun kirjaan, ei ollut sitova sille oikeudelle, jonka ehkä oli tutkittava kysymystä B:n velvollisuudesta vastata tuolle välikirjalle kirjoittamastaan takauksesta, eikä päätös siten koskenut C:n oikeutta, KKO jättäen tutkimatta, mitä C oli KKO:ssa esiintuonut, poisti HO:n päätöksen ja toimenpiteet, mikäli ne koskivat C:n valitusta (ään.).

Tapauksen analyysissä on aikaisemmin todettu, että mainituista C:tä voitiin pitää jutussa asianomistajana, kun taas B:tä ei yksinomaan sillä perusteella, että hänen nimensä olisi kirjaan väärennetty, pidetty asianomistajana.⁹¹ B oli siten aikaisemman oikeuden käsityksen mukaan tyyppisesti kuultavan asemassa oleva sivullinen, jolle ei 1930-luvun asianosaiskäsityksen vallitessa myönnetty itsenäistä asemaa rikosasiain oikeudenkäynnissä.⁹²

⁸⁹ Kuultavan oikeuksista rikosprosessissa vrt. *Tirkkonen* I s. 403.

⁹⁰ Ks. edellä III. A. 2.

⁹¹ *Tirkkonen* LM 1934 s. 134 s.

⁹² Henkilön, jonka nimikirjoitus väitetään väärennetyksi, asemasta vrt. *Tirkkonen* SvJT. 1941 s. 728 s. viite 3.

Nyttemmin asianlaita olisi ilmeisesti toinen, kun oikeuskäytännössä on yleisesti alettu myöntää sille henkilölle, jonka nimi oli asiakirjaan väärennetty, asianomistajan oikeus. Ks. tästä tarkemmin *Tirkkonen* I s. 328 ja siellä viitteessä 9 mainittuja tapauksia.

Tapauksen prosessioikeudellisen puolen osalta on ensinnäkin todettava, että siinä on ensiprosessin yhteydessä lausuttu nimenomaisen oikeusohjeen muodossa käsitys siitä, kuinka jälkiprosessin sidonnaisuuskysymykseen on suhtauduttava. Lausunto koskee nimenomaan asianomistajan ja kuultavan suhdetta rikosjutussa vahvistettuun nähden. Expressis verbis tuomioistuin on todennut, ettei rikostuomiossa vahvistettu sidos kuultavan ja asianomistajan välisessä oikeudenkäynnissä. Ratkaisua on epäilemättä pidettävä oikeusvoimaoppien kannalta oikeaan osuneena.⁹³

V.1. Nähdäkseni onkin perusteltu syy katsoa, ettei kuuleminen rikosjutun yhteydessä sinänsä aiheuta, että kuultu henkilö tulee rikosjutussa annetun tuomion sitomaksi suhteessa saman jutun asianomistajaan. Tällaisissa tilanteissa ei siten kuultavan asema aiheuta sellaiseen sitä, että rikostuomio sitoi kuultua henkilöä. Tässä kohdin on kuitenkin syytä seuraavana tarkastella tilannetta, jolloin *lainsäädännössä* on järjestetty nimenomainen menettely, jolla on tarkoitettu suojata sivullisen etua⁹⁴ ja samalla suotu tälle riittävät mahdollisuudet oikeudenkäynnin tulokseen vaikuttamiseen.⁹⁵

Tähän tyyppiryhmään kuuluvat tapaukset koskevat ennen muuta vakuutus oikeuden piiriin kuuluvia tilanteita. Jos vakuutusyhtiö, jota ei rikosjuttuun ole haluttu haastaa mukaan, haluaisi käyttää puhevaltaa sen asianosaisen puolesta, jonka perusteella tämä on vastuuvelvollinen, onko tällainen menettely kotimaisen oikeutemme mukaisesti mahdollista ja sitooko vakuutusyhtiötä myönteisessä tapauksessa rikosjutussa

⁹³ Vrt. myös Ylästalo, Takauksesta s. 170 viite 8.

Merkinnänarvoinen on kuitenkin *Rekolan* (s. 290 viite 92) antama lausuma, jonka mukaan mainittu KKO 1929 I 52 tuntuu jollakin tavoin oikeudentunnetta loukkaavalta. »Tuomioistuimen arvovallankaan kannalta ei voida hyväksyä, että samalla kun väärentäjä kärsii rangaistustaan väärennyksestä, oikeudet edelleen tutkivat, onko tätä väärennystä sittenkään tapahtunut. Tällainen rangaistustuomion suhteellinen sitovaisuus korostaa liiaksi sen olosuhteitten pakosta suhteellista oikeellisuutta eikä vastaa rangaistustuomiolle asetettavia vaatimuksia.»

Voitaneen sanoa, että nykyisin säännöllisesti kuultavan asemassa olleisiin henkilöihin deliktiperusteisen vahingonkorvauksen ollessa kyseessä rikostuomion vaikutus jälkiprosessissa on kirjoitettu tuomion todistusvaikutuksen muotoon. Ks. esim. KKO 1952 I 11 ja siiviilipuolella KKO t. 29. 4. 1952 taltio 1311/Siiri Sulamit Salo /korvaus (jutun vastaajat olivat rikosjutun kuultavia).

⁹⁴ Vrt. myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 728.

⁹⁵ Vrt. sivuinterventiosta Ranskan oikeuden kannalta *Courteaud* s. 77 ss.

annettu ratkaisu, mikäli se on osallistunut aikaisemman rikosjutun käsittelyyn.

Ei liene epäilystä siitä, että tavallisin tilanne, jossa kotimaisessa oikeudessa on jouduttu kysymään, sitooko rikosjutussa annettu ratkaisu vakuutusyhtiötä, on liikennerikosten tuomitsemisen jälkeen nostettava vahingonkorvausoikeudenkäynti. Tällainen kehityshän on ilmeisesti yleismaailmallinen.⁹⁶ Toisessa yhteydessä olen tarkemmin selostanut tarkasteltavaan ongelmaan liittyviä rikosprosessilain asialliseen soveltusalaan kuuluvia tilanteita.⁹⁷ Järjestelmän mukaan liikennevahingosta vastuussa oleva *vakuutusyhtiö, joka on kieltäytynyt korvauksia suorittamasta, on kutsuttava kuultavaksi* mainittuun rikosasiain oikeudenkäyntiin, jos mainittuja siviilivaatimuksia halutaan rikosjutun yhteydessä tutkia. Ellei näin tapahdu, on mahdolliset siviilivaatimukset jätettävä tutkittavaksi ottamatta.⁹⁸ Aikaisemman lainsäädännön kannalta oli varsin suurta erimielisyyttä, kuuluiko intervention tehneelle vakuutusyhtiölle itsenäistä muutoksenhakuoikeutta.⁹⁹ Uudessa lainsäädännössä on nimenomaisesti määrätty, että vakuutusyhtiöllä on tällainen muutoksenhakuoikeus, mikäli se on edellä kerrotuin tavoin joutunut rikosjuttuun mukaan.¹⁰⁰

Liikennevakuutuslainsäädäntö, joka ohjaa vakuutusyhtiöön suunnatut vaatimukset nimenomaan siviiliprosessitielle,¹⁰¹ on suuresti aktualisoinut kysymyksen rikostuomion merkityksestä. Toisaalta se näyttää myös olennaisesti selventäneen aikaisemmin erityisen kiistanalaista sidonnaisuuskysymystä. Nyttemmin nimittäin on kirjallisuudessa varsin yleisesti katsottu, että mikäli vakuutusyhtiö on asianmukaisesti haastettu rikosjutun käsittelyyn kuultavaksi — niin aivan siitä riippumatta, onko vakuutusyhtiö tullut saapuville — mainitussa rikosjutussa

⁹⁶ Vrt. myös Solem s. 113 ja *Fasching* ZVR 1958 s. 63.

⁹⁷ Ks. *Aalto* s. 212 ss.

⁹⁸ Ks. *Aalto* s. 215 ss.

⁹⁹ Vrt. tämän osalta *Aalto* s. 183 ss. ja viitteessä 9 lausuttua.

¹⁰⁰ Vrt. myös *Arti* s. 359.

Mikäli korvauksia olisi tuomittu LVL:n prosessuaalisten määräysten vastaisesti, on oikeuskäytännössä vakuutusyhtiölle myönnetty myös mahdollisuus käyttää OK 31:1:n 2-kohdan mukaista tuomiovirhekantelua. Näin esim. Vaasan HO p. 28/12 1962, *taltio*, 1097/Valtion. tapaturmatoimisto/kantelu.

¹⁰¹ Ks. LVL 11 §.

annettu ratkaisu on sitä sitova.¹⁰² Positiivinen lainsäädäntömme on siten luonut varsin selvän tapauksen, jossa rikosjutun ratkaisulla on oikeusvoimavaikutus yli sen asianosaissuhteiden, siis myös jutussa kuultavaksi haastettuun *kolmanteen mieheen*. Mikäli vahinkoakärsineen ja vakuutusyhtiön välillä syntyisi uusi oikeudenkäynti aikaisemmin vastaajan maksettavaksi tuomittujen korvausten osalta, pitäisi rikostuomio ilman muuta panna uuden tuomion perustaksi.¹⁰³

V.2. Voidaan tietysti kysyä, muodostaako LVL:n mukainen järjestely yleisemmin hyväksyttävän menettelytavan, jota voitaisiin soveltaa esim. myös muissa vakuutustapauksissa siten, että vakuutuksenantajan sidonnaisuus rikostuomioon voitaisiin perustaa haastamalla vakuutusyhtiö kuultavaksi rikosjutun käsittelyyn, edellyttäen ettei se sinne yleisten normien mukaan asianosaiseksi kuuluisi.

Käsitteen selvittelymielessä näyttää olevan ensinnäkin syytä todeta, että vaikka liikennevakuutuslaki edellyttää vakuutusyhtiön haastamista rikosprosessiin »kuultavaksi», on vakuutusyhtiö epäilemättä kokonaisuutensa huomioon ottaen *sivuväliintulijan asemassa*.¹⁰⁴ Vieläpä voidaan vakuutusyhtiön prosessioikeudellista asemaa tarkasteltaessa sanoa, että sillä on käytettävissään lain nimenomaismääräyksen mukaan myös *muutoksenhakuoikeus*, jollainen kotimaisessa kirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä suodaan tavallisesti vain sellaiselle sivuväliintulijalle, jolla on välitön intressi sivuväliintuloon.¹⁰⁵

Voitaisiinko sitten sanoa, että rikostuomion oikeusvoimavaikutus ulottuisi aina sellaiseen sivuväliintulijaan, jonka asema oikeudenkäynnissä muotoutuisi edellä kerrotun mukaisesti. Lähtökohtaisesti tällainen mahdollisuus on varsin lähellä. Tutkittavaa relaatiota silmällä pitäen on kuitenkin sanottava, että rikosprosessissa erittäin harvoin — jos koskaan — tulee sivuväliintulo kysymykseen rikosprosessin tässä

¹⁰² Ks. esim. *Arti* s. 361, *Lammi*, Liikennevakuutuslaki s. 234 s. ja *Aalto* s. 217.

Vrt. aikaisemmin *Borenius* s. 47 ss.

¹⁰³ Vrt. myös *Arti* s. 361. — Sitova vaikutus olisi voimassa tämän säännösten alueella tertiuksen hyväksi kuten myös häntä vastaan.

Vrt. *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 731 s.

¹⁰⁴ Kotimaisessa kirjallisuudessa on pääsemässä vallalle liberaalimpi käsitys sivuväliintulon edellytyksistä ja nimenomaan siitä, että sivuväliintulo voi alkaa juuri kuultavaksi kutsumisella. Ks. tämän osalta *Reinikainen LM* 1951 s. 438 ss. Olen aikaisemmin omaksunut tämän mielipiteen (*Aalto* s. 182).

¹⁰⁵ Ks. esim. *Tirkkonen Sp* II s. 387 ja siellä viitteessä 18 mainittua sekä *Reinikainen LM* 1951 s. 462.

kosketellun osan eli rikoksen ja julkisoikeudellisten seuraamusten määräämisen osalta.¹⁰⁶ Sensijaan siviiliseuraamusten osalta asianlaita saat-
taa olla toisin ja noudattelevat nämä tapaukset osaltaan siviiliprosessi-
menettelyn sääntöjä.¹⁰⁷ Edellisen nojalla voitaisiin siten todeta, ettei
rikostuomion rikosoikeudellisen puolen osalta yleensä saata esiintyä sel-
laista relaatiota, jossa jouduttaisiin harkitsemaan rikostuomion vaiku-
tusta sivuinterventiota yrittäneeseen sivulliseen, ja että rikostuomion
siviilioikeudellisten kohtien osalta on noudatettava siviiliprosessin sään-
töjä.

VI.1. Prosessioikeudellisesti usein varsin kiusallisesta sidonnaisuus-
kysymyksestä selvittää vahingoitetun kannalta, jonka intressissä eri-
tyisesti langettavan tuomion yhteydessä on sidonnaisuuden myöntämi-
nen, käytännössä siten, että siviiliperusteella vastuunalaiseksi väitetty
haastetaan rikosasiain oikeudenkäyntiin mukaan ja häneen jo tuossa
yhteydessä kohdistetaan vahingonkorvausta koskevat vaatimukset. Täl-
lainen tertiuskumulointi syyteasiain oikeudenkäynnin yhteyteen on —
kuten aikaisemmin on havaittu — nyttemmin tärkeistä syistä johtuen
katsottava fakultatiivisesti sallituksi ja käytännössä myös sovelletuksi
säännöksi.¹⁰⁸ Selvältä toisaalta tuntuu, että siviiliperusteella juttuun
mukaan haastettu voi ilman muuta valvoa kaikin tavoin etujaan rikos-
asiain oikeudenkäynnissä ja mm. hakea muutosta ratkaisuun. Hänellä
näyttää siten olevan mahdollisuus esittää näyttöä myös siitä, ettei syy-
tetty ole syyllistynyt syytteessä mainittuun tai muuhunkaan huoli-

¹⁰⁶ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 609.

Vrt. KKO 1950 II 158 (Jutussa oli A:n kaupungin omistaman auton kuljetta-
jalle B:lle vaadittu rangaistusta varomattomuudesta liikenteessä, ja A:n kaupungin
edustaja oli esittänyt jutun yhteydessä, että tapaus oli tapaturma ja vaatinut
tässä yhteydessä kuluja; KKO katsoi, että koska juttu ei koskenut A:n kaupungin
oikeutta ja etua siinä määrin, että kaupungilla voitaisiin katsoa olevan itsenäinen
kanneoikeus siinä ja koska syytetty oli tyytynyt RO:n päätökseen sekä HO:n
näin ollen ei olisi pitänyt ottaa tutkittavaksi kaupungin siellä esittämää valitusta,
KKO havaitsi oikeaksi kumota ja poistaa HO:n päätöksen ja jättää kaupungin
KKO:ssa esittämän valituksen huomiotta).

¹⁰⁷ Vrt. tämän osalta *Tirkkonen* II s. 609 ja siellä viitteessä 16 mainittua kirjalli-
suutta.

Oikeutemme ei siviiliprosessissa yleensä tunne ns. interventiovaikutusta. Ks.
esim. *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 265 ss. ja s. 349 ss. ja Sp II s. 319 s. sekä
siellä viitteessä 16 mainittua.

¹⁰⁸ Ks. edellisen osalta *Aalto* s. 197 ss. ja s. 218 ss. sekä poikkeusten osalta
s. 211 ss.

mattomuuteen. Toisaalta taas mikäli tuomioistuin katsoisi, että syytetty on syyllistynyt syytteessä mainittuun rikokseen, pitäisi nähdäkseni katsoa, että rikosoikeudellisen syyllisyyden toteaminen ja rikollisen teon todistaminen sitovat tertiusta. Kyseessä on ns. menettelyn sisäinen sidonnaisuus, joka myönnetään usein myös sellaisten oikeusjärjestysten kannalta, jotka suhtautuvat periaatteessa kielteisesti menettelylajien väliseen sidonnaisuuteen (NRB 29: 6).

VI.2. Olen edellä pyrkinyt selvittämään eräitä sellaisia relaatioita, joissa kysymys rikostuomion oikeusvoimavaikutuksesta suhteessa sellaiseen henkilöön, joka ei ole esiintynyt aikaisemman rikosjutun asianosaisena, aktualisoituu. Selvyyden vuoksi lienee syytä lopuksi todeta, etteivät käsitellyt tilanteet ole suinkaan ainoita henkilörelaatioita, joita menettelylajien välillä esiintyy, mutta sikäli kuin olen voinut todeta, ne näyttäisivät kyllä muodostavan tavallisimpia tapauksia ainakin kotimaista oikeutta silmällä pitäen.

III OSA

RIKOSTUOMION MUISTA VAIKUTUKSISTA
SIVIILIPROSESSISSA

15 §. RIKOSTUOMION TODISTUSVAIKUTUKSESTA

I.1. Edellä olevassa esityksessä on pyritty 8—14 §:ssä selvittämään, millaisten edellytysten vallitessa ennalta ajatellen näyttäisi olevan perusteltavissa oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen ulottaminen rikostuomiosta jälkiprosessiin. Olen tässä tarkoituksessa käsitellyt eräitä tyyppitilanteita, joissa eräiden osalta tuntuisi siltä, että oikeusvaaraa tuottamatta voitaisiin rikostuomiolle tuollainen vaikutus myöntää. On avoimesti lopulta myönnettävä, että ilmeisesti niiden tilanteiden kuvaaminen, joissa sitova vaikutus saattaisi tulla kysymykseen, ei tyhjentävästi tunnu mahdolliselta.¹ Tässä kohdin näyttää siten jäävän lopulta tuomioistuimen harkintaan, katsooko se rikostuomion niin luotettavaksi, että sille voidaan myöntää oikeusvoiman positiivinen vaikutus siviiliprosessissa. Varsin monissa tapauksissa ja varsin erityyppisistä syistä tämä vaikutus on jouduttu edellä olevassa esityksessä yleissääntöisesti kiistämään.

Näin on asianlaita yleissääntöisesti silloin, kun rikostyypeissä tullaan rangaistusasteikon lievempiin ja lopulta vähäisiin rikoksiin, joista saattaa tulla vain sakkorangaistus tai kuusi kuukautta vankeutta.² Tämän lisäksi edellä on tultu siihen tulokseen, että *rikostuomiossa todetut seikat eivät yleensä tertiuksen vahingoksi sitoisi oikeusvoimaisesti*

¹ Lopultakin on siten jätettävä tuomarin harkinnan varaan laajalla alueella yksittäistilanteessa, milloin oikeusvoiman positiivinen vaikutus voidaan myöntää, milloin ei.

² Ks. näiden osalta 8 §:n viite 37 jälkeen lausuttua.

kolmatta henkilöä.³ Samojenkin asianosaisten välillä sidonnaisuutta on pyritty rajoittamaan.⁴ Myös rikostuomiolle sinänsä on asetettu sellaisia oikeusturvallisuuden vaatimia erityisedellytyksiä, joiden vuoksi lukuisissa tapauksissa oikeusvoimainen sidonnaisuus on syrjäytynyt. Niinpä summaarisen menettelyn jälkeen annetut tuomiot sekä ulkomaiset rikostuomiot ovat jääneet yleensä edellä kuvatun sidonnaisuuden ulkopuolelle.⁵ Rajoitukset johtavat puolestaan siihen, että monet rikostuomiot, jotka kyllä ovat ilmeisessä konneksiteettisuhteessa myöhempään siviiliasiaain oikeudenkäyntiin, jäävät tuomion oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen ulkopuolelle. Tämä merkitsee luonnollisesti samalla sitä, että siviiliprosessissa oikeusvoimaisesti sitovien tuomioiden lisäksi on olemassa melkoinen määrä tuomioita, jotka varsin läheisesti koskevat sitä, josta uusi siviiliasiaain oikeudenkäynti on pantu vireille, mutta joilla siis ei ole sitovaa vaikutusta uudessa oikeudenkäynnissä.

Yleisenä havaintona *oikeutemme kannalta* voidaan todeta, että rikostuomion sitova vaikutus on jouduttu ennen muuta *oikeusturvallisuuden* vaatimuksesta rajoittamaan suhteellisen kapealle alueelle.⁶ Olen siten omaksunut sen kirjallisuudessamme puolletun käsityksen, jonka mukaan mikäli yksittäistapauksessa olisi epävarmaa, miten laajaksi oikeusvoimavaikutus olisi katsottava, on oikeusvoimalla suppeampi eikä laajempi sisällys.⁷

I.2. Prosessiekonomian kannalta asiaa tarkastellen joudutaankin kysymään, voidaanko yleensä tuota materiaalia ja tuomiota käyttää hyväksi tulevaisuudessa tapahtuvassa, samaan asiaan liittyvässä oikeudenkäynnissä. Selvää jo lähtökohtaisesti on, että ellei materiaalia voitaisi käyttää ollenkaan, jouduttaisiin melkoiseen prosessiekonomiseen tuhlailuun,⁸ varsinkin kun tapausten esiintymistiheys juuri tässä tyyppi-

³ Ks. edellä 14 §:n viite 52 jälkeen lausuttua.

⁴ Ks. edellä 13 §:n viite 24 jälkeen lausuttua.

⁵ Vrt. näiden osalta 8 §:n viite 39 ja viite 69 jälkeen lausuttua.

⁶ Tämähän on muodostanut perusajatuksen sidonnaisuussääntöä perusteltaessa ks. 7 §:n viite 91 jälkeen lausuttua.

⁷ Oikeusvoiman laajemman ulottuvuuden omaksuminen muodostuisi usein jälkiprosessissa oikeussuojan saamisen esteeksi. Asianosaisella tulee siten olla käytettävissään oikeussuojatie aina silloin, kun ei ole ilmeistä, että lain mukaan on olemassa este hänen oikeussuojaa koskevan pyyntönsä käsittelylle. Ks. myös Tirkkonen Sp II s. 347 s. ja Kallenberg II s. 1338.

⁸ Vrt. Oser-Schönenberger-V¹ s. 383.

ryhmässä on tuomion oikeusvoimaan verrattuna huomattavasti suu-rempi.⁹ *Kirjallisuudessa* on kysymykseen yleensä vastattu myönteisesti¹⁰ ja tuomion sekä tuomion yhteydessä kertyneen materiaalin käytöstä tavallisesti käytetty nimityksiä *tuomion* ja *oikeudenkäynnin todistusvaikutus*.¹¹

II.1. Tuomion todistusvaikutuksella on kotimaisessa kirjallisuudessa tarkoitettu sitä, että tuomioperusteisiin sisältyvät tosiasiat otetaan oikeudenkäyntiaineistona huomioon myöhemmässä prosessissa, jossa samat tosiseikat ovat asiaan vaikuttavia.¹² Samalla on viitattu siihen, että sellaisten seikkojen hyväksikäyttäminen nojautuu *vapaaseen todistusteoriaan*.¹³ Kun oikeusvoimavaikutus merkitsi normin edellyttämässä tilanteessa aina sitä, että edellytetty seuraamus oli selvästi etukäteen normissa määrätty myös esillä olevaa tapausta silmällä pitäen, tuomion todistusvaikutus on epäilemättä varsin mitään sanomaton yksittäistilannetta ajatellen. Aikaisempi tuomio tosin voidaan ottaa huomioon uudessa oikeudenkäynnissä, mutta normi ei määrää minkäänlaista selvää yleisseuraamusta tilanteessa: seuraamuksen määrääminen on jätetty kokonaan lakia soveltavan tuomioistuimen vapaaseen harkintaan. Kun oikeusvoimailmiölle on siten lähtökohtaisesti tyyppillistä tietty ehdottomuus sekä normin huomioon ottamista että sen soveltamisen seuraamusta koskevissa kohdissa, on tuomion todistusvaikutuksen merkityksen arviointi jätetty tuomioistuimen vapaaseen harkintaan, joka samalla merkitsee, että kysymyksen ratkaisu on edelli-

⁹ Vrt. myös *Eckhoff* s. 27 s. ja s. 320.

¹⁰ Kotimaisen kirjallisuuden osalta ks. esim. *Tirkkonen* II s. 531 s. ja *Sp* II s. 320 sekä *Oikeusvoimasta* s. 257 ss. ja *Ellilä* LM 1948 s. 623.

Vrt. myös *Halila*, *Tunnustamisesta* s. 296 viite 10, *Reinikainen* s. 35 ja *Jutun palauttamisesta* s. 158 (verr. s. 366 viite 42), LM 1951 s. 456 viite 64 sekä *Ylöstalo*, *Takauksesta* s. 271.

Hallintoprosessin kannalta vrt. *Rekola* LM 1958 s. 624.

Kuitenkin jo vanhemmassa kirjallisuudessa tapaa mainintoja, joista voidaan päätellä todistusvaikutuksen olleen tunnetun: ks. esim. *Trygger* s. 186.

Vrt. myös JFT 1894 s. 123 ss. käytyä keskustelua.

¹¹ Ilmiöstä käytetään ulkomaaisessa kirjallisuudessa nimityksiä *bevisverkan* ja *Beweiswirkung*.

Vrt. myös esim. *Gärde* s. 196 ja 411, *Andenaes* s. 427, *Eckhoff* s. 27 ja s. 320, *Tirkkonen* *Sp* II s. 320 sekä *H. Schmidt* s. 79.

Vrt. *Sjöström—Alkio* s. 167 sekä *Welamson* s. 25.

¹² *Tirkkonen* II s. 532 ja *Sp* II s. 320.

¹³ *Tirkkonen* II s. 531 s. ja *Sp* II s. 320.

seen verrattuna heilahtanut toiseen äärimmäisyyteen ja siten erittäin suureen relatiivisuuteen.¹⁴

Kirjallisuudessamme on todettu, ettei kirjoitettuun prosessilakiin sisältynyt aikaisemmin mitään normia, joka välittömästi olisi edellyttänyt todistusvaikutuksen myöntämistä, jos kohta ei myöskään kirjoitettua normia päinvastaiseen suuntaan¹⁵. Voimassa olevan oikeuden kannalta on mahdollista viitata asiaan liittyvään OK 17:2:n yleismääräykseen: Tuomioistuimella on yleensä oikeus vapaasti harkita kaikkia oikeudenkäynnissä esille tulevia seikkoja ja niiden nojalla ratkaista, mitä se pitää totena. Tuomion todistusvaikutuksenkin osalta on havaittavissa oikeusvoimavaikutuksen kaltainen tyyppitilanne sikäli, ettei tuomio sinänsä aiheuta määrättyä vaikutusta vaan tässäkin kohdin on kysymys siitä, että *prosessinormi* myöntää sellaisissa tilanteissa, joissa kahden tuomion tosiseikastot lähentyvät toisiaan, tuollaisen vaikutuksen.¹⁶

Tuomion ja oikeudenkäynnin todistusvaikutus ovat siten seurauksiltaan varsin relatiivisia.¹⁷ Niiden perusluonteeseen näyttää lähtökohdaisesti sisältyvän nykyaikaiselle todistusoikeudelle tyyppillinen piirre: nykyisen inhimillisen tiedon vallitessa ei ole mahdollista tarkemmin ex ante määritellä sitä, mikä merkitys rikostuomiolla on todisteena oikeudenkäynnissä vaan tämä tehtävä on jätettävä lakia soveltavan tuomarin harkintaan. Kun oikeusvoimaseurauksen ratkaisu on perussäännöltään lainsäädäntötasoista, on tuomion todistusvaikutuksen kyseessä ollen tämä tehtävä, ts. esiintyvän ilmiön seurauksen arvioiminen, jätetty tuomarin vapaaseen harkintaan.¹⁸

II.2 *Oikeusvertailevasti* saatetaan havaita, että *tuomion ja oikeudenkäynnin todistusvaikutus* on yleisesti hyväksytty.¹⁹ Erityisesti niiden valtioiden oikeusjärjestyksissä, jotka eivät tunnusta oikeusvoiman positiivista funktiota sillä tavoin kuin oma prosessisysteemimme, voidaan sanoa, että tuomion todistusvaikutus korvaa laajalti sen funktion,

¹⁴ Vrt. edellä 2 §:n viite 38a jälkeen lausuttua.

¹⁵ Ks. myös Tirkkonen, Oikeusvoimasta s. 258 s.

Tirkkonen viittaa siihen, että tämä tuomion vaikutuslaji oli tunnustettu jo aikaisemman oikeuden kannalta (Tirkkonen mts. 258 s.).

¹⁶ Ks. Tirkkonen Sp II s. 320.

¹⁷ Ks. myös Tirkkonen II s. 529.

¹⁸ Ks. myös esim. Aalto LM 1967 s. 732.

¹⁹ Vrt. myös 6 §:n viite 16 jälkeen.

joka muualla on säännöstetty oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen²⁰ muodossa. Niinpä esim. *Ruotsin oikeuden* kannalta on katsottu, että rikostuomion vaikutukset voidaan sopivasti selittää myöhempää siviili-asiain oikeudenkäyntiä silmällä pitäen juuri tuomion todistusvaikutuksen muodossa.²¹ Eikä tämä tuomion vaikutustapa muidenkaan oikeusjärjestysten piirissä niitä tilanteita ajatellen, joissa oikeusvoimavaikutus on syystä tai toisesta rajoitettu tai kielletty, ole tuntematon.²² Tuomion todistusvaikutus liittyneenä oikeudenkäynnin todistusvaikutukseen on yleensä tunnustettu myös niissä maissa, joissa myönnetään rikostuomion oikeusvoimavaikutus siviiliprosessissa tavallista laajemmin.²³

II.3. Kuitenkin jo lähtökohtaisesti voidaan kysyä, liittyykö todistusvaikutus yleensä kaikkiin tuomioihin vai olisiko tässä kohdin asetettava joitakin rajoituksia.²⁴ Kirjallisuudessammehan on kyllä katsottu, että tuomion todistusvaikutus saattaisi kuten tuomion oikeusvoimavaikutuskin liittyä kaikenlaaisiin tuomioihin.^{24a} Erityisesti huomiota kysymystä pohdittaessa lienee kiinnitettävä siihen, millä tavoin rikostuomio on syntynyt. Jos esim. kolmannella henkilöllä, jonka vahingoksi rikostuomio tulisi vaikuttamaan, ei olisi ollut tilaisuutta vaikuttaa tuomion muodostumiseen, voitaisiinko silti ajatella että tuomion todistusvaikutus myös suhteessa sivulliseen olisi olemassa.

²⁰ Ks. esim. *Tirkkonen* II s. 532 ja *Sp* II s. 320 sekä *Welamson* s. 40.

Kannanmäärityksistä aikaisemman saksalaisen kirjallisuuden osalta ks. *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 258 viite 14.

Vrt. lisäksi myös *Gerland* s. 378 s.

²¹ Ks. esim. *Ekelöf* III s. 145 ja *Gärde* s. 411.

Vrt. myös *SOU* 1938: 44 II s. 445.

²² Ks. esim. *Hurwitz* s. 564 s., *Munch—Petersen* V s. 244 s. viite 13, *Planck*, *Gutachten* s. 18 ja s. 43 ja *Siegel* *JBl* 1919 s. 408.

²³ Vrt. myös *Tirkkonen* *Sp* II s. 320.

Vrt. lisäksi myös *Staub* s. 142 ss. sekä *Mazeaud* II s. 696 ss.

²⁴ Ks. yleisluontoisesti edellä viite 18 jälkeen.

Kun luo lyhyen silmäyksen ulkomaiseen asiaa käsitelleeseen kirjallisuuteen, havaitsee, että eri suhteissa on haluttu tehdä rajoituksia tuomion todistusvaikutukseen. Niinpä esim. *Faschingin* mukaan (II s. 252) vapauttavaa rikostuomiota ei voitaisi käyttää myöskään pakottavana todisteena ZPO 268 §:n erityismääräyksestä johtuen. Vrt. kuitenkin *Wolff* s. 76.

^{24a} Ks. myös *Tirkkonen* II s. 529 ja *Sp* II s. 316 viite 5.

Tuomion todistusvaikutus lienee käytännössä kaikkein tavallisin eräiden vakuutustilanteiden yhteydessä. Viittaus tässä yhteydessä esim. liikennevakuutuslain järjestelyihin lienee paikallaan. Kun tuomioon vedotaan vakuutusyhtiötä vastaan, ei voitane pitää ihmeenä, että juuri vakuutusyhtiöiden edustajien taholta on joskus haluttu kiistää tuomion todistusvaikutus kokonaan ja siten väittää, ettei aikaisemmalla rikostuomiolla, jonka yhteydessä vakuutusyhtiötä ei ole kuultu, ole mitään vaikutusta siviiliasian oikeudenkäynnissä.²⁵

Oikeusvertailevasti saatetaan havaita, että Englannin oikeusjärjestyksen mukaan on katsottu, ettei rikostuomion käyttö edes todistuskeinona olisi mahdollinen, koska todiste on syntynyt sellaisessa tilanteessa, jossa sivullista ei ole kuultu.²⁶ Kuten edellä on selvästi käynyt ilmi, tuomion todistusvaikutus on yleensä tunnustettu oikeudessamme. En ole huomannut, että Englannin oikeuden todistelun rajoitusta koskevaan sääntöön olisi yleensä kiinnitetty huomiota. Kotimaisen oikeuden kannalta havaitaan tosin, että OK 17:9:ssä on määräyksiä *kontradiktorisen periaatteen* ajatusten soveltamisesta todistelussa, mutta mainitut määräykset koskevat *vireillä olevaa prosessimenettelyä*.²⁷ Katsoisinkin, ettei ole riittävää syytä kieltää lähtökohtaisesti rikostuomion käyttämistä todisteena edes silloin, kun kolmatta henkilöä, joka ei ole ollut rikosjutussa asianosaisena tai muutenkaan mukana, ei tuossa yhteydessä ole kuultu. Kolmannella, kuten jokaisella siviilijutun asianosaisella, on mahdollisuus OK 17:9:n nojalla esittää mielipiteensä

²⁵ Ks. esim. *Arti* s. 360: »Kaiken edelläselostetun perusteella emme voi joutua muuhun lopputulokseen kuin siihen, että ellei rikosasiassa syytejutun yhteydessä samalla liikennevakuutuslain mukaisessa järjestyksessä käsitellä kysymystä vahingonkorvaustenkin osalta, niin ei syyteasiassa annetulla päätöksellä mitään osaltaan voi olla vaikutusta liikennevakuutuksesta suoritettavan korvauksen perusteena.»

Vrt. kuitenkin *Hörstadius* s. 46.

²⁶ Vrt. myös *Halsbury* XV s. 396.

Vrt. myös *Herz* *ÖRZ* 1961 s. 70, *Siegel* *JB1* 1919 s. 408 ja *Planck*, *Gutachten* s. 13.

Mielenkiintoista on edelleen havaita, ettei tuomion todistusvaikutus kolmanteen nähden suinkaan ole aikaisempina aikoina, jolloin keskityttiin oikeusvoimaongelman selvittelyyn menettelylajin sisällä, yksimielisesti tunnustettu edes Saksassa. Ks. esim. *Wach* I s. 629 ja *Kuttner* s. 179 s. verr. *Urteilswirkungen* s. 6 ss.

Vrt. lisäksi *Reinikaisen* esitystä *LM* 1951 s. 456 viite 64.

²⁷ OK 17:9:n tulkinnasta ks. *Tirkkonen*, *Todistuslainsäädäntö* s. 55 ss.

jokaisesta oikeudessa esitetystä todisteesta, niin myös esitetystä rikostuomiosta.²⁸

Ilmeiseltä siten tuntuu, että tuomion todistusvaikutuksen syntymisen edellytykset näyttävät huomattavasti oikeusvoimavaikutuksen syntymisen edellytyksiä väljemmiltä. Kuitenkin tuntuu selvältä, että vaikkakin erilaatuisilla tuomioilla on todistusvaikutus uudessa oikeudenkäynnissä, todisteiden arvostamisessa saattaa olla huomattavia eroja yksittäistilanteesta ilmenevistä syistä riippuen. Tuomion todistusvaikutuksen myöntäminen tuskin voinee olla esim. kytketty välttämättä edes siihen, että aikaisempi ratkaisu on saanut lainvoiman, joka taas on oikeusvoimavaikutuksen syntymisen edellytys, vaikkakin lienee epäilyksetöntä, että saman tuomion todistusvaikutus silloin, kun tuomio on lainvoimainen ja silloin kun muutosta siihen on haettu, on varmaan käytännössä erilainen.

Tässä kohdin tulee jo korostetusti esille tuomion todistusvaikutuksen tyypillinen piirre: Tilanteen, jossa tuomion todistusvaikutus syntyy, *edellytykset* ovat oikeusvoimavaikutukseen nähden varsin *väljät* ja *joustavat*.

II.4. Edellä on havaittu, että tuomion todistusvaikutus sinänsä instituuttina näyttää olevan tunnettu niin kotimaisessa kuin myös ulkomaisessa kirjallisuudessa. Samoin on havaittu, että kotimaisessa kirjallisuudessa tuomion todistusvaikutuksen käyttö on nimetty liittyväksi lähinnä tuomioperusteissa mainittuihin tosiseikkoihin. Kun ajatellaan rikostuomion käyttämistä todisteena, saattaisivat luonnollisesti tuomion eri kohdat olla esillä. Kun esim. siviilioikeudellisen vahingonkorvauskanteen menestymisen edellytyksiä ovat tavallisesti *vahingon olemassaolon selvittäminen*, *kausaalisuhteen selvittäminen* vahingon ja tosiseikkaston välillä, vahingon aiheuttamisen *oikeudenvastaisuuden* sekä *syyllisyyden* ja *vastuun* selvittäminen, voinee rikostuomio tavallisesti olla todisteena vahinkotapahtuman tosiasiapuolen selvittelyssä, jolloin tuomion perusteissa mainituilla tosiseikoilla saattaa olla merkitystä²⁹, kun taas vastuun ja oikeudenvastaisuuden selvittely tapahtuu siviiliproses-

²⁸ Ks. säännöksen johdosta *Tirkkonen mts. 58*.

²⁹ Vrt. myös *Oser—Schönenberger V¹ s. 381*.

Epäilemättä esim. sillä, että syytetty on rikostuomiossa velvoitettu tiettyä määräiseen korvaussuoritukseen teon perusteella, saattaa olla tuomion todistusvaikutuksena merkitystä siihen oikeudenkäyntiin, jossa mainitun rikoksen johdosta kohdistetaan sama vaatimus siviiliprosessissa sivullista vastaan.

sissa siviilioikeuden normien mukaan. Usein erityisesti suhteessa tertiukseen saattaa myös rikostuomiossa todetulla vahingon syntymisperusteella ja kausaalisuuden toteamisella olla todistus oikeudellista merkitystä myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä.³⁰ Edellä olevat seikat liittyvät useimmiten tuomion perusteisiin. Nähdäkseni mikään ei estä todistelussa ottamasta huomioon, esim. sitä, että teko on havaittu rikoslain vastaiseksi tai näin ei ole tehty, että perusteissa mainittu teko on luettu esim. vastaajan syyksi, taikka, että vaikka teko sellaisenaan on toteennäytetty, sitä ei pidetty rikoslain vastaisena.³¹

III.1. Ennen kuin tarkemmin ryhdytään tutkimaan tuomion todistusvaikutusta, lienee syytä lyhyesti kosketella mahdollisuutta *oikeudenkäyntipöytäkirjan käyttämiseen todisteena*. Kirjallisuudessa on tässä kohdin puhuttu *oikeudenkäynnin todistusvaikutuksesta*.³² Kun erityisesti alioikeuden tuomio meillä on varsin suppea ja oikeudenkäyntimateriaali esitetään useimmiten laajimmin juuri alioikeudessa, näyttää eräissä esiintyneissä tapauksissa olleen tavallista, että juuri pöytäkirja tuomioineen liitetään myöhemmän siviiliasian todisteeksi.³³ Tällainen tilanne synnyttää eräitä oikeudellisia pulmia. Pöytäkirjahan uudessa

³⁰ Vrt. myös *Merz* s. 150 ja *Oser—Schönenberger* V¹ s. 382.

³¹ Vrt. tekstissä lausutun johdosta *Halila*, Tunnustamisesta s. 295 s., *Ekelöf*, Interventionsgrunden s. 228 ss. sekä *Gerland* s. 378 s.

Aikaisemmin näyttää myös *Tirkkonen* olleen tekstissä lausutulla kannalla: ks. *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 722.

³² Oikeudenkäynnin todistusvaikutuksesta ks. esim. *Tirkkonen* II s. 532 ja *Sp* II s. 320 viite 17, *Reinikainen* s. 35, *Lammi* DL 1954 s. 404 sekä *Welamson* s. 24 s.

Vrt. lisäksi *Ekelöf*, Interventionsgrunden s. 235 ss., joka puhuu oikeudenkäynnin eli prosessin todistusvaikutuksesta, sisällyttäen tähän niin tuomion kuin myös muun asiassa esitetyn materiaalin.

Tuomion pöytäkirjan todistusvaikutus myöhemmässä jutussa on luonnollisesti tuomion todistusvaikutusta sikäli laajempi, että ensin mainittu saattaa liittyä myös sellaiseen oikeudenkäyntiin, jossa ratkaisuna on jutun jättäminen tutkimatta. Vrt. tämän johdosta *JFT* 1894 s. 123 ss.

³³ Vrt. myös jo *JFT* 1894 s. 123 s. sekä s. 125 ss.

Ks. esim. KKO t. 12.4.1951 taltio 1042/Oy Helsingin Autokoritehdas ym./vahingonkorvaus, jossa rikosjutun pöytäkirja oli liitetty sellaisenaan mukaan,

KKO t. 9.7.1956 taltio 1789/Puolustusministeriö/vahingonkorvaus,

KKO t. 20.6.1960 taltio 1793/Vakuutusyhtiö Pohjola ym.,

KKO t. 3.8.1960 taltio 1938/Eino Kivelä/korvaus ja

KKO t. 28.1.1963 taltio 196/Rautatiehallitus/rautatien käytöstä johtuneen vahingon korvaaminen.

oikeudenkäynnissä noudattelee lähinnä asiakirjatodistelun normeja,^{33a} mutta pöytäkirja sisältää tavallisesti aikaisemman oikeudenkäynnin aikana käytettyjen todistuskeinojen kirjaamisen ja siten tavallaan jouuu tarkasteltavaksi näiltä kahdelta tasolta: ensisijaisesti asiakirjatodisteena uudessa oikeudenkäynnissä, toiseksi niiden todistuskeinojen kannalta, joiden käyttö on siihen merkitty.

III.2. Jos ajatellaan esim. pöytäkirjaan merkittyjä *todistajankertomuksia*, saatetaan perustellusti kysyä, eikö tällaisen kertomuksen esittäminen pitäisi aina tapahtua nimenomaan suullisesti (OK 17:32) ja välittömästi siinä alioikeudessa, jossa *käsiteltävä* juttu on vireillä (OK 17:11¹).³⁴ OK 17:32²:n mukaan todistajan esim. aikaisemmin oikeudelle antama kertomus luetaan todistajaa kuulusteltaessa vain silloin, kun hän todistajanlausunnossaan poikkeaa siitä, mitä hän aikaisemmin on kertonut, tahi todistaja kuulustelussa selittää, että hän ei voi tai halua lausua mitään.³⁵ *Oikeuskäytännössä* esiintyneissä tapauksissa lienee melko tavallista, ettei siviilijuttua käsittelevä tuomioistuin — elleivät asianosaiset tätä nimenomaan halua^{35a} — enää ryhdy kuulemaan rikosjutun todistajia.

Ongelmaa voitaneen tuskin sellaisenaan nimittää selväksi. Todistajatodistelun *välittömyysperiaatteen*^{35b} ja *suullisuusperiaatteen* toteuttaminen kuuluvat OK 17 luvun säätämisen yhteydessä korostettuihin todistelun periaatteisiin. Huomattava kuitenkin on, etteivät todistus-oikeuden määräykset aseta esteitä esim. poliisikuulustelupöytäkirjan tai tuomioistuimen pöytäkirjan esittämiselle jutussa. Usein rikosjutun

^{33a} Vrt. myös *Tirkkonen II* s. 249 s. ja *Oikeusvoimasta* s. 258.

Vrt. lisäksi myös *Baumbach—Lauterbach* s. 1602, *Gerland* s. 378, *Nikisch* s. 43 ja *Schönke* s. 50.

Vrt. lisäksi *Planck, Gutachten* s. 43 s.

³⁴ Kirjallisuudessamme on todettu, että erityisesti OK 17:11:n tarkoituksena on edistää todistelun *välittömyyttä* (*Tirkkonen II* s. 163).

Huomattava kuitenkin on, ettei määräys koske mm. aikaisemmassa oikeuden pöytäkirjassa olevaa todistajankertomusta. Mistään OK 17:41:n edellyttämästä oikeusaputeitse tapahtuvasta todistajankuulustelustakaan nyt ei voi olla kysymys (vrt. *Tirkkonen II* s. 345).

³⁵ Ks. tämän johdosta tarkemmin *Tirkkonen II* s. 361 ss.

^{35a} Vrt. myös *Beling* s. 285.

^{35b} *Todistelun välittömyysperiaate* sisältää sen, että vireillä olevassa jutussa on yleensä todistelu esitettävä siinä tuomioistuimessa, jossa juttu on vireillä. Ks. todistelun välittömyysperiaatteesta, joka meillä toteutuu lähinnä alioikeusmenette-

yhteydessä, kun syytetty on tunnustanut rikoksen, vain joitakin poliisi-kuulustelupöytäkirjassa mainituista todistajista kuullaan tai pöytäkirjaan vain viitataan syytetyn tunnustuksen lisäksi. On lisäksi huomattava, että todistajan kuuleminen tai kuulematta jättäminen on OK 17:8:n rajoissa asianosaisen määrättävissä. Jos asianosainen pöytäkirjan esittämisen lisäksi ei halua haastaa todistajaa kuultavaksi, ei tuomioistuimien yleensä voine tällaiselle menettelylle mitään. Vastapuolen intressejä suojaavat nähdäkseni samat todistusoikeuden määräykset.

Toisaalta jos asianosainen siten katsoo, että todistajaa olisi syytä kuulla oikeudessa, hänellä ilmeisesti OK 17:7:n estämättä³⁶ on mahdollisuus kuulla todistajaa, jolloin todistajatodistelun suullisuus ja välittömyys tietysti vastaavasti toteutuu.³⁷ Tuomioistuinkäytännössä ilmennyt menettelytapaa voidaan siten tuskin pitää prosessilakiemme vastaisena.³⁸

III.3. Tuomion ja pöytäkirjan todistusvaikutus ilmenevät käytännössä siten, että asianosainen esittää tuomioistuimelle tuomio- tai pöytäkirja-asiakirjan.³⁹ *Tuomioistuimen* pöytäkirja ja tuomio poikkeavat kuitenkin sisällöltään melkoisesti toisistaan: *Pöytäkirjahan* on ennen muuta kuvaava asiakirja, jossa tuomioistuinmenettelyn ulkonainen kulku asian ratkaisulle relevantteine seikkoineen on ilmaistu ja talletettu. Tuomio on taas puolestaan monisärmäisempi: se sisältää tuomioistuimen vastauksen esitettyyn oikeussuojapyyntöön, asianosaisille

lyä silmällä pitäen, kotimaisessa kirjallisuudessa esim. *Tirkkonen* II s. 162 ss., s. 214 sekä eräiden poikkeusten osalta s. 345 ss., *Sp* II s. 113 ja s. 166 s. sekä *Todistuslainsäädäntö* s. 65 s.

Vrt. tämän yleensä ulkomaillakin voimakkaasti korostetun periaatteen osalta *Ekelöf* IV s. 36 ss., *Hassler*, *Lärobok* s. 349 s. sekä *SOU* 1938:44 II s. 388, *Hurwitz* s. 49 ss., *Gerland* s. 366 s., *Peters* s. 266 ss., *Rosenberg* s. 564 s. ja *E. Schmidt* I s. 253 ss.

³⁶ Aikaisemman prosessilainsäädäntömme, jolloin noudatettiin legaalista todisteiden harkintaa, kannalta tilanne oli jonkin verran monimutkaisempi: ks. *JFT* 1894 s. 124 s.

³⁷ *Tirkkonen* II s. 365 viittaakin siihen, että OK 17:32:n mukainen todistajakertomuksen lukemiskielto tulee kysymykseen vain silloin, kun todistaja on oikeudessa saapuvilla.

³⁸ Oikeuskäytäntömme ei yleensä nykyään vielä ilmaise, mihinkä todisteisiin se on kannanottonsa perustanut. Vrt. kuitenkin *Komiteanmietintö* 1966:B 27 s. 103.

³⁹ Vrt. myös edellä viite 33a kohdalla.

ja viranomaisille osoitettuja imperatiiveja ja samalla myös vahvistuksen siitä, mitä tuomioistuimien on asiassa pitänyt oikeana.⁴⁰

Suomalaisesta alioikeusmenettelystä voidaan yleisesti sanoa, että se on laadultaan *suullis-pöytäkirjallista*.⁴¹ Tämä merkitsee sitä, että vaikka menettely sellaisenaan on suullista, menettelystä laadittuun tuomioistuimen pöytäkirjaan merkitty aineisto muodostaa jutussa asian ratkaisun perustan.⁴² Pöytäkirjan pitäminen kuuluu tuomioistuimen erityisiin prosessitoimiin. Kirjallisuudessamme on todettu, että *pöytäkirjan tarkoituksena* on todeta ja tulevaisuuteen nähden säilyttää oikeudenkäynnin tulos ja pääasiallinen kulku.⁴³

Pöytäkirja luetaan asiakirjoja koskevissa jaotteluissa julkisiin asiakirjoihin kuuluvaksi.⁴⁴ Julkiseen asiakirjaan liitetään meillä tiettyjä ominaisuuksia. Tällaisella asiakirjalla on kirjallisuudessa esitetyn mukaisesti *ns. julkinen luotettavuus*, joka merkitsee sitä, että pöytäkirjaan tehtyt merkinnät ovat riittävä näyttö siitä, mitä oikeudenkäynnissä on tapahtunut.⁴⁵ Mitä asiakirja osoittaa tapahtuneeksi, on katsottava riittävästi selvitetynksi.⁴⁶

Jos asiakirja on laadultaan tuomion ja pöytäkirjan muodot täyttävä ja koskee viranomaisen toimivaltaan kuuluvaa asiaa, voinee normaalisti tuskin syntyä epäilystä siitä, etteikö asiakirja olisi oikea.⁴⁷ Voitaneen

⁴⁰ Kuten toisaalla (2 §:n viite 52 jälkeen) on selvitetty, poikkeavat näkemykset siitä, mitä tuomio sisältää, toisistaan melkoisesti.

Tuomioon sisältyvästä vahvistuselementistä vrt. myös *Komiteanmietintö* 1966: B 27 s. 3.

⁴¹ Ks. esim. *Tirkkonen* s. 34, Sp I s. 108 s. ja *Wrede—Palmgren* s. 94.

⁴² Vrt. aiheen kannalta JFT 1894 s. 123.

⁴³ Ks. *Tirkkonen* Sp I s. 602 sekä *Wrede—Palmgren* s. 392.

⁴⁴ Ks. esim. *Wrede* II s. 132 s. ja *Kallenberg* II s. 804.

Vrt. myös *Weiss* s. 194 viite 5.

⁴⁵ Ks. *Tirkkonen* Sp I s. 118 ja s. 603.

Vrt. myös *Wrede—Palmgren* s. 397, *Ekelöf* IV s. 162 sekä *Kallenberg* II s. 842.

Vrt. myös JFT 1894 s. 126.

⁴⁶ *Tirkkonen* Sp I s. 118. Vrt. kuitenkin *Merz* s. 149.

⁴⁷ Asiakirjatodistelun yhteydessä on tapana puhua tietyistä asiakirjan ominaisuuksista, joilla on välittömästi merkitystä asiakirjaa oikeudenkäynnin kannalta arvosteltaessa. Toinen näistä asiakirjan ominaisuuksista on *asiakirjan oikeaperäisyys*, jolla tavallisesti tarkoitetaan samaa kuin asiakirjan muodollisella todistusvoimalla, jolla ymmärretään sitä, että asiakirjassa oleva selitys on asiakirjan antajan antama. Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 239 s. ja *Wrede* II s. 128. *Aineellisella todistusvoimalla* taas tarkoitetaan sitä, millainen todistusvoima vireillä olevassa

katsoa, että *presumptio* on olemassa sen puolesta, että tuomioistuimen antama asiakirja on oikeaperäinen. Nähdäkseni olisi katsottava, ettei vapaan todistusteorian omaksuminen ole muuttanut tässä kohdin aikaisemminkin tavanomaisoikeudellisena vallinnutta oikeustilaa.⁴⁸

III.4. Tuomioistuimen tuomio ja pöytäkirja luovat kuitenkin erään laillisen *presumption*. Ne muodostavat sinänsä riittävän näytön siitä, mitä tuomioistuimessa on tapahtunut, mutta *presumption* käsitteen mukaisesti, tämä näyttö ei sinänsä ole kiistaton: Yleensä meillä katsotaan, että *vastanäytön esittäminen* ylemmässä oikeudessa tai muussa oikeudessa *sinänsä on mahdollista*.⁴⁹ Ellei vastanäyttöä esitettäisi, tuo-

oikeudenkäynnissä asiakirjaan sisältyvälle selitykselle on annettava. Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 239 s. ja *Wrede* II s. 130 ss.

Mitä edelliseen asiakirjan ominaisuuteen tulee, on todettava, että asiakirjoista julkisiin asiakirjoihin on tavallisesti katsottu liittyvän tietty *oikeaperäisyyspresumptio*: Julkisen viranomaisen antamaa asiakirjaa on pidettävä oikeana, mikäli tällainen kysymys esiintyisi oikeudenkäynnissä. Vrt. myös *Wrede*, Todistusoikeus s. 77 ja *Trygger*, *Bevisrätt* s. 87 ss. Vastanäyttö — kuten aina *presumtio*ista vastaan — on sallittu. Vaikkakin tässä lausuttu *presumptio* on kirjallisuudessa aikaisemmin vallitsevasta vapaasta todistusteoriasta huolimatta ollut vallalla, on nyttemmin esitetty mielipide, jonka mukaan myös tällaisen julkisen asiakirjan oikeaperäisyys olisi tuomarin vapaassa harkinnassa. Vrt. edellä lausutun johdosta myös *Tirkkonen* II s. 241 s.

⁴⁸ Toinen edellytys, joka tutkimuksen kannalta on edellistä tärkeämpi, on kysymys annetun ratkaisun *materiaalisesta todistusvoimasta*, so. siitä, mikä merkitys asiakirjalle todisteena on annettava. Tämän osalta on todettava, että meillä kirjallisuudessa jo aikaisemman lainsäädännön aikana oli tunnustettu yleensä tuomioistuimelle vapaa harkintavalta asiakirjan materiaalista todistusvoimaa ajatellen. — Tämän suuntauksen uudempi lainsäädäntö on vahvistanut. *Tirkkosen* mukaan vapaa todistusten harkinta johtaa säännönmukaisesti kuitenkin siihen, että sellaisten asiakirjojen todistusvoima on yleensä suurempi kuin yksityisten asiakirjojen todistusvoima. Vrt. edellisen johdosta myös *Tirkkonen* s. 242.

⁴⁹ Ks. myös *Wrede*, Todistusoikeus s. 85 s., *Agge* s. 118 ja *Eckhoff* s. 27.

Mikäli rikos- ja siviilijutun toiseikastot lähenevät toisiaan, muodostaa rikosjutun yhteydessä esitetty ja pöytäkirjattu oikeudenkäyntiaineisto varsin suuren osan siitä, millä myös siviilijutun esittämisen yhteydessä on relevanttia merkitystä. *Vastanäytön esittäminen* voi tapahtua lähinnä kahteen suuntaan: tähän vetoava asianosainen esittää kokonaan uutta näyttöä taikka sitten esitetään uudestaan todistelua niitä todistuskeinoja käyttämällä, joita käytettiin jo rikosjutun yhteydessä, kuullaan esim. uudestaan todistajia jne. Vrt. tämän johdosta myös *Schönke* s. 50.

Mahdollista tietysti on, että asiakirja sinänsä sisältää esim. seikkoja tai todistajan lausumia, joihin vastapuoli voi vedota esitettyä näyttöä vastaan. Kun alkuperäinen asiakirjaan vetoaja voi rajoittaa vetoamisensa esim. tiettyihin todistajan-

mioistuin olisi velvollinen pitämään pöytäkirjaa tuomioistuimessa tapah-
tuneen mukaisena.⁵⁰ Selvää tietysti on, että *presumption* omaksuminen
merkitsee sitä, että *samalla rajoitetaan todisteen vapaata harkintaa*.
Sääntö merkitsee samalla erästä tyyppiryhmää vapaan todisteiden har-
kinnan piirissä, jossa oikeuskäytännön luoman säännön kautta pää-
sääntö on syrjäytynyt. Todistustaakka on tilanteessa sillä asianosai-
sella, joka väittää, ettei tuomioistuimen tekemä pöytäkirjamerkintä ole
oikea.⁵¹

Huomattava kuitenkin on, että pöytäkirjan todistusvaikutus ei suin-
kaan merkitse sitä, että esim. merkityt todistajankertomukset ovat
oikeita, ts. totuudenmukaisia, vaan ainoastaan sitä, että ne on oikein
pöytäkirjattu, so. ne on merkitty sellaisina, kuin ne on esitetty ja niillä
katsottu olevan merkitystä jutun ratkaisulle. Pöytäkirjan todistusarvo
on luonnollisesti *vapaasti harkittavissa* ts. se, millainen merkitys pöytä-
kirjaan otetuilla lausumilla tai siihen kirjatuilla muilla todisteilla on
nyt vireillä olevan jutun ratkaisua ajatellen. Pöytäkirjan oikeudellinen
arvostus ei siis laadultaan näytä poikkeavan mitenkään asiakirjan oikeu-
dellisesta arvostamisesta tässä kohdin.⁵²

kertomuksiin, on vastapuoli tämän vuoksi luonnollisesti pakoitettu vetoamaan
omalta osaltaan asiakirjan ehkä toisiin osiin. Vrt. tämän osalta myös *Wieczorek*
II¹ s. 385 ss.

⁵⁰ Yleensä meillä katsotaan, ettei vastanäytön esittäminen samassa tuomiois-
tuimessa olisi mahdollinen. Vastanäytön esittäminen sensijaan jo ylemmässä oikeu-
dessa on meillä katsottu mahdolliseksi.

Ks. esim. *Tirkkonen* Sp I s. 603. *Kallenberg* II s. 842 on nähdäkseni syystä
kiinnittänyt huomiota siihen, että viimeksi mainittu kielto sisältäisi asiallisesti
ottaen epätydyttävän pöytäkirjan yliarvioinnin eikä sitä myöskään voida perustaa
mihinkään lain määräykseen. — Kun nimenomaan *vireillä olevaa* menettelyä sil-
mällä pitäen tarkastellaan kysymystä, on todettava, että käytännössä meikäläi-
sestä pöytäkirjaamismenettelystä on seurauksena, että pöytäkirjoja jälkikäteen jou-
dutaan oikaisemaan varsin tuntuvasti ja tämä tapahtuu yleensä suhteellisen vapaa-
muotoisesti puheenjohtajan toimesta aina, kun todellisista tapahtumista poikkeaa-
vuuksia havaitaan.

Huom. tässä kohdin esim. OK 14:5:n ja 17:35:n määräykset.

⁵¹ Vrt. *Fasching* II s. 279.

⁵² Oikeusvertailevasti on pöytäkirjaa katsottu voitavan käyttää todisteena jäl-
kiprosessissa. Näin esim. Ranskan oikeuden kannalta (*Chavanne* s. 247 viite 3 ja
siinä mainittua kirjallisuutta) sekä Saksan oikeuden kannalta (esim. *Brettner* s.
804).

Pitääkö edellä lausuttu paikkansa myös muiden lausuntojen osalta, joiden käyttö on rikosjutussa pöytäkirjattu. Jos esim. henkilö on rikosjutussa tunnustanut määrättyjä seikkoja, sitooko pöytäkirjattu tunnustus häntä myös jälkiprosessissa. Kirjallisuudessamme on siviiliprosessin osalta katsottu, ettei näin välttämättä ole asianlaita. Tunnustuksen arvo on jälkiprosessissa vapaasti harkittavaa laatua, mutta epäilemättä sillä on todistusoikeudellisesti merkitystä.⁵³ Kun muistetaan, että jo rikosjuttua käsitelleen tuomioistuimen kannalta asianlaita on ollut näin, ei mielipidettä vastaan voine olla huomauttamista.⁵⁴

IV.1. Mitä erityisesti tulee rikostuomion asemaan ja merkitykseen todistusoikeuden kannalta, voidaan ensinnäkin havaita, että sitä on ulkomaisessa kirjallisuudessa pidetty eräänä todistuskeinona.⁵⁵ Kotimaisessa kirjallisuudessa on taas mainittu, että OK 17 luvun säätelemiin todistuskeinoihin kuuluvat mm. asiakirjat, kun taas todistusperusteena pidetään kirjalliseen asiakirjaan sisältyvää lausumaa.⁵⁶ Vaikkakaan OK 17 luvun todistuskeinoluetteloa ei ole pidettävä tyhjentävänä, pitäisin kotimaisessa kirjallisuudessa lausuttua positiivista oikeutta vastaavana myös silloin, kun kyseessä on nimenomaan tuomion todistusvaikutus.⁵⁷ Tuomion tässä tarkoitettu vaikutus ei nimittäin ilmenemistavaltaan näytä mitenkään olennaisissa kohdin poikkeavan siitä, mikä on tyypillistä asiakirjatodistelulle yleensä.

Kun kuitenkin tarkastellaan rikostuomion merkitystä todisteena uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä, saatetaan tutkia esim. kahta keskeistä kysymystä: mikä suhde vallitsee toisaalta rikostuomion todistusvaikutuksen ja ns. presumtioiden välillä⁵⁸ sekä toisaalta kysymystä, onko rikostuomion todistusvaikutuksella merkitystä silloin, kun harki-

⁵³ Ks. *Tirkkonen Sp II* s. 127 ja *Todistuslainsäädäntö* s. 41, *Halila*, *Tunnustamisesta* s. 294 ss. sekä *Reinikainen* s. 35.

Vrt. aikaisemmin *JFT* 1894 s. 125.

⁵⁴ Vrt. *JFT* 1894 s. 128.

⁵⁵ Ks. esim. *Eckhoff* s. 27, *Gärde* s. 411 ja *Merz* s. 150.

⁵⁶ Kuten *Tirkkonen* kuitenkin on todennut, käsitteet todistuskeino ja todistusperuste ovat melkoisen riitaisia prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa. Näin *Tirkkonen II* s. 115. Vrt. lisäksi siellä viitteessä 4 mainittua kirjallisuutta.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta *König* s. 75 ss. lausuttua.

⁵⁷ Vrt. edellä viite 39 jälkeen.

⁵⁸ Näin esim. *Tirkkonen Sp II* s. 103 s.

taan kysymystä, kenen vahingoksi jää se haitta, jos jokin oikeudellisesti relevantti seikka jää selvittämättä.⁵⁹

IV.2. Edellä olen viitannut siihen, ettei kotimaiseen kirjoitettuun lainsäädäntöön OK 17: 2:n⁶⁰ yleismääräyksen lisäksi sisältyisi sellaisia määräyksiä, joista voitaisiin päätellä, että rikostuomiolle olisi jo ex ante myönnettävä jokin vapaasti harkittavaa laatua vahvempi todistus-oikeudellinen merkitys siviiliasian oikeudenkäynnissä. Oikeusvertailevasti voidaan jo kuitenkin havaita, että tuomioistuimen tuomiolle on usein annettu tietty *presumtatiivisen totuuden leima*.⁶¹ Ellei muuta tuomioistuimessa näytettäisi, tuomion sisältämää vahvistusta olisi pidettävä oikeana.⁶² Presumtion sisältönä olisi siten suunnilleen se, että koska rikostuomari on käytettävissä olevien keinojensa varassa todennut tilanteen tuomiossa kerrotunlaiseksi, on tilannetta myös tässä oikeudenkäynnissä, ellei muuta osoiteta, pidettävä tuomion mukaisena.⁶³ Niinpä *Gärde*⁶⁴ katsoo, että kun tuomioistuin jo aikaisemmassa oikeudenkäynnissä on arvostellut sen oikeussuhteen, joka joutuu uudelleen vireillä olevassa jutussa tutkittavaksi, on olemassa aina »sannolikheter att domstolens uttalande om dessa sakförhållanden överensstämmer med det materiellt riktiga. Hur stark denna presumption skall anses vara, beror av omständigheterna och är underkastad domstolens fria prövning. Ofta kan bevisverkan vara så stark att ytterligare bevisning icke är påkallad». Toisaalta *Welamson*⁶⁵ on katsonut, että mikäli todistelua ei esiinny, joka olennaisessa määrin vähentäisi tuomion oikeellisuuden uskottavuutta, voidaan tuomio vieläpä katsoa riittäväksi näytöksi tuo-

⁵⁹ Ks. edellisen johdosta esim. *Halila* s. 326 ja *Tirkkonen* II s. 147.

⁶⁰ Vrt. edellä viitteen 15 kohdalla lausuttua.

⁶¹ Presumtion käsite lieenee eräs prosessioikeuden riidanalaisimpia: vrt. tämän määrittelystä esim. *Tirkkonen* II s. 146 ss., *Halila* s. 326 ss., *Bolding* s. 132 ss., *Ekelöf* IV s. 79 ss. ja SvJT 1952 s. 221 ss., *Kallenberg* II s. 569 ss. ja s. 750 ss.

Vrt. lisäksi *Beling* s. 288 s., *Gerland* s. 190 ja *Rosenberg* s. 553 s.

⁶² Vrt. myös *Andenaes* s. 427 s., joka nähdäkseni aiheellisesti on katsonut, että erityisesti pitemmän ajan jälkeen tuomioistuimen omaksuman todisteiden harkinnan muuttaminen saattaa vaatia olennaisesti uusia todisteita. Tähän suuntaan myös *Trygger* s. 186. Vrt. kuitenkin *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 259 ja *Merz* s. 150 s.

⁶³ Vrt. *H. Schmidt* s. 80 ja *König* s. 75 ss.

⁶⁴ *Gärde* s. 196.

⁶⁵ *Welamson* s. 25.

miossa tutkituista olosuhteista, jolloin tuomioistuin vapautuu uudelleen tutkimasta ensiprosessissa esitettyä oikeudenkäyntiaineistoa.⁶⁶

IV.3. Näyttää ilmeiseltä, että *presumatiiivisen oikeellisuuden* myöntäminen tuomiolle on jäänyt *kirjallisuudellemme* vieraaksi.⁶⁷ Kuinka sitten asianlaita on *oikeuskäytännössämme*? Tavallisimpia tapauksia, joissa tarkasteltava tyyppitilanne on esiintynyt, on tapaus, jossa kantaja, joka on esiintynyt rikosjutun asianomistajana hakee tuottamusta edellyttävää väitettyä liikennevahingonkorvausta vakuutusyhtiöltä. Näissä tilanteissa ei yleensä ole mahdollista ilman vakuutusyhtiön lailista kuulemistä edellyttää rikosprosessin oikeusvoimavaikutusta myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä. Luoko langettava rikostuomio *presumtion* esim. siitä, että ainakin siinä tuomittu henkilö on syyppää tapahtuneeseen liikenneerikkomukseen?

Tapauksessa on olemassa kanteen koko perusta sama kuin ensiprosessissa, vain vastaajana on ensiprosessissa kuulematta jätetty henkilö. Mitä erityisesti alioikeusmenettelyyn tulee, näyttäisi usein esiintyneen se mielipide, jonka mukaan asianosainen, joka väittää rikostuomiota *virheelliseksi*, on myös *velvollinen esittämään tästä näyttöä*.⁶⁸ Ellei tätä näyttöä esitetä, annettaneen tavallisesti rikostuomion edellyttämä ratkaisu.⁶⁹ Jos vastaaja kerran on todettu syylliseksi, on olemassa jo tietynsuuntainen, toimivaltaisen viranomaisen toimivaltansa rajoissa antama ratkaisu. Joka väittää, että tilannetta on arvosteltava

⁶⁶ Ks. *Welamson* s. 25.

Vrt. lisäksi myös SOU 1938:44 II s. 379.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta *Andenaes* s. 427 s., *Becker* s. 291 ja *Planck*, *Gutachten* s. 44.

Olen toisessa yhteydessä viitannut Italian oikeuden kannalta rikostuomion sitovan vaikutuksen osittaiseen presumtiotyyppiseen ratkaisutapaan. Ks. edellä 10 §:n viite 15 jälkeen.

⁶⁷ Vrt. *Tirkkonen* II s. 532, Sp II s. 320 sekä erityisesti Oikeusvoimasta s. 259.

Se ettei rikostuomion vaikutuksia todistelumielessä ole kirjallisuudessamme enemmälti kehitetty, johtunee toisaalta siitä, että useat tutkijat ovat pääasiassa selvitelleet sitä, voidaanko rikostuomiolle myöntää sitova vaikutus, toisaalta taas ne kannanotot, jotka on esitetty päinvastaiseen suuntaan, ovat puolestaan jääneet pääasiassa mainitun säännön negaatioiksi ja siten luonteeltaan varsin aksiomaattisiksi.

⁶⁸ Vrt. myös *Hagan* JFT 1949 s. 278.

⁶⁹ Ks. myös KKO 1963 II 82.

Vrt. KKO t. 1925 II 208 sekä *Tirkkonen* Oikeusvoimasta s. 258 s.

Vrt. Sveitsin oikeuden kannalta *Oftinger* I s. 136 viite 86.

toisin, on velvollinen myös tämän selvittämään.⁷⁰ Edellytyksenä näytäisi olevan ainakin se, että ensiprosessissa ja jälkiprosessissa tulisi *kysymykseen ainakin suunnilleen sama* tosiseikasto. Kuten aikaisemmin on saatettu havaita, muodostavatkin tässä mainitut tapaukset varsin suuren joukon tilanteita, joissa oikeusvoimavaikutus joudutaan riittämättömän oikeusturvan vuoksi lähtökohtaisesti kiistämään.⁷¹

IV.4. Voidaanko tällaista oikeuskäytännössä esiintynyttä linjaa siten pitää oikeasuuntaisena? Kun toisaalta oikeutemme noudattaa *vapaata todisteiden harkintaa*, eikö silloin tällaisen *presumption asettaminen* ole virheellistä?

Vapaa todisteiden harkinta merkitsee sitä, että ellei muuta ole määrätty, voi tuomioistuin vapaasti harkita kunkin todisteen arvon.⁷² Oikeuskäytännössä on ilmeisesti kuitenkin havaittu, että tällaista yleismääräystä voidaan käytäntöä ajatellen kehittää edelleen. Se, että todisteiden harkinnan legaaliset rajat on yleissääntöisesti kumottu, ei suinkaan voine tarkoittaa sitä, etteikö tuomioistuinkäytännössä olisi mahdollista kehittää tiettyjä tyyppiryhmiä varten todistussääntöjä esim. juuri *presumtioiden* muodossa.

Katsoisinkin, ettei linjaa voitane sinänsä pitää virheellisenä. Jos ajatellaan tapausta, jossa kantaja kanteensa tueksi esittää jutun ratkaisun tosiasiapohjan selvittävän rikostuomion, lienee ensinnäkin selvää, että ellei vastaaja ollenkaan kiistä ⁷³ tuomiota tai sen osia, se sellai-

⁷⁰ Pohjoismaisessa kirjallisuudessa on nimenomaan ulkomaisen tuomion todistusvaikutusta selvitellessä joskus viitattu siihen, että todistusvaikutus saattaisi johtaa tilanteeseen, jolloin uudessa oikeudenkäynnissä tuomio annettaisiin tietynlaisen summaarisen oikeudenkäynnin jälkeen. Ks. *Eek* s. 95 ja siellä viitteessä 70 mainittua kirjallisuutta.

Kun todistusvaikutuksen piiriin on katsottava sisältyvän myöskin ne tilanteet, joissa tuomioistuin voi asettaa fakultatiivisesti aikaisemman tuomion tuomionsa perustaksi vaikei ole tähän absoluuttisesti velvollinen (oikeusvoima), on edellä mainittu menettely tietysti periaatteessa mahdollinen. Kuitenkin jäänee viime kädessä vastapuolen suhtautumisesta riippuvaksi, missä määrin tällaiseen menettelyyn käytännössä on mahdollisuuksia. Jos vastapuoli haluaa nimittäin esittää jutussa todisteita, aiheuttanee tämä yleensä aina menettelyn muotoutumisen tavalliseksi alioikeusmenettelyksi.

⁷¹ Ks. edellä 14 §:n viite 52 jälkeen.

⁷² Ks. edellä 7 §:n viite 15 jälkeen.

⁷³ Tällaisen asianosaisen antaman lausunnon merkityksestä ks. esim. *Halila*, Tunnustamisesta s. 173 ss.

senaan jouduttaneen panemaan ratkaisun pohjaksi. Voisiko sitten pelkkä rikostuomion todistusvoiman kiistäminen aiheuttaa sen, että kantajapuolen olisi vyörytettävä esiin uudestaan koko se näyttö, joka rikosjutussa on esitetty. Tuskinpa näin voitaneen perustellusti ajatella. Jos esim. A on tuomittu B:n nimen väärentämisestä rangaistukseen ja siirronsaaja C vaatii B:ltä suoritusta saman tavallisen velkakirjan nojalla, ei C voi menestyä kanteessaan vain pelkästään kiistämällä B:n esittämän rikostuomion merkityksen. Samalla tavoin esim. vakuutusyhtiö, jolta vaaditaan rikoksesta välillisesti johtuvaa, mutta välittömästi sopimukseen perustuvaa korvausta, ei voine torjua kannetta vain kiistämällä mainitun rikostuomion oikeellisuuden.⁷⁴ Yleensä nytkin täytyy esittää myös selvitystä siitä, että rikostuomiossa mainittu, jolla on merkitystä jutun ratkaisussa, ei pidä paikkaansa.

Rikostuomion todistusvoima lienee eri tilanteissa erilainen, mutta se voitaneen usein kirjoittaa muotoon: *ellei muuta osoiteta*, on rikostuomiossa vahvistettua pidettävä oikeana. Yksittäistapauksessa vallitsevista seikoista jää riippumaan, kuinka paljon näyttöä on esitettävä, jotta rikostuomion todistusvoima heikkenee siinä määrin, että näytöllä on jutun ratkaisuun ulottuva vaikutus.⁷⁵

IV.5. Missä kaikissa tilanteissa oikeuskäytäntö on noudattanut edellä kuvattua sääntöä, on tuskin yleissääntöisesti selvitettävissä. Yleensä

⁷⁴ Mistään oikeusvoimavaikutuksesta ei tilanteissa voida puhua. Ks. edellisen osalta 13 §:n viite 24 jälkeen sekä jälkimmäisen osalta 14 §:n viite 52 jälkeen.

⁷⁵ Käytännössä saattaa esim. sattua, että langettavan rikostuomion jälkeen liikennevakuutusyhtiö saattaa siviilivaadetta koskevan asian ennen ratkaisunsa tekemistä liikennevahinkolautakunnan ratkaistavaksi, joka voi tietysti tulla rikostuomiosta poikkeavalle linjalle. Oletetaan, että lausunto on tällöin se, että liikennevahinkolautakunta tulee siihen lopputulokseen, että asianomistaja/vahingonkorvauksen vaattaja onkin yksin syyllistynyt vahingon syntymiseen. Kun asianomistaja/kantaja siviiliasian oikeudenkäynnissä vaatii korvausta esittäen rikostuomion, esitetään vastaajan puolesta mainittu lausunto. Uusia todisteita rikosprosessin jälkeen asiassa ei ole ilmennyt. On tietysti selvää, että siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin voi sellaisenaan omaksua rikosasiassa omaksutun käsityksen, mutta voisiko se omaksua myös saman esitetyn näytön nojalla sen mielipiteen, jonka liikennevahinkolautakunta on omaksunut.

Mikäli siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin todella tulisi esitetyn perusteella siihen tulokseen, että liikennevahinkolautakunnan esittämä käsitys on oikeuskysymyksen osalta oikea ratkaisu, ei nähdäkseni tämän lähinnä asiantuntijalausunnoksi leimattavan lausunnon käsittämisessä todisteeksi, jolla rikostuomion *presumptio* saattaa kumoutua, voine olla oikeudellista estettä.

edellyttäneen, että rikostuomion tosiseikasto pysyy uudessa prosessissa samana. Siten voitaneen ajatella, että esim. silloin, kun myötäpuolet esittävät välillisesti rikokseen perustuvia vaatimuksia toisiaan vastaan tai kun sivullista vastaan vedotaan rikostuomioon, tällainen presumtio olisi usein olemassa.⁷⁶ Kun tässä tyyppiryhmässä presumoidaan tietyn tuomion olevan oikea, näyttää ilmeiseltä, että olisi vaadittava aikaisemmalta rikostuomiolta sitä, että se tuon jutun osalta on lopullinen, ts. lainvoimaisuutta. Presumtatiivisen totuuden oletama voitaneen liittää siten vain sellaiseen tuomioon, joka jo on saavuttanut lopullisen sisältönsä.^{76a}

Oikeusvoimavaikutuksen yhteydessä havaittiin, että oikeusvoimavaikutus yleensä on luonteeltaan sikäli ehdoton, että sillä asianosaisella, jonka vahingoksi tuomio on annettu, ei yleensä ole mahdollisuutta todistaa mainittua tuomion vahvistusta virheelliseksi. Tuomion todistusvaikutuksenkin yhteydessä voidaan sanoa, että tuomion todistusvaikutus kohdistuu useimmiten toiseen asianosaiseen haitallisesti. Voidaanko sitten näissä tilanteissa havaita menettelyeroja oikeusvoimaja todistusvaikutuksen välillä?

Saatetaan kysyä, onko sillä henkilöllä, jonka vastainen rikostuomio on, aina mahdollisuus esittää vastanäyttöä siitä, että rikostuomiossa vahvistettu on virheellinen. Tässä kohdin on huomionarvoinen määräys OK 17:7:ssä, jonka mukaan, jos todiste, jonka asianosainen tahoo esittää, koskee seikkaa, joka on selvitetty, älköön oikeus salliko todisteen esittämistä.⁷⁷ Mikäli tuomioistuin katsoisi, että rikostuomio, jolle tosin ei voitaisi myöntää sitovaa vaikutusta, omaisi kuitenkin niin suuren luotettavuuden, että asiaa pitäisi pitää sen perusteella selvitettyinä, voitaisiin kyllä ajatella, että muuta todistelua ei tarvitsisi sallia enää siviilijutun yhteydessä. Tällaista mielipidettä ei kuitenkaan voida hyväksyä. Sehän merkitsisi tosiasiallisesti samaa kuin harkinnan-

⁷⁶ Sensijaan pitäisin kyseenalaisena, onko rikostuomiolle myönnettävä tällainen vaikutus, mikäli kyseessä on tilanne, jossa vedotaan ainoastaan rikostuomion määrättyihin yksityiskohtiin, esim. yksityisiin tosiseikkoihin.

^{76a} Vrt. ulkomaisen tuomion osalta *Sundström SvJT* 1958 s. 357.

⁷⁷ Lainvalmistelutöissä oli lakitekstin kohdalla lausuma »täysin selvitetty», mutta lopulliseen lakitekstiin jäi vain lyhyesti »on — — — selvitetty». Ks. vuoden 1939 Esitysluonnos 331 §. Ks. myös LvK 1929:2 Riita-asiain oikeudenkäyntilain 94 § ja *Granfeltin ehdotus* Riita-asiain oikeudenkäyntilain VIII: 7.

OK 17:7:n osalta vrt. *Tirkkonen Sp II* s. 99 sekä II s. 140.

varaisen absoluuttisen sidonnaisuuden myöntäminen. Tämän lisäksi ilmeisesti OK 17:7 on näiltä osin suunnattu lähinnä sitä asianosaista vastaan, joka mainittuun seikkaan nähden olisi näyttövelvollinen: Jos esim. siviilijutussa asianosainen olisi esittänyt rikosjutun pöytäkirjan ja päätöksen, voisi tuomari häneltä edellä mainitussa tapauksessa, *mikäli lisänäytön esittäminen olisi ilmeisesti tarpeetonta*,⁷⁸ evätä mahdollisuuden esittää oikeudenkäynnin siinä vaiheessa lisänäyttöä, mutta ei lainkohdan perusteella voine evätä tällaista oikeutta vastapuolelta, jolla siis pitäisi kotimaisen järjestelmän vallitessa aina olla mahdollisuus tapauksessa esittää näyttöä. Täten ei OK 17:7:n määräys voine rajoittaa ainakaan sen henkilön näyttömahdollisuuksia, jonka intressien vastainen rikostuomio on.

Sensijaan lienee vaikeampaa ratkaista yleissääntöisesti niitä tilanteita, joissa asianosaisten identiteetin ollessa kyseessä, siviilijutun objektiivisella puolella on tapahtunut poikkeamia siitä, mitä rikostuomiossa on todettu. Jos ajatellaan esim. hylkäävää rikostuomiota, jossa kanne on voitu hylätä erilaisilla perusteilla,⁷⁹ tilannetta, jolloin asianosainen vetoaa ainoastaan johonkin tai joihinkin rikostuomion perusteissa mainittuihin seikkoihin,⁸⁰ lienee tällaiseen ratkaisuun vaikea kytkeä yleissääntöisesti presumptiivista oikeellisuutta seikkojen osalta, joihin on vedottu siviiliasian oikeudenkäynnissä. Näissä tapauksissa nähdäkseni tuntuu ilmeiseltä, että rikostuomion vaikutukset jäävät suoranaisesti OK 17:2:n yleissäännön vapaan harkinnan alaisuuteen. Yksittäistapauksesta jää siten riippumaan, mikä merkitys rikostuomiolle uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä on todisteena annettava.⁸¹

⁷⁸ Ks. myös *Tirkkonen* II s. 140 ja *Sp* II s. 99.

Vrt. myös NRB 35:7 ja sen johdosta *Gärde* s. 484: »Det ligger i sakens natur, att dessa stadganden om avvisning av bevisning böra tillämpas med urskillning och varsamhet. I all synnerhet gäller detta då avvisning skall grundas därpå, att den omständighet, som det erbjudna beviset skall röra, redan är styrkt, eller att motbevis rörande denna omständighet är utsiktlöst eller överflödigt.»

⁷⁹ Vrt. edellä 11 §:ssä lausuttua.

⁸⁰ Vrt. edellä 10 §:n viite 92 jälkeen lausuttua.

⁸¹ Niinpä *Agge* on käsitellessään ulkomaisen siviiliprosessituomion todistusvoimaa kotimaisessa oikeudessa tullut siihen lopputulokseen, ettei voitane asettaa mitään yleispätevää todistussääntöä, vaan pitäisi jättää käytännön oikeuselämälle mahdollisuus jutussa ilmenevien erityisten olosuhteiden mukaan tutkia ulkomaisen tuomion todistusvoima. Näin siis *Agge* s. 118 s.

V.1. Onko rikostuomiolla merkitystä sitten siviiliprosessimenettelyn todistustaakkaoppien osalta? Kirjallisuudessa on löydettävissä mainintoja siitä, mitä rikostuomion esittäminen oikeudenkäynnissä tässä suhteessa merkitsee. Niinpä *Tirkkonen* on aikaisemmin *Ekelöfin* liittyen katsonut,⁸² että tuomion todistusvaikutus ilmenee sillä tavoin, että jos myöhemmässä oikeudenkäynnissä esiintyy sama asiakysymys tai oikeuskysymys kuin aikaisemmassa jutussa, todistustaakka siirtyy sille asianosaiselle, joka väittää asiasuhdetta toiseksi kuin lainvoiman saaneessa tuomiossa on todettu. Edellisen rinnalla on myöskin esitetty mielipide, ettei näin yleissääntöisesti voitaisi lausua.⁸³

V.2. Olen edellä katsonut, että rikostuomion todistusvaikutus siviiliprosessissa voitaisiin ainakin tietyissä tyyppitapauksissa luonnehtia *legaalisen presumtion* sisältöiseksi. Tämä merkitsee samalla sitä, että esillä olevassa tilanteessa rikostuomion esittäminen todella aiheuttaa todistustaakan kääntymisen: se, joka väittää rikostuomiota virheelliseksi, on poikkeavan ratkaisun aikaansaamiseksi velvollinen esittämään näyttöä väitteiden tueksi.⁸⁴ Kirjallisuudessamme onkin todettu, että legaalinen presumtio, ellei sitä saada näytöllä kumotuksi, saa aikaan jutun ratkaisun toisen riitapuolen vahingoksi.⁸⁵ Tässä tapauksessa on katsottu, ettei tilanteessa ole voimassa sen erikoisempaa todistustaakanormia, vaan presumtio käy siinä todistustaakanormista.⁸⁶ Kirjallisuudessamme on luettu normit todistustaakkaoppeihin sanan laajassa mielessä.⁸⁷ Samalla on voitu todeta, että legaalisten presumtioiden tehtävä on todistusoikeudellisesti kahtalainen: toisaalta ne palvelevat todisteiden arviointia, toisaalta todistustaakan jakoa.⁸⁸

⁸² Ks. myös *Tirkkonen* SvJT 1941 s. 722 sekä *Ekelöf*, Interventionsgrunden s. 228 ss.

Vrt. myös *Sundström* SvJT 1958 s. 357.

⁸³ Vrt. esim. *Eckhoff* s. 28, joka puolestaan katsoo, ettei tuomiolla pääsääntöisesti ole merkitystä todistustaakan jaolle.

Vrt. *Ylöstalo* s. 271 s.

⁸⁴ Vrt. edellä viitteen 67 jälkeen lausuttua.

⁸⁵ *Halila* s. 327.

⁸⁶ *Halila* s. 327 s.

⁸⁷ Ks. *Halila* ib.

Vrt. kuitenkin *Tirkkonen* II s. 147.

⁸⁸ *Halila* s. 329 s.

Vrt. kuitenkin *Bolding* s. 132 s.

Onko sitten oikeuskäytännöstä pääteltävissä, että rikostuomiolle olisi tässä suhteessa annettu merkitystä todistustaakan jakoa harkittaessa? Varsin kuvaava on tässä suhteessa esim. tapaus KKO 1963 II 82:⁸⁹. Langettavan, varomattomuudesta liikenteessä annetun rikostuomion jälkeen auton omistajan hakiessa vakuutusyhtiöltä vaunuvahinkovakuutuksen perusteella korvauksia, lausuttiin alioikeuden tuomion perusteissa, jonka ylemmät oikeudet vahvistivat, että kun ei ollut näytetty, että vakuutustapahtuma olisi aiheutunut yhtiön kieltäytymisensä perusteeksi esittämästä autonkuljettajan törkeästä huolimattomuudesta, alioikeus omaksui syyllisyyteen nähden rikostuomiossa lausutun kannan.

Milloin kysymyksessä sensijaan olisi toinen mainituista tyyppiryhmistä, ei liene mahdollista esittää edellä olevan kaltaista yleissääntöä. Kustakin yksittäistilanteesta jää riippumaan aiheuttaako rikostuomion esittäminen ehkä todistustaakan kääntymisen vai ei.

VI. Oikeusvoimavaikutusta ja tuomion todistusvaikutusta koskettelevan esityksen päätteeksi on vielä tarkasteltava vaikutusten huomioonottamistapaa. Tuomion oikeusvoimavaikutuksen osalta on ensinnäkin sanottava, että se otetaan kotimaisessa oikeudessa huomioon *ex officio*.⁹⁰ Mitä sensijaan tulee oikeudenkäynnin todistusvaikutukseen, ilmenee tämä asiakirjatodistelun muodossa⁹¹ ja noudattelee siten ilmeisesti asiakirjatodistelulle asetettuja sääntöjä. Tämä merkitsee sitä, että pöytäkirja voitaneen *ex officio* ottaa huomioon vain silloin, kun kyseessä on indispositiivinen riita-asia (OK 17: 8).⁹² Mikäli

⁸⁹ Ks. myös DL 1964 II s. 29.

Voitaisiin kysyä, kuinka olisi suhtauduttava esim. seuraavaan tilanteeseen: Aikaisemmassa rikosjutussa on jutun *oikeudellinen arvostus* määritelty tuomiosta esitetynlaatuiseksi. Jos sivullinen väittää, että tilannetta olisi oikeudellisesti arvoiteltava toisin, olisiko hänen välttämättä esitettävä myös näyttöä tämän mieliteensä tueksi?

Epäilemättä aikaisemman tuomion samoja seikkoja koskevalla oikeudellisella arvostuksellakin on todistusoikeudellisesti merkitystä uudessa oikeudenkäynnissä. Mutta tuntuisi siltä, että tuomioistuin voisi ilman, että mitään uutta näyttöä jutussa esitettäisiin, päätyä tässä kohdin myös aikaisemmasta tuomiosta poikkeavalle linjalle. Epäilemättä tätä linjaa niitä tapauksia ajatellen, joissa uutta näyttöä esitetään, on pidettävä ilmeisenä.

⁹⁰ Ks. edellä 2 §:n viite 30 jälkeen sekä 8 §:n viite 23 jälkeen.

⁹¹ Ks. edellä viite 38 jälkeen.

⁹² Ks. Tirkkonen, Todistuslainsäädäntö s. 49 ss.

Vrt. kuitenkin esim. Saksan oikeudessa *Wieczorek II*¹ s. 384.

asianosaisista kumpikaan ei haluaisi pöytäkirjaan vedota, ei tuomioistuimien siten yleensä voisi ottaa huomioon tällaista todisteena.

Kuinka sitten on asianlaita rikostuomion osalta? Voisiko tuomioistuimien ottaa huomioon sen tiedossa olevan, asian relevantteja tosiasioita ja oikeuskysymyksiä selvittävän rikostuomion? Voitaneen näiltä osin, kuten myös oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen huomioon ottamisen osalta sanoa, että tilanne on lähinnä fiktiivinen. Jos asianosaisen tiedossa on tuomio, jolla hänen edukseen selviteltäisiin niitä seikkoja, joilla myös esillä olevassa jutussa olisi merkitystä, hän vetoaa tähän.⁹³ Kun tuomion esittämiseen todistelutarkoituksessa ei sisälly sellaisia julkisoikeudellisiväitteisiä piirteitä, jotka ovat ominaisia rikostuomion oikeusvoimailmiölle, pitäisi edellisen ongelman ratkaisussa päätyä siihen, ettei tuomioistuimien voisi ex officio muutoin kuin OK 17: 8:n rajoissa ottaa huomioon juttuun todistusvaikutuksen omaavaa tuomiota. Mieli-pide on samalla yhdensuuntainen sen kanssa, mitä kotimaisessa kirjallisuudessa on esitetty tuomarin mahdollisuudesta käyttää hyväkseen yksityisiä, jutun tosiasiapuoleen liittyviä tietojaan.⁹⁴

VII. Edellä on kotimaisen oikeuden kannalta pyritty tarkastelemaan tuomion ja oikeudenkäynnin todistusvaikutusta. Lienee lopuksi syytä lausua muutama sana siitä, millaisena todistusvaikutus *tosiasiallisesti* oikeuskäytännössä näyttäytyy. Tällöin saatetaan havaita se mielenkiintoinen piirre, että vaikkakin todistusvaikutus oikeusnormin muotoon puettuna on relatiivinen, tuomioistuimet erittäin lukuisissa tilanteissa kuitenkin *noudattavat* aikaisempaa rikosasian ratkaisua.⁹⁵ Kun todistusvaikutus useimmissa tapauksissa aiheuttanee sen, että tuomiossa mainittu tosiasiallisesti todisteen harkinnan jälkeen hyväksytään uuden oikeudenkäynnin ratkaisun perustaksi,⁹⁶ on tästä seurauksena, että se

⁹³ Oikeusvoiman osalta ks. edellä 2 §:n viite 35 jälkeen.

⁹⁴ Vrt. tämän tosiasiapuolta koskevan perusnäkökohdan osalta *Tirkkonen Sp II s. 105* ja siellä mainittuja lähdeoteoksia.

⁹⁵ Käytännön oikeudenkäyntiä ajatellen tämä on melko luonnollista: jos rikosjuttu on aikanaan hyvin selvitetty, merkitsee tämä samalla, että jutussa on yleensä esitetty kaikki huomionarvoinen näyttö. Sinänsä se, mitä jutussa voidaan esittää, on usein vähäistä ja harkittavaksi siten ainoastaan jää, voiko tämä järkyttää sitä, mitä aikaisemmin on todettu.

Ks. esim. KKO 1943 II 194.

⁹⁶ Tällaisesta lopputuloksesta, joka ehkä sittenkin useimmiten tarkasteltavissa tilanteissa ilmenee, on luonnollisesti oikeuspoliittiselta kannalta todettava, että

argumentti, joka rikostuomion sitovan vaikutuksen puolesta alunperin esitettiin ja jonka mukaan sidonnaisuus estää ristiriitaisten tuomioiden syntymisen, siten suurelta osalta menettää tosiasiallisen merkityksensä.⁹⁷

16 §. TUOMION SIVUVAIKUTUKSISTA

I.1. Tuomion vaikutusten systematisoinnissa olen aikaisemmin erottanut tuomion oikeusvoimavaikutuksesta tuomion sivuvaikutukset. Tällaisia tuomioon liittyviä materiaalisia vaikutuksia on varmaankin esiintynyt kaikkina aikoina,¹ mutta uudella ajalla niitä lienee ensinnä käsitelty viime vuosisadan tunnettu saksalainen prosessualisti *Adolf Wach*.² Wachin aikana ja hänen jälkeensä tuomion sivuvaikutusilmiöön on käsitteellisesti luettu varsin erilaisia ilmiöitä ja oikeana voidaan pitää mielipidettä, jonka mukaan tuomiovaikutuskategoriaa, johon kirjallisuus on suhteellisen myöhään kiinnittänyt huomiota, on rasittanut ja rasittaa edelleen melkoinen käsitteellinen epäselvyys.³ Tämä epäselvyys on koskenut sekä tarvittavaa teknillistä terminologiaa että myöskin käytettyjen termien käsitesisältöjä. Kovin paljoa harhaanjohtavana tuskin voitaneen pitää lausumaa, jonka mukaan tuomion sivuvaikutuksiin tai sen rinnakkaiskäsitteisiin on usein sisällytetty useat niistä tuomion vaikutuksista, joita ei ole saatu sopimaan tuomion oikeusvoiman tai konstitutiivisen vaikutuksen alaisuuteen.

tuomion todistusvaikutuskin on sinänsä omiaan relatiivisesti estämään ristiriitaisten ratkaisujen syntymistä.

Vrt. edellä lausutun johdosta myös *Tirkkonen SvJT* 1941 s. 733 s., *Welamson* s. 40 ja *Weich ÖRZ* 1904 s. 66.

⁹⁷ Voidaan tietysti kysyä, voitaisiinko koko tuomion sidonnaisuusoppi järjestää sopivasti tuomion ja oikeudenkäynnin todistusvaikutuksen avulla. Tietenkään tämä sinänsä ei olisi mahdotonta ja tämäntapaisia järjestelyjä on eräissä maissa on käytössä (ks. tämän osalta *Tirkkonen, Oikeusvoimasta* s. 260 viite 20), mutta nimenomaan kotimaista oikeuskehitystä ajatellen pitäisin niitä näkemyksiä, jotka edellä 7 §:ssä on esitetty sopivimpina myös de lege ferenda tuomio-oppeja kehiteltäessä.

Vrt. edellisen osalta myös *Tirkkonen, Oikeusvoimasta* s. 260.

¹ Ks. *Tirkkonen Sp* II s. 318 viite 11.

² Ks. *Wach* s. 626. — Vrt. *Tirkkonen, Oikeusvoimasta* s. 260 viite 21.

³ Näin esim. *Tirkkonen II* s. 530 ja *Sp II* s. 318 s.

Kirjallisuudessa on tässä tarkoitetuista ilmiöistä käytetty useita nimityksiä. Tavallisesti puhutaan tuomion sivuvaikutuksista,⁴ toisinaan tuomion tosiseikastovaikutuksista⁵ mutta joskus myös tuomion refleksiivaikutuksista.⁶ Mille näistä termeistä sitten kotimaisen oikeuden kannalta olisi annettava etusija?

Olen toisaalla (2 §:n viite 47 jälkeen) omaksunut sivuvaikutuksia ajatellen seuraavan määritelmän: Sivuvaikutuksilla tarkoitetaan tilannetta, jolloin

1) *aineelliseen oikeuteen kuuluva normi* määrää, että tietynsisältöiseen tuomioon liittyy määrätty tai määrättyjä oikeusseuraamuksia sekä

2) *sopimus* määrää, että tietynsisältöiseen tuomioon liittyy määrättyjä oikeusseuraamuksia.⁷

Kun annettua tuomiota silmällä pitäen tarkastellaan ilmiöitä, joissa materiaalsen lain määräys liittyy tietyn siviilioikeudellisen seurauksen rikostuomioon, havaitaan, että tällainen vaikutus voi liittyä rikostuomiossa vahvistettuun tosiseikastoon, johon ilmeisesti viittaa nimitys

⁴ Kotimaisessa kirjallisuudessa on nimityksiä sivuvaikutus ja tosiseikastovaikutus käytetty joskus samanveroisina: Näin esim. *Tirkkonen* II s. 530 sekä *Sp* II s. 318 ja *Oikeusvoimasta* s. 260 ss.

⁵ Käsitettä »*Tatbestandswirkung*» eli tosiseikastovaikutus ovat käyttäneet mm. *Rosenberg* s. 731 ja *R. Schmidt* s. 855 viite 3.

Tosiseikastovaikutusnimitys antaa sikäli väärän kuvan tilanteesta, että se luo vaikutelman, ikäänkuin tuomio sellaisenaan toimisi vaikutuksen välittömänä perusteena. Näinhän ei suinkaan ole, vaan vasta materiaallinen normi tai sopimus määrää varsinaisen seurauksen. Ks. myös *Kuttner* s. 4 s.

⁶ Kirjallisuudessa on tässä yhteydessä usein käytetty myös nimitystä refleksiivaikutus (*Reflexwirkung*) (*Wach* I s. 626). Näin kotimaisessakin kirjallisuudessa esim. *Sjöström* s. 165 s.

Ulkomaisessa kirjallisuudessa on mainittua nimitystä käytetty sellaisia tilanteita silmällä pitäen, joissa on kysymyksessä tuomion välitön vaikutus kolmannen henkilön oikeussuhteisiin (*Wach, Hellwig*, joihin liittyen *Kuttner* s. 10).

Vrt. lisäksi myös *Kallenberg* II s. 1474 s., *Eckhoff* s. 24, *Goldschmidt* s. 157, *Rosenberg* s. 731, *R. Schmidt* s. 771 viite 2 ja *Wach* I s. 626.

En pitäisi onnistuneena nimittää kolmanteen mieheen kohdistuvia sivuvaikutuksia refleksiivaikutuksiksi, jonka termin käyttö lieene vielä sivuvaikutusnimitystäkin vakiintumattomampi. Samoin myös *Tirkkonen* *Sp* II s. 319 ja *Eckhoff* s. 24.

Vrt. kuitenkin refleksiivaikutuksen sisällöstä *Wrede* II s. 250.

⁷ Ks. myös *Tirkkonen* II s. 530, *Sp* II s. 318 sekä *Oikeusvoimasta* s. 261. Vrt. myös *Reinikainen* *LM* 1951 s. 456, *Ekelöf* III s. 116 s., *Eckhoff* s. 23 s., *Kuttner* s. 2 ss., *H. Schmidt* s. 26 s. ja *Wach* I s. 626.

tosiseikastovaikutus. Kuitenkin on kotimaisen kirjoitetun lain kannalta havaittavissa, että laki liittää materiaalisioikeudellisen seurauksen sittenkin useimmiten tuomiossa lausuttuun *johtopäätöslauselmaan*,⁸ kun taas niissä tapauksissa, joissa siviiliseuraamuksen syntymiseksi edellytetään *rikosioikeudellista tosiseikastoa*, yleensä ei juuri vaadita tämän vahvistamista rikostuomiolla. Samoin on todettava, että rikostuomion perusteella materiaallisen normin johdosta syntyviä oikeusseuraamuksia voi tässä kohdin syntyä niin hyvin rikosjutun asianosaisten kuin myös asianosaisten ja kolmannen henkilön välillä.⁹ Katsoisin, ettei liene tarpeellista tässä kohdin nimittää rikostuomion vaikutuksia suhteessa kolmanteen mieheen refleksiivaikutuksiksi, kun jaottelulla ei näytä olevan suurempaa merkitystä tämän ilmiöryhmän systemaattisessa kuvauksisessa.

Edellisen perusteella näyttäisi siltä, ettei kotimaista oikeutta ajatellen nimitys tosiseikastovaikutus tai refleksiivaikutus tuntuisi kovinkaan onnistuneelta. Lieneekin tultava siihen lopputulokseen, että tässä yhteydessä nimitys »sivuvaikutukset» sittenkin on kaikkein sopivin ja kuvaavin.¹⁰ Se ei johda lukijaa harhaan varsinkaan, jos puhutaan rikostuomioon liittyvistä materiaalisioikeudellisista sivuvaikutuksista.¹¹

I.2. Käsittelen seuraavassa aihetta tämän määritelmän rajoituksista. Sivuvaikutukset muodostavat varsin laajan ilmiöryhmän: Tällaisia vaikutuksia voi liittyä sekä rikos- että siviilituomioihin ja ne voivat oikeudellisessa systematiikassa jakaantua useille materiaallisen oikeuden aloille: rikostuomiolla voi olla esim. *rikosioikeudellisiksi* katsottavia sivuvaikutuksia,¹² *siviilioikeudellisiksi* katsottavia sivuvaikutuksia, vai-

⁸ Esim. AL 73 § ja RL 6: 1—3.

⁹ Vrt. tämän osalta jäljempänä II.5.

¹⁰ Ks. myös *Kallenberg* II s. 1241, *Ekelöf* III s. 116 sekä *Kuttner* s. 4 ja 10.

¹¹ Tässä yhteydessä on jälleen syytä viitata siihen, mitä edellä 2 §:n viitteen 60 kohdalla on lausuttu. *Olivecronan* systematiikan mukaan tuomion sivuvaikutukset ja ns. refleksiivaikutukset luetaan tuomion siviilioikeudelliseksi merkitykseksi. Seuraavan esityksen tarkoituksena on siten pyrkiä selvittämään, missä määrin oikeusvoimavaikutukseksi nimitetyn ja tuomion sivuvaikutusten välillä on niin vahvoja eroja että niiden systemaattinen erillään pitäminen tuntuu aiheelliselta.

¹² Sivuvaikutus liittyy yksinomaan rikostuomion olemassaoloon, joka suorastaan välittömästi käy ilmi laista.

RL 27: 52:n asema tässä suhteessa on kenties epäselvempi, mutta lähinnä määräys olisi käsitettävä rikostuomion prosessioikeudelliseksi sivuvaikutukseksi. Vrt. edellisen johdosta myös *Andenaes* s. 423.

RL 27: 52:n tilannetta on pidetty usein rikostuomion oikeusvoiman laajentumi-

kutuksia hallinto-oikeuden alueelle¹³ jne. Tässä yhteydessä rajoitun aiheen valinnan mukaisesti tarkastelemaan sellaisia vaikutuksia, joissa on kyseessä rikostuomion siviilioikeudelliset sivuvaikutukset myöhemmässä siviiliasiajn oikeudenkäynnissä.¹⁴

Kotimaisessa kirjallisuudessa eivät tuomion sivuvaikutukset ole olleet edes menettelylajin sisällä kovin perusteellisesti tutkittavina.¹⁵ Sivuvaikutukset edustavat jälleen tiettyä oikeusalojen raja-aluetta. Tyypiryhmässä on kysymys aina materiaalsen oikeuden tuomioistuinratkaisuun liittämistä seuraamuksista ja tästä syystä on luonnollista, ettei

sena: Ks. esim. *Henkel* s. 449 viite 24, *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 550 ja *Peters* s. 437.

Vrt. lisäksi *Beling* s. 285 ja *E. Schmidt* I s. 181.

Sivuvaikutus ilmenee laista usein siten, että mainitun tuomionvaikutuksen synnyttäväksi lopulliseksi syyksi tulee jokin muu seikka, esim. tuomion perusteella suoritettu täytäntöönpano. Tällaisia tilanteita on RL 6:1—3 sekä esim. laissa vaarallisten rikoksenuusijain eristämisestä 1—2 §:ssä. Ks. edellisten osalta *Tirkkonen* II s. 531 (vrt. kuitenkin LM 1934 s. 118 s.), *Andenaes* s. 422 s., *Eckhoff* s. 319, *Ekelöf* III s. 142 s. verr. s. 116 s. sekä *Welamson* s. 22 s., jotka pitävät ilmiötä sivuvaikutusten piiriin kuuluvana.

Vrt. myös SOU 1938:44 II s. 342.

Lähinnä oikeusvoimavaikutuksen piiriin lukevat seuraavat kirjoittajat ilmiön: *Agge*, *Processföremålet* s. 41, *Dillén* s. 348 s., *Munch-Petersen* V s. 239 ja *Nowakowski* ÖJZ 1948 s. 547. — Vrt. myös *Kallenberg*, *Aterfall* s. 112 s.

Vrt. lisäksi myös *Hurwitz* s. 561, *Peters* s. 437, *Sauer* s. 245 sekä *E. Schmidt* I s. 181 (vrt. kuitenkin II s. 757, jossa katsotaan, ettei aikaisemmalla tuomiolla tässä kohdin olisi sitovuutta).

Vrt. jaottelun osalta lisäksi *Weiss* s. 263 ss.

¹³ Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Tirkkonen* II s. 531 sekä *Eckhoff* s. 319.

Rikostuomion hallinto-oikeudellisena sivuvaikutuksena voitaisiin pitää esim. MoottorijouneuvoA 86 §:n a-d-kohtia verrattuna saman pykälän 4-kohtaan. Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 531 viite 6a.

Vrt. myös L valtioneuvoston oikeudesta myöntää helpotuksia ja vapautuksia valtiolle tulevien maksujen ja korvausten suorittamisesta 21.12.1929 2¹ §.

¹⁴ Mikään ei tietysti estä puhumasta myös prosessioikeudellisista sivuvaikutuksista. Tällainen olisi kysymyksessä OK 17:18:n tilanteessa, jonka mukaan samasta rikoksesta tuomittua ei voida kuulla todistajana tuon rikoksen osalta. Vrt. myös OK 17:21².

Vrt. myös *Planck*, *Gutachten* s. 4, *Weich* ÖRZ 1904 s. 61 sekä *Rosenberg* s. 731.

¹⁵ Vrt. näiden osalta kuitenkin *Sjöström—Alkio* s. 165 ss., *Honkasalo*, *Vahvistuskanneoikeudesta* s. 82 s. viite 13, *Frey* s. 54 viite 5 sekä erityisesti *Tirkkonen*, *Oikeusvoimasta* s. 260 ss., II s. 530 s. ja Sp II s. 318 s.

Vrt. lisäksi esim. *Agge* s. 49 ss., *Ekelöf*, *Interventionsgrunden* s. 199 ss. ja *Kallenberg* I s. 1045 ss. sekä II s. 1241 s.

tyyppiryhmään *prosessioikeudellisessa* kirjallisuudessa ole yleensä syvennytty tarkemmin.¹⁶ Tämänkään tutkimuksen puitteissa ei voida syventyä tarkemmin materiaalisten määräysten tulkintaan, joka kuuluu selvästi materiaalisen oikeuden alueelle, mutta seuraavassa pyritään lähinnä oikeusvoimailmiöön vertailuja tehden löytämään sivuvaikutusnormien säännönmukaisuuksia.

II.1. Olen työhypoteettisesti katsonut, että tuomion *sivuvaikutuksen* määräävä normi ja toisaalta tuomion oikeusvoimavaikutuksen *positiivisen funktion* sisältävä normi ovat eräältä osalta yhteneväisiä: prosessioikeudellisesti molemmissa tilanteissa aikaisempi tuomio olisi pantava uuden tuomion perustaksi.¹⁷ Olen kuitenkin tästä huolimatta katsonut, että erot käsitteiden välillä olisivat kuitenkin niin suuret, että niiden erillään pitämiseen olisi edelleen täysi aihe.¹⁸ Missä kohdin ilmiöt sitten poikkeavat toisistaan?

Ensimmäisenä yleisenä erona ilmiöiden välillä on se, että oikeusvoimasääntö perustuu kotimaisessa oikeudessa vallalla olevaan *prosessioikeudelliseen yleissääntöön*, jonka olemassaolo myös oikeuskäytännöstä saa tukea niin menettelylajin sisäisenä kysymyksenä kuin myös menettelylajien välillä.¹⁹ Periaatteessa siten sääntö, jonka mukaan, mikäli lainvoimaisella ratkaisulla on aikaisemmin ratkaistu se kysymys, joka uudessa oikeudenkäynnissä on esikysymyksen luontoinen, ratkaisu on aikaisemmin selvitetystä laajuudessa pantava uuden ratkaisun perustaksi, muodostaa erään prosessioikeudellisen yleisnormin.

Mitä sensijaan tulee tuomion *sivuvaikutuksiin* on kirjallisuudessa sattuvasti todettu,²⁰ että jokainen sivuvaikutustilanne on enemmän tai vähemmän *ainutlaatuinen oikeudellinen ilmiö*, jonka esiintyminen rajoittuu siihen siviilioikeudelliseen instituuttiin, jota varten se on säädetty.

¹⁶ Vrt. myös *Kallenberg* II s. 1242.

¹⁷ On tavallaan varsin erikoista, että siten tuomion perusteissa ei juuri ole mitään eroa niissä tilanteissa, joissa tuomioistuin noudattelee tuomion sivuvaikutusta ja niissä, joissa kysymyksessä on tuomion oikeusvoiman positiivinen vaikutus, kun kummassakaan tilanteessa ei käytännössä oikeusohjetta tavallisesti mainita. Molemmissa tapauksissa tuomio tavallisesti kirjoitettaneen muotoon: Koska K:n tuomioistuin on todennut tuomiossaan tai tuominnut tuomiossaan — — —.

Ks. edellisen johdosta myös edellä 4 §:n viite 11 kohdalla.

¹⁸ Edellä 2 §:n viite 60 ja viite 68 kohdalla.

¹⁹ Ks. edellisen johdosta *Tirkkonen* II s. 530 ja *Sp* II s. 318 s.

²⁰ Ks. *Ekelöf* s. 205.

Voitaneen siten sanoa, että tuomion sivuvaikutukset näyttävät perustuvan jonkun verran sattumanvaraisen tuntuisesti materiaalisoikeudellisiin määräyksiin otettuihin normeihin.²¹

Useimmissa tilanteissa voitaneen sanoa, että tuomion sivuvaikutus on järjestetty kirjoitetun lain säännöksellä. Tietyn normin tulkinta ei tällöin usein aiheuta tarkasteltavassa suhteessa suurempia vaikeuksia. Toisin on asianlaita silloin, jos tarkastellaan tilanteita, jolloin sivuvaikutus liittyisi tavanomaisen oikeuden ilmaisemaan normiin.²² Missä määrin tällaisissa tilanteissa voidaan ajatella sivuvaikutuksia, lienee josakin määrin epäilyksenalaista.²³ Kun siviilioikeus monilta kohdin esim. vahingonkorvausoikeuden ja sopimusoikeuden osalta perustuu laajasti tavanomaisen oikeuden noudattamisen pohjalle, ei tällaista voitane kuitenkaan pitää mahdottomana.²⁴

²¹ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 530 ja *Sp* II s. 318 s.

²² Vrt. myös *Eckhoff* s. 26.

²³ Vrt. myös *Eckhoff* s. 26.

²⁴ Siviilioikeuden piirissä esim. käsitellään kysymystä samaistuksesta. Vrt. tämän kysymyksen osalta esim. *Huttunen* s. 152 ss. ja *Kämäräinen* s. 210 ss.

Jos henkilö, joka siviilioikeudellisesti samaistetaan vakuutuksensaajaan, aiheuttaa tahallisesti tai törkeästä tuottamuksesta vahingon ja tuomitaan teon edellyttämästä kriminalisoidusta teosta rangaistukseen, sitoo aikaisemmin esitetyn nojalla prosessioikeudellisen yleisnormin perusteella rikostuomio asianosaisten välisissä suhteissa. Siviilioikeuteen voi tämän lisäksi kuulua normi, joka aiheuttaa, että näin olisi asianlaita myös suhteessa kolmanteen henkilöön. Vrt. tämän osalta myös *Kämäräinen* s. 220 ja *Huttunen* s. 178.

Vastaavanlaista tilannetta voitaisiin ehkä ajatella esim. deliktiperusteisen edunpalautuskanteen ollessa kyseessä. Ajateltakoonpa esim. seuraavaa KKO:n ratkaisua 1939 II 156: Sitten kun T:n hoitamasta Nurmijärven Osuuskaupan K:n myymälästä oli murtautuen marrask. 1 päivän vastaisena yönä 1934 anastettu mm. Osuuskaupan kassalaatikosta rahavaroja, T:n puolesta, joka oli pidätetty epäluulonalaisena varkauteen, oli T:n vapaaksi pääsemiseksi sanotun kuun 15 päivänä osuuskaupalle rahassa maksettu 6.665 mk ja annettu sanotulle päivälle kirjoitettu T:n velkakirja 9.000:lle mk:lle siinä määrättyine korkoineen, minkä velkakirjan maksamisesta 4 henkilöä oli sitoutunut omavelkaiseen, yhteisvastuulliseen takaukseen, mutta että sittemmin oli lopullisesti KKO:n 1/12 1937 antamalla päätöksellä todettu, että sanotuna yönä olikin myymälästä väärää avainta käyttäen murtautumalla anastanut mm. rahaa 6.905:— työmies H. ja hänet tästä rikoksesta tuomittu myös rangaistukseen. Kun mainittu rahamäärän suoritus ja velkakirjan antaminen Osuuskaupalle näin ollen oli tapahtunut ilman laillista perustetta erehdyttävien asianhaarojen johdosta eikä toimenpide siis ollut T:tä, joka oli riitauttanut osuuskaupan ilmoittaman mittatappion määrän, sitova, eikä osuuskunta näin muodoin myöskään

II.2. Tuomion *oikeusvoiman* edellytyksenä on yleensä se, että rikostuomio on saavuttanut lainvoiman.²⁵ Kuinka sitten tuomion sivuvaikutukset suhtautuvat siihen kysymykseen, onko tuomio jo saavuttanut mainitun ominaisuuden vai ei. Tuomion *sivuvaikutuksia* luonnehdittaessa on kirjallisuudessamme sanottu, ettei tuomion sivuvaikutuksen syntyminen edellytä sitä, että tuomio olisi tullut lainvoimaiseksi.²⁶

Huomionarvoista kuitenkin on, ettei tässä kohdin siviiliprosessin osalta viitata esim. mihinkään lainkohtaan, vaan väite on sellaisenaan esitetty. Nähdäkseni sääntö ei aina voine pitää paikkaansa. Ajateltakoonpa esim. AL 73 §:n tilannetta, joka edellyttää, että puoliso on tuomittu kolmeksi vuodeksi vapausrangaistukseen. Katsoisin, että siviilikannetta ei voitane ainakaan hyväksyä,²⁷ ennenkuin rikostuomio on lopullinen. Yleisemminkin olisin valmis katsomaan, että, ellei muuta ilmene, pitäisi rikostuomion olla lainvoimainen, ennenkuin sivuvaikutus *lopullisesti* syntyy siten, että tuomioistuin voi todella panna aikaisemman ratkaisun siviiliratkaisun perustaksi.²⁸ Toisinaan *lakitekstistään* ilmenee selvästi, että vain lainvoimaisella tuomiolla on muiden

ollut oikeutettu pitämään po. velkakirjaa ja mittatappion määrää jutussa T:lle maksettavia rahamääriä vastaan, niin KKO harkitsi oikeaksi siten muuttaa HO:n tuomiota, että osuuskaupan sille määrätyn 6.665 mk maksuvelvollisuuden lisäksi tuli luovuttaa T:lle takaisin velkakirja.

Jos A on tuomittu rikoksesta, jonka vain yksi on voinut tehdä, voiko B vedota hyväkseen toisessa oikeudenkäynnissä A:n osalta langetettavaan tuomioon esim. asianomistajaa vastaan. *Welamsonin* mukaan menettelylajin sisäistä sidonnaisuutta silmällä pitäen, mikäli toinen on jo tuomittu teosta, näyttää tällä tuomiolla olevan sitova vaikutus uudessa rikosasian oikeudenkäynnissä ja siten pitäisi jälkiprosessi lykätä siksi, kunnes ensiprosessin virheelliseksi osoittanut tuomio ensin purettaiisiin. Ks. *Welamson* s. 32 s. Lähinnä tapaus lieenee luettavissa juuri sivuvaikutusten alueelle.

²⁵ Ks. edellä 2 §:n viite 12.

²⁶ Ks. myös *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 261 sekä *Eckhoff* s. 320. Vrt. myös *Rosenberg* s. 731.

²⁷ Tosin AL 83³ § ei mainitse tätä vaan sen ajankohdan, milloin asianosainen on saanut tiedon po. tapahtumasta. Ks. *Rautiala* s. 107: »Tässäkin tapauksessa kanne on nostettava kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun puoliso sai tiedon lainvoiman saaneesta tuomiosta.»

Vrt. KKO 1939 I 17 sekä KKO t. 15.8.1951 taltio 2043/Aune Kauppi/tasinko-oikeuden menettäminen, joissa rikostuomiot ovat olleet lainvoimaisia.

²⁸ Ks. myös *Ekelöf* s. 207 s. ja *Weich* ÖRZ 1904 s. 61.

edellytysten ohella mainittu materiaalisioikeudellinen vaikutus.²⁹ Jos rikostuomion ei tarvitsisi olla lainvoimainen siviiliseuraamuksen määrämishetkellä, olisi sivuvaikutuksen pysyvyys eräänlaisessa *pendenssitilassa*, ts. se voisi kumoutua niin kauan kuin juttu on vireillä ylemmässä oikeusasteessa,³⁰ mikä lukuisia tilanteita ajatellen tuntuisi erikoislaatuisealta. Mikäli kanne väitetyn sivuvaikutuksen perusteella kuitenkin nostettaisiin ennen ensiprosessin lopullista tuomiota, saattaisi kysymykseen tulla siviilijutun lykkääminen siksi, kunnes ensiprosessissa on annettu lopullinen ratkaisu.³¹

Edellisen tarkastelun lopuksi voitaneenkin vain todeta, etteivät tuomion sivuvaikutukset *aina* näytä edellyttävän sitä, että rikostuomio olisi lainvoimainen, vaikkakin näin monissa tapauksissa on asianlaita. Lopulta kussakin siviilioikeudellisen normin edellyttämässä yksittäistilanteessa jää riippuvaksi normin tulkinnasta, edellytetäänkö lainvoimaisuutta vai ei.³²

II.3. Prosessioikeudellinen oikeusvoimavaikutus liittyy aina *tuomion sisältöön*, joka siis muodostaa toisen vertailukohteen, uuden kanteen sisältö toisen vertailukohteen. Mikäli identiteetti on olemassa aikaisemmassa prosessissa sitovasti ratkaistun ja uuden oikeudenkäynnin esikysymyksen välillä, oikeusvoiman subjektiivisen ulottuvuuden rajoissa prosessioikeudellinen yleinen oikeusohje määrää aikaisemman ratkaisun pantavaksi uuden perustaksi.³³ Sivuvaikutuksissa taas yksittäinen mate-

²⁹ Vrt. lisäksi HolhousL 283 § ja oikeusvertailevasti Weich ÖRZ 1904 s. 61.

Vrt. lisäksi KKO 1931 II 514.

³⁰ Kysymyksen osalta onkin olemassa edellisten lisäksi erityismääräyksiä esim. MoottoriajoneuvoA 86 §:n 4-kohta sekä TieliikenneL 10 §.

Tilannetta pitää sivuvaikutuksena myös Tirkkonen II s. 531 viite 6a.

³¹ Vrt. tekstissä lausutun johdosta kuitenkin Weich ÖRZ 1904 s. 61.

³² Ajateltakoonpa esim. VirkamVastuuL:n 2 §:n mukaista vaatimusta ja sen tutkintaa. Sehän voidaan esittää jo rikosjutun yhteydessä ja ilmeisesti myös tuolloin ratkaista (lain 7 §). Mikäli tuomioistuin ottaa sen erillisenä asiana käsiteltäväksi, vireillepantu siviilijuttu lykättäisiin siksi kunnes lainvoimainen ratkaisu siinä olisi annettu.

Vrt. Saksan oikeuden vastaavan oikeusinstituutin osalta Wieczorek II¹ s. 655, jossa edellytetään lainvoimaista rikostuomiota.

Vrt. myös Baumbach—Lauterbach s. 1602 ja Weiss s. 267 ss.

Vrt. Welamson s. 23.

³³ Vrt. myös Tirkkonen II s. 530.

riaalisioikeudellinen oikeusnormi tai sopimus liittää siinä määrätyn siviilioikeudellisen seurauksen tietynsisältöisen tuomion olemassaoloon.³⁴ Tuomio ja vain tuomio tai osa siitä muodostaa tosiseikaston tai tosiseikaston osan, johon siviilioikeudellinen oikeusseuraamus liitetään.³⁵ Uudessa oikeudenkäynnissä verrataan siten toisiinsa aikaisempaa tuomiota ja mainittua siviilioikeudellista normia ja mikäli tuomio on normin sisällön edellyttämä, on tuloksena erään tai ainoan edellytyksen olemassaolo siviilioikeudellisen ohjeen noudattamiselle. Tuomion olemassaolo muodostaa siten materiaalisioikeudellisen syyn uuden yksityisoikeudellisen oikeustilan syntymiselle, kumoutumiselle tai muuttumiselle.³⁶ Kun oikeusvoimavaikutuksen ala yleensä lähestyy ns. ensiprosessin oikeudenkäynnin kohteen sisältöä, ei tuomion antamisen jälkeä ehkä tuomiolla syntyviä sivuvaikutuksia otettane ensiprosessissa millään tavoin huomioon.³⁷

Tuomion oikeusvoimavaikutuksen ja sivuvaikutuksen erottaminen toisistaan ei aina ole helppoa.³⁸ Oikeusvoimavaikutus menettelyjen välisessä suhteessa tulee yleensä kysymykseen vain silloin, kun siviililaki nimenomaan on lainannut rikostunnusmerkistön tai käyttänyt selkeästä tunnusmerkistöstä, minkä rikosoikeuskin tuntee ja joka sitten on vahvistettu rikostuomiossa. Sivuvaikutus näyttää sensijaan edellyttävän sitä, että laissa määrätään tietynsisältöisen tuomion siviilioikeudellinen seuraus.

Siten esim. AL 72 §:ssä mainitussa tapauksessa, jos toinen puoliso on tavoitellut toisen henkeä tai puoliso on törkeästi pahoinpidellyt toista puolisoa, vaikka siitä ei olisi tullutkaan vaikeata ruumiinvammaa, on toinen puoliso oikeutettu vaatimaan avioeroa. Laki ei näissä tapauksissa siis näytä ollenkaan edellyttävän sitä, että mainituista, myös rikoslain tuntemista seikoista olisi annettu tuomio eikä liitä tätä siviili-

³⁴ Ks. *Kuttner*, *Urteilswirkungen* s. 20.

Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 530 ja Sp II s. 319, *Andenaes* s. 423 ja *Eckhoff* s. 25.

³⁵ Ks. *Weich* ÖRZ 1904 s. 61 sekä *Kallenberg* II s. 1241.

³⁶ Ks. *Kuttner* s. 7 ja *Andenaes* s. 423.

Rikostuomio saattaa siten olla aiheena esim. juuri konstitutiivisen siviilikanteen nostamiselle.

³⁷ Vrt. myös *Kuttner* s. 5 ja *Urteilswirkungen* s. 20, *Tirkkonen*, *Oikeusvoimasta* s. 262, *Kallenberg* II s. 1241 viite 16 sekä *H. Schmidt* s. 26 s.

³⁸ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 530 s. ja *Oikeusvoimasta* s. 261.

oikeudellista vaikutusta ollenkaan tuomioon vaan laissa kuvattuun tosiseikastoon.³⁹

Sensijaan sama laki edellyttää 73 §:ssä,⁴⁰ että puoliso on tuomittu vähintään kolmen vuoden vapausrangaistukseen taikka on tuomittu rangaistukseen sellaisesta rikoksesta, joka on erityisesti omansa saattamaan hänet halveksinnan alaiseksi.⁴¹ Nyt siis siviilioikeudellinen sääntö liitetään nimenomaan määrätyn sisältöiseen rikostuomioon, jonka ja vain sen olemassaolo saa aikaan siviililain kohdan määräämän vaikutuksen.

II.4. Toisessa yhteydessä on viitattu siihen, että oikeusvoimavaikutus otetaan huomioon niin negatiivisessa kuin positiivisessa funktiossa *ex officio*. Tästä meillä on oltu yksimielisiä.⁴² Sensijaan on kirjallisuudessa todettu, että tuomion sivuvaikutusten yhteydessä ei tuollaista vaikutusta siviiliprosessissa oteta huomioon *ex officio* vaan vasta silloin, kun asianosainen tällaiseen ratkaisuun vetoaa.⁴³ Tässä lausuttua mieltä pidettä onkin täydellä syyllä pidettävä perusteltuna. Jos uuden oikeudenkäynnin kannalta ajatellaan sivuvaikutuksia, on tietysti selvää, että kun vasta tuomion olemassaolo luo kantajalle oikeusaseman, jonka perusteella hänellä on mahdollisuus menestyksellä nostaa kanne vastaajaa

³⁹ Aviopuolisoiden välisen läheisen suhteen huomioonottaen lienee harvinaista, että tämän lainkohdan mukainen tosiseikasto joutuu rikosasiassa ratkaistavaksi. Siten sääntönä lienee, että tosiseikasto tutkitaan siviiliprosessin yhteydessä: Näin esim. KKO t. 23.1.1952 taltio 184/Vilho eli Vasili Rojo/avioerosta johtuva vahingonkorvaus ym. sekä KKO t. 16.12.1960 taltio 3086/avioero ym./Elma Esteri Lehesmäki ym.

⁴⁰ Lainkohdan aiheuttamista tulkintatilanteista ks. esim. *Rautiala*, Avioliiton purkaminen s. 114 ss., *Grönvall* s. 171 s. ja *Idestam* JFT 1931 s. 23 ss.

⁴¹ Tämä lienee yleisimmin kirjallisuudessa mainittu siviililain rikostuomioon sellaisenaan liittämä siviiliseuraus: Ks. esim. *Tirkkonen* II s. 531, *Ekelöf* III s. 144, *Welamson* s. 22, *Andenaes* s. 422 ja s. 423 sekä *Eckhoff* s. 25.

Vrt. myös *Weich* ÖRZ 1904 s. 61 sekä *Courteaud* s. 6.

⁴² Ks. edellä 2 §:n viite 30 kohdalla.

⁴³ Ks. myös *Kuttner*, *Urteilswirkungen* s. 21 ja *Tirkkonen*, *Oikeusvoimasta* s. 262.

Vrt. myös *Planck*, *Gutachten* s. 4.

Huomattava kuitenkin on, että mainittu sääntö ei pidä paikkaansa muissa menettelylajeissa tai esim. hallintoviranomaisen toteutettaviksi määrättyjen tuomion sivuvaikutusten kohdalla, jotka seuraamukset siten usein toteutuvat asianosaisten tai asianosaisten tahdosta riippumatta.

vastaan, vain vetoaminen tähän luo sen kanteen perustan, jota OK 11: 3:n noudattaminen edellyttää.⁴⁴ Tuomioistuinhän tutkii uuden kanteen vain niiltä osin, kuin se on saatettu tuomioistuimen tutkittavaksi.⁴⁵

II.5. Oikeusvoimavaikutus on henkilösuhteessa yleensä rajoitettu vain jutun asianosaisiin. Vain harvoissa tilanteissa rikostuomiolla on oikeusvoimavaikutus sivullista henkilöä vastaan.⁴⁶ Kuinka henkilösuhteessa määräytyy sitten *materiaalisoikeudellinen sivuvaikutus*? Mikäli olen voinut todeta, kysymykseen ei ole tarkemmin puututtu kotimaisessa kirjallisuudessa.⁴⁷ Oikeusvertailevasti saatetaan havaita, että usein edellytetään tämän vaikutusmuodon omaavan *inter omnes* vaikutuksen, kuten yleensä aina on asianlaita yksityisoikeuksia muotoavilla tuomioilla.⁴⁸

Kysymykseen tuskin voidaan *kotimaista oikeutta* silmällä pitäen vastata yhtenäisesti. Voitanee vain sanoa, *ettei lainmääräyksissä* aina ole kiinnitetty *expressis verbis* huomiota mainittuja sivuvaikutuksia määrättäessä siihen, kenenkä hyväksi tai vahingoksi seuraus tulee: Toisaalta voidaan esittää tilanteita, jolloin materiaalisoikeudellinen seuraus tulee jommankumman rikosjutun asianosaisen hyväksi ja toisen vahingoksi.⁴⁹ Toisaalta on tapauksia, joissa langettavan rikostuomion seuraus on määrätty nimenomaan kolmannen, rikosjuttuun osallistumattoman hyväksi.⁵⁰ Lisäksi voidaan löytää normeja, joissa on nimenomaan määrätty, että tietynsisältöinen rikostuomio sellaisenaan muodostaisi pohjan kanteelle, jossa asianosaisena olisi sivullinen henkilö.⁵¹ Vaikkakin rikosjutun asianosaiset on suhteessa myöhemmän

⁴⁴ Ks. OK 11: 3:n tulkinnasta esim. *Tirkkonen Sp II s. 7 ss.*

⁴⁵ Kirjallisuudessa on edelleen katsottu, että sivuvaikutusten synty ei millään tavoin ole riippuvainen siitä, onko annettu tuomio oikea tai väärä (vrt. myös *Eckhoff s. 319*), jolla seikalla on katsottu olevan merkitystä silloin, jos asetetaan oikeusvoiman osalta ns. materiaalisten oikeusvoimateorioiden puolelle.

Vrt. tässä lausutun johdosta *Tirkkonen, Oikeusvoimasta s. 262.*

⁴⁶ Vrt. edellä 14 §:ssä lausuttua.

⁴⁷ Vrt. kuitenkin viitteen 7 kohdalla lausuttua, josta ilmenee, että nimitystä *refleksivaikutus* on käytetty tuomion vaikutuksista kolmanteen mieheen.

⁴⁸ Ks. esim. *Kuttner, Urteilswirkungen s. 21* ja *H. Schmidt s. 12.*

⁴⁹ Ks. esim. *VirkamVastuuL 1 §.*

⁵⁰ Ks. esim. *AL 73 §:ssä* mainitut molemmat tilanteet.

⁵¹ Epäilemättä esim. *RL 27: 52:n* tilanteessa vaikutus ulottuu sivulliseen, sekä hänen hyväkseen että hänen vahingokseen. Vrt. myös *Andenaes s. 423.*

Vrt. lainkohdan johdosta myös edellä viitteessä 12 mainittua.

siviilijutun asianosaisiin todennäköisesti otettu huomioon lakia säädetäessä, näyttää ilmeiseltä, ettei rikostuomion vaikutuksia ratkaistaessa sivuvaikutusten ollessa kyseessä tällä seikalla näytä olevan merkitystä ainakaan sillä tavoin, kuin asianlaita on oikeusvoimatilanteissa.⁵²

II.6. Mielenkiintoisen vertailukohdan edellisten lisäksi tarjoaa se, kun verrataan oikeusseuraamuksia tapauksissa, joissa tuomioistuin toteaa, ettei tuomiolla olekaan oikeusvoimavaikutusta taikka ettei tuomion sivuvaikutusta ole olemassa. Jos tuomion oikeusvoimavaikutus puuttuu positiivisen funktion tilanteessa, tuomiolla voi kuitenkin olla esim. todistusvaikutus oikeudenkäynnissä.⁵³ Tämä merkitsee samalla, että todistusvaikutuksen yhteydessä vastapuoli voi mm. esittää näyttöä siitä, että rikostuomio on virheellinen. Mutta kuinka tilanne muotoutuu, jos se ratkaisu, johon uusi siviilikanne on sivuvaikutuksen muodossa perustettu, ylioikeudessa muuttuu.

Tilanteessa näyttää kysymyksessä olevan siviilikanteen hyväksymisen *materiaalinen edellytys*, jonka puuttuminen aiheuttaa sen, että kanne on hylättävä siviiliprosessissa.⁵⁴ Sensijaan minkäänlaisen näytön esittäminen siitä, että siviililain edellyttämä tosiasiatapahtuma tai oikeusseuraamuksen aiheuttava rikos on tapahtunut, ei saattane enää siviilijutun yhteydessä tulla kysymykseen. Siviilituomioistuin ei voi siten esim. esikysymysluontoisesti tutkia sitä, voisiko kantajan väittämästä teosta tulla siviililain vaatima rikosoikeudellinen seuraus. Siviilioikeudellisen normin vaatiman rikosseuraamuksen olemassaolo on siten

⁵² Voitaneen kyllä sanoa, että lainsäätäjä sivuvaikutuksen määrätessään ottaa prosessuaalisen oikeusturvariskin juuri sen sivullisen intressejä ajatellen, johon nähden rikostuomion siviiliseuraamus määrätään. Sikäli kuin olen voinut todeta, eräissä erityistilanteissa onkin päädytty sen jälkeen kun ensinnä on oltu sivuvaikutustyyppisen konstruktion kannalla, lopulta siviiliseuraamuksen liittämiseen tiettyyn rikosoikeudelliseksi luonnehdittavaan tunnusmerkistöön, jolloin siis lähinnä kysymykseen tulisi tuomion oikeusvoimavaikutus. Ks. esim. edellä 10 §:n viitteessä 43 mainittua tilannetta. Nähdäkseni myös prosessuaalisiin syin voidaan tällaista suhtautumista erityisesti sivullissuhteessa pitää usein oikeaan osuneena.

⁵³ Tuomion todistusvaikutuksen ja oikeusvoiman positiivisen funktion suhde on siten, positiivisen vaikutuksen ilmetessä, todistusvaikutuksen poissulkeva, kun taas positiivisen vaikutuksen kieltämistilanteissa on mahdollista, että todistusvaikutus korvaa toissijaisesti edellisen lievennettynä.

⁵⁴ Kun oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen kieltämiseen ei vielä sisälly ratkaisua itse materiaallisen tuomion sisällön osalta, tuomion sivuvaikutuksen poissääminen samalla määrää seurauksen itse tuomion kannalta.

sivuvaikutuksen määräävässä normissa irtaantunut sen taustalla olevasta tosiseikastosta.⁵⁵

III.1. Aikaisemmin olen työhypoteettisesti todennut, että tuomion oikeusvoiman positiiviseksi vaikutukseksi kuvattu ilmiö toisaalta, tuomion sivuvaikutukseksi kuvattu ilmiö toisaalta, prosessuaaliselta seuraukseltaan usein samaistuvat: aikaisempi tuomio on pantava uuden ratkaisun perustaksi.⁵⁶ Säännön merkitystä oikeusvoimailmiön kannalta olen selvittellyt tarkemmin toisaalla.⁵⁷ Sensijaan lienee syytä tässä yhteydessä pyrkiä kirjoitetun lainsäädännön avulla selvittämään kysymystä sivuvaikutusten osalta. Yhteisenä piirteenä voidaan tällöin havaita, ettei siviililaki yleensä lausu mitään rikostuomion prosessi-oikeudellisesta vaikutuksesta, ts. mitenkä tuomioistuimen on suhtauduttava siihen, että sille esitetään lain edellyttämä rikostuomio.⁵⁸

Se, että laki määrää kanteen hyväksymisen edellytykseksi, että on olemassa tietynsisältöinen rikostuomio, ei välttämättä lausu mitään siitä, *onko siviilituomari tällaisessa tapauksessa sidottu rikostuomioistuimen antamaan, siviililain edellyttämään rikostuomioon*. Voisiko se vastaajan niin vaatiessa sallia vastatodisteiden esittämisen virheelliseksi väitettyä rikostuomiota vastaan ja virheellisuuden tultua ilmeiseksi näiden nojalla päätyä siihen tulokseen, että rikostuomiossa lausuttu ei pidäkään paikkaansa?

⁵⁵ Ks. edellä erityisesti oikeusvoiman negatiivisen vaikutuksen osalta 2 §:n viite 19 jälkeen lausuttua.

Voidaan tietysti kysyä konstruktiiivisesti, kuinka syytetyn VirkamVastuuL:iin perustuvaan vahingonkorvausvaatimukseen olisi suhtauduttava silloin, kun on olemassa lainvoimainen syytteen hyväksyvä ja siis langettava tuomio, mutta rikosjutun syytetty väittäen tuomion perusteita virheelliseksi anoo korvausta siviiliasian oikeudenkäynnin järjestyksessä.

Ilmiö lienee ulkomaisessa kirjallisuudessa luettu yleensä rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen piiriin. Vrt. myös *Kuttner*, *Urteilswirkungen* s. 14 sekä *Hellwig System I* s. 788. Vrt. kuitenkin *Welamson* s. 22 s.

Epäilemättä aikaisempi rikostuomio on sitova uudessa oikeudenkäynnissä siviiliasiaa ja on siis pantava ilman muuta uuden ratkaisun perustaksi. Kysymyksessä on kylläkin hiuksenhieno rajatapaus tuomion oikeusvoima- ja sivuvaikutuksen rajoilta.

⁵⁶ Ks. edellä 2 §:n viitteessä 60 mainittua.

⁵⁷ Ks. esim. edellä 2 §:n viite 22 jälkeen lausuttua.

⁵⁸ Tämä näkökohta sinänsä on varsin mielenkiintoinen. Siviilioikeudellinen oikeusohje ei siten ollenkaan lausu mitään siitä, sitooko annettu oikeusohje- ja millä edellytyksellä.

Ulkomaisessa kirjallisuudessa on joskus asetettu kysymyksenasettelumielessä kiistaan, voidaanko sivuvaikutusten yhteydessä puhua »tuomioistuimen sidonnaisuudesta» ollenkaan.⁵⁹ Nähdäkseni on kyllä täysisyys käyttää tätä ilmausta myös sivuvaikutusten yhteydessä.⁶⁰ Nimittäin niissä tapauksissa, joissa siviililaki liittää tietynsisältöiseen tuomioon siviilioikeudellisen vaikutuksen, voidaan täysin mielekkäästi kysyä, sitooko se konkreettinen tuomio, joka siviiliasian oikeudenkäynnissä esitetään, tuomioistuinta.⁶¹

Ulkomaisessa kirjallisuudessa on joskus katsottu, että *oikeusnormiin sisältyisi sinänsä* sidonnaisuusvaikutus ja on tämäntyyppisissä tilanteissa sanottu, että nimenomainen oikeusohje liittää rikostuomioon sitovan vaikutuksen.⁶²

Kun tarkastelee niitä siviilioikeudellisen sivuvaikutuksen rikostuomioon liittäviä normeja, joita kotimaiseen kirjoitettuun lainsäädäntöön sisältyy, voi vain todeta, ettei tutkittavaan erityiskysymykseen ole niissä kiinnitetty huomiota. Vaikkakin voitaneen perustellusti väittää, että useat edellä käsitellyistä ongelmakysymyksistä voitaisiin lukea yhtä hyvin siviilioikeuden kuin prosessioikeudenkin alueelle, on nähdäkseni nyt tarkasteltava kysymys sellainen, että se epäilemättä ja yksinomaan on selväpiirteisesti prosessioikeuden alueelle kuuluva kysymys. Yksinkertaisesti ilmaistuna siinä on kysymyksessä siviiliasiaa käsittelevän tuomioistuimen sidonnaisuus aikaisemmin annettuun rikostuomioon siinä erityistilanteessa, jossa siviililaki edellyttää kanteen perustaksi nimenomaan, ei rikosoikeudellista tosiseikastoa, vaan tämän toteamista aikaisemmassa rikostuomiossa tai — kuten useimmiten on asianlaita — tietyn rikosoikeudellisen oikeusseuraamuksen määräämistä. Aikaisemmin on kuitenkin lähdetty siitä, että kolmannella miehellä, johon rikostuomion vaikutukset ulottuvat, on pitänyt olla tosiasiallinen mahdollisuus osallistua ja puolustautua rikosjutun yhteydessä ja vasta tällöin hänen vahingokseen olisi mahdollista eräissä selvitettyissä tilanteissa vedota rikostuomioon.

⁵⁹ Ks. esim. *Stein*, Justiz und Verwaltung s. 95 ja s. 117.

⁶⁰ Vrt. myös *Kuttner*, Urteilswirkungen s. 5 s.

⁶¹ Vrt. esim. *Olivecrona* s. 131 s.

⁶² Näin *Olivecrona* s. 131 s.

Saksassa on usein myönnetty sivuvaikutuksille *inter omnes* teho: ks. esim. *Nicklisch* s. 62 ss. ja siellä viitteessä 1 mainittuja kirjoittajia.

Voitaisiin siten prosessuaalisin perustein väittää, että kolmannen olisi esim. KiinA 17³ §:n tilanteessa tarvittaessa voitava esittää näyttöä siitä, että aikaisempi rikostuomio on virheellinen. Prosessioikeudenkin kannalta lieenee kuitenkin tyyppitilanteessa lähdettävä siitä, että lainsäätäjä on määrätessään tietyn siviilioikeudellisen seuraamuksen rikostuomion johdosta ottanut huomioon ne relaatiot, jotka mainitussa tilanteessa syntyvät, ja täten myös sen mahdollisuuden, ettei kolmas tai asianosainen ole vaikuttanut rikostuomion syntyyn tehoisesti. Tähän suuntaan viittaa jo sekin, että lainkohdissa eri vaihtoehdoista on siviili-seuraamuksen synnyttäväksi perusteeeksi valittu juuri kaikkein vahvin ts. lopullinen tuomio, joko sen johtopäätös tai perustelut, eikä enää esim. tuomion taakse jäävät tosiseikat ja olosuhteet.

Mikäli siviililaissa siten olisi määräys, joka liittää siviiliseuraamuksen synnyn tertiuksen vahingoksi lainvoimaisen rikostuomion olemassaoloon, voitaisiin sanoa, että tapauksessa rikostuomion sivullista *sitovan sivuvaikutuksen* omaksuminen perustuu *materiaalisoikeudellisiin syihin*.

III.2. Vaikkakin tarkastelluilla tuomion vaikutusmuodoilla näyttää olevan eräitä tärkeitä eroja, on niillä siten kuitenkin se perusyhtäläisyys, että mikäli voidaan havaita, että jompikumpi on olemassa, aikaisempi ratkaisu pannaan ilman muuta uudessa oikeudenkäynnissä ratkaisun perustaksi,⁶³ eikä siten vastaajan tai kantajan väitteellä, että annettu ratkaisu on virheellinen, ole aikaisempaa ratkaisua arvosteltaessa merkitystä.⁶⁴ Ratkaisu on siis prosessioikeuden tuomiooppien ja todistusoikeuden kannalta sitova. Tämä yhtäläisyys on saanut aikaan mm. sen, että tuomion mainitut vaikutusmuodot on joskus yhdistetty saman nimikkeen alle.⁶⁵

III.3. Tuomion sivuvaikutuksen esiintymistapa on varsin yksinkertainen: jos asianosainen väittää tällaisen kanteen perusteen olevan olemassa ja esittää tätä koskevan tuomion, ei tuomioistuin voine muuta kuin todeta, että lain edellyttämä tuomio on olemassa ja että tuomio

⁶³ Vrt. myös *Eckhoff* s. 25 sekä *Kuttner* s. 185 ss. ja s. 190 s.

⁶⁴ Vrt. myös *Ekelöf* III s. 142 s., *Welamson* s. 24 ja *Eckhoff* s. 25.

Vrt. kuitenkin *Hurwitz* s. 561 verr. s. 563.

⁶⁵ Ks. edellä 2 §:n viite 60 jälkeen.

on lainvoimainen.⁶⁶ Jos nämä edellytykset ovat olemassa, sitoo rikostuomiossa todettu siviiliasiaa käsittelevää tuomioistuinta ja sen on pantava aikaisempi tuomio, ellei esim. prosessinedellytyksen puutteesta ole muuta seurausta, uuden oikeudenkäynnin ratkaisun perustaksi.⁶⁷ Yleensä sidonnaisuus on myönnetty myös sellaisten oikeusjärjestysten kannalta, jotka eivät hyväksy rikostuomion oikeusvoimavaikutusta myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä.⁶⁸

IV.1. Erityisesti sivulliseen kohdistuvana rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen erillään pitäminen tuomion sivuvaikutuksesta saattaa tuottaa suuria vaikeuksia.⁶⁹ Tapauksia on kotimaisessa prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa usein pidetty, ellei poikkeuksellisista olosuhteista muuta ole johtunut, tuomion oikeusvoimavaikutuksen laajentumina.⁷⁰ Näiden tapausten osalta voidaan kyllä viitata mielenkiintoiseen erityispiirteeseen: *Toisaalta* prosessioikeuden piirissä sanotaan, että tietty tuomio sitoo poikkeuksellisesti tertiusta, *toisaalta* siviilioikeudellinen oikeusohje liittää juuri tietynsisältöiseen tuomioon tietyn siviilioikeudellisen oikeusvaikutuksen, joka aiheuttaa, että kolmas asian tul-

⁶⁶ Vrt. myös Weich ÖRZ 1904 s. 61.

Kun *oikeusvoima* aina selvitetään tuomion esittämisellä, tuomion sisällön selvittely sivuvaikutustilanteissa voi myös tapahtua muulla tavoin. Niinpä AL 73 §:n edellyttämää tuomiosisältöä selvitetäessä kantajapuoli useimmiten käyttää vastaajan rikosrekisteriotetta.

⁶⁷ Vrt. myös Weiss s. 235 s.

Jos kantaja on nostanut kanteen perustaen sen siihen, että myöhemmässä nyt vireilläolevassa oikeudenkäynnissä tullaan lain mainitsema edellytys määräämään, voitaisiinko jälkiprosessi lykätä odottamaan aikaisemmassa annettavaa ratkaisua. Kielteisesti kysymykseen on Itävallan oikeuden kannalta vastannut Weich ÖRZ 1904 s. 61.

Kielteinen vastaus lienee yleisimmin paikallaan myös kotimaisen oikeuden kannalta, mutta tuskin aivan ehdottomana.

⁶⁸ Ks. esim. Olivecrona s. 131 s., Hurwitz s. 563 s., Hellwig, System I s. 788, Planck, Gutachten s. 4, Staub s. 144 sekä Weiss s. 267 s.

⁶⁹ Niinpä esim. KS 46 §:n a-kohdan mukaisen tapauksen olen toisaalla lukenut (10 §:n III.1.a.) oikeusvoimakysymyksen piiriin, vaikka sitä meillä kirjallisuudessa (*Tirkkonen* II s. 531) pidetään tuomion sivuvaikutuksena.

⁷⁰ Vrt. tämän osalta myös *Tirkkonen* II s. 531 ja *Oikeusvoimasta* s. 263 s.

Siviiliprosessin sisällä on erityisesti takausmiehen aseman arviointi suhteessa päävelallisen osalta annettuun tuomioon aiheuttanut kirjallisuudessa erimieliä. Ks. tämän johdosta *Tirkkonen*, *Oikeusvoimasta* s. 438 ss. — Sivuvaikutuksena pitää tilannetta esim. *Rosenberg* s. 731.

tua riitaiseksi joutuu noudattamaan rikostuomion sisältöä.⁷¹ Tyyppi-tilanteeseen liittyviä prosessuaalisia konstruktiovaikeuksia kuvaa seuraava ratkaisu:

KKO 1929 II 738:⁷² Alioikeus, jonka ratkaisun ylemmät oikeusasteet vahvistivat, katsoi, että koska KKO oli 1.10.1926 antamallaan päätöksellä todennut, että X oli petoksen kautta saanut A:n ja B:n allekirjoittamaan 29.7.1922 päivätyn asiakirjan, jossa he ilmoittivat myyvänsä X:lle a-nimisen tilan, jolla ei kuitenkaan ollut tarkoitettu omistusoikeuden siirtoa, sekä sen vuoksi julistanut sanotun asiakirjan mitättömäksi ja kaikkea vaikutusta vailla olevaksi, *niin ja kun omistusoikeus tuohon tilaan niin muodoin ei ollut siirtynyt X:lle*, eikä C, joka oli ostanut tilan 21.7.1923 X:ltä ollut voinut saada parempaa oikeutta kuin hänen edeltjänsäkään, joskaan ei ollut näytetty, että C olisi kaupanteon hetkellä ollut tietoinen X:n saannon luonteesta, KO julisti X:n ja C:n välisen kaupan mitättömäksi ja velvoitti C:n luovuttamaan palstatilan kantajien vapaaseen hallintaan.

Tapauksessa on ensinnä KKO:n päätöksessä lausuttu pantu rikosjutussa kuulematta jätetyn C:n ja rikosjutun asianomistajien A:n ja B:n välisen kiinteää omaisuutta koskevan oikeusriidan ratkaisun perustaksi. Tähän on tehty se selventävä toteamus, ettei omistusoikeus tilaan ollut siirtynyt X:lle, jonka jälkeen edellä mainittuun liittyen pääteltiin, ettei vastaaja ole voinut saada tilaan parempaa oikeutta kuin syytettykään, joten kanne hyväksyttiin.

Voidaanko tilanteen osalta sanoa, että siviilioikeudellinen oikeusohje liittää seurauksen juuri tietynsisältöiseen rikostuomioon vai että seuraus liitetään tietynsisältöiseen tosiasia-aineistoon? Kun tapausta analysoidaan, voitaisiin esittää kenties seuraava tulkinta: Rikosjutun asianomistajien välillä X:n on katsottu syyllistyneen petokseen ja tällä perusteella julistettu myös oikeustoimi mitättömäksi; sivulliseen nähden ei vahvistuksella ole oikeusvoimavaikutusta yleensä. Kun X:n, A:n, B:n ja C:n

⁷¹ Sinänsä siten näyttäisi mahdolliselta, että eri oikeusalojen normit osittain menisivät päällekkäin.

⁷² Ks. myös KKO 1942 II 32 sekä Tirkkonen LM 1934 s. 130 s. ja s. 133 s.

Materiaalisen oikeuden kannalta ks. esim. Wrede-Caselius II s. 460, Zitting-Rautiala s. 289 s. sekä siellä s. 291 mainittua kirjallisuutta.

välinen konfliktitilanne tulee ratkaistavaksi, noudatetaan A:n, B:n ja C:n välisissä suhteissa *nautintasuojaan* liittyviä siviilioikeudellisia periaatteita. Vaikkakaan siviilioikeudellinen normi ei yleensä edellytä X:n, A:n ja B:n välisen suhteen tuomiovahvuista toteamista, on tällainen toteaminen nyt kuitenkin tapahtunut ja siviilioikeudellinen seuraus joustavasti rikostuomion selvennyksin liitetty siviilituomion toiseikastoon.⁷³ Lienee lähinnä makuasia, luetaanko tapaus oikeusvoimavai sivuvaikutuksen alueelle, koska kummankin puolelle rikostuomiolle lienee sisältönsä rajoissa myönnettävä sitova vaikutus.⁷⁴

V. Kuten *Tirkkonen* on todennut,⁷⁵ ne tapaustyytit, joissa tuomioon liittyy yksityisoikeudellinen sopimus, ovat suhteellisen helposti erotettavissa varsinaisesta oikeusvoimavaikutuksesta. Esimerkkinä mainitaan tilanne, jolloin henkilö menee takaukseen siitä summasta, mikä rikostuomiolla vahvistetaan maksettavaksi.⁷⁶ Kirjallisuudessa on myöskin mainittu muita tilanteita, joilla saattaa käytännössä olla suurempikin merkitys. Asianajaja ja päämies sopivat palkkion määrän jäävän riippuvaksi oikeudenkäynnin lopputuloksesta.⁷⁷ Eräs tavallisimpia tapauksia, jolloin siviilioikeudellinen sopimus liittyy rikostuomioon vaikutuksia, oli palovakuutuksen yhteydessä sopimuskirjaan tai vakuutuksen yleisehtoihin otettu määräys siitä, että vakuutuksensaaja menetti oikeutensa korvaukseen, mikäli vakuutuksensaajaa vastaan ajettu

⁷³ Tilanteeseen tulevat siviilioikeudellisesti sovellettaviksi ns. *nautintasuoja* koskevat määräykset kiinteistön osalta. Ks. edellisessä viitteessä mainittua.

Vrt. perusasetelman osalta *Zitting* s. 48 ss. ja s. 60 ja s. 142 s. — Kysymyksessä on siten ns. *etenevä sivullisrelaatio*.

⁷⁴ Tapauksen analyysistä vrt. lisäksi *Tirkkonen* LM 1934 s. 133 s.

Vrt. myös edellä 14 §:n viite 78 jälkeen.

⁷⁵ Ks. myös *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 263.

⁷⁶ Vrt. myös *Tirkkonen*, Oikeusvoimasta s. 263.

Vrt. myös *Kuttner* s. 10 ss., *Eckhoff* s. 23 ss. ja *Skeie* III s. 329 s.

Käytännöstä ks. esim. KKO t. 30.1.1959 taltio 243/takaussaatava/Eino Johannes Vuorinen.

⁷⁷ Ruotsalaisessa kirjallisuudessa on katsottu nähdäkseni perustellusti, ettei tämä sivuvaikutuksen muoto yleensä oikeuttane sivullista tekemään sivuinterventiota kysymyksessä olevaan oikeudenkäyntiin. Näin: *Lundstedt* s. 181 s., *Kallenberg* I s. 1043 s.

Vrt. kuitenkin *Ekelöf* s. 200 ss.

rikossyyte aiheutti vain negatiivisesti vapauttavan tuomion tai asian jättämisen vastaisen varalle.⁷⁸

Mikäli asianosaiset liittävät sopimuksin annettavaan tuomioon oikeusseuraamuksia ja sopimuksen pätevydestä tai oikeusseuraamuksen olemassaolosta syntyy riitaa, muodostaa rikostuomion sisältö sellaisenaan tosiseikaston osan siinä uudessa oikeudenkäynnissä, jossa kantaja vaatii sopimuksen mukaista suoritusta tai vastaaja vaatii sopimuksen julistamista mitättömäksi.⁷⁹ Kuten edellisestä on välillisesti ilmennyt on esim. sopimuksen pätevyyttä arvosteltava siviilioikeudellisten sääntöjen mukaan.⁸⁰

VI. Edellä on pyritty luonnehtimaan niitä eroja, joita voidaan löytää tuomion oikeusvoimavaikutuksen ja sivuvaikutuksen välillä. Kuten edellisestä voidaan jo havaita, tuomion sivuvaikutukset eivät muodosta yhtä homogeenista ryhmää eikä myöskään raja tuomion oikeusvoimavaikutukseen nähden ole suinkaan aina selvärajaisesti vedettävissä. Näinhän lienee asianlaita aina silloin, kun pyritään oikeustieteen piirissä oikeusilmiöitä systemaattisesti kuvaamaan ja ryhmittelemään. Luonnollisesti jää viime kädessä lainsäätäjän harkintaan, kuinka kirjoitettu lainsäädännös muotoillaan ja kuinka se täten sijoittuu tuomiopien prosessuaaliseen systematiikkaan. Täten ei suinkaan ole harvinaista, että ne vaikutukset, jotka edellä on kotimaista oikeutta silmällä pitäen luonnehdittu tuomion sivuvaikutuksiksi, toisten valtioiden oikeusjärjestyksen kannalta kuuluvat ehkä tuomion oikeusvoimailmiön piiriin tai päinvastoin.⁸¹

⁷⁸ Vrt. tekstissä lausutun johdosta *Vihma* s. 248 ja *Honkasalo* LM 1961 s. 116.

Oikeuskäytännön tapauksista ks. esim. KKO 1937 II 619.

Ks. myös lisäksi SOO t. 4.11.1901 JFT 1902 Bil. s. 9lb n:o 3, SOO t. 13.7.1897 JFT 1898 Bil. s. 86b n:o 1, SOO t. 1916 n:o 280, joiden kahden viimeksimainitun osalta vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 130 ja s. 132 viite 41.

⁷⁹ Ks. myös *H. Schmidt* s. 27.

⁸⁰ Ks. myös *H. Schmidt* s. 27.

⁸¹ Eräs tällainen tapaus on valtion vastuunalaisuus virkamiehen aiheuttamasta vahingosta, mikäli se koskee aiheetta syypääksi tuomitun. Kuten edellä on ilmennyt, on tällainen ilmiöryhmä kotimaisen oikeuden kannalta luettavissa lähinnä tuomion sivuvaikutuksiin kuuluvaksi, kun sensijaan esim. Saksan oikeuden kannalta näyttää kuuluneen lähinnä tuomion oikeusvoimavaikutuksen piiriin. Vrt. myös *H. Schmidt* s. 61 s.

17 §. TUOMION KONSTITUTIIVISESTA VAIKUTUKSESTA

I.1. Tuomion vaikutusten käsittelyssä mainitaan tavallisesti kolmantena vaikutustapana *tuomion konstitutiivinen vaikutus*, joka sisältää sen, että tuomio aiheuttaa muutoksen aikaisemmin vallinneeseen oikeus-tilaan.¹ Kirjallisuuden mukaan tämäkin tuomion vaikutusmuoto esiintyy sekä siviili- että rikosprosessioikeuden sisäisenä kysymyksenä.² Voidaanko sitten menettelylajien välillä ajatella sellaisia tilanteita, joissa tulisi kysymykseen se ilmiö, josta menettelylajin sisällä käytetään nimitystä *tuomion konstitutiivinen vaikutus*?³ Mikäli tällaisia tilanteita saat-
taa ilmetä, joudutaan toiseksi kysymään, muodostaako tuomion konstitutiivinen vaikutus sitten sillä tavoin erillisen ja itsenäisen ryhmän oikeusnormin tuomioon liittämiä vaikutuksia, että sen erillään käsitte-
leminen esim. tuomion sivuvaikutuksista ja tuomion oikeusvoimavai-
kutuksesta on perusteltua.⁴

I.2. Millaisia tilanteita kirjallisuudessa on tavallisesti tarkoitettu sil-
loin, kun puhutaan rikostuomion konstitutiivisesta vaikutuksesta? Esi-
merkkinä on viitattu *konfiskaatiovaatimuksen hyväksyvään* tuomioon.⁵
Kun oikeusvoimavaikutus ilmenee siinä, että tuomiossa sitovalla tavalla
todetaan konfiskaatioseuraamuksen aiheuttava rikollinen teko, määrä-
tään nyt teon seuraamukseksi myös se, että omistusoikeus tiettyihin
esineisiin siirtyy valtiolle.⁶ Konfiskaatiovaatimuksen hyväksyvä tuo-

¹ Ks. esim. *Tirkkonen* I s. 415 s. ja II s. 529 sekä LM 1934 s. 114.

Vrt. myös *Venoja* s. 174 s., *Honkasalo*, Vahvistuskanne-oikeudesta s. 84 ss. ja *Palme*, Konstitutiv dom s. 366 s.

Vrt. myös *Schlosser* s. 17 ss. ja siellä mainittua kirjallisuutta.

Vrt. lisäksi *Lahtinen* LM 1963 s. 42 ss.

² Ks. edellä 2 §:n viite 46 kohdalta.

Vrt. myös *Tirkkonen* LM 1934 s. 115 s.

³ Mikäli tällaisia tilanteita ei yleensä ollenkaan voisi menettelylajien välillä
ilmetä, ei tuomion konstitutiiviseksi vaikutukseksi nimitetyn ilmiön käsittelyyn
olisi luonnollisesti mitään aihetta.

⁴ Vrt. tämän osalta jo 2 §:n viite 53 jälkeen.

⁵ *Tirkkonen* I s. 416.

⁶ *Tirkkonen* I s. 416 verr. II s. 529, LM 1934 s. 133, *Ellilä*, Sivullisen oikeus-
suojan takeista s. 29 ss., *Ailio* s. 171 ss. ja *Venoja* s. 175.

Konfiskaatioseuraamus tulee yleensä kotimaisen oikeuden mukaan määrätä
preklusiouhalla syytejutun yhteydessä: *Tirkkonen* II s. 552 viite 17a.

Vrt. lisäksi myös *Ekelöf* III s. 132 ja *Olivecrona* s. 166 s. ja siellä viiteessä
29 mainittua.

mio lieneekin tavallisin esitetty konstitutiivisen vaikutuksen tyyppitilanne.⁷

Kuten säännönmukaisesti meillä tällä kohdin esitetty esimerkki osoittaa, tuomion konstitutiivisella vaikutuksella on tarkoitettu ainakin rikostuomion sellaista lausumaa, joka *julkisoikeudellista tarkoitusta varten muotoaa yksityisoikeuden alaan kuuluvia oikeussuhteita*.⁸ Siten rikostuomiota on tarkasteltu lähinnä *siviilioikeuden* kannalta. Mikäli tämä näkökulma säilytetään, on rikoksen eräiden muidenkin julkisoikeudellisten seuraamusten osalta sanottava, että ne aiheuttavat muutoksia syytetyn oikeudellisiin suhteisiin. Etsimättä tulevat mieleen sellaiset lisärangaistukset kuin kansalaisluottamuksen menettämisseuraamus ja auton ajoluvan menettämisseuraamus. Myös näissä vallitsevaa oikeustilaa selvästi muodotaan.

Kun tarkastelee edellä mainittuja rikostuomion konstitutiivisen vaikutuksen tyyppiryhmiä, voinee vain todeta, että näistä kaksi viimeksi mainittua tyypiltään lähenevät siviiliprosessin puolella tavallisimmin mainittuja konstitutiivisen tuomion tyypejä esim. avioerotuomiota ja henkilön statusta muuttavia tuomioita.⁹ Sensijaan jo lähtökohtaisesti tuntuu siltä, että ensinnä mainittu tilanne, konfiskaatiovaatimuksen hyväksyvä tuomio monissa kohdin näyttää poikkeavan siviiliprosessin konstitutiivisen tuomion tyypillisistä edustajista.¹⁰

Sensijaan on kotimaisen kirjallisuuden valossa todettava, että langettavaa rikostuomiota ei sellaisenaan yleensä ole pidetty konstitutiivisena, vaikka onkin todettu, että rikostuomioon liittyy *konstitutiivisia piirteitä*.¹¹ Rikostuomion konstitutiivinen piirre ilmenee siinä, että

⁷ Muista tilanteista ks. esim. *Tirkkonen* I s. 417 viite 29 ja s. 531 viite 6a.

⁸ Kun yksityisoikeuden alaan kuuluva oikeussuhde taas pääsääntöisesti joutuu tutkittavaksi juuri siviiliprosessin järjestyksessä, lienee selvää, että juuri tällä tapauksella on merkitystä tutkittavan aiheen kannalta.

⁹ Vrt. *Tirkkonen* Sp II s. 291 s., *Kuttner* s. 9 ja *R. Schmidt* s. 701.

¹⁰ Vrt. myös *Ailio* s. 173 ja *Strömberg* s. 319 ss.

Vrt. *Tirkkonen* II s. 499 verr. I s. 416 viite 29.

Huomionarvoinen on tässä kohdin myös L Suomen ja muiden pohjoismaiden välisestä yhteistoiminnasta rikosasioissa annettujen tuomioiden täytäntöönpanossa 20.6.1963 1 §, jonka mukaan myös tässä tarkoitettut konfiskaatiotilanteet kuuluvat lain soveltamisalueen piiriin.

¹¹ Ks. *Tirkkonen* I s. 415 s. verr. 411 s. sekä II s. 499.

Vrt. myös *Venoja* s. 175.

meillä ei yleensä kantajapuoli esitä määrältään yksilöityä rangaistusvaatimusta vaan vaatii teon perusteella rangaistusta yleensä ja tämä rikoksen seurauksen tarkempi laatu ja määrä yksilöityy ja täsmentyy vasta lopullisessa tuomiossa.¹²

Mielipidettä lienee pidettävä oikeaan osuneena. Kanneoppeja kehitellessä on tämä kehittäminen tapahtunut ennen muuta siviiliprosessin alueella. Kanteiden jako siviiliprosessissa tavallisesti suoritus-, vahvistus- ja muotoamiskanteisiin¹³ on luonnollisesti aiheuttanut teorialle vaivaa, kun luotuja käsitteitä on sellaisinaan vertailumielessä sovellettu rikosprosessiin ja esim. verrattu toisaalta siviilijutun suorituskannetta rikosprosessin rangaistusvaatimukseen.¹⁴ Kun siten tuntuu perustellulta, ettei rangaistusvaatimusta yleensä voitane pitää konstitutiivisena kanteena,¹⁵ rajoitun seuraavassa käsittelemään pääasiassa konfiskaatioon liittyviä tilanteita.

I.3. Konfiskaatiossa voidaan erottaa erilaisia tyyppitilanteita. Tavallisesti puhutaan rikoksen tekovälineen tuomitsemisesta valtiolle menetyksi.¹⁶ Kun tällaisena välineenä on tavallisesti jokin irtain esine, jonka edellytetään kuuluvan tekijälle tai sille, jonka puolesta hän toimii, aiheuttaa tilanne luonnostaan ristiriitamahdollisuuksia sivullissuhteissa. Rikoksella aikaansaadun tavaran menettämisestä sisältyy lakiin myös yksittäismääräyksiä¹⁷ samoin kuin myös rikoksen kohteena olleen omaisuuden menetetyksi julistamisesta.¹⁸

¹² Ks. Aalto s. 13 s. ja siellä viitteessä 15 lausuttua.

¹³ Ks. esim. Tirkkonen Sp I s. 452 ss. sekä Ellilä, Sivullisen oikeussuojan takeista s. 12 ss. ja s. 23 ss.

¹⁴ Ks. esim. Tirkkonen I s. 410 ss.

¹⁵ Voitaneen sanoa, ettei kysymyksen ratkaisu ole mitenkään itsestään selvä. Ratkaisu on riippuvainen mm. siitä, mitä konstitutiiviseen tuomioon sisällytetään ja kuten aikaisemmin viitteen 8 kohdalla olen maininnut, minkä oikeusalan piiristä kysymystä halutaan tarkastella.

Vaikka meillä kirjallisuudessa ei rikostuomiota tavallisesti lueta ns. konstitutiivisiin tuomioihin kuuluvaksi, ei tällainen menettelytapa oikeusvertailevasti tarkasteltuna ole mitenkään harvinainen. Ks. esim. Coester s. 30 s. Näkemyksen tueksi on viitattu mm. siihen, että rikostuomioistuin muuttaa tuomitun muutoin koskemattoman yksilöllisen vapauden rajoja tuomiossa tarkemmin määrättyllä tavalla.

¹⁶ Ks. esim. Ailio s. 79 ss., Alkio s. 261 ss. ja Tirkkonen I s. 88 viite 3.

¹⁷ Ks. esim. Alkio s. 273 ss. ja Tirkkonen I s. 88 viite 3.

¹⁸ Ks. esim. Alkio s. 275 ss.

Mitä tulee niihin tilanteisiin, jolloin *esineen arvo* tai *rikoksen taloudellinen hyöty* julistetaan valtiolle menetetyksi,¹⁹ on yleensä kirjallisuudessa katsottu, että valtiolle syntyy tuomiossa mainitun suuruinen saamisvaatimus syytettyä vastaan.²⁰ Kun saamisoikeus ei valtionkaan puolelta voine joutua siirron kohteeksi,²¹ ei liene yleensä tässä tyyppiryhmässä ajateltavissa, että tällainen tuomio voisi joutua myöhempään siviiliprosessiin sellaiseen suhteeseen, että jouduttaisiin harkitsemaan sitä, onko aikaisempi rikostuomio pantava uuden ratkaisun perustaksi.

Huomionarvoista on yleisesti todeta, että *konfiskaatiopäätös* täyttää konstitutiiviselle tuomiolle asetetut vaatimukset sekä niiden mukaan, jotka edellyttävät, että konstitutiivinen tuomio sisältää oikeudenmuutoksen tapahtumisen, että niiden mukaan, jotka haluaisivat tähän kategoriaan lukea vain sellaiset tuomiot, joissa oikeudenmuutos on aikaansaataavissa vain tuomion avulla.^{21a} Konfiskaatiotuomiota on siten pidettävä konstitutiivisen tuomion ydinalueelle sattuvana ilmiönä.

II.1. Millä tavoin rikostuomion *konstitutiivinen vaikutus* konfiskaatiotilanteissa esiintyy siviiliasian yhteydessä? Lähinnä huomionarvoisia tilanteita ovat ne, joissa *esinekonfiskaatiopäätöksessä* kanne on ainakin näiltä osin *hyväksytty*. Selvältä ensinnäkin tuntuu, ettei tuollainen rikospäätös voine joutua sellaiseen suhteeseen jälkeinpäin käytävään siviiliprosessiin, että täsmälleen sensisältöinen uusi vaatimus esitettäisiin siviiliasian oikeudenkäynnissä.²² Suhde saattaa sensijaan olla se, että *konfiskaatiopäätös* joutuu myöhempään siviiliprosessiin sellaiseen suhteeseen, että siviilijutun esikysymyksenä on se ratkaisu, joka aikaisemmassa rikosjutussa on annettu. Ajateltakoonpa esim. tilannetta, jossa esine, jonka luultiin kuuluvan syytetylle, myöhemmässä valtion, syytetyn ja sivullisen välisessä oikeudenkäynnissä viimeksi mainitun väitteiden mukaan kuuluu hänelle.

Selvitettäväksi tulee, mikä merkitys siviiliasian oikeudenkäynnissä on tuollaiselle, omistusoikeuden valtiolle siirtävälle ratkaisulle annettava.

¹⁹ Ks. Alkio s. 295 ss. ja Tirkkonen I s. 88 viite 3.

²⁰ Näin esim. Tirkkonen I s. 416.

²¹ Vrt. Tirkkonen I s. 428 ss. lausuttua.

^{21a} Ks. esim. Lahtinen LM 1963 s. 45 s.

Vrt. Eckhoff s. 31 ss.

²² Ks. esim. Aalto s. 3 ja s. 59 s. ja Tirkkonen I s. 87 s.

II.2. *Kirjallisuudessamme* on sanottu, että konfiskaatiotuomiolla on sekä konstitutiivinen vaikutus että oikeusvoimavaikutus,²³ jonka mukaan yleisen prosessuaalisen normin nojalla samaa vaatimusta tarkoittava kanne olisi uudessa oikeudenkäynnissä jätettävä tutkimatta, sekä jos tuomiossa lausuttu esiintyy esikysymyksenä, se olisi pantava uudessa oikeudenkäynnissä uuden ratkaisun perustaksi siinä laajuudessa kuin subjektiivinen ulottuvuus edellyttää. Mitä tulee konstitutiivisen vaikutuksen merkitykseen uudessa oikeudenkäynnissä, on *prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa* edustettuna mielipide, jonka mukaan konfiskaatiopäätöksessä lausuttu omistusoikeuden siirtyminen merkitsee oikeudenmuutoksen aikaansaamista, joka taas jo käsitteellisesti on kaikkiin oikeusalamaisiin nähden voimassa. Tämän mukaisesti tuomion muotoamisvaikutus ulottuu niin ollen *inter omnes*.²⁴ Mielipidettä muotoamisvaikutuksen *inter omnes*-tehosta on pidetty vallitsevana.²⁵ Mielipiteen tueksi, jota yleensä ei ole tarkemmin perusteltu, on vedottu lähinnä konstitutiiviseen siviilituomioon liittyviin analogiapäätelmiin.²⁶

Kuitenkin jo lyhyt silmäys konfiskaation osalta kotimaiseen *rikosoikeudelliseen kirjallisuuteen* antaa aiheen todeta, ettei kysymyksen ratkaisu ole ainakaan yksiselitteinen. Yleensä nimittäin näyttää siltä, että rikosoikeudellisessa kirjallisuudessa konfiskaatiopäätöksen vaikutuksia tertiukseen nähden ei ole pyritty selvittämään prosessioikeudellisten, konstitutiivista vaikutusta koskevien säännösten nojalla vaan lähinnä siviilioikeudellisten *saantosuojaa* koskevien määräysten mukaan.²⁷

Jos tarkastellaan mielipiteiden sovellutuksia, tuntuu ilmeiseltä, että kotimaisessa kirjallisuudessa esitetyt *prosessioikeudelliset opit* tuomion

²³ Ks. *Tirkkonen* II s. 529.

Vrt. myös *Honkasalo*, Vahvistuskanneoikeudesta s. 84 s.

²⁴ Ks. *Tirkkonen* II s. 529, LM 1934 s. 133.

²⁵ Ks. *Tirkkonen* II s. 529 viite 3.

Vrt. Norjan vanhemman oikeuden osalta myös *Eckhoff* s. 335.

²⁶ Ks. *Tirkkonen* LM 1934 s. 133.

Siviiliprosessin puolella käsitys konstitutiivisen vaikutuksen *inter omnes*-tehosta näyttää yleiseltä: *Tirkkonen* Sp II s. 318 ja Oikeusvoimasta s. 316 s. sekä s. 496 s.

Vrt. myös TavaramerkkiL 47 § sekä PatL 82² §.

Samoin Saksassa vallitseva mielipide: vrt. *Nicklisch* s. 68 ss.

²⁷ Ks. esim. *Ailio* s. 177.

Oikeusvertailevasti havaitaan, että esim. Ruotsin oikeus on tässä kohdin jo lain nimenomaismääräyksellä mennyt tähän suuntaan. Ks. *Strömberg* s. 350 s.

konstitutiivisesta vaikutuksesta aiheuttavat ilman muuta sen, että lainvoimainen konfiskaatiopäätös sitoo ei vain syytettyä, vaan jokaista henkilöä, jonka oikeuksiin tuo tuomio vaikuttaa. Uuden oikeudenkäynnin kannalta siten aikaisempi ratkaisu olisi ilman muuta pantava uudessa oikeudenkäynnissä, jossa esim. tertius moittisi valtion oikeutta, siviiliratkaisun perustaksi.²⁸ Mikäli taas kysymykseen tulisivat siviilioikeudellista saantosuoja koskevat normit, merkitystä materiaalis-oikeudellisten normien mukaan olisi esim. sellaisilla seikoilla, onko valtion ja syytetyn oikeutta moittiva menettänyt esineen rikoksen kautta vai ei, ja onko rikos RVA 11 §:n edellyttämä.²⁹ Samoin voidaan kysyä, voitaisiinko esim. KK 11:4:n ja 12:4:n periaatteita analogisesti ehkä soveltaa myös konfiskoinnin tapahduttua esineeseen.³⁰

II.3. *Oikeusvertailevasti* havaitaan, että sivullisen asema on useissa maissa joutunut jo lainsäädännössä huomion kohteeksi. Näin on asiantilaa esim. Ruotsin oikeudessa sekä Saksan rikosoikeudessa.³¹ Ongelman vaikeudesta on ollut kenties seurauksena, että edellä mainitut valtiot ovat normeerauksissa päätyneet osittain vastakkaisille näkökannoille. Kun Ruotsin oikeus suojaa hyvässä uskossa esineen haltuunsa saanutta sivullista jo nimenomais määräyksen kautta,³² Saksan oikeus edellyttää konfiskaatiopäätöksen vaikutusten ulottamista mm. esinettä hallitsevaan sivulliseen.³³

²⁸ Vrt. myös 2 §:n viite 60.

²⁹ Vrt. *Ailio* s. 177.

³⁰ Vrt. periaatteiden sisällöstä *Zitting—Rautiala* s. 271 ss.

³¹ Ks. Ruotsin oikeuden osalta esim. *Strömberg* s. 350 s. sekä Saksan oikeuden osalta *Schönke—Schröder* s. 167.

³² Kun Ruotsin oikeus sallii varsin laajasti materiaalistien sääntöjen mukaan sivullisen oikeuden suojaamisen (ks. *Strömberg* ib.), aiheuttaa rikostuomio Saksan oikeudessa sivullisen esineeseen kohdistuvien oikeuksien sammumisen (*Schönke—Schröder* ib.).

³³ Vrt. toisaalta esim. *Kleinknecht* s. 1458: »Die Rechtskraft des Einziehungs-urteils. — — — »wirkt jedem dinglich Berechtigten gegenüber, auch gegen den nicht geladenen und nicht beigetretenen und den nicht bekannt gewordenen Eigentümer. Das Urteil hat praktisch die Bedeutung eines rechtskräftigen Zivilurteils.«

Vrt. myös *Gerland* s. 480, *Hippel* s. 652, *Henkel* s. 492, *Peters* s. 517 ja *E. Schmidt* s. 1230.

Vrt. kuitenkin *Beling*, *Lehrbuch* s. 471.

Kehityksestä de lege ferenda Saksan oikeuden kannalta ks. Entwurf eines Strafgesetzbuches (1960) s. 29 s. sekä 231 s.

III.1. Edellä oleva antanee aiheen todeta, että rikollisen teon johdosta annettavan konfiskaatiopäätöksen vaikutusten selittäminen yhden ainoan säännön puitteissa ei enää tunnu onnistuneelta. Tutkijalle jäänee täten useampia vaihtoehtoja pyrkiessään ratkaisemaan ongelmakokonaisuutta. Oikeuskäytännön vähälukuisuus muodostaa silmiin pistävän esteen ongelman puhtaan empiiriselle tutkimiselle. Konfiskaatioinstituutin materiaallinen heterogeenisuus viitannee kuitenkin selvästi siihen suuntaan, että konfiskaatiotilanteiden tyyppianalyysillä toisaalta, prosessuaalisten asianosaisasetelmien analyysillä toisaalta saattaisi kenties olla selvitettävissä ainakin suuri osa näin syntyneitä pulmatilanteita.

Tuomio-oppeja silmällä pitäen havaitaan ensinnäkin, että konfiskaatiolausuma esiintyy rikostuomion vaikutuksiltaan vahvimmassa eli sen johtopäätösosassa perustuen kuitenkin yleensä osaltaan rikostuomion tosiasiaperusteisiin ja syyllisyystoteamukseen.³⁴ Kun meilläkin esitettyjen näkemysten mukaan rikostuomiolla on *oikeusvoimavaikutus*, tämä merkitsee sitä, että omistusoikeuden siirtymisen määräävä lausuma on jo yleisen prosessioikeudellisen säännön mukaan sitova asianosaissuhteessa eli ainakin syytetyn osalta.³⁵ Mikäli siten *syytetty* vaatisi valtiolta esinettä itselleen uudessa siviiliasian oikeudenkäynnissä, on rikostuomio sellaisenaan pantava uudessa oikeudenkäynnissä jutun ratkaisun perustaksi.³⁶ Tämän sidonnaisuuden selittämiseksi tuskin olisi tarpeellista konstruoida mitään tuomion konstitutiivista vaikutusta prosessuaalisena ilmiönä.³⁷

Asianosaissuhteessa ei nähdäkseni vaikeuksia näiltä osin synnykään. Prosessioikeudelliset ja materiaalisioikeudelliset vaikeudet syntyvät vasta, kun esinekonfiskoinnin kannalta ryhdytään tarkastelemaan langettavan konfiskaatiopäätöksen suhdetta sivulliseen ja erityisesti tilan-

Sivullisen reagointimahdollisuudesta konfiskaatiopäätöstä vastaan ks. jäljempänä viite 78.

³⁴ Huomionarvoista on edelleen, että kun syytetty *tuomitaan* rangaistukseen, tuomioistuin *julistaa* menetetyksi valtiolle konfiskoitavan esineen. Ks. esim. *Gadd* s. 287.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Schönke—Schröder* s. 166.

³⁵ Ks. edellä 2 §:n viite 19 jälkeen.

³⁶ Ks. edellä 2 §:n viite 23 jälkeen.

Vrt. Norjan oikeuden kannalta *Eckhoff* s. 333 ss.

³⁷ Ks. 2 §:n viite 23 jälkeen lausuttua.

netta, jolloin siis rikostuomiossa on konfiskoitu jotakin, joka sivullisen väittämän mukaan kuuluu hänelle.³⁸

III.2. Kirjoitetusta prosessilaista ei ole saatavissa johtoa tilanteen ratkaisuun. Sensijaan materiaalsen lain puolelta havaitaan, että sekä rikoslakiin että eräisiin erityislakeihin sisältyy määräyksiä, jotka koskevat tilannetta. Niinpä RL 2:16⁴:stä ilmenee, että vaikkakaan kolmannen rajoitettu esineoikeus konfiskoitavaan esineeseen ei ole konfiskoinnin esteenä, laki suojaa kiinnityksen, pantti- tai pidätysoikeuden vilpittömässä mielessä hankkineen henkilön oikeusasemaa ja suo hänelle kannevallan oikeutensa toteuttamiseksi.³⁹

Saatetaan ensinnä kysyä, kuinka tilannetta on arvosteltava konfiskoinnin edellytysten kannalta, jos tiedetään, että omistusoikeus esineeseen kuuluu sivulliselle.

Materiaalsen rikosoikeuden mukaan on katsottu, että tertiuksen muu kuin laatunsa puolesta vaarallinen omaisuus voidaan konfiskoida vain, jos rikoksentekijä, joka on saanut omaisuuden haltuunsa tertiukselta tai siltä, jolla on ollut oikeus pitää sitä hallussaan, on käyttänyt omaisuutta sellaisen tahallisen rikoksen tekemiseen, joka objektiivisesti katsoen on suoritettu tertiuksen intressissä.⁴⁰ Sensijaan ei

³⁸ Tilanteen vaikeus johtuu ennen muuta siitä, että ratkaistavaksi tulee, mille oikeusväittämistä on annettava etusija: konfiskaation määräävälle rikostuomiolle vai sille oikeudelle, jonka sivullinen väittää olevan itsellään. Voidaan esim. lähteä siitä, että sivullinen sen ohella, että hän voi todistaa ennen rikosta tapahtuneen saantonsa, on menettänyt esineen juuri rikoksen kautta taikka antanut sen hyvässä uskossa rikoksentekijän käytettäväksi laillista tarkoitusta varten.

Tekstissä lausutun johdosta vrt. myös *Eckhoff* s. 334.

³⁹ Vrt. tämän johdosta erityisesti *Ailio* s. 74 ss.

⁴⁰ Ks. *Ailio* s. 73 s.

Vrt. myös *Alkio* s. 261 ss.

Kirjallisuudessamme on perustellusti katsottu, että milloin sivulliselle kuuluva omaisuus voitaisiin laillisesti konfiskoida, sivullista on yleensä kuultava oikeudessa (*Alkio* s. 234, *Tarjanne* LM 1927 s. 7 ss. ja s. 15 s. sekä SOO p. 1917 n:o 76, OKa 1931 s. 30, 1929 s. 129 s. ja 1944 s. 51 s.).

Kun tällaisen sivulliseen kohdistuvan tuomion oikeusvoima ulottuu sivulliseen, on tällä katsottava olevan käytettävissä konfiskaatiotuomiota vastaan OK 31:1:n 2-kohdan tarkoittama tuomiovirhekanelu. Vrt. myös *Tirkkonen*, Tuomionpurku s. 283 viite 36 ja *Halila* LM 1964 s. 13 s.

Vrt. KKO p. 1923 II 1947.

Vrt. tekstissä lausutun johdosta myös *Eckhoff* s. 335 s.

yleensä muulloin tertiukselle kuuluvan esineen konfiskoiminen⁴¹ tulisi kysymykseen edes silloin, kun luvallinen esine kuuluu osittain tertiukselle sekä sellaiselle henkilölle, jolta se edellisen nojalla olisi konfiskoitavissa.⁴² Vieläpä on katsottu, ettei ainakaan pääsääntöisesti yleisten saantosuojamääräysten puitteissa konfiskaatio tulisi kysymykseen edes silloin, kun rikoksenteijä on tekohetkellä omistanut omaisuuden, mutta se on sittemmin siirtynyt hyvässä uskossa olevalle sivulliselle.⁴³ Toisaalta taas yleisesti luvattoman eli vaarallisen esineen konfiskoiminen silloin, kun sitä on esim. käytetty rikoksentekevälineenä, näyttäisi olevan mahdollista.⁴⁴

III.3. Langettavaa konfiskaatiopäätöstä silmällä pitäen olisi prosessuaalista oikeusturvaa ajatellen sivullissuhteessa erotettava erilaituisia tilanteita. Mikäli sivullinen on jo syyttäjän toimenpitein joutunut rikosprosessissa vastaaja-asianosaiseksi, näyttää ilmeiseltä että menettelyssä annettu hänen omaisuuttaan koskeva, lainvoimainen ratkaisu sitoo häntä.⁴⁵ Sivulliselle henkilölle on kotimaisessa kirjallisuudessa jo varsin varhain tässä tyyppitilanteessa tunnustettu asianosaisen asema ja oikeudet.⁴⁶ Tällöin menettämiskaatus kohdistuu ehkä syytetyn lisäksi juuri sivulliseen, joka omistaa esineen. Se, että omistusoikeuden siirtyminen valtiolle tulee vahvistetuksi sivullista silmällä pitäen, on nähdäkseni jo oikeusvoimasääntöjen mukaan ilmeistä.⁴⁷

Toisena varianttina edellisestä voidaan ajatella tilannetta, jolloin sivullinen haastetaan *kuultavaksi* konfiskoitavan omaisuuden omistussuhteista. Näissä tapauksissa sivullinen useimmiten intressin niin vaatiessa *asianosaistuu* rikosjuttuun mukaan, jollainen asema joko pääintervention tai sivuintervention muodossa sivulliselle on myös kirjalli-

⁴¹ Vrt. myös Forsman, Allmänna läror s. 409.

Ks. KKO 1950 II 135, KKO 1964 II 117 ja KKO 1966 II 86.

⁴² Ks. Ailio s. 74.

⁴³ Ks. Alkio s. 284 ja RL 38:13 ja 15².

⁴⁴ Ks. Ailio s. 71 s., Alkio s. 261 s. ja Andenaes, Strafferett s. 466 ss.

Saksalaisessa kirjallisuudessa on joskus erotettu absoluuttinen ja relatiivinen konfiskaatio, jolloin edellinen kohdistuisi jokaiseen, jälkimmäinen vain tekijäomistajaan. Ks. Baumann s. 612.

⁴⁵ Ks. edellä 12 §:n viite 20 jälkeen.

⁴⁶ Ks. esim. Tarjanne LM 1927 s. 7 ss. ja s. 24 ss. ja Tirkkonen I s. 368 s. ja s. 414 s.

⁴⁷ Ks. edellä 13 §:n viite 16 jälkeen.

suudessamme näissä tapauksissa yleensä myönnetty.⁴⁸ Kun viimeksi mainittuihin prosessiasemiin on katsottava liittyvän mm. oikeus oman intressin osalta todisteiden esittämiseen ja puolustautumiseen sekä lisäksi myös muutoksenhakukeinojen käyttämiseen,⁴⁹ näyttää ilmeiseltä, että myös tällöin yleensä sivullinen tulee jutussa annetun ratkaisun sitomaksi. Tässäkin tapauksessa lieene paremminkin kyseessä yleisen prosessioikeudellisen säännön määrämä sidonnaisuusvaikutus kuin varsinaisesti mikään konstitutiivinen vaikutus. Kysymys asianosaisten välisestä siviilioikeudellisesta suhteesta joutuu tällöin kuitenkin yleensä pääkysymystasolla erikseen tutkittavaksi ja ratkaisulla on aikaisemmin omaksutun oikeusvoimasäännön mukaan sitova vaikutus asianosaisten välillä.⁵⁰

Molemmissa mainituissa tyyppiryhmissä ilmeisesti sivullisen oikeus-suojakeinot tyhjentyvät kuitenkin jo oikeudenkäyntivaiheessa. Tällöin ei esim. ulosottovaiheessa enää omistusväitteen esittäminen voine joutua edes tutkittavaksi eikä yleensä UL 4: 10 mukaisen menettelyn kohteeksi.⁵¹ Voidaan siten lyhyesti pelkistäen todeta, että ongelmakysymykseksi jää se, sitooko rikostuomio asiassa kuulematta jätettyä sivullista henkilöä, joka myöhemmin väittää, että rikostuomiossa valtiolle menetetyksi julistettu esine kuuluu hänelle. Kuten aikaisemmin on havaittu, ei yleensä oikeusvoimainen sidonnaisuus riitä myönteisen vastauksen antamiseen tässä suhteessa.⁵²

III.4. Sitooko ensinnäkin sellainen tuomio, jossa rikoksentekeväli-
neenä käytetty yleisesti *luvaton* eli *vaarallinen esine* on konfiskoitu
valtiolle sivulliselta.⁵³ Lain vaarallisena pitämiä esineitä ovat usein
rikoksella aikaansaadut *tuotteet* (esim. RL 37: 7, 36: 10).⁵⁴ Tällaisten
esineiden konfiskoiminen merkitsee usein yhteiskunnan kannalta pre-

⁴⁸ Ks. *Tarjanne* LM 1927 s. 18 s. sekä *Tirkkonen* I s. 426 ja s. 414 s.

⁴⁹ Ks. myös edellä 14 §:n viite 104 jälkeen.

Ks. myös KKO 1940 I 5 ja 1958 II 82 ja KKO 1964 II 117.

⁵⁰ Ks. 12 §:n viite 20 jälkeen. — Ks. myös edellisessä viitteessä mainittuja tapauksia.

Vrt. myös tekstissä lausutun johdosta *Beling* s. 470 ss.

⁵¹ Ulosottoviranomaisen toimivallasta tuomioistuinrelaatiassa ks. *Ellilä*, Ulosotto-oikeus s. 139 ss. ja siellä viitteessä 6 mainittua.

⁵² Ks. 14 §:n viite 60 jälkeen.

⁵³ Luvattomista eli vaarallisista esineistä ks. *Ailio* s. 71 s. ja siellä viitteessä 14 mainittua kirjallisuutta.

⁵⁴ Vrt. myös *Forsman*, *Allmänna läror* s. 409.

ventiivistä toimenpidettä.⁵⁵ Kun materiaaalinenkaan oikeus ei tässä kohdin yleensä näy suojaavan sivullisen oikeusasemaa ja omaisuus konfiskoidaan siitä riippumatta, kenelle se siviilioikeuden mukaan kuuluu,⁵⁶ lienee katsottava, että prosessuaalisen konfiskaatiovaikutuksen inter omnes-teho voidaan pääsääntöisesti sellaisenaan omaksua. Kun esine on yhteiskunnan kannalta vaarallinen, ratkaisevaa ei ole, ketä vastaan tuomio annetaan, vaan se esine, mikä konfiskoidaan.⁵⁷ Inter omnes-normi on selvästi tässä tyyppiryhmässä samansuuntainen materiaallisen oikeuden kanssa.⁵⁸

Konfiskaatioinstituutti on, kuten erityistutkimuksissa on todettu, varsin hajanaisesti säännöstetty rikoslain lisäksi myös erityisissä laeissa. Mainituissa erityislainsäädännöissä on nimenomaan vaarallisten esineiden osalta runsaasti erityismääräyksiä, joissa säädetään näiden esineiden julistamisesta valtiolle menetetyksi.⁵⁹

III.5.a) Myös *luvallisten esineiden osalta* saattaa luonnollisesti olla erityismääräyksiä, joiden nojalla konfiskaatioseuraamus saattaa saada inter omnes-tehon. Erityisesti on syytä viitata esim. niihin tilanteisiin, joissa ns. *objektiivisen rikosprosessin tilanteissa*, tuntematon tai tunnettu, hävinnyt oikeudenomistaja on kutsuttu vastaamaan julkisin haastein.⁶⁰ Tällaisena tapauksena on mainittu esim. TulliL:n 128 §.⁶¹ Milloin

⁵⁵ Vrt. myös *Forsman* mts. 409 ja *Andenaes*, *Strafferett* s. 466.

⁵⁶ Ks. *Alkio* s. 262 ja s. 273 ss., *Forsman* mts. 409 ja *Grotenfelt* s. 62 s. Vrt. myös *Hurwitz*, *Kriminalret* s. 576 ja s. 594, *Baumann* s. 612.

⁵⁷ Vrt. tekstissä lausutun merkityksestä Saksan oikeuden ns. objektiivisen rikosprosessin konfiskaatiopäätöksen vaikutuksia ajatellen yleensä *Peters* s. 517 s.

⁵⁸ Epäilemättä tästä on olemassa poikkeuksia. *Alkio* (s. 262) viittaa tilanteeseen, jossa sivullisen laillisesti omistamaa asetta on käytetty rikoksen tekemiseen. Kun rikosoikeus näyttää yleensä suojaavan tertiuksen laillista omistusoikeutta (*Alkio* s. 263 s.) tuntuu siltä, että prosessioikeudelliseen inter omnes-sääntöön on tällaisessa tapauksessa tehtävä poikkeus ja siten rajoitettava sääntö koskemaan niitä tapauksia, joissa on kyseessä yleisesti vaarallisena eli luvattomana pidettävät esineet.

Vrt. KKO 1934 II 584.

⁵⁹ Ks. esim. *Ailio* s. 71 ss. mainittua.

⁶⁰ Ks. esim. TulliL 128 §, VäkiuomaL 88 § ja ValtuusRL 8 § verr. 18 §:ään. Vrt. yleisemmin *Ellilä*, *Sivullisen oikeussuojan takeista* s. 327 ss. Ruotsin oikeuden mukaisesta järjestelystä ks. *Strömberg* s. 306 ss.

⁶¹ Ks. *Tirkkonen* II s. 742 ss. ja *Venoja* s. 131 ss.

tuomioistuimen kutsu tällä tavoin julkisella haasteella on suunnattu, ei vain määrätylle tietymättömissä olevalle henkilölle vaan henkilölle, joka on konfiskoitavaksi vaaditun omaisuuden omistaja, eikä tällainen henkilö saavu oikeuteen, ei hän olekaan sivullisen asemassa. Henkilö on haastettu mutta lain mukaan poissaolevana tuomittu vastaaja, johon nähden annettu rikostuomio, jolla omaisuus on konfiskoitu, asianosaisaseman vuoksi sitoo⁶² silloin, kun henkilö tulevaisuudessa vaatii omaisuutta takaisin tai pyrkii uudella kanteella tekemään aikaisemman konfiskaatiotuomion merkityksettömäksi.⁶³

III.5.b). Sensijaan huomattavasti vaikeampi on kysymys tertiuksen asemasta niitä tilanteita silmällä pitäen, jolloin rikostuomion antamisen jälkeen sivullinen saa tietää, että häneltä rikoksen kautta poisjoutunut oikeusjärjestyksen luvallisena pitämä irtain esine on rikoksentekovälineenä julistettu valtiolle menetetyksi. Esim. salakuljettajan varastama moottorivene on salakuljetusjutun yhteydessä julistettu valtiolle menetetyksi, kun salakuljettaja varkausrikoksensa salaamiseksi on jättänyt oikean omistajan ilmoittamatta.⁶⁴

Tässä kohdin samoin kuin aikaisemmin eräiden sivuvaikutusten ja oikeusvoimavaikutusten välillä on tulkintavaikeuksia sikäli, kuin pyritään erottamaan toisaalta tuomion oikeusvoimavaikutus, toisaalta tuomion sivuvaikutukset.⁶⁵ Kuten edellisestä havaitaan, materiaalsen oikeuden kannalta on pyritty korvaamaan tuomion konstitutiiviseen vaikutukseen sisällytetty vaikutuksen laajuuden efekti materiaalisilla oikeusnormeilla. Mikäli esitetyt säännöt ovat toistensa kanssa samansisältöisiä ja samaan lopputulokseen vieviä, ei luonnollisestikaan ristiriitaa pääse syntymään. Nähdäkseni edellä lausutut prosessioikeudelliset ratkaisut eivät materiaalsenkaan oikeuden kannalta voine aiheuttaa vastaväitteitä. Mutta kuinka tilanne tulee ratkaistavaksi silloin, kun esim. prosessuaalisen konstitutiivisen säännön sanotaan vaikutta-

⁶² Vrt. *Ellilä*, Sivullisen oikeussuojan takeista s. 302 s.

⁶³ Ks. myös KKO 1923 II 726.

Milloin sensijaan julkinen haaste olisi kohdistettu vain määrättyä henkilöä vastaan (OK 11:13), voinee ratkaisu oikeusvoimaisesti sitoa yleensä vain haastettua muttei kolmatta miestä.

⁶⁴ Syytetyn totuudessapysymisvelvollisuuden osalta ks. esim. *Aalto* LM 1967 s. 8 ss. ja s. 731 ss.

⁶⁵ Ks. edellä 16 §:n viite 63 jälkeen.

van inter omnes, mutta siviilioikeudelliset saantosuojamääräykset lausuvat päinvastaisen säännön esillä olevassa tilanteessa.⁶⁶

Kun *aatehistoriallisesti* pyrkii tarkastelemaan toisaalta materiaalisen oikeuden kannalta, toisaalta prosessioikeuden kannalta esitettyjä konfiskaatiolausuman vaikutukseen liittyviä käsityksiä, voinee todeta seuraavan mielenkiintoisen piirteen.⁶⁷ Sillä aikakaudella, jolloin käsitys prosessioikeudellisesta yleisestä inter omnes-vaikutuksesta on syntynyt, esineoikeus lähti esim. omistusoikeuden kokonaisvaltaisesta ymmärtämisestä.⁶⁸ Nähdäkseni tähän näkemykseen, kun siviilioikeudellisesti ei tuolloin sivullissuhteesta lausuttu muuta kuin, mitä tämän suhteen ehdottoman oikeuden eli esineoikeuden luontoisuudesta oli seurauksena, prosessioikeudellinen sääntö sopeutui varsin hyvin täyttäen erään huomattavan oikeusaukon. Se oli ilmeisesti samansuuntainen edellisen käsityksen kanssa.⁶⁹

Vasta parilla viime vuosikymmenellä on kotimaisessa siviilioikeudessa mm. omistusoikeuden käsitteen luonnehdinnassa omaksuttu uusia linjoja, joilla näyttää olevan merkitystä erityisesti sivullissuhteessa syntyvien ongelmien ja konfliktitilanteiden ratkaisussa.⁷⁰ Kuten edellä on lausuttu, on nämä näkemykset sittemmin ainakin yleensä omaksuttu myös rikosoikeuteen.⁷¹ Kun prosessioikeuden on viime kädessä pyrittävä palvelemaan materiaalisia oikeusaloja ja kun materiaaliset sekä osin prosessioikeudellisetkin lainsäädännökset ovat omiaan tukemaan mainittujen oikeusalojen piirissä tapahtunutta kehitystä, katsoisin, ettei inter omnes-säännön soveltaminen, sikäli kuin se on ristiriidassa mate-

⁶⁶ Jos esim. RVA 11 §:n tarkoittamalla rikoksella menetettyä esinettä käytetään tahallisen rikoksen tekemisessä, esim. murha suoritetaan varastetulla aseella edellyttää prosessioikeudellinen inter omnes-sääntö, että konfiskaatiotuomio sitoo sivulista omistajaa, kun taas materiaalisioikeudellinen oikeusohje RVA 11 §:ssä esineen palauttamista oikealle omistajalle.

⁶⁷ Vrt. esim. Zitting—Rautiala s. 4 sekä Zitting LM 1954 s. 607 ss.

Vrt. Tirkkonen Sp II s. 366 s.

⁶⁸ Ks. esim. Tirkkonen II s. 529: »Omistusoikeuden siirtyminen merkitsee puolestaan oikeudenmuutoksen aikaansaamista, joka taas jo käsitteellisesti on kaikkiin oikeusalamaisiin nähden voimassa.»

Vrt. Tirkkonen Sp II s. 366 s.

⁶⁹ Vrt. myös esim. Wrede—Caselius s. 9 ss. ja 182 ss. verr. Zitting—Rautiala s. 185 ss.

⁷⁰ Ks. esim. Zitting—Rautiala s. 1 ss.

⁷¹ Ks. edellä viite 26 jälkeen.

riaalisten määräysten kanssa, voine tulla ilman prosessioikeudellisia erityisperusteluja kysymykseen.⁷²

III.5.c) Mikäli rikostuomiolle myönnetään ns. konstitutiivinen vaikutus, perustunee tämä yleensä siihen, että rikoslain kirjoitettu tai rikosoikeuden tavanomainen määräys joko fakultatiivisesti sallii tai ehdottomasti määrää, että rikostuomiossa voidaan fakultatiivisesti lausua tai on absoluuttisesti lausuttava omaisuuden omistusoikeuden siirtymisestä valtiolle.⁷³ Se kuinka uudessa samaa esinettä tarkoittavassa samojen asianosaisten välisessä oikeudenkäynnissä on rikostuomioon suhtauduttava, määräytyy siten sen yleisen prosessuaalisen normin mukaan, josta edellä on käytetty nimitystä tuomion oikeusvoimavaikutus.⁷⁴ Millainen merkitys rikostuomioon otetulla lausumalla sivulliseen nähden on, määräytyisi edellä (III.3—5a.) mainittuja erityistilanteita lukuunottamatta siten lähinnä materiaalisioikeudellisten näkökohtien mukaan.⁷⁵

Lainsäädännöstämme ei löydy lainkohtia, jotka välittömästi ratkaisisivat tässä esitetyn tertiuksen asemaa koskevan kysymyksen. Kuitenkin on nähdäkseni täysi syy kiinnittää huomiota siihen, kuinka tällaisen langettavan konstitutiivisen tuomion täytäntöönpano on järjestetty. Laissa sakkorangaistuksen sekä eräiden muiden rikosoikeudellisten seuraamusten ja valtiolle maksettaviksi tuomittujen korvausten täytäntöönpanosta ulosottotoimin 20. 6. 1963 (4 §) määrätään, että menetyksi tuomittua tiettyä esinettä tai omaisuutta samoin kuin saamista koskevassa, ulosottotoimin tapahtuvassa täytäntöönpanossa on, mikäli tässä laissa ei ole toisin säädetty, soveltuvin kohdin noudatettava, mitä riita-asiassa annetun tuomion täytäntöönpanosta on voimassa.⁷⁶

⁷² Sivullisreagointi voinee siten tapahtua varsinaisin tai ylimääräisin muutoksenhakekeinoin (vrt. edellä viitteessä 40) tai ehkä vasta ulosoton yhteydessä UL 4:10:n nojalla.

⁷³ Vrt. myös esim. *Ellilä* s. 124 s. lausuttua.

⁷⁴ Vrt. *Tirkkonen* Sp II s. 317 ja siellä viitteessä 9 mainittua.

⁷⁵ Vrt. oikeusvoimakysymyksen arvostelua irtaimen esineen osalta sivullissuhteissa *Tirkkonen* Sp II s. 366.

⁷⁶ Aikaisemman oikeuden kannalta kysymys, voitaisiinko siviilitäytäntöönpanoa koskevia määräyksiä soveltaa konfiskaatiotilanteessa, oli varsin riittävä, mutta uusi lainsäädäntö näyttää selventäneen tilannetta. Vrt. esitettyjen mielipiteiden osalta *Ellilä*, Ulosotto-oikeus s. 493 ss.

Vrt. edellisen johdosta *Granfelt*, Rangaistuksen täytäntöönpano s. 14 ss., s. 98 ss. ja s. 105 ja *Grottenfelt* s. 63 s.

Jos tässä kohdin tarkastellaan erityisesti sellaisen tuomion täytäntöönpanoa, jossa omaisuus ei olisi takavarikoituna, näyttää siten ilmeiseltä, että esim. ulosottolain yleiset määräykset UL 4:9:ssä täytäntöönpanon rajoittamisesta velallisen omaisuuteen sekä erityisesti UL 4:10:n määräys⁷⁷ sivullisen aseman järjestämisestä, tulisivat sovellettaviksi myös silloin, kun konfiskaatiotuomion kärki suuntautuu omaisuuteen, joka sivullisen esittämän mukaisesti ja todennäköisin perustein kuuluu sivulliselle ja tästä seikasta syntyy riitää ulosottotoimituksen yhteydessä.⁷⁸ Toisaalta eivät ensin mainitun lain tai sen perusteella annetun asetuksen harvat tätä koskevat määräykset antane aihetta muuhun tulkintaan.⁷⁹

Edellä lausuttu koski sitä tilannetta, jolloin esine on kyllä ollut esim. syytetyn hallussa, mutta hän ilmoittaa oikeudenkäynnin aikana esineen kuuluvan itselleen. Kuinka sitten tuomion konstitutiivisen vaikutuksen kannalta on arvosteltava niitä tilanteita, joissa esine on kyllä konfiskaatiopäätöksen aikana ollut syytetyn oma, mutta *syytetty on sen antamisen jälkeen luovuttanut esineen sivulliselle*. Toisaalla on havaittu, että tällaisten luovutusten merkitystä on prosessioikeudellisessa kirjallisuudessa uutta oikeudenkäyntimenettelyä ajatellen käsitelty lähinnä poikkeuksina *post rem judicatam* oikeusvoimasäännön yhteydessä.⁸⁰ Epäilemättä materiaalisioikeudellinen kirjallisuus tässäkin kohdin on halunnut nähdä tilanteen selvitettäväksi saanto-suojaa koskevien normien mukaan.⁸¹ Kun eräät materiaalisioikeudelliset normit ovat antaneet aiheen lukea ainakin eräitä tähän kuuluvia

⁷⁷ Vrt. jo aikaisemman oikeuden kannalta Oksanen LM 1946 s. 192 s.

UL 4:10 tulkinnasta Ellilä, Sivullisen oikeussuojan takeista, passim.

⁷⁸ Vrt. kuitenkin aikaisemman oikeuden kannalta Sjöström LM 1917 s. 29 s. ja Granfelt, Rangaistuksen täytäntöönpano s. 14 s.

Tekstissä mainitun osalta ks. myös Salomonsen I s. 8.

On mielenkiintoista todeta, että vaikka Saksan oikeudessa lähdetään yleensä siitä, että konfiskaatiotuomio sitoi sivullistakin, on tällä mahdollisuus, vaikkei häntä ole kuultu rikosjutun yhteydessä, esittää väitteensä silloin, kun esine ulosotetaan syytetyltä ja siten käyttää tuossa yhteydessä lain mukaisia väliintulomahdollisuuksia.

Ks. edellisen osalta E. Schmidt s. 1279 s. Vrt. myös Hippel s. 652, Peters s. 518, Löwe—Rosenberg II s. 236 ja s. 238 s., Schwarz—Kleinknecht s. 640 s.

⁷⁹ Oikeusvertailevasti vrt. myös Hurwitz, Kriminalreten s. 596 ss.

⁸⁰ Ks. edellä 14 §:n viite 28 jälkeen.

⁸¹ Ks. esim. Ailio s. 177 sekä Hurwitz, Kriminalreten s. 594.

tilanteita tuomion ns. sivuvaikutusten alaan,⁸² katsoisin myös tässä erityistilanteessa, jossa materiaaliset saantosuojaa koskevat määräykset eivät yleensä liittyne itse konfiskaatiotuomioon, ristiriitatilanteen selviävän syytetty - sivullissuhteessa parhaiten juuri kehitettyjen materiaalisoikeudellisten oikeusohjeiden avulla.⁸³ Vaikkakaan sivullinen ei yleensä voi kiistää menestyksellä sitä, että esine on konfiskaatiopäätöksellä julistettu kuuluvaksi valtiolle, tämän tuomion merkityksen sivullisen kannalta määräävät mainitut saantosuojaa koskevat oikeusohjeet.

Edellä lausuttu koski lähinnä tilannetta, jolloin omaisuus, joka on julistettu menetetyksi, ei ole ollut oikeudenkäynnin aikana takavarikoituna. Muuttaako edellä kerrottua mitenkään se, että *omaisuus on jo esim.* PakkokeinoL:n 1 §:n tarkoituksessa *otettu takavarikkoon* joko jo ennen oikeudenkäyntiä tai ehkä sen aikana. Takavarikko on väliaikainen toimenpide, jonka tarkoituksena mm. on turvata se, ettei esine, jonka voidaan olettaa tulevan valtiolle menetetyksi, oikeudenkäynnin kestäessä häviää.⁸⁴ Takavarikolle on kuitenkin annettu merkitystä myös sikäli, että takavarikkotilanteessa omistusoikeuden siirtyminen tapahtuisi aikaisemmin kuin silloin, kun takavarikkoa ei olisi toimitettu.⁸⁵

Edellä lausutusta on seurauksena, että takavarikolla ei liene muuta vaikutusta kuin mikä siviilioikeudellisten saantosuojaa koskevien määräysten mukaan hallinnän siirrolla varhaisemmassa vaiheessa valtiolle

⁸² Ks. 16 §:n viite 62 jälkeen.

⁸³ Jos tarkastellaan kysymystä tuomion perusteiden kirjoittamisen kannalta, muodostaa molemmissa tavanomaisissa tilanteissa silloin, kun valtio vaatisi esineen palauttamista sille sivulliselta, perustelujen pohjan se, että esine on julistettu valtiolle menetetyksi. Tämän jälkeen seuraisi siviilioikeudellisen oikeusohjeen määräämä perustelu (esim. sivullisen bona tai mala fides) ja viimeksimainitun aiheuttama lopputulos.

Oikeudenkäynti, jossa valtio tekisi edellä mainitun vaatimuksen, ei laadultaan olisi konfiskaatioprosessia vaan *tavallista siviiliprosessia*, jossa siten olisi hallintakanteen ohella kysymys paremmasta oikeudesta sivullisen hallussa olevaan ja hänen itselleen väittämään irtaimeen omaisuuteen.

Huomionarvoista on, ettei rikostuomiossa oleva konfiskaatiopäätöstapauksessa ole yleensä täytäntöönpantavissa muuta kuin syytettyä vastaan. Ks. myös Löwe—Rosenberg II s. 237. Vrt. kuitenkin Schwarz—Kleinknecht s. 627.

⁸⁴ Vrt. myös Tirkkonen II s. 90.

⁸⁵ Näin esim. Tirkkonen II s. 105 s. viite 39a sekä I s. 416 viite 28. Ks. myös Venoja s. 173 ss.

on oleva. Tuskin siten esim. takavarikko syytetyn hallusta ja tätä seuraava menetystuomio aiheuttavat muutoksia sivullisen mahdollisuuden käyttää tuota tuomiota vastaan varsinaisia muutoksenhakekeinoja tai ylimääräisiä muutoksenhakekeinoja.

Niiden materiaalisioikeudellisten sääntöjen selvittäminen, joiden mukaan ratkaistaan kysymys konfiskaatiolausuman merkityksestä sivulliseen henkilöön nähden, on luonnollisesti ennen muuta materiaalsien oikeuden kannalta suoritettava, enkä ole katsonut aiheelliseksi puuttua tähän vaikeaan ongelmaan. Kuitenkin saatetaan erityisesti kiinnittää huomiota siihen, että nämä materiaalsiet *lainsäännökset* eivät liitä siviilioikeudellista seuraamusta yleensä *rikostuomioon* vaan *tosi-asialliseen tilanteeseen*, jonka konfliktitilanteen mukaan ongelma tulee ratkaistavaksi.⁸⁶ Tämä samalla merkitsee sitä, että tuomion muotoamisvaikutukseen liittyviä ilmiöitä ei yleensä voitane lukea rikostuomion sivuvaikutuksiin kuuluviksi.⁸⁷

IV. Edellä oleva esitys on tarkoituksellisesti rajoitettu koskemaan rikostuomion konstitutiivista vaikutusta erityisesti konfiskaatiotilanteita silmällä pitäen. Voidaan kuitenkin todeta, etteivät rikostuomion konstitutiivisen vaikutuksen mahdollisuudet myöhempää siviiliprosessia silmällä pitäen rajoitu edelliseen. Epäilemättä *henkilön oikeusasemaa muuttavana* voidaan pitää rikosioikeudellisia seuraamuksia, joissa esim. henkilön kansalaisluottamus julistetaan menetetyksi.⁸⁸ Sama koskee myös esim. virkamiehen julistamista maan palvelukseen kelpaamattomaksi RL 2: 11:n mukaan⁸⁹ tai lisärangaistusta, jolla sotilashenkilö julistetaan menettäneeksi sotilasarvonsa RL 2: 14a:n mukaisesti. Ilmeisesti sama koskee myös esim. RL 2: 17:n mukaista samoin kuin TieliiikenneL 10 §:n⁹⁰ mukaista menettämisseuraamusta.

Kaikissa edellä mainituissa tilanteissa on kysymys sellaisesta tuomiosta, joka selvästi muuttaa ennen vallinnutta oikeustilannetta. Voitai-

⁸⁶ Ks. näiden osalta esim. edellä 10 §:n viite 83 jälkeen olevaa esitystä.

⁸⁷ Ks. sivuvaikutuksen määritelmän osalta edellä 2 §:n viite 47 jälkeen.

⁸⁸ Materiaalisioikeudellisesta puolesta ks. esim. *Honkasalo* III s. 157 ss.

Vrt. myös *H. Schmidt* s. 15.

⁸⁹ Ks. myös *Tirkkonen* I s. 417 viite 29 i.f. ja siellä mainittuja rikoslain kohtia sekä *Honkasalo* III s. 162 ss.

⁹⁰ Vrt. myös *Tirkkonen* II s. 531 viite 6a sekä s. 656 s.

Olivecronan mukaan (s. 129) tuomioistuin ratkaisu olisi toimintamalli (handlingsmönster) hallintoviranomaisille.

siin sanoa, että milloin tuollainen seikka missä hyvänsä siviiliasian oikeudenkäynnissä esiintyisi esikysymyksen luontoisena, rikostuomio olisi aina pantava uuden ratkaisun perustaksi näiltä osin.⁹¹ Tilanne on siten analoginen siviiliprosessimenettelyn konstitutiivisen tuomion kanssa.⁹² Kuitenkin tapaukset, joissa tällainen relaatio saattaisi käytännössä ilmetä, ovat laissa nimenomaan mainittujen lisäksi suhteellisen harvinaisia.

V. Edellä olevassa tutkimuksessa on päädytty siihen tulokseen, että rikostuomiolla saattaa tietyissä tapauksissa olla merkitystä uutta siviiliasian oikeudenkäyntiä ajatellen myös sen ilmiön alueella, josta käytetään nimitystä tuomion konstitutiivinen vaikutus. Tutkimuksessa on erityisesti konfiskaation osalta kuitenkin päädytty siihen lopputulokseen, että *konfiskaatiotuomio* kyllä sellaisenaan saa aikaan oikeudenmuutoksen, mutta tämä vaikutus ilmenee prosessioikeudellisesti lähinnä asianosaissuhteessa ja vain suhteellisen harvoin vaikutusteholtaan inter omnes-säännön mukaisena. Sensijaan muiden konstitutiiviseksi luonnehdittavien, *henkilön oikeusasemaa muuttavien tuomioiden* osalta on havaittu, että niillä epäilemättä olisi edelleenkin inter omnes-vaikutus, vaikkakin niiden esiintyminen siviiliasian oikeudenkäynnissä lienee suhteellisen harvinaista. Tutkimustulokset osoittanevat siihen suuntaan, että *konstitutiivisen vaikutuksen* edelleen säilyttäminen prosessioikeudellisessa käsitearsenaalissa on perusteltua myös niitä tilanteita silmällä pitäen, jolloin tutkimuksen kohteeksi joutuvat menettelylajien väliset suhteet.

⁹¹ Ks. esim. HolhL 28 § verr. 57 §:ään, jonka johdosta Rautiala, Holhousoikeus s. 57 ja siellä viitteessä 106 mainittua.

⁹² Vrt. edellä viitteen 9 kohdalla lausuttua.

IV OSA

ERITYISKYSYMYKSIÄ

18 §. RISTIRIITATILANTEIDEN SELVITYSMAHDOLLI-
SUUDESTA

I.1 Edellä olen pyrkinyt de lege lata selvittämään rikostuomion vaikutuksia myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä. Oltiinpa yksittäistilanteiden tyyppiratkaisuista mitä mieltä hyvänsä, se ainakin näyttää varmalta, että kotimaista oikeutta silmällä pitäen ratkaistavat tapaukset muodostuvat siksi vaikeiksi, että jo periaatekysymysten ratkaisuissa saatetaan esittää täysin perustellusti erisuuntaisia linjoja. Mikäli toinen tuomioistuimien poikkeaa siitä, mihin toisen tuomioistuimen ratkaisussa on tultu, on tyytymättömällä asianosaisella tai asianosaisilla yleensä muutoksenhakukeinojen käytön rajoissa mahdollisuus saattaa lain voimaa vailla oleva ratkaisu laillisessa järjestyksessä muutoksenhakutuomioistuimen uudelleen tutkittavaksi. Milloin varsinaiset muutoksenhakukeinot on kuitenkin käytetty loppuun, on kysymyksessä jo ratkaisu, joka näyttää jäävän lopullisesti ristiriitaan aikaisemman ratkaisun kanssa.¹ Siten on syntynyt ristiriitatilanne, jossa kahden tuomioistuimen ratkaisut selvästi poikkeavat toisistaan. Onko asianosaisilla sitten yleensä mahdollisuuksia enää tämän jälkeen ryhtyä toimenpiteisiin vallitsevan ristiriitatilanteen poistamiseksi?

¹ Tässä kohdin on kyllä muistettava, että oikaisuun saattaa tietysti olla käytettävissä myös muita keinoja: tällaisen keinon yksittäistapauksessa tarjoaa esim. takaisinsaanti, johon kirjallisuudessamme onkin viitattu. Ks. esim. *Sjöström JFT* 1923 s. 98 ss. Senjälkeen kun asianosainen on saanut oikeana pitämänsä ja siviiliasiaan vaikuttavan rikospäätöksen käsiinsä, on ehkä vielä takaisinsaannille määrätty määräaika umpeenkulumatta, jolloin olisi mahdollista takaisinsaantioikeudenkäynnissä vedota annettuun rikostuomioon.

Tilanne on kyllä monessa suhteessa komplisoitu: Sääntönähen on kirjallisuudessa yleensä esitetty, että takaisinsaantioikeudenkäynnissä voi takaisinsaantia vaativa vedota vain *asiallisiin perusteisiin*, mikä merkitsee, että vain siviiliasian tuomion asialliseen virheellisyyteen saatetaan tuossa yhteydessä kiinnittää huo-

Mitä useammassa oikeudenkäynnissä rikoksen välittömiä tai välillisiä seuraamuksia käsitellään, sitä suuremmaksi muodostuu vaara, että eri tuomioistuimet antavat asiassa toisistaan poikkeavia ratkaisuja. Selvää tietysti on, että tällöin *virheellisesti sidonnaisuussäännöksiä tulkinnut tuomioistuin yleensä ei* voi mennä itse korjaamaan tekemäänsä ja myöhemmin ehkä havaitsemaansa virhettä. Tavanomaisoikeudellinen normi kielteää tuomioistuinta muulloin kuin erikseen sallituissa tapauksissa muuttamasta tai oikaisemasta jo antamaansa tuomiota.²

Tässä yhteydessä on mielenkiintoa lähinnä sillä kysymyksellä, voidaanko oikeusturvakoneistossa sattuneet virheet sen jälkeenkin, kun jälkiprosessissa on annettu jo lainvoimainen ratkaisu, saattaa oikaisumenettelyn kohteeksi. Kun päätös jutussa on tullut lainvoimaiseksi, merkitsee tämä samaa kuin, että sitä vastaan ei ole mahdollisuutta käyttää varsinaisia muutoksenhakekeinoja.³ Tällaisissa tilanteissa joudutaan harkitsemaan, onko de lege lata käytettävissä ylimääräisiä muutoksenhakekeinoja vallitsevan ristiriitatilanteen poistamiseksi.⁴

miota. Vrt. myös *Tirkkonen* Sp II s. 63. Kuten jäljempänä on todettu (viite 10 kohdalla), lainvoimaisen rikostuomion olemassaoloa ja sen sitovaa vaikutusta on taas pidettävä yleensä prosessuaalisena seikkana ja virheenä.

On kuitenkin lähdettävä siitä, että sinä ajankohtana, jolloin siviilituomio jutussa on annettu ei ole ollut tai ainakaan tuomioistuimen tietoon ei ole tullut mainittua sitovaa rikostuomiota ja vaikkapa tällaisesta asian vireille tulosta olisi tietokin olemassa, ei edellä (8 §:n viite 5 kohdalla) ole katsottu, että siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin olisi velvollinen lykkäämään juttunsa odottamaan rikosasian ratkaisua. Tässäkin kohdin siten siviiliasiaa käsittelevä tuomioistuin on toiminut sen harkinnan rajoissa, joka sille on asetettu. Mikäli jutun vireilletulo ei ole asianosaisten tiedossa, pitäisi tähän *asiallisesti uuteen seikkaan* voida vedota siviiliasian takaisinsaantioikeudenkäynnissä, joka sittenkin on yksinkertaisempi tie kuin tuomionpurku tai tuomiovirhekantelu. Samalla saatetaan havaita, että pääsäännöstä, jonka mukaan asian käsittelyssä tapahtuviin prosessuaalisiin virheisiin ei jälkiprosessissa voitaisi vedota, on täten löydetty näennäinen poikkeus, jossa jutun käsittelyn jälkeen ilmenneeseen, prosessioikeudelliseen seikkaan on mahdollista takaisinsaantioikeudenkäynnissä vedota. Vrt. edellisen osalta *Tirkkonen* Sp II s. 63.

² Ks. myös *Aalto* LM 1961 s. 727 ss., *Ellilä* s. 84 ss., *Tirkkonen* Sp II s. 311 ss. ja *Reinikainen* s. 122.

³ Ks. edellä 2 §:n viite 9 jälkeen.

⁴ On korostettava, että nimitys „ylimääräinen muutoksenhaku” jo selvästi ilmaisee, että se tulee kysymykseen vain erityisen rajoitetusti. Ylimääräisen muutoksenhaun laajan soveltamisen on kirjallisuudessamme syystä katsottu aiheuttavan epävarmuutta oikeuselämässä. Näin *Halila* LM 1964 s. 10.

I.2. Systemaattisesti saatettaisiin edellyttää olevan olemassa useammanlaatuksia tilanteita:

1) Jälkiprosessissa on jätetty huomiotta esitetty rikostuomio, jolla on oikeusvoimavaikutus tähän oikeudenkäyntiin, tai

2) sille on lain vastaisesti myönnetty oikeusvoimavaikutus:

1—2) a) oikeusvoiman negatiivisen funktion tilanteessa sekä

b) oikeusvoiman positiivisen funktion tilanteessa.

3) Tuomioistuin on soveltanut väärin tuomion sivuvaikutuksiin liittyviä sidonnaisuussääntöjä sekä konstitutiiviseen vaikutukseen liittyviä oikeusohjeita, joko siten, että vaikutus on myönnetty, vaikkei selaista olisi pitänyt myöntää, taikka kieltäydytty sitä myöntämästä, vaikka lain mukaan se olisi pitänyt myöntää.

4) Tuomioistuin on arvostanut tuomion todistusvaikutuksen väärin.

5) Materiaalinen virheellisyys havaitaan ensiprosessiratkaisussa jälkiprosessin kestäessä.

6) Hävityn siviiliprosessin jälkeen asianosainen voittaa vahvemalla rikosperusteella rikosprosessin.

7) Tuomion perusteeksi otettu aikaisempi tuomio kumotaan.

Kuten luettelo, jota ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi, osoittaa, ristiriitatilanteen syntymahdollisuudet näyttävät varsin lukuisilta. Voidaan siten kysyä, ovatko ristiriitatilanteet jotenkin selvitettävissä ja mikäli vastaus on myönteinen, millä keinoilla tämä voi de lege lata tapahtua.

II.1 Kirjallisuudessa on pidetty ilmeisenä, että OK 31:1:n 1-kohdan tarkoittama kanteluperuste on ainakin oikeusvoiman *negatiivisen vaikutuksen* huomiotta jättäminen.⁵ Milloin siten olisi kysymyksessä tilanne, jolloin juttu voitaisiin fakultatiivisesti käsitellä sekä siviili-että rikosprosessin puolella ja jolloin oikeusvoiman negatiivinen vaikutus saattaisi tulla kysymykseen⁶, näyttää ilmeiseltä, että OK 31:1:n 1-kohdan mukainen kanteluperuste saattaa olla asianosaisen käytettä-

⁵ Ks. Halila LM 1964 s. 19.

Vrt. myös yleisemmin Halila LM 1964 s. 13 sekä Tirkkonen Sp II s. 496 verr. s. 333.

⁶ Ks. myös LvK 1929:2 314 §:n 7-kohta (s. 98 s.).

LvK 1937 s. 100 (314 §:n 7 kohta).

Ks. myös v. 1939 ehdotus 645 §:n 7 kohta (s. 140).

Vrt. sensijaan yleisemmin L ylimääräisestä muutoksenhausta hallintoasioissa 2 § 2-kohta verr. 6 §:n 1 kohta.

vissä.⁷ Jos siten esim. henkilö on tuomittu suorittamaan kahdesti täsmälleen samalla perusteella sama suoritus, on ilmeistä, että jälkimmäinen tuomio voidaan usein OK 31:1:n 1-kohdan nojalla poistaa, mikäli kanteet myös perusteiltaan olisivat identtisiä. Vastaavasti milloin taas oikeusvoiman negatiivisen vaikutuksen prosessinormia on sovellettu tilanteessa, jossa kanteiden identiteettiä ei ole olemassa, kirjallisuudessa on katsottu, että vastapuoli voisi turvautua OK 31:1:n 4-kohdan sääntöön.⁸ Siten voitaisiin yleistäen sanoa, että mikäli tuomioistuin on soveltanut väärin oikeusvoimasäännön negatiivista funktiota on yleensä kyseessä sellainen tyyppitilanne, jota OK 31:1:n 1-kohdassa tai 4-kohdassa edellytetään.

II.2. Rikostuomion sitova vaikutus ilmenee kuitenkin menettelylajien suhteessa useimmiten oikeusvoiman *positiivisen vaikutuksen* muodossa. Näiltä osin on *Halila* todennut⁹, että milloin tuomioistuin on ratkaisussaan sivuuttanut esikysymyksestä annetun sitovan tuomion, on tapahtunut sellainen virhe, jonka vaikutus tulee ilmi jutussa annettavan asiaratkaisun sisällöstä. Sama koskee myös niitä tapauksia, jolloin ratkaisulle on annettu erheellisesti oikeusvoiman positiivinen vaikutus. Verrattuaan oikeusvoiman positiivista vaikutusta legaaliseen presuntioon *Halila* toteaa oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen soveltamisen poikkeavan edellisestä siinä, ettei jälkimmäinen yleensä ole sen varassa, minkälainen materiaallinen oikeussuhde on kulloinkin oikeudenkäynnin kohteena. Kysymyksessä ei siten olisi tietyn tyyppistä oikeussuhdetta järjestävä normi, jollaisesta presuntiossa on kysymys, vaan kaikkiin tilanteisiin soveltuva normi, jonka vuoksi tällaista normia koskeva virheellinen sovellutus kelpaa myös kantelun perusteeksi.

Nähdäkseni *Halilan* esittämää peruslinjaa on pidettävä hyvin perusteltuna. Oikeusvoiman *positiivisen vaikutuksen* väärin soveltaminen kummassa mainituista tilanteista hyvänsä, näyttääkin muodostavan

⁷ Ks. esim. *Halila* LM 1964 s. 19 ja *Tirkkonen* Sp II s. 500 ja s. 522, *Cars* s. 193, *Gärde* s. 864, *Olivecrona*, Rätt och dom s. 245 s. sekä *Welamson*, Domvillobesvär s. 81 viite 50 ja SOU 1938:44 II s. 583.

⁸ Ks. *Halila* LM 1964 s. 19, *Tirkkonen* Sp II s. 500, *Cars* s. 193 sekä *Welamson*, Domvillobesvär s. 81.

Vrt. kuitenkin *Ekelöf*, Rättsmedlen s. 129 sekä *Halila* LM 1964 s. 19 viite 80 lausuttua.

⁹ Ks. seuraavan johdosta *Halila* LM 1964 s. 19 s.

usein sellaisen *prosessuaalisen virheen*, jollaisen oikaisemista varten juuri tuomiovirhekan telu on luotu.¹⁰ Virheellisyys täyttää nähdäkseni OK 31:1:n 4-kohdan mainitse mat tunnusmerkit »muu oikeudenkäynti virhe, jonka havaitaan tai voidaan otaksua olennaisesti vaikuttaneen jutun lopputulokseen.»¹¹ Tapaustyy p it tilanteiden vertaileva selvittely on paikallaan.

II.3. Jos ajatellaan ensinnäkin tilannetta, jossa tuomioistu in on antanut aikaisem malle rikostuom iolle *oikeusvoimavaikutuksen*, *vaikkei tällaista vaikutusta olisi voimassa olevan oikeuden mukaan sille myönnettävä*, aiheuttaa ratkaisu eräitä prosessioikeudellisia seurauksia. Niinpä tuomioistu in ei yleensä salli esitettävän muita todisteita oikeusvoimaisesti ratkaistun asian osalta, joten oikeusvoimavaikutuksen positiivinen funktio yleensä *katkaisee* tältä osin *menettelyn* varsin lyhyeen. Oikeusvoimavaikutuksen virheellinen päätt eleminen aiheuttaa normaalisti muita menettelyvirheitä välillisinä seurauksinaan.¹² Pitäisin ainakin tässä tilanteessa ilmeisenä, että OK 31:1:n 4-kohtaan voitaisiin vedota. Virheellisen menettelyn voitaneen jo lähtökohtaisesti katsoa vaikuttavan vireillä olevan menettelyn lopputulokseen.¹³

Milloin tuomioistu in sellaisessa tilanteessa, jossa *oikeusvoimavaikutuksen positiivinen funktio olisi pitänyt myöntää*, on tullut virheellisesti siihen *lopputulokseen*, *ettei oikeusvoimavaikutusta myönnetä*, mutta on ottanut rikostuom ion huomioon *todistusperusteena* vireillä olevassa oikeudenkäynnissä, näyttäisi riippuvan yksittäistapauksesta, kuinka kan telumahdollisuuteen on suhtauduttava. Epäilemättä lähtökohtaisesti tilanne on sama kuin edellisessä tilanteessa: tuomioistu in on tehnyt menettelyvirheen. Eri asia kuitenkin on, onko virhe vaikuttanut myös jutun ratkaisun lopputulokseen.¹⁴ Jos tuomioistu in täl-

¹⁰ Vrt. myös *Hakila* LM 1964 s. 16 s. sekä siellä viitteessä 61 lausuttua, *Tirkkonen* Sp II s. 499 ja s. 500 viite 25 sekä s. 522 viite 19a.

Prosessuaalisena virhettä on pidetty myös Itävallan kirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä *Fasching* II s. 251.

¹¹ Vrt. kuitenkin Ruotsin oikeuden kannalta *Gärde* s. 864 sekä s. 865.

¹² Vrt. *Ekelöf*, *Rättsmedlen* s. 129.

¹³ Tässä kohdin tilanne on siten oikeastaan ongelmatyy piltään samanlainen kuin silloin, kun tuom ion oikeusvoiman negatiivinen vaikutus on edellytetty tilanteessa, jossa sellaista vaikutusta ei ole. Ks. edellä viitteen 8 kohdalla.

¹⁴ Tämän edellytyksen tulkinnasta yleensä ks. *Hakila* LM 1964 s. 15 ss.

laisessa tilanteessa on antanut vastapuolen, jonka vahingoksi rikostuomio on annettu, esittää näyttöä esim. tuomion virheellisyydestä, mutta tullut, kuten useimmissa tapauksissa tapahtunee, tästä näytöstä huolimatta siihen lopputulokseen, joka ilmenee myös rikostuomiosta, ei nähdäkseni menettelyohjeen laiminlyönnistä ole ollut seurauksena sellainen oikeudenkäyntivirhe, jonka voidaan otaksua tai havaitaan vaikuttavan olennaisesti jutun lopputulokseen. Mutta *mikäli tuomioistuin tapauksessa poikkeaisi* siitä, mitä rikostuomiossa on oikeusvoimaisesti vahvistettu, lienee yleensä katsottava, että kantelu OK 31:1:n 4-kohdan mukaan tulisi ainakin periaatteessa kysymykseen, milloin virheen havaitaan tilanteessa vaikuttaneen jutun ratkaisun lopputulokseen.¹⁵

III.1. Mitä tulee tuomion *sivuvaikutuksiin* ja *konstitutiiviseen* vaikutukseen, saatetaan myös näiden osalta kysyä, voidaanko niiden soveltamisessa tapahtuvat virheellisyydet saattaa tuomiovirhekanteluihin oikaistaviksi. Jos esim. konstitutiivinen tuomio jätetään uudessa oikeudenkäynnissä huomiotta, voiko se henkilö, jonka hyväksi tuomio on annettu, esittää vaatimuksen siviilituomion poistamiseksi, taikka sivuvaikutuksen olemassaollessa, rikostuomioon vedota se henkilö, jonka hyväksi mainittu vaikutus on säädetty.

Mitä tulee ensinnä *konstitutiiviseen vaikutukseen*, on kysyttävä, mitä tapahtuu, jos tuomioistuin jättää tällaisen tuomiovaikutuksen huomiotta. Ajateltakoonpa fiktiivistä tilannetta, jossa rikoksenteikijälle kuulunut vaarallinen esine julistetaan valtiolle menetetyksi¹⁶, mutta myöhemmin A:n ja B:n välisessä riidassa vahvistetaan B:lle kuuluvaksi, vaikka samalla valtion puolesta on esitetty mainittu rikostuomio, jossa esine on julistettu valtiolle menetetyksi.

Menetteleekö tuomioistuin virheellisesti jättäessään huomiotta sen tiedossa olevan konstitutiivisen rikostuomion? Nähdäkseni näin on asianlaita ja tämä puolestaan merkitsee, että kun mainitulla tuomiolla on olennainen merkitys A:n ja B:n välisen riidan ratkaisulle, täytynee valtiolla olla mahdollisuus kanteluteitse saada myöhempi siviilijutun ratkaisu poistetuksi. Konstitutiivisen tuomion vaikutuksen huomiotta jättäminen, milloin kyseessä ovat tilanteet, joissa rikostuomiolle myön-

¹⁵ Olen toisessa yhteydessä viitannut eräisiin alioikeusmenettelyssä ilmeneviin erikoispiirteisiin, jotka tekstissä lausutun perusteella saavat oman lisävärinsä. Ks. edellä 15 §:n viite 94 jälkeen.

¹⁶ Ks. edellä 17 §:n viite 52 jälkeen.

netään *inter omnes* teho, sopii siten OK 31:1:n 4-kohdan sisältöön.¹⁷ Milloin taas, kuten erityisesti esineoikeuksien osalta näyttää asianlaita olevan, rikostuomion vaikutukset rajoittuvat *inter partes*, sivullissuhteiden määräytyessä materiaalistien sääntöjen mukaan, ei ainakaan prosessuaalisena virheenä voitane pitää sitä, että siviilituomioistuim ei myönnä rikostuomiolle sitovaa vaikutusta. Menettelyhän päinvastoin näyttäisi normijärjestelmän mukaiselta.¹⁸ Tämä merkitsee samalla sitä, että näissä tapauksissa ei mainittu rikostuomion sivuuttaminen kelpaa OK 31:1:n 4-kohdan kanteluperusteeksi.

Mutta kuinka asianlaita on sitten rikostuomion *sivuvaikutusten* osalta? Jos tuomioistuin katsoo, ettei aikaisemmalla rikostuomiolla ole merkitystä uuden siviiliasian kannalta, vaikka siviililaki liittää juuri esitettyyn rikostuomioon tietyn oikeusvaikutuksen, onko olemassa OK 31:1:n 4-kohdan edellyttämä menettelyvirhe. Ajateltakoonpa esim. tilannetta, jossa toinen aviopuoliso on tuomittu taposta 9 vuodeksi kuritushuoneeseen. Siviiliasiaain oikeudenkäynnissä, jossa toinen puoliso vaatii avioeroa, tuomittu puoliso väittää rikostuomiota virheelliseksi ja tuomioistuin, hyväksyen väitteen, hylkää kanteen. Tapauksessa tuomioistuin ottaa kyllä huomioon aikaisemman tuomion, mutta luulee, että esim. vastanäytön esittäminen sitä vastaan olisi mahdollinen ja joka tapauksessa, *ettei se ole sidottu rikostuomioon eikä siis velvollinen noudattamaan rikostuomiossa mainittua*.¹⁹

Olisiko kyseessä menettelyvirhe vai tulisivatko kysymyksen ehkä OK 31 luvun tuomionpurkua koskevat määräykset? Vaikka tuomion sivuvaikutukset ovat materiaalisioikeudellisia, olisi nähdäkseni tilannetta silmällä pitäen todettava, että kieltäytyessään hyväksymästä rikostuomiossa vahvistettua seuraamusta, tuomioistuin tekee samanlaatuisen prosessuaalisen virheen kuin silloin, kun kyseessä on oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen edellyttämä tilanne.²⁰ Tämä merkitsee samalla sitä, että yleensä kyseessä on tyyppitilanne, jossa on tapahtunut aina-

¹⁷ Konstitutiivisen rikostuomion *inter omnes*-vaikutustilanteista edellä 17 §:n viite 44 jälkeen.

¹⁸ Ks. edellä 17 §:n viite 63 jälkeen.

¹⁹ Vrt. myös edellä 16 §:n viite 57 jälkeen.

²⁰ Vrt. myös 2 §:n viitteessä 60 lausuttua.

Olen toisaalla (16 §:n viite 58 jälkeen) todennut, että tuomion sivuvaikutusten määräävät normit ovat oikeastaan kaksiosaisia: toisaalta niihin sisältyy prosessioikeudellinen sidonnaisuusnormi, toisaalta materiaalisioikeudellisen seurauksen määräävä siviilioikeudellinen normi. — Tästä on luonnollisena seurauksena, että

kin prosessuaalinen virhe, joka on olennaisesti vaikuttanut jutun ratkaisuun.

III.2. Myös tuomion muiden vaikutusten osalta saatetaan tietysti kysyä, voidaanko tuomioistuimen virhetulkintaan saada apua tuomiovirhekantelun kautta. Jos esim. tuomioistuin on jättänyt huomiotta esitetyn *tuomion todistusvaikutuksen*, onko tuomiovirhekantelun edellytyksenä oleva menettelyvirhe toteutunut. *Kotimaisessa kirjallisuudessa* on tilanteen osalta katsottu, että tuomion todistusvaikutuksen väärä arviointi ei yleensä voi aiheuttaa tämän seikan käyttämistä kanteluperusteena.²¹ Mielipiteellä on kannattajia myös Ruotsin oikeudessa.²²

Selvältä kyllä tuntuu, ettei tällaisessa tapauksessa, jossa tuomioistuin on kyllä ottanut huomioon rikostuomion, mutta arvioinut tämän kelvollisen todisteen väärin, yleensä ole mahdollista hakea kanteluteitse muutosta sillä perusteella, että on tapahtunut ilmeinen prosessuaalinen virhe, joka on vaikuttanut jutun lopputulokseen.

Mutta saatetaan kysyä, kuinka tilannetta on arvosteltava sellaisessa ääritapauksessa, jossa tuomioistuin esim. sivullisen vaatimuksesta jättää sellaisen rikostuomion, jota edeltäneessä menettelyssä sivullista ei ole kuultu, kokonaan todisteena huomiotta, ts. ilmoittaa, ettei se ota vastaan tuomion sisältämää todistetta.²³ Nähdäkseni tällaista ääritilannetta, jollaista käytännössä tuskin esiintyy, voitaneen pitää sellaisena menettelyvirheenä, jollaisella saattaa olla vaikutusta jutun lopputuloksen kannalta. Tuomion todistusvaikutuksen kieltäminen merkitsee nyt *todisteen vastaanottamisen kieltoa*, joka kotimaisessa oikeudessa voinee laillisesti tulla vain suhteellisen harvoin kysymykseen.²⁴ Kun todisteiden esittämismahdollisuus on eräs asianosaisille myönnettyjä ja määrättyjä oikeuksia (OK 17:8), tällaisen oikeuden käytön epääminen on sellainen menettelyvirhe, joka oikeuttanee kanteluun.²⁵ Missä mää-

tekstissä mainitussa tapauksessa saatettaisiin ajatella myös tuomionpurkoa OK 31:7:n 4-kohdan mukaan.

²¹ Ks. *Halila* LM 1964 s. 20 viite 82 verr. s. 18.

Vrt. myös *Tirkkonen* Sp II s. 500 sekä s. 521.

²² Vrt. myös *Ekelöf* III s. 77 ss.

²³ Ks. esim. edellä 15 §:n viite 23 jälkeen.

²⁴ Huom. kuitenkin määräykset OK 17:7:ssä ja 11:ssä.

²⁵ Mahdollista tietysti olisi myös, ettei kiellolla ole ollut merkitystä jutun lopputuloksen kannalta, jolloin OK 31:1:n 4-kohdan toinen edellytys jäisi täyttämättä.

rin muissakin kuin edellä mainitussa tapauksessa rikostuomion todistusvaikutuksen huomiotta jättäminen oikeuttaisi kanteluun, jää luonnollisesti riippumaan siitä, sisältääkö menettely sellaisen *menettelyvirheen*, joka on vaikuttanut jutun lopputulokseen.

IV.1. Edellä kosketelluissa tilanteissa on oletettu, että ensiprosessin pääasiasratkaisua olisi pidettävä oikeana ja jälkiprosessissa annettu ratkaisu poikkeaisi siitä. Voidaanko oikaisu suorittaa silloin, kun *jälkiprosessia käytäessä on havaittu, että ensiprosessiratkaisu osittain tai kokonaan on virheellinen*. Mikäli tuollainen virheellisyys on havaittu jo alioikeusmenettelyn kestäessä ja kysymys on sellaisesta ratkaisusta, jolla jälkiprosessia ajatellen olisi oikeusvoimavaikutus, näyttää ilmeiseltä, että ylimääräisten muutoksenhakukeinojen käyttö, jonka avulla ensiprosessissa annettu ratkaisu voitaisiin poistaa, olisi tarpeen vaatima. Kun kysymyksessä lienee tällöin useimmiten ensiprosessiratkaisun *materiaalinen virheellisyys, ei yleensä kantelu tuomiovirheen* perusteella voine tulla kysymykseen.²⁶ Kun jälkiprosessin kestäessä virhe on havaittu, kuinka jälkiprosessia käsittelevän viranomaisen olisi suh- tauduttava tuomioistuimen aikaisempaan virheelliseen tuomioon?

Meillä myönnetään yleensä rikostuomion eri vaikutusmuodot aina- kin tuomion julkisoikeudelliselta osalta aivan siitä riippumatta, mitä mieltä asianosaiset ovat jälkeensä tuomion oikeellisuudesta.²⁷ Vain siinä tapauksessa, että tuomio on mitätön, ei rikostuomiolla ole vai- kutusta jälkeensä syntyvässä siviiliasian oikeudenkäynnissä.²⁸ Olen toisessa yhteydessä myöskin viitannut siihen, että siviiliasiaa käsittele- vällä tuomioistuimella on mahdollisuus oikeusvoimavaikutuksen kyseessä ollen tarkastaa aikaisempaa tuomiota kriittisesti.²⁹ Jos tuol- loin havaitaan, että on olemassa purun edellytyksiä, lienee mahdoli-

²⁶ Periaatteellisen eron osalta ks. myös *Halila* LM 1964 s. 17, *Tirkkonen* Sp II s. 499 ss. ja s. 522 ja *Welamson*, *Domvillobesvär* s. 78 ss.

²⁷ Ks. edellä 8 §:n viite 23 jälkeen.

²⁸ Ks. 8 §:n viite 46 jälkeen.

²⁹ Ks. 8 §:n viite 45 jälkeen.

Vaikkakin tuomioistuimella on siten oikeus tarkastaa aikaisempaa tuomiota ja tavallaan vakuuttautua siitä, että se todella pitää paikkansa, ei tähän käy- tännön sääntöön voine sisältyä oikeutta poiketa siitä, mikä on lopullisesti aikai- semmassa ratkaisussa ratkaistu. Ellei aikaisempi ratkaisu siten joudu ylimääräi- sellä muutoksenhaulla kumotuksi, merkitsee tämä samalla sitä, että tuomioistuin on velvollinen noudattamaan sitä.

suuksien rajoissa sallia siviilijutun lykkääminen siksi, kunnes tuomionpurku on KKO:ssa käsitelty, vaikkakaan tuollaista menettelyä tuskin voitaneen pitää mahdollisena muulloin kuin ilmeisissä tapauksissa.³⁰

IV.2. Toisaalta rikosprosessissa ja toisaalta siviiliprosessissa käsiteltävien asioiden suhteesta johtuu, että sitten kun tietty saatava on kantajalle siviiliprosessissa tuomittu maksettavaksi tai kantaja ehkä siviiliperusteella hävinnyt juttunsa, hävinnyt asianomistaja panee vireille uuden prosessin *kovemmalla eli rikosperusteella*. Tuossa oikeudenkäynnissä on mahdollista todeta, että vastaaja on syyllistynyt syytteessä mainittuun rikokseen; havaitaan esim., että syytetty on oikeustointa tehdessään syyllistynyt petokseen, väärentänyt asianomistajan nimen vekseliin jne.³¹ Kahden tuomion välillä on jälleen ristiriita ja voidaan kysyä, onko tällainen ristiriita poistettavissa ja millaisin keinoin.

Nähdäkseni on selvää, ettei tuomioiden välillä voitane ajatella ainakaan mitään menettelyvirhettä, joten kysymykseen tullevat lähinnä määräykset tuomionpurusta.³² Mainittuja säännöksiä OK 31:7:ssä tarkasteltaessa, havaitaan, ettei niissä tuomionpurun edellytykseksi ole asetettu vastaajan tuomitsemista rangaistukseen menettelystään³³, vaan tuomionpurun edellytyksinä on mainittu esim. se, että asiakirja on väärä tai toisen asianosaisen tietien totuudesta poikkeava, eikä lakiteksti edellytä rikoksenteikijän tuomitsemista rangaistukseen edes silloin, kun 7 §:n 1-kohdassa on kyseessä ollut siinä mainittujen henkilöiden rikollinen menettely.³⁴

Mikäli asianosainen voi vedota puolestaan siviilituomiosta poikkeavaan ja asianosaisen eduksi vaikuttavaan lainvoimaiseen rikostuo-

³⁰ Vrt. edellä 8 §:n viite 4 jälkeen.

³¹ Usein siviilituomion oikeusseuraamukset voidaan mitätöidä jo tuossa yhteydessä tarvitsematta ryhtyä siviilituomioon nähdessä mihinkään toimenpiteisiin: Mahdollista on vaatia esim. rikosperusteella vahingonkorvausta jne.

Vrt. KKO 1952 II 92.

³² Vrt. myös Halila LM 1964 s. 17 s.

³³ Vrt. myös Hassler, Lärobok s. 328 s.

³⁴ Vrt. myös Halila LM 1964 s. 18, Cars s. 142, Gärde s. 852, Hassler, Lärobok s. 328 s.

Huom. kuitenkin vanhentumisajan osalta OK 31:10¹:n määräys.

mioon,³⁵ tuntuvat purkumahdollisuudet ilmeisiltä.³⁶ Luonnollista kuitenkin on, että OK 31:7:n 1—2-kohdan tilanteiden arvostelu voinee usein tapahtua ja käytännössä tapahtuu erityisesti 2-kohdan osalta ilman rikostuomion suoma lisätukea.³⁷

IV.3. Edellisistä poikkeavan tyyppiryhmän muodostavat lopulta ne, joissa jälkiprosessissa on pantu aikaisemmin annettu tuomio uuden ratkaisun perustaksi, olipa ratkaisussa tarkoitettu tuomion oikeusvoiman positiivista vaikutusta tai todistusvaikutusta ja tällöin menetelty *lainmukaisesti*. Myöhemmin tuo aikaisempi tuomio poistetaan hakemuksesta.³⁸ Ruotsin lainvalmistelussa on tultu siihen tulokseen, että kyseessä olisi oikeusvoiman positiivisen vaikutuksen ollessa kyseessä NRB 58:1:n 3-kohdassa mainittu uusi seikka, jota aikaisemmin ei ole esitetty ja joka todennäköisesti olisi johtanut toiseen lopputulokseen.³⁹ Myöskin kotimaisessa kirjallisuudessa on viitattu tässä mainittuun mahdollisuuteen, jota koskeva määräys sisältyy OK 31:7:n 3-kohtaan.⁴⁰ Kun kotimainen oikeus, kuten tässäkin tutkimuksessa on havaittu, näyttää myöntävän osittain laajemmin sitovan vaikutuksen tuomiolle, kuin mitä asianlaita on Ruotsin nykyoikeuden mukaan, tarjoaa edellä mainittu tuomionpurkusääntö tervetulleen varaventtiilin virheratkaisu-

³⁵ Vrt. *Halila* LM 1964 s. 21.

Saatetaan kysyä, koskeeko OK 31:10:n yhden vuoden määräaika tarkoitettuja tapauksia ja erityisesti lasketaanko 31:7²:n määräaika siitä, kun rikostuomio sai lainvoiman vai siitä, kun asianosainen sai tiedon perusteen olemassaolosta.

³⁶ Käytännöstä ks. esim. KKO p. 1924 II 722, 1935 II 395, 1936 II 268, 1947 II 330 ja KKO p. 2.5.1966 taltio 1219/Valtioneuvoston oikeuskansleri/purku.

Ks. esim. KKO p. 28/5 1964 taltio 1195/Eero Ilmari Susikoski/purkuanomus.

³⁷ Ks. esim. KKO 1947 II 330 ja KKO p. 18.5.1967 taltio 1297/Kaarlo Pulli/purku (purku väärennyksen perusteella: ei rikostuomiota; purku hyväksytty).

Vrt. kuitenkin esim. *Baumbach* s. 905 s. ja ZPO 581 §.

³⁸ Ks. ÖZPO 530 §:n kohta 5, jonka johdosta ks. *Neumann* II s. 1554 s., *Stagel* s. 1084 ja s. 1090 ss.

Ks. myös ZPO 580 §:n 6-kohta ja sen johdosta esim. *Baumbach* s. 903, *Rosenberg* s. 776, *Schönke* s. 385.

Vrt. myös LvK 1929 s. 100 (322 §:n 3 kohta), LvK 1937:16 s. 102 (322 §:n 3 kohta) ja v. 1939 Esitysluonnos s. 141 s. (653 §:n 3-kohta).

³⁹ Ks. SOU 1938:44 II s. 573.

⁴⁰ Ks. *Tirkkonen* Sp II s. 522.

jen oikaisua varten niissä tapauksissa, joissa tietty perustuomio on aiheuttanut useiden oikeudellisten ratkaisujen vikaanmenon.⁴¹

Saatetaan kuitenkin kysyä, kuinka asianlaita on silloin, kun aikaisempi tuomio omaisi vain todistusvaikutuksen jälkiprosessiin. Jos tällainen tuomio myöhemmin kumotaan, oikeuttaako tämä mainitun 3-kohdan soveltamiseen. Kun tilannetta on pidetty vain todisteen vääränä arvostamisena, on katsottu, ettei se oikeuttaisi purkuun,⁴² vaikkakin rikostuomion yhteydessä esiintulevat uudet syyt voivat aiheuttaa 3-kohdan soveltamisen.⁴³

Edellä lausuttuun lienee rinnastettava se tapaus, jossa aikaisempi asiaan vaikuttava rikostuomio, jolla olisi ollut oikeusvoimavaikutus⁴⁴ tai todistusvaikutus, ei ole ollut asianosaisen tai tuomioistuimen tiedossa. Mikäli tuollainen tuomio myöhemmin ilmenee, se tarjonnee lähinnä siviilijutun osalta uutta näyttöä ja voinee täten olla OK 31:7:n 3-kohdan purkuperusteena.⁴⁵

IV.4. Edellä IV.1—3 kohdissa käsitellyistä tapauksista on todettava, ettei laissa ole nimenomaan kiinnitetty huomiota purkuperusteita määrättäessä siihen, onko esim. OK 31:7:n 1 ja 2-kohdan mukaisen seikan aiheuttanut henkilö tuomittu rangaistukseen teostaan, vaan ainoastaan siihen, että lain mainitsema erityisolosuhte on olemassa.^{45b} Mikäli olosuhteen osalta, kuten on edellytetty, on olemassa lainvoimainen rikospäätös, muodostaa tämä luonnollisen erityisliisän silloin, kun KKO harkitsee, onko purun edellytykset täytetty asiallisesti. Varsin selvältä tuntuu, ettei KKO voi purkupäätöstä tehdessään kuitenkaan olla sidottu esitettyyn OK 31:7:n 1—2 kohdan tarkoittaman seikan lainvoimaisesti vahvistamaan tosiasia-aineistoon⁴⁶ vaan tuomiovahvistus muodostaa aineiston erityispiirteen ja on siis omansa lähinnä

⁴¹ Vrt. *Cars* s. 157 ss., *Gärde* s. 855, *Hassler*, *Lärobok* s. 330 ja *Olivecrona*, *Rätt och dom* s. 246.

⁴² Ks. *Cars* s. 158 s.

Vrt. kuitenkin *Gärde* s. 853.

⁴³ *Cars* s. 159.

⁴⁴ Vrt. ZPO 580 § 7a-kohta ja sen johdosta esim. *Baumbach* s. 903 s. Vrt. myös LvK 1929:2 s. 100 (322 §:n 3-kohta) ja v. 1939 Esitysluonnos s. 141 s.

⁴⁵ Ks. myös *Tirkkonen* Sp II s. 522 ja *Halila* LM 1964 s. 21.

Vrt. NRB:n osalta *Cars* s. 162.

^{45b} Ks. myös *Halila* LM 1964 s. 22.

⁴⁶ Vrt. kuitenkin Saksan oikeuden erityisjärjestelyistä *Baumbach* s. 905 sekä *Rosenberg* s. 775 s.

tuomion todistusvaikutukseksi luonnehdittavalla tavalla vaikuttamaan purkujutussa annettavaan ratkaisuun.

V. Niissä maissa, joissa rikostuomion sitovan vaikutuksen sääntö on omaksuttu, on samalla yleensä lähdetty siitä, että sille osapuolelle, jonka oikeuksiin rikostuomio vaikuttaa, on suotava ylimääräiseen muutoksenhakuun mahdollisuudet, jotta prosessuaalisesta sidonnaisuudesta johtuvat mahdolliset virheet voitaisiin tarvittaessa lainvoimaisen päätöksen jälkeen oikaista.⁴⁷ Tällaista mahdollisuutta ilmeisesti olisi myös meillä edellytettävä, vaikkakin aikaisemmin on päädytty rajoittamaan jäykkä muodollinen sidonnaisuus entistä kapeammalle alueelle. Kun tästä näkökulmasta tarkastelee kysymystä, voidaan havaita, että juuri niiden seikkojen osalta, joissa sidonnaisuus tavallisesti näyttää ilmenevän, avaa OK 31 luku mahdollisuuksia virheellisen lainvoimaisen tuomion oikaisemiseksi.

19 §. RIKOSTUOMION VAIKUTUKSISTA DE LEGE FERENDA

I.1. Rikostuomion vaikutusten prosessioikeudellinen tutkimustyö johtaa syvälle siviili- ja rikosprosessioikeuden sekä materiaalisen rikos- ja siviilioikeuden sokkeloihin. Edellä on päädytty siihen lopputulokseen, että rikostuomiolla ainakin tietäntyyppisissä tapauksissa saattaa olla oikeusvoimavaikutus siviiliasian oikeudenkäyntiä ajatellen. Pelkistäen voitaisiin sanoa, että oikeusvoimavaikutus tunnustetaan useimmiten silloin, kun rikosjutussa vastapuolina esiintyneiden asianosaisten välillä tai syytetyn ja rikosjutussa kuulemattoman tertiuksen välillä vireille pannun siviilijutun ratkaisu on riippuvainen rikollisen teon toteen-
näyttämisestä taikka syyksilukemisesta, mikäli rikosjutun ratkaisu perustuu asiassa esitettyyn objektiiviseen selvitykseen.¹ Vaikkakin sidonnaisuuden ala näin pääpiirteittäin on yleissääntöisesti kuvattavissa, on kuitenkin todettava, että samoin kuin rikosprosessilain asiallinen sovellutusala on tällä hetkellä ilmeisesti kehitysvaiheessa,² voidaan näin perustellusti sanoa myös rikostuomion oikeusvoiman positiivisesta vaikutuksesta siviiliprosessissa.

⁴⁷ Vrt. myös *Andenaes* s. 425.

¹ Viitataan kuitenkin esim. 8 §:n viite 35 jälkeen ja 12 §:ssä olevaan esitykseen.

² Ks. *Aalto* s. 250 s.

Edellä on pyritty selvittämään, minkä tyyppisissä tilanteissa rikostuomion olisi yleensä myönnettävä oikeusvoimavaikutus myöhemmässä siviiliasian oikeudenkäynnissä. Kuten esitetystä on ilmennyt, samaistuvat yleensä ne tilanteet, joissa menettelylajien suhteissa myönnettiin sitova vaikutus, niiden tilanteiden kanssa tyyppiltään, joissa rikosprosessimenettelylajin sisällä on tapana myöntää oikeusvoiman positiivinen vaikutus.³ Vaikkakaan nämä tilanteet eivät ole missään loogisessa ratkaisuyhteydessä keskenään, ne tyyppiltään muistuttavat siinä määrin toisiaan, että esim. rikosprosessin sisäisen oikeusvoimavaikutuksen positiivisen funktion poistaminen ilmeisesti aiheuttaisi myös mainitun vaikutuksen kiistämisen — ainakin pääsääntöisesti — menettelylajien välisessä suhteessa.⁴ Niin kauan kuin *menettelylajien asiallinen sovellutusala* säilytetään nykyisellään, lienee kuitenkin vaikea ajatella tavanomaisoikeudellisen rikostuomion oikeusvoiman positiivisen funktion menettelylajin sisäisen sovellutuksen hylkäämistä,⁵ vaikka siinäkin jo nykyään voitaneen ajatella ainakin edellä selostetunlaatuista rajoituksia.⁶

I.2. Olen toisessa yhteydessä suositellut rikosprosessilain asiallista sovellutusalaa silmällä pitäen siirtymistä vahva-asteiseen fakultatiiviseen adheesioon.⁷ Millainen merkitys tällaisella rikosprosessilain asiallisen sovellutusalan muotoamisella olisi nyt tarkasteltuun ongelmaan ja sen ratkaisuun?

Mitä *kotimaiseen kirjallisuuteemme* tulee, on sen piirissä katsottu, että mikäli lainsäädännössä mentäisiin sille linjalle, että rikokseen välittömästi perustuvat vahingonkorvausvaatimukset toteutettaisiin siviiliasian oikeudenkäynnistä säädettyssä järjestyksessä, olisi syytä samalla määrätä siitä, että rikosjutussa annettu ratkaisu olisi myöhemmässä siviilijutussa sitova samojen asianosaisten välillä,⁸ jossa kysymykseen tulisivat saman rikoksen vahingonkorvaus tai muu yksityisoikeudellinen seuraus. Mitä tertiuksen sidonnaisuuteen annettuun rikos-

³ Ks edellä 10 §:n viite 25 jälkeen verr. 3 §:n viite 21 jälkeen sekä toisaalta 14 §:n viite 7 jälkeen sekä 3 §:n viite 45 jälkeen.

⁴ Ks. 7 §:n viite 86 jälkeen.

⁵ Ks. 3 §:n viite 11 jälkeen.

⁶ Ks. 3 §:n viite 19 jälkeen lausuttua.

⁷ Aalto s. 253 ss.

⁸ Tirkkonen SvJT 1941 s. 732 s.

tuomioon tulee, on tältä osin katsottu, ettei kysymyksen säännöstyminen yleisellä säännöllä olisi onnistunut.⁹

Lainvalmistelutöissä, joissa yleensä on omaksuttu fakultatiivisen adheesion linja,¹⁰ oikeusvoimaongelman osalta omaksuttuja mielipiteitä olen toisessa yhteydessä tarkemmin selostanut. Mainittujen töiden yleisenä kehityslinjanahan on ollut *pyrkimys yhä suurempaan varovaisuuteen* rikostuomioon liittyvän oikeusvoimaongelman säännöstyttämisessä kirjoitetun lain puitteissa.¹¹

I.3. Kuten edellisestä ilmenee, rikosprosessilain asiallisen sovellutusalan perusteiden muuttaminen aiheuttaisi tarkasteltavan oikeusvoimaongelman esiintymisfrekvenssin huomattavan nousun.¹² Lähtökohdaisesti on kuitenkin havaittavissa, ettei ongelman laatu sinänsä muutu siitä, mitä edellä on lausuttu. De lege lata on myönnetty oikeusvoima-vaikutus lähinnä sellaisille tilanteille, joissa tyyppitilanteena on juuri se, joka syntyisi, jos rikokseen välittömästäkin perustuvat kanteet tutkittaisiin siviiliprosessin järjestyksessä.¹³ Tällä seikalla ei siten sinänsä ole merkitystä ongelman ratkaisussa, vaikkakin uusi järjestelmä aiheuttaa niiden tilanteiden lukumäärän lisääntymisen, joissa pulmakysymys syntyy.

II.1. Saatetaankin lopuksi kysyä, olisiko kirjoitetussa *lainsäädännössä* tarkoituksenmukaista pyrkiä de lege ferenda *normeeraamaan* ne rajat, joissa toisaalta oikeusvoimavaikutus tulevaa oikeudenkäyntiä silmällä pitäen myönnettäisiin tai joissa sitä ei ainakaan myönnettäisi¹⁴ sekä toisaalta tarkemmin normeeraamaan tuomion muiden vaikutusten sovellutusala.

Rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen tai sen sitovan vaikutuksen normeeraaminen ei *ulkomaisissa* *lainsäädännöissä* ole harvinaista. Viitattakoon vain Itävallan, Italian ja Neuvostoliiton oikeusjärjestysten määräyksiin sekä toisaalta Saksan, Hollannin ja Sveitsin oikeuden osittain tai kokonaan sidonnaisuuden kieltäviin säännöksiin.¹⁵ Huomion-

⁹ Tirkkonen mts. 733.

¹⁰ Ks. Aalto s. 253 viite 12:ssa lausuttua.

¹¹ Ks. edellä 5 §:n V.

¹² Ks. myös edellä 1 §:n viite 22 jälkeen.

¹³ Ks. erityisesti 10 §:n viite 13 jälkeen.

¹⁴ Kysymyksenasettelusta ks. myös Weich ÖRZ 1904 s. 61.

¹⁵ Ks. edellä 6 §:n III. 3, 4 ja 5 sekä II.2. ja III.1.

arvoinen on myöskin Norjan oikeuden alalla tapahtunut, aikaisemmin kuvattu kehitys.¹⁶

Sinänsähän edellä kuvatun sisältöisen normin kirjoittaminen on mahdollista.¹⁷ Kuitenkaan en periaatteessa pitäisi tällaisen kirjoitetun normin olemassa oloa välttämättömänä vaan päinvastoin olisi ehkä katsottava, että sidonnaisuusnormin kirjoittamisesta sittenkin saattaisi olla suurempia haittaseuraamuksia kuin myönteisiä vaikutuksia.¹⁸

Nykyisen järjestelmän vallitessa jää lopulta useissa tapauksissa tuomioistuimen harkintaan, myöntääkö se rikostuomiolle sitovan vaikutuksen vai ei.¹⁹ Ei liene harvinaista, että tuomioistuin, ennenkuin sitovan vaikutuksen jäykkä oikeusvoimasovellutusmuoto hyväksytään, ensin suorittaa jonkinlaatuisen *prima facie*-tarkastuksen, onko olemassa seikkoja, jotka horjuttaisivat oikeusvoimavaikutusta.²⁰ Tällainen vakuutautuminen tapahtuu ehkä usein sen alioikeuden pöytäkirjan avulla, jossa alioikeusmenettely sellaisenaan on kuvattu sekä sen asianosaisten kuulemisella, jonka vahingoksi rikostuomio on annettu. Oikeuskäytännön kannanotoista saa siten usein sellaisen käsityksen, että tuomion oikeusvoimavaikutus on omaksuttu vasta sitten, kun tuomio on tehnyt riittävän vakuuttavan vaikutuksen tuomioistuimeen.

On todettava, ettei tällainen menettely ole täydellisesti meillä omaksuttujen oikeusvoimaoppien mukainen.²¹ Nähdäkseni kuitenkin se varsin hyvin kuvastaa oikeutemme nykyistä kehitysvaihetta: Meillä ei varsinaisesti ole haluttu kiistää asianosaisten välisen rikostuomion oikeusvoiman merkitystä, mutta samalla on kuitenkin haluttu varmistua siitä, että tuomio täyttää oikeudenkäyntimenettelyn primääriedellytykset. Vaikkakaan nykyinen järjestelmä ei siten ole kaikessa oikeusvoiman ehdottomuusnäkökohdan mukainen, se antaa nähdäkseni varsin hyvät takeet oikeudenmukaisesta ratkaisusta.²²

¹⁶ Ks. edellä 6 §:n III.1. sekä Hurwitz s. 563, joka Tanskan oikeuden kannalta *de lege ferenda* asettuu vastustamaan sidonnaisuussäännön säätämistä.

¹⁷ Ks. esim. edellä I.1.

¹⁸ Vrt. myös Tirkkonen Sp II s. 333. Vrt. kuitenkin osittain toisin SvJT 1941 s. 732 s.

¹⁹ Vrt. myös Weiss s. 252.

²⁰ Olen viitannut tähän yleisemmässä muodossa 8 §:n III.1.

²¹ Ks. edellä 2 §:n III.

²² Vrt. myös Fasching II s. 255. — Niinpä esim. Itävallan nykyistä lainsäädäntöä edeltäneen ehdotuksen esitöissä on todettu, että kysymys olisi parempi

Oikeusvertailevasti rikostuomion vaikutusten normeeraamisessa myöhempää siviiliasian oikeudenkäyntiä silmällä pitäen yleinen kehityslinja näyttääkin olevan menossa niissä maissa, joissa sitovuus kirjoitetuissa laeissa on laajasti omaksuttu, mainitun vaikutuksen supistamista kohti,²³ ja niissä maissa, joissa kirjoitettu säännös on rajoitetummin voimassa, yleensä sen kokonaan poistamista kohti.²⁴ Se, että kehitys on mennyt tähän suuntaan johtuneen ennen muuta siitä, että kirjoitetun säännön soveltaminen on käytännössä aiheuttanut niin paljon vaikeuksia ja vaikeasti tulkittavia erityistilanteita, että sen soveltamista ei aina kirjallisuudessakaan ole voitu tarkoituksenmukaisuussyin puoltaa.²⁵

II.2. Edellä olevan perusteella päätyisinkin siihen lopputulokseen, että vaikkakin oikeusvoimavaikutus olisi ainakin rajoitetusti tunnustettava myös de lege ferenda, ei nykyisen sen paremmin kuin vahvaasteisen fakultatiivisen adheesion vallitessakaan tunnu onnistuneelta lähteä tuomion oikeusvoimavaikutusta tarkemmin säännöstämään kirjoitetussa laissa. Tässä kohdin nimittäin voidaan sanoa, että kysymyksen ratkaisu näyttää tällä hetkellä olevan oikeuskäytännössämme valinkauhassa ja siten tätä tietä näyttää olevan kiteytymässä sääntöjä, jotka nykyaikaisella tavalla tullevat vähitellen ratkaisemaan myös tässä käsitellyn oikeusvoimavaikutuksen positiivisen funktion probleeman. Tämän suuntaisia linjoja on nähdäkseni jo nyt havaittavissa oikeuskäytännössämme.²⁶

jättää nimenomaismääräysten ulkopuolelle. Mikäli nimenomaiseen säännöstelyyn haluttaisiin mennä, katsottiin mainitussa ehdotuksessa, että olisi tuskin mahdollista yleisellä säännöllä määrätä rajoja, joiden sisällä siviiliasiaa käsittelevällä tuomarilla olisi olemassa kielto itsenäiseen asioiden tulkintaan. Ks. tämän osalta Herz ÖRZ 1961 s. 69.

Tekstissä on siten puollettu sitä kehityssuuntaa, joka kuvastuu kotimaisessa oikeuskäytännössä. Suunta toisaalta tunnustaa sinänsä rikostuomion oikeusvoimavaikutuksen, mutta asettaa tämän prosessuaalisen säännön soveltamisen edellytykseksi sellaisia seikkoja, joiden avulla pyritään materiaalisesti turvaamaan sen asianosaisen asema, jonka vahingoksi rikostuomio on annettu.

²³ Vrt. myös *Chavanne* s. 248, *Bouzat* s. 1189, *Courteaud* s. 20 s. ja s. 25, *Valticos* s. 4 s.

Vrt. myös *Dalcq* s. 697 sekä *Guarneri* RIntDP 1954 s. 456 sekä *Weich* ÖRZ 1904 s. 67.

²⁴ Vrt. myös SOU 1938: 44 II s. 378 s. sekä *Andenaes* s. 425.

²⁵ Huom. esim. *Chavanne* s. 256.

²⁶ Ks. esim. edellä 8 §:n III.1.

II.3. Edellä lausuttu voisi muodostaa yleissuuntauksen. Oikeusvertailevasti saatetaan havaita, että ulkomaisissa lainsäädännöissä sellaisissakin maissa, joissa yleissääntöisesti on *expressis verbis* menty kieltämään rikostuomion sitova vaikutus, on *erityistilanteiden* osalta voitu päätyä toiseen lopputulokseen.²⁷ Nähdäkseni tätä erityisnormeerauksen linjaa voitaisiin meillekin suositella.²⁸ Jos tiettyjä tapaustyypejä on olemassa, joissa sidonnaisuuskysymys esiintyy tavallista tiheämmin ja tyyppiryhmässä voidaan antaa riittävät takeet sidonnaisuuden materiaalisioikeudellisesta oikeellisuudesta, voitaisiin nähdäkseni erityisnormein tällainen määrätä.²⁹ Tämäntapaisia tilanteita voidaan löytää esim. vakuutusioikeuden piiristä, jossa tähän suuntaan viittaavia normeerauksia jo nykyisinkin on olemassa.³⁰

III. Nähdäkseni edellä lausuttu koskee myös muita tuomionvaikutusoppien alaan kuuluvia ilmiöitä. Tuomion *todistusvaikutuksen* yhteydessä näyttää oikeuskäytäntö jo kehittäneen oikeusohjeita, joita olen edellä pitänyt yleensä onnistuneina.³¹ Tässäkään kirjoitetun normin asettaminen OK 17:2:n lisäksi tuskin vaikuttaisi onnistuneelta tyyppitilanteiden erilaisuudesta johtuen. Sama koskee luonnollisesti myös tuomion *konstitutiivista* vaikutusta, jonka prosessioikeudellinen normeeraaminen kirjoitetun normin avulla on tuskin tarpeen.

Mitä lopuksi tulee tuomion *sivuvaikutuksiin*, on tämän kohdan osalta erikoista, ettei sen yleisnorminen säännöstys liene edes mahdollista eikä tarpeellista. Sivuvaikutuksiksihan prosessioikeudellisesti luetaan ennen muuta ryhmä materiaalisten lakien rikostuomioon liittämiä seurauksia. Sivuvaikutukset kehittyvät siten ilmeisesti myös de lege ferenda pääasiassa kirjoitettuun materiaalliseen lainsäädäntöön otettujen erityismääräysten kautta. Milloin lainsäätävä katsoo tarpeelliseksi liittää *tietynsisältöiseen tuomioon* tiettyjä siviilioikeudellisia vaikutuksia, jää materiaalisioikeudellisista tarkoituksenmukaisuusnäkökohdista riippuvaksi.

²⁷ Vrt. esim. edellä 6 §:n viite 17 jälkeen.

²⁸ Vrt. myös Tirkkonen SvJT 1941 s. 733 s.

²⁹ Vrt. myös Tirkkonen SvJT 1941 s. 733 s., Palmgren s. 137 sekä Agge SvJT 1936 s. 243.

³⁰ Ks. edellä 14 §:n V.1.

³¹ Ks. esim. edellä 15 §:n IV.3.

REFERAT

ÜBER DIE WIRKUNGEN DES STRAFURTEILS IM ZIVILPROZESS EINFÜHRUNG

In der prozessrechtlichen Forschung nimmt die Auseinandersetzung mit den Urteilslehren von jeher eine gleichbleibend bedeutende Stellung ein. Das ist ganz natürlich, da das Prozessverfahren völlig auf die Entscheidung in dem Rechtsstreit zwischen den Parteien ausgerichtet ist. Mit dem Urteil gibt das Gericht seine endgültige Antwort auf die Bitte um Rechtsschutz, so dass die Lehren vom Urteil ein Ereignis höchster Bedeutung behandeln. Nachdem ein endgültiges Urteil in einer Sache gefällt ist, wird die Untersuchung und Bestimmung der mit dem Urteil verbundenen Rechtsfolgen d.h. der Urteilswirkungen zur zentralen Frage.

Eine Betrachtung der Urteilslehren vom Standpunkt der Prozesswissenschaft muss zunächst feststellen, dass es die Einrichtung des Urteils sowohl im Bereich des Zivil- wie auch des Strafprozesses gibt. Besonders am finnischen Recht kann man die Beobachtung anstellen, dass die formelle Seite des Urteils im Strafprozess der im Zivilprozess ähnelt. In Hinblick auf diese Untersuchung ist es jedoch bemerkenswert, dass die wissenschaftliche Forschung bei der Behandlung des Problems deutlich in eine Richtung zielt: Das wissenschaftliche Interesse ist vorzugsweise auf die Betrachtung der Folgen des Urteils in einer Zivilsache gerichtet. Das bedeutet u.a., dass das ganze wissenschaftliche Begriffssystem besonders auf dem Gebiet des Zivilprozesses geschaffen wurde, von wo es dann in angepasster Form auf den Strafprozess übertragen würde.

Das Urteil wird in Finnland gewöhnlich in die Form einer Schlussfolgerung gekleidet: zum Urteil gehören Tatbestandsbegründung, Rechtsnormen und Schlussfolgerung. Ob man das Urteil als »logischen Syllogismus« zu betrachten hat, ist eine Frage, über die zur Zeit

in unserer Literatur verschiedene Ansichten herrschen: Nach den Regeln der Logik lässt sich das Urteil offensichtlich nicht als logischer Syllogismus betrachten, aber andererseits wird man nicht bestreiten können, dass zwischen dem Schlussfolgerungsteil des *fertigen Urteils*, den Rechtsnormen und der Tatbestandsbegründung dann, wenn das Urteil seinen *endgültigen* Inhalt erhalten hat, ein harmonisches Verhältnis bestehen sollte.

Oben ist die in unserer Literatur zu findende Bezeichnung »Wirkung des Urteils« gebraucht. Bevor wir einzelne Situationen näher behandeln, dürfte es angebracht sein, den Inhalt dieses Terminus kurz zu analysieren. Die Bezeichnung »Wirkung des Urteils« lässt eine solche Vorstellung entstehen, dass das Urteil aktiv und selbständig eine bestimmte Folge in der Aussenwelt zustande brächte. Bei der Prüfung der Urteilslehren darf man nicht vergessen, dass das Fällen eines Urteils im Gegenteil den *Schlusspunkt* einer Folge von Geschehnissen darstellt. Welche Wirkungen diese Entscheidung in der Zukunft hat, ergibt sich aus *jenen Normen*, die die Wirkungen des Urteils regeln. Das Urteil stellt vom Standpunkt der Rechtslage nach seiner Fällung einen Tatsachenkomplex dar, dem z.B. die prozessrechtlichen, die vollstreckungsrechtlichen u.a. Rechtsnormen subsumiert werden. Diese bestimmen auch die Folgen, die sich aus dem Urteil ergeben, m.a. W. die *Wirkungen des Urteils*. Da es jedoch sehr wenig geschriebene Rechtsnormen zu den Urteilslehren gibt, ist es die zentralste Frage bei der Behandlung der Urteilslehren, *jene Normeninhalte zu bestimmen, in denen die Wirkungen ausgedrückt sind, die ein Urteil haben kann*.

Ein Urteil kann somit recht verschiedene Folgen haben. Die Untersuchung dieser Folgen liesse sich in zwei Seiten aufteilen: Einerseits müsste versucht werden, den Bereich der Wirkungen des Urteils irgendwie zu *systematisieren*, d.h. dergestalt in grössere Teile zu gliedern, dass man im Bereich eines Wirkungstypus einheitliche Regelmässigkeiten und somit gemeinsame Merkmale finden könnte. Diese systematische Gliederung löst natürlich noch keine Probleme der Praxis, sondern schafft nur die Grundlage für die systematische Erforschung der Urteilswirkungen. Erst wenn die am häufigsten auftretenden Hauptgruppen umrissen sind, lässt sich jeder besondere Typus näher untersuchen.

Wenn das Untergericht nach dem Gerichtsverfahren die dort anhängige Sache beraten und dabei seine endgültige Entscheidung getroffen hat, wird das gefällte Urteil verkündigt. Nach der Verkündigung hat das Urteil in Hinblick auf das betreffende Gericht eine gewisse *Beständigkeit* erreicht: dieses Gericht kann ein so entstandenes Urteil im allgemeinen nicht ändern und also auch nicht berichtigen. Diese prozessrechtliche Erscheinung wird gewöhnlich bezeichnet als *das Verbot der Selbstberichtigung oder der Veränderung von Urteilen*. In dem genannten Verbot ist auch enthalten, dass das Urteil inbezug auf das Gericht, das das Urteil in der Sache gefällt hat, endgültig und unwiderruflich geworden ist.

Wenn die Parteien keine Rechtsmittel einlegen, wird das Urteil des Untergerichts nach Ablauf der Rechtsmittelfrist *rechtskräftig*, was bedeutet, dass das Urteil mit ordentlichen Rechtsmitteln nicht mehr angefochten werden kann. *Rechtskräftigkeit ist somit die Bezeichnung für einen Rechtszustand*, während dessen ein Urteil nicht mehr mit ordentlichen Rechtsmitteln angefochten werden kann. In diesem Zusammenhang kann man noch gesondert feststellen, dass die meisten Wirkungsarten des Urteils nur dann zu ihm gehören, wenn es rechtskräftig geworden ist.

Die allgemeine Wirkung des Urteils heisst nach unserer Literatur *Rechtskraftwirkung des Urteils*, womit man in der einheimischen Literatur die in einem späteren Prozess zutagetretende, das Gericht und die Parteien bindende Wirkung des Inhalts der Gerichtsentscheidung meint. Mit der Rechtskraftwirkung meint man also aufgrund des Obigen, dass die prozessrechtliche Generalnorm dem Urteil die Wirkung hinzufügt, dass das im Urteil Bestätigte in einer von der Norm vorausgesetzten Situation sowohl die Partei als auch das Gericht bindet.

In der einheimischen Literatur ist festgestellt worden, dass man von der Rechtskraftwirkung sowohl beim Zivil- als auch beim Strafprozess sprechen kann. In den geschriebenen Gesetzesbestimmungen handelt es sich jedoch nur um die sog. *negative Funktion der Rechtskraft*, während die *positive Wirkung der Rechtskraft*, d.h., dass etwas früher bindend Entschiedenes in einem neuen Prozess, in dem die Frage präjudiziell auftaucht, ohne weiteres der Entscheidung zugrundegelegt wird, vom geschriebenen Recht nicht direkt gestützt wird.

Wenn man auch sagen kann, dass die Fragen des Vorhandenseins oder Nichtvorhandenseins der positiven Wirkung der Rechtskraft sowie die besagten Identitätsfragen in unserer Literatur in den Einzelpunkten umstritten sind, muss doch festgestellt werden, dass die Folgen der Funktionen der Rechtskraft selbst ganz eindeutig umrissen sind. Ein früheres Urteil verhindert eine die gleiche Sache betreffende Untersuchung: Wenn es sich in dem gegebenen Fall um die negative Wirkung der Rechtskraft handelt, muss eine neue Klage ohne weiteres ununtersucht bleiben, d.h. die Klage wird als unzulässig abgewiesen, weil die Prozessvoraussetzung fehlt. Handelt es sich wiederum um die Erscheinung, die positive Wirkung der Rechtskraft genannt wird, ist das frühere Urteil sofort dem aufgrund der neuen Klage zu fallenden Urteil zugrunde zu legen.

Die Rechtskraftwirkung des Urteils wird oft durch die *Beweiswirkung des Urteils* ersetzt, womit gemeint ist, dass die im Urteil genannten Tatsachen, die in einem neuen Prozess in ungefähr der gleichen Zusammensetzung wie früher erscheinen, als Beweise berücksichtigt werden, die in der Urteilsurkunde enthalten sind. Die Berücksichtigung der Beweiswirkung des Urteils beruht auf der Einschätzung des Urteils vom Standpunkt des *Beweisrechtes* und besonders auf der freien Beweiswürdigung.

In der Literatur spricht man auch von der *Vollstreckbarkeitswirkung oder exekutiven Wirkung des Urteils*, womit gemeint ist, dass das Urteil auf Ersuchen der Parteien von der Vollstreckungsbehörde vollstreckt werden kann. Wann das Prozessgesetz eine solche Folge mit dem Urteil verbindet, geht vor allem aus dem Zwangsvollstreckungsgesetz und der Gesetzgebung über den Strafvollzug des Strafurteils hervor. Die *konstitutive Wirkung des Urteils* wird in der Literatur gewöhnlich so verstanden, dass das Urteil selbst die bestehenden Rechtsverhältnisse dergestalt formt, dass im Urteil Rechtsverhältnisse begründet, verändert und frühere aufgehoben werden. Auch diese Wirkungsform des Urteils glaubt man sowohl dem Zivil- als dem Strafurteil zusprechen zu können.

Die *Nebenwirkungen des Urteils* scheinen im Vergleich mit den obigen Wirkungen bedeutend weniger Beachtung in der Literatur gefunden zu haben. Von den Nebenwirkungen des Urteils spricht man dann, wenn eine zum materiellen Recht gehörende Rechtsnorm oder ein Vertrag bestimmt, dass mit einem Urteil bestimmten Inhalts

gewisse Rechtswirkungen verbunden sind. Besonders bemerkenswert an diesem Punkt ist, dass man zu den Nebenwirkungen des Urteils ausserdem oft Situationen hat rechnen wollen, in denen ein Dritter durch eine gefällte Urteilsentscheidung gebunden wird, welche Erscheinungen zu erklären bei den allgemeinen Regelmässigkeiten der Rechtskraftwirkung meistens nicht möglich ist.

Vor allem in Anbetracht der inneren Bedürfnisse der Verfahrensart des Zivilprozesses und des Strafprozesses hat man oben die Gliederung der Urteilswirkungen in die Rechtskraftwirkung des Urteils, die konstitutive Wirkung des Urteils, die Nebenwirkung des Urteils sowie die Beweiswirkung des Urteils angenommen. Allgemein lässt sich sagen, dass die genannten Termini rein das Verfahren betreffen und somit in ihrem Inhalt gewissermassen farblos sind. Ihr Inhalt ist somit in seinen wesentlichen Zügen nicht an eine Verfahrensart gebunden, sondern die von ihnen ausgedrückte Folge kann sich bei jeder beliebigen Verfahrensart verwirklichen. Im Prinzip geht man also davon aus, dass diese bei den Zivil- und Strafprozessverfahren verwendeten Termini auch dann gebraucht werden können, wenn die Beziehungen zwischen den Verfahrensarten untersucht werden. Von denen werden im folgenden die Wirkungen des Strafurteils im Zivilprozess behandelt.

Betrachtet man die verschiedenen Funktionen der Rechtskraft des *Strafurteils in Hinblick auf ein späteres Strafprozessverfahren*, kann man zunächst feststellen, dass die sog. *negative Funktion* sowohl mit der Freisprechung als auch mit der Verurteilung verbunden ist. Das bedeutet, dass gegen niemand aufgrund derselben Sache, nachdem der Fall einmal vor Gericht untersucht worden ist, aufs neue Anklage erhoben werden darf, wobei es völlig gleich ist, ob der erstere Fall mit einer Freisprechung oder einer Verurteilung endete. Dagegen kann man feststellen, dass bei der Behandlung der *positiven Funktion* der Rechtskraft des Urteils eine genau so klare Linie nicht mehr zu erkennen ist, sondern eher aufs stärkste voneinander abweichende Stellungnahmen.

Im Kernteil des sachlichen Anwendungsgebietes des Strafprozesses gilt in Finnland weiterhin vorherrschend die gemilderte Form der *absoluten Adhäsion*, die voraussetzt, dass die direkt auf dem Verbrechen beruhenden privatrechtlichen Ansprüche im Zusammenhang mit der Strafsache untersucht werden, die aber auch erlaubt, dass

solche Ansprüche nach der in der Strafsache gegebenen endgültigen Entscheidung im *Strafprozess* untersucht werden. Gerade dabei wird die Einräumung oder Verneinung besonders einer positiven Wirkung der Rechtskraft aktuell.

Die auch in der *Literatur* deutlich vorherrschende Richtung gibt in dieser Typussituation das Vorhandensein einer positiven Funktion der Rechtskraft zu. — Wenn man ausdrücklich den Kern des Strafprozesses betrachtet, das Verhältnis von Verletztem und Angeklagtem, kann man sagen, dass sich in der finnischen *Rechtsprechung* reichlich Fälle finden, in denen offensichtlich mit der positiven Wirkung der Rechtskraft operiert worden ist. Da also in der *Literatur* wie auch in der *Rechtsprechung* die Auffassung vom Vorhandensein einer positiven Funktion zu bestehen scheint, lässt sich eine solche Wirkungsform wenigstens nicht *de lege lata* verneinen.

Bezüglich der objektiven Grenzen der Rechtskraft ist in der einheimischen *Literatur* im allgemeinen die Ansicht vertreten worden, dass die Feststellung der in der Anklage enthaltenen Umstände die Feststellung der Schuld bedeutet. Gerade diese Schuldfeststellung erhält eine bindende Wirkung in Hinblick auf einen neuen Prozess. Wir müssen annehmen, dass zur Schuldfeststellung vor allem gehört, dass der Beklagte mit einer bestimmten Tat gegen das Strafgesetz verstossen hat. Aus der Tatsache, dass gerade die Feststellung der verbrecherischen Tat den zentralen Teil der Schuldfeststellung bildet, erklärt sich, dass ihr in einem späteren Prozess eine bindende Wirkung zugesprochen wird. Der Angeklagte kann sich also nach der Urteilsverkündung nicht mehr effektiv darauf berufen, dass er die verbrecherische Tat nicht begangen hat.

Versucht man die Wirkungen des Strafurteils abzustecken, ist die zweite der zentralsten Fragen das Problem, *auf welche Personen sich die Wirkungen erstrecken, m.a.W., wer durch die im Strafurteil gefällte Entscheidung im oben beschriebenen Umfang gebunden wird.*

Die Auffassung, nach der sich die Wirkungen des Strafurteils nach der Formel »res judicata jus facit inter omnes« erstrecken, war in der einheimischen *Literatur* zu Anfang des Jahrhunderts deutlich führend. Erst von den 1930er Jahren an ist eine andere Auffassung mit ihr in Wettbewerb getreten, die jetzt allgemein anerkannt ist und deren Grundprinzip es ist, dass sie die Rechtskraft auf die Parteien des Falles beschränkt, d.h. nach der auch im Zivilprozess als Grund-

regel herrschenden Auffassung »res judicata jus facit inter partes«. Dass sich die Rechtskraft subjektiv nur auf die Parteien erstrecken soll, führt jedoch in der Praxis zu einigen Problemen, die man als Ausnahmen von der *inter partes*-Regel hat lösen können. So wird die Ansicht vertreten, dass die Rechtskraft sich u.a. auf die Privatankläger erstreckt, die in dem Fall ein Strafverfolgungsrecht gehabt hätten, die aber nicht gehört worden sind.

Im Sinne der Problemstellung muss schliesslich bezüglich der Rechtskraftwirkung festgestellt werden, dass das erste primäre Problem, das von entscheidender Bedeutung ist, in der Frage besteht, ob die *positive Rechtsordnung dem Strafurteil in einem neuen Zivilprozess eine bindende Wirkung zuerkennt oder nicht*. Das ist das Grundproblem der Untersuchung. Wenn man diese prinzipielle Frage positiv beantwortet, besteht das Problem vor allem in der Festlegung jener Regeln, mit denen der Bereich der Bindung in sachlicher und persönlicher Beziehung dargestellt wird.

Was das einheimische Recht betrifft, sei festgestellt, dass das geschriebene Recht keine solchen Vorschriften enthält, die sich auf das zu prüfende Verhältnis des Strafurteils zu einem späteren Zivilprozess beziehen liessen.

Wenn man das Verhältnis der strafrechtlichen, im Strafprozess zu untersuchenden Sachen zu den im Zivilprozess zu untersuchenden betrachtet, liesse sich der *Sachzusammenhang der Prozesse* in mehrfacher Art denken:

1. Die Zivilgesetzgebung verwendet einen bestimmten, auch im Bereich des Strafrechtes bekannten und mit Strafe bedrohten Tatsachenkomplex, aber im Gesetz wird nicht vorausgesetzt, dass bezüglich eines solchen Tatsachenkomplexes ein Urteil in der Strafsache zu geben ist, bevor man sich darauf beruft.

2. Die Anerkennung einer in der Zivilsache betriebenen Klage setzt voraus, dass *im Strafurteil* ein bestimmter strafrechtlicher Tatsachenkomplex festgestellt oder eine bestimmte strafrechtliche Folge bestimmt ist. In unserer Literatur spricht man dann gewöhnlich von den Nebenwirkungen des Strafurteils.

3. Die Zivilgesetzgebung kennt neben dem vom Strafgesetz vorausgesetzten Tatbestand einen Tatsachenkomplex, dessen Verurteilung dennoch im Strafprozess erfolgt ist.

4. Im Strafurteil sind Tatsachen oder zivilrechtliche Verhältnisse festgestellt worden, die auch dann von Bedeutung sind, wenn in einem späteren Zivilprozess die anhängig gemachte Streitsache entschieden wird.

I. TEIL

DIE PRINZIPIELLE LÖSUNG DER RECHTSKRAFTFRAGE DES STRAFURTEILS IM ZIVILPROZESS

Das Problem der Rechtskraft des Urteils ist in der einheimischen Literatur ziemlich viel von verschiedenen Seiten behandelt worden, aber das Problem der bindenden Wirkung des Strafurteils im Zivilprozess hat verhältnismässig wenig Beachtung gefunden. Diese Frage ist in der finnischen Literatur am gründlichsten von *Tirkkonen* behandelt worden. *Tirkkonen* klärt das Problem auch nach dem Inkrafttreten der freien Beweistheorie und kommt dann zu der Auffassung, dass keine prinzipiellen Gründe die Ausdehnung der Rechtskraftwirkung auf eine spätere Zivilsache verhindern, in der präjudiziell ein durch rechtsgültiges Strafurteil geklärter Umstand erscheint. Nach *Tirkkonen* ist vorauszusetzen, dass die Parteien des Zivilstreites sich in dem früheren Strafverfahren gegenübergestanden haben.

Eine entgegengesetzte Ansicht vertritt in der einheimischen Literatur *Tauno Ellilä*. Seiner Auffassung nach dürfte aufgrund der freien Beweistheorie ein Urteil in einer Strafsache nicht mehr inbezug auf Streitsachen den Charakter einer bindenden *res judicata* haben, sondern nach freiem Ermessen abzuschätzen sein.

In den Gesetzentwürfen sind beide Richtungen vertreten, wenn man sich jetzt auch dafür entschieden hat, dass eine einheitliche Normierung der Lösung im geschriebenen Recht nicht zweckmässig ist.

Die Frage der bindenden Wirkung des Strafurteils in Hinblick auf einen späteren Zivilprozess ist von der Rechtsvergleichung her gesehen sehr strittig. Die Rechtsordnungen auch der zum gleichen Rechtsgebiet gehörenden Staaten weichen spürbar voneinander schon in den grundsätzlichen Stellungnahmen ab. Unter diesen Umständen ist es wohl das Beste, sich mit den Argumen-

ten auseinanderzusetzen, die den Stellungnahmen der verschiedenen Meinungsgruppierungen zugrunde liegen, und zu prüfen, welche rechtspolitischen Argumente bei der Normierung der bindenden Wirkung des Strafurteils vorgebracht worden sind und wie man sich diesen Argumenten gegenüber besonders vom Standpunkt des einheimischen Rechtes verhalten soll.

Wenn man allgemein die in der Literatur verschiedener Länder vertretenen Auffassungen zu diesem Problem betrachtet, kann man eine gemeinsame Beobachtung anstellen. Die vorgetragenen Ansichten betreffen im allgemeinen nur die Möglichkeit, die oben begrifflich unter der Bezeichnung »positive Wirkung der Rechtskraft« beschrieben ist. Somit betrifft auch die Kritik, die zum Rechtskraftproblem vom Standpunkt der Rechtsordnungen der verschiedenen Länder vorgebracht worden ist, vor allem die positive Wirkung der Rechtskraft. Allgemein dürfte man nämlich der Ansicht sein, dass wenn die Wirkungen des Strafurteils als negative Funktion der *res judicata*-Regel auftreten könnten, eine solche Wirkungsart anzuerkennen sei. Meines Erachtens liesse sich als Ausgangspunkt auch vom Standpunkt des einheimischen Rechtes folgende Ansicht vertreten: Wenn man solche Fälle finden kann, in denen die gleiche Forderung neben der Identität der Begründung einerseits als Zivil-, andererseits als Strafsache zur Behandlung kommt, braucht man wohl ausser den allgemeinen Begründungen der bindenden Wirkung keine speziellen Begründungen zwischen den Verfahrensarten, wenn man im Prinzip die Frage entscheidet, ob der früher in der Strafsache gefällten Entscheidung im späteren Prozess eine bindende Wirkung zuzusprechen ist.

Lässt es sich vom rechtspolitischen Standpunkt vertreten, die sog. positive Funktion der Rechtskraft prinzipiell vom Strafurteil auf den im Zivilprozess zu führenden Rechtsstreit auszudehnen?

Für das Problem ist, wie für die Untersuchung der Grenzgebiete der verschiedenen Rechte überhaupt, eine Fülle von sich hervorhebenden Grundanschauungen typisch. Ich bin zu dem Ergebnis gekommen, dass die Gründe und Argumente, die in der Literatur gewöhnlich gegen die prinzipielle Einräumung der Bindung vorgebracht werden, nicht von der Art sind, dass man ausschliesslich unter Berufung auf sie die Einräumungsmöglichkeit der Rechtskraftwirkung verneinen könnte. Sie erwecken somit nicht den Eindruck, dass ihre Anführung als solche die Möglichkeit ausschliesse, im Prinzip die positive Wirkung

der Rechtskraft im Verhältnis zwischen den Verfahrensarten anzuerkennen.

Ich möchte mich auch auf die Seite derer stellen, die im Prinzip die bindende Wirkung des Strafurteils in einem späteren Zivilprozess anerkennen.

Ohne in diesem Zusammenhang sonst auf die Behandlung der Bindungsfrage einzugehen, kann man im folgenden die Frage und ihre Lösung an zwei extremen Fällen betrachten: Ein Autofahrer überfährt mit seinem Auto einen Familienversorger, der eine Frau und mehrere Kinder hat. Dem Autofahrer wird eine äusserst geringe Fahrlässigkeit nachgewiesen, aber nach dem Geständnis des Angeklagten wird eine der Tat entsprechende geringe Geldstrafe verhängt. Später verschlimmern sich die Verletzungen des Fussgängers wesentlich und aufgrund der Tat wird eine Schadenersatzklage gegen den Angeklagten mit ausserordentlich hohen Ansprüchen auf Schadenersatz, Pension und Leibrente erhoben. Es wäre eigenartig, falls man das Strafurteil, das tatsächlich nach einem summarischen Verfahren gefällt wurde, bezüglich der Schuld ohne weiteres der Entscheidung der Zivilsache zugrunde legen sollte, obwohl der Angeklagte oder die Verkehrsversicherungsgesellschaft bei genügend grossem Interesse alle in der Sache verfügbaren Beweise erbringen könnten, die zeigen würden, dass sich der Fussgänger teilweise oder ausschliesslich der Unachtsamkeit schuldig gemacht hätte.

Auch ein anderes Extrem liesse sich denken: Der Erbe A ermordet vorsätzlich den Erblasser B. In der ordnungsgemäss geführten Strafsache wird der Erbe A wegen vorsätzlich überlegter Tötung, wegen Mord, zu lebenslänglichem Zuchthaus verurteilt. Vor der Klärung der Strafsache hat der Erbe A jedoch die Erbschaft antreten können, und nach seiner Verurteilung verwalten seine nächsten Angehörigen das Vermögen. Wenn jetzt in einer Zivilsache die anderen Erben des Erblassers die Übertragung des Vermögens an sie fordern, wäre es ex ante sonderbar, wenn das in der Strafsache gefällte Urteil nicht im Zivilprozess gerade für den Teil binden würde, dass sich A der vorsätzlichen, überlegten Tötung B's schuldig gemacht hat. Die Beweiswirkung des Urteils, die voraussetzen würde, dass A den Beweis erbringen könnte, dass er den Erblasser eigentlich gar nicht ermordet hat, erscheint nahezu grotesk. Während der Verurteilte lebenslänglich im Zuchthaus sitzen und über seine Tat nachdenken würde, könnte

gleichzeitig das die Zivilsache behandelnde Gericht aufgrund des in der Sache vorgebrachten neuen Beweises frei erwägen, ob der seine Strafe Verbüssende überhaupt des Verbrechens schuldig ist, wegen dessen er zu seiner Strafe verurteilt ist.

Das Problem besteht also meines Erachtens nicht darin, ob die Rechtskraft des Strafurteils im Prinzip anzuerkennen ist, sondern vor allem darin, wann und unter welchen Voraussetzungen dem Strafurteil eine solche Wirkung einzuräumen wäre. Prinzipielle Hindernisse bei der Ausdehnung der bindenden Wirkung der Strafsache auf eine spätere Zivilsache bestehen meines Erachtens jedoch nicht.

II TEIL

ÜBER DIE VORAUSSETZUNGEN DER EINRÄUMUNG DER RECHTSKRAFTWIRKUNG

Wenn man daran geht genauer zu klären, in welchem Umfang ein Strafurteil das eine spätere Zivilsache behandelnde Gericht bindet, muss man im allgemeinen Fragen des gleichen Typs erörtern wie im Bereich des inneren Rechtskraftproblems einer Verfahrensart. Als erste dieser Fragen erhebt sich das Problem, welcherart *allgemeine* Voraussetzungen gegeben sein müssten, damit ein Strafurteil überhaupt der zu betrachtenden Gruppe zugerechnet werden könnte. Ich habe mich in meiner Untersuchung auf Sachurteile in Strafverfahren beschränkt. Damit man überhaupt von der Rechtskraftwirkung des Strafurteils im Zivilprozess sprechen kann, muss man voraussetzen, dass es im vorausgegangenen Strafprozess schon eine *rechtskräftige Entscheidung* gibt.

Das Rechtskraftproblem wird in Finnland als ein Problem behandelt, für das es nur *eine einzige richtige Lösung* gibt, was also bedeutet, dass eine bestimmte Gerichtsentscheidung in einer gegebenen Situation als bindend betrachtet wird oder nicht. Einige Männer der Praxis haben jedoch darauf aufmerksam gemacht, dass eine einheitliche Beantwortung der Frage nicht die richtige Art ist, das Problem zu lösen. Das dürfte für seinen Teil zeigen, dass *in der Praxis Bedarf besteht, die starren Rechtskraftlehren* wenigstens in den Grenzbereichen elastischer zu machen.

Besonders für Situationen eines bestimmten Typus könnte die Einräumung einer unbedingt bindenden Wirkung eine Zunahme der

Rechtsgefährdung in der Gesellschaft zur Folge haben. Das scheint ganz besonders der Fall zu sein, wenn das betreffende Strafverfahren nicht ex ante genügende Garantien für die materielle Richtigkeit eines bestimmten Urteils gibt. Solche Situationen hat es z.B. gegeben, wenn der Angeklagte ohne Anwendung des kontradiktorischen Prinzips, ohne ihn zu hören, verurteilt ist, wenn es sich um geringe Vergehen handelt und die Verurteilung rein aufgrund des Geständnisses erfolgt ist, ohne alle Beweise in dem Fall zu erbringen.

Es scheint, dass man ex ante solchen Urteilen keine bindende Wirkung in einem späteren Zivilprozess geben kann, sondern davon ausgehen muss, dass eine solche Entscheidung nicht unbedingt bindet, wenn aufgrund derselben eine neue Forderung erhoben wird. Meines Erachtens gibt es in diesen Fällen mit Rücksicht auf die Aufrechterhaltung der Rechtssicherheit keine andere Möglichkeit als sich mit der *Beweiswirkung des Urteils* oder sogar mit der *Beweiswirkung des Prozesses* zu begnügen. Zu dieser Gruppe würde ich besonders die zahlreichen im Strafbefehlsverfahren gefällten, mit einem Strafurteil vergleichbaren Urteile sowie im allgemeinen auch die oben genannten geringen Strafsachen rechnen.

BESONDERS ÜBER DIE NEGATIVE FUNKTION DER RECHTSKRAFT

Bei einer genaueren Untersuchung des Rechtskraftproblems tritt als erste die stärkste Funktion der Rechtskraft hervor, die Frage, ob sich die Wirkung eines Strafurteils in einem späteren Zivilprozess darin zeigen kann, dass eine Klage angebrachtermassen mit der Begründung abzuweisen wäre, dass es im neuen Prozess um die gleiche Sache ginge, die schon in einem früheren Urteil entschieden ist.

Das Kerngebiet des sachlichen Anwendungsbereiches des Strafprozessgesetzes stellt die behauptete verbrecherische Tat und die Bestimmung ihrer Folgen dar. Bezüglich der Folgen ist wiederum festgestellt worden, dass ein Strafverfolgungsantrag bei einem Zivilprozess in der Regel nicht verhandelt werden kann. Was wiederum die anderen strafrechtlichen Forderungen betrifft, besonders die Einziehungsforderungen, kann man feststellen, dass auch diese in der Regel zum absoluten Teil des sachlichen Anwendungsbereiches des

Strafprozessgesetzes gehören und somit im allgemeinen wenigstens nicht im Bereich des Zivilprozesses als selbständige Ansprüche auftreten können.

Wenn man vom Standpunkt des einheimischen Rechtes das Problem einer möglichen negativen Wirkung der Rechtskraft des Strafurteils in einem späteren Zivilprozess untersucht, muss man zwei verschiedene Fragen deutlich trennen: 1) die Frage der Bedeutung der *strafrechtlichen Teile des Strafurteils*, also vor allem der strafrechtlichen Aussagen im Zivilprozess, sowie 2) die Frage der Rechtskraft der im Strafprozess *gemachten zivilrechtlichen Ansprüche* betreffenden Aussagen in einem neuen Zivilprozess. Wie aus der obigen Einleitung hervorgeht, lässt sich wohl kaum die Möglichkeit denken, dass die strafrechtlichen Aussagen des Strafurteils auf der Ebene der Ansprüche in dem Masse identisch seien, dass man für sie an eine negative Wirkung der Rechtskraft denken könnte. Soweit scheint die Antwort auf die gestellte Frage regelmässig verneinend zu sein.

Die Fälle nach Punkt 2 scheinen sich systematisch vor allem in zwei verschiedene Gruppen zu gliedern: *entweder* handelt es sich um eine solche Situation, in der der *Kläger aus freien Stücken die gleiche Forderung mit der gleichen Begründung zweimal stellt*, entweder wenn sie in einem früheren Strafverfahren schon als unbegründet abgewiesen ist oder möglicherweise aus einem direkten oder indirekten strafrechtlichen Grund schon anerkannt ist, *oder* dann handelt es sich um eine Situation, in der die *Rechtsordnung dem Kläger mehrere Rechtsschutzwege zur Verfügung stellt*, m.a.W., das gleiche tatsächliche Geschehen hat zivile Folgen sowohl nach dem Strafgesetz als auch nach dem Zivilgesetz, aber die Normen schützen doch das gleiche Rechtsgut.

Sofern es sich um die erstgenannte Typusgruppe handelt, wobei der Kläger schon seine Forderung mit einer strafrechtlichen Begründung gestellt hat und sie anerkannt worden ist, verursacht die Wiederholung derselben Forderung mit derselben Begründung eine automatische Behandlung des Falles im Strafprozess und nach der negativen Funktion der inneren Rechtskraftregel der Verfahrensart eine Abweisung der Klage. Falls die Forderung im Strafprozess als unbegründet abgewiesen worden wäre, aber mit der gleichen Begründung wiederholt wird, richtet sich die Frage der Bindung auch jetzt im allgemeinen nach den inneren Rechtskraftregeln des Straf-

prozesses und die Klage wird, wenn unter den gleichen Umständen erhoben, offensichtlich meistens als unzulässig abgewiesen.

Falls eine im Strafprozess gefällte Entscheidung *einen Dritten zur Zahlung verpflichten* oder den Antrag auf Festsetzung einer solchen Verpflichtung als unbegründet *abweisen* würde, eine Entscheidung, die letzten Endes immer zivilrechtlich begründet sein muss, ist es ganz natürlich, dass die Klage, falls die gleiche Forderung mit der gleichen Begründung in einem neuen Zivilprozess gestellt wird, wo sie als selbständige Hauptforderung im allgemeinen behandelt wird, dort wegen der Identität der Klagen als unzulässig abgewiesen werden muss.

Was die oben umrissene *zweite Typussituation* betrifft, ist die Lösung schon bedeutend schwieriger. Da die Grundlagen in beiden Fällen tatsächlich voneinander abweichen, kann man wohl offensichtlich trotz des gleichen Inhaltes der Ansprüche keine Identität der Klagen voraussetzen: Die Ansprüche gleichen Inhalts erklären sich aus verschiedenen Rechtsgrundlagen. Deshalb vertrete ich auch die Ansicht, *dass es sich nicht um eine negative Wirkung der Rechtskraft handeln kann*. Dagegen ist in den oben dargestellten Lösungslinien der Mangel an Rechtsschutzbedürfnis im Normalfall offensichtlich und dies leitet auch darauf hin, dass die Zivilklage im allgemeinen als unzulässig abgewiesen wird.

ÜBER DIE POSITIVE FUNKTION DER RECHTSKRAFT DIE OBJEKTIVEN GRENZEN

Besonders in Hinblick auf die objektiven Grenzen der Rechtskraft habe ich die Typussituationen, in denen ein Strafurteil und ein späterer Zivilprozess überhaupt auftreten, zunächst in vier Hauptgruppen eingeteilt: 1) Die Zivilgesetzgebung verwendet einen bestimmten, im Bereich des Strafgesetzes mit Strafe bedrohten Tatbestand als solchen. 2) Das Zivilgesetz kennt einen mit dem Strafgesetz parallelen, aber im allgemeinen auch im ersteren enthaltenen Tatbestand. 3) Im Strafurteil sind Tatumstände festgestellt, die auch im Zivilprozess Bedeutung haben.

1. Das Zivilgesetz bestimmt, dass der Klage u.a. oder allein *ein vom Strafrecht definierter Verbrechenstatbestand* zugrundeulegen sei: Allgemeine Regel ist ja, dass die aus solchen Situationen im späteren

Prozess gestellten Forderungen auch vom Standpunkt des einheimischen Rechts in der Ordnung des Zivilprozesses behandelt werden.

Im Prinzip sieht es so aus, dass falls die im Strafurteil genannte Tat als solche im späteren Prozess erscheinen würde, keine bedeutenden Gründe die bindende Wirkung dieses zu fällenden Urteils behindern sollte. Die zu betrachtende Situation scheint ja in keiner Weise von der Typussituationen abzuweichen, die an anderer Stelle als geltend erklärt ist im Strafprozess vom Standpunkt des Erscheinens der positiven Wirkung der Rechtskraft, und in der man zu einer positiven Lösung gekommen ist.

Die zur Diskussion stehende Situation kann man meines Erachtens nicht dem Bereich der Nebenwirkungen des Urteils zurechnen: in der Typusgruppe verbindet das Privatrecht eine gewisse zivile Folge keineswegs mit einem Strafurteil bestimmten Inhalts, sondern mit der *Feststellung einer bestimmten strafrechtlichen Beziehung*.

2. In vielen Fällen richtet das Zivilgesetz jedoch seine Aufmerksamkeit nicht darauf, ob die zur Herbeiführung einer gewissen zivilen Folge nötige Tat mit Strafe bedroht ist oder nicht, sondern die Aufmerksamkeit richtet sich darauf, dass der Täter *seine Tat vorsätzlich* oder *grob fahrlässig* begangen hat. Eine zivile Folge verbindet sich mit der Tat nur unter der Voraussetzung, dass das Verhalten vorsätzlich oder grob fahrlässig ist.

Im Bereich des Zivilrechts gibt es mehrere gesetzliche Bestimmungen, in denen die Entstehung einer zivilen Folge *grobe Fahrlässigkeit* voraussetzt. Wenn sich in der strafrechtlichen entsprechenden Bestimmung eine solche Auffassung nicht eingebürgert hat, liegt es auf der Hand, dass die Tatsache, dass ein Strafgericht das Bestehen der Fahrlässigkeit festgestellt hat, nicht voraussetzen kann, dass die genannte zivilrechtliche grobe Fahrlässigkeit besteht. Andererseits dürfte die Verurteilung des Täters aufgrund einer fahrlässigen Tat nicht die freie Beurteilung der Frage behindern, ob die in der Strafsache genannte Tat zivilrechtlich vielleicht eine grobe Fahrlässigkeit enthält. Dagegen ist es allerdings offensichtlich, dass, wenn eine Person aufgrund einer vorsätzlichen Tat verurteilt ist, eine solche Vorsätzlichkeit gleichzeitig immer Bestandteile der zivilrechtlichen Vorsätzlichkeit und groben Fahrlässigkeit enthält. Ein Urteil, dass das Bestehen einer vorsätzlichen Straftat feststellt, ist somit im allgemeinen bindend in

einer Situation, in der eine zivile Folge schon durch den Nachweis der groben Fahrlässigkeit hervorgerufen wird.

3. Die einzelnen Tatsachen oder Entscheidungsgründe des Strafurteils werden in einem neuen Prozess im allgemeinen nicht rechtskräftig, sondern vor allem wird verbindlich festgestellt, *dass die gegen das Strafgesetz gerichtete Tat besteht und dass sie gerade dem Angeklagten als vorsätzliche oder fahrlässige Tat zur Last gelegt wird.*

4. Bindet die *rechtliche Beurteilung* der im Strafurteil als nachgewiesen vermerkten Tatsachen das Gericht der Zivilsache? Das Zivilgesetz macht ja aus Zweckmässigkeitsgründen mitunter ausdrücklich darauf aufmerksam, dass eine bestimmte Folge nur durch eine *Straftat eines bestimmten Typus* hervorgerufen wird, wobei die zivilrechtliche Auslegung die Entstehung der Folge auf die genannte Straftat beschränkt.

Die zu prüfende Situation kommt ganz in die Nähe jener Problemgruppe, von der die Bezeichnung *Präjudikatwirkung* gebraucht wird, womit gemeint ist, ob die Entscheidung des Obersten Gerichtes eine bindende Wirkung hat, wenn in einem späteren Fall eine *Rechtsfrage* entschieden wird, die zu einer gleichartigen Typussituation gehört. In diesem Zusammenhang wurde festgestellt, dass das einheimische Recht eine solche Wirkung nicht anzuerkennen scheint. Der Unterschied zu dieser Typusgruppe ist eigentlich nur der, dass jetzt in zwei Prozessen die *gleiche Rechtsfrage in Hinblick auf das gleiche Tatsachenmaterial* auftritt.

Ich möchte denn auch zu dem Ergebnis kommen, dass *im allgemeinen* die Rubrizierung der im Strafurteil genannten Tat in der Verhandlung bindend ist. Das ist eine deutliche Grundregel für jene Situationen, in denen das Zivilgesetz ausdrücklich darauf aufmerksam macht, dass die Tat, die die Grundlage der Zivilklage darstellt, einen bestimmten Typus von Straftat vertritt. Wie oben schon mehrfach festgestellt wurde, ist das keineswegs immer der Fall. Was diese Situationen betrifft, kann man sagen, dass die zivilrechtliche Beurteilung des im Strafurteil Festgestellten nach dem Zivilgesetz erfolgt, in welchem Falle die Frage also nicht mehr auf der gleichen Ebene liegt wie die obige.

Eine mit dem Strafurteil verknüpfte Grundfrage ist das Problem der *Wirkungen eines Freispruches* in einer Strafsache in Hinblick auf einen späteren Zivilprozess. Die Frage der objektiven Ausdehnung

der Rechtskraft eines abweisenden Strafurteils zeigt sich wegen des sachlichen Anwendungsbereiches des Strafprozessgesetzes besonders dann, wenn die Ausdehnung der bindenden Wirkung einer Entscheidung in einem Strafverfahren auf einen späteren Zivilprozess zu klären ist. Das galt ehemals während der absoluten Adhäsion, aber man kann sagen, dass es auch bei dem jetzigen System so ist.

Das einheimische *geschriebene Recht* lässt den Forscher im vorliegenden Falle ohne Antwort. In der finnischen *Literatur*, soweit sie der grundsätzlichen Frage der Bindung positiv gegenübersteht, gibt es zur Lösung einige Erwähnungen. So bemerkt *Tirkkonen* bei der Erläuterung einiger Rechtsfälle, dass in diesen die bindende Wirkung des Strafurteils völlig unabhängig davon rezipiert worden ist, ob das Strafurteil ein Freispruch oder eine Verurteilung war.

1. Offensichtlich sollte die oben genannte Rechtskraftregel, nach der die positive Wirkung der Rechtskraft einzuräumen wäre, in den Grenzen der subjektiven Ausdehnung der Rechtskraft im allgemeinen auch in Situationen angewandt werden, in denen das Zivilgesetz ausdrücklich das *Bestehen eines Verbrechens* als Grundlage für die Beitreibung einer zivilrechtlich begründeten Klage fordert.

2. Was andererseits jene Situationen betrifft, in denen eine bestimmte zivilrechtliche Folge aufgrund des gleichen Ereignisses sowohl durch eine *strafrechtliche* als eine *zivilrechtliche* Norm hervorgerufen werden kann, lassen sich da Situationen mehrerer Typen unterscheiden. Diese Typussituation präsentiert sich ohne Zweifel in ihrer häufigsten Form, wenn es sich um einen *Schadenersatz* handelt, der *einen strafrechtlichen Grund hat oder auf einem zivilrechtlichen Delikt beruht*. Die Tatsache, dass eine bestimmte im Verlangen der Strafverfolgung geschilderte, dem Beklagten nachgewiesene Tat nicht gegen das Strafgesetz verstösst, kann natürlich nicht die endgültige Antwort seitens des Gerichtes auf die Frage sein, ob man nicht für genau dieselbe Tat gewisse Folgen nach dem Zivilgesetz bestimmen könnte.

Eine schwierigere Frage stellt die Situation dar, in der die Klage aufgrund eines bestimmten Tatbestandes zuerst aus einem strafrechtlichen Grund unbegründet abgewiesen worden ist, weil die *Fahrlässigkeit nicht nachgewiesen ist und sie* als Grundlage für die Strafandrohung *genügt hätte*. Man hat feststellen können, dass sich die zivilrechtliche Fahrlässigkeit offensichtlich wenigstens in der einzelnen Situation auf geringere Verhaltensfehler erstreckt als die straf-

rechtliche. Besonders die Grenze der strafbaren Fahrlässigkeit ist sogar vom Gesetzgeber in letzter Zeit verschoben worden.

Vom Standpunkt des Prozessrechtes gibt es keine Möglichkeit, diese vom materiellen Recht entwickelten Begriffsinhalte genauer zu analysieren oder streitig zu machen. Wenn das Bestehen von Unterschieden zugegeben wird, bedeutet das im allgemeinen zugleich, dass die Person, wenn sie sich auch durch ihre Tat oder ihr Versäumnis keiner strafrechtlichen Fahrlässigkeit schuldig gemacht hat, doch einer Fahrlässigkeit nach dem Zivilrecht schuldig bleiben kann, die ein geringeres Verschulden als die strafrechtliche darstellt. Dies wiederum bedeutet vom Standpunkt der Rechtskraftlehren zugleich, dass das Strafurteil bezüglich einer späteren Zivilsache nicht verbindlich ist.

Aus der obigen Darstellung konnte man ersehen, dass eine Freisprechung in einer Strafsache in der Praxis ihres Inhalts wegen im allgemeinen nicht in eine solche Beziehung zu einem nachträglichen Zivilprozess geraten konnte, dass man bei der Lösung der Rechtskraftfrage überhaupt einen positiven Weg einzuschlagen hätte. Wenn man ausserdem berücksichtigt, dass eine Wiederaufnahme des Verfahrens in den Fällen, in denen neue Beweise gegen den freigesprochenen Angeklagten gefunden werden, in verhältnismässig seltenen Fällen in Frage kommt, und somit auch die Berichtigungsmöglichkeiten mit ausserordentlichen Rechtsmitteln gering sind, kann man wohl die obige Lösung als für die Rechtssicherheit erforderlich betrachten. Wenn man ausserdem daran denkt, dass der im Strafprozess anzuwendende Grundsatz *favor defensionis* oft ein für den Angeklagten günstigeres Endergebnis zur Folge hat, würde eine positive Einstellung zur Bindung in dieser Hinsicht zu unbefriedigenden Endergebnissen führen. Andererseits darf man nicht vergessen, dass auch ein freisprechendes Strafurteil in einem neuen Prozess Beweiskraft haben kann, so dass die durch die Typussituation vorausgesetzten prozessökonomischen Forderungen auch auf diesem Wege erfüllt werden.

Die engen Berührungspunkte zwischen Straf- und Zivilrecht haben für ihren Teil zur Folge, dass im *endgültigen Sachurteil* der Strafsache auch solche *zivilrechtlichen Fragen* entschieden werden können und müssen, deren Ermittlung und Verurteilung als Hauptfrage normalerweise ins Zivilverfahren geht. Gewöhnlich lassen sich dabei die Fragen unterscheiden, die entweder einerseits Vorfragen der Entscheidung der Strafsache sind oder es nicht sind, andererseits ihrem Klage-

typus nach entweder eine Entscheidung in den Gründen des Strafurteils oder dann sogar auf der Ebene der Schlussfolgerungen voraussetzen.

Nach der einheimischen Literatur könnte die Entscheidung einer solchen Frage Rechtskraftwirkung bekommen, falls das Gericht *gesondert* zu einer solchen Frage verhandeln liesse. Man kann natürlich fragen, ob diese gesonderte Verhandlung irgendwie äusserlich in dem gefällten Urteil erscheint. Meistens kann man wohl sagen, dass, wenn das Gericht die Frage gesondert behandelt, es sich um eine besondere Typussituation handelt: Das Gericht im Strafprozess beginnt ein solches Verfahren nur auf Verlangen der Partei.

Andererseits ist in Hinblick auf die Urteilslehren zu bemerken, dass die Ermittlung und Entscheidung des Gerichtes im vorliegenden Fall gewöhnlich auch aus dem Urteil hervorgeht: Nachdem sich das Gericht in den *Begründungen* des Strafurteils über das Rechtsverhältnis selbst geäussert hat, bestimmt es in der *Schlussfolgerung* im Anschluss an das in den Begründungen Gesagte z.B., dass der Gegenstand dem zu überlassen ist, der von den Klägern das beste Recht darauf hat. In diesen Fällen enthält das Urteil nicht nur die Feststellung, sondern gleichzeitig wird auch etwas über die Wiedereinräumung des Besitzes gesagt.

Die Zuständigkeit des Strafrichters hat sich für den hier zu untersuchenden Teil auf die Seite der Zuständigkeit des Zivilrichters ausgedehnt. Die Ausdehnung ist ihrem Wesen nach *fakultativ*, aber offensichtlich für den verwendeten Teil den anderen ausschliessend: Wenn das eine der beiden, die fakultative Zuständigkeit besitzenden Gerichte schon in die Prüfung der Sache eingetreten ist, hat das andere offensichtlich keine Möglichkeit mehr, die gleiche Sache mit derselben Begründung zu untersuchen. Wenn das die Strafsache behandelnde Gericht also schon festgestellt hat, dass der Gegenstand der einen der Parteien gehört, kann das die Zivilsache behandelnde Gericht im allgemeinen diese selbe Frage nicht mehr aufs neue untersuchen.

Als allgemeine Regel lässt sich also feststellen, dass, falls ein zivilrechtliches Rechtsverhältnis als Hauptfrage in einem Fall verhandelt und aufgrund der Forderung entweder mit einer Straf- oder Zivilbegründung eine Entscheidung als Schlussfolgerung gefällt worden ist, es offensichtlich ist, dass die darüber gegebene Erklärung in einem späteren Zivilprozess Rechtskraftwirkung besitzt.

Wenn auch die in einem Strafurteil für eine zivilrechtliche Vorfrage gefällte Entscheidung manchmal unter besonderen Voraussetzungen in einem neuen Prozess Rechtskraftwirkung besitzen kann, gilt schliesslich doch als allgemeine Regel, dass die Rechtskraftwirkung *aus Gründen der Rechtssicherheit* nur in einigen Ausnahmefällen eingeräumt werden kann. Andererseits ist es jedoch klar, dass, wenn einem Gericht ein solches Strafurteil zur Verfügung gestellt wird, in dem u.a. auch etwas über die zivilrechtlichen Beziehungen zwischen den Parteien gesagt ist, eine solche Entscheidung ohne Zweifel auch in Hinblick auf einen neuen Zivilprozess Bedeutung hat. Meistens zeigt sich diese Bedeutung darin, dass das Urteil in dem neuen Fall als Beweis verwendet wird.

ÜBER DIE SUBJEKTIVEN GRENZEN DER RECHTSKRAFT

Die Problematik der subjektiven Grenzen der Rechtskraftwirkung eines Strafurteils zerfällt deutlich in zwei Hauptfragen. *Einerseits* kann man fragen, ob das Strafurteil in einem neuen Zivilprozess alle die Personen bindet, die in irgendeiner Parteieneigenschaft am Strafprozess entweder als Angeklagte oder als Beklagte, als Antragsberechtigte mit Strafverfolgungsrecht oder Kläger beteiligt waren, wobei sich in der Interessenverteilung offensichtlich die Bindung zwischen den Gegenparteien der Strafsache und die Bindung zwischen den Streitgenossen der Strafsache gegenüberstehen. Die zu untersuchende Problemgruppe ist in der Lösung der subjektiven Ausdehnung die einfachste. Falls man hier zu einer positiven Einstellung gegenüber der Bindungsregel kommt, erhebt sich *andererseits* die Frage, *in welchem Umfang das Strafurteil bei einem späteren Zivilprozess auch auf eine dritte, ausserhalb des Prozesses stehende Person, d.h. den Tertius, der nicht beteiligt war oder nicht einmal beteiligt sein konnte, an dem Strafprozess entweder in keiner Eigenschaft oder der daran in irgendeiner Eigenschaft beteiligt war (z.B. als Nebenintervenient oder als Zeuge), eine bindende Wirkung haben könnte.*

In der Literatur wird die Auffassung vertreten, dass sich die Rechtskraftwirkung des Strafurteils im Zivilprozess *inter partes* erstreckt. Auch an der *inter partes*-Regel hat man einige Einschränkungen vornehmen wollen. So ist gesagt, dass es nicht reicht, wenn

die Parteien einer Zivilsache Parteien im Strafprozess gewesen sind, sondern es sei zu fordern, dass sie sich *in einer Strafsache gegenüber gestanden hätten*. Falls die Personen also Streitgenossen in der Strafsache gewesen wären, würde sich die Rechtskraftwirkung des Strafurteils später bei einem Zivilprozess zwischen ihnen nicht auf diese Personen erstrecken.

Wenn man die *einheimische Gerichtspraxis* betrachtet, stellt man fest, dass diese in der Literatur geäußerte Meinung in der Rechtsprechung des obersten Gerichtshofes bemerkenswerte Unterstützung gefunden hat. In mehreren Fällen scheint sich das oberste Gericht auf den Standpunkt gestellt zu haben, dass die in einer Strafsache gefällte Entscheidung in einem neuen Zivilprozess keine rechtskräftige Verbindlichkeit besitzt, sondern dass ihr oft nur die sog. Beweiswirkung eines Urteils oder Prozesses zuteil wird.

Es dürfte kein Zweifel daran bestehen, dass die Frage, ob *eine dritte Person* an die in einem Strafprozess gefällte Entscheidung gebunden ist, eine der umstrittensten Fragen im Zusammenhang mit der bindenden Wirkung des Strafurteils ist.

I. Bei der Lösung des Problems muss ein Unterschied zwischen dem strafrechtlichen Teil des Strafurteils und *dem zum Bereich des Zivilrechts gehörenden Teil* gemacht werden. Wenn es nun in der untersuchten Situation um Rechtsverhältnisse in der letztgenannten Art ginge, wäre es nach den Vorschriften des Zivilprozesses offensichtlich, dass eine unbeteiligte Person, die in der Strafsache nicht gehört worden ist, im allgemeinen nicht durch eine in der Strafsache gefällte Entscheidung gebunden sein dürfte.

II.1. Könnte sich also ein Antragsberechtigter mit Strafverfolgungsrecht oder eine Person in der Stellung einer Kläger-Partei oder sogar ein Dritter gegen den Angeklagten für den strafrechtlichen Teil auf ein früheres Strafurteil verbindlich berufen? Wenn z.B. eine Versicherungsgesellschaft aufgrund des Versicherungsvertrages Entschädigungen gezahlt hat, die sie unter bestimmten Voraussetzungen von dem Schuldigen beizutreiben berechtigt ist, kann sie dann zu ihrem Vorteil und den Angeklagten bindend sich auf ein früher gefälltes Strafurteil berufen?

Wenn man nun einmal bezüglich der öffentlich-rechtlichen Schuld-feststellung der Ansicht ist, dass die Schuldfeststellung in Hinblick auf den Angeklagten gegeben wird, kann man denken, dass sich jeder

gegen den Angeklagten auf die Schuldfeststellung berufen kann. So wird die Ansicht vertreten, dass ein Tertius und eine in der Strafsache nicht gehörte Person in der Stellung eines Antragsberechtigten sich im allgemeinen, den Angeklagten bindend, auf die im Strafprozess gefällte, die Schuld des Angeklagten feststellende Entscheidung berufen kann.

II.2. Wie verhält es sich dann mit jenen Situationen, in denen ein dritter, in der Strafsache nicht gehörter Tertius aufgrund derselben Tat mit zivilrechtlichen Verantwortlichkeitsbehauptungen in ziviler Sache als Beklagter vor Gericht geladen wird. Bindet die in der Strafsache die Schuld des Angeklagten feststellende Entscheidung auch ihn? Ein Dritter hat keine praktischen Möglichkeiten sich zu verteidigen, und somit scheint das kontradiktorische Prinzip, das in Finnland im allgemeinen strenger als anderswo im Strafprozess angewandt wird, sich in seinem Fall auch sonst nicht verwirklichen zu können, wenigstens nicht bei den heutigen Regeln des Strafprozesses. Das bedeutet, dass die Verwirklichung des kontradiktorischen Prinzips, das auch im Zivilprozess in der Weise befolgt wird, dass die Partei Gelegenheit zu bekommen hat gehört zu werden, völlig fehlt. Dem Urteil in einem solchen Verfahren kann man meines Erachtens vom Standpunkt des einheimischen Rechts keine als Hauptregel gegen den Tertius sich erstreckende bindende Wirkung einräumen.

III. In der finnischen Literatur und auch rechtsvergleichend hat man darauf aufmerksam gemacht, dass, wenn der Dritte bei der Strafsache gehört worden wäre, es keine Verletzung des kontradiktorischen Prinzips mehr gäbe. In der *einheimischen Literatur* ist in verschiedenen Zusammenhängen auf das Rechtskraftproblem des zu Hörenden aufmerksam gemacht worden, und dabei ist die Ansicht vertreten worden, dass sich vom Standpunkt des einheimischen Rechtes keine solche allgemeine Regel aufstellen lasse, nach der das Urteil den dritten Mann schon aufgrund der Tatsache bindet, dass er in der Sache gehört worden ist. Andererseits fehlen in der finnischen Literatur auch nicht solche Äusserungen, nach denen gerade dem Hören bei der Lösung des Problems der Bindung Bedeutung zu geben wäre. Meines Erachtens ist die Ansicht begründet, dass das Hören bei einer Strafsache als solches nicht dazu führt, dass die gehörte Person durch das in der Strafsache ergangene Urteil gebunden wird.

IV. Neuerdings wird in der Literatur nämlich ganz allgemein die Ansicht vertreten, dass, wenn eine Verkehrsversicherungsgesellschaft in der vom Gesetz vorgeschriebenen Weise und in den von ihm bestimmten Fällen zur Verhandlung einer Strafsache mit vorgeladen ist — also völlig unabhängig davon, ob die Versicherungsgesellschaft zur Verhandlung erschienen ist — die in der genannten Strafsache gefällte Entscheidung die Gesellschaft bindet.

V. Prozessrechtlich wird die oft sehr unangenehme Frage der Bindung *vom Standpunkt des Geschädigten* entschieden, indem der aus zivilrechtlichem Grund als verantwortlich Angesehene schon zum Strafprozess vorgeladen wird und die an ihn gerichteten Schadenersatzforderungen schon in diesem Zusammenhang erhoben werden.

III. TEIL

ÜBER DIE ANDEREN WIRKUNGEN DES URTEILS

Im Obigen ist versucht worden, jene Situationen zu bestimmen, in denen es angebracht erscheint, die positive Wirkung der Rechtskraft von dem Strafurteil auf den späteren Prozess auszudehnen. In dieser Absicht habe ich einige Typussituationen behandelt, in denen man ohne Rechtsgefahr dem Strafurteil eine solche Wirkung einräumen könnte. Man muss jedoch zugeben, dass eine vollständige Beschreibung aller jener Situationen, in denen eine bindende Wirkung in Frage kommt, nicht möglich erscheint. Dem Ermessen des Gerichtes bleibt es schliesslich überlassen, ob es das Strafurteil als so zuverlässig betrachtet, dass es ihm ohne besondere Untersuchungen die positive Wirkung der Rechtskraft einräumen kann. Das ist offensichtlich besonders dann der Fall, wenn man mit dem Urteil in der Strafenskala zu den geringeren und endlich zu den geringfügigen Vergehen kommt. Aus Gründen des Rechtsschutzes ist man somit gezwungen, den Grenzbereich sehr weit zu lassen.

So ist man zu dem Endergebnis gekommen, dass das im Strafurteil Festgestellte im allgemeinen den dritten Mann nicht rechtskräftig binde. Auch zwischen den gleichen Parteien hat man die Bindung einzuschränken versucht. An das Strafurteil an sich werden solche von der Rechtssicherheit geforderten Sonderbedingungen geknüpft, wegen denen in zahlreichen Fällen die rechtskräftige Bindung verdrängt

ist. So sind denn im allgemeinen auch die in den summarischen Prozessarten gefällten Strafverfügungen sowie ausländische Strafurteile ausserhalb der geschilderten Bindung geblieben. Das bedeutet, dass sehr viele Strafurteile, die allerdings in einem deutlichen Konnexitätsverhältnis zu einem späteren Zivilprozess stehen, ausserhalb der bindenden Wirkung des Urteils bleiben. Das bedeutet natürlich gleichzeitig, dass es eine beträchtliche Anzahl von Urteilen gibt, die ziemlich eng das berühren, was den neuen Strafprozess eingeleitet hat, die aber vom Standpunkt des neuen Prozesses keine rechtskräftig bindende Wirkung haben.

In diesen Fällen wird die Rechtskraftwirkung oft durch die Beweiswirkung des Strafurteils oder des Prozesses ersetzt. Mit der Beweiswirkung des Urteils meint man in der einheimischen Literatur, dass die in den Urteilsbegründungen enthaltenen Tatsachen als Beweismaterial in dem späteren Prozess berücksichtigt werden, in dem die gleichen Tatsachen auf die Sache einwirken. Ebenso ist darauf hingewiesen worden, dass die Ausnutzung solcher Umstände auf der freien Beweis-theorie und auf der freien Beweiswürdigung beruht.

Rechtsvergleichend kann man feststellen, dass das Urteil oft den Charakter einer präsuntiven Wahrheit bekommt: Wenn nichts anderes vor Gericht gezeigt würde, müsste man die im Urteil enthaltene Feststellung als richtig betrachten. Der Inhalt der Präsuntion wäre demnach ungefähr der, dass, weil der Strafrichter mit den ihm zur Verfügung stehenden Mitteln die Situation im Urteil auf die beschriebene Weise sieht, die Situation auch in diesem Prozess, wenn nichts anderes gezeigt wird, dem Urteil gemäss zu sehen ist.

Der Gedanke, dem Urteil eine präsuntive Richtigkeit einzuräumen, ist der früheren Literatur in Finnland fremd geblieben. Dem Straf-urteil eine präsuntive Richtigkeit einzuräumen, scheint dagegen in der Gerichtspraxis ziemlich gewöhnlich zu sein. *Die Beweiskraft des Strafurteils* dürfte in verschiedenen Situationen natürlich unterschiedlich sein, aber man kann sie wohl allgemein in die Form einer Rechtsnorm schreiben: Wenn nichts anderes nachgewiesen, ist das im Straf-urteil Gesagte als richtig zu betrachten. Kann man eine solche in der Rechtsprechung hervorgetretene Linie dann als begründet betrachten? Da andererseits in unserem Recht die *freie Beweiswürdigung* gilt, ist da nicht schon die *Aufstellung* einer solchen *Präsuntion* im voraus falsch?

Die freie Beweiswürdigung sagt ja nur: Wenn nicht anders bestimmt ist, kann das Gericht frei den Wert jedes Beweises würdigen. Die Gerichtspraxis hat jedoch offensichtlich mit Recht bemerkt, dass man eine solche *Blanconorm* weiter entwickeln kann. Dass die legalen Grenzen der Beweiswürdigung in der Gesetzgebung aufgehoben sind, bedeutet keineswegs, dass es in der Gerichtspraxis nicht möglich wäre, z.B. für bestimmte Typusgruppen Beweisregeln z.B. gerade in der Form von Präsumtionen zu entwickeln, wo ausserdem die Menge der erforderlichen Gegenbeweise im freien Ermessen des Gerichtes liegt.

Zum Schluss müssen wohl einige Worte über die *Nebenwirkungen* des Urteils gesagt werden. Die Literatur unterscheidet bei den Nebenwirkungen vor allem zwei Hauptfälle:

- 1) Die zum materiellen Recht gehörende Norm bestimmt, dass zu einem Urteil eines bestimmten Inhaltes eine festgelegte Rechtsfolge gehört, sowie
- 2) ein Vertrag bestimmt, dass zu einem Urteil eines bestimmten Inhalts festgelegte Rechtsfolgen gehören.

Die Nebenwirkungen stellen eine ziemlich umfangreiche Erscheinungsgruppe dar: Solche Wirkungen können sowohl in Straf- als auch in Zivilurteilen erscheinen, und sie können in der rechtlichen Systematik auf mehrere Bereiche des materiellen Rechts verteilt werden: ein Strafurteil kann z.B. als *strafrechtlich* anzusehende Nebenwirkungen haben, als *zivilrechtlich* anzusehende Nebenwirkungen, Wirkungen in den Bereich des Verwaltungsrechts usw. In diesem Zusammenhang beschränke ich mich gemäss der Thema-Auswahl auf solche Wirkungen, bei denen es um die zivilrechtlichen Nebenwirkungen des Strafurteils in einem späteren Zivilprozess geht.

Die Rechtskrafterscheinung beruht auf einer prozessrechtlichen allgemeinen Bestimmung. Was dagegen die Nebenwirkungen des Urteils betrifft, ist festgestellt worden, dass jede Nebenwirkungssituation eine mehr oder weniger einzigartige rechtliche Erscheinung ist, deren Auftreten sich auf jenes zivilrechtliche Institut beschränkt, für das es erlassen ist. Man kann also wohl sagen, dass die Nebenwirkungen des Urteils mit der materiellen Gesetzgebung verbundene besondere Situationen zu sein scheinen, die etwas zufällig in die materiell-rechtlichen Bestimmungen plazierte sind.

Zum Schluss der obigen Betrachtung kann man wohl nur feststellen, dass die Nebenwirkungen des Urteils nicht immer vorauszusetzen scheinen, dass das Strafurteil formell rechtskräftig ist, obwohl das in vielen Fällen sich so verhält. In jeder einzelnen Situation hängt es von der *Auslegung der zivilrechtlichen Norm* ab, ob die formelle Rechtskraft vorausgesetzt wird oder nicht. Wenn auch in vielen Fällen die formelle Rechtskraft vorausgesetzt wird, lässt sich kaum eine allgemeine Regel für die Situation geben.

Die Rechtskraftwirkung wird sowohl in der negativen wie in der positiven Funktion *ex officio* berücksichtigt. Dagegen wird in der Literatur festgestellt, dass bei den Nebenwirkungen des Urteils eine solche Wirkung nicht *ex officio* berücksichtigt wird, sondern erst dann, wenn die Partei eine solche Lösung geltend macht.

Interessant ist es nach den obigen Ausführungen zu vergleichen, was geschieht, wenn das Gericht feststellt, dass das Urteil überhaupt keine Rechtskraftwirkung hat, oder dass keine Nebenwirkung des Urteils besteht. Wenn die Rechtskraftwirkung des Urteils in einer Situation der positiven Funktion fehlt, kann das Urteil dennoch z.B. Beweiswirkung im Prozess haben. In der Nebenwirkung scheint die Anerkennung der in Frage stehenden Zivilklage die *materielle Voraussetzung* zu sein, deren Fehlen zur Folge hat, dass die Zivilklage im Zivilprozess als unbegründet abgewiesen werden muss. Dagegen kann wohl keinerlei Vorbringen von Beweisen dafür mehr in Frage kommen, dass das vom Zivilgesetz vorausgesetzte tatsächliche Geschehen oder die die Rechtsfolgen verursachende Straftat sich ereignet hat. Das Gericht kann also nicht z.B. präjudiziell prüfen, ob die vom Kläger behauptete Tat eine vom Zivilgesetz geforderte Straffolge haben könnte.

Wenn auch diese Wirkungsformen des Urteils einige wichtige Unterschiede aufzuweisen scheinen, haben sie doch die grundlegende Übereinstimmung, dass, sofern man sehen kann, dass eine von beiden besteht, die frühere Lösung ohne weiteres in einem neuen Prozess der Entscheidung zugrunde gelegt wird, und dass weder die Behauptung des Beklagten noch die des Klägers, die gefällte Entscheidung sei falsch, bei der Beurteilung der früheren Entscheidung Bedeutung habe. Die Entscheidung ist somit bindend und das Gericht kann auch nicht anfangen ihre Richtigkeit zu prüfen. Diese Übereinstimmung hat ja unter anderem dazu geführt, dass die genannten Wirkungsformen

des Urteils, rechtsvergleichend betrachtet, manchmal unter einem Titel vereinigt sind.

Oben ist versucht worden, die Unterschiede zu umreißen, die man zwischen der Rechtskraftwirkung und der Nebenwirkung des Urteils gewöhnlich finden kann. Wie aus dem Obigen schon zu ersehen ist, bilden die Nebenwirkungen des Urteils keine ebenso homogene Gruppe und auch die Grenze zur Rechtskraftwirkung lässt sich keineswegs immer deutlich ziehen. Das dürfte ja immer der Fall sein, wenn man in der Rechtswissenschaft versucht, Rechtserscheinungen systematisch zu beschreiben und zu gliedern. Natürlich liegt es letzten Endes im Ermessen des Gesetzgebers, wie die geschriebene Gesetzesvorschrift formuliert wird und wie sie sich also in der prozessualen Systematik der Urteilslehren unterbringen lässt. Somit ist es keineswegs selten, dass die Wirkungen, die oben in Hinblick auf das einheimische Recht als Rechtskraftwirkungen des Urteils charakterisiert worden sind, nach der Rechtsordnung anderer Staaten vielleicht zum Bereich der Rechtskrafterscheinung des Urteils gehören oder umgekehrt.

In der Behandlung der Wirkungen des Urteils wird als dritte Wirkungsweise gewöhnlich die konstitutive Wirkung des Urteils genannt, worunter man versteht, dass das Urteil eine Änderung der bis dahin herrschenden Rechtslage verursacht. Als Beispiel ist ein Strafurteil genannt, das eine Konfiskationsforderung anerkennt, obwohl ein Strafurteil an sich in der inländischen Literatur nicht als konstitutives Urteil betrachtet wird.

In der prozessrechtlichen Literatur wird die Ansicht vertreten, dass ein konstitutives Urteil *inter omnes* wirkt. In der strafrechtlichen Literatur in Finnland findet man jedoch die Auffassung, dass bei einer Gegenstandskonfiskation die Wirkungen des Strafurteils im Verhältnis zu Dritten nach den Bestimmungen über den sog. Erwerbschutz zu klären sind. Die Untersuchung kommt zu dem Endergebnis, dass für die Gegenstandskonfiskation die bei den sog. gefährlichen oder unerlaubten Gegenständen aufgestellte Regel von der *inter omnes*-Wirkung des Strafurteils weiterhin zutrifft. Das Gleiche gilt auch für in Sondergesetzen genannte Situationen des objektiven Strafprozesses, in denen ein abwesender Beklagter oder durch öffentliche Ladung aufgeforderter, nicht erschienener unbekannter Beklagter verurteilt wird, dass bestimmte Gegenstände dem Staat verfallen. Wenn der Dritte dagegen keine Möglichkeit hat, ein andermal sein Eigen-

tumsrecht zu verteidigen, hat eine solche Entscheidung in einem späteren Zivilprozess keine bindende Wirkung. — Die *inter omnes*-Regel dürfte auch in den Fällen zutreffen, in denen das Strafurteil die Rechtsstellung der Person verändert, z.B. wenn eine Person durch ein Strafurteil ihre bürgerlichen Ehrenrechte verliert, die Eignung zum Dienst am Vaterland usw.

IV TEIL

VOM KÜNFTIGEN RECHT

Wenn auch die Frage der Regelung der Wirkungen des Strafurteils und besonders seiner Rechtskraftwirkung im geschriebenen Recht in früheren Gesetzentwurfarbeiten aufgegriffen worden ist, sind in dem letzten Vorschlag zur völligen Erneuerung des finnischen Gerichtswesens keine diesbezüglichen Bestimmungen enthalten. Da auch in ausländischen Rechtsordnungen die besonders die Rechtskraftwirkung betreffenden Bestimmungen reichlich Auslegungsschwierigkeiten verursacht haben und da die während der Untersuchung im einheimischen Recht gewonnenen Erfahrungen auch zeigen, dass eine Normierung der Rechtskraftfrage durch eine allgemeine Vorschrift nicht zweckmässig scheint, kommt die Untersuchung zu dem Endergebnis, dass es *de lege ferenda* nicht angebracht erscheint, die Frage im geschriebenen Recht zu normieren.

OIKEUSTAPAUSHAKEMISTO

Oikeustapauksia Senaatin oikeusosastosta:

- t. 13.7.1897 JFT 1898 Bil. s. 86 b N:o 1 s. 264⁷⁸
 p. 24.4.1899, JFT 1900 Bil. s. 60 a s. N:o 36 s. 179⁵⁷
 t. 4.11.1901 JFT 1902 Bil. s. 91 b N:o 3 s. 264⁷⁸
 p. 14.2.1902 JFT 1903 Bill. s. 27 a N:o 48 s. 105⁹
 p. 19.2.1902 JFT 1903 Bil. s. 30 a N:o 63 s. 179⁵⁷
 p. 28.3.1905 JFT 1906 Bil. s. 46 a s. N:o 52 s. 179⁵⁷
 p. 13.11.1908 JFT 1909 Bil. s. 69 a s. N:o 29 s. 179⁵⁷
 p. 10.10.1910 JFT 1911 Bil. s. 204 a N:o 25 s. 179⁵⁷
 p. 20.11.1911 JFT 1912 Bil. s. 344 a s. N:o 68 s. 179⁵⁷
 t. 20.1.1914 JFT 1915 Bil. s. 8 b N:o 10 s. 143³⁶
 p. 16.12.1914 JFT 1915 Bill. s. 308 a N:o 46 s. 212⁷⁰
 p. 25.10.1915 JFT 1916 Bil. s. 367 a s. N:o 74 s. 179⁵⁷
 t. 1916 N:o 280 s. 264⁷⁸
 t. 1916 N:o 409 s. 214⁸¹
 p. 1917 N:o 76 s. 272⁴⁰

Julkaistuja korkeimman oikeuden ratkaisuja:

- t. 1920 II 254 s. 32¹⁵
 p. 1920 II 659 s. 179⁵⁷
 p. 1921 II 837 s. 180⁵⁸
 p. 1921 II 1016 s. 179⁵⁶
 p. 1921 II 1093 s. 180⁵⁸
 p. 1921 II 1096 s. 180⁵⁸
 p. 1921 II 1244 s. 180⁵⁸
 t. 1922 I 40 s. 177⁴⁷
 t. 1922 II 232 s. 192²¹
 1923 II 432 s. 216⁸⁸
 1923 II 726 s. 276⁸³
 p. 1923 II 1942 s. 187³³
 1923 II 1947 s. 272⁴⁰
 p. 1924 II 722 s. 293³⁶
 t. 1925 II 208 s. 238⁸⁹
 1926 II 18 (KKO:n väh.) s. 180⁵⁸
 1927 II 155 s. 105⁹
 1927 II 337 s. 179⁵⁶
 1928 II 250 s. 32¹⁵
 1928 II 357 s. 32¹⁵
 1929 I 52 s. 52¹⁰, 195³⁴, s. 217 ja s. 218⁹³
 1929 II 305 s. 32¹⁵
 1929 II 376 s. 32¹⁵
 1929 II 738 s. 21⁵⁵ ja s. 262
 1930 II 296 s. 32¹⁵
 1930 II 640 s. 135⁶, 159¹⁰⁰, 187²⁹ ja s. 205⁴³
 1931 II 90 s. 180⁵⁸
 1931 II 278 s. 130²⁶
 1931 II 514 s. 253²⁰
 1932 II 186 s. 179⁵⁶
 1932 II 333 s. 123⁷⁰
 1933 II 218 s. 47⁶⁸ ja s. 180⁶⁰
 1933 II 395 s. 177⁴⁷
 1934 II 20 s. 171¹⁸ ja s. 206⁴⁹
 1934 I 39 s. 177⁴⁷
 1934 II 51 s. 32¹⁵
 1934 II 584 s. 275⁵⁸
 1935 I 92 s. 195³³
 1935 II 118 s. 171¹⁸, 19, 180⁸⁰ ja s. 206⁴⁹
 1935 II 216 s. 149⁵⁷
 1935 II 395 s. 293³⁶
 1935 II 484 s. 174³⁰
 1935 II 486 s. 180⁸⁰
 1936 I 50 s. 105⁸
 1936 II 185 s. 154⁸¹
 1936 II 194 s. 21⁵⁵, 142³⁵, 192²¹ ja 214⁸¹
 1936 II 268 s. 293³⁶
 1936 II 434 s. 142³⁵ ja s. 214⁸¹
 1937 II 83 s. 159⁸⁹
 1937 II 241 s. 32¹⁵
 1938 II 66 s. 152⁷⁵ ja s. 192²¹
 1938 II 111 s. 195³³
 1938 II 166 s. 156⁸⁹
 1939 I 17 s. 252²⁷

1939 II 156 s. 251²⁴
 1939 II 217 s. 195³³
 1939 II 291 s. 47⁷¹
 1940 I 5 s. 274⁴⁹
 1940 II 64 s. 195³³
 1941 II 64 s. 32¹⁵
 1942 II 32 s. 192²¹ ja s. 262⁷²
 1942 II 79 s. 32¹⁵
 1943 II 194 s. 171¹⁸ ja 206⁴⁹, s. 214⁸¹ ja 245⁹⁵
 1943 II 208 s. 32¹⁵
 1947 II 330 s. 293³⁶ ja 37
 1949 II 59 s. 192²¹
 1949 II 60 s. 105⁶ ja s. 129²⁵
 1949 II 388 s. 130²⁵
 1949 II 405 s. 151⁷¹
 1950 II 7 s. 129²²
 1950 II 135 s. 273⁴¹
 1950 II 158 s. 221¹⁰⁰
 1950 II 395 s. 130²⁵
 1951 II 32 s. 160¹⁰¹
 1952 I 11 s. 218⁹³
 1952 II 92 s. 130²⁵ ja s. 292³¹
 1952 II 102 s. 185²¹ ja s. 192²¹
 1953 II 94 s. 144⁴¹
 1954 II 73 s. 130²⁵
 1954 II 124 s. 32¹⁵
 1956 II 67 s. 21⁵⁵ ja s. 192²¹
 1956 II 70 s. 215⁸²
 1956 II 70 s. 107¹³
 1957 II 35 s. 208⁵⁴
 1958 II 119 s. 131²⁷
 1958 II 56 s. 95⁶³
 1958 II 82 s. 274⁴⁹
 1959 II 42 s. 174³⁰ ja s. 180⁶⁰
 1962 II 2 s. 65¹⁸ ja 213⁷⁷
 1963 II 82 s. 165¹²⁵, 212⁷², 238⁶⁰ ja 244
 1964 II 117 s. 273⁴¹ ja 274⁴⁹
 1966 II 86 s. 273⁴¹
 1966 II 132 s. 34²⁰

Muita KKO:n ratkaisuja:

t. 14.11.1941 taltio 5133 s. 131²⁸
 t. 11.2.1942, DL 1942 II s. 33 ss., s. 154⁸⁰

p. 22.7.1947 taltio 1684 s. 33²⁰
 p. 26.4.1949 taltio 1806 s. 33²⁰
 p. 29.11.1949 taltio 4586 s. 52¹⁰ ja s. 193²⁶
 t. 12.4.1951 taltio 1042 s. 230³³
 t. 15.8.1951 taltio 2043 s. 252²⁷
 p. 1.10.1951 taltio 2450 s. 107¹³
 t. 1.10.1951 taltio 2451 s. 193²⁸ ja s. 195³²
 t. 23.1.1952 taltio 184 s. 255³⁹
 t. 29.4.1952 taltio 1311 s. 218⁹³
 p. 10.11.1952 taltio 2910 s. 130²⁵
 p. 10.9.1953 taltio 2709 sekä p. 10.9.1953 taltio 2708 s. 178⁵¹
 p. 1.7.1954 taltio 2247 s. 33²⁰
 t. 27.7.1954 taltio 2421 s. 193²⁶
 t. 30.9.1954 taltio 2923 s. 208⁵⁴
 t. 9.7.1956 taltio 1789 s. 230³³
 p. 6.6.1957 taltio 1508 s. 33²⁰
 t. 16.5.1958 taltio 1002 s. 177⁴⁸
 t. 16.5.1958 taltio 1002 s. 192²¹
 t. 18.11.1958 taltio 2364 s. 180⁵⁹
 t. 30.1.1959 taltio 243 s. 263⁷⁶
 t. 24.2.1959 taltio 435 s. 214⁸¹ ja s. 143³⁵
 t. 16.9.1959 taltio 1890 s. 215⁸²
 t. 20.6.1960 taltio 1793 s. 230³³
 t. 3.8.1960 taltio 1938 s. 230³³
 t. 16.12.1960 taltio 3086 s. 255³⁹
 p. 13.6.1962 taltio 1657 s. 33²⁰
 t. 28.1.1963 taltio 196 s. 193²⁶, s. 230³³ ja s. 107¹³
 p. 28.5.1964 taltio 1195 s. 293³⁶
 t. 28.1.1965 taltio 272 s. 215^{83a}
 t. 10.3.1965 taltio 776 s. 130²⁵
 t. 18.2.1966 taltio 417 s. 182⁴
 p. 2.5.1966 taltio 1219 s. 293³⁶
 t. 9.5.1966 taltio 1299 s. 131²⁸
 p. 18.5.1967 taltio 1297 s. 293³⁷
 t. 15.11.1967 taltio 2755 s. 145^{46b}

Ratkaisuja hovioikeuksista:

Turun HO t. 21.11.1952 taltio 3363 s. 112⁴¹
 Turun HO p. 19.2.1965 s. 34²⁰
 Vaasan HO p. 28.12.1962 taltio 1097 s. 219¹⁰⁰

ASIAHAKEMISTO

Asiayhteys s. 5—6

De lege ferenda s. 295—300

Itseoikaisukiello s. 10—11

Konstitutiivinen vaikutus s. 19

Lainvoimaisuus s. 11 ja s. 104—105

Langettava rikostuomio s. 28—29

Langettavan rikostuomion oikeusvoimasta siviiliprosessissa:

- eräistä avioerooperusteista s. 155—157
- oikeusvertailua s. 136—138
- rikos- ja siviililain rinnakkaispe-
rusteet s. 150—155
- rikosoikeudellinen teon arvostami-
nen s. 162—165
- rikosoikeudelliset seuraamukset
s. 165—166
- rikostositseikasto siviilikanteen pe-
rusteena s. 140—146
- tahallinen tai törkeän tuottamuk-
sellinen teko s. 147—150
- tosiseikkojen merkityksestä s. 157—
162

Looginen syllogismi s. 8—9

Lykkäys s. 105—107

Muuttamiskielto s. 10—11

Oikeuskäytännön tulkinnasta tuomion vaikutustilanteissa s. 51—53

Oikeusvoima:

- ex officio huomioon s. 16
- negatiivinen funktio s. 14
- positiivinen funktio s. 14
- suhde todistusoikeyteen s. 17

Oikeusvoiman positiivinen funktio

- rikosprosessissa s. 32—34
- siviiliprosessissa s. 32

Oikeusvoimavaikutuksen sisältö s. 12—17

Olivecronan systematiikka s. 20—24

Perusratkaisun kumoamisen merkitys s. 293

Presumtatiivinen totuus s. 237—243

Pöytäkirja todisteena s. 232—236

Rikosperusteen käyttö siviiliperusteen jälkeen s. 292—293

Rikosprosessilain asiallinen sovellutusala s. 4—5

Rikosprosessin kohde ja suhde oikeusvoiman alaan s. 34—36

Rikostuomion materiaallinen virheellisyys s. 291—292

Rikostuomion oikeellisuuden tutkiminen s. 115

Rikostuomion oikeusvoiman negatiivinen funktio:

- rikosoikeudellisten lauselmien osalta s. 123—126
- siviilioikeudellisten vaateiden osalta s. 125—134

Rikostuomion oikeusvoiman subjektiivisen ulottuvuus siviiliprosessissa:

- asianosaisten identtisyys s. 191—193
- liikennevakuutuslain tilanne s. 218—221
- myötäpuolten välillä s. 193—195
- sivullisen hyväksi s. 203—207
- sivullisen kuulemisen merkityksestä s. 215—218
- sivullista vastaan s. 207—215

Rikostuomion oikeusvoimasäännön virheellinen soveltaminen s. 285—288

Rikostuomion oikeusvoimavaikutus rikosprosessissa:

- rikosoikeudelliset seuraamukset s. 37
- rikosperusteisen siviilivaatimuksen oikeusvoima s. 48—49
- sovellutustilanteita s. 45—48
- subjektiivinen ulottuvuus s. 41—45
- syyllisyyyslausuma s. 36—37
- tosiasiaperustelut s. 39—40

Rikostuomion oikeusvoimavaikutus siviiliprosessissa:

- kotimaisessa kirjallisuudessa s. 62—66
- käytännössä s. 111—115
- lainvalmistelussa s. 67—68
- oikeusvertailevasti s. 69—81
- suhde menettelylajin sisäiseen si-donnaisuuteen s. 54—56
- tulkinnasta s. 110—111
- tyyppitilanteista s. 56—59
- viran puolesta huomioon s. 109—110
- Rikostuomion oikeusvoimavaikutus to-distusoikeuden kannalta s. 108**
- Rikostuomion oikeusvoimavaikutusta puoltavat näkökohdat s. 95—103**
- Rikostuomion oikeusvoimavaikutusta vastustavat näkökohdat**
 - rikos- ja siviiliprosessin väliset erot s. 90—95
 - rikostuomiota ajatellen s. 88—89
 - siviiliprosessimenettelyn kannalta s. 84—87
 - tiettyjä rikosjuttuja ajatellen s. 89—90
- Rikostuomion sivuvaikutukset s. 246—264**
 - esinekonfiskaatiopäätöksestä s. 268—281
 - kansalaisluottamuksen menetys s. 281
 - käsitteen tarpeellisuus s. 282
- Rikostuomion konstitutiivinen vaikutus s. 265—282**
 - sitovasta vaikutuksesta s. 258—260
 - suhde oikeusvoimaan s. 250—258
 - virheellinen sovellutus s. 289
- Rikostuomion todistusvaikutuksen tosi-asiallinen merkitys s. 245—246**
- Rikostuomion todistusvaikutus s. 223—246**
 - virheellinen sovellutus s. 290—291
- Rikostuomion vaikutus todistustaakkaan s. 243—244**
- Siviilioikeudellista oikeussuhdetta kos-kevan rikostuomiossa olevan lau-sunnon oikeusvoimasta:**
 - »erikseen tutkiminen» s. 184
 - oikeusvertailevasti s. 182—183
 - vahvistustuomiomahdollisuus s. 185—188
 - välituomiomahdollisuus s. 184—185
- Sivu- eli tosiseikastovaikutus s. 19**
- Todistusvaikutus s. 18**
- Tuomion vaikutus -termi s. 9—10**
- Täytäntöönpanokelpoisuusvaikutus s. 18**
- Ulkomaisen rikostuomion vaikutus uudessa siviiliprosessissa s. 117—123**
- Vapauttavan rikostuomion oikeusvoi-masta siviiliprosessissa:**
 - rikos- ja siviilioikeudelliset rinnak-kaisperusteet s. 178—179
 - rikosperusteinen ja siviiliperustei-nen vahingonkorvaus s. 173—175
 - rikostositseikasto siviilikanteen aja-misen perusteena s. 170—173
 - syyntakeisuuden puuttuminen s. 175—177
- Virheellisuuden vaikutus s. 115—117**

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja

A-SARJA

1. **TAPIO TARJANNE**, Virkasuhteen lakkaaminen. 1934. Loppuunm.
2. **HUUGO RANINEN**, Fob-lauseke. 1934. Loppuunm.
3. **Y. J. HAKULINEN**, Kiinteistön luovutuksen muodosta. 1935. Loppuunm.
4. **V. MERIKOSKI**, Yhdistymisvapaudesta. 1935, nid. 21 mk (11 mk)
5. **URHO KEKKONEN**, Kunnallinen vaalioikeus. 1936, nid. 6 mk (3 mk)
6. **A. R. HEIKONEN**, Perinnönnyhteydestä Suomen oikeudessa I. 1936, nid. 25 mk (13 mk)
7. **V. MERIKOSKI**, Eri vapauden käsite. 1936. Loppuunm.
8. **ARVO SIPILÄ**, Deliktiperusteisen vahingonvastaan teoreettinen rakenne. 1936, nid. 3 mk (1,50 mk)
9. **A. R. HEIKONEN**, Perinnönnyhteydestä Suomen oikeudessa II. 1937. Loppuunm.
10. **HUUGO RANINEN**, Vahvistuskirje sopimuksen tekemisessä. 1937, nid. 3 mk (1,50 mk)
11. Kirjotelmia 1937. Sisältää: 1. **BRYNOLF HONKASALO**: Nulla poena sine lege. 2. **V. MERIKOSKI**: Vaalilainsäädännön alkamääräykset. 3. **PAAVO ALKIO**: Tuomioistuinten velvollisuudesta lähettää ilmoituksia eräistä toimenpiteistään, nid. 3 mk (1,50 mk)
12. **TAUNO TIRKKONEN**, Tuomionpurku. 1937. Loppuunm.
13. **R. ERICH**, Suomen oikeusasema. 1938, nid. 3 mk (1,50 mk)
14. **OTTO BRUSIIN**, Tuomarin harkinta normin puuttuessa. 1938, nid. 21 mk (11 mk)
15. **ERIK CASTRÉN**, Ilmasota I. 1938, nid. 5 mk (2,50 mk)
16. **ILMO OLLINEN**, Kiinteistön pakkohuutokaupasta I. 1938, nid. 21 mk (11 mk)
17. **V. MERIKOSKI**, Valtionapujärjestelmä. 1938, nid. 5,00 mk (2,50 mk)
18. **ERIK CASTRÉN**, Ilmasota II. 1939. Loppuunm.
19. **ILMO OLLINEN**, Kiinteistön pakkohuutokaupasta II. 1939. Loppuunm.
20. **ILMARI MELANDER**, Lapsen huollosta. Yksityis-oikeudellinen tutkimus I. 1939, nid. 21 mk (11 mk)
21. **PAAVO KASTARI**, Eduskunnan hajotus. 1940, nid. 7,50 mk (3,75 mk)
22. **ERIK CASTRÉN**, Valtion velvollisuus vastaanottaa kansalaisiaan ja kansalaisuudettomia. 1942. Loppuunm.
23. **TAPIO TARJANNE**, Kirjotuksia ja lausuntoja. 1943, nid. 5 mk (2,50 mk)
24. **TAUNO SUONTAUSTA**, Valtion alueellisesta puolueettomuudesta. 1944, nid. 6 mk (3 mk)
25. **MARTTI RAUTIALA**, Puolueiden velkasuhteet avioliittolain mukaan I. Avioliiton aikana. 1945, nid. 4 mk (2 mk)
26. **INKERI ANTILA**, Loukatun suostumus oikeuden vastaisuuden poistavana perusteena. 1946, nid. 21 mk (11 mk)
27. **TAUNO ELLILÄ**, Sivullisen oikeussuojan takeista ulosotossa, nid. 31 mk (16 mk)
28. **HARRY VENOJA**, Takavarikko. 1947, nid. 6 mk (3 mk)
29. **INKERI ANTILA**, Varsinaisesta epärehellisyydestä. 1948, nid. 4,50 mk (2,25 mk)
30. **NIILLO SALOVAARA**, Rikoksen yrityksestä, nid. 25 mk (13 mk)
31. **ANTTI HANNIKAINEN**, Pidätysolkeuden rakenteesta. 1948. Loppuunm.
32. **OLAVI RYTKÖLÄ**, Valtion vakinaisten virkamiesten palkkaus- ja eläkeoikeus. 1948, nid. 7,50 mk (3,75 mk)
33. **J. N. LEHTINEN**, Mitä oikeus on? 1949, nid. 4 mk (2 mk)
34. **REINO ELLILÄ**, Tutkintavankeuden vähentämisestä RL 3:11 mukaan. 1949, nid. 9 mk (4,50 mk)
35. Rikosoikeudellisia kirjotelmia, Brynolf Honkasalolle 1. 4. 1949 omistanut Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan rikosoikeudellinen seinaari. 1949, nid. 4 mk (2 mk)
36. **MIKAEL LIVSON**, Epävarsinainen laiminlyöntirikos. 1949, nid. 25 mk (13 mk)
37. **OLAVI RYTKÖLÄ**, Julkisoikeudellinen sopimus. 1950. Loppuunm.
38. **ERIK CASTRÉN**, Kansainvälinen oikeusseuraanto. 1950, nid. 8 mk (4 mk)
39. **JOUKO HALILA**, Tunnustamisesta. 1950, nid. 25 mk (13 mk)
40. **JORMA UITTO**, Vankien ehdonalaan vapautteen päättäminen. 1950, nid. 6,50 mk (3,25 mk)
41. Rikosoikeudellisia kirjotelmia II, Bruno A. Salmalalle 24. 8. 1950 omistanut Helsingin yliopiston lainopillisen tiedekunnan rikosoikeudellinen seinaari. 1950, nid. 5 mk (2,50 mk)

Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja

A-SARJA

42. AARO AHTEE, Hallinto-oikeudellinen vapaudenristo. Asialliset edellytykset. 1950, nid. 25 mk (nid. 13 mk)
43. SIMO ZITTING, Omistajanvalhdoksesta silmälläpitäen erityisesti lainhuudatuksen vaikutuksia. 1951, nid. 31 mk (16 mk)
44. PAAVO HILTUNEN, Syyllisyyksäsite rikoksen uusimisessa. 1951, nid. 10 mk (5 mk)
45. OLAVI RYTKOLÄ, Kuntain yhteistoiminta. 1952. Loppuunm.
46. E. J. MANNER, Yleiskäyttö vesioikeudellisena käsitteenä. 1953, nid. 10 mk (5 mk)
47. EINO NIKUPAAVOLA, Yhteiskäytännöstä I. 1953, nid. 19 mk (9,50 mk)
48. LASSI KILPI, Harkintatarkastus. 1955, nid. 7 mk (3,50 mk)
49. EINO PURHONEN, Parlamentaarinen valtiontilintarkastus Suomen valtiontalouden valvontajärjestelmässä. 1955, sid. 12 mk (sid. 7 mk)
50. INKERI ANTILA, Alakärsiön kohdistuneet siveelisyysrikkokset ja niiden tekijät. 1956, nid. 9 mk, sid. 11,50 mk (nid. 4,50 mk, sid. 7 mk)
51. VEIKKO REINIKAINEN, Jutun palauttamisesta. 1956, nid. 31 mk (16 mk)
52. SIMO ZITTING, Saantosuoja irtaimisto-oikeudessa. 1956, nid. 9 mk, sid. 11,50 mk (nid. 4,50 mk, sid. 7 mk)
53. VÄINÖ VIHMA, Suorituksen mahdottomuus varallisuus-oikeudellisissa sopimussuhteissa. 1957, nid. 13 mk, sid. 15 mk (nid. 6,50 mk, sid. 8,50 mk)
54. VEIKKO REINIKAINEN, Prosessinedellytyksen puuttumisen oikeusseuraamuksista. 1958, nid. 12 mk, sid. 14 mk (nid. 6 mk, sid. 8 mk)
55. OLAVI RYTKOLÄ, Kunnallisen joituksen muuttaminen. Sen luonne ja edellytykset. 1957, nid. 8 mk, sid. 9,50 mk (nid. 4 mk, sid. 5,50 mk)
56. SIMO ZITTING, Kaupunkimaan omistuksesta. 1960, nid. 9 mk, sid. 11 mk (nid. 4,50 mk, sid. 6,50 mk)
57. PERTTI MUUKKONEN, Muutosäännökset. Varallisuus-oikeudellisia sopimuksia koskeva tutkimus. 1958, nid. 13 mk, sid. 15 mk (nid. 6,50 mk, sid. 8,50 mk)
58. INKERI ANTILA, Väillinen tekeminen. 1958. Loppuunm.
59. OLAVI RYTKOLÄ, Merenkulkumaksut. 1958, nid. 8 mk (nid. 4 mk)
60. OLLI IKKALA, Kunnan yleinen toimivalta. 1959, nid. 12 mk, sid. 14 mk (nid. 6 mk, sid. 8 mk)
61. TOIVO SAINIO, Muukalaisen oikeusasemasta erityisesti Suomen oikeutta silmälläpitäen. 1959, nid. 15 mk, sid. 17 mk (nid. 7,50 mk, sid. 9,50 mk)
62. PERTTI MUUKKONEN, Esisopimus. 1960, nid. 11 mk, sid. 13 mk (nid. 5,50 mk, sid. 7,50 mk)
63. K. A. TELARANTA, Erehdys oikeustoimion perusongelmana. 1960, nid. 24 mk, sid. 26 mk (nid. 12 mk, sid. 14 mk)
64. JOUKO HALILA, Saamis-oikeuksien kulttuurista. 1960, nid. 20 mk, sid. 22 mk (nid. 10 mk, sid. 12 mk)
65. TAPPO NOUSIAINEN, Rangaistuksen määräämisestä. 1961, nid. 35 mk (18 mk)
66. EINO PURHONEN, Eduskunnan budjettivalta. 1961, sid. 14 mk (sid. 8 mk)
67. JAAKKO UOTILA, Päättösvallan siirtäminen Suomen valtionhallinnossa. 1963, nid. 25 mk (13 mk)
68. KAUKO SIPPONEN, Lainsäädäntövalian delegoiminen. 1965, nid. 32 mk, sid. 35 mk (nid. 16 mk, sid. 19 mk)
69. ERIK CASTRÉN, Siviiliväestön oikeussuoja maa- ja ilmasodassa. 1964, nid. 12 mk, sid. 14 mk (nid. 6 mk, sid. 8 mk)
70. ERKKI AILIO, Esinekonfiskaatio Suomen rikos-oikeudessa. 1964, nid. 25 mk (13 mk)
71. KAARLO L. STAHLBERG, Petoksesta. 1965. Loppuunm.
72. TAUNO VESANEN, Valtiontaloutta koskevat eduskunnan ratkaisut ja hallituksen toimivalta. 1965, nid. 23 mk, sid. 26 mk (nid. 11,50, sid. 14 mk)
73. TENHO AUTERE, Oikeus ilmatilan käyttöön siviililmailutarkoituksessa rauhan aikana. Erityisesti Suomen ilmailujurisoikeutta silmällä pitäen. 1965, nid. 22 mk, sid. 25 mk (nid. 11 mk, sid. 13 mk)
74. JORMA S. AALTO, Rikosprosessilain asiallisesta soveltamisesta. 1965, nid. 24 mk, sid. 27 mk (nid. 14 mk, sid. 17 mk)
75. ESKO HOPPU, Rahdinottajan tavara vastuusta. 1966 nid. 19 mk, sid. 22 mk (nid. 10 mk, sid. 13 mk)
76. ANTERO JYRÄNKI, Sotavoiman ylin päällikkyyys. 1967, nid. 27 mk, sid. 30 mk (nid. 15 mk, sid. 18 mk)
77. ESKO HOPPU, Valtion oikeudesta luopua saatavistaan. 1968, nid. 27 mk, sid. 30 mk (nid. 19 mk, sid. 22 mk)
78. JORMA S. AALTO, Rikostuomion vaikutuksista siviiliprosessissa. 1968, nid. 26 mk, sid. 30 mk (nid. 18 mk, sid. 21 mk)
79. KAARLE MAKKONEN, Kunnallinen säädösvalta. 1968, nid. 16 mk, sid. 19 mk (nid. 12 mk, sid. 15 mk)

Julkaisut ovat Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen jäsenten myöhemmin tilattavissa sulkeissa mainittuun erityishintaan postivapaasti, jos tilaus tehdään maksaen samalla teoksen hinta yhdistyksen postisiirtotilille n:o 6800, os. Helsinki, Döbelninkatu 5 B. (Kirjakauppahinnat ovat ohjeintoja.)